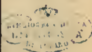
FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM TOMI II.

Quorum prior ab initio mundi, usq; ad Octauiani Cæsaris tempora, & Seruatoris nostri Christi Natiuitatem: Posterior dehinc usque ad Francorum & Longobardorum regna, rerum gestarum Historiam continet.

Laporte (*) de Pierre

Opus insigne, utpote Historiarum uel omnium Epitome luculentissima: Nunc primum typis excusum.

Anno à CHRISTO nato imprimebat Melchior Nouesianus M. D. XXXIX.

MELCHIOR NOVESIANVS CANDIDO LECTORI.

VPERIORIBVS HISCE ANnis, ſtudioſe lector, haud obſcura noſtri affectus in piorum ſtudijs iuuandis, documenta dedimus: dum aliquot ueteris, ſolideq; illius Theologię, præclara monumenta publicaremus: certe, non tam noſtro cum lucro, quam ſtudio de literis bene merendi, & ſtudioſorum, ut ſperamus, cum fructu. Ita ſane erga omnes, maxime ſacrarum literarum candidatos, affecti ſumus, ut ingenuo quodam amore ſæpius, non citra rerum diſpendium, eorundem profectui conſulere meditemur. Neq; probare poſſumus quorūdam admodum ſordidam ſententiam, quibus nimis placet illud Satyricum: Lucri bonus odor eſt ex re qualibet. Hoc modo ſpectantes ut rem faciant & ſuo ſcrinio ſit bene: quo fit ne ullus author indignus pręlo, & ut in publicū exeat, quantumuis malus, dum illis bonus, hoc eſt, πρὸς τὰ ἄλφιτα ſit, uideatur. Leuius autem piaculum eſſet, ni dum ſuum agunt ſtudioſe negotium, quæſtuique inhiant, ſimul Reipublicę Chriſtianę quietem, & tranquillitatem labefactarent, non modo nugaciſſimis quibuſq; nænijs, ſed uirulentiſſimis calumnijs & peſtilentiſſimis dogmatibus excudendis diuulgandiſq;, cum incredibili orthodoxæ ac Catholicæ fidei iactura & ruina. Extrema profecto & deplorata malitia eſt, non indigna Hipponacteis conuicijs, ex clade, ruinaq; publica priuatam fortunam uelle ſtabilire. Porro, ne uidear hic meum ac nō potius publicum negotium agere, ualere hoīes male feriatos cum iſto ſuo animo iubeo, quibus cum adeo nihil nobis eſſe cōmune uolumus, quin prono curſu ijſdē, quibus cœpimus, ueſtigijs pergamus in ſtudioſorum profectum, totis uiribus deſudare, neq; committemus huius noſtri conatus qualemcunq; famam, temere, pro facultatum modo, nobis interire. Quapropter in hac cogitatione dum ſumus toti, cōmodum ad manus noſtras uenit Freculphus Lexouienſis quondam Epiſcopus, qui licet ἀνώνυμος hactenus ſilentio latuerit, exquiſita diligentia circumuolitans, præſtantium ueterum hiſtoriographorum elucubrationes fragrātiſſimos quoſq; flores, ueluti in ſertum quoddam hiſtoriæ, miro compendio connexuit. Imitatus in hoc ſtudij genere, ut apparet, D. Auguſtinū in libro de Ciuitate dei, ita feliciter, ut neq; fide, neq; commodiſſimo ſeruato hiſtoriæ ordine, neq; perſpicuitate, quicquam ipſi concedat. Admiramur, & nō iniuria, Iuſtinum, Florum & alios pleroſq;, qui prolixas quorundā hiſtorias, ueluti ex uaſtiſſimo pelago in lympidiſſimos compendio riuos deduxerunt, eo quod parum otioſos longo labore inquirendi, tenuiores tot authores magno ſumptu comparandi leuarunt, præci-

pua rerum capita, dilucida breuitate in lucem proferendo. Atqui quoties fixius, intentiusq; huius scriptoris industriam & operas intueor, non inuenio cur ulla in parte cum ijsdem, qui iam olim publicum totius orbis calculum abstulerunt, conferri non debeat. Hoc ipso admirabilior, quod ex tam diuiti historiographorum copia uix unum reperias, quin multum in scribendo indulserit affectibus, nunc placendi & gratificandi principibus, nunc auræ popularis fauorem captandi, nonnunquam etiam obscurandi famam inimicorum hostiumq; studio, multa permissis habenis eloquentię uiribus ἀνωμάλια confingentes, longisq; digressionibus ingenij artisq; potius, quam ueritatis testimonia relinquentes. Neq; ab hoc crimine apud quosdam T. Liuium ipsum inimitabilis propemodum eloquentia liberat, eo quod nimis Romanis, minus hostibus tribuisse uideatur. Nulla sane eiusmodi suspicio uere in hunc authorem cadit, neq; gratię, neque simultatis: Nihil studio dictum, nihil metu suppressum, sed rebus ipsis dedit omnia & in primis ueritati seruiuit: malens perpetuam ueritatis, fideique laudem, quam τὴν ἐφήμερον gratiæ plausum impetrare: Hac igitur de causa, neq; uisum est has suas lucubrationes, more eorum, ab Assyriorum, Medorum, Persarumq; imperio exordiri, penitus prophano & funesto initio, utpote tot cladibus, tot cędibus, & tanta humani sanguinis profusione parato, sed ab ipso primo homine historiam suam auspicatur, ita commoda serie res ipsas persequendo, ut ansulis quibusdam cohærere, & una ex altera nasci uideatur. Sed scio non defuturos zoilos, ut eximia ingenia plures habent æmulatores quam imitatores, qui phrasin huius authoris criminabuntur, quos uelim meminisse illius Euripidis:

ἀλλ' οὐ γὰρ ὡὐτὸς πάνθ' ἐπίστασθαι βροτῶν
πέφυκεν, ἄλλῳ δ' ἄλλο πρόσκειται γέρας.

Satis est esse Latinam, ut etiam careat phalerata oratione, & operoso apparatu. Neq; arbitror statim, ac proletarios, contemptim abijciendos, scriptores omnes, quibus ad Ciceronis dictionem & orationis Veneres, Liuijque lacteum flumen pertingere negatum est: Tunc in tanta, tamq; uaria rerum bonarum copia, si durior interim translatio uel inconditius uerbum subsultet, indignū puto hunc næuum magnopere cādido lectori displicere. Habet ille, habet sane haud obtusa philtra, qbus affatim se cōmendabit, si quid forte in eo desideres. Nimirum, perspicuam & succinctam in exponendo seriem, fidem & ueritatem rerum gestarum singularem. Atq; hęc sunt quę potissimum in historia requirat Cicero, appellans eam temporum testem, lucem ueritatis, uitam memoriæ, nuntiam ueritatis. Certe pictæ tectoria linguæ ac nugæ bullatæ cuiusuis potius quam historici sunt, ne quidem oratoris, nisi ambitiosi & ostentatoris. Quid? an non summa laus sit & res ęterna memoria digna, excellentium populorum, clarorū principum ac omnino illustrium uirorum res, præclare prudenterq; gestas, in literas mittere? & aliquot retroactis seculis acta, uelut ab imis manibus eruta in lucē proferre:

ferre: & tanq̃ in tabula, ſpeculoq́; ætatum, conſilia, mores, ſtudia, factaque contemplāda exhibere, ut etiam ſeculis aliquot uiuere tibi uideare, unde ad uitam publice priuatimq́; inſtituendam locupletiſſima exempla haurias. Accedit ad operis authoriſq́; cōmendationem non ſpernandam, quod tanta ſynceritate aliorum ſententias referat, ut etiam illorum uerba reddat, quę nullo dictionis ſuæ admixtu uitiet aut deprauet: pręterq̃ cum latius fuſiuſque aliorum ſcripta, ipſum inſtitutum poſtulet arctiori pomœrio circumdanda. Quoties autem ſcriptores inter ſe differunt compoſitione, acerrimo iudicio & prudentia ſingulari optima ac ueritati maxime cōſona excerpſit, delegitq́;. Quid commemorem hominis acumen & ſagacitatem in abſtruſis grauibuſq́; quibuſdam quæſtionibus theologicis diſcutiendis? non obſcurum ſacrarum literarum peritiæ argumentum, humanarum prophanarumque diſciplinarum cognitionem eiuſdem, ut ego taceam, res ipſa affatim teſtatur. Hæc patiar me uideri impudentius dicere, niſi res ipſa, non modo noſtrę commendationi reſpondeat, ſed ſuperet. Ob has eximias ingenij dotes & uitæ probitatem retulit honorificentiſſimum præmiū & ampliſſimum ornamentum, ut ex infimo humiliq́; loco ad epiſcopatus culmen eueheretur, cum ſummo bonorum omnium, ſtudio, gratia, & plauſu. Quocirca indigniſſimum duximus, tantum uirum, tamq́; de re literaria bene meritū, diutius inter blattas tineaſq́; ſqualeſcere, eritq́; ueſtri muneris pie lector operam noſtram probare, & alacritate ſedulitatem ſtudiumq́; noſtrum in bonis hagiographiſq́; ſcriptoribus proferendis magis ac magis inflammare, quod ſi ſentiam, pœnitebit me nunq̃ laboris in emaculando impenſi, & ſumptuū in excudendo. Sed ne uidear longus buccinator noſtrę laudis, ac, ut ille dixit, mercē laudare quam cupio extrudere, malo hæc omnia uos ex ipſo opere cognoſcere uberius. Feliciter uale. XV. Calend. Septemb.

Colonię ex officina noſtra typographica.

IN PRIOREM HVIVS OPERIS TOMVM AVTHORIS

ipsius ad Elisacharum suum præceptorem Præfatio.

VM TORPENTIA QVOrundam ingenia indrustria prudentiũ excitare soleat, ne ignauiæ depressa sopore, otio languenti inutiliter cõtabescant, sed caligine detersa somnolentiæ expergiscantur, ut quibus prodesse potuerint scribendo uel docendo, accurate hoc agere studeant: ne de talento male defosso, terribilem domini promulgatam audiant quandoq; sententiam: tu quidem, mi dilectissime Elisachare, & amore insatiabilis sophiæ uenerande præceptor, post cæteros quos stimulis instanter charitatis agitare soles, ut uigilantes, fideliter ea quæ eis credita sunt, domini sui famulis tempore distribuant opportuno, tandem meam aggressus paruitatem, iussisti ut perscrutando diligenter uolumina antiquorum seu hagiographorum, siue etiam Gentilium scriptorum, quæcunq; pertinent ad historiæ ueritatem, breuiter ac lucide colligere desudarem, a conditione quidem primi hominis, usq; ad CHRISTI natiuitatem domini: eo scilicet modo, ut quicquid de primo seculo quod ante generalẽ fuerat cataclysmum, siue de secundo quod fuit post diluuium usq; ad natiuitatem Abrahæ, & regis Assyriorum Nini regnum, nostri siue Gentiles senserunt scriptores, pandere diligentius curarem. Quæstiones etiam difficiles, quæ per hæc tempora in scriptis habentur legislatoris, enodare non negligerẽ, quantum attinet ad historiæ ueritatem. Inde autem per reges Assyriorum, Medorum, atq; Persarum, siue Græcorum, & usq; Octauiani Cæsaris monarchiam, ad quas gentes Assyriorum deriuando regnum per succedentia peruenit tempora: in populo autem dei per patriarchas, iudices, reges, ac sacerdotes, iterumq; reges, numerum custodire annorum cautius obseruarem, & ea quæ gesta in singulis mundi partibus, & memoria sunt digna, adnotarem: ut quæque immortaliter per singula frequentantur tempora, quando uel ubi fuerint, qui tunc etiam imperauerint in eminentioribus regnis, uel qui populo dei præfuerint, ostenderem. Insuper a destructione templi Hierosolymitani, usq; ad domini natiuitatem CHRISTI, quæq; in populo gesta sunt Iudæorum, quoniam confusa propter calamitates quæ eis acciderunt, esse uidentur, ordinando summatim colligere instigasti. Hæc quidem omnia ceu picta breui in tabula, meq; ostendens paruitati, nullam excusationis occasionem reliquisti, sed otius operam dare imperasti. Igitur auxilio dei adiutus, qui facit mutos loqui: non temeritatis, sed obedientiæ gratia, hoc tam ingens parua cum cymba ignarus nauta pelagus nauigare cœpi. Sed si maris se immutauerit serenitas, fluctusq; intumuerint: tu qui iussisti,

rau-

naufrago porrige manum. Quamuis enim ecclesiasticis alligatus ac secularibus negotijs, lingua prepeditus, sensu obtusus, hoc tam magnū ineruditus tyro arripui opus, quod sapientibus erat committendum: tamen quia tuæ hoc non potui negare beneuolentiæ, tibi examinandum mitto, & si utile adiudicaueris fore, non magis acceptum feretur scribenti, quam censori. Porro nomina authorum, ex quibus ea collegi, quę in VII. libris conclusi, idcirco non ubiq; inserui (ut præmonuisti) quoniam in his, in quibus concordare uidebantur, sensum eorum, quæ elegeram, compendiose complexus, sub breuitate dictare studui. Eorꝶ autem nomina adnotare decreui, siue nostrorum siue gentilium, sententiasq; illorum assumpsi, ut in suis habentur libris, qui uariando a cæteris exorbitare uidentur. Obsecro itaq; candidum lectorem, ne præsumptioni tribuat meæ imbecillitatis, si quid in his ei displicuerit libris, sed obedientiæ. Nec temere reprehendat, antequam diligentius eos legerit authores, ex quibus nos hæc decerpsimus, & ad quos eorundē quoque fidem referimus.

Eiusdem ad eundem Carmen Hexametrum.

Te duce CHRISTE uia facilis nos ire per omnes
Quod natura negat, uarios, fessosq; labores,
Das qui ausus fragili, das grandia uincere posse,
Paruula mens trepidat hominum, quæ tangere dura,
Miratur tetigisse quidem, gaudet superasse.
Si quid enim fuerit dignum laude, & memorandum,
Nec sibi, sed domino tribuat, quæ gesta uidentur:
Qui dedit ingenium stolido, qui cuncta gubernat,
In cœlis, terris, perq; omnia secula semper:
Cuius ego auxilio iutus, non uiribus æquis,
Arripui celsos secli transcendere colles.
Quæ ut fuerint, calamo pingam per tempora prisca.
Aeternos replicare dies, ingentia regum
Tempore quo fuerint, ubi talia facta per orbem.
Quiq; uiri fortes, portenta, fames, mala mundi,
Quas dederint clades populis ciuilia bella.
Triuerit externas gentes insanda cupido:
Quos casus tribuit regnis improuida cura.
Hæc cecini, breuiter memorans ueneranda sacerdos:
Non ignota canens ueterum, sed dicta priorum.

EXIMII HISTORIOGRAPHI FRE- culphi Epiſcopi Lexouienſis uita, ex Iohanne Trittenhemio, religioſiſſimo uiro, abbate Spanheſmenſi, contexta.

FReculphus epiſcopus Lexouienſis, in prouincia Rothomagenſi, monachus ordinis ſancti Benedicti, ad quem Rabanus adhuc Abbas multis uoluminibus exercitauit ingenium, uir in diuinis ſcripturis ſtudioſiſſimus & ualde peritus, atq; in doceda plebe ſatis idoneus, non minus conuerſatione q̃ ſcientia inſignis, fertur quædam pręclara ſcripſiſſe opuſcula. De quibus tantum legi uolumen grande & inſigne, continens ab exordio mundi uſq; ad natiuitatem domini noſtri Ieſu Chriſti.

Rerum geſtaꝝ hiſtoriam Lib. VII Dum aliquam tẽporis.

De alijs nihil uidi. Scripſit autem præfatum opus ad Eliſacharum, in quo etiam difficiliores quæſtiones ſcripturarum enodauit, & res tam Iudęorum q̃ etiam Gentilium ab initio mundi uſq; ad partum uirginis geſtas, luculento ſermone conſcripſit.

Claruit ſub Lodouico, Anno domini DCCCXL.

FRE-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS, CHRONICORUM Tomus prior, continens ab exordio mundi usque ad Natiuitatem Seruatoris nostri IESV CHRISTI rerum gestarum Historiam.

Tomi prioris Liber I.

De eo quod pene omnes Historiographi texere suas cœperint Historias à NINO Assyriorum rege. Cap. I.

DVM ALIQVAM TEMPOrum seriem cōmatico sermone ex nobilium studijs, tam diuinarum scriptorum historiarum, quam secularium, & ex pluribus eorum paucos libando flosculos libris, ceu ex diuersorum uernātium pratorum floribus perstringere curarem, ut lector animaduertere facile ualeret, quid ex celebrioribus factis in singulis tam regum quam regnorum sit gestum temporibus: offendit meæ imbecillitatis paruitas, omnes pene historiographos, maxime autem Græcorum, atque Latinorum, a Nino Beli filio, rege gentium multarum scilicet, primo suas gestorum inchoasse narrationes: pręcipue uidelicet bellorum casus, regum, regionumque destitutiones, atque hominum miserias, & ut eorum instruimur assertionibus, nihil aliud esse bella, nisi in alterutrū uergentia mala: quæ studiosissime descripserunt. Transacta autem retro secula, ac si sine uitio forēt (ut quibusdam illorum placuit) & homines ritu pecorum irrationabiliū prius uixissent, intacta reliquerunt. Igitur auxilio omnipotentis dei fultus, atque authoritate diuinæ scripturæ fretus, ab ipso protoplasto exordium meæ narrationis sumere curaui: qui primus parēs, authorque mortalium hominum, ultimus in fabrica dei cōditus est: sexta scilicet die. Post eius nanque conditionem dominū cessasse a noua operatione, non autē a gubernatione creaturarum, haud dubium est. Qua de re scriptura cōmemorat dominum requieuisse die septimo ab omnibus operibus suis.

Cur homo nouissimus in creaturis conditus sit. Cap. II.

QVæri tamen potest, cur homo in conditione ultimus creatus sit, sexto scilicet die: cum constet propter intelligentiam nobiliorem esse hominem cæteris creaturis, quæ in præcedentibus factę cō memorantur diebus: nisi ut prius conderetur mundus quasi domus, & sic demū introduceretur dñs, id est, habitator domus.

Quomodo ad imaginem & similitudinem dei, homo sit conditus. Cap. III.

QVi etiam ad imaginem & similitudinem dei est cōditus, quam uidelicet imaginem atque similitudinem, in rationalis animæ intellectu, non in corporis forma esse nouimus, iuxta quod ait Apostolus: Renouamini spiritu mentis uestræ, & induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est. Et alibi: Exuentes uos, inquit, ueterem hominem, induite nouum, qui renouatur in agnitione dei, secundum imaginem eius, qui creauit eum. Quamuis & ipsum corpus nostrum ita sit fabricatum, ut ostendat nos meliores esse, quam reliqua animalia. Illa enim omnia inclinata sunt ad terram: hominis autē corpus erectum est, ut manifestet animā nostram, in supernis ad spiritalia debere semper esse erectam. Igitur inter imaginem & similitudinem, hoc distat: quod imago dei in immortalitate animæ est. Vnde etiam anima peccatrix, imago dei esse non desistit: similitudo in moribus constat. Quam ob rem non nisi anima sancta similitudinem dei habet, in eo enim suo creatori similis est, in quo angelis sanctis erit æqualis.

De obedientia homini à deo data. Cap. IIII.

IDem etiam sator hominum, colonus paradisi constituitur: ut in eo feliciter, si præceptum mandati obediendo seruaret, absque ullis calamitatibus, aut metu mortis, æternis fruendo gaudijs uiueret: sin autem inobediens existeret, priuatus æterna felicitate, miserijs subiaceret mortis: quas est expertus, dum uetitum contigit lignum: de quo inhibitus fuerat, ne illud taugeret. Sic ergo primus parens a paradisiaca amœnitate depulsus est, cum sua coniuge, quam Apostolus diabolica fraude deceptam dicit: ipsum uero Adam non deceptum, sed causa suæ socię fuisse transgressum.

De ligno scientiæ boni & mali in paradiso, & de ligno vitæ. Cap. V.

ERat utique in paradiso corporaliter lignum, quod nuncupatur lignum uitæ: sicut & petra, quæ percussa, aquas præbuit in eremo populo dei, quamuis significarent mystice CHRISTVM. Quod propterea lignum uitę dictum est, quoniam dum illi hoīes inde gustarent, nec morbo nec senectute deficerent. In cæteris enim erat alimentum, in isto sacramentum, lignumque scientiæ boni & mali, non quod ipsum in sua natura lignum esset rationale, uel scientiam boni et mali habuisset: sed propterea appellatum est boni & mali scientiæ, quia homo per experimentum ab ipso didicit, quod esset inobedientiæ malum. Si quis uero de his plenius scire uoluerit, patris AVGVSTINI libros de Ciuitate dei legat.

De Abel à fratre suo Cain occiso, & de vindictis, quas Cain pertulit. Cap. VI.

ERgo Adæ nati sunt filij masculi duo, in regione ad quam transmigrauit eum deus a paradiso, post suam præuaricationem. Quorum prior appellatur Cain, secundus autem Abel. Germani siquidem, sed diuersis lætabantur studijs. Abel quidem iunior, iusti-

iustitiam colebat, & in omnibus quęcunque gerebat, dominum putabat esse præsentem: cuius erat conuersatio pastoralis. Cain autē erat quidem circa alia pessimus, & ad lucra solummodo semper intentus: terram uero primus arare cœpit. Fratrem quippe huiusmodi causa peremit. Nam cum eis deo sacrificare placuisset, de frugibus quidem terræ munera Cain obtulit: Abel autem de primogenitis agnorum, & lac. Deus enim hoc potius sacrificio delectatus est, quod spontanee & naturaliter ortum fuerat: & non in illo, quod ex inuentione hominis auari natum uidebatur. Quapropter Cain indignatus, eo quod Abel fuisset a deo præpositus: & hoc ita nouit, ignis enim dei sacrificium fratris consumpsit, & eius intactum reliquit: quo stimulatus liuore, fratrem suum Abel interemit.

De exordio duarum ciuitatum. Cap. VII.

QVa de re dominus ad Cain ait: Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit: Nescio. Dominus non tanquam ignarus interrogat, sed tanquam iudex reum, quem puniat. Putans enim Cain deū latere quæ gesserat, respondit: Nescio. Cui deus ait: Arbitraris me quod gessisti, nescire: qui cogitationem tuam, quam impie conceperas, inspiciens, ne opere consummares ante præmonui? Sed ne causeris iniuste me aduersum te proferre sententiam, ego tibi accusationem non infero: sed est testis, qui te accusat, uox uidelicet sanguinis fratris tui: qui clamat ad me de terra. Responditque Cain ad dominum: Maior est iniquitas mea, quam ut ueniam merear. Intellexit enim ex furia mentis, & ex tremore corporis quo agitabatur, se dignum interfici, & ait: Ecce eijcis me hodie a facie tua, & a facie terræ abscondar, & ero gemens super terram, & omnis qui inuenerit me, occidet me. Verum deus nolens eum compendio mortis finire cruciatus, nec tradi pœnæ, qua se ipse damnauerat, ait: Non sic, id est, non ut tu æstimas morieris, & mortem pro remedio accipies: uerum uiues usque ad septimam generationem, & conscientiæ tuæ igne torqueberis: ita ut quicunq; te occiderit, secundū duplicem intelligentiam, aut in septima generatione aut magno te liberabit cruciatu, non quod ipse, qui percusserit Cain, septem ultionibus subijciendus sit: sed quod septem uindictas, quæ in Cain tanto tempore cucurrerunt, soluat interfector, occidens eum, qui uitæ fuerat derelictus ad pœnam. Vt autem quod dicimus manifestius fiat, quotidianæ consuetudinis ponamus exemplum. Loquitur inter uerbera seruus ad dominum: Quia incendi domum tuam & uniuersam substantiam dissipaui, interfice me. Dominusque respondeat: Non ut uis morieris, & finies morte supplicia, uerum longo tempore custodieris ad uitam, & tam infeliciter in hac luce uersaberis, ut quicunque te occiderit, beneficium præstet occiso: dum tam multis te liberauerit cruciatibus.

Quomodo deus primis hominibus loqueretur, & de eo quod scriptum est: Nónne si recte offeras, recte autē non diuidas, peccasti. Cap. VIII.

QVomodo deus primis hominibus loqueretur, quæri solet, scilicet per creaturam subiectam, uelut eorum socius forma congrua loquebatur cum eis. Sed quid profuit Cain? Nonne conceptum scelus in necando fratre, etiam post uerbum diuinum impleuit? Illud uero quod dictum est: Nonne si recte quidem offeras, recte autem non diuidas, peccasti? quia non lucet cur uel unde sit dictum, multos sensus peperit eius obscuritas: cum diuinarum scripturarum quisque tractator secundum fidei regulam id conatur exponere. Recte quidem offertur sacrificium, cum offertur deo uero: cui uni tantummodo sacrificandum est. Non autem recte diuiditur, dum nō discernuntur recte uel loca uel tempora, uel res ipsæ quæ offeruntur, uel qui offert, & cui offertur: uel hi quibus ad uescendum distribuitur quod oblatum est: ut diuisionem, hic discretionem intelligamus. Siue cum offertur, ubi non oportet, aut quod non ibi, sed alibi oportet, siue cum offertur, quando non oportet, siue cum id offertur, quod nunquam penitus debuit, siue cum electiora sibi eiusdem generis retinet homo, quam sunt ea, quæ offert deo, siue eius rei quæ oblata est, fit particeps prophanus, aut quilibet, quod fas non est fieri. In quo autem horum displicuerit Cain, facile non potest inueniri. Sed quoniam sicut Iohannes ait, ex maligno erat, & ex inuidentia occidit fratrem suum, fratris autem illius opera bona erant: datur intelligi, propterea dominum non respexisse in munera eius, quia hoc ipse male diuidebat, dans deo aliquid de suo, sibi autem seipsum. Quod omnes faciunt, qui non dei, sed suam sectantur uoluntatem, non recte diuidendo, hoc est, non recte uiuendo. Dominus enim dans ei mandatum iustum & bonum, dixit: Quiesce, ad te enim conuersio eius, & tu dominaberis illius. Nunquid fratris? Absit. Cuius igitur, nisi peccati? Dixerat enim, peccasti. Tum deinde addidit, quiesce: ad te enim conuersio eius, & tu dominaberis illius. Potest quidem sic intelligi, ad ipsum hominem conuersionem esse debere peccati: ut nulli alij quam sibi sciat tribuere quod peccat. Hæc enim est salubris pœnitentiæ medicina, & ueniæ petitio congrua. At ubi ait, ad te enim conuersio eius, non subaudiatur erit, sed sit, præcipientis uidelicet, nō prædicentis modo. Tunc enim dominabitur quisque peccato, si id sibi nō defendendo præposuerit, sed pœnitēdo subiecerit.

De eo quod scriptum est: Cognouit Cain vxorem suam, & peperit ei Enoch, ex cuius nomine nuncupauit ciuitatem, quam ædificauerat, & hoc qualiter conueniat, vt tres homines, qui tunc tantum erant, ciuitatem ædificarent. Cap. IX.

SEquitur: Cognouit Cain uxorem suam, quæ concepit & peperit Enoch, & ædificauit ciuitatem, & uocauit nomen eius Enocha, ex nomine filij sui Enoch. Vnde quæri potest, dum non plures eo tempore quam uiri quatuor, uel potius tres postea, quia fratrem frater occidit, fuisse uiderentur in terra: quomodo Cain solus ciuitatem ędificasse dicitur. Sed quos hoc mouet, parum considerant, non omnes homines, qui tunc esse

potuerunt scriptorem sacræ huius historiæ necesse habuisse nominare, sed eos solos, quos operis suscepti ratio postulabat: illos uidelicet, per quos ad Noe, ac deinde ad Abraham, genealogia texendo perduceretur. Nec enim consequens est, ut istum primum filium genuisse credatur Cain, quia dictum est, cognouit uxorem suam, quasi tunc primitus ei commiscuisset. Nam de ipso Adam hoc dictum est, non solum quando cōceptus est Cain primogenitus: uerum etiam posterius: Cognouit, inquit, Adam Euam uxorem suam, quæ concepit & peperit filium, & nominauit eum Seth. Vnde intelligitur, ita solere illam scripturam loqui, quamuis non semper. Potuit enim fieri, ut licet alios haberet filios, hunc tamen propter aliquam causam, plus cæteris dilexerit. Non enim Iudas primogenitus Iacob, ex quo Iudæa dicta, & Iudæi sunt nuncupati. Ergo si Cain primogenitus Enoch, non ideo putandus est confestim filio nato ex eius nomine ciuitati nomen dedisse: quia nec constitui tunc ab uno poterat. Aliud enim ciuitas non est, quam hominum multitudo, societasque. Sed cum illius hominis tanta cresceret numerositate familia, ut quantitatem populi iam haberet, tunc potuit fieri, ut & ciuitas conderetur, & ex nomine primogeniti nuncuparetur. Ergo si adtendāt tunc temporis tam longæuos fuisse homines, ut qui minime uixerant septingētos quinquaginta uixisse reperiātur annos: nec eos solummodo habuisse filios, quos scriptura commemorat, cum subditur, genuit filios & filias: unde eis fœcundissimam prolem fuisse datur intelligi. Ex quo conijci potest, quod si a nepote Abraham, Iacob uidelicet tanta multitudo hominum multiplicari potuit in Aegypto intra annos trecentos, ut sexcenta milia fuissent, quando ascenderunt ex Aegypto, quid mirum homines multam potuisse condere familiam, per spacium nongentorum annorum, aut eo amplius, qui ciuitates ædificarent plurimas? Sed hanc ciuitatem Cain propter terrenam ciuitatem commemoratam fuisse, credibile est, quæ ab ipso constitutionis conditore initium sumpsit. Hinc iam ciuitates duæ exortæ sunt, impiorum scilicet atque iustorum. Iustorum quidem fundamentum peregrinationis suscepit in Abel, ac deinde in Seth, & in posteritate eius: ac sic laborando peregrinatur usque ad præsens tempus. Ergo in prioribus seculis, quamuis usque ad septimam progeniem in filijs Seth multipliciter fœcundaretur ciuitas dei: tamen in paucis ædificata est ad comparationem iniquorum, quoadusque dominus CHRISTVS, deique filius deus ante secula, homo in nostro tempore ex utero uirginis MARIAE sacratissimæ procederet: qui uerus deus, uerusque homo, ex duabus substantijs & una persona, nouum lumen mundo resplenduit: ac deinceps per uniuersum orbem, in membris eius hæc ciuitas sancta fœcundius ædificatur, & ad ciues suos angelos scilicet dei quotidie colligitur: quorū præsidijs in hac peregrinatione iugiter suffragatur. In Cain uero atque eius cognatione latissime impiorum ciuitas fabricata est. Refert quidem de eo ille antiquitatum scriptor IOSEPHVS, q̄ postquam signū acceperat, ut non interficere

tur a quibuscunque inueniretur bestijs, sed sine formidine per omnem terram signo ei imposito, quo notus fieret, uagus et profugus abiret, ab ea dei ctus regione, in qua fratrem occiderat, & in qua cum patre habitauerat, multam peragrans terram cum sua uxore, tandem deuenit in locum, qui Naida nuncupatur, ibique moratus est, in quo ei etiā filij nati sunt. At uero pœnam illam non habuit pro emendatione, sed ad incrementum & ad libidinem suo potius nutriuit in corpore, licet cum iniuria secum commorārium hanc haberet, augens domum multitudine pecuniarum, ex rapinis & uiolentia congestarum, ad luxuriam quoque et latrocinia suos inuitās familiares, quorum doctor in scelestis studijs erat. Et simplicitatem quidem, cum qua prius uiuebant homines, ad inuentionem mensurarum & ponderum permutauit, integramque earum uitam ex earum rerum ignorantia ad calliditatem, corruptionemque perduxit. Terminos terræ primus posuit, ciuitatesque constituit, murisque muniuit, illicque suos coegit conuenire domesticos. Hāc uero ciuitatem ab Enoch seniore filio suo Enocham appellauit, ut prædiximus.

Quod aliter sentiant philosophi Græcorum & Latinorum de primo seculo, quàm Hebræorum. Cap. X.

IGgitur philosophi Græcorum atque Latinorum, longe aliter senserunt de primo seculo, quam Iosephus referat, qui aurea prima nuncupāt secula, & tunc homines solo uacasse otio, & his tātummodo frugibus fuisse cōtētos, quas terra spōte protulerat, et simplici aqua eos eē potatos, nec ullius carnis esum attigisse, autumant. Secundū quorū opinionem quidā ex nostris suū ita cōposuit carmen, q̄d huic nostro opusculo inserere libuit:

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus aruis
Nec inerti perdita luxu:
Facili quæ sera solebat
Ieiunia soluere glande.
Non Bacchica munera norant,
Liquido confundere melle,
Nec lucida uellera Serum
Tyrio miscere ueneno.
Somnos dabat herba salubres,
Potum quoq; lubricus amnis,
Vmbras altissima pinus.
Nondum maris alta secabant,
Nec mercibus undecq; lectis,
Noua littora uiderat hospes.
Tunc classica sæua tacebant,
Odijs neq; fusus acerbis,
Cruor horrida tinxerat arua.
Quid enim furor hosticus ulla
Vellet prior arma mouere,
Cum uulnera sæua uiderent,
Nec præmia sanguinis ulla?
Vtinam modo nostra redirent
In mores tempora priscos.
Sed sæuior ignibus Aethnæ
Feruens amor ardet habendi.
Heu primus quis fuit ille,
Auri qui pondera tecti,
Gemmasq; latere uolentes,
Preciosa pericula fodit?

SALVSTIVS enim collaudans breuiter antiquiora tempora, ita ait: Quando uita hominum sine cupiditate agebatur, & sua cuique satis placebant. Postea uero, inquit, quam in Asia Cyrus, in Græcia Lacedæmonij

monij & Athenienses coepere urbes atque nationes subigere, libidinem dominandi causam belli habuere: maximam gloriam, in maximo imperio putare, & caetera, quae ipse instituerat.

De Seth filio Adam, qui placuit deo, eiusque filijs ac nepotibus, qui vsque ad septimam generationem mirabiliter sapientiam adinuenerunt, & demum in columnis scripserunt. Cap. XI.

IGitur Adam, qui primus e terra factus est, post Abel quoque necem filij sui, & Cain depulsionem, cum ducentorum triginta esset annorum, genuit Seth. Qui adultus, uirtuti studuit, & nomen domini inuocare coepit: & cum esset uir egregius, imitatores sui filios reliquit. Ex eius namque prosapia ciuitas dei creuit. Refert enim Iosephus de eius filijs in hunc modum: Illi autem omnes cum boni fuissent, orti in eadem terra, sine aliqua uexatione uiuentes, felicissime commorati sunt: Nihilque eis usque ad uitae terminum crudele prouenit. Disciplinam uero rerum coelestium, & ornatus earum primitus inuenerunt. Iobal autem cōsanguineus eorum existens, musicam adinuenit, & psalterium citharamque laudauit. Et ne dilaberentur ab hominibus, quae ab eo inuenta uidebantur, aut antequam uenirent ad cognitionem deperirent, cum praedixisset Adam exterminationem rerum omnium, unam ignis uirtute, alteram uero aquarum ui ac multitudine fore uenturam, duas facientes columnas unam quidem ex lateribus, alteram uero ex lapidibus, in ambabus quae inuenerant conscripserunt, ut & si constructa lateribus exterminaretur ab imbribus, lapidea permanens, p̨beret hominibus scripta cognoscere: quae tamen lapidea permanet hactenus in terra Syriae. Ergo Seth cum ducentorum quinque esset annorum, genuit Enos. Enos autem uixit annis centum nonaginta, & genuit Cainan. Cainan autem uixit centum septuaginta, & genuit Malalehel. Malalehel uixit annis centū sexaginta quinque, & genuit Iarech. Iarecht uero uixit annis cētum sexaginta duo & genuit Enoch.

De Enoch qui translatus est, qui etiam suas prophetias scriptas reliquit. Cap. XII.

ENoch autem uixit annis centum quinquagintaquinque, & genuit Matusalam, & post h̨c annos trecentos, ambulauit cum deo: unde & non comparuit, quia deus eum tulit. Qui etiā aliqua scripsit, Iuda teste apostolo. Ait enim: Prophetauit septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce ueniet dominus in sanctis milibus suis facere iudicium contra omnes: & arguere omnes impios, & caetera. Liquido namque claret, ab ipso exordium literarum primo homine coepisse, qui adhuc superstes erat, quando filij ac nepotes sui in studio sapientiae feruebant. Vnde etiam filij Seth cum Iobal consanguineo in columnis ea quae sapienter de disciplina coelestium rerum adinuenerunt, cum reliquis artibus conscripserunt: sicut superius ex uerbis Iosephi declaratum est.

De filijs Seth, qui post septimam generationem deo displicuerunt. Cap. XIII.

Filij nanque Seth, in septem generationibus permanserunt, dominum iudicantes dominum omnium, & ad uirtutem semper inspicientes, ut Iosephi utamur uerbis. Deinde tempore procedente, de paternis solennitatibus ad mala progressi sunt: neque legitimos honores ulterius deo praebẽtes, neque circa homines iustitiam facientes: sed zelum quem prius habuerant, in duplam malitiam per ea quae gerebant, postea demonstrabant. Ob hoc itaque contra se dominum irritauerunt.

De filijs dei, qui filias hominum acceperunt vxores. Cap. XIIII.

Sequitur. Dicit enim Moses: Videntes filij dei filias hominum, eo quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant. Ergo ijdem dicti sunt angeli dei. Vnde multi illos putant non homines fuisse, sed angelos. Quod tamen, angelos sanctos illo tempore sic labi potuisse, nullo modo credibile putatur: nec de his dixisse Petrum apostolum, quod angelis peccantibus non pepercit: sed de illis, qui cum principe eorum diabolo ceciderunt. Angeli enim in sacro eloquio homines dicti sunt, ut de Iohanne scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Et Malachias propheta proprie dictus est angelus. Igitur ut omittamus multorum opiniones, filios dei, hic filios Seth intelligimus: filias uero hominum, Cain utique filias, ex quibus nati gygantes referuntur: quos & ante esse historia declarat, cum dicit: Gygantes enim erant in illis diebus. Fuisse etiam post diluuium quosdam, sed plures antea, historica traditione deprehendimus: sicut Nebroch, & alij de progenie Noe exorti sunt, qui omne bonum despicientes propter confidentiam fortitudinis, & pulchritudinem corporis, dominum irritantes perierunt.

Vtrum homines primi seculi sine coniugibus per tot curricula annorum fuerint, vt legimus, post plures annos filios genuisse. Cap. XV.

Vixit autem Matusalam CLXXXVII. annis, & genuit Lamech: & post haec annis DCC.LXXXII. Hic nanque quaeri potest, si homines tunc temporis per tot curricula annorum uxoribus uacabant, aut si eas prius ducebant, quaenam causa erat ut absque liberis tamdiu manerẽt. Haec autem quaestio duplici soluitur modo. Aut enim homines qui tantae prolixitatis habebant aetatem, diutius a uinculo coniugij uacabant: aut, quod uerissimum est, hi tantum assumuntur a ueridico Mose historiographo, ex quibus Noe cum filijs ducebat originem, per quem & mundus post caeterorum hominum perditionem in diluuio, erat restaurandus. Sic nanque Matthaeus non primogenitos tantum assumens in catalogo generationis Christi, sed eos ex quibus natiuitas domini secundum carnem ducebatur, non enim Abrahae primogenitus fuit Isaac, sed Ismael. Nec Iudas primogenitus Iacob, sed Ruben, neque Dauid Isai.

De Matusala vtrum quatuordecim annos post diluuiũ vixerit, vt in Genesi contineri videtur. Cap. XVI.

Vixit itaque Lamech CLXXXII. annis, & genuit filium uocauitque nomen eius Noe. Noe ergo cum sexcentorum esset annorum, uenit diluuium super uniuersam terram, omne genus humanum delens, præter Noe eiusque filios, cum uxoribus, quos dominus in arca reseruauit ad genus restaurandum hominum. Nunc autem famosissima hic nascitur quæstio de Matusalam, & in ecclesijs sæpissime uentilata, quod iuxta diligentem fertur supputationem, XIIII. annis post diluuium uixisse. Cum autem supra DCCCC. LXIX, annis sit dictum eum uixisse: quomodo uerum est, quod VIII. tantum animæ in arca saluæ factæ sint, si hic post diluuium uixit. Restat igitur quod quomodo in plerisque alijs, ita & in hoc sit error in numero. Siquidem & in Hebræis & Samaritanorum libris, ita scriptum reperitur. Et uixit Matusalam CLXXXVII. annis, & genuit Lamech. Et uixit Matusalam postq̃ genuit Lamech, DCC. LXXXII. annis. Et fuerunt omnes dies Matusalę anni DCCCC. LXIX. Et uixit Lamech centum octoginta duobus annis: & genuit Noe. A die ergo natiuitatis Matusalæ, usque ad diem ortus Noe, sunt anni CCCLXIX. His adde DC. annos Noe, quia in sexcentesimo uitę eius anno diluuium factum est. Atque ita fit ut nongentesimo sexagesimo nono anno uitæ suæ Matusalam mortuus sit, eo anno quo cœpit esse diluuium.

De hoc quod dicitur: Vltio dabitur de Cain septuplum, de Lamech vero septuagies septies. Cap. XVII.

Dixit quoq; Lamech uxoribus suis, Adę & Sellę: Audite uocem meam uxores Lamech, auscultate sermonem meum, q̃m occidi uirum in uulnus meum, & adolescentulum in liuorem meum. Septuplum ultio dabitur de Cain: de Lamech uero septuagies septies. Lamech itaque qui se homicidium uxoribus suis fatetur perpetrasse, septimus erat ab Adam. In huius enim homicidæ filijs, septem Cain uindictę aquis diluuij solutæ sunt, quoniam omnis progenies Cain in eo deleta est. Dira nanq; mors atq; humanorum scelerum uindex, inter reliquos perituros ipsum homicidam Lamech reperisse credibile est. De Lamech uero septuagies septies. Igitur superius partim retulimus, quæ ad huius quæstionis pertinebant solutionem. Secundum historię tamen ueritatem, ab Adam usq; ad Christum LXXVII. generationes inueniuntur, in quibus peccatum Lamech, id est, totius mundi, sanguinis Christi effusione solutum est. Siquidem & in populo Iudæorum propter interfectionẽ Christi LXXVII. uindictæ sunt statutæ: iuxta illud Euangelium, in quo dictum est Petro apostolo: Non solum septies, sed etiam septuagies septies, si pœnituerit fratri remittendum: Iudæum scilicet reuertentem, per LXXVII. uindictas statutas, recipiendum ad indulgentiam Christi.

De ira dei, & de eo q̃d scriptum est in Genesi: Pœnitet me hominẽ fecisse, cum in deo nulla sit pœnitentia, in quo est certa præscientia. Cap. XVIII.

Videns

VIdens, inquit, dominus deus, quia multiplicatæ sunt malitiæ hominum super terram, dixit: Delebo hominem, quem feci, a facie terræ, ab homine usque ad pecus, & a repentibus usque ad uolatilia cœli: quia iratus sum, quoniã feci eos. Ira dei non perturbatio animi eius est, sed iudicium, in quo irrogatur pœna peccatori. Cogitatio uero eius & recogitatio mutandarum rerum est immutabilis ratio. Neque enim sicut hominem, ita dominũ cuiusquam facti pœnitet sui, cuius est de omnibus omnino rebus tam fixa sententia, quam certa præscientia. Sed si non utatur scriptura talibus uerbis: non se quodammodo familiarius insinuabit omni generi hominum, quibus uult esse consultum.

De eo quod dixit deus: Erunt dies eorum centum uiginti annorum. Cap. XIX.

QVod autem dixit deus: Erunt dies eorum centum uiginti annorum, non sic accipiendum est, quasi prænuntiatum sit, post hæc homines centum uiginti annos uiuẽdo non transgredi, cum & post diluuium etiam quingentos quosdam excessisse inuenimus: sed intelligendum est hoc dominum dixisse, cum circa finem quingentorum annorum esset Noe, id est, quadringentos octoginta uitę annos ageret, quos more suo scriptura quingentos uocat: nomẽ totius summę per maximam partem plerunque significans. Sexcentesimo quippe anno uitæ Noe secundo mense factum est diluuium: ac sic CXX. anni prędicti sunt futurę uitæ hominum periturorum, quibus transactis, diluuio delerentur. Hieronymus autẽ sic ex Hebræo uertit: Non iudicabit spiritus meus homines istos in sempiternum, quoniam caro sunt: hoc est, quia fragilis est in homine conditio, non eos ad æternos seruabo cruciatus: sed hic illis restituam quod merentur: Ergo non seueritatem, ut in nostris codicibus legitur, sed clemẽtiam domini sonat, dum peccator hic pro suo scelere uisitatur. Porro ne uideretur in eo esse crudelis, quod peccantibus locum pœnitentię non dedisset, adiecit: Sed erunt dies eorum centum uiginti annorum, hoc est, habebunt CXX. annos ad agendam pœnitentiam. Non ergo humana uita, ut multi æstimant, in centum uiginti annos contracta est: sed generationi illi centum uiginti anni, ad pœnitentiam dati sunt. Siquidem inuenimus, quod post diluuium Abraham uixerit annis centum septuagintaquinque. Dominus autem noluit tempus expectare decretum, sed uiginti annorum spacij amputatis, induxit diluuium anno centesimo agendæ pœnitentiæ destinato.

De Noe quomodo decimus ab Adam princeps suæ gentis extiterit. Cap. XX.

NOe uero principatum tenens, quem per successiones patres eius habuerant, scilicet per generationes X. id est, a Noe usque ad primum parentem, filij patribus succedentes, dum esset ab Adam decimus, grauiter ferens actus hominum, & habens eorum consilia nimis ingrata, satagebat ut ad meliora mentem eorum actusque

transfer

transferret. Cum autem uideret, quod non adquiescerent ad talia, sed uehementer malorum libidine detinerentur: metuens ne ipsum quoque cum uxore & filijs suis interficerent, discessit ab ea terra. Deus itaque Noe quidem iustitiam dilexit, condemnauit autem non solum illorum malitiam, sed omne genus humanũ. Quod cum ei disperdere placuisset, & aliud constituere genus, malignitate priuatum: Noe præcepit ut arcam fabricaret quatuor cameras habentem, & longitudinem cubitorum C C C. L. uero latitudinem, & X X X. altitudinem: qua protectus cum filijs & uxoribus remansit ex hominibus solus post diluuium cum domo sua, ut præmisimus. Hæc iuxta intelligentiam Iosephi, de Noe actibus sufficiunt.

De magnitudine arcæ & cameris eius. Cap. XXI.

Ergo fuerunt nonnulli impossibile putantes, ut tot genera animalium, repentium, hæc arca capere potuisset: & ea quæ sibi pro solatio uitæ forent necessaria, per tm̃ temporis spatium. Qui non attendunt Mosen in omni Aegyptiaca eruditum sapientia, & cubitum geometricæ disciplinæ, quo utuntur Aegyptij, tantum ualere, quantum sex cubiti, quibus nos utimur: Qui autem dicunt tantæ molis fabricam, humano fieri non posse ingenio, spatium C. annorum considerent, quod constructionis gratia acceperat Noe, hominumque fortitudinem, qui primo uigebant seculo, cum sciant immensas urbes fuisse constructas, nisi forte lapis lapidi adhærere potest, sola calce coniunctus, ut murus per tot miliaria circum agatur: & lignum ligno cæmentatũ, clauis solidatum, gluten bituminis non potest connectere ut fabricetur arca, non curuis sed rectis lineis longe lateque porrecta: quam nullus in mare mittat conatus hominum, sed leuet unda cum uenerit, naturali ordine ponderum, magisque diuina prouidentia, quam humana prudentia. Legitur etiam hæc habuisse arca cœnacula, & tristega: quod alia translatio bicamerata & tricamerata uoluit nominare: ita ut quinque habitationes distinctas in ea esse aduertamus: inferiora loca stercoribus esse deputata & contigua bicamerata, quæ conseruarent pabula animalium. In hos ergo usus tradunt fuisse inferiores partes distinctas, superiores uero partes quæ tricameratæ dicuntur, primo ad habitaculum bestiarum, uel immitium animalium serpentiumque: hinc contigua in superioribus loca mitioribus animantibus stabula fuisse: supra omnia uero in excelso auibus & hominibus sedem locatam, utpote sicut honore & sapientia homo antecedit omnia: ita & loco cuncta præcelleret animalia, & sic quinque mansiones in eadem arca fuisse intelliguntur. Prima stercoraria, secunda apothecaria, tertia feris animantibus, quarta mansuetis, quinta hominibus.

Quod de immundis animantibus bina, de mundis septena in arca fuisse legimus. Cap. XXII.

Quod

QVod autem de immundis animalibus bina introducuntur et bina, de mundis uero ſeptena & ſeptena, has tradunt eſſe cauſas, ut quæ hominibus profutura eſſent, de his plura cōſeruarentur in arca: & ut haberet Noe poſt egreſſum arcæ unde gratificas domino offerret hoſtias.

De minutiſſimis beſtiolis & inutilibus, vtrum fuerint in arca Cap. XXXIII.

QVod autem ſcrupuloſiſſime quęri ſolet & de minutiſſimis beſtiolis, nō ſolum quales ſunt mures & ſtelliones: uerumetiam quales locuſtæ, ſcarabęi, muſcę denique, & pulices: utrum nō amplioris numeri in arca illa fuerint, q̃ eſt diffinitus cum hoc imperaret deus: prius ammonendi ſunt, quos hæc mouent, ſic accipiendum eſſe quod dictum eſt, quæ reptant ſuper terram, ut neceſſe non fuerit conſeruari in arca, quæ poſſunt in aquis uiuere, non ſolum merſa ſicut piſces: uerumetiam ſupernatantia ſicut multæ alites. Deinde quod dicitur, maſculus & fœmina erunt: profecto intelligitur ad reparandum genus dici, ac per hoc nec illa neceſſe fuerant ibi eſſe, quæ poſſunt ſine concubitu de quibuſq; rebus uel rerum corruptionibus naſci: uel ſi fuerint, quæ in domibus eſſe cōſuerunt, ſine ulla numeri diffinitione eſſe potuiſſe. Aut ſi myſterium ſacratiſſimum quod agebatur, & tantæ rei figura, etiam ueritate facti, aliter non poſſet impleri, niſi ut omnia ibi certo illo numero eſſent, quæ uiuere in aquis natura prohibente non poſſunt: non fuit iſta cura illius hominis, uel illorum hominum, ſed diuina. Non enim ea Noe capta intromittebat, ſed uenientia, & intrare uolentia, permittebat. Ad hoc enim ualet quod dictum eſt, intrabunt ad te, non ſcilicet hominis actu, ſed dei nutu: ita ſane ut non illic fuiſſe credenda ſint, quæ ſexu carent, uel ea etiam, quæ ex diuerſis generibus procreantur, ut muli.

Quomodo in arca viuerent animalia, quæ non ſine carnibus veſci putantur. Cap. XXIIII.

SOlet etiam mouere nonnullos, quæ genera eſcarum illic habere poterant animalia, quæ nō niſi carnibus ueſci putantur: utrum præter numerum ibi fuerint animalia ſine tranſgreſſione mandati, quę aliorum alendorum neceſſitas illic coegiſſet includi: an uero quod potius eſt credendum, præter carnes aliqua alimenta ibi fuiſſe, quæ omnibus conuenirent. Nouimus em̄ quam multa animalia, quibus caro cibus eſt, frugibus, pomiſque ueſcantur: & maxime ficu, atque caſtaneis. Quid ergo mirum, ſi uir ille ſapiens & iuſtus, etiam diuinitus admonitus, ſine carnibus aptam unicuique generi alimoniam præparauit & condidit? Quid eſt autem quo ueſci non cogeret fames? aut quid non ſuaue ac ſalubre facere poſſet deus: qui etiam potuit, ut ſine cibo uiuerent diuina facultate?

De ingreſſu Noe in arcam, & vbi reſideret arca poſt diluuium, & numero annorum ab Adam vſque ad Noe, vel quid de arca gentium philoſophi ſenſerint. Cap. XXV.

Igitur

IGitur Noe sexcẽtorum erat annorum, quando cœpit esse diluuium super terram. Inde autem, usque ad primi hominis conditionem erant anni transacti duo milia ducenti quadraginta duo. Ergo ut quædam prestrinximus libando, ita primum se habuit seculum. Noe uero cum filijs Sem, Cham & Iafeth, uxoribusque eorum ingressus in arcam mense secundo, septimadecima die mensis, impetu uiolentiæ aquarum in sublime sublatus est. Arca autem residente in uertice montis Armeniæ, egressus est domino monente ex ea, mense secundo septima & uicesima die mensis. Quem locum egressorium Armenij uocant, illic enim arcæ solutæ reliquias prouinciales ostendunt. Huius enim diluuij indicium hactenus uidemus in lapidibus, quos in remotis montibus conchis & ostreis scabros etiam sæpe cauatos aquis uisere solemus. Attamen quid de hac arca, atque hoc diluuio gentium historiographi, sapientesque eorum scripserint: paucis referre curabo. Quorum unus Berosus Chaldæus, narrans de diluuio, taliter est effatus: Dicitur autem & nauis eius, quæ in Armeniam uenit, circa montem Cardicum, & adhuc aliqua pars est, & quosdam bitumen exinde tollere, quo maxime homines ad expiationes utuntur. Meminit autem horum & Hieronymus Aegyptius, qui antiquitatem Phœnicæ noscitur conscripsisse. Sed & Manaseas Damascenus in nonagesimosexto historiarum libro ita de hoc diluuio dicit: Est & super muniadam excelsus mons in Armenia, qui Baris appellatur, in quo multos fugientes sermo est, diluuij tempore liberatos, & quendam simul in arca deuectum, in Silcilæ montis uenisse summitatem, lignorumq; reliquias multo tempore ibi conseruatas ferunt. Fuit autem ista arca, quam etiam Moses Iudæorum legislator scripsit.

De eo, quod quibusdam hominibus impossibile videtur, homines nongentos annos vixisse. Cap. XXVI.

VIxit autem Noe post diluuium annos trecentos quinquaginta. Et facti sunt omnes dies Noe anni nongenti quinquaginta. Ergo si cuilibet incredibile uidetur tantæ diurnitatis uitam antiquorum hominum fuisse, IOSEPHI assertionem animaduertat. Dicit enim: Nullus autem ad uitam modernam, & annorꝫ breuitatem, quibus nunc uiuimus, uitam comparans antiquorum, putet falsa, quæ de illis sunt dicta, & eo quod nunc uita tanto non ducatur tempore, credat neque illos ad uitæ illius longitudinem peruenisse. Illi nanque cum essent religiosi, & ab ipso deo facti, cumque eis pabula opportuniora ad maius tempus existerent præparata, tantorum annorum circulis rite uiuebant. Deinde propter uirtutes & gloriosas utilitates, quas iugiter perscrutabantur, id est, astrologiam, & geometriam, deus eis ampliora uiuendi spacia condonauit, quæ haud ediscere potuissent, nisi sexcentis uiuerent annis. Per tot enim annorum curricula, magnus annus impletur. Testes autem isti sunt omnes, qui antiquitatem apud Græcos & barbaros conscribere maluerunt. Nam & Manechon, qui descriptionem fecit Aegyptiorum, & Berosus, qui

Chaldaica defloravit, & Mochus, & Aetius, ad hæc & Hieronymus Aegyptius, qui Phœnicam dispoſuit, concordant cum eis dictis. Heſiodus quoque & Agatheus, & Hellanicus, & Acuſiuaus, & inter hos Ephorus, & Nicolaus, in hiſtorijs ſuis memoriam faciunt antiquorum, annis mille uiuentium.

Quomodo ex tribus filijs Noe, omne genus hominum ſit propagatum, & quas orbis terræ partes obtinuerint. Cap. XXVII.

Filij autem Noe fuerunt, Sem, Cham & Iafeth. Ex his enim poſt diluuium diſſeminatæ ſunt gentes, per uniuerſas terras, atque inſulas maris. Sed quas unuſquiſque condiderit gentes, & quas partes obtinuerit orbis, ex IOSEPHI atque Hieronymi libris, decerpere libuit. Fuerunt autem filijs Noe filij, quorum propter honorem gentibus quas condiderunt, impoſuerunt nomina, & terris quas apprehendere potuerunt. Iafeth ergo Noe filius, habuit filios ſeptem. Habitauerunt iſti regionem, a Tauro & Amano montibus incipientem, & pertingentem in Aſiam uſque ad flumen Tanaim. In Europa uero terra Gazzimorum, cum nullus eorum, qui ſupradicti ſunt, ibidem habitator exiſteret, gentes eius diuerſis ſe nominibus appellabant, qui nunc a Græcis Galatæ nuncupantur: olim uero dicti ſunt Gomanicæ, quos Gomer inſtituit. Magog uero Magogas a ſe nominatos inſtituit. Iſti a Græcis Scythæ ſunt appellati. Item filiorum Iafeth, Madeus & Ianus fuerunt: & ex Madeo quidem ſunt gentes, quæ a Græcis Mœdi uocantur: A Iano uero omnes Ionij, Helladicique deſcendunt, qui & Græci: unde & mare Ionium appellatur. Condidit autem Iobel Iobelos, qui noſtris temporibus Hyberes, qui & Hiſpani: a quibus poſtea Celtiberi nuncupati ſunt. Moga uero primum dicebatur, quæ poſtea Cappadocia: nunc autem Cæſarea, a Romanis hoc uocabulum ſortitur, id eſt, a Cæſare. Moſcini uero a Moſochum plantati ſunt, qui nunc Cappadoces nuncupantur. Quorum antiquæ appellationis ſignum oſtenditur, nam ciuitas eſt apud eos, quæ hactenus Moſcha dicitur, oſtendens intelligere ualentibus, eo quod aliquando omnes gentes regionis ipſius ita uocatæ ſunt. Thyras autem Thyrenſes appellauit ſuos, quorum princeps fuit, quibus Græci Trachium nomen commutauerunt. Tantæ ſiquidem gentes, per Iafeth filios inſtitutæ ſunt. Gomer autem habens tres filios. Aſtinegas quidem Aſtinegas inſtituit, qui nunc Regini uocantur a Græcis. Riphat autem Riphæos, qui dicuntur Paphlagones. Tygram uero Tygraneos, qui Phryges a Græcis ſunt nuncupati. A Iano autem Iafeth filio, & ipſo tres habente filios: Heliſas quidem Heliſæos uocauit eos, quorum princeps fuit, qui nunc ſunt Aeolici. Tharſis uero Thyrſos, ſic enim antiquitus Cilicia uocabatur: Tharſus enim apud eos maxima ciuitatum metropolis appellatur: Tau litera, pro theta mutata. Cythim autem Cythimam inſulam habuit, quæ nunc dicitur Cyprus, & ab ea omnes inſulæ & maritima loca, Cythim Hebraice nominantur. Teſtis enim

enim sermonis mei, una in Cypro ciuitatum, quæ antiquam appellationem ualuit retinere. Cythis enim ab his, qui ei Græcum nomen imposuerunt, uocatur, neque sic fugiens Cythi nomen. Iafeth itaq; filij seu nepotes, has habuere gentes, & quæ forsan nunc ignorantur. Omnes tamen pene insulas & totius orbis littora, terrasque mari uicinas legimus Græcis accolis occupatas, qui ut supra diximus, ab Amano & Tauro montibus, omnia maritima loca, usque ad Oceanum posséderunt Britannicum. Filij Cham, Chus, & Mesraim, Futh, & Chanaan. Chus hodie ab Hebræis Aethiopia nuncupatur, Mesraim Aegyptus, Futh Libyes, a quo & Mauritaniæ fluuius, usque in præsens Futh dicitur, omnisque circa eam regio Futhensis nuncupatur. Modo tamen in una tantum climatis eius parte, antiquum Libyæ nomen residet, & reliqua terra uocatur Aphrica. Porro Chanaan obtinuit terram, quam Iudæi deinceps possederunt. Eiectis Chananeis, filij Chus, Saba & Euila, Sabatha, & Regina. Sabatacha, id est, Saba, a quo Sabæi. Euila Getuli in parte remotioris Aphricæ, eremo cohærentes. Sabatha, a quo Sabatheni, qui nunc Astauari nuncupantur. Regina uero, & Sabathaca paulatim antiqua uocabula perdiderunt, quæ nunc pro ueteribus habeantur ignoratur. Filij Regina & Saba Dadan, a quo hic Saba per sin literam scribitur, supra uero per samech, diximus appellatos Sabæos. Interpretatur nunc ergo Saba, Arabia. Nam in septuagesimoprimo psalmo, ubi habemus reges Arabum & Saba munera offerunt, in Hebræo scriptum est reges Saba. Dadan genus est Aethiopiæ, in occidentali plaga. At uero Mesraim, genuit Ludim, & Anamim, & Laabim, Neptuim, & Petrusim, & Cesluim. De quibus egressi sunt Philistijm, & Chapturim, exceptis Labaim, a quibus Libyes postea nominati sunt, qui prius Phutei uocabantur, & Casloim, qui deinceps Philistijm appellati sunt, quos nos corrupte Palæstinos dicimus. Cæteræ sex gentes ignotæ nobis sunt, quia bello Aethiopico subuersæ, usque ad obliuionem præteritorum nominum peruenerunt. Possederunt autem terram Agazi, usq; ad extremos fines Aegypti. Chanaan autē genuit Sidonem primogenitum suum, & Ethæum, Iebusæum, & Amorræum, Gergesæum & Euæum, & Arachæum: Sinæum & Aradium Samarithen & Mathæum. De Chanaan primus natus est Sidon: a quo urbs in Phœnice Sidon uocatur. Arachæus, qui Archas cōdidit oppidū, in radicibus Libani situm. Aradij sunt, qui Aradam insulam possederunt, angusto fretu Phœnicis littore separatam. Samaria emissa nobilis Syriæ Cæles ciuitas, hanc Macedones, qui post ALEXANDRI mortem regnauerunt, Epiphaniam nuncupauerunt. Et fuit terminus Chananæorum a Sidone, donec ueniatur in Gerara, & usque ad Gazam, pergentibus Sodomam & Gomorrham, & Adamam, & Seboim, usque Letzem: quia cæteræ ciuitates, Sidon uidelicet, & Gerara, & Sodoma, & Gomorrha, & Adama, & Seboim notæ sunt nominibus suis. Fiunt itaque omnes filij Cham, hoc est, medij filij Noe

quatuor, & nepotes quinque, ex uno eius filio pronepotes duo, ex nepote uno fit eorum summa, undecim. Quibus enumeratis, hic reditur ad alium Cham, qui uocabatur Mesraim: & commemorantur quos genuit, non tanquam singuli homines, sed nationes septem, & de sexta, uelut de sexto filio, gens commemoratur exisse, quæ appellatur Philistijm: unde fiunt octo. Inde iterum ad Chanaan reditur, in quo filio maledictus est Cham, & quos genuit, undecim nominantur. Deinde usque ad quos fines peruenerint commemoratis quibusdam ciuitatibus dicitur: ac per hoc in filijs, ne potibusque computatis, de progenie Cham triginta unus geniti referuntur. Sem uero tertio Noe filio, quinque fuerunt nati, qui usque ad Oceanum seorsum habitant Asiam, ab Eufrate facientes initium. Helam siquidem Helamitas, qui Persarum sunt principes, reliquit. Assur autem Ninum instituit ciuitatem, qui nunc Chaldæi uocantur. Arfaxat autem, Arfaxateos nominauit, cum princeps eorum esset. Aram uero Arameos instituit, quos Græci Siros appellant. Quos autem nunc Lidos uocant, Luth tunc Ludas nominauit. Aram uero filijs quatuor existentibus: his quidem instituit Traconitidem, & Damascum, quæ est Media Palęstinæ, Syriæque coniuncta. Armeniam uero Otrus, Geter Bactrianos, Mes autem Mesaneos, quæ nunc Arax uocatur ab omnibus. Arfaxat autem filius fuit Sala, de quo natus est Heber, a quo Iudæos prius Hebræos uocauerunt. Heber autē Iectan genuit, & Falech: Iecta uero, qui filius fuit Heber, habuit filios Helmodat, Saleth, Asormoth, Iare, Aduram, Vzal, Deda, Ebal, Abimael, Sapha, & Ophir, & Ebila, & Iobab. Isti a flumine Cophenæ Indiæ, & posita circa Syriæ loca quædā inhabitant. Hæ nanque generationes Sem. Sem uero cum centum esset annorum genuit Arfaxat, biennio post diluuium. Arfaxat uixit triginta quinque annis et genuit Sale: Sale quoque uixit triginta annis, & genuit Heber. Vixit autem Heber trigintaquatuor annis, & genuit Falech.

De eo, quod Falech diuisio interpretatur, quia in diebus eius diuisio linguarum facta est, vt de ædificatione turris, & de eius Nembroth, seu quid de ea gentium sapientes senserint. Cap. XXVIII.

ISte autem Falech dictus est, quoniam secundum diuisionem nationum natus est: Falech autem Hebræi diuisionem uocant, quoniā dum unum hucusque esset labium hominis, diuisum est in plures scilicet linguas, & quæ hactenus uocabatur humana, deinceps exigente superbia, diuersa promeruit uocabula. Deo autem iubente ut crescerent, & multiplicarentur post diluuium filij NOE, & ut diuersam colentes faciem terrarum, abundantia fructuum potirentur: qui cum essent inruditi, & ideo inobedientes fuerint, in calamitatibus incidentes, sua grauiter peccata senserunt. Et quia iuuentutis multitudine feruebant, & propria fortitudine non dei propitiatione, se bona habere credebant, apposuerunt ut uoluntati DEI inobedientes fierent. Fecit autem eos elatos esse ad iniuriam dei,

dei, atque contemptum Nembroth filius Chus, qui fuit filius Cham, filij Noe. Qui cum esset audacior & manu fortissimus, suadebat eis, ut non domino ascriberent, quia felicitas hominibus eueniret, sed hæc propria hominum uirtute præberetur: solus ipse præsumens homines a dei timore reuocare, & spem suam in propria uirtute reponere. Ob quam rem turrim ædificandam altiorem suadebat, ubi aqua non posset ascendere, quæ etiam cœlum pertingeret. Multitudo autem prona erat, ut Nembroth præceptionibus obediret, putantes graue seruitium obsequi deo, & turrim ædificabant, in nullo sua studia deferentes. Sumebat ergo altitudo facilitatem, & plusquam sperare quis possit. Multis itaque manibus fabricata, crescebat. Vnde et legislator testatur dominum descendisse ad uidendam turrim, quam ædificabant filij Adam, dicens: Ecce unus populus & unum labium omnibus, cœperuntque hoc facere, nec desistent a cogitationibus, donec eas opere compleant. Venite igitur descendamus & confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque uocem proximi sui: atque ita diuisit eos dominus ex illo loco in uniuersas terras. Et cessauerunt ædificare ciuitatem, & idcirco uocatum est nomen eius Babel: quia ibi confusum est labium uniuersæ terræ. Inde autem migrationes ubique agentes, & terram apprehendentes unusquisque felicem, quam deus unicuique distribuit: & ita omnis terra per eos completa est, mediterranea simul atque maritima. Quidam etiam nauibus transeuntes, insulas habitauerunt. Vnde aliquæ gentes, ab institutoribus positas appellationes hucusque seruant: sicuti superius declaratum est. Quædam uero placita sibi nomina immutauerunt. Diuisiones autem linguarum septuagintaduas fuisse historia declarat, non ut solummodo tot homines tunc fuissent, & non plures, sed tot iam principes familiarum, ex filijs Noe procreatos ostendit, qui populos & gentes condiderunt. Ait enim scriptura: Hæc familia Noe iuxta populos & nationes suas, ab hisque diuisæ sunt gentes in terra post diluuium. De hac uero turri, diuersisque uocibus hominum, meminit & Sibylla dicens: Cum omnes homines unius uocis existerent, quidam turrim ædifcauerunt excelsam, tanquam ascensuri per eam ad cœlum. Dij uero uentos immittentes euerterunt turrim, & uocem propriam unicuique partiti sunt: & propterea Babyloniam uocari contigit ciuitatem. De campo uero qui uocatur Sennaar, in regione Babylonis, meminit Aetius ita dicens: Qui uero de sacerdotibus sunt erepti, Iouis sacra sumentes, in Sennaar Babylonis uenerunt. Igitur Nembroth filius Chus nepos Noe, de quo iam mentionem fecimus, ipse cœpit potens esse in terra, & erat robustus uenator coram domino. Ab hoc exiuit prouerbium: Quasi Nembroth robustus uenator coram dominno. Quod sic intelligendum est: Gygantem istum contra dominum fuisse. Quod significatur eo nomine, quod dicitur uenator, quasi animarum deceptor, hominumque oppressor, & pro eo quod homines a cultu dei abstrahebat, sic nominatus est. Fuit autem principium regni eius Babylon,

lon, & Aracha, Achat, & Calenne, in terra Sennaar. Aracha autem hæc est Edisse ciuitas. Achat, quæ nunc dicitur Nisibin, Calennæ; postea uerso nomine, a Seleuco rege dicta est Seleucia. Hic autem Nembroth, arripuit tyrannidem insuetam, prior in populis regnauit & in Babylone. Apparet nanque hunc tyrannum fortissimum in eo regnasse loco, ubi linguæ ad confusionem humanæ superbiæ diuisæ sunt. Hunc etiam scripsisse astrologiam, atque geometriam, diuisiones orbis fecisse, Syri tradunt.

De eo, quod dictum est, de terra Sennaar exisse Assur, & ædificasse Niniuen. Cap. XXIX.

QVOD uero dictum est, de terra Sennaar, quæ pertinebat ad regnum Nembroth exisse Assur & ædificasse Niniuen, & alias, quas contexuit ciuitates legislator, longe postea factum est. Quod ex hac occasione perstrinxit, propter nobilitatem regni Assyriorum, quod mirabiliter dilatauit Ninus Beli filius, conditor Niniues ciuitatis magnæ, cuius ciuitatis nomen, ex illius nomine deriuatum est, ut a Nino Niniue uocaretur, Assur autem, unde Assyrij, non fuit in filijs Cham, sed in filijs Sem reperitur, qui fuit Noe maximus filius. Vnde apparet de progenie Sem exortos fuisse, qui postea regnum gygantis illius obtineret, & inde procederent, atque alias conderent ciuitates.

Quid est, quod peccante Cham, filius eius Chanaan sententiam ultionis accepit. Cap. XXX.

QVID est quod peccauit Cham, filius eius Chanaan sententiam ultionis accepit? Quid est q̃d non in se, sed in posteritate percutitur, nisi quod reproborum nequitiæ, hic quidem multæ proficiunt, sed in posterum feriuntur? Seu quia prophetauit terram Chanaan eiectis inde Chananæis & debellatis, accepturos fuisse filios Israel, qui uenerunt de semine Sem, intuens & præuidens quod longe futurat post futurum.

Quomodo intelligendum sit: Dilatet deus Iafeth, & inhabitet in tabernaculis Sem. Cap. XXXI.

DILATET deus Iafeth, & habitet in tabernaculis Sem. Quanquam enim sit deus omnium gentium, quodammodo tamen proprio uocabulo & in ipsis iam gentibus dicitur deus Israel. Et hoc unde factum est, nisi ex benedictione Iafeth. In populo enim gentium totum orbem terrarum occupauit ecclesia. Hoc prorsus pronunciabatur, cum diceretur: Dilatet deus Iafeth, & habitet in tabernaculis Sem. Sem quippe, de cuius semine incarnatus est Christus, interpretatur nominator. Quid autem nominatius Christo est, cuius nomen ubique iam flagrat, ita ut per Cantica Canticorum etiam in se præcedente prophetia, unguento comparetur effuso? In cuius domibus, id est, ecclesijs, habitat gentium latitudo, nam Iafeth latitudo interpretatur: Ecce quomodo deus dilatet Iafeth, & habitet in tabernaculis Sem, id est, in ecclesijs, quas filij prophetarum apostoli cõstruxerunt, secũdum q̃d Paulus apostolus fidelibus ex gentibus ait:

Qui eratis illo tempore ſine Chriſto, alienati a ſocietate Iſrael, & peregrini teſtamentorum & promiſſionis ſpem non habentes, & ſine deo in hoc mundo. Per hæc uerba oſtenditur, quod nōdum habitat Iafeth in domibus Sem ſed paulopoſt: quemadmodum concludat, aduertamus. Igitur iam, inquit, non eſtis hoſpites & peregrini, ſed eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei, ſuperædificati ſupra fundamentum apoſtolorum & prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide exiſtente Chriſto Ieſu.

De eo quod ſcriptum eſt: de Sem nati ſunt patre omnium filiorum Heber fratre Iafeth maiore. Cap. XXXII.

DE Sem quoq; nati ſunt patre omnium filioꝝ Heber fratre Iafeth maiore. Hinc iam cœpit texere progeniē Sem, maioris filij Noe: quoniam a minore inchoauerat Iafeth, ac ſic demū peruenerat ad Sem. Habetur enim aliquid difficultatis in ipſo narrationis exordio, cum dicit: De Sem autem nati ſunt patre omnium Heber, fratre Iafeth maiore. Ordo uerborum eſt, ex Sem natus eſt Heber: qui Sem pater eſt omnium filiorum Sem. Sem ergo patriarcham intelligi uoluit omnium qui de ſtirpe eius exorti ſunt: quos cōmemoraturus eſt, ſiue ſint filij, ſiue nepotes, ſeu pronepotes. Scimus nanq; Heber non filium fuiſſe Sem, ſed abnepotem eius. Nec enim ſine cauſa, prętermiſſis filijs, introducitur Heber abnepos eius: niſi quod in progenie filiorum Noe hic reperitur, placens deo, qui non cum filijs ſuperbiæ conſpirauerat ad ædificandam turrim ob iniuriam dei, pertinentium ad ciuitatem impiorum, qui merito iniuriam confuſionis ſuæ paſſi ſunt in perditione linguæ propriæ. Ob quam cauſam per uniuerſum diſperſi ſunt orbem, relicto opere quod ſummo ſtudio accelerare feſtinabant. In huius autem Heber domo, quoniam immunis a pœna terrigenarum ſuperbientium extitit, priſca remanſit lingua, quæ prius humana, quia omnibus erat cōmunis: poſtea uero ab eius nomine nuncupata eſt Hebræa ad diſtinctionem cæterarum. Quę per ſucceſſiones peruenit ad Abraham, ac ſic per patriarchas, qui ex ſtirpe Abraham ſunt propagati, profuſa eſt in populum dei. Attamen nec Heber, nec ipſe pater Abraham, in omnem progeniem ſuam, hanc diffundere ualuerunt: ſed in eos qui ad ciuitatem dei pertinere uidebantur: de quibus ſecundum carnem natus eſt Chriſtus.

Quum non fiat commemoratio in Geneſi à Noe vſque ad Abraham, vtrum aliquis iuſtorum fuerit. Cap. XXXIII.

BEnedictis igitur duobus filijs Noe, atq; uno in medio eoꝝ maledicto: deinceps uſq; ad Abraham, de iuſtorum aliquoꝝ, qui pie dominum colerēt, commemoratione ſilentium eſt. Veruntamen, utrum ciuitas piorum non fuerit, an latuerit, an potius permanſerit in duobus filijs Noe, qui benedicti ſunt, eorumque poſteris, impia uero in eo qui maledictus eſt, atq; eius progenie ubi etiam exortus eſt gygas uenator contra dominum, non eſt dijudicatio facilis. Fortaſſe enim quod profecto eſt credibilius, & in filijs duoꝝ illorum iam tunc antequam Babylonia

cœpisset institui, fuerunt contemptores dei, & in filijs Cham cultores dei. Vtrunq; tamen hominum genus, terris nunquam defuisse credendum est. Quamobrem sicut lingua una cum esset omnium, non ideo filij pestilentię defuerunt, nam & ante diluuium una erat lingua, & tamen omnes pręter unam Noe iusti domum, deleri diluuio meruerunt: ita post diluuium, nec iustos defuisse crediderim. Sed si omnes commemorarentur nimis longum fieret, et esse: hæc historica magis diligentia, quam prophetica prouidentia. Illa itaque exequitur literarum sacrarum scriptor: uel per eum dei spiritus: quibus non solum narrentur præterita, uerumetiam pronuntientur futura, quæ tamen pertinent ad ciuitatem dei. Omissis ergo cæteris filijs Noe, ad hanc rem non pertinentibus: illi connectuntur in ordine generationum, per quos possit ad Abraham perueniri: sicut illi connectebantur ante diluuium, per quos perueniretur ad Noe generationes: quæ propagatæ sunt ex illo Adam filio, qui est appellatus Seth.

Quomodo intelligendum sit descendisse dominum, & nec desistent à cogitationibus suis donec eas opere compleant, & qualiter ex tribus filijs Noe per terras LXXII. linguæ esse cœperunt. Cap. XXXIIII.

MOuet ergo quosdam hoc quod legitur: Descēdit dominus, ut uideret ciuitatem, cum non loco moueatur deus, qui semper est ubique totus. Quod ita intelligendum est: Descendit dominus uidere ciuitatem & turrim quam ędificabāt filij Adam, hoc est, non filij dei, sed filij hominum, id est illa societas, secundū hominem uiuens, quam terrenam dicimus ciuitatem. Deus autem non localiter descendit, cum sit ubiq; totus, & oīa impleat, sed descendere dicitur in terram, quando præter usitatum naturæ cursum, mirabiliter operatur. Nec discit uidendo aliquid ad tempus, qui ignorare potest nihil, mente cuiuspiam conceptum. Dicitur enim ad tempus uidere & cognoscere, eo q̄d uideri quod reprobat, et cognosci faciat. Ciuitas nanq; illa non sic uidebatur, q̄modo eam deus uideri fecit quando sibi quantum displiceret ostendit, quamuis possit intelligi deus ad illam ciuitatem descendisse, quia descenderunt angeli eius in quibus habitat, quia per angelos descendebat, qui in angelis descendentibus erat. Et non ait: Venite & descendentes confundite, sed confundamus ibi linguam eorꝝ, ostendens ita se operari per ministros suos, ut sint etiam ipsi cooperatores dei. Illud sane quod dictum est, nec desistent a cogitationibus suis, donec eas opere compleant, non est dictum confirmando, sed tanquam interrogando, sicut solet a comminantibus dici. Sic ergo accipiendum est, tanquam dixerit: Nonne omnia deficient ex illis, quæ conati sunt facere? Sed si ita dicatur: non exprimitur comminanter, quoniam uoce pronuntiantis non possumus scribere. Venite igitur descendamus & confundamus ibi linguas eorꝝ ut non audiat unusquisq; uocem proximi sui. Atq; ita diuisit eos dn̄s ex illo loco, in uniuersas terras. Et cessauerūt ædificare ciuitatē, & idcirco uocatum est nomen Babel, quia ibi confusum est labium uniuersæ terræ, & inde dispersit

disperſit eos dominus ſuper faciem cunctarum regionum. Merito autem malus punitur affectus, etiam cui non ſuccedit effectus. Genus uero ipſius pœnæ quale fuit? Quoniam dominatio imperantis in lingua eſt, ibi eſt damnata ſuperbia, ut non intelligeret iubens homini, qui noluit intelligere ut obediret deo iubenti: ſicq; illa conſpiratio diſſoluta eſt, cum quiſque ab eo, quem nõ intelligebat, abcederet: nec ſe, niſi ei, cum quo loqui poterat, aggregaret. Et per linguas diuiſæ ſunt gẽtes, diſperſæq; per terras, ſicut deo placuit, qui hoc modis occultis, nobiſq; incomprehẽſibilibus fecit. Ex illis igitur tribus hominibus Noe filijs LXXII. linguæ per terras eſſe cœperũt, quæ creſcendo ad inſulas peruenerũt. Auctus autem eſt numerus gentium, multo amplius, quam linguarum.

De numero annorum à diluuio vſq; ad natiuitatem Abrahæ, & quod aliter Ioſephus atq; L X X. interpretes, ſiue Euſebius ſentiant, quàm in Hebraica veritate contineatur. Cap. XXXV.

IGitur ut ſupra memorare cœpimus, ſeries annorum a diluuio, uſq; ad natiuitatem Abrahæ ita continetur. Sem C. erat annorum quando genuit Arfaxat, biennio poſt diluuium. Porro Arfaxat cum eſſet X X X. annorum, genuit Sale. Sale quoque X X X. ætatis ſuæ anno, genuit Heber. Heber autem cum XXXIIII. annorum eſſet, genuit Falech. Falech quoque uixit annis X X X. & genuit Reu. Reu uero uixit annis X X X V. & genuit Saruch. Saruch autem uixit annis X X X. & genuit Nachor: & Nachor uixit XXVIII. annis, & genuit Tharam. Thara uero cum LXX. eſſet annorum, genuit Abram, & Nachor, & Aran. Ergo a natiuitate Abrahæ, qui X. fuit a Noe, ſicut nunc declaratum eſt, ſupputa per ſingulas ætates, numerum annorum ab ortu uniuſcuiuſque patris, uſque ad ortum ſubſequentis filij, & inuenies C C X C I I. annos, id eſt, a natiuitate Abrahæ uſque ad diluuium. Quamuis beatus Hieronymus in Chronico Euſebij, atq; Oroſius in prima fronte ſuorum librorum, a quibus etiam Ioſephus non longe exorbitat, aliter ſentiãt in numero annorum, dicentes a natiuitate Abrahæ uſq; ad totius orbis diluuiũ, inueniri ſupputando retrorſum annos D C C C C. X L I I. Igitur mundi ſecunda ita ſe habuit ætas, ut prænotatum eſt, quantum ad noſtræ paruitatis notitiam ex antiquorum authoritate peruenire potuit, quam ætatem pueritiam nominant.

Quomodo Thara cum Abraham & Loth & Aram exierit de Chaldæa, & venerit in terram Chanaan. Cap. XXXVI.

IGitur Thara tulit Abram filium ſuum, & Loth filium Aran filij ſui, & Sarai nurum ſuam, uxorem Abram filij ſui, & eduxit eos de Vr Chaldæorum, ut iret in terram Chanaan: uenerũtq; uſq; ad Aran, & habitauerunt ibi. Porro Ioſephus, Vr ciuitatem Chaldæorum eſſe dicit. Ex qua Thara profectus eſt cum familia domus ſuæ, & uenit in Aran, quod alia translatio ſolet nominare Charra. Hieronymus autem hunc hiſtoriæ locum ita explanat, ſcilicet de morte Aran, ante obitum patris atque de Vr Chaldæorum. Mortuus eſt Aran ante Tharam patrẽ ſuum in terra natiuitatis

ſuæ,

suæ, in Vr Chaldæorum. Pro eo quod legimus in terra natiuitatis suæ in Vr Chaldæorum in Hebræo habetur: in Vr cesdim, id est, in igni Chaldęorum. Tradunt autē Hebræi ex hac occasione istiusmodi fabulam, ꝙ Abraham in ignem missus sit, quia ignem adorare noluerit, & ꝙ Babylonio ualiatus incendio, dei auxilio liberatus, de idololatriæ igni profugerit. Quod uero in sequētibus scribitur egressum esse Tharā cum sobole sua de regione Chaldęorum, pro eo quod in Hebræo habetur de Vr, hoc est, de incendio Chaldæorum, & hoc est quod nunc dicitur: mortuus est Aran ante conspectum Tharæ patris sui in terra natiuitatis suæ, in igne Chaldæorum: quod uidelicet ignem nolens adorare, igni consumptus sit.

Post mortem Tharæ patris Abraham, quod legitur dixisse dominum ad Abrahā: Exi de terra tua, & de cognatione tua, &c. cum prius cum patre egressus sit ex ea, & de Nachor fratre Abraham, & ea quæ ad hanc rationem pertinent. Cap. XXXVII.

QVod uero commemorata morte Tharæ patris Abraham, deinde legitur: & dixit dominus ad Abraham: Exi de terra tua, & de cognatione tua & de domo patris tui, &cæ. Hinc beatus Stephanus in Actibus apostolorum cum ista narraret, inter cætera sic ait: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ, cum esset in Mesopotamia prius q̄ habitaret in Charra, & ait ad illum: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, secundū hæc uerba Stephani, non post mortem patris eius locutus est deus Abrahæ, qui utiqꝫ in Charra mortuus est, ubi cum illo & ipse filius habitauit. Sed prius q̄ habitaret in eadem ciuitate. i. cum esset in Mesopotamia, iam ergo exierat a Chaldęis. Quod itaqꝫ adiungit Stephanus: Tunc Abraham egressus est de terra Chaldæorꝫ & habitauit in Charra, non q̄d sit factum posteaq̄ locutus est illi deus, neqꝫ em̄ post illa dei uerba egressus est de terra Chaldęorꝫ, cum dicat ei locutum dominum esse in Mesopotamia, sed ad totum illud tempus pertinet q̄d ait: Tunc. i. ex quo egressus est a Chaldęis, & habitauit in Charra. Item quod sequitur: Et inde postq̄ mortuus est pater eius, collocauit illum in terra hac, in qua nunc uos habitatis & patres uestri, non ait: Postq̄ mortuus est pater eius exijt de Charra, sed inde hic eum collocauit, postq̄ mortuus est pater eius. Intelligendum est igitur locutum dn̄m fuisse ad Abraham cum esset in Mesopotamia, priusq̄ habitaret in Charra, sed eum in Charran peruenisse cum patre, retento apud se pręcepto dn̄i, & inde exisse septuagesimo quinto anno, patris autem sui centesimo quadragesimo & quinto. Collocationē uero eius in terra Chanaan non profectionem de Charra post mortem patris eius, factā esse dicit: quia iam mortuus erat pater eius, quando emit terram cuius iam suę rei cœpit esse possessor: Quod aūt iam in Mesopotamia constituto, hoc est, iam egresso de terra Chaldæorꝫ dicit dn̄s: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, et de domo patris tui: nō ut corpus inde eijceret q̄d iam fecerat, sed animum auelleret dicit̄. Non em̄ inde exierat animo, sed spe redeundi & desiderio tenebatur. Quæ spes & desiderium deo iubente

atqꝫ

atque adiuuante, & illo obediente fuerant amputanda. Non sane incredibiliter existimatur, cum postea secutus esset Nachor patrem suum, tūc Abraham præceptum domini implesse, ut cum Sara coniuge sua, & Loth filio fratris sui exiret de Charra. Narratur enim in locis superioribus, quemadmodum Thara cum suis regionem reliquerit Chaldæorum, & uenerit in Mesopotamiam & habitauerit Maran. Tacetur autem de uno eius filio, qui uocatur Nachor, tanquam eum non duxerit secum. Sed inuenimus postea, cum seruum suum mitteret Abraham ad accipiendam uxorē filio suo Isaac, ita scriptum esse. Et accepit puer decem camelos de camelis domini sui, & de omnibus bonis dñi sui secum, & exurgens profectus est in Mesopotamiam in ciuitatē Nachor. Isto & alijs sacræ huius historiæ testimonijs ostenditur: etiam Nachor exisse de regione Chaldæorum, sedesque constituisse in Mesopotamia, ubi cum patre suo habitauerat Abraham. Cur ergo eum scriptura non commemorauit, quando ex gente Chaldæa cum suis profectus est Thara, & habitauit in Mesopotamia: ubi non solum Abraham filius eius, uerumetiam Sara nurus, & Loth nepos eius commemorantur, quod eos duxerit secum, nisi forte quod a paterna & fraterna pietate desciuerat, & superstitioni adhæserat Chaldæorum: & postea inde siue pœnitendo, siue persecutionem passus (quod supectius habetur) & ipse migrauerit? Et facti sunt omnes dies Tharæ ducentorum quinque annorum, & mortuus est in Aran. Non sic accipiendum est quasi omnes hos dies ibi egerit; sed quia omnes dies uitæ suę, qui fuerunt anni ducenti quinque, ibi compleuerit. Ignoratur autem quot annis uixerit Thara in Charra, quoniam nō legitur quoto anno uitæ suæ in Charram uenerit. Et absurdum est existimare, in ista serie generationum, ubi diligenter cōmemoratur, quot annis quisque uixerit, huius solius numerū annorū uitæ non commemoratum esse.

Cum aliquorum uitę adnumerantur anni, cur aliorum taceantur in Genesi. Cap. XXXVIII.

QVod enim quorundam quos eadem scriptura commemorat, taceantur anni, cum aliorum adnumerentur, quæri solet. Quibus est respōdendum, quoniam non sunt in eo ordine, in quo temporum dinumeratio decessione gignentium, & genitorum successione contexitur: ob hanc causam eorum uitæ non adnumerari annos. Iste autem ordo qui dirigitur ab Adam usque ad Noe, & inde usque ad Abraham: sine numero annorum neminem continet.

Pater Melchę, ipse est pater Iescę, vel quę fuit Iesca. Cap. XXXIX.

IGitur quod in Genesi legitur, pater Melchę, ipse est pater Iescę, uel quæ fuit Iesca: ita intelligendum est: Thara genuit Abraham, & Nachor, & Aran. Aran uero genuit Loth, & Melcham, & Sarai cognomento Iescam, & acceperunt uxores, Abraham Sarai, & Nachor Melcham. Nec dum uero inter patruos, & fratrū filios, nuptiæ lege prohibitę sunt.

Quomodo Sara cū à Pharaone rapta fuerit, ab eo violata esse non credatur. Cap. XL.

Queri-

Quaeritur quomodo Sara cum a Pharaone rapta fuerit, ab eo uiolata esse non credatur, nisi quia iuxta librum Hester, quaecunque mulierum placuisset regi apud ueteres, sex mensibus ungue batur oleo myrteo, & sex mensibus in pigmentis uarijs erat, & curationibus foeminarum, & tunc demum ingrediebatur ad regem. Atque ita potest fieri, ut Sara postquam placuerat regi, & dum per annũ eius praeparabatur introitus ad regem, quod interim Abrahae Pharao multa donauerit, & Pharao postea percussus sit a domino, illa adhuc intacta ab eius cõcubitu permanente.

Qui sint expediti, quos Abraham numerasse legitur. Cap. XLI.

Quaeritur etiam qui sint expediti, de quibus in Genesi dicitur: Numerauit expeditos uernaculos suos. Expeditos dixit iuuenes ad bellum promptos, & qui non fuerunt uxorati. De quibus in sequentibus dixit: Exceptis his quę comederent iuuenes. Et persecutus est eos usq; ad Dan. Dan Phoenicis oppidum est, quod nunc Peneas dicitur, ubi unus de fontibus Iordanis oritur, qui dicitur Dan, alter uero Ior: & his duobus fontibus, qui non procul a se distãt, in unum riuulũ foederatis, Iordanis appellatur. Ergo sicut ex duobus fontibus unus fluuius: ita ex nominibus duobus una appellatio procreatur.

Quis Melchisedech sit rex Salem qui ab Abraham decimas accepit. Cap. XLII.

Melchisedech rex Salem, protulit panes & uinum Abrahae. Erat autem sacerdos dei altissimi, benedixitque illi. Tradunt quoque hunc esse Sem, primum filium Noe, qui mutato nomine nũcupatus sit Melchisedech: quod in nostra lingua interpretatur rex iustitiae: & eo tempore quo ortus est Abraham habuisse aetatis annos CCC. XC. qui ita supputantur. Post diluuium anno secundo cum C. esset annorum Sem, genuit Arfaxath. Post cuius ortum uixit annis D. hoc est, simul DC. Arfaxath annos natus XXXV. genuit Sale. Qui & ipse tricenarius procreauit Heber: quem XXXIIII. annorum legimus genuisse Phalech. Rursum expletis annis XXX. genuit Reu. Qui & ipse post XXX. & V. natiuitatis suę annum, edidit Seruech. De quo cum ad XXX. peruenisset annos, ortus est Nachor. Qui XXIX. annorꝭ genuit Tharam, quem legimus quod septuagenarius genuerit Abraham, & Nachor, et Arã. Supputa per singulas aetates annorum numerum, & inuenies ab ortu Sem, usq; ad generationem Abraham, CCC.XC. annos. Mortuus est autem Abraham C. & LXXV. aetatis suę anno. Ratione deducta, inuenitur Sem, abnepotem suum Abraham superuixisse annos XXXV. simulque de hoc tradunt usque ad sacerdotium Aaron, omnes primogenitos fuisse sacerdotes, & deo uictimas immolasse, & haec esse primogenita, quae Esau fratri suo uendiderit Iacob. Nec esse mirum, si Melchisedech uictori Abraham obuiam processerit, & in refectionẽ tam ipsius quam pugnatorꝭ eius panem uinumq; pro-

protulerit, et benedixerit ei, cum abnepoti suo hoc iure deberet, & decimas prædæ atque uictoriæ acceperit ab eo, siue quod habetur ambiguum, an ipse dederit ei decimas substantiæ suæ, & habitam largitatem ostenderit in nepotem. Vtrunque enim intelligi potest, & iuxta Hebraicum, & iuxta LXX. interpretes: quod & ipse acceperit decimas spoliorum, & Abrahæ dederit decimas substantiæ suæ: Quanquam Apostolus in epistola ad Hebræos apertissime diffiniat, non Abraham suscepisse a Melchisedech decimas diuitiarum eius, sed de spolijs hostium, partem accepisse pontificem. Salem autem non ut Iosephus, & nostrorum omnes arbitrabātur esse Hierusalem, nomen ex Græco, Hebræoq; compositum, quod absurdum esse peregrinæ linguæ mixtura demonstrat: sed oppidum iuxta Scythopolim, quod usq; hodie appellatur Salem. Ostēditur ibi palatium Melchisedech, & ex magnitudine ruinarum ueteris operis ostendens magnificentiam. De quo in exteriore quoq; parte Geneseos scriptū est: Venit Iacob in sochot, id est, in tabernacula, & fecit sibi ibi domos atq; tentoria, & transiuit in Salem ciuitatem regionis Sychem, quæ est in terra Chanaan. Considerandum quoq; est, quod Abrahæ a cæde hostiū reuertenti (quos persecutus est usq; Dan, quæ hodie Paneas appellatur) non de uia Hierusalem, sed de oppido metropolis Sychem iter fuerit. De quo in Euangelio quoq; legimus: Erat autem Iohannes baptizās in Enon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi. Nec refert utrum Salem, an Salim nominetur, cum eisdem uocalibus in medio literis per raro utantur Hebræi, & pro uoluntate lectorum, ac uarietate regionum, eadem uerba, diuersis sonis atq; accentibus proferantur. Apostolus quoq; hunc Melchisedech dicit esse sine patre, sine matre, sine genealogia. Quod ideo dixit: quia genealogiā eius sancta scriptura nō narrat, uel quia secundum legalem traditionem, non offerebat hostias, quas dominus sacerdotibus Leuitici generis, immolare præceperat, siue quia ex tribu Leui, nec patrem habuit, nec matrem: sicut præmissum est.

NE TIBI FVCVM FACERE VIDEAMVR, candide Lector, ingenue fatemur, hic inter primum & secundum librum vtrinque aliqua desiderari: nulla sane nostra vel incuria vel studio: sed exēplaris, ex quo hæc cum aliud correctius non suppeteret descripsimus, vitio. De quibus tamen non est quod magnopere labores, cum huiusmodi fere sint illa, vt ex sacrorum bibliorum lectione abunde constare tibi queant.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM

nicorum Tomi prioris, in quo ab initio mundi uſque ad Natiuitatem Chriſti continua ac compendiaria quædam rerum geſtarum texitur hiſtoria,

LIBER II.

De Ioſeph in Aegypto exaltatione, & quam ob cauſam filij Iſrael inde diſceſſerint, ethnicorum hiſtoriographorum partim imperfecta, partim falſa narratio. Cap. I.

DE HOC AVTEM NOSTRO Ioſeph, ethnici etiam hiſtoriographi aliqua ſcripſerunt. Pompeius enim hiſtoricus, eiuſque breuiator Iuſtinus, inter cętera ſic ait: Minimus ætate inter fratres Ioſeph fuit. Cuius excellens ingenium fratres ueriti, interceptū peregrinis mercatoribus uendiderunt. A quibus deportatus in Aegyptum, cum * magicas ibi artes ſolerti ingenio percepiſſet, in breui ipſi regi percharus fuit. * Alias magnificas.
Nam & prodigiorum ſagaciſſimus erat & ſomniorum primus intelligentiam condidit, nihilq; diuini iuris, humaniq; ei incognitum uidebatur: adeo, ut etiam agrorum ſterilitatem futuram, ante multos annos proſpiciens, fruges congregaſſet, tantaque experimenta eius fuerint, ut non ab homine, ſed a deo reſponſa uiderentur. Filius Ioſeph Moſes fuit, quem præter paternæ ſcientiæ hæreditatem, etiam formæ pulchritudo commendabat. Sed Aegyptij cum ſcabiem & uitiliginem paterentur, reſponſo moniti, eum cum ægris, ne peſtis ad plures ſerperet, terminis Aegypti pellunt. Hæc Iuſtinus. Sed quoniam hæc idem Moſes, quem iſti ſapientem, ſcientemq; fuiſſe atteſtantur, plenius, ueriuſq; tam per ſe, q̄ per ſuos quæ geſta ſunt cōſcripſit: primum fide eius atq; authoritate quam etiam iſti probant, horꝝ ignorantia eſt ſupplenda. Dehinc ſacerdotum Aegyptiorum fallax malitia cōfutanda eſt, qui uel aſtu (quod manifeſtius eſt) euidentē iram, miſericordiamq; ueri dei memoriæ ſubtrahere conati ſunt, particulatim expoſitione confuſa, ne in cōtumeliam idolorꝝ ſuorꝝ, eum colendum merito oſtenderent, cuius conſilio adnuntiata hæc mala, & auxilio euitata docuiſſent, uel forte, ut indulgentius accipiamus, obliti ſunt. Illius enim noſtri Ioſeph, qui fuit ueri dei ſeruus, & pro creatura domini ſui, pie, intenteq; ſolicitus prouiſione, ipſi abundant frugibus quaſi ſacerdotes. Sed quia falſi ſacerdotes erant, cum cæteris eſurientibus non dolebant. Enimuero cui placet, obliuiſcitur: cui dolet, meminit: quanquam huius temporis argumentum hiſtorijs, faſtiſque reticentibus, ipſa ſibi terra Aegypti teſtis pronuntiat, quæ tunc redacta in poteſtatem regiam, reſtituaque cultoribus ſuis, ex omni fructu ſuo uſque nunc quintæ partis inceſſabile uectigal exoluit. Fuit itaque hęc fames magna,

gna, sub rege Aegyptiorum Diopolita, cui nomen erat Amoses. Quo tempore Baleus Assyrios, Argiuos Apis regebat. Fuerunt autem ante annos septem praecedentes alij septem ubertatis anni, quorum affluentiam tanto negligentius perituram, quanto uberius natam, Ioseph noster solertia sua collegit & condidit, totamque Aegyptum conseruauit: acquisiuit uniuersam Pharaoni pecuniam, & deo gloriam reddens, dispensatione iustissima cui uectigal, uectigal: cui honorem, honorem: omniumque pecora, terras, censusque collegit. Semina etiam sub taxatione statuta eis tribuit, ut terram Aegypti, quam emerat, exoluerent: & quintam partem de fructibus regi darent.

Patriarchę Iacob luculentum de CHRISTI aduentu uaticinium. Et quo tempore Graecia frugibus uti coeperit. Cap. II.

ASsyriorum X. Altadas regnat annis XXXII. A natiuitate Abrahae CCCXV. erat annus: & repromissionis CCXL. Sycioniorũ X. Eratus. Quartus Argis, Argus regnat. Aegyptijs XVIII. Dinastia. Amoses tunc primus Diapolitanorum regnabat. Iacob autem cum CXLVII. aetatis suę annum duceret, prophetans de CHRISTO, & de gentium uocatione, dicens in benedictione Iudae: Nõ deficiet princeps ex Iuda, et dux de foemoribus eius, donec ueniãt quę reposita sunt ei, et ipse erit expectatio gentiũ. Moriturus, filios suos & nepotes ex Ioseph benedixit, & obijt in Aegypto. Cuius cadauer Ioseph cum magno honore reuocat in terram Chanaan. Ergo regnante Argo, coepit uti frugibus Graecia, & habere segetes in agricultura, delatis aliunde seminibus. Argus quoque suum post obitum, deus habitus est, templo et sacrificijs honoratus, qui honor eo regnante ante illum delatus est homini priuato, & fulminato cuidam Gyro, eo quod primus ad aratrum boues iunxerit. Eo itaque tempore Sparta condita, a Spartato filio Phoronei.

De obitu Ioseph, & subsecuta mox filiorũ Israel afflictione. Cap. III.

ASsyriorum XI. Manitus annis XXX. A natiuitate Abrahae CCCXLVII. erat annus: repromissionis autem CCLXXII. Sycioniorum XI. Plemneus, Aegyptiorum Ammenophis, cui Necges succedit. Igitur his regnãtibus, Ioseph morit̃. Post cuius mortẽ populus dei mirabiliter crescẽs, tranquille prius mansit, donec morerentur, quibus Ioseph notus fuit. Deinde quia inuidebatur eius incrementis, erantque suspecta, Aegyptij Hebręos seruitute deprimũt: quam seruitutem durissimam annis CXLIIII. sustinẽt, quousque diuinitus liberarentur. Fiunt autem omnes anni, quos Hebraei in Aegypto fecerunt CCXV. qui ab eo tempore computãtur, ex quo Iacob cum filijs suis descendit in Aegyptum. Ergo secũdum opinionem quorundam, his temporibus Prometheus fuit: a quo homines de luto factos esse commemorant. Et reuera cum sapiens esset, feritatem eorum & nimiam imperitiam ad humanitatem & scientiam transfigurabat, nec tamen qui eius tempore fuerint sapientes, ostenditur.

Callithias primus Argis sacerdotio functus. Quo tempore & Atlas astrologus insignis fuit. Cap. IIII.

ASsyriorum XII. Machaleus annis XXX. A natiuitate Abrahæ CCCLXXVII. repromissionis autem annus CCCII. erat: Argis V. Criasus regnat. Primus quippe sub eo Argis sacerdotio functus est Callithias Piratis filius. Sycioniorum XII. rex Orthopolis, Aegyptiorum Nusphармithos, cui succedit Tumosis. His enim temporibus, Atlas frater Promethei, præcipuus astrologus fuit. Qui ob eruditionem disciplinæ, cœlum etiam sustinere dictus est. Euripides autem, montem esse eum altissimum affirmat, qui Athlas uocatur.

Syria vnde nomen sortita. Cap. V.

ASsyriorum Iphræus annis XXX. A natiuitate Abrahæ CCCCVII. repromissionis autem CCCXXII. Aegyptiorum Amenopis. Hic est Amenopis, quem quidã Menonem putant, lapidem loquentem. Quibus regnantibus Syrus fuisse perhibetur indigena: ex cuius uocabulo Syria nuncupata est. Aethiopes etiam tunc ab Indo flumine consurgentes, iuxta Aegyptum consederunt.

Quo tempore & quibus coætaneis Moses Aegyptiorum philosophiam didicerit. Cap. VI.

ASsyriorum quartusdecimus Mamilus, annis triginta A natiuitate Abrahæ quadringentesimus uicesimusseptimus, repromissionis uero trecentesimus quinquagesimussecundus: Argis, sextus rex Phorbas, Aegyptiorum autem Orus. His enim regnantibus Moses adolescens, omnem philosophiam Aegyptiorum didicit. Epidaurus itaque ciuitas condita est. Primus quippe Emon regnauit in Thessalia. Phorbas Rodum obtinuit. Hercules, ut fertur, Anthæum luctæ uicit certamine. Trochilus primus iunxisse quadrigam, Xantus Triopalesbum condidit, Cidon regnauit in Creta. Quidã uero scribunt Prometheum & Phiemetheum atque Athlantem fratrem Promethei & Argum cuncta cernentem, & Io filiam Promethei his fuisse temporibus, alij uero ętate Cecropis, nonnulli ante Cecropem, annis sexaginta aut nongentis.

Quibus temporibus Atheniensium regnum cœperit. Et de Athenarum appellatione deorum Neptuni & Mineruæ contentio. Cap. VII.

ASsyriorum quintusdecimus Sparetus, annis quadraginta. A natiuitate Abrahæ quadringentesimus quinquagesimusseptimus, repromissionis uero trecentesimus octogesimussecundus erat annus. Sycioniorũ tertiusdecimus Marathius, Argis septimus Triopas regnat. Aegyptiorum Aceneres. His temporibus Atheniensis regni principium fuit. Primus enim Cecrops, qui & Difies in Acta, quæ nunc Attica uocatur, regnauit annis quinquaginta. A Cecrope autem, usque ad primam Olympiadem numerantur reges quatuordecim. Principes uero, quos mors tantum finiebat, duodecim: sub quibus apud Græcos multa miranda narrantur accidisse. Dicebatur autem Cecrops Difies, siue ob longitudinem corporis, siue ob id, quod cum Aegyptius esset, utranque

linguam

linguam sciebat. Hic autem Cecrops, in Euboea Athenas, quam & Diadas uocant, condidit: quam urbem Euboici Corcomenon appellauerunt. Deorum nanque iudicium, Neptuni & Mineruæ, de contentione regionis apud Cecropem actum fuisse confingitur hunc in modum. Nam ut Athenæ uocarentur, (quod certe nomen a Minerua est, quæ Græce Athena dicitur,) hanc causam Varro indicat: Cum apparuisset illic repente oliuæ arbor, & alio loco aqua erupisset: regem prodigia ista mouerunt, & misit ad Apollinem Delphicum, sciscitãdum quid intelligendũ esset, quidue faciendũ. Ille respondit, q̃d deam Mineruam significaret, & Neptunum, & quod esset in ciuium potestate, ex cuius nomine potius duorum deorum, quorum signa illa essent, ciuitas uocaretur. Iste Cecrops, oraculo accepto, ciues omnes utriusque sexus consulens, mos enim tunc in eisdem locis erat, ut etiam fœminæ publicis consultationibus interessent, ad ferẽdum suffragium omnes conuocauit. Consulta igitur multitudine, mares pro Neptuno, fœminæ pro Minerua tulere sententias. Et quia una plus inuenta est fœminarum, Minerua uicit. Tunc Neptunus iratus, marinis fluctibus exæstuantibus terras Atheniensium populatus est, quoniam spargere latius quaslibet aquas difficile dæmonibus non est. Cuius, ut iracundia placaretur, triplici supplicio dicit idem author, ab Atheniensibus affectas esse mulieres, ut nulla ulterius ferrent suffragia, ut nullus nascentium maternum nomen acciperet, ut ne quis eas Athenas uocaret. Ita illa ciuitas, mater aut nutrix liberalium doctrinarum, & tot, tantorumq; philosophorũ, qua nihil habuit Græcia clarius atq; nobilius, ludificãtibus dæmonibus de lite deorũ suorũ, maris et fœminæ, & de uictoria per fœminas, fœminæ Athenas nomẽ accepit. Areopagus uero dicitur in eadẽ ciuitate, ubi cũ Atheniẽsibus Paulus apostolus disputauit, a Marte, qui Græce Ares nũcupatur: q̃m cum homicidij crimine reus fieret, iudicãtibus XII. dijs, in eo pago VI. sententijs absolutus est. Vbi eñ par numerus sententiarũ fuisset, ibi absolutio dãnationis erat. Varro autẽ astruit Neareonpagon Atheniensiũ, de noĩe Martis & pagi, quasi Martis pagũ nominasse credit. Areopagitę nãq; curiales eiusdẽ urbis sunt.

De Moseos natiuitate, expositione, educatione, vita & rerum ab eo cum in Aethiopia, tum in Aegypto gestarum historia. Cap. VIII.

ASsyriorũ sextusdecimus, Aschatades annis quadraginta. Huius regni anno octauo Moses uirtutibus atq; prodigijs insignibus in Aegypto perpetratis, ad desertũ Sinai iubente dño populum Hebræorũ educit ex Aegypto, cum esset annorũ quingentorum quinq;, a natiuitate Abrahæ: repromissionis autẽ quadringentesimus tricesimus, eisque in eremo, per annos quadraginta legem exponit. Igitur ab exitu Israelitici populi de Aegypto, usq; ad Solomonẽ, & ędificationem templi, numerantur anni CCCCLXXIX. Secundum minorẽ tamen numerum, quem III. Regnorũ liber cõtinet: nam iuxta uolumen Iudicum, supputãtur anni DC. Sycioniorũ autẽ XIIII. Maratus rex erat: cui succedit Echireus,

Argis nanque Erotophus octauus erat rex, qui Sthenelum habuit successorem. Quibus temporibus de principibus Argiuorum, Castores existunt. At cum Danaus Sthenelum expulisset, Argos tenuit: minoresque eius per seuerauerunt, usque ad Curistheum filium Stheneli nepotē Persei. Post quem Pelopides imperium susceperūt, primo ex ipsis regnante Atreo. Quo tempore, primus pontifex apud Hebræos constituitur Aaron, iubente deo, fratre Mosi. Ergo quis iste Moses esset paucis indicare curabo: Is enim septimus erat ab Abraham, filius Ambri, qui fuit de patre Caath, qui natus est de Leui: Leui uero de Iacob, qui fuit ex Isaac filio Abraham. Mortuo nanque Ioseph, dum Aegyptij durissimo opprimerent seruitio filios Israel, quidam eorum sacer scriba uaticinando prædixit, puerum nasciturum ex Hebræis, qui & Aegyptios ualde affligendo humiliaret: & progeniem Ioseph a iugo seruitutis eorum eriperet. Quam ob rem regem cum Aegyptijs suis armauit consilijs, ut omnes Hebræorum mares, quotquot nascerentur, interimerent: quod ita & facere nisi sunt. Quibus Hebræi afflicti malis, Ambri anxietate non modica uexabatur. Cui deus in uisu noctis astitit, eique filium prædixit nasciturum, qui & suos a tanta liberaret miseria & Aegyptios afflictos, spoliatosque ac demum in mari demersos superaret: & memoriam sui nominis celeberrimam per omnia relinqueret secula, quam euentus rei uisionem ueram declarauit. Ergo ut Moses natus, partus ipsius obstetricibus celatus est, annuente domino, ac sic tribus mensibus domi enutritus, dum eius genitor amplius celare diffideret, in uasculo de papyro facto, ac bitumine linito, in flumen exposuit: illum domino commendans, qui eum prædixerat nasciturum fore. Deus enim Termuth filiam regis, ludendi gratia ad ripam fluminis adesse fecit. Quæ dum uas cerneret in crepidine fluminis, ad se deferri iubet: conspectoque puero, dum in eo elegantem cerneret formam, ualde est gauisa, nutriri illum iubet, & dum propriam non haberet sobolem, hunc sibi adoptauit in filium. Qui specie decorus, ingenio feruens, ita dumtaxat ut plurimi ammirantes, uidendi gratia ad eum properarent: sua relinquentes negotia, delectati eius potius uisione. Erat enim infantilis in eo multa gratia. Termuth autem, quæ sibi eum adoptauerat in filium, dum sæpius ad patrem ipsum deferret, contigit quadam die, ut rex eundem sumens & ad pectus applicans, pro filiæ gratia diadema capiti eius imponeret. Quod Moses quasi infantiliter ludens, arreptum in terram proiecit, pedibusque conculcauit. Hoc autem sacer ille scriba cernens, exclamauit hunc esse, quem nasciturum nutu dei prædixerat, qui principatum deijcere Aegyptiorum acceleraret, nisi prius morte præuentus fuerit: impetum in eum faciens, interficiendum decernebat. Ad cuius necem segnius rex excitabatur, ne filiam offenderet charam. Quem Termuth uix e manibus eorum eripuit, & a morte saluauit. Post aliquod uero temporis spatium inter Aegyptios & Aethiopes, sæuum exortum est bellum. Qui dum noscuntur esse ui-

cini,

cini, negotiatores hinc inde mercimonia ferentes, ad lites & iurgia prouocauerunt Aegyptios. Quam ob rem Aethiopes hæc indignando arma sumunt, Aegyptum uastando ac sæuiendo, ciuitatesque eorum capiendo, resistente nullo bacchantes, usque ad Memphim ciuitatem Aegyptiorum nobilem perueniunt. Hac compulsi necessitate Aegyptij, ad diuinationes & responsa confugiunt, acceptoque oraculo, ut Hebræus dux exercitus constitueretur, cuius auxilio non solum a finibus suis pellerentur Aethiopes, sed etiam ditioni subijcerētur Aegyptiorꝝ. Eligitur autem Moses, quem & prudentia elegantior, & forma commendabat excellentior, dux exercitus. Qui dum in hostes irruere ita disposuit, ut eius aduentum minime præuidendo cognoscerent, exercitum per loca inuia deserti deduxit. Difficultatem uero itineris impetus maxime serpentiũ, non solum repentium, sed etiã uolantium, per desertum inuia loca præbent. Ille autē diuinitus accepto consilio, ibes in caueis reclusas, quas serpentes maxime uerētur, secum tulit. Est autē hoc animal serpentibus inimicũ. Fugiunt enĩ eis aduenientibus, et cum se celare uoluerint, uelut flatu ceruorꝝ abreptæ deuorantur. Quarꝝ solatio exercitum a peste animalium uenenatorꝝ liberauit. In Aethiopes ex aduerso irruens, quos in primo certamine profligendo deuicit, fugatos cęcidit. Et dum ei in nullo resistere ualerent loco, se ad nobilissimam eorum ciuitatem contulerunt Saba. In qua dum obsiderentur, & Moses nobiliter ac prudēter sæpius certãdo obsessos affligeret, a filia regis Aethiopũ adamatus est. Quę dum uim amoris ferre nequiret: per fideles ministros nuptias eius expetiuit. Quod Moses minime denegans, sub ea scilicet conditione, ut fœderati ciues, se manibus eius traderent. Quod per consilium prędictæ puellæ citius expletũ est, eamq; Moses celebratis nuptijs suo copulauit matrimonio: ac sic demum debellata Aethiopia, reuertitur in Aegyptum cum triumpho. Quæ prosperitas & suis fiduciã libertatis, & Aegyptijs metũ intulit maiorē: unde & opportunitatē quærentes, ut eum morti traderent. Quod Moses intelligēs, meditabatur qualiter eorꝝ declinaret insidias. Interfectoq; Aegyptio, dum quærerēt ad mortē, uix elapsus per loca difficillima deserti fugit in Madian: & ibi cum Iethro sacerdote degēs, cuius filiã duxit uxorē, dumq; illius pasceret gregē in monte Sina colloquio fruēs dei, ab eo in Aegyptum missus est ob liberationē filiorꝝ Israel. Hæc nanq; ex Iosephi decerptimus historia. De eodē etiam Mose, historiographi gentiũ quædam scripserunt: ex quorꝝ assertionibus aliqua decerpere libuit. Ait Pōpeius de illo, siue Iustinus hoc modo: Aegyptij cum scabiē ac uitiliginē paterētur, respōso moniti, Mosen cum ægris, ne pestis ad plures serperet, terminis Aegypti pellũt. Dux igitur exulũ factus, sacra Aegyptiorꝝ furto abstulit: quæ armis repetētes Aegyptij, domum redire tempestatibus cōpulsi sunt. At uero Cornelius de eadem re sic ait: Plurimi authores cōsentiunt orta per Aegyptum tabe, quæ corpora fœdaret, regē Bocchorꝝ, adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & hoc genus hoĩm, ut inuisum

 dijs,

diis, alias in terras abire iussum. Sic conquisitum collectumque uulgus, postquam uastis locis relictum sit, cæteris per lachrymas torpentibus, Mosen unum exulum monuisse, ne quam deorum hominumue opem expectarent, sed sibimet duces cœlesti crederent, primo cuius auxilio præsentes miserias pepulissent. Itaq; Cornelius dicit, quod ipsis Aegyptijs cogētibus Iudæi in deserta propulsi sint: & postea subiungit incaute, quia ope Mosi ducis, in Aegypto miserias propulissent. Quare ostenditur: quædam quæ per Mosen strenue acta sunt, fuisse celata. Item Iustinus asserit, pulsum æque cum populo Mosen sacra Aegyptiorum fuisse furatum. Quæ Aegyptios armis recipere moliētes: coactos tempestatibus ac repulsos, domum redisse. Et hic aliquid amplius, & si non totum, prodidit quod ille celauit. Quapropter si Mosi magno illi duci, testimonium ambo dixerunt, ab ipso sicut per eum & gesta & dicta sunt, melius proferuntur. Hinc autem Orosius historiographus sic ait: cum populū dei, hoc est, genus Ioseph, Aegyptij cuius ope salui erant, seruitio oppressum labore cruciarent: insuper etiam ad necandam sobolem suam crudeli imperio cogerent, dimitti deus populum suum liberum ad seruiendum sibi per Mosen nuntium iubet: cōtemptusq; durissimis contumaces supplicijs agit. Qui decem plagis onerati ac protriti tandem quos dimittere noluerant, etiam festinare coegerunt. Post aquas in sanguinem uersas, ardentibus siti grauiora afferente pœnarum remedia, quam pœnas. Post horridos ranarum squalores, per omnia munda, immundaque reptantes. Post ignitas cyniphes, & nusquam toto aere uibrante uitabiles. Post muscas caninas, etiam per interiora menbrorum horridis morsibus cursitantes, acerbeque inferentes tam grauia tormenta, quam turpia. Post omnium pecorum & iumentorum repentinam ruinam stragemq; generalem. Post uesicas efferuescentes, ulceraque manantia, & ut ipsi dicere maluerunt, scabiem, ac uitiliginem totis corporibus erumpentem. Post grādinem cum igne permixtam, passim homines, armenta, atq; arbores proterentem. Post locustarum nubes, exhaustis omnibus ipsas quoque radices seminum persequentes. Post tenebras, imaginibus diras crassitudine palpabiles, diuturnitate ferales. Postremo, post uniformem in tota Aegypto primitiuæ sobolis necem, paremq; per uniuersos orbitatum tempestatem, qui iubenti deo non cesserant, cessere punienti. Sed mox pessima pœnitentia dimissos persequi ausi, ultima nephandæ peruicatiæ expendere supplicia. Nam rex eorum uniuersum Agypti exercitū, curribus atq; equitibus instructum, in circumerrantes egit. Cuius numerum hoc solo, uel maxime argumento conijcere possumus: quod cum DC. milia uirorum timuerunt atq; fugerunt. Sed protector depressorū & ultor contumaciū deus, diuisit subito rubrū mare, ac dilatans utrūq; marginibus, rigentiū undarum in montis faciē latera erecta suspēdit, ut inoffensi spe limitis prouocati, pijq; uiā desperatę salutis, impij in foueā insperatę mortis intrarēt. Itaq; Hebreis tuto per sicca gradientibus refusis a tergo aquarū astantium molibus,

obruta

obruta est & interfecta, cum rege suo, uniuersa Aegypti multitudo: tota que prouincia plagis antea cruciata, hac postremo interfectione uacuata est. Extant etiam nunc certissima horum monumenta gestorum. Nam tractus curruum rotarumq; orbitę, non solum in littore, sed etiam in profundo, quousq; uisus admittitur, peruidētur. Et si forte ad tempus, uel casu, curiositate, cuiuspiam turbantur: continuo diuinitus in pristinam faciem, uentis fluctibusque reparantur: ut quisquis non docetur timorē dei propalatae religionis studio, irae eius transactę ultionis terreatur exemplo. Cecropem enim, de quo supra diximus, tempore etiam Mosi ducis gentis Hebraeorum (qui primus omnium prophetarum ante aduentum domini saluatoris diuinas leges sacris literis explicauit) fuisse eruditissimum tradiderunt. Hic Moses omnibus, quos Graeci antiquissimos putant, senior deprehenditur, Homero scilicet, & Hesiodo Troianoq; bello, ac multo superius Hercule Musęo, Lino, Chirone, Orphaeo, Castore, Polluce, Esculapio, Libero, Mercurio, & Apolline, & caeteris dijs gentium, sacrisq; uel uatibus, ipsius quoque Iouis gestis: quem Graecia in arce diuinitatis collocauit. Hos, inquam, omnes quos enumerauimus, etiam post Cecropem Difien, quem primum Atticae regem fuisse conuincimus. Itaque sine ulla ambiguitate Moses, & Cecrops, qui primus Atheniensium fuit, ijsdem fuere temporibus. Porro iste Cecrops Difies indigena, sub quo primum in arce oliua orta est, & Atheniensium urbs, ex Mineruę appellatione sortita nomen. Hic primus omnium, Iouem appellauit, simulachra repperit, aram statuit, uictimas immolauit, nequaquam istiusmodi rebus in Graecia unquam uisis. Cętera quoque, quae apud Graecos mira iactantur, posteriora Cecrope deprehenduntur. Post hunc enim scribitur diluuium, sub Deucalione, incendium sub Phaetonte, Ericthonius Vulcani & terrae filius, Dardanusq; qui Dardaniam condidit. De quo Homerus:

Quem primum genuit coelesti Iuppiter arce.

Libere quoque raptus Europae, sacra Cereris, atque Isidis delubrum in Eleusina, frumenta Triptolemi, regnū Trois, cuius dinatum Ganymedem ad sydera raptum, uina dei magnis uoluerunt fundere mensis. Quo tempore Tantalus quoq; & Tytios fuerunt, & Apollo natus est. Nam Latona Iouis coniūx tempore Tytionis fuit, Latonae autem & Iouis (ut ferunt) fuit Apollo filius. Post quos Cathmus Thebas uenit, qui Semelen genuit: de qua pulcherrima proles Liber condignam partu tulit edita frugem. Porro Liber & reliqui, quos mox inferemus, post ducentesimum annum Cecropis fuerunt, Linus scilicet & Cethus, & Amphion, Musęus, Orpheus, Minos, Perseus, Esculapius, gemini Castores, Hercules, cum quo Apollo seruiuit Adineto. Post quos facta est Troianae urbis euersio, quam Homerus longo sequitur interuallo, longe post fuerunt. Homerus autem Solone & Thalete Milesio caeterisque qui cum his septem sapientes appellati sunt, multo prior reperitur. Deinde Pythagoras extitit, qui se non sapientem ut prio-

prio-

priores,sed philosophum,id est amatorem sapientiæ dici uoluit, quem secutus Socrates, qui Platonem erudiuit, a quo famosa in partes philosophia diuisa est. Horum singulos,iuxta ordinem sequentis historiæ, suis locis inseremus. His etiam temporibus, adeo iugis & grauis æstus incanduit, ut sol per deuia transuectus,uniuersum orbem,non calore affecisse, sed igni torruisse dicatur: impressumq; feruorẽ,& Aethiops plus solitum, et insolitum Scytha non tulerit: ex quo etiam quidam, dum non concedunt deo ineffabilem potentiam suam, inanes ratiunculas conquirentes, ridiculam Phaetontis fabulam texuerunt. Igitur ut supra memini, anno octauo regnante Scatade in Assyrijs, fiunt anni trãsacti repromissionis quadringenti triginta, a natiuitate uero Abrahæ quingenti quinque. Moses autem octogesimum ætatis habens annum, dux itineris efficitur Hebræorum ab Aegypto: præfuitq; populo dei in deserto annis quadraginta, tradensq; ei legem a deo sibi datam. Eo tempore secũdus Atheniensium Cranauus rex erat, qui habuit successorem Amphition. Quo in tempore Curytes & Corybantes Gnoson condiderunt, qui modulatam & inter se concinentem, in armis saltationem repererunt: musicus Euethæi & nymphæ filius agnoscitur. Hoc enim tempore Corinthus est condita, quæ prius Ephira uocabatur. Secundum uero nonnullos, Io in Aegyptum profecta, & ibi Isis nuncupata est. Quæ nupta postea Thelegono regi Aegyptiorum Epafum genuit.

De filiorum Danai & Aegisti parricidijs, Aegypti prima appellatione & Busiridis in ea tyrrannide. Cap. IX.

Assyriorum septimusdecimus Amnites annis quadraginta quinque. Huius nanq; anno nono Moses moritur, & Iesu Naue ducatum populo præbet, annis uiginti sex: qui terram Palæstinorũ sorte distribuit Iudęis. Eratq; tunc secundus pontifex Hebręorũ Eleazar: Ergo a prima mundi fabrica, usque ad Mosi obitum, libri ipsius quinq; continent annos tria milia septingentos triginta, secundum LXX. seniorum interpretationem. Igitur decimus Argis Danaus regnat, Sycioniorum sextusdecimus Corax. Atheniensibus Ericthonius regnabat, qui primus quadrigam iunxit in Græcia: q̃uis olim esset, apud alias nationes. His enĩ regnantibus, inter Danai atq; Aegisti fratrum filios quinquaginta parricidia una nocte commissa sunt, solo Lynceo euadente, qui post eum regnauit. Ipse deinde tantorũ scelerũ fabricator Danaus regno, quod tot flagitijs adquisiuerat, pulsus, Argos concessit, ibiq; indigne persuasis in facinus Argis Sthenelam, qui eum profugũ egentemq; exceperat, regno expulit: atque ipse regnauit. Neq; uero multitudo filiorum incredibilis uideri debet in barbaris, cum tam innumerabiles habeant cõnubias. Enimuero a prædicto Aegypto rege nomẽ accepit Aegyptus, quę prius Aeria dicebat̃: Eodem etiam tẽpore Dardanus Dardaniã condidit. Templũ Delphis a Phlegio incensum est. Tunc etiã Busirides in Aegypto fuit Neptuni et Libyę Epaphi filię filius. Qui dum apud uicina Nili loca tyrrannidẽ exerceret, trãseuntes hospi-

hospites crudeli scelere interficiens, tyranni cruentissimi hospitalitas crudelissima, & religio crudelior erat, qui sanguinem hospitum innocentum scelerum suorum participibus dijs propinabat. Igitur per hæc tempora, id est, ab exitu Israel ex Aegypto, usque ad mortē Iesu Naue, per quem populus dei terram repromissionis accepit, sacra sunt instituta dijs falsis, a regibus Grǣciæ, quæ memoriam diluuij, & ab eo liberationis hoīm, uitæque ærumnosæ, modo ad alta, modo ad plana migrantiū, solenni celebritate reuocarūt. Nam & Lupercorum per sacrā uiam ascēsum atque descēsum sic interpretantur, ut ab eis significari dicant hoīes, qui propter aquę inundationē summa mōtium petiuerunt: & rursus eadem minuente, ad ima redierunt.

De Progne & Philomela, & rege Thebarum Cathmo. Cap. X.

Assyriorum octauusdecimus Belochus, annis uigintiquinque. Huius filia Tosa, quæ & Semiramis, regnauit cum patre annis octo. Ab exitu filiorum Israel ex Aegypto, septuagesimusseptimus erat annus. Iudæorum primus iudex Gothoniel iam annis undecim iudicabat populum. Deinceps autē uigintinouem annis præfuit, qui cum superioribus fiunt quadraginta. Sycioniorum septimusdecimus Epopeus. Atheniensium autem quintus Pandion, Argis undecimus Lynceus. His regnantibus, subiectos tenuerunt Hebræos alienigenæ annis octo, qui iunguntur tēporibus Gothoniel, secundum Iudæorum traditionem. Gothoniel autē iudex, ex tribu Iuda fuit. Igitur suscepit Phinees eo tēpore pontificatum apud Hebreos: apud Argos autē sacerdotio functa est Hypermestra Danai filia, Ergo Europæ filiæ Phœnicis mixtus est Iupiter. Post hæc uero a Cretensibus rapta est naui, cui fuit in signo taurus. Quam postea Asterius (quē alij Exanthum uocāt) rex Cretensium uxorē accipiens, Minoem ex ea, & Radamātum, & Sarpedonem procreauit. Tunc etiam Therei Progne & Philomelę, incesto parricidiū adiunctum, atque execrabilius utroque conuiuium per infandos cibos additū, cum propter sororis pudicitiam ereptam, præcisamque linguā, filium paruulū mater occidit, pater comedit. Hæ nanque Progne atque Philomela Pādionis fuerūt filiæ, qui filius Ericthei fuit. Tunc etiam Cathmus regnauit Thebęis, ex cuius filia Semele, natus est Dionysius, id est, Liberpater, sub quo Linus Thebęus musicus fuit. Melus etiam & Paphus atque Tharsus, uel Thasus, Calistaque & Bithinia, urbes conditæ sunt. Linus autem Thebæus, & Zethus & Amphion, in musica arte clarescunt, qui tunc post Cathmum Thebæis regnabant. In Dardania nanque regnauit Ericthonius, Dardani filius. Quem Ericthoniū finxerunt Neptuni & Mineruæ filium, quia in templo Vulcani & Mineruæ, quod ambo unum habebant Athenis, expositus inuentus est dracone inuolutus, qui eum significauit magnum futurum, & propter commune templum, & ignotos parentes, filium deorum esse dixerunt. Ea quæ de Diana (quam Isidem esse aiunt) & Danae referuntur (ex qua Perseus nascitur) his gesta temporibus sunt. Ephira uero, quæ nunc Corinthus uocatur, a Sysipho

cons-

condita. Armenia a Cathmo est capta. Phoenix autem & Cathmus, de Thebis Aegyptiorum in Syriam profecti: apud Tyrum & Sydonem regnauerunt. His tẽporibus erant qui ferrum repererunt, ut dicunt, Idæi Dactyli.

Ludi in honorem Apollinis instituti, quo tẽpore Hercules claruit, & Dionysius vitem ostendit. Item de diluuio sub Deucalione & incendio sub Phaetonte. Cap. XI.

ASsyriorꝫ nonusdecimus Bellespares annis triginta. Ab egressu filiorum Israel ex Aegypto anni centum duo. Hebræorum iudex Aod, ex tribu Effrem, annis octoginta. Alienigenæ Hebræos habuerunt subiectos annis decem & octo, qui sub eodẽ iudice supputantur. Tunc etiam Apollini Delphico instituti sunt ludi musici, ut placaretur ira eius, quia putabant afflictas esse sterilitate Græcię regiones: quia non defenderint templum eius, quod rex Danaus cum easdem terras bello inuasisset, incendit. Hos autem ludos ut instituerent, oraculo sunt ammoniti. In Attica uero rex Ericthonius filius Cecropis ei ludos primus instituit, templumq; fabricauit. Nec ei tantum ludos fieri censuit, sed etiam Mineruæ, ubi primum uictoribus oleum ponebatur, quod eius fructus inuentricem Mineruam, sicut uini Liberum, tradunt. Hercules autem cognomen Desanaus in Phoenice clarus habetur, inde ad nostrã usq; memoriã, a Cappadocibus & Eliensibus Desanaus adhuc dicitur: Sed nimirum alius Hercules, non ille cuius ingentia & innumerabilia facta narrantur, hic fuit. His temporibus Dionysium, qui etiam Liberpater dictus est, & post mortem deus habitus: uitem ferunt ostendisse in Attica terra hospiti suo. Ericthonius etiam Vulcani & terræ filius, qui ab Homero Erictheus uocatur, his regnantibus fuit. Eo quippe tempore Arcas filius Iouis, & Callistonis, Pelasgis in deditionem redactis, regionem eorum Arcadiam nuncupauit. Ergo a Deucalione, Hellene, & Pyrra, hi qui prius Græci, tunc Hellentes nuncupati sunt, & Actea Benactica est uocata. Igitur de diluuio, quod tunc sub Deucalione in Thessalia, & incẽdio quod sub Phaetonte factum est, de pestilentijs etiam multimodis Aethiopiæ, quæ tunc contigerunt: Orosius in hunc fert modum: Anno octingentesimo ante urbem conditam, Amphiction Athenis tertius a Cecrope regnauit. Cuius temporibus aquarum illuuies, maiorem partem populorum Thessaliæ absumpsit, paucis per refugia montium liberatis, maxime in monte Parnaso, in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur: qui tunc ad se ratibus confugientes, suceptos per gemina Parnasi iuga fouit aluitq;. A quo propterea genus hominum, Grecorum fabulæ ex lapidibus reparatum ferunt, propter hominum insitam cordis duritiam. Tunc etiam in Aethiopia pestes plurimas, dirosq; morbos, pene usq; ad desolationẽ exęstuauisse, Plato testis est. Et ne forte diuisa tempora esse credãt, iræ dei furorisq; bellici, ea tẽpestate subactam Indiam Liberpater sanguine madefecit, cędibus oppleuit, libidinibus polluit, gentem utiq; nulli unq̃ hoĩm obnoxiam, uernacula tantum quiete contentam.

Troia

Troia & Achaia condita. Triptolomeus frumēta per vrbes distribuit. Theseum Hercules ab inferis reducit. Cap. XII.

ASſyriorum XX. Lamprides annis XXXI I. ab exitu Iſrael ex Aegypto anni CXXXII. Sycioniorum XVIII. Laomedon, ſub quo Apollo Latonæ filius Admeto ſeruiuit ſub cura paſtorali, & Neptunus muros Troianorū fundauit. Sed hos utroſque Laomedon feſellit, quia ab eo mercede laboris fraudantur. Argis duodecimus Abas. Pelops regnabat in Græcia, a quo Peloponenſis uocata. Hic fuit Pandionis filius, ſub quo myſteria Græcorum eſſe cœperunt. His etiam temporibus Triptolomeus, quem Philochorus ait longa naui ad urbes accedentem, diſtribuiſſe frumenta, & ob id dediſſe ſuſpiciones, quod nauis eius ſerpens pennatus fuerit, ſiue ut alij fingunt, quod iubente Cerere anguibus portatus alitibus, indigentibus terris frumenta uolando contulerit. Achaia autem tunc ab Acheo condita eſt. Fabula Proſerpinæ, quam rapuit Aidoneus, id eſt, Orcus rex Moloſorum. Cuius canis ingentis magnitudinis Cerberus nomine, Perithoim deuorauit: quia ad raptum uxoris eius cum Theſeo uenerat, quem & ipſum Theſeum iam mortis periculo conſtitutum, adueniens Hercules liberauit, & ob id quaſi ab inferis receptus dicitur. Quo tempore Ericthei filiam, Orithiam Boreas Aſtreli filius Thrax rapuit, quam fabula uentum fuiſſe confingit. Hac ætate Phrixus fuiſſe ſecundum quorundam opinionem, qui cum Helle ſorore ſua fugiens inſidias nouercales, uiſus eſt per aerem uehi ab ariete uelleris aurei. Fuit autem ei nauis parata fugienti, cuius in ſigno aries erat. Porro Palefatus affirmat, arietem uocatum illius nutritorem per quem liberatus ſit.

De raptu Ganymedis, Medææ per cædes paruulorum pignorum graſſatione, & Gorgonæ meretricis capite deſecto. Cap. XIII.

ASſyriorum uiceſimuſprimus Soſares, annis uiginti, ab exitu Hebræorum de Aegypto annus centeſimus ſexageſimuſquartus, Hebræorum iudex Aod, qui & ſupra Athenienſium ſextus Erictheus, Sycionijs nonuſdecimus Sycion, a quo Sycionij nuncupati ſunt, qui prius Aegialei uocabantur. Argis tertiuſdecimus Protheus, qui ſucceſſorem habuit Acriſium. Horum temporibus Melampus diuinus agnoſcitur. In Dardania uero regnauit Tros, a quo Troiani nuncupati ſunt. Apud Phitium uates prima Phemone hexametris uerſibus futura ceciniſſe narratur. Tantulus tunc Phrygas regebat, qui prius Meones uocabantur. Hic enim Tantalus rex Ganymedem Troi Dardanorum regis filium, cum flagitioſiſſime rapuiſſet, maiore conſerti certaminis fœditate detinuit, ſicut Phanocles poeta confirmat. Qui maximum bellum excitatum ob hoc fuiſſe commemorat, ſiue quia hunc ipſum Tantalum, (ut poetæ adſeclam deorum uideri uolunt) raptum puerum ad libidinem Iouis familiari lenocinio præparaſſe, qui ipſum quoque filium Pelopem

epulis eius non dubitaret impendere. Ipse etiam Pelops, qui Hipotodamiam duxit uxorem, contra Dardanos atque Troianos, magna pertulit certamina. Quæ, quia in fabulis celebrari solita sunt, negligentius audiuntur. Eo etiam contigerunt tempore Atrei & Thiestis odia, stupra, parricidia, cœlo quoque inuisa. Fuisse etiam tunc Oedipum ferunt, patris interfectorem, matris maritum, filiorum fratrem, suumque uitricum. Tunc equidem Aetheocles & Polynices, mutuis perierunt concursibus, ut utrique existerent parricidæ. Medæa quo in tempore, amore sæuo sauciata, cæde pignorum paruulorum grassatur. Perseus autem a Grecia in Asiam transuectus est, ibi barbaras gentes, graui, diuturnoque bello domuit, & nouissime uictor, nomen subiectæ genti dedit. Nam a Perseo Persæ sunt uocati. Illa quoque pretereo, quæ de Perseo, Cathmo, Thebanis, Sparthanisque per inextricabiles alternantium malorum recursus, Palefato scribente referuntur. Flagitialemnia & Pandionis Atheniensium regis flebilis fuga, tunc etiam contigisse credibile putatur. Gorgonæ etiam meretricis capite desecto, quæ propter eximiam pulchritudinem, ita aspectatores suos mentis inopes reddebat, ut uertere eos putaretur in lapides: unde ei caput serpentibus crinitum finxerunt.

De Debbora prophetissa, & regno Argiuorum in Micenas translato. Cap. XIIII.

ASsyriorum XXII. Lampares, annis XXX. Ab exitu Israel de Aegypto CLXXXIIII. annus erat. Hebræos post Aod in deditionem redigunt alienigenæ annis XX. qui coniunguntur temporibus Debboræ & Barach secundum traditionem Iudæorum, qui iudicauerũt populũ annis XL. Nam Debbora prophetissa erat. Cuius prophetia de Christo, minus est aperta, & diuturna indiget expositiõe. Debbora nanque tribu Effraim, Barach tribu Nepthali præfuerunt. Sycioniorum Polybus, Atheniensium uero VII. Cecrops iunior. His regnantibus, regnũ deficit Argiuorum, quod stetit per annos DXLIIII. usque ad Pelopẽ. Exin in Micenas imperio translato, regnauit post Acrisium Euristeus, qui Sthenelí filius fuit. Igitur Argiuorum imperio in Micenas translato, hi rẽges per successiones fuerunt: Perseus, Sthenelus, Atreus, Thiestes, Agamemnon, Aegistus, Orestes, & Thysamnus, & Pentilus, & Cometus, usque ad Heraclidarum discessum.

Quo tempore Ilium & Troia condita, aurea Saturni tempora. Cap. XV.

ASsyriorum XXIII. Pannias, annis XLV. Ab exitu filiorum Israel de Aegypto anni CCXIIII. Atheniensium VIII. Pandion. His regnantibus Gedeon ex tribu Manasse, Hebræorum iudicabat populũ, qui annis XL. iudex extitit. Alienigenæ sub eo annis VII. rediguntur suam in deditionem. Ilium autẽ est ab Ilio conditum. Amphion enim Thebæis regnabat, quem ferunt cantu citharæ saxa mouisse. Fuerunt autem duro corde, & ut ita dicam, saxei quidem auditores. Secũdum alios quidem Thebæis tunc regnabat Cathmus. Ea etiam quæ de Sparthis memoran-

morantur,quod Palefatus ſcripſit,cum proximarum eſſent regionum,aduerſus Cathmũ ſubito conſtitiſſe, & propter repentinos quaſi de terra contractus,ex omni parte cõfluitur,Sparthos uocatos. Tunc equidẽ templum in Eleuſina ædificatũ eſt,& Troia etiam cõdita. Quo tempore Laurentes ubiq; in Italia regnabãt,quorꝫ primus Picus,filius Saturni rex fuit. Quem Saturnum idcirco dominum eſſe dixerunt:quia terrã colere docuit,eamq; ſtercore cõficere,ut fruges funderet uberiores,unde & Stercutius nominatus eſt,ſiue Sterticen. Sub quo Vergilius,& alij antiquorꝫ doctores aurea fuiſſe ſecula ſcribunt:quia homines qui ad montes cõfugerant,reuocauit ad plana,& moribus cõpoſitis degere inſtituit,legeſq; dedit, Latiumq; uocare maluit:eo quod in eo tutus latuiſſet fugiens filium. Succeſſorẽ etiam eius Picum,idcirco inter deos retulerunt:eo quod præclarus augur & belligerator fuiſſe dicitur.

De Libero & eius Bacchanalibus ſacris. Itẽ de Dædalo & Spinga,Argonautis ꝗq;. Et tandem de Scythis,Amazonibus & Scanza inſula. Cap. XVI.

ASſyriorꝫ XXIIII,Soſarmus, annis IX.& X. qui Mitreum habuit ſucceſſorẽ, & is regnauit XXVII.annis.In principio quippe huius Metrij regni, ab exitu filiorꝫ Iſrael de Aegypto,erãt anni tranſacti CCLXXVIII. Abimelech & Thola XXV.annis Hebræorꝫ eo tempore iudicauerunt populum. Sycioniorꝫ rex, Inachus erat: Chareus & Thieſtes,apud Micenas regnabant. His autẽ temporibus, quidã uendicant geſta Liberipatris, & ea quæ de Licurgo,atq; Athenæo, & Penteone,memorantur:ꝗmodo aduerſum Perſen cõſiſtens occidatur in prælio, ut Dinargus poeta refert. Qui autẽ uoluerit,poteſt inſpicere ipſius Liberipatris apud Delphos ſepulchrũ, iuxta Apollinẽ aureum. Pingitur uero Liber in mulieris ſpecie,& delicato corpore: propter mulieres in ſuo exercitu militãtes, quando debellauit Indiam. Quæ mulieres Bacchabæ appellatæ ſunt, non tam uirtute nobiles ꝗ furore. Aliqui ſane,& uictum ſcribunt iſtum Liberum,& uictum nõnulli,& occiſum in pugna a Perſeo,nec ubi fuerit ſepultus tacent,& tamen eius uelut dei nomine per immundos dęmones Bacchanalia ſacra,uel potius ſacrilegia ſunt inſtituta. De quorꝫ rabioſa turpitudine poſt multos annos ſenatus ſic erubuit, ut in urbe Roma celebrari prohiberet. Per ea tempora Perſeus & uxor eius, poſteaꝗ ſunt mortui,ſic eos cœlo receptos eſſe crediderunt, ut imagines eorꝫ appellare numina non erubeſcerent. Tunc etiam Pandion fugientẽ ab Ionibus,inſidias paſſum ferunt. Europa etiam Agenoris filia regibus præfatis rapitur exiſtentibus. Philamon Delphus,tũc nobilis habebatur,qui primus apud Pythiam chorum conſtituit. Ergo & quæ de Dædalo fabulæ ferunt,qui uiſus eſt ſimulachra feciſſe mouentia,qui etiam primus omnium pedes ſtatuarum a ſe inuicem ſeparauit, alijs coniunctim eos fabricantibus, Palefatus memorat. Necnon quomodo cum filio Icaro, Minoem naui fugerit,& propter inueſtigabilem fugam,auolaſſe pẽnis ęſtimatus eſt. Tunc etiã Orpheus Thrax,

 clarus

clarus habebatur, cuius discipulus fuit Museus Emolpi filius. Linus etiam magister Heculis, famosus erat. Igitur ea, quæ de Spinga & Oedipode & Argonautis dicūtur, in quibus fuerunt Hercules, Asclepius, Castor & Pollux, tunc cōtigisse Palefatus scribit, qui Spingam uxorem Cathmi fuisse, & propter zelum Ermionæ uxorem a uiro recedentem cōtra Cathmum constitisse. Nunc de Argonautis plus aliquid dicamus. Aquilis est fluuius, in quem sermo fertur, aduectā nauigio Argo, et ad Thyrrenum pelagus fuisse perductam. Argonautę eīn uentum ualidum declinantes, non eodem nauigio in regressione sunt usi, sed transeuntes mare, quod super Scythas est, per hæc flumina uenerunt ad terminos Italorꝶ, & ibi hyemantes condiderunt ciuitatē, quæ uocatur Hemona. Aestate uero superueniēte, cooperantibus eis prouincialibus fere CCCC. stadios, arte mechanica trahentes, Argo per terram ad fluuium Aquilem deduxerunt, qui permiscetur Heridano. Heridanus autē fauces habet in Italicum mare. Et sic ad propria repedarunt. Eodem quoq; tempore, Vesozes rex Aegypti, meridiem & septētrionem, diuisas pene toto cœlo ac pelago plagas, aut miscere bello, ut regno iūgere studens, Scythis bellum primus indixit, missis prius legatis, qui hostibus parendi leges dicerent. Scythæ autem legatis respondent: Stolide opulentissimum regem aduersus inopes sumpsisse bellum, quod timendum ipsi magis uersa uice fuerit, propter incertos belli euentus, nulla præmia, & damna manifesta. Porro, sibi non expectandum dum ad se ueniatur, sed ultro prędæ obuiam ituros. Nec mera, nam dicta factis insequuntur. Primū ipsum Vesozem territum refugere in regnum cogunt: destitutū uero exercitum inuadunt, omnemq; belli apparatum capessunt. Vniuersam quoque Aegyptum populauissent, ni paludibus impediti repellerentur. Inde continuo reuersi, perdomitam infinitis cædibus Asiam uectigalem fecere. Vbi per XV. annos sine pace immorati, tandem uxorum flagitatione reuocantur: denuntiantium, ni redeant, sobolem se a finitimis quæsituras. Medio autem tēpore, apud Scythas duo regij iuuenes Plinus & Scolopetius, per factionem optimatum domo pulsi ingentem iuuentutem secum traxere, & in Cappadociæ Ponticæ ora iuxta amnem Thermodontē consederunt Campisithemis Scyrijs sibi subiectis, ubi diu proxima quæq; populati, conspiratione finitimorum per insidias trucidantur. Horum uxores exilio ac uiduitate permotæ, arma sumunt, & ut omnibus par ex simili cōditione animus fieret, uiros qui superfuerant, interficiunt: atq; accensæ in hostem sanguine suo ultionem cæsorꝶ coniugum finitimorꝶ excidio consequuntur. Tunc pace armis quæsita externos concubitus ineunt, editos mares mox enecant, fœminas studiose nutriunt, inustis infantum dexterioribus mammillis, ne sagittarum iactus impedirentur. Vnde Amazones dictæ. Harum duæ fuere reginæ, Marsepia & Lampeto. Quæ agmine diuiso in duas partes uicissim curam belli, & domus custodiam sortiebantur. Igitur cum Europæ maximam partem domuissent, Asiæ uero aliquantis ciuitatibus captis, ipsi

ipsę etiam Ephesum aliasque urbes dum condidissent, præcipuam exercitus sui partem onustam, opulentissima præda domum reuocant, reliquæ ad tuendum Asiæ imperium relictæ, cum Arpesia regina, concursu hostium trucidātur. Huius locum Sinope filia capessit, quæ singularem uirtutis gloriam, perpetua uirginitate cumulauit. Hac fama excitas gentes, tanta admiratio & formido inuaserat, ut Hercules quoque cum iussus fuisset a domino suo, exhibere arma reginæ, quasi ad ineuitabile periculum destinatus uniuersam Græciæ lectam ac nobilem iuuentutem contraxerit, nouem longas naues præparauit: nec tamen contentus examine uirium, ex improuiso aggredi, & insperatas circumuenire maluerit. Duæ tunc sorores regno præerant Anthiope & Orythia. Hercules mari aduectus, incautas, inermesque & pacis incuria desides oppressit. Inter cæsas, captasq; complurimas, duæ sorores, Anthiope, Melanippe: ab Hercule, Hyppolite: A Theseo retentæ sunt. Sed Theseus Hyppoliten matrimonio asciuit, Hercules Melanippe sorori reddidit, & arma reginæ precio redemptionis accepit. Post Orythia Pentesilea regno potita est, cuius Troiano bello clarissima inter uiros documenta uirtutis accepimus. Igitur Scythæ ijdemque Gothi, quos Nesozes rex Aegypti, ad suam, suorumque non solum miseriam & confusionem, sed etiam aliarum gentium excitasse, historiographorum nobilium assertionibus declarauimus, ex qua prius originem natione ducerent, seu quas incolerent sedes, elucidare cursim statui. Refert enim Claudius Ptholomæus, orbis terræ descriptor egregius, in secundo sui operis libro: Est in Oceano arcti salo posita insula magna, nomine Scanza, in modum folij cedri lateribus pandis per longum ducta concludens se, quam & Pomponius Mela in mari sinucodano positam refert, cuius ripas influit Oceanus. Hæc a fronte posita est Iustulæ fluminis, qui Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scanzæ septentrionali Oceano, trisulcus illabatur, Germaniam, Scythiamque disterminans. Hæc ergo habet ab oriente uastissimum lacum in gremio orbis terræ, unde Vagi fluuius, uelut quodam uentre generatus, in Oceanum undosus euoluitur. Ab occidente nanq; immenso pelago circundatur, a septentrione quoq; innauigabili eodem uastissimo concluditur Oceano. Ex quo quasi brachio quodam exeunte, sinu detento, Germanicum mare efficitur. Apum ibi turba mellifica ob nimium frigus nusquam reperitur. In cuius parte Arcthoa gens consistit, quæ dicitur a Dogiit, quæ in media æstate quadraginta diebus & noctibus luces habere fertur continuas: itemque brumali tempore, eodem dierum, noctiumque numero, alternato mœrore cum gaudio, lucem clarā nescire fertur. Hoc enim euenit, quia prolixioribus sedibus per axis marginem solem uident redeuntem ad orientem. Breuioribus uero non sic apud illos conspicitur, ut australes aspicere assuerunt. Nobis em̄ uidetur Sol ab imo surgere, illis uero margine terræ circuire. Nec hoc incredibile cuilibet uideatur. Plinius nanq; eruditissimus literarū secularium, eodem fieri modo in insula Thilæ testatur.

In hac autem insula licet multæ & diuersæ maneant nationes: PthoIomæus tamen septem nationum nomina meminit, ex quibus gens moratur ibi, quæ Suehans nominatur. Hi nanq; equis utuntur eximijs. Deinde sequitur diuersarum turba nationum, Theutes, Vagoth, & reliquæ: sed ex his sunt exteriores Ostrogothæ. Ex istarum stirpe gentium Dani quippe sunt progressi, qui inter omnes huius Scanzæ nationes, nomen sibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. Igitur ex hac Scanza prædicta, quasi officina gentium, aut certe uelut uagina nationum cum rege suo nomine Berich Gothi, quondam memorantur egressi. Qui ut primum e nauibus exeuntes terras attigerunt, ilico nomen loco dederunt. Nam hodieque illic, ut fertur, Gothi Scanza uocatur. Vnde mox promouentes, ad sedes Vlmerugorum, qui tunc Oceani ripas insidebant, castrametati sunt, eosq; commisso prælio proprijs sedibus pepulerunt, & eorum uicinos Vandalos, quos tunc subiugãtes, suis applicauere uictorijs. Vbi uero magna populi numerositate crescẽte, etiam pene V. rege regnãte, post Berich Philuner, filio Gadarigis cõsilio sedit, ut exinde cum familijs Gothorum promoueret exercitus. Qui aptissimas sedes, locaq; dum quęreret cõgrua, peruenit ad Scythię terras, quæ lingua eorum Oium uocabãtur. Vbi delectatus magna ubertate regionum, sed exercitus medietate trãsposita, pons dicitur ubi amnem traiecerat, irreparabiliter corruisse, nec ulterius iam cuiq̃ licuit ire aut redire. Nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus uoragine circumiecta cõcluditur. Quem utraq; cõfusione, natura reddidit imperuiũ. Veruntamen, hodieq; illic & uoces armentorum audiri, & indicia hoĩm deprehendi, cõmeantium attestatione, q̃uis a longe audientiũ credere licet. Hæc ergo pars Gothorum, quæ apud Philuner dicitur, in terras Oium emenso amne trãsposita, optato potiri solo, nec mora ilico ad gentem Spalorum adueniunt, cõsertoq; prælio, uictoriam adipiscũtur. Exinde iam uelut uictores, ad extremã Scythiæ partem, quæ Ponto mari uicina est, properãt, q̃uemadmodũ & in priscis eorum carminibus pene historico ritu, in cõmune recolitur. Quod & Ablauius descriptor Gothorum gentis egregius, uerissima attestatur historia, in quam sententiã & nõnulli cõsensere maiorum. Quorum sedes hæc in solo Scythiæ fuerũt, iuxta paludem Meotidẽ primæ, secũdæ in Mysia, Thraciaq; & Dacia, tertiæ supra mare Ponticũ, ut testãtur historici. Dum in prima nanq; sede iuxta Meotidẽ habitarẽt, Philuner regẽ habuisse noscũtur. In secũda, id est, Dacia, Thraciaq; & Mysia, Zalmoxen, quẽ miræ philosophiæ & eruditionis fuisse testantur. Pleriq; scriptores annaliũ tradunt Zeutem prius habuisse eruditũ, post etiã Diceneum. Is uero Diceneus uenit in Gothiã, quo tẽpore Romanorum Sylla potitus est principatu. Quem Diceneũ suscipiens Boscurta Getharum rex, dedit ei pene regiam potestatẽ. Cuius consilio Gothi Germanorum terras, quas nunc Franci obtinent populati sunt. Cæsar uero, qui sibi primus omnium Romanorum uendicauit imperium, & pene omnẽ mũdum suę ditioni subegit, omniaq; regna perdomuit: adeo, ut extra nostrũ orbem

in Ocea-

in Oceano repositas insulas occuparet, Gothos tamen crebo pertentans, nequiuit subijcere. Caius Tiberius iam tertius regnat Romanis, Gothi tamen suo regno incolumes perseuerãt: quibus hoc erat salubre, hoc accõmodum hoc uotiuum, ut quicquid Diceneus eorũ consularius pręcepisset, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile diudicantes fore. Qui in omnem pene philosophorum sapientiam eos introducens, barbaros mores eorũ compescuit, carminibus & diuersis cantibus animos demulcẽs eorũ, studiosos reddidit. Vnde & carmina in ipsorum lingua, adhuc extant diuersa ab eis composita. Decedẽte autem Diceneo, Comosicum habuerunt sapientẽ. Hic eñ propter suam peritiam pontifex illis & rex habebatur. Deinde quartũ Zalmoxen, nec defuerunt qui eos in studio sapientiæ erudirent. Vnde & pene omnibus Barbaris Gothi sapientiores extiterunt, Græcis pene consimiles, ut refert Dio: qui historias eorum annalesq; Greco stilo composuit. Adeo ergo fuere laudati Getæ, ut dudum Martem, quem poetarum fallacia deum belli pronuntiat, apud eos fuisse dicant exortum. Vnde & Virgilius:

Grandæuumq; patrem Geticis qui præsidet aruis.

Tertia uero in sede, supra mare ponticũ iam humaniores, & ut superius diximus, prudẽtiores effecti, diuisi per familias populi Vesegothi, qui & Getę sunt dicti. Quorũ fuit studium primũ inter uicinas gentes, aliasq; arcum intendere neruis: Lucano plus historico q̃ poeta testante. Ait enim: Armeniosq; arcus Geticis intendite neruis. Hoc nanq; cantu, maiorũ facta modulationibusq; & citharis cantabant. Tales eñ eos tradũt extitisse, quales uix heroas fuisse: q̃s miranda iactat antiquitas, Contra hos, ut præmisimus, Vesozes lachrymabile sibi intulit bellum, q̃s Amazonũ fuisse uiros tradunt. Eusebius autẽ in annalibus, & Orosius in libro I. contra Paganos Scythas eos uocãt, quia partẽ Schytię incolebãt. Quo etiam tempore atrocissimum inter Cretenses & Athenienses certamen fuit: ubi populis utrisq; profligatis, infęliciter cruentiorem uictoriã Cretenses exercuerunt. Qui nobilium Atheniẽsium filios Minotauro crudeliter addicebant. Verum uero ferus, ac inhumanus crudelisq; hic Minotaurus fuerit, ut scribit Philochorus, in secundo Attidis libro, dubitatur: Dicit enim magistrum Minois fuisse taurum noĩe, aut informe prodigium, q̃d effossis Gręci luminibus saginabant. Igitur Gnosius testatur Androgeum Athenis dolo interfectum, Minois regis filium, qui super mortẽ Androgei filij sui agonem statuit, prę mij noĩe pueros Atticos largiens. Taurus uero uniuersos in contẽtione superabat. Tãdem factum est, ut a Theseo in palęstra uinceretur, ob q̃d Athenienses pueri tributaria poena liberati sunt. Theseus aũt Atheniẽses qui prius per regionem erant dispersi, in unam congregauit ciuitatẽ, qui etiam Helenam rapuit, quam rursus illius fratres receperunt, capta matre Thesei. Tandem Theseus Athenas profugus dereliquit. Iisdem diebus Laphitæ, & Thessali, famosis nimium certauere conflictibus. Palefatus in libro primo incredibilium prodit, ipsos Laphitas creditos, dictosq; fuisse cẽtauros,

eo quod discurrentibus in bello equitibus, uelut unum corpus equorum & hominum uidentur: Quo etiam tempore Priamus regnauit post Laomedontem. Fuerunt & tunc illi septem fortes, qui aduersum Thebas pugnauerunt: nec non & Thamiris Amonis filius, insignis celebrabatur.

Carthago à Didone condita. Hercules certamen olympiacum instituit, & Antæum Terrę filiū occidit. Troianorum decennale oritur bellum. Quo tandem finito, Aeneas alias sibi sedes quærens in Latium uertit, &c. Cap. XVII.

ASsyriorum XXVI. Thaitthanes annis XXXII. Igitur ab exitu Israel de Aegypto anni sunt CCCV. Iairus autem ex tribu Manasse, Hebræorum iudicauit populū, qui eis præfuit annis XXII. Post quem in deditionem suam redigunt Hebręos Ammonitæ, annis VIII. & X. qui cum temporibus posteriorum iudicum copulantur, id est, Iepthæ, qui annis VI. Essebon autem VII. Lapdon uero VIII. Hebræorum populo prefuerunt. Post Essebon, uidelicet secundum traditionem Iudęorum, fertur Calabon rexisse populum annis decem qui non habentur apud LXX. interpretes. Syciones autem Adrastus regebat, cui succedit Polipedes. Micenarum uero Agamemnon rex erat, Atheniensium autem Menestheus. Iisdem temporibus Minos leges ac iura constituit: qui tandē in Sicilia aduersus Dædalū arma capiēs, a filiabus Cocali occidit. Carthago a Didone in Aphrica cōdita est. Tunc etiam Hercules agonem olympiacū constituit: a quo usque ad primā olympiadem supputātur anni CCCC.XXX. Iisdem enim Hercules in Libya occidit Antæum. Dicitur autem Antæus Terræ filius, quia palęstricæ artis & certaminum, quæ in terra exercentur, scientissimus erat: & ob id uidebatur a terra matre adiuuari. Post necem uero filij, aqua purgatus est Athenis in sacris Cereris, & post interfectionem Ipphiti, quem peregrinum & amicum iniuste peremit, Hercules incidit in morbum pestilentem, qui ob remedium doloris se iecit in flammas, in monte qui uocatur Oeta, dum plura fortiter ac mirabiliter perpetrasset, & sic morte finitus est, anno ętatis suę LII. Quidam uero aiunt XXX. Huic autem Herculi, XII. insignia inter eius ingentia numerant facta. Ergo principibus prædictis existentibus, Alexander Priami filius, rapuit Helenam. Troianum decennale oritur bellum, ac demum euersa capitur Troia. Quod ita contigisse in historia Daretis atque aliorum legimus. Pelias rex maximus, eo tempore inter reges Græcorum habebatur: cuius consilijs cæteri obtemperabant. Qui nepotem habuit nomine Iasonem, filium fratris sui. Quem ut nouit ferocem esse aīo, prudentem consilio, corpore strennuum, inuidit. Quamobrem ad Colchos gentē fortissimā ac bellicosissimā, ipsum cum exercitu direxit: promittens ei, ut si pellē inauratā quam nouerat habere Colchos, illis deuictis ei deferret, ipsum regni sui successorem faceret. Dedit aūt consiliū principibus suis, ut Iason primus cum suis sodalibus ad bellū procederet, illi uero relicto Iasone, in periculo mortis, recederēt nauali euectione. Sed hos dolos Iason, ut erat uersutissimus, cognouit. Nam collecto exercitu

ercitu, cum trieribus & magno apparatu nauium, mare magnũ ingressus: flante aquilone, a recto recessit itinere, & peruenit ad portum Troianorum, ubi Symois fluuius ingreditur mare. Quod audiens Laomedon rex Troianorum, Graecorum exercitum fines suos attigisse, contra ipsos Priamum filium suum cum ualida manu direxit. Iason uero precabatur, ut iter ei praeberetur, absque conflictu suorum per illorum regionem eundi gratia in Colchos. Illi autem noluerunt acquiescere, sed repulerunt eum cum iniuria grandi a suis finibus. Graeci uero recuperato uento, peruenerunt in Colchos, illosq; imparatos atq; inscios repererunt. Iason nanq; irruit super eos cum suo exercitu, tamen principes aui sui Peliae, ante se ad pugnam ire compulit. Colchos autem prostrauit atque deuicit, ciuitates eorum cepit, atque uastauit, pellemq; inauratam inuenit, & auo suo cum prẹda magna in Grẹciam deportauit. Pelias autẽ rex, ut cognouit qualia exercitus eius a Troianis esset passus, indignatus est, missaq; manu ualida, ut regnũ Laomedontis affligeret, ignorantibus Troianis superuenerũt Graeci, terramq; eorum late uastauerunt, filiam etiam Laomedontis regis Esionam noĩe, pulchram ac decoram nimis, captiuam cum spolijs multis, secum in Graeciã deduxerunt. Igitur post aliquod interuallum in Macedoniam corꝫ metropolim cõfluxerũt, reges scilicet Graecorꝫ ad diem festum quendã, & ibi erant, qui de cũctis partibus Graeciae illuc cõuenerunt. Pelias & Iason nepos eius, Agamemnon & Memnon frater eius, Aiax & Palamedes, Achilles & Triptolemus, Menelaus atq; Polypus, Castor & Pollux. Alea, qui primus tabularꝫ lusum reperit, & caeteri reges minores ad diem festum conuenerunt praedictum, sacrificare Ioui. Audiens haec Alexander filius Priami, Troia progressus, multitudinem exercitus sumens, naues magnas ascendit, per mediterraneum mare, ad insulã regis Agamemnonis ueniẽs, ad palatium eius accessit, ubi Helena regina illius uxor deae Mineruae diem festum exhibebat. Alexander autem filius Priami, praedictam Helenam reginam speciosam ualde ilico inuadens, rapuit cum thesauris eius omnibus ac uiri sui, ob uindictam amitae suae Esionę, quam Graeci captiuam tenebant, & nolebãt reddere. Quod ut cognouerunt Graecorꝫ reges, nimiũ grauiter ferentes, inito cõsilio, cum omni apparatu undiq; cõfluxerunt, instructaq; classe trãsfretantes mare Ilium, petierunt rogantes, ut redderetur Helena & recederent. Troiani autẽ responderũt, nequaq̃ se hoc facturos, nisi prius Esionam regis Priami sororem recepissent. Quam ob rem utrisque indignantibus, decem annorum bella grauissima gesserunt. Erant igitur filij Priami regis, ex matrona nomine Hecuba, primogenitus Hector elegantissimus & pugnator fortissimus. Secundus Alexãder, qui rapuit Helenam, tertius Troilus, quartus Deiphoebus, quintus Achimachus. Filias autem habebat duas, Polyxinam, atque Cassandram ualde decoras. Ergo quindecim reges Graecorum, contra Priamum regem, & filios ac populum eius dimicantes, acerrime ex utrisque partibus confixerunt. Quatuor autem bella

peregit

peregit Hector Troianorum forsssimus cum populo suo contra Græcorꝝ reges & eorum populum: in quibus prælijs, ut in Darete legimus, ceciderunt de Græcis ducenta quinquaginta octo milia ducenti quatuor: quos ipsi recensuerũt. De Troianis uero centum triginta quatuor milia, quadringẽti uiginti duo. De regibus autem Gręcorꝝ, Aiax cum tribus principibus cecidit. Tanta nanqꝫ interfectio, quam præmisimus, in tribus prælijs contigit, in quarto uero ubi Hector Palamedem occidit regem, & dum loricam eius auream detraheret, Achilles inopinatus adueniens, Hectorem spolijs inhiantem, incautum reperiens occidit. Peremptorum uero aliorꝝ numerꝝ eo prælio, non reperi. Hinc Troilus se armauit, ut fratris mortem Hectoris ulcisceretur: & ipse duobus prælijs peractis, fortissimum se declarauit. In primo enim Polypus Græcorum rex cecidit, cum duobus principibus & de reliq̃ exercitu XLVIII. milia, & XXIII. De Troianis uero XXV. milia XXVI. Tunc Agamemnõ cæteris sapientior regibus, infecto negotio reuersurus erat in Græciam, nisi ei Achilles restitisset: qui magis mori eligerat, q̃ sine uindicta suorum et absqꝫ uictoria recedere. Igitur iterum cohortantur se ad bellum, cum Troianis Troilus occurrit. Quibus fortiter tribus diebus ac noctibus continuo decertantibus, innumerabilis multitudo ex utraque parte cecidit. De Græcis C. XLV. milia. De Troianis C. XII. milia, insuper Troilus ab Achille percussus mortuus est. Cuius corpus Achilles circa ciuitatem trahens, maximum luctum Troianis intulit. Quod Hecuba Troili mater cernẽs, multo redimere auro cupiuit, ut sepulturæ traderet. Achilles autem Polyxenam Priami filiã petens in matrimonium, dixit si ei daretur, & corpus mortui redderet, & Græcos a Troia recedere faceret. Sed dum illi esset repromissa, Troili cadauer parentibus reddidit, Achilles uero dum templum Dianæ adiret, quasi Polyxenam ibi accepturus, iuxta palatium constitutus, insidijs Alexandri circumuentus occisus est. Agamẽnon autem cognita Achillis morte, iterum hortabatur populum cum magno clamore recedere a Phrygia, cui restitit Triptolomeus dicens: Viuus hinc non recedam, nisi necem patris uindicauero. Iterumque ortum est prælium. Deiphœbus quippe cum Troianis agmine Græcorum occurit: in qua pugna ceciderunt de Græcis CXV. milia, & LIIII. De Troianis autem LXX. milia, DC.III. ut populus recensuit. Vulneratus est ab hostibus Deiphœbus, & mox in ciuitatem reuersus mortuus est. Tunc domestici regis, Aeneas & Vlysses, dñoo suo Priamo suaserunt, ut redderent Helenam, datis insuper muneribus, & recederent ab eis hostes: quoniam se imminutos ac pene uictos cernebant. Quod audiens Agamennon libenter præbuit assensum. Alexander aũt Helenam reddere noluit, frater quoqꝫ illius Achimagus magis populũ ad bellũ excitabat. Quod Aeneas & Antennor audiẽtes, indignati sunt, et clam mittẽtes ad reges Grecorꝝ inierunt fœdus cum eis, ut ipsis parcerent & omnibus quę ad eos pertinere uidebantur, & ipsi ciuitatem manibus eorum traderent. Accepta uero fide

a græcis, nocte media signum inauditũ in similitudinem equini capitis excogitantes, supra murum posuerunt. Quorum fraude Græci urbem intrauerunt, & super Priamum ac liberos eius irruerunt, nec ulli ex eis pepercerunt: Helenam autem receperunt. Aeneas uero abscondit in turri urbis Polyxenam atq; Cassandram. Triptolomeus aũt requisiuit Polyxenam, pro qua illius pater Achilles mortuus fuerat. Sed dum eam Aeneas se nescire testaretur, & in hoc deprehensus esset mendatio, a Phrygia deiectus est. Agamemnon autẽ Polyxenam Triptolomeo tradidit, ille eam super tumulum patris trucidauit. Ergo igni, ferroq; funditus euersa Troia, Aneas cum omnibus suis, a finibus Troianorum depulsus, alias quærendo sedes, Latium uenit ibiq; habitauit. Qui dum sæuissimus esset, ac crudelissimus belligerator, & nulli parceret, ob tãtam impietatem, a deo ictu fulminis percussus interijt. Item ut alij uolunt Phrygas et Aeneas germani fuerunt, Aeneas in Latio, & Phrygas in Phrygia regnauerunt. Post Aeneam uero Ascanius derelicto nouercæ suæ Lauiniæ regno, Albam longam cõdidit: & Syluium posthumum fratrem suum, Aeneę ex Lauinia filium cum summa pietate educauit. Ascaninus eñ Iulium filium procreauit, a quo familia Iuliorꝫ orta est, sed propter ætatem paruuli, quia necdum idoneus erat ciues eius regere, Syluium posthumum fratrem suum, regni reliquit hæredẽ. De Phryga nanq; progenies progerssa est, quæ per multas regiones uagando cum uxoribus & liberis, eligẽtes regem ex se Francionem nomine, ex quo Franci uocantur: eo quod fortissimus ipse Francio in bello fuisse fertur. Et dum gẽtibus cum plurimis pugnasset, in Europam iter suum dirigens inter Rhenum & Danubium cõsedit. Ibiq; mortuo Francione, prælia multa gesserunt: quibus attriti parua ex ipsis manus remansit. Hinc duces ex se constituerunt: attamen iugum alterius semper negantes ferre. Hæc quidem ita se habere de origine Francorum opinantur. Alij uero affirmant eos de Scanza insula, quæ uagina gentium est, exordium habuisse, de qua Gothi & cæterę nationes Theotiscæ exierunt: quod & idioma linguæ eorꝫ testatur: Est enim in eadem insula regio, quę ut ferunt, adhuc Fancia nuncapatur. Domino autem annuente, de his in sequenti opere plenius enarrare cupimus.

Hebræorum iudex Samson, Latinorum primus rex Aeneas, & post eum Ascanius, &cæ. Item Vlyssis Scyllam fugientis historiam hoc tpe factam fabulę tradunt. Cap. XVIII.

ASsyriorum uicesimus septimus Teuteus annis quadraginta. Ab exitu filorum Israel de Aegypto, anni trecenti triginta. Hebræorum autem iudex annis uiginti, Samson ille ultra fortes fortissimus: ita ut a quibusdam facta eius Herculis comparentur gestis, qui pene contemporales, quamuis Hercules non multum præcederet, extiterunt. Redigunt autem alienigenæ in suam ditionem Hebræos annis undecim. Huic Samsoni Heli sacerdos succedit: qui annis quadraginta præfuit Hebræis, secundum Iudæorum traditionem,

iuxta

iuxta LXX. interpretes XX. tãtum. Apud Athenienses Demophon tunc regnabat, filius Thesei, & habuit successorẽ Oxyntem. Sycioniorꝫ rex Ceuxippus. Principibus prædictis regnãtibus, post captã Troiam, primus rex Latinis, qui postea nuncupati sunt Romani, Aeneas profugus fuit, ut paulo latius supra explicuimus. Ab excidio namq; Troiæ annos VII. obtinuit Latinorum regnum, & tribus regnauit annis. Quæ arma idem commouerit in Italia, qualia per triennium bella excitauerit, quãto s mplicuerit populos odio excidioq; afflixerit, ludi literarij testantur, disciplinæ nostrę quoque memoriæ in usu est. Is namq; Latini regis filiam ducens uxorẽ Lauiniam nomine: affinitatis gratia iungens Phrygas Latinis, iamq; iũctos Phrygas Italosq;, Latinos nominauere populos, & sic iam extunc & deinceps quamuis in pauperrimo regno, locoq; angusto, qui dicebatur ager Laurentum, regnauerunt. Post Latinum Aeneas, et successores eius qui Sylu ij & Albani sunt uocati, pro Alba scilicet urbe & pro Posthumo Aenea. Idem uidelicet Posthumus Aeneas, idcirco dictus est Syluius, quoniam Lauinia post mortem Aeneæ, timens Ascanij inuidiam, clam eum in sylua genuit: Aeneamq; Syluium nominauit. Ascanius autem qui post Aeneam regnauit Italiæ, derelicto nouercæ suæ regno Lauiniæ, Albam cõdidit ciuitatẽ in qua et regnauit, Albanisq; nomẽ indidit: & fratrem suum posthumum Syluium Aeneæ ex Lauinia filium, summa pietate docuit, quem & regni reliquit hæredem, quamuis haberet filium nomine Iulium, a quo familia Iuliorum orta. Sed propter ætatem paruuli filij, quem necdum idoneum ad gubernacula regiminis uiderat disponenda: fratrem regni fecit successorem. Ergo ante Aeneam Italiæ regnatum est a Latino, eiusq; patre Fauno, auo quippe illius Pico, proauo Saturno, abauo Iano, per annos circiter C L. alij uero, CLXXX. eos regnasse asserunt. His enim temporibus, ea quæ fabulæ de Vlysse ferunt, quomodo Trigeri Scyllam fugerit, hospites spoliare solitam, scribit Palesatus, in incredibilium libro primo: Syrenas fuisse quoq; meretrices, quæ decipiebant nauigantes. Tunc etiam Pyrrus in templo Delphici ab Oreste occiditur, proditione sacerdotis Macharei. Quidam etiam Homerum poetam iamtunc fuisse dicunt.

Heli sacerdoti mortuo Samuel propheta succedit, & Saul primus Hebræorum rex costituitur. Cap. XIX.

Assyriorꝫ uicesimusoctauus Thineus, annis XXX. Ab exitu Israel de Aegypto, anni CCC. LXXVII. Atheniensiũ rex Thymoetes, qui habuit successorem Melanthum: apud Latinos autem Posthumus Syluius Aeneæ filius rex erat. Anno quoq; octauo decimo regnante Thineo, Heli sacerdos audita nece filiorum arcamq; testamenti captam a Palestinis, cadẽs a sella fractis ceruicibus mortuus est. Cui Samuel propheta succedit, populumq; iudicat Hebrẹorum, sub quo Saul primus Hebræorum rex costituitur, qui fuit ex tribu Beniamin: qui annis XL. regnauit. Igitur principibus prædictis inter nationes existẽtibus, reges

Sycio-

Sycioniorꝝ defecerunt, qui regnauerunt annis DCCCCLXII. id est, ab Egaeleo usqꝫ ad Ceuxippũ. Post quos sacerdotes Carnij cõstituti sunt, qui praefuerunt annis XXXIII. ac deinde Caridemus cõstituitur sacerdos, qui impensas gentiliũ superstitiosas nõ sustinens fugit. Micenis regnabat Thisamenus, filius Orestis. Quo tẽpore, Hectoris filij Ilium receperũt, expulsis Antenoris posteris, Heleno sibi subsidiũ ferente. Tunc etiam secundũ quosdam Amazones Ephesi tẽplum Dianae incenderunt. Quo tempore reges Atheniẽsium cognomento Ericthides defecerunt a regno: quorꝝ omne tempus inuenitur a Cecrope Diffie, usqꝫ ad Thimothen, anni CCCCXXIX. Post quos suscepit regnum Melanthus Piliensis Andropomphi filius, & huius filius fuit Codrus, qui imperauerunt simul annis LVIII. Ericthidarꝝ imperio destructo, Atticorꝝ principum regnum ad aliud genus trãslatum est. Quod ita contigit: Cum regem Tymethem prouocasset Xantus Boetius ad singulare certamen, Tymethe autem recusante, Melanthus uero Piliensis Andropomphi filius suscepit certamen, ac deinde regnauit. Hinc & Apatirion, id est, fallaciarum solennitas celebratur, quia uictoria ex fraude processerat.

Dauid primus ex tribu Iuda Hebraeorum rex constituitur. Sub idem tempus & Homerum floruisse, quorundam fert opinio. Codrus Atheniensium rex, quo pacto patriam suam liberauerit. Cap. XX.

ASsyriorꝝ XXIX. Dercilus, annis XL. ab exitu uero Israel de Aegypto anni CCCCVII. Samuel autẽ apud Hebraeos prophetabat, regnante Saul. Dercilo regnãte Assyrijs anno XXVIII. Dauid primus ex tribu Iuda rex cõstituitur Hebraeorꝝ, sub quo Abiathar pontifex clarus habetur: Atheniensium rex Codrus, Melampti filius: Latinis Aeneas Syluius, quis in alia reperiatur historia, quarto Latinum Syluium regnasse, Lauinię & Melampodis uterinum filium fratrem Posthumi, & quinto, qui nũc hic quartus ponitur, Syluiũ Aeneam Posthumi filium. Illis etiam diebus, Lacedaemone primus regnat Theuris: similiter Corinthijs primus regnauit Aleces. Homerus etiam secundum quorundam opinionẽ, his fuisse temporibus indicatur. Quanta autẽ de eo apud ueteres dissonãtia fuerit, manifestũ esse poterit ex cõsequentibus. Quidã eum ante discessum Ericthidarꝝ ponunt: Erathostenes autẽ post C. annos Troianae captiuitatis: Aristarchus uero Ionicę migratione, siue post annos C. Philochorus emigrationis Ionicae tẽpore, sub Archyppo Atheniensium magistratu, et post captã Troiã, anno CLXXX. Apollodorus Atheniẽsis post CCXL. annos euersionis Ilij eum fuisse credit. Alij quidã extiterũt, qui modico anteq̃ Olympiades inciperent, id est CCCC. retro annis Troianae captiuitatis, eum fuisse putant: licet Archilogus post XIII. Olympiadem, & quingentesimũ Troianae euersionis annũ, eum esse putauit. Quo in tempore Iones profugi Athenas se cõtulerunt, Peloponenses autẽ contra Athenas dimicant, a quo Peloponẽsiaco bello Ericthidarꝝ destructum est imperiũ,

id est, Atheniensium. Codrus autem rex Atheniensium Peloponēsibus suæ ciuitatis hostibus se interficiendum ignotus obiecit. Et factum est hoc modo, quod dicitur patriam liberasse. Responsum acceperant Peloponenses, tum demum se superaturos, si regem illorum non occidissent. Fefellit enim eos Codrus in habitu pauperis apparendo, & in suam necem per iurgium prouocando. Vnde ait Vergilius, & iurgia Codri. Quem Athenienses tanquam deum, postea honore sacrificiorum coluerunt.

Annorum ab Adam usque ad Solomonē & templi ędificationem calculatio duplex. Vna quidem, secundum Eusebij & diui Hieronymi: altera, Iosephi supputationem. Cap. XXI.

ASsyriorum XXX. Cupales, annis XXXVIII. ab exitu Israel de Aegypto, CCCCXLVII. erat annus. Quo regnāte, Solomon gloriosus Hebræorum rex cōstituitur. Qui templum domini inchoauit, & insigni decore singulariter in mundo, per spacium annorum VII. perfecit. Colligitur autem omne tempus a Mose & egressu Israel ex Aegypto usque ad Solomonem & ædificationem templi, anni quadringēti octoginta, ut regnorum liber III. testimonio est, a diluuio scilicet usque ad Mosen anni M.CCCCXLVII. a diluuio usque ad Adam, duo M. CCXLII. q simul supputati, id est, CCCCLXXX. M.CCCCXLVII. duo M.XLII. a Solomone scilicet usque ad Adam, fiunt simul anni IIII. M. CLXIX. Hanc quidem annorum supputationem iuxta Eusebij Chronicon atque Hieronymi assertionem coaptare curauimus. Iosephus uero antiquitatum scriptor, ita annos computat ab ædificatione templi, usque ad Adam. Dicit enim: Cœpit Solomon ædificare templum anno IIII. regni sui, mense secundo, anno quingentesimo secundo filiorum Israel profectionis ex Aegypto. Post M. autem XXX. annorum aduentus Abraham ad Chananæam de Mesopitamia: a tempore uero diluuij anno M. CCCC. ab Adam autem protoplasto usque ad ædificationem templi Solomonis, prætereunt anni simul III. M. C. & duo. Continet autem libellus iste annorum seriem, a natiuitate Abrahæ usque ad ædificationem templi, quam diuidere malui, id est, ab anno primo repromissionis, usque ad exitum Israel de Aegypto: inde autem usque ad ædificationem templi, ut lector facilius retinere ualeat ea, quæ in temporibus singulorum gesta narrantur. Hunc autem post immensum tanti itineris laborem fessi, diuerticula petentes, dum Sol occiduas tendit in horas, prolixæ iam e montibus procedunt umbræ: tandem ad domini uenimus templum, optata statione potiti: hinc metam secundi nostri operis imponimus.

LIBRI II. FINIS.

FRE-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM TOMI PRIORIS, LIBER III.

Quomodo Dauid ex pastorali habitu ad regnum peruenerit, & illud insigniter dilatauerit. Cap. I.

VIA IN PRAECEDENTI LIbro Iudicum Israelitici populi siue regum nomina tantum opportunis designauimus locis, annorum etiam numerum, quibus populo præfuerunt: cætera uero ab eis gesta, quę lectitãdo continuatim ad memoriam reuocantur, sub silentio transiliuimus; uisum nobis, nõ fore iterãda, quæ omnibus nota sunt. Dauid huius gentis regum fortissimus, qui ex ouium pascuis a domino electus, cum ingenti ac uario labore sublimatus. Qui post necẽ gygantis præcipui, quem armis puerilibus iugulauit, & strages inimicorꝝ plurimas, fortissimorꝝ mox, ut confirmatus est in regno, collecta sociorꝝ manu ualida, hactenus inexpugnabilem, nactus uirtutem domini ac bellorꝝ experiẽtiam audacter Iebusæorꝝ urbem aggressus est. Quamuis autẽ a ciuibus, in muri fortitudine ac sublimitate confidentibus, ludibrio habitus sit, confestim tamen urbem cepit. Arcem uero quæ imminebat ciuitati, fortiter ac mirabiliter proposito principatus militiæ præmio cepit. Qua uirtute audaciaque Ioab qui primus altitudinem superauerat arcis, est princeps factus militiæ. Igitur trucidatis, depulsisqꝫ Iebusæis, colonis scilicet antiquis, Hierosolymam nominauit, caputque regni effecit. Ergo postquam mirabilium sociorum fultus auxilio fortissimorum, regnum dilatauerat suum a flumine magno Eufrate, usque ad flumen Aegypti, multorum spolijs regum ac ciuitatum ditissimus factus, in auro scilicet, argento & ære, ac lapidibus preciosis, demum post bella plurima & inimicorum strages fortissimorum, dum templum domino in Hierosolymis condere uellet, in eo scilicet loco, in quo olim Abraham Isaac filium mactandum deo obtulerat, & ipse hostias litando gladium imminentẽ percutientis angeli a ciuitate & populo suo auerterat, a deo prohibitus est, quoniam bellis & sanguine multorꝝ pollutam habebat dexteram, tamen filium eius hoc esse facturum, qui ei successurus erat in regnum, deus prædixit.

De impensis atqꝫ dispositionibus, seu ordine sacerdotum, quæ præparauit Dauid ad templum domini fabricandum. Cap. II.

QVas enim filio præparauerat ad opus fabricæ impensas, ut nõ tunc cum esset nouus, & inexpertus propter ætatem circa talia laboraret, sed habens hæc præparata, citius paternam ad effe-

 ctum

ctum perduceret uoluntatem, paucis recitabimus. Instituit nanq; lapidum cęsores, octogintatria millia, quingentos laborantibus præposuit: nonaginta sex milia, qui lapides ueherent, deputauit. Præparauit autem ferrum multum & æs ad opera & ligna cedrina: hæc mittentibus quibus mandauerat, Sidonibus, auri talenta decem millia, argenti uero centum milia talentorum. Hæc itaq; in ministerio templi pro diuersitate uasorum, secundum qualitatem ponderum diuisit, & pro mensura uniuscuiusque candelabri, & lucernarum distribuit. Aurum quoque dedit in mensam propositionis pro diuersitate mensuræ, similiter & argentum in alias mensas argenteas, & cætera uasa, quæ aurea & argentea ad opus templi singula fieri censuit, quæque forent necessaria. Dixit enim Dauid: Omnia hæc quæ fieri mando, uenerunt scripta manu domini ad me, ut intelligerem uniuersa opera talibus exemplaribus. Ergo insuper his exceptis, quæ præparauit, obtulit tria millia talenta de auro Ophir, & septem millia talentorum argenti probatissimi, ad deaurandos parietes atque ornandos, principes etiam familiarum, & proceres tribuum cum ministris regis dederunt in opera domus dei, auri talenta quinque millia, solidorum decem millia, argenti talenta decem millia, excepto ære & ferro copioso. Lapides insuper preciosos in thesaurũ domus domini dederunt, de quibus etiam prius rex magnam & preciosam obtulerat copiam. Conuocauit ergo Dauid principes uniuersos in Hierosolymam, & sacerdotes & Leuitas, & dinumerans eos, primum inuenit ab anno tricesimo usque in quinquagesimum existentes, trigintaocto millia de genere Leuitarum, ex quibus instituit curatores fabricæ templi duodecim millia. Iudices autem populi, & scribas eorum sex millia. Ianitores autem domus dei quatuor millia, & totidem qui hymnos dicerent deo, cantantes in organis, quę Dauid peritissimus psaltes instituit. Diuisit eos etiam per generationes, & segregans de tribubus sacerdotes, inuenit in eis generationes uigintiquatuor. Ex domo quidem Eleazar sedecim, & de Ithamar octo, præcipiens, ut unaquæque generatio ministraret deo per dies octo a sabbato usque ad sabbatum. Et ita omnium generationes sortem acceperunt præsente Dauid, & Sadoch, & Abiathar sacerdotibus & principibus uniuersis. Et prima quidem generatio conscendens scripta est prima, & secunda pariter & tertia, & consequenter usque ad uicesimamquartam. Et hæc diuisio permãsit usque ad destructionem templi sub Vespasiano & Tito. Eos autem qui erant ex germine Mosi, eminentius honorauit. Fecit enim eos custodes thesaurorum dei atque uasorum, quæ reges deo dicare contingeret, iussitque omnibus de tribu Leui, simul et sacerdotibus, ut die noctuq; deo seruirent, sicut eis præceperat Moses.

De Salomone, quàm nobiliter sit in regnum sublimatus & qualiter ditissime patrem sepelierit. Quod claruit quando Hircanus post multa tempora illius sepulchrum effodit, & pecunias infinitas inde tulit. Similiter & Herodes postea fecit. Cap. III.

Post

POST hæc autem diuisit exercitum in cohortes duodecim, cum ducibus suis & centenarijs & tribunis. Habebat itaque unaquæque cohors uigintiquatuor millia uirorum, quibus obseruare præcepit per trecenos dies a prima hora usque ad nouissimam, Solomonem regem cum millenarijs et cẽtenarijs, & reliqua, quæ prudenter ac perquam sapienter disposuit, filiumque suum Solomonem se uiuente, regem constituit, eique mandauit, ut deo corde perfecto seruiret, & animo uoluntario. Locutusque est etiam DAVID ad ecclesiam uniuersam, quam congregauerat in Hierusalem, ut leges domini mente perfecta custodirent, & in eius præcepto permanerent. Lætatus est autem populus gaudio magno, immolantes uictimas plurimas domino: et comederunt ac biberunt coram domino cum grandi lætitia, & unxerunt secundo Solomonem super se regem. Sed & Dauid rex coram uniuersa multitudine mirabiliter ac spiritualiter domino benedixit, dehinc plenus dierum obijt. Quanta autem laude sit dignus & iustitia præditus, liber Paralipomenon atque IOSEPHVS in septimo historiarum libro satis declarant. Diuitiarum uero eius magnitudinem ex his quilibet poterit agnoscere. Post tempus enim annorum mille trecentorum Hircanus pontifex, dum ciuitas obsideretur ab ANTIOCHO rege, qui nobilis cognominatus est, filio Demetrij, uolens ei dare pecunias, ut ab obsidione recederet, & exercitum suum auferret, sed non habens unde hoc implere posset, aperuit unum loculum sepulchrorum DAVID, & sublatis exinde tribus millibus talentorum, partem dedit Antiocho, & ita nimietatem obsessionis amouit, sicut etiam in alijs indicabimus. Post hæc autem multo annorum tempore iam transacto, rursus Herodes rex alium loculum aperiens, plurimas exinde pecunias tulit. Igitur SOLOMON sedit super solium domini in regem pro Dauid patre suo, & cunctis placuit, & paruit illi omnis Israel. Sed & uniuersi principes & potentes & cuncti filij regis Dauid, dederunt manum, & subiecti fuerunt Solomoni regi. DAVID itaque dum adhuc uiueret & disciplinatissime suos moneret filios, ut Solomoni obedirent, uelut domino, dicens ad eos: Nuntio itaque, quoniam pater noster IACOB cum duodecim filios habuisset, nostis Iudam fuisse regem, me etiam fratres habuisse, & nullum eorum grauiter tulisse, quod rex existerem. Ergo licet magnum sit regnum si omnes filij ac nepotes regis, cui proles fœcunda fuerit, regnare tentauerint, non reges, sed tyranni, nec regni consultores, sed destructores fient, & ego deposco meos filios, ut non in alterutros seditiones exerceant, regnum suscipiente fratre. Itaque ferant eum libẽter ut dominum, quando non extra eos seruiunt, sed magis lætentur in fratre honorem imperij. Excellens est enim gloria regis esse fratrem, dum omnes simul regnare nequeant. Magnificauit ergo dominus Solomonẽ super omnem Israel, & dedit gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Israel.

Assyriorum XXXI. Laustenes, cuius in tempore SOLOMON tem-

plum domini consumauit, usus amicitia Hyram regis Tyri: & quę de utrisq; gentium scriptores senserint. Cap. IIII.

ERGO Assyriorum tricesimusprimus Laustenes, annis quadragintaquinque: Solomon item omnium regum Hebræorum sapientissimus ac ditissimus, potitur regno Israelitico a patre Dauid nobiliter dilatato. Qui domino monente templum Hierosolymis mirabiliter patris suffragantibus impensis, ędificare studuit, annoque regni sui undecimo omne opus templi consummauit, beneficio amicitiarum Hyram regis Tyri adiutus, in lignis uidelicet cedrinis, atque alijs rebus plurimis. Meminit autem horum duorum regum Menander, qui ex Phoenica lingua antiquitates Syrorum in uocem conuertit Helladicam, ita dicens: Moriente autem Abibalo, successit in eius regnum filius eius Hyram. Qui dum uixisset annis quinquagintatribus, regnauit trigintaquatuor. Hic effodit amplum terræ spacium, & auream columnam, quæ est in Iouis templo, ædificauit: insuper & lignorum materiam a monte Libano incidit ad tecta templorum, & destruens antiqua sacraria, templum ædificauit Herculis & Hastarsæ, & primum Herculi hoc erexit mense Piritio. Et contra Eucheos tributa non reddentes egit exercitum, eisque sibi subditis, denuo remeauit ad Tyrum. Huius temporibus erat Abdemonis filius iuuenculus, qui semper propositionibus, quas imperasset Hierosolymorum rex, uincebat. Meminit horum etiam DION historiographus ita dicens: Abibalo moriente, filius eius Hyram regnauit. Hic partem ciuitatis positam ad orientem diruit, & maiorem urbem effecit, & Olympici Iouis templum destruens, medium locum ciuitati coniunxit, & aureis anathematibus exornauit, ascendensque in montem Libanum syluam maximam ad sacrorum secuit ædificia. Adiecit etiam hæc: Regem Hierosolymorum Solomonem misisse ad Hyram Tyri regem figuras quasdam, & petisse ab eo solutionem, ita ut si non posset discernere, soluendi pecunias daret. Cumque fateretur Hyram non posse se illa soluere, multaque foret pecuniarum detrimenta passurus, per Abdimum quendam Tyrium, quę proposita fuerant, sunt soluta, & alia ab eo proposita, quæ si Solomon non solueret, Hyram regi pecunias multas daret. Quo in tempore Italiæ Latinus Syluius principatum tenuit, habẽs successorem Alba Syluium. Corinthiorum rex erat Ion, habens successorem Egilon, Archippus Athenienses tunc regebat. Eodem tempore Ephesus condita ab Andronico est. Quidam etiam Carthaginem tunc conditã uolunt a Calcedono Tyrio: alij uero a Didone eius filia. Quidam etiam Homerum & Hesiodum his temporibus fuisse aiunt. Tunc Hebræorum sacerdos Sadoch illustris habebatur.

Assyriorum XXXII. Piritiades, quo tempore regnum Hebræorum diuiditur, templum etiam domini Susachim rex Aegypti spoliauit: quid etiam eruditus gentium scriptor inde senserit. Cap. V.

Assy-

ASsyriorum XXXII. Piritiades, annis XXX. a perfectione autẽ templi quadragesimusquartus annus erat. Hic nanque dissonantia oritur historiarum, in annis uidelicet regni Solomonis, dum quadraginta eum regnasse annis, in libris legitur Regum. Iosephus autem octoginta, & omne uitæ illius spacium, annos nonagintaquatuor fuisse asserit. Hebræorum iam Solomone mortuo regnum erat diuisum inter Roboam & Ieroboam, ac deinceps Hebræorum, alij uocati sunt Iudæi, alij Israelitæ. Israel nanq; pristinum retinens nomen, causa uero regum, qui ex tribu Iuda a tempore Dauid & deinceps orti sunt, appellantur Iudæi. Vnde & uniuersa gens nomen Iuda sortita est. De Ieroboam uero Solomonis seruo, qui rex decem tribuum est cõstitutus, qualiter populum a deo auerterit, & simulachra colere fecerit, aras in excelsis montibus constituens, populum illic sacrificare instituerit, & de Iaddun propheta Hierosolymitano, qui prædixit quæ uentura erant Ieroboam, ac posteritati eius, qualiter etiam a maligno seniore homine, falsoque propheta, quem Ieroboam magnis studijs honorobat, quia crebro ei dicebat quæ illi grata forent, deceptus sit, in Iosephi libro octauo scire cupiens plenius inueniet. Igitur anno quinto regni Roboam filij Solomonis, Susachim rex Aegypti, contra Iudæos dimicans, templum Hierusalem spoliauit. Meminit autem huius depopulationis, Herodotus Halicarnes. Ait enim: Quoniam & statuas eorum, qui se sine prælio tradiderunt, reliquerit, & mulierum genitalia in eis cælauerit. Roboam enim ciuitatem sine prælio tradidit. Dixit autem & Aethiopas ab Aegyptijs didicisse genitalium circuncisionem, dum liquet in Palæstina degentium, non alij præter Iudæos circuncidant. Defunctoq; Roboam, qui regnauit in Hierusalẽ super tribum Iuda & Beniamin successit Abia, qui etiam habuit successorem Asam. Ergo Ieroboam, qui super decem tribus regnauit in Samaria mortuo, successit in regnum eius filius Nadab. Latinis tũc Aegyptus Syluius, qui alio uocabulo Athis Syluius uocabatur Albæ superioris regis filius rex fuit. Corinthiorum rex Prumnis erat, Lacedæmoniorũ Doristus, Atheniensium Tersippus. Quo in tempore Samus condita & Smyrna in urbis modum ampliata. Prophetabant autem in Iudæa, Aias, Amos, Iohel & Azarias.

Assyriorum XXXIII. Ofrateus, cuius tempore Achab rex nequam in parte Israel regnabat. Sub quo Helias. Et quid de siccitate illius temporis Menander scripserit. Cap. VI.

ASsyriorum tricesimustertius Ofrateus, annis uiginti. A conditione uero templi septuagesimusquartus annus erat. Sub isto enim in parte Iudæorum Iosaphat, Israelitarum uero celeri morte Nadab, & Baaz, Ela, & Ambri, obeuntibus, tenebat regimẽ Achab, cum Iezabel nequissimus regum super omnes nequam antecessores suos reges Israel, cuius uxor longe acerrima simul & audacissima, quæ ad tantam uenit luxuriam atque uesaniam, ut ciuitates Israel statuis atque aris

repleret, ritucp Gentilium polluerat omnia, insuper prophetas domini trucidaret. Igitur quidam propheta summi dei Helias nomine de ciuitate Tesbon Galadicidis regionis, ueniens ad Acab dixit ei: quia diceret deus, neque imbrem, neque rorem illis annis in ea prouincia se missurum, nisi ipse rursus apparuisset, & in his dictis abscessit, fueruntque anni tres & menses sex, in quibus Israelitæ afflicti sunt nimia siccitate. Meminit autem huius siccitatis Menander in gestis Nalithiorum regis dicens: Et siccitas super eos facta est a mense hypterueritheon, usque ad alium. Qui dum deo supplicaret, multa flumina sunt emissa, & hæc quidem ait sub Achab, factam significans siccitatem. Quo in tempore Latinorum Capis Syluius Aegypti, id est Athis superioris filius rex erat, qui Carpentem Syluium habuit successorem regni. Atheniensium rex Phorbas, eiusque regni successor fuit Megiales: Corinthiorum uero Bachis, Lacedæmoniorum Agesilaus. Prophetabant autem in Israel, Helias & Heliseus, Abdias, Azarias, & Micheas.

Assyriorum XXXIIII. Ofratenes, quo regnante Tyberinus Latinorum erat rex. Et Homerus tunc fuisse traditur. Similiter & Licurgus legislator, Ioiadas etiam iustus pontifex templi: qui CXXX. annis post Mosen vixit, vt sacra refert historia. Cap. VII.

Assyriorum tricesimusquartus Ofratenes annis quinquaginta, a conditione autem templi nonagesimus quartus annus erat. Sub quo Ioram, Achazas, & Athalia, atque Ioas in Hierusalem regnabant, in Israel uero Hozias, Ioram, & Ieu principatui unus post alium successerunt. Latinorum uero Tyberis Syluius, Carpentis filius princeps erat, a quo & fluuius Tyberis est appellatus, qui prius Albula uocabatur, cuius filius Agrippa post eum regno potitus est. Quo apud Latinos regnante, Homerus poeta in Græcia claruit, ut testatur Apollodorus grammaticus, & Euforbius historicus, ante urbem conditam anno centesimo uicesimo quarto, & ut ait Cornelius Nepos ante Olympiadem primam anno centesimo. Iisdem etiam temporibus Helias rapitur, Licurgus quoque legislator Apollinis insignis habetur. Ioiada etiam tunc pontifex templi fuit, qui post Mosen, ut refert sacra historia, annis centum triginta uixisse perhibetur, iustus & per omnia uenerandus, & sepultus est in Hierosolymis in regijs monumentis, quoniam generis Dauid repararat imperium. Tunc etiam Traces obtinuerunt mare.

Assyriorum XXXV. Acrazapes, quo regnãte, Zacharias propheta filius Ioiadæ sacerdotis occiditur inter templum & altare. Syluius Romulus tũc etiam præsidium posuit inter montes, vbi nunc Roma est. Cap. VIII.

Assyriorum XXXV. Acrazapes, annis XLII. a templi autem constructione C. LXIIII. annus erat. Ioas parti Iudææ regnabat, qui successorem habuit Amasiam. Israeli uero post mortem Ieu, Ioachab & Ioas unus post alium regnabant. Atheniensium rex Diognetus, Corinthiorum Eudæmus, Latinorum Aremulus

Sylui-

Sylvius. His existentibus nationum regibus, Zacharias sacerdos & propheta, de quo dominus in Euangelio mentionem facit, iussu Ioas regis inter templū & altare interficitur: quem mortuo Ioiada sacerdote Ioas de morte liberauerat, & eum clam in templo nutrierat, atq; regē fecerat. Idem rex curam perdidit diuinæ religionis, cum quo etiā primatus plebis pariter uiciati sunt circa legitima iura legis. Vnde & dominus misit ad eos prophetas, qui contestarentur, ut ab huiusmodi gestorum malignitate recederent. Ille uero non solum ut pœnitētiam ageret & cōuerteretur ab iniquitate sua, non obtemperauit: uerū etiam Zachariā filium pontificis Ioiadę, lapidibus in templo rex iussit occidi, beneficiorum patris eius oblitus. Quem Zachariam cum dominus prophetam constituisset: stans in media multitudine suadebat ei simul & regi, ut iustitiam facerent: & quia magna supplicia susciperent, si nollent dei præceptionibus obedire. Qui tamen cum moreretur suarum passionum testem deum proclamauit: quia pro bono consilio & pro his quæ pater eius præstiterat regi Ioas, ille amare & uiolenter occumberet. Helisæus propheta etiam eo tempore moritur: Carthaginem quidam hoc tempore conditam fuisse dicunt. Sylvius Aremulus siue Remulus, Agrippæ superioris regis filius, præsidium Albanorum inter montes, ubi nunc Roma est, posuit: qui ob impietatem fulminatus est. Huius filius Iulius Proculus, Iulij Proculi, qui cum Romulo Romam commigrans fundauit Iuliam gentem.

Assyriorum tricesimus sextus Thonos Concoloros vocatus Sardanapalus: qui muliere corruptior fuit. Ob quam causam ab Arbace duce Medorum spretus atq; deiectus est, & pariter cum eo regnum Assyriorum corruit. Cap. IX.

Assyriorum tricesimus quintus, Thonos Cōcoloros: quem Græci Sardonapalum nominant, annis uiginti: a conditione templi centesimus octogesimus sextus annus erat, Iudæorum Azarias qui & Ozias: Israelitis uero Roboam reges erant. Atheniēsium Phereclus, cui successit Arifron, Corinthiorum Aristemedes. Latinorum Auentinus Sylvius. Hic enim Aremuli maior filius fuit, in eo quippe monte, qui nunc pars est urbis, æternum uocabulum loco dedit. Quo in tempore Hesiodus poeta claruit: atq; Phidon Argiuis mensurarum pondera reperit. Olympias uidelicet prima a Græcis constituitur, & agnus in Aegypto loquitur: Osee, Amos, Esaias, & Ionas in Iudæa prophetabant. Sardanapalus autem Assyrioꝝ rex uir muliere corruptior, qui inter scortorum greges fœminæ habitu purpuram colo tractans, a præfecto suo Arbace, qui tunc Medis præerat, uisus atque execrationi habitus: mox etiam excitis Medorum populis ad bellum prouocatus & uictus Sardanapalus, ardenti pyræ se iniecit. Exhinc regnum Assyrioꝝ in Medos concessit. Vsq; ad id tempus fuisse reges Assyrioꝝ historia refert. Fiunt autem simul a natiuitate Abrahæ usq; ad huius regni terminum anni mille centū nonaginta septem.

Omnes autem anni regni Assyriorum a primo anno Nini regis supputantur M.CCXL. Arbaces uero Assyriorum destructo imperio, regnum in Medos transtulit. Ferunt nanque interim, id est, usque ad Deiocũ regem Medorum sine principibus res geri, & in medio hoc tempore Chaldæos proprie præualuisse: quorum separatæ quædam regum successiones feruntur. Reliquæ quoque gentes proprijs regibus utebantur.

Medorum I. Arbaces, quo regnante prophetabant, Osee, Esaias, Amos, & Ionas, Qui velut fontes proruperũt in prophetiã vt prima cecidit Babylon & scd'a cœpit oriri. i. Roma, sub cuius regno Christus est natus. Cap. X.

Primus Medis Arbaces regnauit annis uiginti octo. A constructione uero templi anni ducenti sex: sub quo adhuc regnat Azarias qui & Ozias in parte Iudææ. In Israel autem post Roboam, paucis diebus fuerat Zacharias, rursusque Sellom quibus successerat Manahe. Atheniensium Tespieus rex Arifronis filius erat: quando Assyriorum destructum est regnum. Procas Syluius Latinorum erat rex, qui filius Auentini prædicti regis fuit, Corinthiorum Alexander, Lacedæmoniorum Talchamenes: Macedonum hoc tempore primus rex Caranus fuit. Tunc etiam Hesiodus insignis habetur: ut uult Porphyrius.

Medorum secũdus Sosarmus: quo regnante prima Olympias cœpta est, reges Lacedæmoniorum atque Corinthiorum defecerunt, Lydorum autem regnum inchoauit, tyrrannus Phalaris tunc in Cicilia authorem nefandissimi operis iuste puniuit. Sancti prophetę etiam gentium salutem exorsi sunt prædicare. Cap. XI.

Medorum secundus Sosarmus annis XXX. a conditione templi anni CCXXXIIII. Iudæ parte regnabat Ioathan, Israelitis Phacee, quando & quintodecimo eius anno prima Olympias cœpta est nominari: a qua usque ad captiuitatem Troiæ supputantur anni quadringẽti quinque: quam Olympiadem Iphitus filius Praxonidis siue Emonis primus constituit, in qua Corebus Eliensis extitit uictor: Elienses quidem quinquennale certamen, quatuor annis in medio expletis: quibus tot principes annuos constituebant, agere soliti sunt. Escilus uero Agamestoris filius, Atheniensium tunc princeps erat. Ab hoc itaque tempore Græcorum historia uera creditur esse: nam antea ut cuique uisum fuit, diuersas protulerunt sententias. Latinorum rex Amulius, qui pulso Numitore fratre maiore regni potestate potiebatur, male adepta. Atheniensium Agamestor, cui Escilus successit, Macedonum uero Cyrus. Quo in tempore Bogorus Aegyptijs iura constituit: sub quo & agnus locutus est, ut ferunt alij. Leges uero Licurgi a Lacedæmonijs sunt receptæ. Quibus etiam diebus Lacedæmoniorum reges, atque Corinthiorum defecerunt. Lydorum autem regnum inchoauit: quibus Ardisus rex primus extitit. Ea tempestate Phalaris siculus Agrigentinos arrepta tyrrannide populabatur: qui crudelis mente, commentis crudelior, omnia nepharia in innocentes agens, inuenit aliquando quem iuste puniret

ret iniustus. Nam per illos quidā æris opifex, affectans tyranni amicitiam, aptum munus crudelitati illius ratus, taurū æneum fecit, cui fabre ianuam e latere cōposuit, quæ ad cōtrudendos damnatos receptui foret, ut cum inclusus ibidem subiectis ignibus torreretur, sonum uocis exortæ capacitas concaui æris augeret, pulsuq; ferali competens imagini murmur emitteret, ne farioque spectaculo mugitus pecudis non hominis gemitus uideretur. Sed Phalaris factum amplexus, factorem execratus, & ultioni materiam præbuit & crudelitati. Nam ipsum opificem sua inuentione puniuit. Tunc etiam Peloponensium, Atheniensiumque maximum bellum totis uiribus, animisque commissum est, in quo mutuis cædibus ad hoc coacti sunt, ut uelut uicti se ab alterutro subtraherent, bellumque desererent. Tunc etiam Amazonum gens & Cymmeriorum in Asia repentinis incursibus plurimam diu, lateque cædem ædidit. Quibus equidem temporibus Lacedęmonij contra Messenios propter uirgines suas spretas in solenni Messeniorum sacrificio, per annos uiginti indefesso furore bellantes, ruinæ suæ totas Græciæ uires implicuerunt. Qui cum per decem annos longa fatigati obsidione, & querelis uxorum super longa uiduitate & periculo sterilitatis contestantium, ni redirent, a finitimis concubitus petituras, permoti: tamen ne reuocarentur electos in exercitu quosdam Spartham remittunt, quibus promiscuos omnium fœminarum concubitus permisere. Sciendum tamen est ipsam esse Spartham, quam & Lacedæmoniam ciuitatem, atque inde Lacedæmonios Sparthanos dici. Qui dum crudeliter contra Messenios dimicant, quamuis sæpius ancipiti uictoria, demum superant. Tunc etiam contra Athenienses arma conuertunt, diu uariæ & graues pugnæ & anceps status uictoriæ, ac postremum pendente euentu utrinque discessum est. Ergo tantus furor Sparthanorum erat, ut duobus bellis impliciti, suscipere tertium non recusarent. Tunc enim post innumerabiles, ut ita dicam, Laurentis loci in Latio reges Syluios, Albanosque, qui trecentos per annos in parte Italiæ prædicta regnauerunt, quamuis pauperrime: Amulius rex fratris sui Numitoris filiam Rheam nomine, quæ & Ilia uocabatur, Vestalem uirginem fecerat. Quæ grauida inuenta, dum scelus suum nititur excusare, a M A R T E se compressam mentita est. Ex qua genitis duobus geminis, rex exponi præcepit. Quos uagientes paruulos iuxta ripam Tyberis expositos, Faustulus regis pastor ad Laurentinam uxorem suam detulit, quæ propter pulchritudinem & rapacitatem corporis quæstuosi, a uicinis L V P A appellabatur. Vnde meretricum cubicula lupanaria dicuntur. Qui gemini inter alios pastores enutriti, cum adoleuissent, collecta latronum manu & pastorum, interfecto apud Albam Amulio, auum Numitorē in regnum restituunt, matremque uindicant: quæ defossa iuxta legem uiua, ob stupri mercedem fuerat. Hinc decedentibus atque nascentibus regnis, nouus ordo consurgit.

Medorum III. Madidus: quo regnante decem tribus, quæ vocabantur Israel, translatæ sunt in montes Medorum: & Cuthæi (qui vocantur Samaritæ) pro eis in eorum regione collocantur. Romulus autem inter fecto auo atque fratre, fundauit Romam. Sibylla Eritrea hoc in tempore extitit: quæ de Christo manifeste prophetauit. Cap. XIII.

MEdorum III. Madidus annis XL. a conditione templi anni CC. LXIIII. Quo Medis regnante, Iudæis regnabat Achar, cui successit filius eius Ezechias, Israelitis alius Phacee habēs successorem Osiam. Per ea uidelicet tempora erant prædicti prophetæ, quos præmisimus, id est, Amos, Isaias, Micheas, & Osee. His adiungūtur Ionas & Iohel, cum iam regnaret Ioathan, qui successit Oziæ. Sed istorum Prophetarum duorum tempora in libris nō inuenire potui canonicis. Qui prædicti prophetæ uelut fontes prophetiæ eruperunt pariter, quando regnum defecit Assyriorum, cœpitque Romanum, ut scilicet queādmodum regni Assyriorum primo tempore extitit Abrahā cum promissiones apertissimę fierent, id est in eius semine benedictiones omnium gentium: ita occidentalis Babylonis exordio, quo fuerat Christus imperāte uenturus, in quo implerentur illa promissa per ora prophetarum prædicta, non solum loquentium, uerum etiam scribentium. Cum enim prophetæ nunquam fere defuissent populo Israel, ex quo ibi reges esse cœperunt: in usum tantummodo eorum fuere non gentium. Quando autem scriptura manifestius prophetica condebatur, quæ gentibus quandoque prodesset: tunc oportebat ut inciperet quando condebatur hæc ciuitas, quæ gentibus imperaret. Tunc Atheniensium erat rex Alemeon, Macedonum Thyrimmas, Hesiodus, & Aristoteles, fuisse tunc memorantur. Igitur regni Madidi anno XV. captiuitas prima X. tribuum Israel facta est a Sennacherib, qui & Salmanansar rege Chaldæorum, quæ translatę sunt in mōtes Medorum. Regnatumque est in Samaria annis CC. XL. & menses VII. & dies VII. ex quo se a domo Dauid & tribu Iuda seperauerunt cæterę tribus. A tempore quo sub principe Iesu prouinciam obtinuerūt eandē, erant anni DCCCC. XL VII. Eodem quoque tempore nōnulli Sibyllam Eritream uaticinatā ferunt. Sibyllas aūt Varro prodit plures fuisse, non unam. Hæc sane Eritrea Sibylla quædam de Christo manifesta conscripsit carmina: quæ beatus Augustinus ex Grę co in Latinum uertit eloquium, ubi ostendit in capitibus uersuum ordinem literarum ita se habentem, ut hæc in eo uerba legerentur, Iesu Christe, theos, soter: quod est Latine, Iesu Christe dei filius saluator. Hi autem uersus quorum primę literę istum sensum quem diximus, reddunt, ita translati sunt:

Iudicij signum, tellus sudore madescet,
E cœlo rex adueniet, per secla futurus,
Scilicet in carne præsens ut iudicet orbem.
Vnde deum cernent incredulus atque fidelis,
Celsum cum sanctis æui iam termino in ipso.
Sic animæ cum carne aderunt quos iudicet ipse,

Cum

Cum iacet incultus densis in uepribus orbis,
Reijcient simulachra uiri, cunctam quoq; gazam.
Exuret terras ignis, pontumq; polumq;.
Inquirens tetri portas effringet Auerni,
Sanctorum, sed enim cunctæ lux libera carni
Tradetur, sontes æterna flamma cremabit.
Occultos actus retegens tunc quisq; loquetur,
Secreta atq; deus reserabit pectora luci.
Tunc erit & luctus, stridebunt dentibus omnes.
Eripitur solis iubar & chorus interit astris,
Soluetur cœlum, lunaris splendor obibit.
Deijciet colles, ualles extollet ab imo.
Non erit in rebus hominum sublime uel altum.
Iam æquantur campis montes & cerula ponti
Omnia cessabunt, tellus confracta peribit,
Sic pariter fontes torrentur fluminaq; igni,
Et tuba tunc sonitum tristem demittet ab alto
Orbe, gemens facinus miserum, uarios q; labores,
Tartareumq; chaos monstrabit terra dehiscens,
Et coram hic domino reges sistentur ad unum,
Recidet e cœlo, ignisq; & sulphuris amnis.

Nonnulli autem Ericthеam Sibyllam non his regnantibus, ut præmisimus, sed Troiani belli tempore fuisse scripserunt. Eumelus autem tunc Corinthius uersificator agnoscitur. In Sycilia uero Siracusia condita est similiter & Cathina. A Lacedæmonijs nanq;, ut prędiximus, bella contra Messenios geruntur, & ab eis Messala capitur. Thales Milesius Physicus philosophus tunc agnoscitur, qui unus ex septem sapiētibus fuisse perhibetur, qui Physicā primus apud Gręcos inuenit. Iste etiā Thales successores propagauit, rerum naturam utiq; scrutatus, suasque disputationes literis mandans emuniuit, maximeq; admirabilis extitit, quod astrologiæ numeris cōprehensis, defectus solis & lunæ etiam prædicere potuit. Aquam tamen putauit rerum esse principium, & hinc omnia elementa mundi, ipsumq; mundum & quæ in eo uidentur existere. Nihil autem hoc opere quod mundo considerato tam mirabile aspicimus, diuinæ menti præposuit. Quo etiam in tempore, Athenis principes qui usq; ad mortē Reipublicæ præerant desierunt, & in annis decem magistratuum consuetudinem Athenienses tenuerunt. Post principes uero prædictos regnauit primus cum eis Carobs Escili filius. Tunc Aradis insula habitata est, Gizæcus condita. Igitur anno Madidi nono, post euersionem uero Troiæ quadringentesimo quartodecimo, sexta Olympiade, quæ quinto demum anno quatuor in medio expletis, apud Elidem Grеciæ ciuitatem, agone & ludis exerceri solebat, Romulus eiusque germanus Remus, quos inter pastores diximus enutritos, collecta

pastorum atque latronum multitudine, Romanæ urbis ædificia inchoauerunt, suoque de nomine iunior, qui germanum peremerat, urbem uocari præcepit. Cuius regnum urbis continuo Romulus fratricidio imbuit, parique successu crudelitatis, sine mora raptas Sabinas mulieres improbis nuptijs confœderatas, maritorum & parentum cruore dotauit. Itaque Romulus interfecto primum auo Numitore, dehinc Remo fratre, arripuit imperium, urbemque constituit, regnum aui, muros fratris, templum soceri sanguine dedicauit, sceleratorum manum promissa impunitate collegit. Ad tutelam uero nouæ urbis, sufficere uallum uidebatur, cuius dum angustias Remus increpat, saltu transiliuit, qui iussu fratris occisus est, prima certe uictima urbis fuit. Imaginem nanque urbis magis quam urbem fecerat Romulus, sed incolæ deerant. Erat tamen in proximo locus, hunc asylum facit, & statim mira uis hominum, Latini, Thuscique pastores etiam transmarini Phryges, qui sub Aenea: Archades, qui sub Euandro uenerant duce, confluxerunt. Sic nanque ex uarijs quasi elementis congregauit corpus unum, populumque Romanum ita fecit. Virorum itaque matrimonia a finitimis petita: quia non impetrabantur, manu capta sunt. Simulatis quippe ludis equestribus, uirgines ac mulieres Sabinorum, quæ ad spectaculum uenerant, prædæ fuerunt. Hæc statim causa bellorum. Sabinis portæ proditæ per uirginem Tarpeiam. Ita admissis intra mœnia hostibus atrox in ipso foro pugna: adeo, ut Romulus fœdam suorum uix sisteret fugam. Tandem interuenere funeribus raptæ laceris comis: sic pax facta cum Tatio, fœdusque percussum est. Quem tum Tatium senem honestis pietatis causis insistentem: mox ut in societatem regni Romulus assumpsit, occidit. Ergo pulsi, fugatique Vientes Cennensium captum ac dirutum est oppidum: spolia insuper opima de rege Argone Feretrio rex reportauit. Tarpeia nanque uirgo prædicta clypeis Sabinorum obruta est. Vnde mons Tarpeius nomen accepit: in quo nunc est CAPITOLIVM. Iam hinc incessabilia certamina & iuxta quantitatem uirium externa atque ciuilia semper grauia fuerunt. Igitur ROMVLVS hunc Reipublicæ imposuit statum. Iuuentus diuisa per tribus, in equis & armis, ut ad subita bella excubaret, consilium autem Reipublicæ penes senes esset, qui ex authoritate patres uocabantur, ob ætatem senatus: & ex populo mille collegit uiros, qui armati sibi assisterent expediti. Vnde a mille milites dicti, sicut a senibus senatores, & a curis Quirites. Idem ROMVLVS apud paludem per caput capri sublatus: nusquam comparuit. Sed suadente Proculo Quirinus est nominatus: quem tamen a senatu propter acrius ingenium deceptum asserunt. Eodem tempore Sennacherib rex Chaldæorum ad custodiendam regionem Israelitarum accolas Assyrios misit. Qui æmulatores Iudææ legis facti, Samaritæ nuncupati sunt, quod Latina lingua exprimitur custodes, qui proprie Euthæi uocantur, a quodam flumine Eutha, quod est in prouincia

uincia Persida, unde rex eos migrare fecerat in Samariam.

Medorum IIII. Cardicas, quo regnãte, Numa rex Latinorum fuit, qui multa vana instituit & superstitiosa. Cap. XIII.

IGitur Medorum quartus Cardicas, annis tredecim. A cõstructione uero templi tricesimusquartus, sub quo Ezechias regnabat in Iudæa. Decem uero tribus, quæ uocabantur Israel, iam in captiuitatem erant ductæ. Macedonum rex Perdica erat, Atheniensium Hyppomenes, cui Leocrates succedit. Latinorum Numa, qui & Pompilius, post Romulum extitit rex: qui nullum cum finitimis gessit bellum. Duos menses is anno addidit, Ianuarium & Februarium, cum antea decem tãtum apud Romanos fuissent, a Romulo instituti. Capitolium quoque a fundamentis ædificauit, uir in religione sacrorum præcipuus, qui sacra & ceremonias, omnemque cultum deorum docuit. Pontifices, augures, cæteraque sacerdotia & secreta quædam imperij pignora descripsit; Ianumque bifrontem. Ille primus focum Vestæ uirginibus colendum dedit, ut ad simulachrum custos imperij cœlestium syderum flamma uigilaret. Intantum enim uanitate deceptus est, ut plura diabolo dictante cõscriberet, quæ postea si ad hominum notitiam peruenirent, nimium obfutura cognouit. Sed quia incendere ea timuit, iuxta suum latenter sepulchrum, ubi neminem accessurum credidit, sub humo abscondit. Decedente uero tempore, quidam rusticus dum in eodem agriculturam exerceret loco, aratro euellente hoc scriptum reperit, prætori obtulit, prætor uero senatui. Senatus autem ut uidit, nimium detestatus exhorruit, & incendio tradens, concremauit: ne aliqua curiositate ad hominum notitiam tantum nefas diabolicum perueniret. Bellum etiam quod in Tyria gestum est inter Lacedæmones & Argiuos, tunc fuisse creditur: Sibylla, quæ & Erophila, in Samo insignis habebatur. Nicomedia tunc condita est, quæ prius Astacus uocabatur, quo in tempore prophetabant Isaias & Osee.

Medorum V. Deioces, sub quo Manasses in Babyloniam captiuus ductus, & pœnitentiam agendo meruit absolui. Romanorum vero Tullius rex, qui multa Reipublicæ ad decorem pertinentia instituit, & quæ ciuitates tunc sunt conditæ. Cap. XIIII.

IGitur Medorum quintus Deioces, annis quinquagintaquatuor. A condito templo, trecentesimus septimusdecimus erat. Sub quo Manasses parui Iudæ dum regnaret, ductus in Babylonem captiuus, & ferreis uinculis inligatus, fertur pœnitentiam egisse: cuius & canticum pœnitentiæ legitur. Postea uero reuersus in regnum, mala præterita damnans pœnitendo, deo etiam gratias agebat, qui eius exaudiuit preces, eripiens eum a maximis angustijs, deinde uitam ducens mirabilem, tamen reliquit filium suum pessimum Ammon successorem. Quibus diebus Athe-

niensium erat rex Absander, cui successit Eryxias. Postquam cessantibus regibus constituti sunt principes, electi nobiles nouem Atheniensibus urbi præfuerunt, Rempublicam agentes. Macedonum Argaeus: Romanorum uero Tullius Hostilius, cui ob honorem uirtutis, regnum ultro datum est. Hic omnem militarem disciplinam, artemque bellandi instituit. Primus regum Romanorum purpura & fascibus usus est, ille ambitu uallis urbem ampliauit, adiecto monte Celio. Itaque exercita iuuentute intulisse Albanis bellum, & diu altrinsecus spe incerta certa clade, tandem pessimus exitus, & dubius euentus, compendiosa tergeminorum congressione fuisse. Rursus pace disrupta Metium Suffetium Fidinatem bella meditantem etiam proditione suspensum, curribus in diuersa raptantibus duplicis animi noxam pœna diuersi corporis expendisse. Quibus etiam diebus Cizicus condita est, & in Italia Locri: in Lacedæmone uero primum acta nudipedalia dicuntur. Musici nanque Archilogus & Symonides, Aristoxenusque illustres habebantur. Itaque legislator Zeleucus frequentibus præconijs celebrabatur; Cypsilus enim in Corinthio tyrannidem exercebat. Tunc Bizantium conditum est, & Hystrijs ciuitas in Ponto.

Medorum VI. Phraortes, sub quo Iosias Iudæorum rex, & Romanorum Ancus Martius. Cap. XV.

MEdorum sextus Phraortes, annis uiginti quatuor. A condito nanque templo, anni trecenti septuaginta unus, sub quo Iosias regnare cœpit parti Iudææ, qui lucos succidit, & gentium idola de suo regno abiecit, deumque cœli integre coluit. Ossa etiam humana super altare combussit: quod impius Ieroboam ad subuersionem Israel construxerat. Adimpleuit nanque quod de eo prophetatum fuerat, per uirum dei Iaddun de Iuda, Ieroboam sacrificanti. Philippus Macedonum rex tunc erat, & Ancus Martius Romanorum, Pompilij nepos ex filia. Hic Auentinum montem & Ianiculum urbi addidit, & muro mœnia amplexus est, & influente Tyberinum urbi pontem commisit. Supra mare uero tertiodecimo ab urbe miliario in ipso fluminis, marisque confinio Ostiam ciuitatem condidit. Quibus diebus (ut quidam ferunt) Thales Milesius primus Physicus philosophus clarus habebatur, prophetantibus in Iudæa Hieremia, Olda muliere & Sophonia. Tunc musicus Tarpander insignis habetur. Oraculo nanque Dodonæo primum usa est Græcia: Myrtheus Atheniensis poeta tunc cognoscitur, Dracho legumlator tunc etiam fuisse fertur. Epidaurus ciuitas condita, quæ postea dicta est Dyrachium.

Medorum VII. Cyaxares, quo regnante, Iosias rex Iudæorum occiditur, Iudæi diuersis calamitatibus opprimuntur, regesque eorum inter Aegyptios & Babylonios infelici sorte affliguntur: Romanorum vero Tarquinius Priscus erat rex, qui Senatum auxit, & multa insignia & decora adinuenit, quibus dignitas imperij eminet. Cap. XVI.

Medorum ſeptimus Cyaxares, annis triginta duobus. Ab ædificatione uero templi anni trecenti nonaginta quinque. Quo in tēpore Ioſias rex erat Iudæorum, qui cum Nechaone rege Aegyptiorum cōgreſſus, occiditur: habens ſucceſſorem Ioacha, quem Nechao uinctum duxit in Aegyptum, poſt bella contra Babylonios acta, conſtituenſque fratrem eius ſeniorem, ex eodem patre, pro eo regem, nomine Ioachim, qui & Eliachim: prouinciæ trubutum impoſuit. Igitur Ioachim cum octauum regni ageret annum, ueniente Nabuchodonoſor cum magno apparatu contra Iudæos, qui omnem Syriam de manu Nechaonis regis Aegypti abſtulerat, quem etiam Nabuchodonoſor iuxta Eufraten in bello uicerat, eiuſque dominationem ab Aſſyria depulerat, eamq; ſibi ſubiecerat. Hunc uero Nabuchodonoſor metuens Ioachim, minaſque eius, & pacem habere deſiderans, præbuit ei tributa quæ præceperat, annis tribus: tertio uero anno non reddidit, deceptus ſpe Aegyptiaci belli. Audierat enim eos contra Babylonios iterum pugnaturos, ſed hoc minime Aegyptij præſumpſerunt. Nabuchodonoſor uero iterum cum magno exercitu uenit contra Iudæos: quem Ioachim iure fœderis ſuſcepit. Dum ergo rex Babyloniæ intraſſet in ciuitatem, fidem nequaquam ſeruauit, ſed iuuenes fortiſſimos Hieroſolymitanorum occidit una cum rege Ioachim, quem etiam ante muros inhumatum proijci iuſſit, & alios in dignitatibus poſitos, captiuos in Babyloniam duxit: inter quos ductus Ezechiel propheta, adhuc puer eſt. Filium uero eius Ioachim conſtituit regem uniuerſæ prouinciæ, quod mox cum pœnituit feciſſe. Formidatus eſt enim, ne forte habens mali memoriam pro nece paterna prouinciam eius inuaderet, & mittens exercitum, regem Ioachim Hieroſolymis obſidebat: quia accepit iuſiurandum ab eis, ut nihil mali pateretur, nec ipſe nec ciuitas. Non autem ſeruauit eam Babyloniæ rex, ſed præcepit principibus ſuis, ut omnes, qui erant in ciuitate iuuenes captiuos ſumerent, pariter & artifices, eoſque ad ſe ligatos adducerent, qui omnes fuere decem millia octingenti triginta & duo, ſimul & Ioachim, cum matre pariter & amicis, quos deductos ad ſe habuit in cuſtodia. Patruum uero Ioachim, nomine Sedechiam, conſtituit regem, accipiens ab eo iuſiurandum, ut ei prouinciam cuſtodiret, & nihil hoſtiliter ageret, & Aegyptijs non faueret. Hæc iuxta aſſertionem Ioſephi retulimus. Euſebius uero & noſtri temporum ſcriptores, ita ferunt. Anno tertio Ioachim Nabuchodonoſor Iudæam captam tributariam fecit, & in ditionem ſuam redactis plurimis Iudæorum partem etiam uaſorum templi cum inuaſiſſet, tributario Eliachim facto et Ioachim, uictor ad ſuos redijt. De regio ſemine pueros ſecum in Babyloniam deduxit, quos eunuchos factos ſcholæ tradidit, cum cæteris nobilioribus, quos ex diuerſis nationibus deprædauerat: ut omnem diſcerent Chaldæorum ſapientiam, inter quos Daniel, Ananias, Azarias, Miſahel clari habentur. Tunc temporis Macedonum rex Philippus erat, Lydorum Sadiattes: Romanorum uero Tarquinius Priſcus,

qui quamuis transmarinæ originis esset, regnum ultro petens accepit, ob industriam atque suam elegantiam: quippe, qui oriundus Corintho Græcum ingenium Italicis artibus miscuisset. Hic & senatus maiestatem numero ampliauit, & centurijs tribus auxit, quamuis Acius Neuius numerum augeri prohibebat, uir summus augurio. Quem rex in experimentum rogauit, fieri ne posset quod ipse mente conceperat. Ille rem expertus augurio, posse respondit. Ad quem hoc, inquit, agitur: an cutem illam secare nouacula possit? Et augur: Potest, inquit, & secuit, inde Romanis sacer auguratus. Neque pace Tarquinius quam bello promptior. Duodecim nanque Tusciæ populos frequentibus armis subegit: inde fasces, trabeæ, curules, anuli, phaleræ, paludamenta, prætextæ, inde quod aureo curru quatuor equis triumphatur, togæ pictæ, tunicæque palmatæ: omnia denique decora & insignia, quibus imperij dignitas eminet, sumpta sunt. Idem Romæ circum ædificauit, numerum senatorum auxit, Romanos ludos instituit, muros & cloacas construxit, ad extremum ab Anci filijs occisus est, regis illius, cui ipse successerat.

Medorum VIII. Astyages, quo regnante Hierusalem capta est, templumq; incensum. Iudæi in Babyloniam captiui sunt ducti. Quātæ etiam fortitudinis Nabuchodonosor extiterit: & qualia fortiter gesserit virtute & opere, succincte sunt adnotata. Quid etiam de eo gentium scriptores dixerint. Itaq; quod requiritur, cum Babyloniorum reges miræ fortitudinis essent, cur per reges Medorum annorum numerus obseruatur. De passionibus etiam Hieremiæ prophetæ, & quod inuitus in Aegyptum descenderit, & Aegyptiorum vastationem prædixerit. De Pythagora etiam & de septem sapientibus Græcorum, qui per ea tempora fuerint. Cap. XVII.

MEdorum octauus Astyages, annis trigintaocto. Ab ædificatione uero templi, anni quadringenti uigintiseptem, Macedonium rex Acropus, Lydorum Aliattes. Igitur anno octauo Astyagis, Iudæi de Hierosolyma captiuantur a Nabuchodonosor rege Babyloniorum. Capta est uero ciuitas undecimo anno Sedechiæ regis, quarto mense, die nono: ceperuntque eam principes Babyloniorum, quibus obsessio a rege Nabuchodonosor uidebatur esse commissa. Ipse autem in Arabatha ciuitate morabatur. Sedechias uero dum caperetur urbs, ilico fuga elapsus est, quem fugientē per desertū comprehēdentes cum uxoribus atque filijs, adduxerunt ad regem principes Babylonij in Arabatha. Hunc ergo ad se uenientem, Nabuchodonosor impium & infelicem uocare cœpit, & iurisiurandi immemorem: quia dum ab eo percepisset imperium, quod ab eius fratre tulerat, & illi tribuerat, contra munificum largitorem egisse uidebatur hostiliter. His igitur uerbis usus, filios eius iussit pariter & amicos continuo perimi: ipso scilicet Sedechia & alijs captiuis inspicientibus. Deinde oculos eruens Sedechiæ, eumque uinciens perduxit in Babyloniam. Alia siquidem uniuersa, consona a prophetis edicta sunt: quo modo & ciuitas uastaretur, & ipse Sedechias duceretur captiuus in

Baby-

Babyloniam. Discordauit autem in hoc Ezechiel dicens: Quia Sedechias Babyloniam non uideret, cum HIEREMIAS dixisset: quia uinctum eum rex Babyloniæ illuc duceret. Hæc autem prouenerunt ei, quæ Hieremias & Ezechiel prophetauerunt, quia comprehensus duceretur ad Babylonium regem, & loqueretur ei ore suo, ut uideret oculos regis, sicut HIEREMIAS dixit, cæcatus autem & ductus in Babyloniam, non uidit eam, sicut EZECHIEL prædixit. Porro Babylonius rex misit principem militiæ suæ Nabuzardan in Hierosolymam, ut expoliaret templum, præcipiens ut illud incenderet, & regalia pariter & ciuitatem ad pauimentum usque deponeret, & populum in Babyloniam abduceret. Qui dum uenisset ad Hierosolymam undecimo anno regis SEDECHIAE, templum subuertit, & uasa dei aurea argenteaque tulit: nec non & maximum cantarum, quem posuit in templo Solomon, insuper & columnas æneas & capita earum, aureasque mensas & candelebra. Et hæc auferens, templum quoque succendit. Mense quinto initio mensis, anno undecimo SEDECHIAE regis, octauodecimo anno Nabuchodonosor. Succendit autem & regalia ciuitatemque destruxit. Templum itaque concrematum est: post trecentos et septuaginta annos, & menses sex diesque decem, ex quo id constat ædificatum, ab egressu autem populi ex Aegypto, tunc erant anni mille sexaginta duo, menses sex, dies decem. A diluuio uero usque ad uastationem templi, omne tempus fuit, annorum mille nongentorum quinquaginta septem, mēsium sex, dierum decem. Ex quo uero factus est Adam usque ad ea quæ prouenerunt templo, anni sunt tria milia, quingenti tredecim, menses sex, dies decem. Tantus ergo numerus annorum fuit. Mansit autem sub regibus hic populus. A Saul, & Dauid, qui primi gentis Iudaicæ imperium susceperunt, per quingentos triginta duos annos menses sex, dies decem, sub iudicibus uero annis plus quingentis, post mortem MOSI, & ducis IESV. Hæc ita se habent iuxta Iosephi assertionem. Iuxta aliorum uero supputationem templum ab anno ædificationis suæ quadringentesimo tricesimo quinto, uel quadringentesimo quadragesimo secundo succensum est. Ergo Nabuchodonosor tantæ fuit fortitudinis ut etiam Magestenis in quarto Indicorum libro nititur approbare, hunc regem fortitudine & actuum magnitudine Herculem transcendisse. Dicit enim eum uastasse Libyę ciuitates & Hiberiam. Porro Diocles in secundo coloniarum libro meminit huius regis, & Philostratus in Indicis & Phœnicis historijs dicit, quia iste rex obsedit Tyrum annis tribus: cum illo tempore Tyro regnaret Ioathabula. Ipse uero de manubijs hostium templum Beli, & reliqua largissime nimis ornauit, & antiquæ ciuitati alia quoque contulit, et prisca superauit, ita ut nequaquam obsidentes ualerent fluuium conuertere, & ciuitati aliquomodo pręualere. Erexitque tres porticus intrinsecus, & tres extrinsecus, de latere cocto decenter muniēs eas, & exornans ualde magnifice. Paternis quoque regalibus aliæ proximæ regalia fabricatus est:

quorum ſpacia & reliquam pulchritudinem dicere credo ſuperuacuum. Veruntamen hoc ſciendum, quia dum eſſent hæc magna & nimis eximia, diebus ſunt quindecim conſummata. In iſtis uero regalibus lapides poſuit, quorum inſtar ſimile erat monti, & plantauit diuerſas arbores, fecitque oſtium quod penſibile dicebatur. Hoc ergo modo diuerſi huius regis fecere memoriam. Igitur dum tam potentes, atque famoſi Babyloniorum exiſterent reges: quæritur quæ nam cauſa ſit, cur non in numero & cardine illuſtrium habeantur regum? Scimus enim, quoniam regnum Aſſyriorum quod a Semiramide Nini uxore eſt in Babylonia fundatum, diuturno tempore in ea & uſque ad Sardanapalum permanſit. Quo interfecto, a præfecto Medorum Arbace, regnum Aſſyriorum in Medos trāſlatum eſt, Medorumq; reges in cardine & numero ab hiſtiographis traduntur, donec ad Perſas tranſlatum eſt. Ergo ſi tranſlatum eſt Aſſyriorum regnum ad Medos, & cum eis retentum, ſicut hiſtoriæ declarant: nunc Babyloniorum regnum quod ſit, ſi quis ſcire uoluerit, recolat Aſiam a Nino occupatam, totumque Orientem uſque ad terminos Indię, ab uxore uero eius, inſuper Aethiopas aliaſq; nationes regno Aſſyriorum eſſe ſubiectas. Ex quo apparet deſcendente Arbace ad Medos, partem regni maximam dignitatemque inuaſiſſe ac penes ſe in Media retinuiſſe. Chaldæi uero Babyloniam ſibi aduerſus Medos uendicauerunt. Ita quippe poteſtas Babyloniæ apud Medos, proprietas uero regni apud Chaldęos fuit. Chaldęi autem propter antiquam dignitatem regię urbis, non ſuam dignitatem, ſed illius uocare maluerunt. Vnde factum eſt, ut Nabuchodonoſor cæteriq; poſt eum reges, uſq; ad Cyrum & Darium, qui Chaldęorū regnū ciuitatemq; Babyloniam deſtruxerunt, q̄uis Chaldæorū uiribus potentes, nomine tamē Babyloniæ clari legantur. Enimuero non immerito beatum apoſtolum Petrum Romam in ſuis ſcriptis Babyloniam nominaſſe nunc recolo: quoniam tum in Oriente prima caput orbis eſt effecta Babylon, manſitque inconcuſſa uſq; ad Sardanapalum. Quo interfecto, amiſit partem maximam potentię, tamen partem regni penes ſe retinuerunt Chaldæi, qui Babyloniam ſibi aduerſum Medos uendicauerunt. Quo in tempore Proca auus Rheę Syluię, quę mater Romuli fuit, regnare cœpit, a quo hiſtoriæ Latinorū inchoant̄, ab eo ſemen tum Romę iactum, q̄uis nondum germē appareret. Babylon uero nouiſſime eo tēpore a Cyro rege ſubuerſa, q̄ primum Roma a Tarquinio regum dominatione liberata eſt. Siquidem ſub una eademq; conuēientia temporum illa in Oriente cecidit: iſta in occidente ſurrexit. Illa tunc quaſi moriens dimiſit hæreditatem alienorū perpeſſa dominatum, hęc uero pubeſcens ſe agnouit hæredem, aſpernata etiam ſuorum faſtigium. Tunc orientis occidit, & ortum eſt occidentis imperium. Qua de re ab Apoſtolo Roma iure Babylon nuncupatur. Igitur Nabuzardan princeps militię Nabuchodonoſor: qui templum dn̄i ſuccendit, eiuſq; uaſa et cantarū maximum a Solomone factum, una cum populo a Hieruſalē tranſmigrare fecit ad regē Babylonium:

nium, reliquias quasdam populi in Iudæa reliquit ad excolendam terram, tributaque regi persoluenda, quibus præfecit Godolielem. Quo in tempore idem Godoliel ab Ismaele, qui erat de regio semine, interficitur: Timentes uero Babylonios Iudæi, qui remanserant, propter necem Godoliæ, quoniam a Babylonijs iudex fuerat cõstitutus, assumptũ Hieremiam prophetã inuitũ atq; cõtradicentem, cum suo discipulo Baruch, ad Aegyptũ descendentes secũ trahũt. Rex Aegyptiorꝫ Vafris tunc erat. Hieremias uero propheta, a XIII. anno regis Iosiæ, prophetare orsus, usq; dum ciuitas uastaretur & templũ, quæ uentura illi populo erant, prophetãdo prædicabat, suasq; prophetias in libro scriptas, populo legendas dedit. Qua de re multa a Iudæis mala perpessus, cæsus, uinculis afflictus est. Principes etiam e carcere prophetã educẽtes, rege Sedechia permittẽte, in quendã lacum plenũ cœno deposuerunt, ut morte propria suffocatus extingueretur. Ille uero usque ad guttur in luto depositus, in his degebat angustijs. A quodã uero seruorꝫ regis, honoribus decorato, qui genere erat Aethiops liberatus est. Igiẽ dum in Aegypto cõsisteret, iubente deo prædixit, populo Aegypti futurã captiuitatem, & qualiter in Babyloniã captiui ducerẽtur, & alij in propria regione ab illis trucidarẽtur. Et hæc ita cõpleta sunt: V. siquidẽ anno captiuitatis Hierosolymorũ. Cumque subdidisset Nabuchodonosor Ammanitas & Moabitas, perrexit ad Aegyptum, eamq; subuertit, & regem quidem, qui tunc erat, occidit: aliumq; in ea cõstituens, denuo Iudæos captiuos duxit in Babyloniã. Igitur per Assyrios corruit populus X. tribuum de Samaria, cum regnaret apud eos Osias. Deinde duarꝫ tribuum multitudo a Nabuchodonosor rege Babyloniorꝫ & Chaldæorꝫ captis Hierosolymis est uastata. Salmanasar nanq; transmigrans Israelitas, in eorum regione instituit gentem, quæ prius in interiori parte Persidæ & Mediæ morabatur. Tunc tamen primum Samaritæ uocati sunt, uocabulum prouinciæ sumentes, in qua habitare uidebantur: dum prius Euthæi dicerentur, a flumine iuxta q̃d habitabant. Babyloniorum uero rex, cum duas tribus captiuas duxisset, neque gentem aliam in eorum fecit habitare prouincia, & propterea desolata omnis Iudæa, & Hierosolyma, & tẽplum, annis LXX. permansit. Omne siquidem tempus a captiuitate Israelitarum usque ad duarꝫ tribuum transmigrationem fuit annorum centum triginta, mensium sex, dierum quindecim. Igitur ea quæ de Daniele & socijs eius gesta mirabiliter apud regem Nabuchodonosor legimus, tunc temporis fuisse nemo fidelium dubitare potest, siue etiam quæ Nabuchodonosor contigerunt, & a sancto Daniele, sibi sunt prædicta. Quibus temporibus in agone certantibus tragus dabatur in præmio, id est, hircus, unde aiunt tragœdios nuncupatos. Alcman & Stesichorus poetæ clari habentur. Pythacus Mitileneus, qui de septem sapientibus fuit, cum Phrenone Atheniensi, olim Phœnice congressus eundem interfecit. SOLON Draconis leges antiquas extra eas quę ad sanguinem pertinebant nouo ATHENIENSIBVS, quibus præ-

præerat, iure constituit. Septem uero quos antiquitas sapientes iactat, hi fuerunt, Thales Milesius, Pythacus Mitilenius, Soalon Atheniensis, Chion Lacedæmonius, Periandros Corinthius, Cleobolus Lydius, Bias Preineus. Omnes hi septem appellati sunt sapientes, qui post poetas theologos claruerunt, quoniam nonnulla honestiora præcepta morum breuitate sententiarumque complexi sunt. Nihil autem monumētorum, quod ad literas attineat, posteris reliquerunt: nisi quod Soalon quasdam leges Atheniensibus (ut prædixi) dedit, Thales uero physicus fuit, & suorum dogmatum libros reliquit. Pythagoras autem Samius, a quo etiam ferunt philosophiæ nomen exortum, qui & arithmeticæ artis inuētor fuisse dicitur, eodem tempore claruisse fertur. Nam cum antea sapientes appellarentur, qui alijs præstare uidebātur: iste interrogatus, quid profiteretur, philosophum se esse respondit, id est, studiosum uel amatorem sapientiæ, quoniam sapientem profiteri arrogantissimum uidebatur. Per idem tempus Sappho mulier in diuerso poemate claruit. Ferechites historiarum, & Xenohipnes Physicus tragœdiarum clam inuentores habentur. Romanorum uero Seruius Tullius gubernacula, quo in tempore inuadit, nec obscuritas inhibuit, quamuis matre serua creatus est. Nam eximiam indolem uxor Tarquinij Tanaquil liberaliter educauerat, & clarum fore uisa circa caput flamma promiserat. Ergo post Tarquinij mortem adnitēte regina substitutus in locum regis quasi ad tempus regnum dolo partum, sic egit industrie, ut iure adeptus uideretur. Ab hoc populus Romanus relatus in censum, digestus in classem, inde curijs atque collegijs distributus est. Summaque regis solertia ita est ordinata Respublica, ut omnia patrimonia, dignitates, ætates artium, officiorumque discrimina in tabulis referrentur: ac sic maxima ciuitas minimæ domus diligentia contineretur. Quibus etiam diebus solis facta defectio est, cum futuram eam Thales antea dixisset. Quo in tempore Aliattes & Astiages dimicauerunt. Tunc etiam Anaximander Milesius Physicus agnoscitur, cuius præceptor Thales Milesius fuit, qui rerum naturam scrutatus, maxime admirabilis extitit, quod astrologiæ numeris comprehensis, defectus solis & lunæ, etiam prædicere potuit: qui tamen putauit tale rerum esse principium, & hinc omnia elementa mundi, ipsumque mundum, & quæ in eo uidentur existere, id est, ex humore. Huic successit eius auditor Anaximander, qui de natura rerum mutauit magistri opinionem. Non enim ex una re, id est, ex humore sicut Thales, sed ex suis proprijs principijs, quasque res nasci putauit. Infinita rerum principia singularum esse credidit, & innumerabiles mundos gignere, & quæcunque in eis oriuntur, eosque mundos, modo dissolui, modo iterum gigni existimauit: quanta quisque ætate sua manere potuerit. Agon Nemeacus primum ab Argiuis actus, post eum qui sub Archemero fuerat. Agon quippe gymnicus, quem panathene uocant, tunc actus.

Cyrus

Cyrus Perſa qualiter Medorū deſtruxerit imperium, & auūculum ſuū Aſtiagen bello ſuperauit, Babyloniam ſubuertit, Gynden fluuium in CCCC.LX. alueos comminuit, Lydiam petēs Crœſum regem cepit. Demum poſt multa fortiter geſta in Scythia cum omni exercitu perijt. Sub quo Iudæi à captiuitate relaxant. Romanorū autem Torquinius cognomento Superbus, illis diebus regnum rexerat. Et q̄ idem depulſus eſt propter ſuam tyrannidem atque inſolentiam. Cum quo pariter & regiam poteſtatem Romani pepulerunt. Cap. XVIII.

Cyrus Perſa Medorum deſtruxit imperium, quod ſteterat per annos circiter CCLVIII. Subuerſoque rege Aſtiage auūculo ſuo: primus Perſis regnauit, annis ſcilicet XXX. Qualiter enim Medorum ad Perſas uenerit regnum, pandendum reor. Igitur Aſtiages Medorū ultimus rex uirili prole uacuus, Cyrum nepotem apud Perſas genitum habuit. Sed Cyrus mox ut adoleuit, congregata Perſarum manu auunculo certamen indixit. Porro Aſtiages oblitus ſceleris ſui, quod in Harpalum dudum admiſerat, cum filium eius unicum & paruulum interfecit, epulādumq; patri appoſuit, ac ne quid infeliciſſimæ orbitati felix ignorantia ſubtraheret, infames epulas oſtenſis patri cum capite manibus improperauit. Huius ergo facti immemor, ipſi Harpalo ſummā belli committit: qui acceptum exercitum ſtatim Cyro per proditionem tradidit. Quo comperto, Aſtiages raptis ſecum copijs, in Perſas ipſe proficiſcit, acriuſq; certamen inſtaurat: propoſito ſuis metu, ſi quis e prælio cedere moliretur, ferro exciperetur. Qua neceſſitate inſtanter Medis pugnantibus, pulſa iterū Perſarum acies, cum paulatim cederet, matres & uxores eorū obuiam occurrunt, orant ut in prælium reuertantur, cunctantibus ſublata ueſte obſcena corporis oſtendunt, quærentes num in uteros matrum uel uxorum uellent refugere. Quo facto erubeſcentes in prælium redeunt, & facta impreſſione quos fugiebant, fugere compellunt. Ibi tunc Aſtiages capitur, cui Cyrus nihil aliud, quam regnum abſtulit: eumque maxime Hircanorum genti præpoſuit, in Medos uero ipſe reuerti noluit. Is finis imperij Medorum fuit. Sed ciuitates, quæ tributariæ Medorum erant, a Cyro defecerunt, quæ res Cyro multorum bellorum cauſa & origo extitit. Quo in tempore Iudæorum captiuitas erat, quæ per annos ſeptuaginta durauit. Porro in Babylone prophetabant Daniel & Ezechiel. Mortuo iam Nabuchodonoſor rege Babyloniorū ſuſceperat imperiū eius Euilmoradach, cui ſucceſſit Balthaſar frater eius. Huic enim Balthaſar Daniel eam ſcirpturā, quæ in pariete apparuerat, interpretatus eſt, ſignificantem imperium illius in Medos & Perſas transferendum, & hoc qualiter euenerit, manifeſtare non piget. Igitur Cyrus rex Perſarum, quem ſuperius explicandæ hiſtoriæ cauſa commemoraueram, qui tunc Aſiam & Scythiam totumque orientem armis peruagabatur, cum Tarquinius Superbus Romam, uel rex uel hoſtis, aut ſeruitio premabat aut bello: Cyrus(ut dixi) cunctis aduerſum quos ierat perdomitis, Aſſyrios & Babyloniam petit gentem, urbemq; tunc cunctis opulentiorem. Sed impetū eius Gyndes fluuius ſecundæ poſt Eufraten magni-

*al. equi tum. magnitudinis intercepit. Nam unum regiorum *equorum candore formaque excellentem, transmeādi fiducia persuasum, qua per rapacem alueum offensi uado uertices attollebantur, arreptum præcipitatumque merserunt. Rex iratus, ulcisci in amnem statuit, contestans eum qui nunc præclarum equitem uorauisset, fœminis uix genua undis attingentibus permeabilem relinquendum. Hæc peragendo segnior, totis copijs perpeti anno Gynden fluuium per magnas concisum diductumque fossas in CCCCLX. alueos cōminuit. Eo opere prædictis fossoribus etiam Eufraten longe ualidissimum & mediam Babylonem interfluentem deriuauit ac sic meabilibus uadis sic cum etiam patentibus aluei partibus iter fecit, cepitque urbem: quam uel humano opere extrui potuisse, uel humana uirtute destrui posse, utrunque pene incredibile apud mortales erat. Nam Babylonem a Nembroch gygante fundatam a Nino uel Semiramide reparatam, multi prodidere. Hęc campi planicie undique conspicua, natura loci lætissima, castrorum facie, mœnibus paribus per quadrum disposita, murorum eius uix credibilis relatu firmitas & magnitudo, id est latitudine cubitorum L. altitudine quater tanta, cæterum ambitus eius CCC. stadijs circumuenitur. Murus cocto latere atque interfuso bitumine compactus, fossa extrinsecus late patens, uice amnis circumfluit a fronte murorum, C. portæ æneæ. Ipsa autem latitudo in cōsummationem pinnarum utroque latere habitaculis defensorum æque dispositis media intercapedine seiunctas quadras capit. Domus intrinsecus quater geminæ habitationes minaci proceritate mirabiles. Et tamē illa magna Babylon illa prima post reparationem humani generis condita, nunc pene minima mora uicta & capta & subuersa est. Ibi tunc Crœsus rex Lydorum famosus opibus, cum ad auxiliandum Babylonijs uenisset, uictus solicite in regnum refugit. Cyrus autem posteaq̄ Babylonem ut hostis inuasit, ut uictor euertit, ut rex disposuit: bellum transtulit in Lydiam, ubi conterritum superiore iam prælio exercitum, sine ullo negotio superauit, ipsum etiam Crœsum cepit, cāptumque & uita & patrimonio donauit. Hęc partim iuxta Orosij historiam relata sunt. Secundum Iosephi uero traditionem, hæc quæ sequuntur ita se habent de suis successoribus Nabuchodonosor atque destructione Babylonis. Ergo post mortem Nabuchodonosor Almilmapadachus filius eius succedit in regnum. Qui regem Hierosolymitanorum Iechoniam, qui & Ioachim, soluit a uinculis, eumque inter amicos necessarios habuit, & multa ei dona concessit. Nam pater eius fidem non seruauerat Iechoniæ, qui se utique cum uxoribus & filijs & omni cognatione sponte tradiderat pro ciuitate sua. Moriente uero Amilmapadacho post annos VIII. & X. regni sui. Egesarius filius eius tenuit principatum XL. annis. Eoque mortuo, ad eius filium Nabosardachum peruenit imperium. Quod dum nouem mensibus habuisset, eo defuncto, transijt ad Balthasar qui Naboar nuncupatur. Contra hunc itaque regem castrametati sunt Cyrus Personarum rex, & Darius Medorum. Qui dum obsiderent eum in Baby-

Babylonia, mirabile quoddam prodigium contigisse dinoscitur. Balthasar enim dum uasa dei, quae pater eius de templo Hierosolymitano asportauerat in Babyloniam & in proprio templo constituerat, usus quidem non fuerat eis. Iste uero superbia ductus est, ut eis uteretur ad pocula, dum in coena laetus cum concubinis & regibus amicis suis aestuaret uino, & hoc modo blasphemaret deum: tunc itaque uidit de muro uenientem manum, & in pariete quasdam literas scribentem. Et caetera, quae ita ut habuerunt se, ueraciter in libro Danielis scripta legūtur. Igitur dum obsideretur, & ipse captus est Balthasar & ciuitas a Cyro Persarum rege, qui aduersus eum fortissime dimicauit. Cum regnasset decem & octo annis idem Balthasar Nabuchodonosor regis nepos, cui talem fuisse cum Babylonia terminum percepimus. Darius autē Astyagis filius, qui Babyloniorum principatum destruxit, cum Cyro cognato suo annum agebat LX. & II. cum Babylon fuisset inuasa. Qui tamen alio nomine uocabatur a Graecis: quique Danielem prophetam sumens secum, in Mediam duxit, & omni honore eum * sublimauit. Erat enim unus inter tres satrapas, quos Darius super CCCLX. satrapas instituerat: sub quo ea, quę Daniel in suis reliquit scriptis, cōtigisse haud dubium est, id est, de his, quae ab inuidis perpessus, ac ea, quae de regno Grecorum, seu Persarum & caeteris, quae domino monēte praescire meruit. Igitur primo imperij anno regis Persarum Cyri, LXX. concurrebat captiuitatis Iudaeorum, ut Iosephus refert. Cyrus nanque dum legeret Isaiae prophetias, & cognouisset inter illius praedicationes, quae de eo dominus praedixerat, & miraretur nomen domini dei, impetus quidam eum accepit, ut munificam scripturam compleret. Scriptum quippe repperit dixisse dominum: Quoniam uolo Cyrum, quem multarum & magnarū gentium regem constitui, mittere populum meum ad propriam terram, & templum mihi reaedificare. Haec Isaias praedicauerat, ante annos CLX. destructionis templi. Hic nanque fere quinquaginta millia Iudaeorum laxata captiuitate regredi fecit in Iudaeam, qui constructo altari templi fundamenta iecerunt. Cumque a uicinis gentibus impediretur opus, usque ad Darium remansit imperfectum: solo tantum altari consistente. Colligitur uero omne tempus captiuitatis Iudaeorum annis LXX. qui secundum quosdam a III. Eliachim, usque ad XX. annum Cyri regis Persarum computantur. Porro secundum alios ab Iosiae regis Iudaeorum anno XIII. sub quo Hieremias prophetare coepit, usque ad primum annum supradicti Cyri regis. Desolationis uero templi sub Dario rege complentur anni LXX. Apud Hebraeos autem, qui ascenderunt tunc ad Iudaeam ex captiuitate, pontifex maximus Iesus Iosedech filius, & princeps gentis Zorobabel clari habebantur. Igitur idem Cyrus supradictus proximi temporis successibus elatus, bellum Scythis intulit, quem Thamiris regina, quae tunc genti praeerat, cum prohibere transitum Araxis fluminis posset, transire permisit, primum propter fiduciam sui, dehinc propter opportunitatē obiecti fluminis hostis inclusi. Cy-

* Alias celebrauit

rus itaq; Scythiam ingressus procul a transmisso flumine castrametatus in= super astu cadem instructa uino, epulisque deseruit, quasi territus refugis= set. Hoc comperto regina tertiam partem copiarum, & filium adolescentu lum ad persequendum Cyrum mittit. Barbari uelut ad epulas inuitati, pri= mum ebrietate uincuntur, mox reuertente Cyro uniuersi cum adolescente obtruncantur. Thamiris exercitu & filio amisso, uel matris, uel reginæ do= lorem sanguine hostium diluere potius, quam suis lachrymis parat. Simu= lar diffidentiam desperatione cladis illatæ: paulatimque decedendo super= bum hostē in insidias uocat. Ibi quippe compositis inter montes insidijs, du centa milia Persarum cum ipso rege deleuit, adiecta super omnia illius rei admiratione, quod ne nuntius quidem tantæ cladis superfuit. Regina caput Cyri amputari atque in utrem humano sanguine oppletum conijci iubet, non muliebriter increpitans. Satia te, inquit, sanguine, quem sitisti: cuius per annos XXX. insatiabilis perseuerasti. Quo in tempore Carthaginenses nefandissimas hostias immolabant, homines scilicet, unde iratum domi= num grauiter senserunt. Ergo dum in Sicilia diu infeliciter dimicassent, translato in Sardiniam bello, iterum infelicius uicti sunt. Propter quod du= cem suum Mazeum, & paucos, qui superfuerant, milites exulare iusse= runt. Exules ueniam per legatos petentes repulsi, patriam bello & obsidio= ne cinxerunt. Ibi tunc Mazeus dux exulum Cartalonem filium suum sacer dotem Herculis, cum sibi uelut insultans purpuratus occurrerit, in crucem sub oculis patriæ, ita ut erat cum purpuris, infulisque suspendit. Post pau= cos dies urbem ipsam cepit. Qui cum interfectis plurimis senatorum, cruen te dominaretur, occisus est.

Cambyses Persarum secundus rex, templum reædificare in Hierosolymis prohibuit, Aegyptum bello obtinuit. Cui magi succedunt, quorum au daciam Darius redarguit, eorumq; dolos derexit, & ipse regnauit. Qui templum domini ædificare præcepit. Quod sub Cyro fuerat inchoatū, eo iubente est consummatum. Cap. XIX.

CAMBYSES Cyri filius, Persarum rex secundus, annis se= ptem. Hunc Cambysem aiunt uocari secundum Nabuchonosor, sub quo Iudith historia conscribitur, quæ HOLOFER= NEM interfecit. Is enim templum, ciuitatemque Hierosolymi= tarum reædificari inhibuit, quod & prius opus a uicinis gentibus impedie= batur. Idem nanque Cambyses deuicta Aegypto, cunctam religionem Ae= gypti abominatus, ceremonias eius & templa deposuit. Post quem duo fra tres magi regnauerunt annum unum, ut Iosephus: alij uero menses septem eos regnasse ferunt. Hi nanque magi regnabant sub nomine regis sui, quem occiderant. Qui ausi regnum subripere, mox siquidem deprehensi & op= pressi sunt. In hoc enim prodita est eorum temeritas, quoniam auribus de= truncatis inuenti sunt magi, dum in cæteris simillimi existerent filio Camby

sis

ſis, quem necauerunt. Porro Cambyſes dum magos odio haberet, aures eorum abcidi iuſſerat. His diebus Hyppicus carminum ſcriptor, & Xenophanes Phyſicus ſcriptor tragœdiarum agnoſcuntur. Simonides uero Lyricus, & Pocilides clari habentur. Tunc Anacreon Bericus poeta clarus habetur. Hypparcus, & Hyppias Athenis tyrannidem exercent. Quo in tempore Armonius & Ariſtotton Hypparcum interfecerunt tyrannum. Sed dum Leuna meretrix, eorum amica tormentis cogeretur, ut ſocios proderet, linguam ſuam morſibus amputauit. Eo tempore Pythagoras Phyſicus & Philoſophus clarus celebratur. Darius igitur unus ex his, qui magorum audaciam ferro coercuerant, conſenſu omnium rex creatus eſt Perſarum, qui annis trigintaſex regnauit. Cuius anno ſecundo captiuitas Iudæorum, ſicut per prophetas prædicta fuerat, conſummatur. Domeſticus nanque teſtis eſt huius rei Zacharias propheta, dicens: Domine omnipotens, quouſque non miſereberis Hieruſalem, & ciuitatibus Iudæ, quas diſperſiſti? Hic annus ſeptuageſimus eſt. Ergo uenia ædificandi templi, ſub Cyro exordium habuit. Cauſis uero exiſtentibus impedimenti, ut prædiximus, manet imperfectum uſque ad Darij regis imperium. Cuius regni anno ſecundo a Zorobabele & Ieſu conſtruitur, & quarto opus ædificationis ab eis cõſummatur anno. Ioſephus enim ſeptem annis perfectum dicit templum, a prædictis uiris, qui eſt nonus regni regis Darij, prophetantibus ultimis, Aggęo et Zacharia & uno ex duodecim, qui dicitur angelus apud Iudæos. Hic autem finis tertij noſtri operis erit libri, qui continet in ſe a prima ędificatione templi ſub Solomone, uſquę ad ſecundam reædificationem ſub Dario, ſecundum quoſdam quingentos duodecim annos. Iuxta uero Ioſephi aſſertionem, quadringentos XL.

*

LIBRI III. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM Tomi prioris, Liber IIII.

Darius Persarum rex III. Scythis bellum intulit: Asiam, Macedoniamq; edomuit, & in campis Marathonijs cum Atheniensibus conflixit, vbi ducenta millia sui exercitus amisit, victusq; in Persas refugit. Cap. I.

GITUR DARIUS HYDAspis filius, qui Persis III. regnat annis XXXVI. Hic enim Antyro regi Gothorum, Scythiæ degētium, hac maxime causa bellum intulit, quod filiæ eius petitas sibi nuptias nō obtinuisset. Magna scilicet necessitas, pro unius libidine hominis, septingenta millia uirorum periculo mortis exponi. Incredibili quippe apparatu cum sexcentis milibus armatorū Scythiam ingressus, non facientibus hostibus iustæ pugnæ postetatē, insuper repentinis incursibus extrema copiarum dilacerantibus, metuens ne sibi reditus interrupto ponte Histri fluminis negaretur, amissis octoginta millibus bellatorum, trepidus refugit: quamuis hunc amissorum numerum inter damna non duxerit, & quem habendum uix quisquam ambire ausus esset, perditum ille nō sensit. Inde Asiam, Macedoniamque aggressus perdomuit. Ionas quoque nauali congressione superauit. Deinde in Athenienses cum Ionas aduersum se auxilio iuuissent: impetum fecit atque arma direxit. Porro Athenienses ubi aduentare Darium compererunt, quamuis auxilium a Lacedæmonijs poposcissent, tamen cum detineri Persas quatriduanæ religionis otio compertum haberent, spem occasione sumentes, instructis tantum decem milibus ciuium, & Plateensibus auxiliaribus mille aduersum sexcenta millia hostium, campis Marathonijs proruperunt. Melchiades ei tunc bello præfuit, qui celeritate magis quam uirtute fretus alacri satis expeditione prius hosti cominus inhæsit, quam posset expedito saggittarum iactu propulsari. Tanta in eo bello diuersitas certandi fuit, ut ex alia parte uiri ad occidendum parati, ex alia pecudes ad moriendum præparatę putarentur. Ducēta millia Persarum, apud campos Marathonios, ea tempestate ceciderūt. Sensit Darius hoc damnum. Nam uictus, fugatusque arreptis nauibus refugit in Persas. Cum autem instauraret bellum & ulcisci in uictores moliretur, in ipso apparatu concidit.

Quo regnante, Brutus & Collatinus post depulsionem regum primi consules apud Romanos constituuntur: & ea quæ illis diebus cum Romanis gesta sunt, & quod CCXLIII. annis sub regibus, inde CCCCLXIIII. annos per consules & tribunos atq; dictatores, iterumq; consules, iura Reipublicæ administrata sunt. Cap. II.

Eodem

Eodem tempore primos cõsules, Brutum et Collatinum, post depulsionem regum habuerunt, quibus ultionem sui moriens matrona Lucretia mandauerat. Ilico imperium in eosdem libertatis suæ uindices transferunt: mutato tamen iure & nomine, & ex singulari duplex potestas constituitur, ne solitudine uel mora corrumperetur. Consulesque appellauerunt pro regibus, ut consulere ciuibus suis debere meminissent. Sed Romani quanta mala per ducentos quadragintatres annos, cõtinua illa regum dominatione pertulerunt, non solum unius regis expulsio, uerumetiam odium regij nominis & potestatis ostendit. Igitur Brutus primus apud Romanos cõsul, qui primum conditorem, regemqꝫ Romæ, non solum exæquare parricidio, sed & uincere studuit: quippe duos filios suos adolescentes, totidemqꝫ uxoris suę fratres uitellios iuuenes reuocandorum in urbem regum placito insimulatos in conditionem protraxit, uirgis cæcidit, securique percussit, ut plane publicus parens, in locum liberorum adoptasse sibi populum uideretur. Liber hinc populus Romanus prima aduersus exteros arma pro libertate corripuit, mox pro finibus, deinde pro socijs, demum pro gloria & imperio. Igitur Porsenna rex Hetruscorꝫ grauissimus regij nominis suffragator, Tarquinium manu reducebat, cum ingentibus copijs urbi aderat, & in ipsis faucibus incumbebat, occupatoque Ianiculo tribus continuis annis, trepidam urbem terruit, conclusit, obsedit, & nisi hostem Mutius constanti urendæ manus patientia submouisset, mox urbẽ caperet, aut iugi recepto rege seruituti esset subiecta. Idem enim Mutius fortissimus Romanorum, regem per insidias in castris ipsius aggreditur. Sed ubi frustrato ictu circa caput regis tenetur, ardentibus focis intulit manum, terroremque dolo geminat: O, inquit, ut scias quem effugeris uirum, idem trecenti iurauimus. Hoc nanque facto hic interritus perseuerat. Rex uero trepidabat, quasi eius arderet manus. Siquidem & una uirginum ex obsidibus regi data,* Cloelia elapsa custodia audacter flumẽ patrium transmeauit. Ergo tot tantisque uirtutum monstris rex territus abscessit. Tarquinij tamen diu dimicauerũt, donec Aruntem filium regis manu sua Brutus occideret, superque ipsum mutuo uulnere expirauit. Porro depulsis ab urbe regibus, uix usque ad quintumdecimum lapidem Roma tenebat imperium. Post reges nanque consules a Bruto esse cœperunt: deinde tribuni plebis & dictatores, & rursum consules obtinuerunt Respublicas, per annos fere quadringentos sexagintaquatuor, usque ad Iulium Cæsarẽ, qui primus singulare arripuit imperiũ. Quo in tẽpore Valerius Bruti collega, adeo pauper moritur, ut sumptu publico sepeliretur. Censu Romæ agitato, inuenta sunt hominum centum uiginti millia. Ergo anno nono post exactos reges, noua dignitas est creata, dictatura scilicet, & magister equitum, qui dictatori obsequeretur. Dictator primus * Largius, magister equitum Spurius Cassius fuit. Tunc Hellanicus historiographus, & Democretius philosophus & Heraclitus cognomẽto Tenebrosus & Ana

Alias, Clylia

Alias, Marcus Valerius.

xagoras Physicus clari habentur. Pythagoras uero moritur, Eschilus tragœdiarum scriptor agnoscitur. Tunc etiam bellum, quod in Marathonia gestum est, ut præmisi, & ea quæ de Melchiade scribūtur & Aristide, fuisse scribuntur. Tunc Romæ uirgo * Pompilia deprehensa in stupro, uiua defossa est. Igitur Anaxagoras auditor Anaxamenis, rerum omnium quas uidemus, effectorem diuinum animum sensit, & dixit, ex infinita materia cōstare omnia: similibus inter se particulis, quibus suis proprijs singula fierent, sed animo faciente diuino. Diogenes quoq; illius socius aerem quidem dixit rerum esse materiam, de quo omnia fierent, sed eum esse compotem diuinæ rationis, sine qua nihil ex eo fieri posse.

Alias, Porphyria

De Melcho rege Carthaginensiū, qui infeliciter in Sicilia dimicauit, domūq; reuersus propria manu se interemit. Cap. III.

MElcho rex Carthaginē sium, cum in Sicilia bellum gereret, repente horribili peste exercitū amisit. Nec mora, morbo populo cateruatim cadēte: cito quisq; correptus, mox mortuus, iam nec se peliebatur, Cuius mali nūtius cum attonitā repentino luctu Carthaginem repleuisset: nō secus ac si capta esset, turbata ciuitas fuit. Oīa ululatibus personabant, clausæ ubiq; ianuæ cunctę, priuata, publicaq; officia damnata: uniuersi ad portū decurrunt, egredientesq; de nauibus paucos, qui cladis superfuerāt, de suis percontātur. Postq̄ de clade suorū, tacētibus illis uel gementibus, miseri intelligunt: tunc toto littore plāgentium uoces, tunc infelicium matrum ululatus & flebiles querelæ audiebātur. Inter hæc procedit & ipse de naui sua imperator, sordida, seruilique tunica discinctus: ad cuius conspectum plangentia iunguntur agmina. Ipse quoq; manus ad cœlum tendens: nunc suam, nunc publicam infelicitatem accusat & deflet. Ad postremum uociferans per urbem, tandē ingressus domū, cunctos qui lachrymantes prosequebantur, ultimo dimisit alloquio. Ac deinde obseratis ianuis, exclusisq; etiam filijs, gladio dolorem, uitamq; finiuit.

De Esdra, qualiter gratiam Xerxis regis adeptus, Hierosolymā cum magna turba Iudæorū & muneribus plurimis sit reuersus. Cap. IIII.

XErxes Dario patri in regnum succedens, annis XX. imperauit, iuxta historiam Iosephi XXV. A reædificatione uero templi Hierosolymis erat annus XXVII. Esdras aūt Xerxis adeptus gratiā, cum munificentissima illius largitate atq; amicorū eius dirigitur Hierosolymā, & per eum multa a rege mittūtur ad templum munera: insuper cōcessit rex, ut omnes quicunq; uellent Iudæi in eius habitantes regno, reuerti cum eo Hierosolymā, ad patriumq; solum, nullo prohibente eos, licere cum omnibus, quę possidere uidebātur, regredi. Exemplar em̄ epistolæ, in qua hæc cōtinebantur, ad Israelitas Media habitantes transmisit. Hi uero cognoscentes regis circa deum pietatem, & fauorem, quem in Esdra habebat, multi siquidē facultates suas deportantes ad Babyloniam uenerunt, ut ascēderent Hierosolymam cum Esdra, pariterq; sacerdotes & Leuitæ & ianitores, cantoresq; ac serui sacri. Quos congregans de captiuitate,

tate, trans Eufraten tribus diebus moratus, ieiunia eis imposuit, ut deo uota pro salute soluerẽt, ne quid in uia paterentur aduersum. Hæ nanq; duæ tribus, quæ per Nabuchodonosor captiuitatem sunt perpessę, sub prædictis principibus in Iudęã sunt reuersę. Ex quo uidelicet tẽpore, a Babylone profecti sunt, & ipsi & prouincia uocitãtur Iudæi. X. autem tribus, quæ prius in captiuitatẽ ductæ sunt, & uocabãtur Israel, hactenus trans Eufraten cõmorari probãtur. Esdras uero et qui cum eo reuertebãtur, postq̃ uota perfecerunt, ab Eufrate surgentes, die duodecimo primi mensis septimo imperij anno, Xerxis ad Hierosolymam peruenerunt, quinto mense eiusdem anni, ferentes secum sacras pecunias, argenti talenta sexcenta quinquaginta, uasa argentea talentorum centum, uasa aurea talentorum uiginti, & uasa ærea auro meliora, habentia pondo talenta XII. Hæc nanq; rex & consilia rij eius & Israelitæ Babyloniæ habitantes donauerunt, quæ Esdras sacerdotibus ac templi custodibus tradidit. Præcepit etiam rex Esdræ, quem in lege dei sapientissimum deprehenderat, ut Iudæos erudiret: ne in aliquo per ignorantiam in legibus paternis delinquerent.

De Neemia, qui reædificauit muros Hierusalem, & in ea habitatores cõgregauit. Cap. V.

EO tempore Ioachim defuncto principe sacerdotũ, filius eius Eliasippus in principatũ sacerdotalem successit. Neemias etiã Xerxis pincerna auxiliante dño meruit obtinere, ut cum honore ad patriã reuerteretur magno, & ciuitatẽ reædificaret dirutã. Qui ueniens Hierosolymam cum multa suorũ turba, muros ciuitatis restaurauit euersos, populumq; in ea congregans, sua beneuolentia habitare fecit, uir benignus erga propriam gentem. Sub hoc tempore * Pompilia uirgo ob crimẽ stupri Romæ uiua defossa est. Eschilus, Pindarus, Sophocles, et Euripides tragœdiarum scriptores celebrantur insignes. Herodotus quoq; historiarum scriptor, & Zeuxis pictor agnoscuntur. *Alias, Porphyria*

Qualiter Xerxes de regno septingenta milia armatorũ, & de auxilijs CCC. rostratas etiam naues mille CC. oneratas uero tria milia habuisse in exercitu fertur, cui Leonida Spartanorũ dux cum quatuor milibus obstitit, & pene eum uicit. Deinde Temistocles Atheniensium dux nauali prælio exercitum eius superauit. Xerxes uictus, amissis copijs turpiter refugit in patriam. Cap. VI.

IGitur Xerxes septingenta milia armatorum de regno & trecenta de auxilijs, rostratas etiam naues mille ducentas, onerarias autem tria milia numero habuisse narratur: ut merito inopinato exercitu immensæque classi uix ad potum flumina, uix terras ad ingressum, uix maria ad cursum, suffecisse memoratum sit. Huic tamẽ incredibili tẽporibus nostris agmini, cuius numerum nũc difficilius est astrui, quam tunc fuit uinci: Leonida rex Spartanorũ cum quatuor milibus hoĩm in angustijs Thermopilarum obstitit. Xerxes autem contemptu paucitatis obiectæ iniri pugnam, conseri manum imperat. Porro illi, quorũ cognati & commanipulares in campis Marathonijs occubuerant, & certaminis simul & cladis extitere

principium. Deinde succedēs sibi turba maior ac segnior, cum iam neq; ad procurrendum libera, neque ad pugnandum expedita, neq; ad fugiendum prompta, solis moribus subigeretur, triduo continuo non duorꝫ pugna, sed cędis unius populi fuit. Quarto autem die cum uideret Leonida undiq; hostem circumfundi: hortaĩ auxiliares socios, ut subtraherent se pugnæ, in cacumen montis euadant, ac se ad meliora tempora referuent, sibi uero cum Spartanis suis aliam sortem esse subeūdam, plus se patriæ, q̃ uitę. Dimissis socijs, Spartanos admonet de gloria plurimū de uita nihil sperandum, neq; expectādum uel hostem uel diem, sed occasione noctis perrumpēda castra commiscenda arma, conturbanda agmina fore: nusquam uictores honestius, q̃ in castris hostiū esse perituros. Persuasi igitur mori malle, in ultionem futuræ mortis armantur, tanq̃ ipsi interitum suum & exigerent & uindicarent: mirum dictu sexcenti uiri castra sexcentorum milium irrumpunt. Tumultus totis castris oritur. Persæ quoq; ipsi Spartanos adiuuant mutuis cædibus suis. Spartani quærentes regem nec inuenientes cædunt sternuntque omnia, castra peruagantur uniuersa, & inter densas strues corporum, raros homines uix sequuntur, uictores sine dubio, nisi mori elegissent. Prælium a principio noctis, in maiorem partem diei tractum, ad postremum uincendo fatigati, ubi quisque eorum deficientibus membris uisus est sibi mortis suæ ultione satiatus, ibi inter impedimenta cadauerum, crasso & semigelato sanguine palpitando lapsus & mortuus est. Xerxes bis uictus in terra, nauale prælium parat. Sed Themistocles dux Atheniensium cum intellexisset, Ionas quibus dum auxilium superiore bello præbet, in se Persarum impetum uerterat, in auxilium Xerxis instructum classem deducere, solicitare eos parti hostique subtrahere statuit, & quia colloquendi faculias signa negabat, locis quibus Iones accessuri nauibus uidebantur proponi lymbolos saxisque affigi iubet, socios quondam & participes periculorum, nunc autem iniuste desides apta increpatione corripiens, atque ad antiquorum iura & fœdera religiosa adhortatione persuadens, præcipueque admonens uti commisso prælio, cædentium uicem inhibeant remos, seseque bello auferant. Igitur rex partem nauium sibi detinens, spectator pugnæ in littore manet. Contra autem Artemidora regina Halicarnis, quæ in auxilium Xerxi uenerat, inter primos duces acerrime bello immiscetur, ita ut uersa uice in uiro fœminea cautela, in fœmina uirilis audacia spectaretur. Cum autem anceps pugna esset, Iones iuxta præceptum Themistoclis paulatim se certamini subtrahere cœperunt. Quorum defectio Persas a parte fugere persuasit, in qua trepidatione, multæ naues mersæ captæque sunt. Plures tamen sæuitiam regis uelut immanitatem hostis timentes, per domos dilabuntur. Ergo anxium tot malis regem Mardonius aggreditur, suadens regem in regnum redire oportere, priusquam aduersa fama nouas res domi moliretur, se autem si residuæ sibi copiæ traderentur, & ultionem ab hoste exacturum,

& igno-

& ignominiam domesticam propulsaturum, aut si aduersa belli perseueraslent, cessurum se quidem hosti, sed tamen sine regis infamia. probato consilio exercitus Mardonio traditur. Rex Abidum, ubi pontem ueluti uictor maris conseruerat, cum paucis proficiscitur. Sed cum Pontē hybernis tempestatibus dissolutum offendisset, piscatoria scapha trepidus transijt. Erat sane quod spectare humanum genus, et dolere debuerit, mutationes rerum hac uel maxime uarietate permetiens, exiguo contentum latere nauigio, sub quo ipsum pelagus ante latuisset, & iugum captiuitatis suæ uincto ponte portasset, uilissimo unius seruuli egere ministerio, cuius potētiæ dum montes exciduntur, ualles replentur, amnes exhauriuntur, ipsa etiam rerum natura cessisset. Pedestres quoq; copiæ quæ ducibus cōmissæ fuerant, labore, fame, ac metu tabuerunt, & crudescente morbo tanta pestis tantaque foeditas morientium exorta est, ut uix cadaueribus replerentur: diræ etiā alites atque improbę bestiæ escarum illecebris solicitatæ moribundum sequerentur exercitum. At uero Mardonius, cui reliqua bella commiserat Xerxes, afflatus primū successu breui, mox in extrema deiectus est. Olyntum siquidem Grēciæ oppidum expugnauit. Athenienses uaria solicitatione adducere in spem pacis aggressus: ubi inexpugnabelem eorum libertatem uidet, incensa urbis parte, in Boetiam omnem belli apparatum deducit. Illuc quoq; cum centum milia Græcorum insecuta sunt, & commisso sine mora prælio: Mardonium deletis copijs ipsius, uelut e naufragio nudum cum paucis fugere compulerunt. Castra regijs opibus referta, ceperunt non paruo quidem antiquæ industriæ damno. Nam post istius prædę diuisionem aurū Persicum prima Grēcię uirtutis corruptio fuit. Vrget igitur inceptus miseros extrema perditio. Nam forte eodem die, quo in Boetia Mardonij copiæ deletæ sunt, pars Persici exercitus in Asia sub monte Micale nauali prælio dimicabat. Ibi nouus repente rumor utriusque classis & populi implevit aures, Mardonij extinctas copias, Græcos extitisse uictores. Mira diuini iudicij ordinatio, in Boetia oriēte sub sole bellum fuisse commissum, in Asia meridianis horis sub eadem die tantis spacijs maris terræq; interiacentibus nuntiatum est. Qui rumor uel maximæ rei adstipulatus est: quod Persas audita clade sociorum primum dolore, dehinc desperatione correptos, nec bello expeditos, nec fugę habiles reddidit, atq; ita cōsternatos profligatosq; constantior factus hostis successu felicitatis, inuasit. Xerxes bello infeliciter gesto, contemptibilis suis factus: per Artabanum præfectum suum in regia circumuentus occiditur. Quo in tempore Diogenes agnoscitur, & sectatores eius physici philosophi. Temistocles autem in Persas fugit, Pindarus clarus habetur, Sophocles tragœdiarum scriptor, & Euripides clarj habentur, Herodotus historiarum scriptor agnoscitur, Bachilides & Diagoras plurimo sermone celebrantur.

Artarxerxe regnante libri Pythagoræ incensi sunt ab Atheniensibus. Et memoriale philosophorum qui tunc fuerunt, id est, Milesij, Hippocratis

medic

medici ac Socratis. Cap. VII.

ARtarxerxes, q Machir dicebatur, regnauit annis XL. post Artabanum, qui VII. menses regnauerat: ab reædificatione uero templi annus quadragesimus septimus erat. Quo regnãte, Hezdras sacerdos clarus apud Hebræos habebatur, magister omnium quippe in legibus sacris, qui regressi fuerant in Iudæam de captiuitate. Neemia uero muros ciuitatis Hierosolymorum perfecit. Pontifex uero maximus templi fuit Ioachim, Eliasippi filius, quem Iosephus Iudam nominat. Defuncto autem & hoc, Iohannes filius eius honorem suscepit sacerdotalem. Quo etiam in tempore Aristarchus tragœdiographus, Cratinus, & Plato, comœdiarum scriptores, Zenon & Heraclitus agnoscuntur. Ferecides secundus historiarum scriptor atque Sophocles, & Artophanes tragœdiarum scriptores habiti sunt. Herodotus uero cum Athenis libros suos in concilio legisset, honoratus est. Pythagoræ autem sophistæ libros decreto publico Athenienses combusserunt: eo quod magicas artes, atque nicromantiam in eis reperissent. Empedocles autem atque Parmenides philosophi, Milesius etiam physicus clari habentur. Iste autem Thales, ut successores etiam propagaret, rerum naturam scrutatus, suasque disputationes literis mandans emuniuit: maximeque admirabilis extitit, quod astrologiæ numeris comprehensis, defectus solis & lunæ etiam prædicere potuit. Aquam tamen putauit rerum esse principium, & hinc omnia elementa mundi, ipsumque mundum & quæ in eo iunguntur existere: nihil autem huic operi, quod mundo considerato, tam mirabile aspicimus, diuinæ menti præposuit. Zeuxis autem preclarus pictor agnoscitur. Ex cuius nonnulli imaginibus, quas plurimas apud diuersos fecerat, lauacrum Bizantiorum arbitrantur appellatum. Quibus diebus principium iubilei septuagesimi erat secundum Hebræos. Tunc lapis e cœlo ruit, in fluuium Aegis. Hippocrates quoq; medicus, ac Socrates philosophus, insignes habentur, Sophocles poeta tragicus, atque Democritus agnoscuntur, Pindarus etiam tunc innotuit.

De Manilio duce Tusculano, qui Latinos subegit, ac de I. Agone Romæ acto & de magna pestilentia, quæ Romanas vires fere consum pserat, & cætera quæ tũc gesta sunt apud Romanos. Cap. VIII.

QVibus diebus a Mammilio Tusculano duce, Latini apud Regilli lacum expugnantur, uincuntur atq; subijciuntur, extant & parta deontia spolia, tunc & Agon Romæ clarus habebatur primus. Romæ ergo suspenso ad modicum bello grauis pestilentia subsequitur, quæ per uniuersam ciuitatem uiolenter incanduit: ut merito præcedente prodigio, cœlum ardere uisum sit: quando caput gentium, tanto morborum igni flagrauit. Nam eo anno Ebutium & Seruilium ambos cõsules pestilentia consumpsit. Militares copias plurima ex parte confecit, multos nobiles pręcipueque plebem fœda tabe deleuit: quamuis iam etiam

etiam superiore quarto anno oborta lues, eundem populũ depopulata sit. Proximo dehinc anno ciues exules, seruique fugitiui duce Herbonio uiro Sabino, inuaserunt, incenderuntq; Capitolium. Vbi fortissime quidem Valerio consule & imperatore dimicatum est, sed adeo atrox & graue discrimen prælij fuit, ut ipse quoque consul Valerius ibi fuerit occisus, & indignam de seruis uictoriam, insuper etiam sua morte fœdarit. Sequitur annus, in quo cum uicto exercitu consul obsessus est. Nam Minutiũ consulẽ congressum prælio, Equi, Volscique superauerunt, & fugientem in algido fame, ferroque cinxerunt, actumque infeliciter foret, ni Quintius Cincinatus præcipuus ille dictator, artatam obsidionem oppresso hoste soluisset, qui repertus in rure ab aratro accersitus ad fasces, sumpto honore, instructoque exercitu, mox uictor effectus, iugum boum equis imposuit, uictoriamque quasi stiuam tenens subiugatos hostes præ se primus egit.

De LXX. hebdomadibus à Daniele prædictis, quæ in vltimo imperij Neronis anno sunt consummatę. Cap. IX.

IGITVR Neemiam, qui muros Hierusalem construxit, cõsummasse opus tricesimosecundo anno Artarxerxis regis Persarum Esdras memorat. Si quis autem ab hoc tempore septuaginta hebdomadas a Daniele scriptas numerat, (quæ faciunt annos quadringentos nonaginta,) reperiet eas in regno Neronis expletas, sub quo obsideri Hierusalem est cœpta: secundo postea Vespasiani anno capitur.

Regnante Dario, cognomento Notho, qui sapientes tunc floruerint. Et Romani leges ab Atheniensibus tunc petiuerunt, & in XII. tabulis scripserunt. Eiectis Consulibus, Decemuiros cõstituerint. Et quantum malum ex hoc fit ortum. Et quæ illis diebus eis contigerint. Cap. X.

DARIVS Persarum rex cognomento Nothus, anno decimo & nono regnauit, quem præcesserunt secundus Xerxes & Sogdianus, qui tantum nouem mensibus regnauerunt. Ergo a secunda dedicatione templi, anni sunt octogintaseptem. Bacchides carminum scriptor, eo tẽpore agnoscitur, & Pherecides moritur: Eupolis autẽ & Aristophanes scriptores comœdiarũ agnoscuntur. Quo in tempore Romani per legatos leges Solonis expetierunt ab Atheniẽsibus, quas in XII. tabulis scripserunt, eijcientesq; cõsules, potestatẽ decemuiris tradiderunt, gratia constituendarũ legum Athenicarũ. Quæ causa magnam Reipublicæ inuexit perniciem. Nam primis ex decemuiris, cedentibus cæteris, solus Appius Claudius sibi continuauit imperium, statimque aliorum coniuratio subsecuta est, indignantes penes unum esse imperium, quod eis erat cõmune, & nouo improbæ ordinationis incepto, emicuit agmen tyrannorum. Qua populus necessitatis atrocitate permotus, & periculo libertatis admonitus, montem Auentinum occupauit armatus: nec tueri libertatem armis destitit, nisi postquam se coniuratorum conspiratio, ipsis quoque honoribus abdicauit. Tunc etiam per totum fere annum, tam crebri, tamque etiam graues in Italia terræmotus fuerunt, ut de innumeris

qualla-

quassationibus ac ruinis uillarum oppidorumque, assiduis Roma nuntijs fatigaretur, deinde iugis & torrida siccitas fuit, ut spem gignendis terræ fructibus abnegarit. His deniq; temporibus cum Fidenates hostes, maximorum auxiliorum manu stipante, terribiles Romanis arcibus imminerent, Aemilius tertius dictator magnam mali molem, ipsis Fidenis uix captis depulit & sanauit. Tanta in ipsis erat malorum animorumq; contentio, ut uel domesticas clades, superfusa forinsecus bella obliterarent, uel post damna bellorum inducias relaxatas, diuersæ pestes, cœloq; terraq; excandescentes, incessabili infestatione corrumperent. Quo etiam tempore Sicilia (quæ ab initio patria Cyclopum, & post eos nutrix tyrrannorum fuit: quorum primi carnibus hominum, medij cruciatibus, postremi mortibus pascebantur) multa incommoda a suis atq; ab externis perpessa est. Ibi enim incendia bellorum recidiua exordium sumunt, sed pene Græcorum uires consumptas, exustasq; perimunt.

De discordia Siciliensium, id est, inter Catinenses & Siracusanos, quia auxilia petentes à Lacedæmonijs atq; Atheniēsibus, non solum hac occasione Sicilia, sed & tota Græcia grauissimis bellis attrita est. Cap. XI.

IGitur dum discordia regni Sicilienses laborant, Catinenses contra Siracusanos, quos graues infestosq; patiebantur, ab Atheniēsibus auxilia poposcerunt. Athenienses autem instructam classem in Siciliam miserunt. Hi uero qui missi fuerant, cæsis hostibus prospera initia sumpserunt. Hinc maiores copias robustioremq; exercitum, ducibus Micea, & Iamacho cum tantis uiribus Siciliam repetunt, ut & hi suffragia sua timerent qui impetrauerant. Atheniēses duas ilico pedestres pugnas secūdis successibus, faciunt: confectos in urbe hostes, & obiecta classe circumdatos, terra marique concludunt. At Siracusani fractis fessisq; rebus, auxilium a Lacedæmonijs petunt, a quibus mox mittitur Gilippus, cum copijs præsidiorum. Qui mox ut uenit Siciliam, duobus prælijs uictus nec territus ab Atheniensibus, tertio congressu Iamachum occidit, hostes in fugam uertit: socios obsidione liberauit. Gilippus nanque Miceam ac Demosthenem in Sicilia uicit. Igitur Athenienses biennio apud Siciliam non sine Lacedæmoniorum damno conflictati sunt. Alcibiades enim dux, ab Atheniensibus fugiens Lacedæmoniam se contulit, impulitque Spartanos, ut Atheniensibus nouo bello insisterent, cum quibus totam Græciā aduersus Athenienses excitauit. Darius etiam rex Persarum paterni auitiq; memor odij, aduersus hanc urbem Partissafernem præfectum Lydiæ copias sumptusq; belli direxit. Mirum dictu, Atheniensium tantas ea fuisse tempestate opes: ut cum aduersus eos hoc est aduersus unam urbem, Asiæ atq; Græciæ totiusque Orientis uiribus incursum sit: pugnando sæpe nec unq̄ cedēdo consumpti magis uiderentur fuisse q̄ uicti. Si quis enim plenius discordiam Atheniensium, & bella grauia quę sunt perpessi, scire uoluerit, actusq; Alcibiadis & exilia, librum Orosij aduersus Paganos secundum legat. Veruntamen sapien-

ſapientiſſimi omniũ Athenienſes etiam ſuis malis ſatis docti, concordia mi nimas res creſcere, diſcordia maximas labefactari, cũctaq; uel bona uel eti am mala, quæ foris geruntur, internis eſſe radicata & emiſſa principijs, do mi abſterſere odia, & foris bella prætulerunt, reliqueruntq; poſteris ſuis, de ruina ſui exemplum, de reparatione ſui conſilium: ſi tamen ob infirmiſſimã humanæ mentis mutabilitatem, quod afflictis rebus conſulitur, in proſpe ris ſeruaretur. Sed adeo hoc idem placitum, inter ipſa pene placiti uerba cor ruptũ eſt, ut uix intercedente biennio, Socrates ille clariſſimus philoſopho rum adactus malis apud eos, ſibi uitam ueneno extorſerit.

Qualiter Artarxerxes contra fratrem ſuum, ſcilicet Cyrum dimicauerit & uicerit: & de terræmotu Siciliæ, atque æſtu graui Aethnæ: de peſte etiam quæ Athenienſibus contigit, laboribusq; Romanorum. Cap. XII.

ARtarxexes, qui & Mennon cognominatus eſt, Darij & Pariſi tidis filius, annis XL. a reſtauratione uero templi anni erant C. V. Ipſe eſt qui ab Hebræis Aſſuerus dicitur, ſub quo liber He ſter cõfectus eſt. Iiſdẽ diebus bellum ciuile uix parricidio termi natum eſt apud Perſas. Mortuo eñ rege Dario, cum Artarxerxes & Cy rus filij eius de regno ambigerent: tandem magnis apparatibus, magniſq; prouinciarũ ac populorũ ruinis, utrinq; certatum eſt. In hoc cõflictu cum ediuerſo concurrentes ſibi ambos fratres mutuo caſus obiectauiſſet, prior Artarxerxes uulneratus a fratre, equi uelocitate morti exemptus euaſit. Cy rus autem mox a cohorte regia oppreſſus, finem certamini dedit. Artarxer xes ergo, & præda fraternæ expeditionis & exercitu potitus: poteſtatẽ re gni fratricidio firmauit. His deinde temporibus grauiſſimo terræmotu con cuſſa Sicilia inſuper exæſtuantibus Athnæ montis ignibus, fauilliſque ca lidis, cum detrimento plurimo agrorum, uillarumque uaſtata eſt. Tunc eti am Athlante ciuitas Locris adhærens terræ * cõgrua, repentino maris im petu abſciſſa, atque in inſulam diſſoluta eſt. Athenienſium quoque miſera biles reliquias peſtis inuaſit, diuque populata eſt. Nam eo tempore Ro mani repentinis ſępe hoſtium eruptionibus comminuti: præterea in hyber nis bella ſortiri, hyemare ſub pellibus. Poſtremo famem ac frigus in conſpe ctu hoſtium perpeti coacti ſunt, urbem nouiſſime ſine ullo digno Roma næ uirtutis teſtimonio cuniculis & clandeſtina obreptione ceperunt. Hanc uilem magis quam nobilem uictoriam primo dictatoris Camilli indu ſtria peregerunt de Vientibus. Dehinc irruptio Gallorum & incendium ur bis inſequitur. Cui cladi audeat quiſquam, ſi poteſt, aliquos motus huius temporis comparare: quamuis non æque pendat, præteriti mali fabulam præſentis iniuriæ.

* Alias, conti nua

De Gallis, qui Romam incenderunt, vaſtauerunt ac nouiſſime vendide runt. Cap. XIII.

IGitur Galli Senones duce Brenno, exercitu copioſo & robuſto nimis, cum urbem Eluſim, quæ nunc Tuſcia dicitur, obſiderent, legatos Ro manorum, qui tunc componendæ inter eos pacis gratia uenerant, in acie

aduersum se uiderunt pugnantes. Qua indignatione permoti Elusini oppidi obsidione dimissa, totis uiribus Romam contendunt. Hos ita irruentes Fabius cum exercitu consul excepit: nec tamen obstitit, imo potius hostilis ille impetus, quasi aridam segetem succidit, strauit & transijt. Testatur hanc Fabij cladem fluuius Hallia, sicut Cremara Fabiorum. Nō enim facile aliquis similem ruinam Romanæ militiæ recensuerit, etiam si Roma insuper incensa non esset. Patentem Galli urbem penetrant, trucidant rigentes simulacrorum modo in suis sedilibus senatores, eosque incendia domorum crematos, lapsu culminum suorum sepeliūt. Vniuersam reliquam iuuentutem, quam constat uix mille hominum tunc fuisse in arce Capitolini montis, latentem obsidione concludunt. Ibique infelices reliquias, fame, peste, desperatione, formidine terunt, subigunt, uendunt. Nam mille libris auri discessionis precium paciscuntur: non quod apud Gallos Roma parui nominis fuerit, sed quod illam sic iam ante detriuerint, ut amplius tunc ualere non posset. Exeuntibus Gallis, remanserat in illo quondam urbis ambitu, informium ruinarum obscœna congeries, & undique per impedimenta errantium, & inter sua ignotorum offensæ uocis imago respondens, trepido suspendebat auditus. Horror quatiebat animos, silentia ipsa terrebāt. Siquidem materia pauoris est, raritas in spatiosis. Hinc illis mutare sedes, aliud incolere oppidum, altero etiam censeri nomine, cogitatum placitum atque tentatum est.

Quibus diebus Socrates & Plato claruerint. Cap. XIIII.

QVibus diebus Archelaus, Amintas, Pausanias, Argeus, item Amintas sibi inuicem succedentes, regnabant apud Macedones. In Sicilia uero Dionysius tyrannidem exercet. Socrates etiam apud Athenienses tunc claruit, magister Platonis. Socrates ergo primus uniuersam philosophiam, ad corrigendos componendosque mores flexisse memoratur: cum ante illum omnes magis Physi is, id est, naturalibus rebus perscrutandis operam maximam impenderunt, finemque bonum fieri non posse, nisi bene uiuendo, docuit. Nolebat itaque immundos terrenis cupiditatibus animos extendere in diuina & conari, quandoquidem ab eis causas rerum uidebat inquiri, quas primas atque summas, non nisi in unius ac summi dei uoluntate esse credebat. Vnde non eas putabat, nisi munda mente posse comprehendi, et ideo purgandę bonis moribus uitæ censebat instandum, ut deprimentibus libidinibus exoneratus animus, naturali uigore in æterna se attolleret, naturamque incorporei & incommutabilis luminis ubi causæ omnium factarum naturarum stabiliter uiuunt, intelligentiæ puritate conspiceret. Imperitorum tamen inuidia excitatis Atheniensibus, calumniosa criminatione damnatus, morte multatus est. Sed cum postea illa ipsa, quæ publice damnauerat, Atheniensium ciuitas publice luxit. In duos eius accusatores usqueadeo populi indignatio

tio conuersa est, ut unus eorum oppressus ui multitudinis interiret, exilio autem uoluntario atque perpetuo, pœnam similem alter euaderet. Tam præclaræ igitur uitæ, mortisque fama SOCRATES reliquit plurimos suæ philosophiæ sectatores. Quorum certatim studium fuit, in quæstionum moralium disceptatione uersari: ubi agitur de summo bono, sine quo fieri homo beatus nõ potest. Igitur Plato inter omnes SOCRATIS discipulos gloria & fama eminentior fuit: nec immerito, cum determinasset finem boni esse secundum uirtutem uiuere, & ei soli euenire posse, qui notitiam unius dei habeat & imitationem: nec esse aliam ob causam beatum. Qui PLATO cum apud suos honesto natus esset loco Athenis, ingenioque mirabili longe suos condiscipulos anteiret, Socratica non contentus disciplina, longe, lateque peregrinatus est: quaqua uersum alicuius nobilitate scientiæ percipiendæ cum fama rapiebat. Itaque & in Aegypto didicit, quæcunque magna illic habebantur atque docebantur, & inde in eas partes Italiæ ueniens, ubi PYTHAGORAE fama celebrabatur, & quicquid Italicæ fuit philosophiæ facillime comprehendit: & quia magistrum Socratem singulariter diligebat, eum loquentem faciens fere in omnibus sermonibus suis, etiam illa quæ uel ab aliis didicerat, uel ipse quanta potuerat intelligentia uiderat, cum illius lepore, & moralibus disputationibus temperauit. Itaque cum studium sapientiæ in actione & contemplatione uersetur, unde una pars eius actiua, altera contemplatiua dici potest: quarum actiua ad agendam uitam, id est, ad mores instruendos pertinet, contemplatiua autem ad conspiciendas naturæ causas, & syncerissimam ueritatem, SOCRATES in actiua excelluisse memoratur: PYTHAGORAS uero magis contemplatiuæ, quibus potuit, intelligentiæ uiribus institisse. Proinde Plato utrunque iungendo, philosophiam perfecisse laudatur, quam in tres partes distribuit, unam moralem, quæ maxime in actione uersatur: alteram naturalem, quæ contemplationi deputata est: tertiam rationalem, quæ uerum disterminat a falso. Quæ licet utrique, id est, actioni & contemplationi sit necessaria: maxime tamen contemplatio perspectionem uendicat ueritatis. Ideo hæc tripartitio non est contraria illi distinctioni, qua intelligitur omne studium sapientiæ in actione & contemplatione consistere: & Athenienses uigintiquatuor literis uti cœperunt, cum ante uigintiduas tantum haberent. Xenophon & Thisias clari habentur. Diogenes cognoscitur, Eudoxus astrologus, Plato quoque & Xenophon, nec non & alij Socratici insignes habentur. Euagoras cum regnaret Cypri, in furorem uersus est. Facto etiam terræmotu magno Elica & Bura, Peloponensium urbes absorptæ sunt. Tunc etiam fuit Carthaginensium bellum illud famosissimum.

Regnante Artarxerxe, qui & Ochus dicebatur, Iohannes summus sacerdos Iudæorum Iesum fratrem suum in templo interfecit. Pro quo scelere multa passi sunt Iudæi grauia. Cap. XV.

ARtarxerxes, qui & Ochus, annis uiginitisex imperauit. A reædificatione uero templi, annus centesimus quadragesimusquintus erat. Macedonum uero reges, Alexander, Ptolomeus, Perdica, Philippus, sibi inuicem per interualla succedentes breuia. Iudæorum uero sacerdos Iohannes filius Iudæ, qui fratrem suum Iesum sacerdotium ambigētem, in templo interfecit. Propter quod facinus Vagosus dux regis Artarxerxis, qui Iesum diligebat, in templum ingressus uiolauit, & populum Iudæorū propter hanc causam in seruitutem redegit, nec hostias offerri quotidianas prius in templo permisit, quam pro unoquoq; anno uectigal exigeret, drachmas scilicet quinquaginta. Hac usus occasione annis septem, pro nece Iesu sacerdotis populum afflixit dicens: quod nunq̃ prius nec apud Græcos, nec apud Barbaros, ita crudeliter uel scelerate factū sit. Vnde nec deus hoc impune dimisit.

Qualiter Artarxerxes Græcis pacem indixerit, & Aegyptū euersam suo iunxerit imperio. Cap. XVI.

ARtarxerxes ergo post transactum in Aegypto maximum, diuturnumq; bellum, plurimos Iudæorum in transmigrationem duxit, atq; in Hircania ad Caspium mare habitare præcepit. Interea Artarxerxes rex Persarum, uniuersis Græciæ populis per legatos, ut ab armis decederent & pa.i acquiescerent, imperauit: non quia misericorditer fessis consuleret, sed ne se in Aegypto bellis occupato, aliqua in regnum suum tentaretur irruptio. Cuncti igitur Græci optatissima quiete domesticoque otio resoluti sunt. Qui utique tam constanter contemnere poterant, quàm fortiter sæpe uicerunt maximas Persarum copias, si non ipso tantum adnuntiatæ pacis sono, per corda cunctorum ægra belli tabuisset intentio. Quanta enim bella sibimet grauia, ac intolerabilia inuicem gesserint, alternisque cædibus atque miserijs se affecerint Lacedæmonij cum Atheniensibus, Arcades cum Lacedæmonijs, quomodo Conon Athenienses dux Persici exercitus, quomodo Spartanos afflixerit, & cum Agesila pede claudo, ingenio acerrimo duce Lacedæmoniorum pugnauerit, ac demum uicerit, testis est ipsa quietis pax, tam libentissime a fortibus uiris suscepta, & illud indicium, quod uix cum Lacedæmonijs centum inuenti sunt senes. Sed qui hæc plenius scire uoluerit, in libro tertio Horosij contra paganos inueniet. Artarxerxes autem, qui & Ochus Sydonem subuertit, & Aegyptum suo coniunxit imperio, Necthanaiph in Aethiopiam pulso, in quo Aegyptiorum regnum est destructum.

Quibus diebus pestilentia ingens Romam crudeliter uastauerit, terraq; in urbe dehiscens, Curtium uirum equestrem absorbuerit uiuum. Tunc etiam Galli contra Romanos conspirantes, ter deuicti sunt. Cap. XVII.

QVo etiam tempore ingens uniuersam Romam pestilentia corripuit, nō (ut adsolet) plus minusve solito temporū turbata tempories, hoc est, aut intēpestiua siccitas hyemis, aut repentinus calor ueris, aut incōgruus humor æstatis, uel autumni diui.is indigesta illo-

illecebra. Insuper etiam expirata de Calabris saltibus aura corrumpens, repentinos acutarum infirmitatum afferre transcursus, sed grauis, diuturnaqꝫ in nullo dispar sexu, in nulla ętate dissimilis, generali cunctos per biennium iugiter tabe confecit, ut etiam quos non egit in mortem, turpi macie exinanitos, afflictosqꝫ dimiserit. Sequitur hanc miseram luem, miseriorem que eius expiationem proximo anno satis triste prodigium. Repente siquidē medio urbis terrā dissiluit, uastoqꝫ praerupto hiantia subito inferna patuerunt. Manebat diu ad spectaculū, terroremqꝫ cunctorꝫ patenti uoragine impudens specus, nefariamqꝫ uiui hominis sepulturā dijs interpretibus expetebat. Satis fecit improbis faucibus praecipitio sui. M. Curtius uir eques armatus, iniecitque crudeli terrae inopinam satietatem, cui parum esset quod ex tanta pestilēria mortuos per sepulchra susciperet, nisi etiam uiuos scissa sorberet. Hinc iterum terribilis Gallorꝫ inundatio iuxta Anienem fluuium ad quartum ab urbe lapidē cōsedit, facile sine dubio pondere multitudinis & alacritate uirtutis perturbatam, occupatura ciuitatem, nisi otio, & lenitudine torpuisset: ubi atrocissimam pugnam Manlius Torquatus singulariter inchoauit. T. Quintus dictator cruentissima congressione confecit. Fugati ex hoc praelio plurimi Galli instauratis iterum copijs, in bellum ruentes a Gaio Sulpitio dictatore superati sunt. Post paululum quoque Tuscorum pugna, sub C. Martio confecuta est. Vbi conijci datur, quantus hominum numerus caesus sit, quando octo milia sunt capta Tuscorum. Tertio autē in ijsdem diebus Galli se in prędam per maritima loca, subiectosqꝫ campos ab Albanis montibus diffuderunt. Aduersus quos nouo militum delectu habito, conscriptisqꝫ legionibus decem, sexaginta milia Romanorꝫ negatis sibi Latinorum auxilijs processerunt. Confecit hanc pugnam Marcus Valerius auxiliante coruo alite, unde postea Coruinus est dictus. Occiso enim prouocatore Gallo, hostes territi, sparsimqꝫ fugientes, grauiter trucidati sunt. Nec tamen contenti Romani suis eos moenibus expulisse, cum per Italiam naufragia sua latius traherēt, sic persecuti sunt eos, ut post aliqt annos omnes eorum reliquias in Hetruria ad lacum Vadi montis Dolabella consul deleret, ne quis extaret ex ea gente qui incensam a se Romanam urbem gloriaretur. Manlius uero Torquatus cōsul, qui post stragem Gallorꝫ Latinos deuicit, filiū suum q̄d contra eius imperiū hostes adgressus uicerat, Metiumqꝫ Tusculanū nobilissimum equitē interfecit, prouocātes atqꝫ insultantes hostes occiderat, uirgis caesum securi percussit.

De hoc, quod nox longior solito facta est, & ueri lapides e coelo ruentes, terrā grauiter attriuerunt. Et hoc factum est, quando Magnus Alexander Macedo nascitur. Quibus diebus Aristoteles celebratur insignis, & Plato moritur. Cap. XVIII.

EOdem etiam tempore nox usque ad plurimam diei partem tendi uisa est, & saxea de nubibus grando descendens, ueris terram lapidibus uerberauit. Quibus diebus etiam ALEXANDER

 Magnus

Magnus, uere ille gurges miseriarum atque atrocissimus turbo totius orientis, est natus. Tūc Demosthenes orator agnoscitur, Aristoteles philosophus ore oīm celebratur, Plato moritur, post quem Academiā Seusippus tenuit.

Quod regnante Arxe, Romanorum matronæ in scelere venefico sunt deprehensæ. Philippus autē Macedonum rex, pater Alexādri Magni, bella plurima peregit, ciuitates euertit, nationes innumeras perdomuit. Cap. IX.

ARxes filius Ochi, annis quatuor apud Persas regnat. A reædificatione uero templi, annos cētum septuaginta unus erat. Iaddus uero defuncto Iohanne patre illius principatum suscepit sacerdotij Iudæorum. Quibus diebus incredibili rabie, & amore scelerum Romanæ matronæ exarserunt. Erat utique fœdus ille ac pestilens annus, impleteq; iam undiq; cateruatim strages gerebātur. Et adhuc tamē penes omnes, de corrupto aere simplex credulitas erat, cum existente quadam ancilla indice & cōuincente, primū multæ matronæ ut biberent, quæ coxerant, uenena cōpulsæ. Deinde simul ut hausere, cōsumptæ sunt. Tanta autē multitudo fuit matronarum in his facinoribus cōsciarum, ut CCCLXX. damnatæ ex illis simul fuisse ferātur. Tunc Alexāder rex Epirotarum, Alexandri illius Magni auunculus, traiectis in Italiā copijs, cum bellum aduersus Romanos pararet, & circa finitimas Romæ urbes firmare uires exercitus sui, auxiliaq; uel sibi acquirere, uel hostibus subtrahere studēs, bellis exerceretur: a Samnitibus, qui Lucanæ genti suffragabātur, maximo bello in Lucania uictus atq; occisus est. Hūc alij ferunt fuisse Pyrrhum, qui a Tarentinis euocatus, ut auxilia eis præberet aduersus Romanorum arma, Tarentus uero Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondā & Apuliæ, totiusq; Lucaniæ caput, diuitijs, magnitudine, muris, portu, ipsoq; situ mirabilis. Igitur Pyrrhus, semi Græcā ex Lacedæmonijs cōditoribus ciuitatē uindicaturus, cū totis uiribus Epiri Thessaliæ, Macedoniæ, incognitisq; in id tēpus elephantis, mari, terra, uiris, equis, armis, addito insuper ferarum terrore, quarum magnitudine & deformitate, & nouo odore simul, ac stridore, Leuino consule, in prima pugna consternati Romanorum equi, cum incognitas sibi beluas, amplius q̄ erant suspicarentur, fugam, stragemq; late dederunt. Hoc bellum in Apulia, deinde in Asculo melius dimicatum est, Curio, Fabritioq; consulibus. Iam quippe terror beluarum exoleuerat, & Gaius Munitius quartæ legionis hastatus, unius promuscide abscisa, mori posse beluas ostenderat. Itaque in ipsos pila congesta sunt, & in turres uibratæ faces, tota hostium agmina, ardentibus ruinis operuerunt: nec alius cladi finis fuit, quam eos nox dirimeret, postremusque fugientium rex ipse a satellitibus humero saucius in armis suis ruit. Lucaniæ pugna ducibus ijsdem, quibus superius, sed bello & pace foris & domi omnem in partē Romana uirtus, tum se approbauit. Cum Pyrrhus ille terribilis, post primæ pugnæ uictoriam, intellecta Romanorum uirtute, facto fœdere (quamuis uinceret) in amicitiam recipi uoluit, sed abnegauit senatus. Nec aliam magis, quam Ta

rentinam ostendit populi Romani fortitudinem, senatus sapientiā, ducum magnanimitatem: nec alius pulchrior in urbe aut speciosior triumphus intrauit. Ante hunc diem nihil præter pecora Volscorꝫ, greges Sabinorꝫ, carpenta Gallorꝫ, fracta Samnitum arma uiderunt. Tum aūt si captiuos aspiceres, Molossi, Thessales, Macedones, Brutius, Apulus, atq; Lucanus: si pompam, aurū, purpuram, signa, tabulæ, Tarentinęq; deliciæ. Sed nihil libentius populus Romanus aspexit, q̃ illas, quas timuerat, cum turribus suis beluas: quæ non sine sensu captiuitatis, summissis ceruicibus uictores equos sequebantur. Sed quoniam gentium diuersarum actus, partim libando recensere disposui: nunc Alexandri istius casu commonitus, de Philippo Lacedæmoniorum rege, qui Olympiadem huius Alexandri Epirotæ sororem uxorem habuit, ex qua Alexandrum Magnum genuit, paucissimis annis retro repetitis, magna paruis, inquantum potero, colligam syllabis. Igitur Philippus Amintę filius, Alexādri pater, regnum Macedonum adeptus XXV. annis tenuit: quibus hos omnes acerbitatum aceruos, cunctosque malorum moles struxit. Hic primum ab Alexandro fratre obses Thebanis datus, per triennium apud Epaminōdam, strennuissimum imperatorem, & summum philosophum eruditus est. Ipso autē Alexandro scelere Euridicis matris occiso, q̃uis etiam commisso adulterio, & altero primū filio interfecto: filiaq; uiduata, generi nuptias, mariti morte pepigisset, compulsus a populo regnum q̃d paruo occisi fratris filio tuebatur suscepit qui cum foris concursu exurgentium undiq; hostium, domi autem deprehensarum sæpe insidiarꝫ metu fatigaretur, primum bellum cum Atheniensibus gessit, quibus uictis, arma ad Illyrios transtulit: multisq; milibus hostium trucidatis, Larissam urbem nobilissimā cepit. Inde Thessaliam non magis amore uictoriæ, q̃ ambitione habendorum equitum Thessalorum, quorum robur ut exercitui suo admisceret, inuadit. Ita Thessalis ex improuiso præoccupatis atq; in potestatem redactis, iungendo equitum peditumque fortissimas turbas & copiosas, inuictissimum fecit exercitum. Igitur uictis Atheniēsibus subiectisq; Thessalis Olympiadem Aruchę regis Molossorum sororem duxit uxorē. Qui Aurucha cum per hoc quod societatem Macedonum affinitate regis paciscebatur, imperium suū se dilataturꝫ putaret: per hoc deceptus amisit, priuatusq; in exilio consenuit. Deinde Philippus, cum Mothonam urbem oppugnaret, ictu sagittę oculum perdidit. ipsam uero urbem mox expugnauit & cepit, exin Græciam prope totam consilijs pręuentam uiribus domuit. Quippe Græciæ ciuitates, dum imperare singulæ cupiunt, imperium omnes perdiderunt, & dum in mutuū exitium sine modo ruūt, omnibus perire, q̃d singulæ amitterent, oppressæ demum seruientesq; senserunt. Quarꝫ dum insanas cōcertationes Philippus ueluti e specula obseruat, auxiliūq; semper inferioribus suggerēdo, contentiones bellorꝫ fomites callidus doli artifex fouet: uictos sibi pariter uictoresq; subiecit. Igit̃ quantis affecerit totā Gręciā miserijs, aliosq; a quibus in

pace susceptus hostiliter inuadit, crudeliter diripit, omnique societatis conscientia penitus abolita, coniuges, liberosque omnium sub corona uendidit, templaque uniuersa subuertit. Post hęc in Cappadociam transijt ibique bellum pari perfidia gessit: captos per dolum finitimos reges interfecit, totamque Cappadociam suo imperio subdidit. Inde post caedes, incendia, ac praedationes, quas gesserat in urbibus socijs, ad parricidia conuersus, fratres quos cohaeredes regni uerebatur, interfecit, supplicio ac neci dedit. Inde omnium urbes finesque populatus, cruenta praesentia effecit, ut etiam absens timeretur. Igitur alios populos a sedibus suis auulsos, finibus hostium opponit: alios in extremis regni terminis statuit: quosdam aemulatione uirium, ne possint quod posse creduntur, in supplementa exhaustarum urbium diuidit. Ita gloriosissimum illud quondam florentis Graeciae corpus, in multas laceratasque particulas, extincta primum libertate concidit. Praeterea cum eum duo fratres Thraciae reges, ex consensu praeoptauissent iudicem, Philippus more ingenij sui ad iudicium tanquam ad bellum cum instructo exercitu ingressus, inscios iuuenes uita regnoque priuauit. Ad Scythiam quoque cum Alexandro filio praedandi intentione pertransijt: commissoque praelio, cum Scythae & numero & uirtute praestarent, Philippi fraude uincuntur. In ea pugna uiginti milia puerorum ac foeminarum Scythicae gentis capta: pecorum magna copia abducta, auri atque argenti nihil repertum. Nam & ea res primo fidem inopiae Scythicae dedit. Viginti milia nobilium equarum sufficiendo generi in Macedoniam missa sunt. Sed reuertenti Philippo Triballi bello obuiant, in quo ita Philippus in foemore uulneratus est, ut per corpus eius equus interficeretur. Statim uero ut conualuit, Atheniensibus bellum intulit, qui in tanto discrimine positi, Lacedaemonios quondam hostes, tunc socios asciscunt, totiusque Graeciae ciuitates, legationibus fatigant, ut communem hostem, communibus uiribus petant. Itaque aliquantae urbes Atheniensibus sese coniunxere. Quasdam uero ad Philippum belli metus traxit. Praelio commisso, cum Athenienses longo maiore munero militum pręstarent, assiduis tamen bellis indurata Macedonum uirtute uincuntur. Quam pugnā longe omnibus anterioribus bellis atrociorem fuisse, ipse rerę exitus docuit. Nam hic dies apud uniuersam Graeciam acquisitę dominationis gloriam & uetustissimę libertatis statum finiuit. Postea Philippus cruentissimam uictoriam in Thebanos & Lacedaemonios exercuit. Siquidem principes ciuitatum, alios securi percussit, alios in exilium egit, omnibus bonis priuauit. Pulsos dudum a ciuibus in patriam restituit. Ex quibus trecentos exules iudices rectoresque praefecit: qui ut antiquum dolorem noua potestate curarent, pressos infeliciter populos, in spem libertatis respirare non sinebant. Praeterea magno delectu militum in subsidium regiae dispositionis ex tota Graecia habito, ducenta milia peditum & quindecim milia equitum absque exercitu Macedonum, & infinita gentium barbararum Persica expeditione in

Asiam

Asiam missurus instruxit. Tres duces, hoc est, Parmenionem, Amintam, & Attalum, præmittendos in Persas legit. Et dum suprascriptæ copiæ de Græcia congregantur, Alexandri, qui erat Olympiadæ uxoris suæ frater, & postea a Sabinis in Lucania prostratus est, ut supra memorauimus, quem Epiri regem ob mercedem stupri in eum perpetrati, constituerat, nuptias in copulando ei filiam suam Cleopatram celebrare decreuit. Qui cum pridie quam occideretur, interrogatus fuisset, quis finis homini magis esset optandus, respondisse fertur: Eum esse optimum, qui uiro forti post uirtutum suarum gloriam in pace regnanti sine conflictione corporis, & dedecore animæ, subitus & celer inopinato ferro potuisset accidere. Quod ipsi mox obtigit. Igitur per uiginti & quinque annos, incendia ciuitatum, excidia bellorum, subiectiones prouinciarum, cędes hominum, opum rapinas, prędas pecorum, mortuorum uenditiones, captiuitatesque uiuorum, unius regis fraus, ferocia & dominatus agitauit. Sufficerent ista ad exemplum miseriarum insinuata memoriæ nostræ gesta per Philippum, etiam si Alexander ei non successisset in regnum.

De grauissimis prælijs inter Samnites & Romanos, illis diebus gestis. Quibus & Romani à Samnitibus victi, & sub iugum seruituris missi, iterumq; Romani victores per Papyrium ducem suum Samnites vicerũt & iugum deposuerunt. Cap. XX.

Romani porro, cum iam bello uiginti milia Samnitum, Fabio magistro equitum pugnam cõferente, cecidissent: circũspectiore cura Samnites, ac magis instructo apparatu, apud Candinas furculas consederunt. Vbi cum Q. Veturiũ, & Posthumium cõsules, omnesq; copias Romanorũ angustijs locorũ, armisq; clausissent, Pontius dux eorũ intantum abusus est uictoriæ securitate, ut Herenniũ patrem cõsulendũ putaret, utrum occideret clausos, an parceret subiugatis. Vt uiuos tamen dedecori reseruaret, elegit. Romanos eñ antea sæpissime uinci & occidi: nunq̃ autem capi, aut ad deditionem cogi potuisse, constabat. Itaq; Samnites uictoria potiti, uniuersum exercitum Romanum turpiter captum, armis, etiam uestimentisq; nudatum, tãtum singulis uilioribus operimẽtis, ob uerecunda corporum tegenda concessis, sub iugum missum, seruitioq; subiectum, longum agere pompæ ordinem, præceperunt. DC. autem equitibus Romanis, in obsidatum receptis, oneratos ignominia cæteris rebus uacuos consules remiserunt. Posteriore anno, infringunt Romani firmatam cum Samnitibus pactionem, eosque in bellum cogunt. Quod Papyrio consule insistente commissum, magnas strages utriusque populi dedit, cum hinc ira recentis infamiæ, inde gloria proximę uictoriæ pugnantes instimularet. Tandem Romani pertinaciter moriendo uicerunt: nec cædi pariter uel cædere destiterunt, nisi postquam uictis Samnitibus & capto duce eorum, iugum reposuerunt seruitutis. Idem deinde Papyrius Sutricum expulso inde Samnitico præsidio, expugnauit & cepit. Hic autem Papyrius adeo tunc apud Romanos bellicosissimus ac strenuissimus habebatur,

ut cum

ut cum Alexander Magnus, disponere diceretur ab Oriente discedens, obtinere uiribus Africam, atque inde Italiam transuehi. Romani inter cæteros duces, tunc in Republica sua optimos, hunc præcipuum fore, qui Alexandri impetum sustinere posset, meditaretur. Quibus diebus quidam Hanno nomine priuatis opibus Reipublicę uires superans, inuadendę dominationis hausit cupiditatem: cui rei consilium utile ratus est, ut simulatis unicæ filiæ nuptijs, omnes senatores quorum dignitatem obstaturam inceptis suis arbitrabatur, inter pocula ueneno necaret. Quæ res per ministros prodita, sine ultione uitata est: ne in uiro potenti, plus negotij faceret res cognita, quam cogitata. Hoc consilio elusus Hanno, alio machinamento facinus aggredi parat, seruitia concitat, quibus repente incautam urbem opprimeret. Sed cum ante statutā cædibus diem, proditum se præuentumque intellexisset, castellum quoddam cum uiginti milibus seruorum armatis occupauit: Ibi dum Afros, regemque Maurorum concitat, captus est: ac primo uirgis cæsus, deinde effossis oculis, & manibus cruribusque fractis, uelut a singulis membris pœna exigeretur, in conspectu populi, necatus est. Corpus uerberibus lacerum cruci suffixum est: filij cognatique omnes supplicio traditi, ne quis eum eiusdem familię unquam aut imitari, aut ulcisci meditaretur. Hęc temporibus Philippi gesta sunt. Quo in tēpore Xenocrates philosophus illustris habetur.

Regnante Dario, quem Alexander occidit, Iaddus princeps & sacerdos Iudæorum depulit fratrē suum Manassen à sacerdotio, quia duxerat uxorem, filiam Satrapę Samariæ. Qua occasione ædificatum est templum in montē Garzarim, ad instar Hierosolymitani. Cap. XXI.

DArius Arsami filius, annis *V. a reædificatione uero templi anni sunt CLXXVI. Iaddus princeps sacerdotum erat Iudæorum. Erat autem huius frater Manasses, cui suam filiā delegauit uxorem Sanabalath missus a Dario ad Samariā satrapa genere Cutheus, ex quibus & Samaritæ descendunt: Principes quoque sacerdotum cum populo hoc indigne ferebant. Nam extitisse etiam priorem captiuitatem per hæc coniugia mala putabant: quod multi in his peccassent, dum non uxores prouinciales ducerent. Iubebant ergo Manassen disiungi ab uxore, aut nōn introire sacrarium. Manasses autem prohibitus a fratre accedere ad altare: ad socerum Sanabalath peruenit. Itaque Sanabalath nō ei solum sacerdotium, sed etiam principatum sacerdotij, & potentiam ac honorem omnium locorum sibi subiectorum dare promisit. Qua de re tēplum ei accepta occasione oportuni temporis ædificauit, ad instar Hierosolymorum super montē Garzirim, qui latior omnibus Samariæ montibus apparebat, quoniam Alexandrum aduersus principem sacerdotum Sanabalath ira cōmotum nouit, dum non uenalia exercitui, & ea quæ prius Dario conferre solebat, mitteret Alexandro, dum obsideret Tyrum. Sanabalath nanque iam desperato Dario, eligens de suis octo milia, profectus est ad Alexandrum. Cuius adeptus est gratiam: & ab eo impetrauit, ut tēplum ædificaret iam prædi-

*Alias, VI.

prædictum. Hoc autem et rei profuturum uisum est: ut in duas partes potentia Iudæorum esset diuisa, ne gens coniuncta rebellaret. Permansit autem templum illud, & si quis culpam habuisset apud Hierosolymitas, aut de cibo inlicito seu de transgressione legis, ad Sychemitas recedebat: in his constituti Hierosolymitæ degebant.

Quibus diebus Alexander regnũ adeptus Macedonum, defuncto patre quanta & qualia intra suam egerit gentẽ, Parthosq; primum bello superauerit, inde autem Aegyptum Syriamq; subiugando petens Hierosolymam peruenit intactumq; templum reliquit muneribus honoratum, iterumq; duobus prælijs copias Parthorum delens, demum interemit Darium, in alienos crudelissimus, in proximos impius existens. Cap. XXII.

ALexander uero rex Macedonum, patri Philippo successit in regnum, qui primam experientiam animi & uirtutis suę cõpressis celeriter Græcorũ motibus dedit. Quibus author ut ab imperio Macedonũ deficerẽt, Demosthenes orator auro Persarum corruptus extiterat. Itaq; Atheniensibus bellũ deprecantibus remisit: quos insu per etiã multo metu soluit. Thebanos cum diruta ciuitate deleuit, reliquos sub corona uẽdidit. Cæteras urbes Achaię & Thessaliæ uectigales fecit. Illyrios & Thracas translato mox abhinc bello domuit. Inde profecturus ad Persicum bellum, omnes cognatos ac proximos suos interfecit. In exercitu eius fuerunt peditum XXXII. milia, equitum IIII. milia D. naues C. LXXX. ac tam parua cum manu, uniuersum terrarum orbem, utrum mirabilius sit quia uicerit, an quia aggredi ausus fuerit, incertum est. Primo eius cum Dario rege congressu, sexcenta milia Persarum in acie fuere, quæ non minus arte Alexandri superata quam uirtute Macedonum terga uerterunt. Magna igitur cædes Persarum fuit. In exercitu uero Alexandri centum uiginti equites & nouem tantum pedites defuere. Deinde Gordien Phrygiæ ciuitatem, quæ nunc Sardis uocitatur, obsessam expugnatamque cepit, ac direptioni dedit. Inde nunciatur ei Darij cum magnis copijs aduentus. Qui timens angustias locorum quibus inerat, Taurum montem mira celeritate transcendit: & quingentis stadijs sub una die cursu transmissis Tharsum uenit. Ibique cum sudans in Cidnum præfrigidum amnem descendisset, obriguit: contractuque neruorum proximus fuit morti. Interea Darius cum trecentis milibus peditum, & centum milibus equitum in aciem procedit. Mouebat hæc multitudo hostium etiam Alexandrum: maxime respectu paucitatis suæ: quamuis iam pridem, sexcentis milibus hostium eadem paucitate superatis, non solum non timere pugnam, sed etiam uictoriam sperare didicisset. Itaque cum intra iactum teli uterq; constitisset exercitus, & intentos ad signum belli populos discurrentes principes, uarijs incitamentis acuerent: ingentibus utrimque animis pugna committitur, in qua ambo reges, & Alexander scilicet & Darius, uulnerantur, ac tamdiu certamen anceps fuit, quoadusque fugeret Darius. Exinde cædes Persarum subsecuta est. Ibi tunc peditum octoginta milia,

equitum

equitum X. milia cæsa, capta XL. milia fuere. Ex Macedonibus uero ceci-dere, pedites CXXX. equites CL. In castris Persarum multum auri, cæte rarumq; opum est repertum, inter captiuos castrorum mater & uxor ea-demq; soror, & filiæ duæ Darij fuere, quarum redemptiõem Darius, cum etiam oblata regni dimidia parte non impetrauisset, tertio cunctis Persarũ uiribus sociorumq; auxilijs contractis bellum instaurat. Sed dum hæc Da rius agit. Alexander Parmenionem ad inuadẽdam Persicam classem, cum copijs mittit: ipse in Syriã proficiscitur: ubi ex multis sibi regibus cum infu-lis ultro occurrentibus, alios allegit, alios mutauit, alios perdidit. Inde ad Iu dæam tendens Hierosolymam ascendit, cui Iaddus princeps sacerdotum cum hyacinthina & aurea stola, habens etiam super caput cidarim, ac lami-nam auream: cæteri uero sacerdotes cum byssinis stolis, reliqua multitudo cum uestibus albis occurrunt. Sic enim principi sacerdotũ consulenti, domi nus per somnium ostenderat indignationem posse regis effugere. Alexan-der autem solus adijt, & nomen dei q̃d in aurea lamina erat scriptum, adora uit: principemq; sacerdotum primus ueneratus est. Oĩbus uero Iudęis una uoce Alexandrũ salutãtibus & circumstantibus regibus Syriæ & reliquis, hoc facientem stupuerunt, corruptamq; regis mentem putauerunt. Parme-nius uero solus eum interrogauit dicens: cur eum omnibus adorantibus, i-pse adorasset principem sacerdotum gentis Iudææ. Cui ille: Non hunc, in-quit, adoraui, sed deum, cuius principatu sacerdotij functus est. Nam per somniũ in huiusmodi eum habitu conspexi, adhuc in Dio ciuitate Macedo niæ cõstitutus. Dumq; mecum cogitassem an possem Asiam uincere: incita uit me nequaquam negligere, sed confidenter transire. Nam se perducturũ meum dicebat exercitum, & Persarum traditurum potentiam: ideoq; nemi nem alium in tali stola uidens, cum hunc animaduertissem habens uisionis et probatiõis nocturnæ memoriã salutaui: Exinde arbitror me diuino iuuami ne delectum, Dariumq; uicisse, uirtutemq; soluisse Persarum. Pręterea & omnia quæ meo corde sperantur, prouentura confido. Postq̃ Permenio-ni locutus est: principem sacerdotum honorans, accurrentibus reliquis sa-cerdotibus ad ciuitatem usq; peruenit. Ad templum ascendens sacrificauit deo, secundum sacerdotis ostensionem: ipsi autem principi sacerdotum, & reliquis sacerdotibus munificẽter multa donauit. Oblato uero ei uolumine Danielis, in quo scriptum erat quendam Græcorum perditurum Persarũ potentiam, arbitratus seipsum esse quem scriptura significabat, conuocans Iudæos iussit petere, quas uellent accipere donationes. Principe ergo peten-te, ut liceret patrijs uti legibus & septimum annum sine tributis esse manda-ret: omnia cõcessit. Inde ad alias urbes profectus, Tyrum urbem antiquissi-mam & florẽtissimam fiducia Carthaginensium sibi cognatorum obsisten tem oppressit & cepit. Exin Syriam, Rhodum atq; Aegyptũ, pertinaci fu-rore peruadit. Inde ad templum Iouis Hammonis pergit: ut mendacio ad tempus composito, ignominiam sibi patris incerti, & infamiam adulteræ

matris

matris aboleret. Nam accersitũ ad se phani ipsius antistitem, ex occulto monuit, quid sibi tanq̃ consulenti responderi uelit, sicut historici eorum dicunt. Ita certus Alexander fuit, nobisq; prodidit dijs ipsis surdis & mutis, uel in potestate esse antistitis, quid uelit fingere: uel in uoluntate consulentis, quid malit audire. Reuertens ab Hammone ad tertium bellum Persicum, Alexandriam in Aegypto condidit. Darius uero spe pacis amissa, quadringenta quatuor peditum, & centum milia equitum, Alexandro ab Aegypto reuertenti, apud Tharsum bello opponit. Nec pugnæ mora, omnes cæca rabie in ferrum ruunt. Macedones toties a se uictis hostibus animosi: Persæ nisi uincant, mori præoptantes: raro in ullo prælio tantum sanguinis fusum est. Sed Darius cum uinci suos uideret, mori in bello paratus, persuasu suorum fugere compulsus est. Hoc prælio Asiæ uires, & regna cõciderunt, totusq; oriens, in potestatem Macedonici cessit imperij, atq; ita attrita est in hoc bello Persarum omnis fiducia, ut post hoc nullus rebellare ausus sit. Patienterq; Persæ post imperium tot annorꝫ iugum seruitutis acceperunt. Alexander trigintaquatuor continuis diebus castrorꝫ prædam percensuit, Persepolim caput Persici regni, famosissimam & cõfertissimam opibus totius orbis inuasit. Dariũ uero cum a propinquis suis uinctum compedibus aureis teneri cõperisset, persequi statuit. Itaq; iusso ut subsequeretur exercitus, ipse cum VI. milibus equitũ profectus, inuenit in itinere solum relictũ multis confossum uulneribus Dariũ, extrema uitæ per uulnera efflantem. Hunc mortuũ, inani misericordia referri in sepulchra maiorum, sepelirique præcepit. Cuius nõ dicam matrem, uel uxorem, sed etiã paruulas filias crudeli captiuitate retinebat. In tanta malorꝫ multitudine difficillima dictis fides, tribus prælijs, totidemq; annis, quinquies decies centena milia equitum consumpta, & hæc quidem ex eo regno, illisq; populis, unde iam ante annos non multo plures, decies nouies centena milia profligata referuntur: quanquam extra has clades, per eosdem tres annos, & Asiæ ciuitates plurimæ oppressæ sint, & Syria tota uastata, Tyrus excisa, Cilicia exinanita, Cappadocia subacta, Aegyptus addicta sit, Rhodus quoque insula ultro ad seruitutem tremefacta successerit, plurimæque subiectæ, Tauro prouinciæ, atque ipse mons Taurus diu detrectatum iugum domitus & uictus acceperit, & ne forte tunc quisquam opinetur uel orientem solum Alexandri uiribus subactum, uel Italiam tantummodo Romana inquietudine fatigatam, tunc etiam bellum Hagidis Spartanorum regis in Græcia, Alexandri regis Epiri in Lucania, Zophyrionis præfecti in Scythia gerebatur. Quorum Hagidis Lacedæmonijs excitata rebellante secum uniuersa Græcia cum Antipatre, fortissimis copijs congressus, inter magnas utrorumque strages & ipse procubuit. Alexander autem in Italia affectans occidentis imperium, æmulans ALEXANDRVM Magnum, post numerosa & grauia bella ibidem gesta a Brutijs Lucretijsque superatus est, corpusque eius ad sepulturam uenditum, ut supra memini. Zophy-

rion uero præfectus Ponti, adunato triginta milium exercitu, Scythis bellum inferre ausus, & usque ad internetionem cæsus, funditus cum omnibus copijs suis abrasus est. Occiso nanque Dario, ut præmisimus, Persarum regnum concidit. Alexandrinorum autem nascitur, quod regnum est Aegypti. Alexander Macedo annis quinqꝫ. Huius enim quinque anni postremi, in ordine numerantur, quibus monarchiam obtinuit orbis. Nam septem eius priores, sub regno Persarum supputantur. A reædificatione uero templi, annus centesimus octogesimusprimus erat.

Constructa Alexādria in Aegypto, destructoq; Persarum imperio, per quinquennium Alexander monarchiam obtinuit orbis, plurimas deuincens gentes, Indiam petens subiugauit, cæterasque nationes inaccessibiles circa Oceani littora sitas, bello oppressit & cepit. Demum Babyloniam rediens, hausto ueneno interijt. Cap. XXIIII.

IGitur Alexāder Magnus post Darij mortē, Hircanos et Mardos subegit. Vbi etiā illum adhuc bello intētum, Halestris siue Minothea excitata suscipiēdæ ab eo sobolis gratia, cum CCC. mulieribus procax Amazon inuenit. Post hæc Parthorū pugnam aggressus, quos diu obnitentes, deleuit propemodum, antequam uicit. Inde Trancas, Euergetas, Parimas, Parapemenos aggressus, Adarpios, cæterosque populos, qui in radice Caucasi morabantur, subegit: urbē ibi fecit ALEXANDRIAM, super amnem Danaim constitutam. Sed nec minor eius in suos crudelitas, quam in hostem rabies fuit. Docet hoc Amintas consobrinus occisus, nouerca, fratresque eius necati, Parmenio & Philotas trucidati, Attalus, Eurilochus, Pausanias, multiqꝫ Macedoniæ principes extincti. Clitus quoqꝫ annis grauis, amicitia uetus, nefarie interfectus. Qui cum in conuiuio fiducia amicitiæ regiæ aduersus regem sua opera patri PHILIPPO præponentem, memoriam patris tueretur: ab offenso frustra rege uenabulo transfossus, commune conuiuium cruentauit. Sed Alexander humani sanguinis inexaturabilis, siue hostium, siue etiam sociorum, recentem tamen semper sitiebat cruorem. Itaque pertinaci impetu in bella procurrens, Chorasmos & Dachas, indomitam gentem in deditionem accepit. CHALLISTENEM philosophum, sibique apud Aristotelem condiscipulum, cum plurimis alijs principibus, cum cum deposito salutandi more, ut deum non adoraret, occidit. Post hæc INDIAM petit, ut Oceano, ultimoque oriente finiret imperium, Nisam urbem adijt, Dædalos montes, regnaque Cleophilis reginæ expugnauit. Quæ cum se dedidisset, concubitu regnum redemit. Peragrata, perdomitaqꝫ Alexander India, cum ad saxum miræ asperitatis & altitudinis, in quo multi populi cōfugerant, peruenisset, cognoscit Herculem ab expugnatione eiusdem saxi terræmotu prohibitum. Aemulatione permotus, ut Herculis acta superaret, cum summo labore ac periculo saxo potitus, omnes loci eius gentes in deditionem accepit. Cum Poro fortissimo Indorū rege, cruentissimum bellum gessit, in quo Alexander, cum ipso Poro singulariter congressus, occisoqꝫ deiectus

equo, concursu satellitum præsentiam mortis euasit, Porus multis uulneribus cõfossus & captus est. Quo ob testimoniũ uirtutis regno restituto, duas ibi cõdidit ciuitates Nicęam & Bucifalen, quam de noĩe equi sui ita uocari præcepit. Qui uero plenius scire uoluerit, quæ in India Alexãder pertulerit in inuijs locis, cum immanissimis beluis ac serpentibus auream domum etiã Pori regis prædicti, quæ aureis fulciebat̃ columnis, mirę magnitudinis, & cæteris mirabilibus ibi repertis, epistolã Alexandri ad matrẽ & ad magistrum directã, legendo percurrat. Inde Adrestas, Catthenos, Persidas, & Gandaridas, cæsis eorꝫ exercitibus Macedones expugnauere. Cum ad Chosides uentũ esset, ibi contra CC. milia equitum hostium pugnã conseruerunt, & cum iam fessa ætate detriti, animo ægri, uiribus lassi, difficile uicissent: castra ob memoriã plus solito magnifica cõdiderunt. Exin Alexãder ad amnem Agesinen pergit, per hunc in Oceanum deuehitur, ubi Gressonas, Sibosqꝫ, quos Hercules cõdidit, oppressit. Hinc Mandros, & Subagras nauigat. Quæ gentes cum armatis LXXX. milibus peditum, et LX. milibus equitum excipiunt, cõmissoqꝫ prælio diu anceps, & cruẽta pugna, tandem tristem pene uictoriam Macedonibus dedit. Nam fusis hostiũ copijs, Alexander exercitum ad urbem duxit, & cum murũ prius ascendisset, uacuam ciuitatem ratus, solus introrsus desiliuit. Quem cum undiqꝫ infensi hostes circumdedissent, incredibile dictu est, ut eum non multitudo hostium, non uis magna telorꝫ, non tantum lacessentium clamor terruerit, solus tot milia ceciderit ac fugarit. At ubi se obrui a circumfusa multitudine persensit, muri obice posteriora tutatus, contrarios facilius eousqꝫ sustinuit, donec ad periculum eius, clamoremqꝫ hostium perfractis muris exercitus omnis irrumperet. In eo prælio sagitta sub mamma traiectus, fixo genu eatenus pugnauit, donec eum, a quo uulneratus esset, occideret. Inde conscensis nauibus, cum Oceani littora peragraret, ad urbem quãdam, cui Ambira rex præerat, peruenit, sed in expugnatione ciuitatis, magnam partem exercitus, sagittis hostium ueneno illitis amisit, ac post herbam per somnium sibi ostensam & in potum saucijs datam, cum reliquis subueniretur, urbem expugnauit & cepit. Post quasi circumactam, & de Oceano Indum flumen ingressus, Babyloniam celeriter redijt, ubi eum exterritarꝫ totius orbis prouinciarum legati operiebantur, hoc est, Carthaginensium, totiusqꝫ Africę ciuitatum. Sed & Hispanorum, Gallorꝫ, Siciliæ, Sardiniæqꝫ plurimæ. Pręterea partis Italiæ tantus timor in summo oriente constituti ducis, populos ultimi occidentis inuaserat, ut inde peregrinam cerneres toto mundo legationem, quo uix crederes peruenisse rumorem. Alexander uero apud Babyloniam, cum adhuc sanguinem sitiens, male castigata auiditate, ministri insidijs uenenum potasset, interijt.

De bellis inter Romanos & Samnites atque Gallos, eo tempore gestis, quo Alexander vastabat orientem, & de multimodis vtrinque confligendo miserijs. Cap. XXIIII.

PER idem tẽpus apud Romanos gerebantur hęc: Fabio Maximo, Q. Decio Mure cõsulibus, quatuor fortissimi, florẽtissimiq́ Italię populi, in unum agmen, fœdusq́ coierunt. Nanq́ Hetrusci, Vmbri, Samnites & Galli, uno agmine conspirantes, Romanos delere conati sunt. Tremefacti hoc bello Romanorũ animi, & labefactata fiducia est, nec ausi totũ sperare de uiribus, dolo diuisere hostes: satius pluribus rati, se bellis implicare quam grauibus. Ita cum quibusdã suis ad populandos hostiles agros in Vmbriã, Hetrusciamq́ præmissis, Vmbrorũ, Hetruscorumq́ exercitum redire ad tuitionem suorũ coegissent: cum Samnitibus & Gallis bellũ inire properarunt. In quo bello cum Gallorũ impetu Romani premerẽtur, Decius cõsul occisus est, Fabius tamen post magnã Decianæ partis stragem, tandem uicit. Eo prælio XL. milia Samnitum, siue Gallorum cæsa sunt: Romanorũ uero VII. milia, & Decij tantummodo, qui occisus est, extincta referuntur. Fuisse aũt absq́ Hetruscis et Vmbris, q̃s isto Romani bello euocauerunt, Gallorum & Samnitum peditum CL. milia, CCCXXX. Equitum uero XLVII. milia. Liuius refert & Carpentarios mille in armis contra aciem stetisse Romanam. Hanc cruentam, tristemq́ uictoriam, pestilẽtia ciuitatis onerauit, & triumphales pompas, obuię mortuorum exequiæ polluerunt. Nec erat cui de triumpho gaudium suaderetur: cum tota ciuitas, aut ægris suspiraret aut mortuis. Sequitur annus, quo Romani instaurato a Samnitibus bello uicti sunt, atque in castra fugerunt. Postea uero Sãnites nouum habitũ, animumq́ sumẽtes, hoc est, deargentatis armis ac uestibus, paratoq́ aĩo ni uincant mori, bello sese offerunt. Aduersum q̃s Papyrius cõsul cum exercitu missus, cum a popularijs auguribus uana cõiectantibus congredi prohiberetur: irridẽs eos, tam feliciter cõfecit bellum, q̃ constanter arripuit. Nam in hoc prælio XII. milia hostiũ cæsa, III. milia capta referũtur. Altero abhinc anno, Fabius Gurges cõsul, male aduersum Samnites pugnauit. Nanq́ amisso exercitu uictus in urbẽ refugit. Itaq́ cum senatus de summouẽdo eum deliberaret, pater eius Fabius Maximus ignominiã filij deprecatus, legatum se filio iturũ obtulit: si illi de pellendę ignominiæ & gerendi iterũ belli facultas daretur. Qua impetrata, pręlioq́ cõserto, cum subito pugnantẽ filium consulẽ, insistente Pontio Samnitũ duce, et infestis hostiũ telis cõclusum uideret, in mediũ se agmen pius senex equo uectus ingessit. Quo facto permoti Romani, tota ibi incubuere acie, donec ipsum ducẽ Pontium deleto hostili exercitu uictũ, oppressumq́ ceperũt. Cæsa sunt in eo pręlio Samnitũ * XXX. milia: capta autẽ IIII. milia, cum rege suo. Tãdemq́ Samniticum bellum, quod per XL. & IX. annos, multa Romanorũ clade trahebatur, capti ducis destitutione finitũ est. Anno subsequẽte cum Sabinis, Curio cõsule bellum gestum est: ubi q̃t milia hoim interfecta, q̃t capta sunt, ipse cõsul ostendit. Qui cum in senatu magnitudinẽ acquisiti agri Sabini, & multitudinẽ * populi referre uellet, numerum explicare nõ potuit. Hinc Dolabella & Domitio consulibus, Lucani,

Alias, xxxv.

Alias, capti populi.

* Brutij, Sãnites quocp cum Hetruscis & Senonibus Gallis facta societa- Alias,
te, cum rediuiuum contra Romanos bellũ molirẽtur, Romani ad exoran- Bratij
dos Gallos misere legatos. Quos cum Galli interfecissent, Cecilius prætor ob ulciscendã legatorꝝ necẽ, & comprimendũ tumultum hostiũ, cum exercitu missus, ab Hetruscis Gallisqꝫ oppressus, perijt. VII. præterea tribuni militũ, in ea pugna occisi, multi nobiles trucidati, * X. & VIII. milia etiam Alias,
militum Romanorum illo bello prostrata sunt. Itaqꝫ quotiescunque Galli XIIII
exarserunt, cum totis opibus suis Roma detrita est.

Qualiter Alexãder monarchiam obtinuerit, & inter quos regnum crudeliter adeptum, diuiseritque etiam pars vnicuiqꝫ obuenerit. Cap. XXV.

IGigitur Alexander tribus prælijs, quinquagies centena milia ex copijs Persarꝝ fudit, ut fugerent. Interfectoque Dario, Asiam obtinuit, Hircanos, cęterasqꝫ gentes subiugauit. Ornem petram capit, Indum etiam fluuium transgreditur. Cum Poro & Axile Indorꝝ regibus fortissimis cõserto prælio dimicat, superiorqꝫ factus, uicit: Indiamqꝫ subiugauit. Postq̃ uero dñs gentium diuersarꝝ nũcupatus est, anno ætatis suæ XXXII. apud Babylonem moritur. Per XII. nanqꝫ annos trementem sub se orbem ferro pressit. Mortuoqꝫ Alexãdro, Macedonum duces diuersas sortiti sunt prouincias, mutuisqꝫ bellis se cõsumpserunt. Ita per totum Macedoniæ regnũ, hoc est, per uniuersam Asiam & plurimã Europæ partem, uel maxime Libyæ, horrendi subito bellorꝝ globi confluxerunt. Qui cum ea præcipua loca, in quibus exarsere, populati sint: reliqua omnia terroris, rumoris, quasi fumi caligine turbauerunt. Ergo ab Alexandro orbem celeriter ac fortiter acquisitum, dilaniauerunt XIIII. annis eius principes, & ueluti opimam prædam, a magno leone prostratam, auidi discerpsere catuli, seqꝫ ipsos inuicem in rixam irritatos, prædæ æmulatione fregerunt. Quamuis eñ Alexandrinorꝝ regum, id est, Aegyptiorꝝ, persequi annorꝝ numerꝝ, regumque successiones, hinc iam usqꝫ ad Cæsaris Octauiani monarchiã decreuerim; tamen quas principes Alexãdri partes orbis obtinuerũt, ut innotescat, curabo. Itaqꝫ prima Ptholomęo, Aegyptus & Africa, Arabiaqꝫ pars sorte euenit. Confinẽ huic prouinciæ Syriam, Laomedon Mitilenus, Ciliciam Philotas, Philo Illyrios, accipiũt. Mediæ maiori Acropatus, minori socer Perdiccæ præponitur: Susisaniana gens Scynophrygia maior, Antigono Philippi filio assignatur. Liciam & Pamphiliam Nearchus, Cariam Cassander, Lydiam Menander sortiũtur. Leonnatus minorẽ Phrygiam accepit: Thracia et regiones Pontici maris Lysimacho, Cappadocia cum Paflagonia Eumeni data. Summa castrorꝝ Seleucho Antiochi filio cessit. Stipatoribus regis, satellitibusqꝫ Cassander filius Antipatri præficitur. In Bactriana ulteriore & Indiæ regionibus: præfecti priores, qui sub Alexandro esse ceperunt, permanserunt. Seres inter duos amnes Hydaspen & Indum constitutos, Taxiles habuit: In colonias in Syrijs conditas, Phytagon Agenoris filius mittitur. Parapamenos fine Caucasi montis, Oxyarches accepit, Ara-

chossi Chedrosique Sybirti decernuntur. Drancheos & Areos Statanor, Atrianos Amintas sortitur, Sogdianos Scytheus, Itacanor Parthos, Philippus Hircanios, Fratrafernes Armenios, Thlepotemus Persas, Peucestes Babylonios, Archoas Pelassus, Archelaus Mesopotamiã, adepti sunt.

Mortuo Alexandro rege Macedonum, duces eius mutuis se bellis consumpserunt. Cap. XXVI.

IGitur causa & origo bellorum epistola Alexandri regis fuit, qua iussit omnes exules patriæ, libertatiq; restitui. Potentes eñ ciuitatum Græciæ timentes, ne exules recepta libertate, ultionẽ meditarentur: a regno Macedonum defecerunt. Primi Athenienses contracto XXX. milium exercitu & CC. nauibus, bellum cum Antipatro, cui Græcia sorte uenerat, gesserunt. Post hęc bellum inter Antigonum et Perdiccã oritur grauissimum. Multis prouincijs & insulis, ob auxilia uel negata uel præstita dilaceratis: diu deliberatum utrum in Macedoniã bellum trãsferretur, an in Asia gereretur. Nouissime ipse Perdicca Aegyptũ cum ingenti exercitu petijt: sicq; Macedonia in duas partes discurrentibus ducibus, in sua uiscera armatur. Ptholomæus Aegypti uiribus & Cyrenẽsibus copijs instructus, occurrere bello Perdiccę parat, Perdicca cum Ptholomæo acerbissime cõgressus, amissis copijs, ipse quoq; interfectus est. Olympias uero Alexãdri mater, post plurimas principũ cædes, per Cassandrũ, qui Macedoniam obtinuerat, interfecta est. Hercules Alexandri filius cum matre Roxa, in custodia positus, cũ iam XIIII. esset annorũ, ab codẽ Cassandro occisus est. Antigonus autẽ cum filio Demetrio cõgressus contra Ptholomeũ & Cassandrũ, atq; Lysimachum, qui Seleuci societate fulti erant, prelio uictus est. Ptholomæus iterũ cum Demetrio nauali prælio cõflixit: & cum omnẽ pene classem, atq; exercitũ perdidisset, uictus in Aegyptũ refugit. Hac uictoria elatus Antigonus, regem se cum Demetrio filio appellari iubet. Quod exemplum omnes secuti, regiũ sibi nomẽ, dignitatemq; sumpserunt. Igitur Ptholomæus & Cassander, cæterique alterius factionis duces, cum decipi se ab Antigono singillatim uiderent, per epistolas se inuicem cõfirmantes, coeundi in unum tẽpus, locumq; cõdicunt, & bellum aduersus Antigonum communibus uiribus instruunt. Cassander finitimorũ bellis implicitus, Lysimachum clarissimũ inter omnes ducem, cum ingenti manu, pro se socijs in auxilium misit. Seleucus quoq; ex Asia maiore descendens, nouus Antigono hostis accessit. Hic siquidẽ Seleucus plurima per oriẽtem inter socios regni Macedonici bella gessit. Principio Babyloniam bello expugnauit, & cepit. Bactrianos nouis motibus assurgentes, perdomuit: transitum deinde in Indiam fecit, quæ post mortem Alexandri ueluti detracto, excussoq; a ceruicibus iugo, præfectos eius occiderat. Adunatis itaq; copijs Ptholomæi, sociorumq; eius pugna cõmittitur. Cuius quanto potentior apparatus, tanto ruina grauior fuit. Nam in ea tunc totius pene Macedonici regni uires conciderunt. In ipso bello Antigonus occisus est. Sed finis belli huius initium alterius

terius fuit. Nam cum uictoribus de preda non conueniret, iterum in duas pactiones deducũtur: Seleucus Demetrio, Ptholomeus Lysimacho iungitur. Cassandro defuncto, filius Philippus succedit: sic quasi ex integro noua Macedoniæ bella nascũtur. Antigoni filius Demetrius, augmento Grecię, & totius Macedoniæ elatus, in Asiam transire disponit. Ptholomæus aũt & Seleucus & Lysimachus experti priore certamine, quantæ uires essent cõcordiæ, iterum societate pacta, adunatisq; exercitibus bellum in Europã transferunt, aduersus Demetrium. His se comitem & belli sociũ, Pyrrhus rex Epiri iungit, sperans Demetriũ Macedonia posse depelli. Nec spes frustra fuit: quippe exercitu eius corrupto, ipsoq; in fugam acto, regnum Macedoniæ Pyrrhus inuasit. Lysimachus autem, qui Hellespontum regebat, post interfectionem generi sui, & necem filij, assiduis parricidijs cruentatus, a militibus proprijs deseritur. Qui ad Seleucum transeuntes, hortati sunt eum, ut Lysimacho bellum inferret. Res nanque fœdissimi spectaculi erat, duos reges, quorum Lysimachus annos natus LXXIIII. Seleucus autem LXXVII. de eripiendis alterutrum regnis concurrere, in acie stare, arma gerere, ultimum hoc quidem bellum Alexandri commilitonum fuisse, quod ad exemplum humanæ miseriæ fuerit reseruatum: quippe cum orbem terrarum, extinctis iam XXXIIII. Alexandri ducibus, soli possiderent, angustissimos senectutis ac uitæ suæ terminos non aspicientes, angustos esse imperio suo totius mundi terminos arbitrabantur. In eo bello Lysimachus, uel amissis uel interfectis prius ante hanc pugnam quindecim liberis: postremus occisus est. Sic Lysimachi solutio finis pugnæ Macedoniæ fuit, sed nec Seleucus quidem tanta uictoria impune lætatus est. Nam neque ipse post septuaginta septem annos quietem naturalis mortis inuenit, sed extortam sibi infeliciter uitam, uelut immatura morte finiuit: quippe insistente Ptholomæo, cuius sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, insidijs circumuentus occisus est. Hæc sunt inter parentes, filios, fratres, ac socios consanguinitatis, societatisque commertia. Iisdem etiam diebus cum Carthaginenses assidua nec unquam satis prospera aduersus Siculos bella gererent, & Syracusas urbem Syciliæ, tunc florentissimam obsidione cinxissent, per Agathoclem Syciliæ regem, miro circumuenti ingenio, usque ad extrema desperationis adducti sunt. Nanque Agathocles, cum apud Syracusas a Carthaginensibus obsideretur, ac se neque bello parem instructu copiarum, neque obsidionis patientem, stipendiorum sufficientia uideret: bene prouiso ac melius dissimulato consilio, in Africam cum exercitu transijt, ibi finis, quid moliatur, aperit: Deinde quid facto opus sit, docet. Ilico unanimiter naues primum, in quibus uenere succendunt, ne qua spes refugiendi, foret: dein cum omnia, quæ direxisset, prosterneret: uillas, castellaque incenderet: HANNONEM quendam cum triginta milibus Pœnorum obuium habuit, quem cum duobus milibus suorum interfecit: Ipse autem duos tantum in eo bello perdidit. Qua pugna &
 Afro-

Afrorum animis incredibiliter fractis, & suorum in immensum auctis, urbes castellaque expugnat: prędas ingentes agit, hostium multa milia trucidat. Castra deinde ad quintum lapidem a Carthagine statuit: ut damna rerum opulentissimarum uastationemque agrorum, & incendia uillarum, de muris ipsius urbis specularentur. Adijcit præsentibus malis tristior fama. Nam & apud Siciliam deletus cum imperatore Afrorum exercitus, nuntiatur. Quem reuera incautũ ac pene otiosum Andro Agathoclis frater oppresserat. Hoc per totam Africam rumore disperso, non tributariæ tantum urbes ab his, uerum etiam socij reges deficiebant. Inter quos rex quoque Cyrenarum Afellas pactus est cum Agathocle communionem belli, dum regnum Africæ ardenter affectat: sed postquam in unum exercitus & castra iunxerunt, per Agathoclem bandimentis & insidijs circumuentus occisus est. Carthaginenses contractis undique copijs in bellum exarsere: quibus Agathocles habens secum Afellæ copias, congreditur, eosque magno utrique exercitus sanguine, & graui prælio superat. Hoc certaminis discrimine tanta desperatio illata est Pœnis, ut nisi in exercitu Agathoclis orta seditio fuisset, transfugiturus ad eum Halmicar dux Pœnorum cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro, iussu Carthaginensium patibulo suffixus, crudele spectaculum suis prebuit. Deinde cum post mortem Agathoclis Carthaginenses Siciliam instructa classe uastarent, a Pyrrho rege Epiri ab Italia accersito terrestri naualique certamine sæpe superati, nouissime ad Romana bella conuersi sunt.

Qualiter Ptholomæus Alexãdri successor, Hierosolymam dolo ceperit, multosque Iudæorum secum captiuos in Aegyptum deduxerit. Cap. XXVII.

POst Alexandrum Ptholomæus Lagi filius Alexandriæ regnat, ut præmisimus annis XL. Nanque hic etiam Hierosolymam expugnauit, fraudibus & dolis ciuitatem die sabbatorum ingressus sub specie sacrificij, nequaquam Iudæis resistentibus, quoniam nihil hostile existimauerunt: & ideo ociosi & insuspecti segnes erant. Qui cum sine labore ciuitatem adprehendisset, crudeliter eis dominabatur. Testis est orationis meæ Ouidius Sabatarcides, qui successorum ALEXANDRI facta conscribens, superstitionem Iudæorum, pro qua libertatem amisissent exprobrauit, cum hæc diceret: Est gens, quæ Iudæa dicitur, ciuitatem munitam & magnam Hierosolymam detinens, quæ contra Ptholomęum regem arma sumere tentauit, & propter superfluam superstitionem, sæuissimum dominum pertulit habere. Sabatarcides quidem hæc de gente Iudęorum conscripsit. PTHOLOMAEVS uero multos captiuos a montanis Iudææ, uel a uicinis locis Hierosolymorum, id est, a Samaria uel Agarizin trahens, ad Aegyptum commigrauit: sed cum cognouisset eos quos ab Hierosolymis abstraxerat, firmos iurisiurandi, & dei cultores existere, cum Alexander ad eos legationem mitteret, sic respondissent,

Dario

Dario uiuente contra eū arma nequaq̄ sumere. Vnde post Darij expugnationem multos ad castella deputauit,& partes cum Macedonibus Alexandriæ ciues statuit fidemque ab ipsis recepit,ut nepotibus suis societatem custodirent: cum & alij non pauci Iudæi sponte ad Aegyptum peruenissent, opulentia locorum, Ptholomæique munificentia inuitati. Quorum nepotes seditiones contra Saramitas, dum suæ gentis patriam oblationem seruare festinarent, excitabant. Nam Hierosolymitæ defendebant, dicentes, suum templum sanctum existere,& immolationes illuc transmitti oportere. Sychimitæ uero, ad Garizin montem destinari iubebant. Princeps uero sacerdotum in Hierosolymis Ionias, Ioaddi filius erat: cuius filius eo mortuo, Simon successor extitit.

De prælijs,quę Tarentini cōtra Romanos, vna cum Pyrrho Epirotarum rege, qui primus elephantes in Italiam secum duxit, gesserunt, & à Romanis victi atq; edomiti,& de portentis diuersimodis, quæ eo tēpore contigerunt. Et q̄ Italia tūc vniuersa fit Romanis subiecta. Cap. XXVIII.

Eodem etiam tempore, Tarentinis Romanam forte classem prętereuntem,ex spectaculo theatri uidentibus,retracta & profligata est ab eis. Nam in portum afflictam pertraxerunt. Præfecti nauium trucidati sunt: oēs bello utiles cæsi, reliqui pretio uenditi sunt. His nacp causis bellum ingens exortum est,inter Romanos atq; Tarentinos. Vltima hęc necessitas adegit Romanos,proletarios quoq; in arma cogere,hoc est eos,qui in urbe semper sufficiendę prolis causa uacabāt, miliciæ ascribere:quippe cum frustra de prole cura est,nisi rebus præsentibus cōsulatur. Itaq; irruit in uniuersos Tarentinorų fines cum Aemilio consule Romanus exercitus,igni ferroq; uastat omnia, plurima expugnat oppida, iniuriam insolenter acceptam crudeliter uindicat. Continuo Tarentinos plurimis finitimorum præsidijs fultos, maxime Pyrrhus auxit: qui etiam in se ob magnitudinem uirium consiliorumque summam belli nomenque transduxit. Tarentum uero Lacedæmoniorum opus fuit, Calabriæ quondam & Apuliæ totiusq; Lucanię caput, diuitijs, magnitudine, muris portu, ipsoq; situ mirabile. Igitur Pyrrhus semigræcam ex Lacedemonijs conditoribus ciuitatem uindicaturus, uenit cum totis uiribus Epiri, Thessaliæ, Macedoniæ: incognitisq; in id tempus elephantis, mari, terra, uiris, equis, armis, addito insuper ferarum terrore. Quarum magnitudine ac deformitate et nouo odore simul ac stridore, Leuino consule, in prima pugna consternati Romanorum equi: cum incognitas sibi beluas, amplius quam erant horrendas suspicarentur, fugam stragemque late dederunt. Hoc bellum in Apulia, deinde in Asculo melius dimicatum est, Curio Fabricioque consulibus. Iam quippe terror beluarum exoleuerat: & Gaius Numitius quartæ legionis hastatus, unius promuscide abscisa, mori posse beluas ostenderat. Itaque in ipsa pila congesta sunt, & in turres uibratæ faces, tot hostium agmina, ardentibus ruinis operuerunt, nec alius cladis finis fuit, quam nox dirimeret, postremusque fugientium, rex ipse a satellitibus

litibus humero saucius in armis suis ruit. Lucaniæ pugnæ ducibus hisdem quibus superius, sed bello & pace, foris & domi omnem in partem Romana uirtus tum se approbauit. Cum Pyrrhus ille terribilis postremæ pugnæ uictoriam intellecta Romanorum uirtute, facto foedere q̃uis uinceret, in amicitiã recipi uoluit, sed abnegauit senatus. Nec alia magis quam Tarentina uictoria ostendit, populi Romani fortitudinem: senatus sapientiam, ducum magnitudinem: nec alius pulchrior in urbem, aut speciosior triumphus intrauit. Ante hunc diem nihil præter pecora Vulscorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum: fracta Samnitum arma uiderunt. Tum autem si captiuos, Molossi, Thessales, Macedones, Brutius, Apulus, Lucanus: si pompam, aurum, purpura, signa, tabulæ, Tarentinęq; deliciæ. Sed nihil libentius populus Romanus aspexit, quam illas quas timuerat cum turribus suis beluas: quæ non sine sensu captiuitatis, summissis ceruicibus uictores equos sequebantur. Pyrrhus igitur quarto demum anno, quo uenerat, ab Italia uictus refugit: qui apud Argos Achaiæ urbem florentissimam Spartani regni auiditate seductus, ictu saxi in prælio occubuit. Tarentini Pyrrhi morte comperta, iterum noua aduersus Romanos arma sollicitant. Carthaginensium auxilia poscunt per legatos, atque accipiunt. Conserto prælio, uicerunt Romani. Vbi iam tunc Carthaginenses, quamuis nondum hostes adiudicati, uinci tamen a Romanis se posse senserunt. Quę res occasiones tribuit bellorum atque certaminum, inter Aphricanos atque Romanos. Quæ bella diu protracta, ac nimium sæuissima utrique experti sunt populi, quamuis demum Romani, cum nimio sudore uictores existerent. Post Tarentinam uero cladem, Picentes uicti Sempronio consule, Sallentini uero Picentibus additi uicti sunt. Postremi Ialorum in fidem Volsci opulentissimi Hetruscorum hac necessitate peruenerunt, implorantes opem a Romanis, aduersus seruos quondam suos: qui libertatem a dominis data, contra ipsos se erexerant, translataque in se Republica dominabantur. Sed hi quoque ex consultu senatus, duce Fabio Gurgite poenas dederunt debitas. Sic demum subiecta, atque a Romanis domita est Italia. Licet enim dum foris gererentur hæc, quæ præmisimus, intus diuturnis morbis, ac uarijs cladibus populus affligebatur Romanus: prodigijs etiam eo tempore diuersis terrebantur. Nam & sanguis tunc e terra scaturiens emanauit, & de fontibus cruor fluxit. De coelo uero lac in modum pluuiæ cecidit: terra etiam tremuit, cum Romani aduersus Picentes in acie, quantum iactus est teli, constitissent. Quo etiam in tempore, censu Romæ agitato, inuenta sunt ciuium Romanorum ducenta septuaginta milia. Legati Alexandrinorum a Ptholomæo primum Romam missi, amicitiam impetrauerunt. Ariminus etiam & Beneuentus ciuitates, a Romanis conditæ sunt. Appius Claudius Cæcus Romæ clarus habetur, qui aquam claudiam induxit in urbem, & uiam Appiã strauit. Serapis ingressus est Alexandriam. Sostratus Enidius forum etiã in Alexandria

dria construxit. Seleucus Antiochiam, Laodiciam, Seleuciam, Apamiam, Edissam, Berœam, & Pelam urbes condidit: quarum Antiochiam, duodecimo anno regni sui extruxit. Igitur postquam Alexandria condita est, quæ caput est regni Aegyptiorum, Alexander Magnus Macedo, annis quinque regnauit, ex quo monarchiam orbis obtinuit. Anni uero præcedentes septē, quibus regnauerat, antequam Persarum solueret potentiam, non computantur in ordine. Hic uero ubi Persarum regni finem ostendimus, Italiamque Romanorum seruitio subiectam, finem præsenti statui imponere libro. Qui continet in se a reædificatione templi, usque ad interitum Alexādri Magni, annos circiter CLXXXVI.

LIBRI IIII. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM Tomi prioris, Liber V.

Textus narrationis, qualiter Ptholomæus Philadelphus Elezarum summum sacerdotem Iudæorum honorauit muneribus & templum. Captiuos etiam Iudæorum vltra centum milia relaxauit. LXX. quoque ex senioribus sapientissimis ad se venire fecit, & diuinas leges interpretari iussit. Cap. I.

TOLOMAEVS QVI ET PHILAdelphus, annis XXXVIII. A reædificatione uero tēpli anni erant transacti CCXXVI. Pontifex uero Iudæorum Eleazarus erat, qui pro tali principatus honorem suscepit causa. Defuncto principe sacerdotum Onia, filius eius Simon successor extitit: qui Iustus est appellatus propter pietatē quam in DEVM, & fauorem quem erga regem habuisse uidebatur. Quo mortuo & filium infantulum relinquente nomine Oniam, frater eius Eleazarus principatū sacerdotij accepit. Quem Ptholomæus liberaliter muneribus honorauit: quod ex huiusmodi causa contigit: Demetrius Falerius, super bibliothecam constitutus regis, dum studeret omnia per uniuersam terram inuēta uolumina congregare & acquirere, si quid audisset dignum industria uel uoluntate regis, quem erga collectionem codicum munificenter accendi cognouerat: interrogatus a Ptholomæo, quot milia codicum haberet, cum uiginti milia iam respondisset, sed pauco post tempore usque quinquaginta milia posse peruenire, & nunciatum sibi diceret, multa apud Iudæos legum eorum esse conscripta, studio & bibliotheca regali digna: Nihil, inquit, prohibet tuarum pecuniarum sumptu eas interpretari, ut in bibliotheca tua illorum quoque leges contineantur. Igitur rex optima Demetrij sententia delectatus,

scripsit

ſcripſit ad principem ſacerdotum gentis Iudææ,hoc fieri demandans. Ariſteus autem amicus regis neceſſarius, qui propter humilitatem morum ab eo dilectus eſt: cum ſæpius ante niſus eſſet, petere Ptholomæum,quatinus dimitteret captiuos Iudęos,qui ſub imperio eius eſſent:tempus hoc petitionis proſperum arbitratus,ante loquitur primatibus cuſtodum regis corporis, Soſibio, Tarentino, & Andreę:quorum ſententia confirmatus adijt regem dicens:Minime rex oportet uana nos ſpe negligenter decipi,ſed ueritatem intimare.Nam ſi legem Iudæorum non tantum tranſcribere,ſed etiam interpretari pro tua gratia ſtudemus:habes qua ratione poſſit hoc fieri, tot Iudæis in regno tuo ſeruientibus, quos benignitatem tuæ magnificentiæ decet a pręſenti iugo ſeruitutis abſoluere,ac deo qui leges eis poſuit, pro tui regni tutela mittere. Nam cum multa ſæpius indagaſſem, cognoui factorem eos omniũ deum colere:quem nos Zena, id eſt, Iouem nominamus, quod omnibus indulget zen,id eſt, uiuere. Quapropter ad honorem dei, quem maxima religione placant,liberos eos patriæ moribusq; ſuis reſtitute. Cognoſce tamen princeps,me nec affinem eis eſſe,nec ab eadem genitum natione,ut pro illis hoc ſuggeram: ſed dum omnium hominum factorem deum ſcirẽ,ſuauiter uos benefactores amplecti,ad hanc petitionẽ perueni. Poſtq̃ hoc Ariſteus locutus eſt,& rex in eũ hilari & ridenti uultu cõſpexit:Quanta,inquit,arbitraris milia poſſe dimitti? Tunc Andreas reſpondit, cum intereſſet,& dixit:Paulo plus q̃ C. milia poſſunt.Non paruam,inquit,a nobis Ariſtee donationem poſcis. Soſibio uero cum præſentibus dicente, dignum eſſe munificentia ſua,ſi deo qui regnum ei donauit,has gratiarum uices offerret:propterea lætus iuſſit ut militibus merces annonæ pręſtaretur & pro ſingulo captiuo apud eos conſtituto, darentur dragmæ CXX. De quibus etiampræcepta proponere promiſit: per quę munificentiam ſuam, & Ariſtei petitionem confirmaret. Præterea uoluntas dei affuit, per quam non tantũ illos qui a patre eius uel exercitu eius tranſlati fuiſſent,uerum etiam illos qui ſub regno eius erant, abſolutioni donaret: uel ſiqui poſtea ſuperueniſſent, pro quorum redemptione plus quam CCCC. talenta ſunt a rege largita. Ex captiuis uero & ſeruiẽtibus amplius C. milia remiſit in Iudæã. Vigentes uero corpore ac ætate numeris militaribus deſignauit: multos etiam qui fidem aulæ ſeruare potuiſſent, in palatio conſtituit. Ergo Andream primatam cuſtodum ſui corporis,& Ariſteũ dilectiſſimos, Hieroſolymam direxit, per quos primitias uotorum ad templum domini porrexit:id eſt,pateras aureas XX. angenteas XXX.crateras V.menſam uero mirabiliter fabricatam,gemmis precioſiſſimis inſertam. Deo offerẽda hęc miſit uaſa,inſuper talenta C.pro immulationibus, & alijs rebus templo neceſſarijs: Mandans Eleazaro principi ſacerdotum, eligi uiros ſeniores ex omni tribu ſapientia ac moribus ornatos VI. qui legem ſibi afferrent dei,eamq; caute ac prudenter interpretando, in Græcam transferrent linguam. Ergo cum regis epiſtola Eleazaro fuiſſe porrecta, nimium liberaliter de

beniuola

beneuola uoluntate gauisus est: electis senioribus uiris LXX. legem ferentes, festinanter misit eos ad regem: postulans, ut post transcriptionem legis eam caute cum portitoribus remitteret. Igitur Alexādriam peruentum est, & ut Ptholomęus pręsentiam eorū, quos miserat cum LXX. senioribus, audiuit: statim Andream & Aristeum legatos introducere iussit. Qui uenientes, epistolas quas a principe sacerdotum deportabant, obtulerunt: & ea quae uerbis eos disserere iusserat, edixerunt. Dumque seniores cum donis, quae regi deportanda princeps sacerdotum eis dederat, aduenissent in praesentiam Ptholomaei cum uoluminibus, in quibus literis aureis cōscriptę leges continebantur: rex eos de codicibus percontatus est. Cum reuelarent & ostenderent tenuitatem membranae, uel incomprehensibilem eorum compaginem: rex miratus est, quod ita fuissent compacti. Dumque hoc diutius fecisset: Gratias ago, inquit, uobis quidem quod uenistis, maiores uero illi, qui uos destinauit: sed ante omnes deo, cuius hae leges uenerandae probantur. Cumque clamassent seniores, & hi, qui in praesenti erant, orantes prospera regi diuinitus euenire: nimium delectatus, prorupit in lachrymas. Nam saepius natura hoc pro summo gaudio patitur, quod etiam dolentibus solet accidere. Et tunc iussit codices primatibus officij designari. Viros autem osculatus, aequum dixit esse primum ad eos facere sermonem de his, pro quibus essent uocati. Imo & diē, quo ad eum fuissent deducti, clarum singulis annis per totum uitae suae tempus se celebrare promisit. Nam euenit eundem esse praesentiae illorum, & uictoriae diem, quo Antigonum nauali praelio uicerat. Epulari etiam secum eos praecepit, hospitiaque in arce denuntiauit eis omnia deputari. Nicanor autem, super susceptionem peregrinorum constitutus, Dorotheum uocans, qui de his curam habebat: iussit singulis necessaria praeparare. Nam ita dispositum a rege fuerat, ut alimenta, quibus singulae ciuitates utuntur, exhiberentur indulgentia consuetudini peregrinorum ad eos uenientium, & eis omnia pararentur, quatenus cibis solitis, magis delectarentur, ne forsan corrupti extraneis grauarentur. Quod & circa istos effectum est. Dorotheo uero, quem pro synceritate uitae super hoc rex constituerat, per quem & praeparauerat omnia quae ad huiusmodi conuiuia conuenirent, hoc implente: in duas partes eos discumbere praecepit. Partem quidem mediam eorum, ad dexteram suam, reliquos autem post eius accubitum: nihil praetermittens, quod ad eorum honorificentiam pertineret. Postquam autem ita discubuerunt, iussit Dorotheo solita ministrare, quibus omnes Iudaei ad eum uenientes utebantur. Tunc itaque sacros praecones & immolatores & alios, qui uota faciunt, recusauit: & unum a senioribus nomine Helisaeum sacerdotem existentem repetiuit facere orationem. Qui in medio stans, regi bona & subiectis eius optauit, & plausus cum gaudio & clamore omnium surrexerunt, & desidentes ad epulationem & delitias, pariter secum epulari iussit. Praeterea autem rex, quantum satis ei uisum est, coepit philosophari, & unum-

quenque eorum naturales percontari sermones, & ad contemplationem quæstionis accendere. Caute illis ad omnia respondentibus, quæ eis obiecta essent, & explanantibus: gauisus, per duodecim dies hoc conuiuium construxit. Et qui uult singula cognoscere, quæ in conuiuio præparata sunt, legat uolumina Aristei, quæ propter hæc conscripserat, & agnoscet. Mirante uero eo non tantum rege, sed etiam Menedimo philosopho, destitit. Dicebat autem rex maxima bona sibi præsentia eorum fieri. Nam profuisse ei, quod didicisset ab illis, quemadmodum deberet. Iussit autem singulis dari talenta, ac deputauit illis, qui eos perducere ad diuersorium deberent. Postquam uero tres excesserunt dies, congregans eos Demetrius & transiens pontem, abijt in partes Aquiloni coniunctas, conciliumque fecit in domo prope littus stante & apta secretis ad cogitationem negotiorum. Vbi eos perducens, petebat omnia, quæ opus habebant ad legis interpretationem ipsis præsentibus, ut incessanter opus implerent. Cumque illi munificenter & laboriose cautam interpretationem facerent, usque ad horam nonam in hoc sedentes ad curam corporis uertebantur. Ita eos inuitante Dorotheo & opulenter conuersationis salubria præbente, multaque etiam ex his, quæ regi parabantur, mane ad aulam uenientes, Ptholomæum salutabant: & rursus ad eundem locum redibant, & manus in mari lauantes, & seipsos purificantes: ita legis interpretationi uacabant. Itaque transcripta lege, & opera interpretationis ad effectum per septuaginta duos dies transacta, congregans DEMETRIVS Iudæos omnes, ad locum in quo translatæ leges fuerant: præsentibus etiam interpretibus legit eas. Cumque multitudo amplexa legem & seniores eius interpretes, DEMETRIVM eo quod magnarum rerum inuentor esse uideretur, laudasset: rogauit etiam ut præsidibus suis daretur legenda. Et petierunt omnes sacerdotes, interpretes, seniores, & præpositi gentis: ut bene interpretata permaneret immobilis. Cumque sententiam laudassent omnes, iusserunt si quid, aut superfluum, aut nimis aliquid scriptum uiderent in lege, hoc respicerent, & manifestum facientes emendarent: hoc castigantes, ut quod semel iudicatum fuerat, bene se habere, sempiterna memoria permaneret. Gauisus ergo rex, & uidens uoluntatem suam ad utilem rem esse perfectam, & delectatus relictis legibus, & sensum & sapientiam & legis labores obstupescens, ad DEMETRIVM sermones facere cœpit: quod tam mira existente legislatione, nemo neque historiographus, nec poeta meminisset eius. Cui DEMETRIVS respondit, neminem ausum fuisse harum legum tangere conscriptionem: quod diuinæ & uenerabiles essent. Significabat uero, qualiter Theopompus uolens in historia aliquid de his conscribere, sit mente turbatus plus triginta diebus: & cum humilitate a deo ueniam supplicabat, dum inde clementiam sibi factam suspicatus esset. Nec non & in somnis uidit, quod ei hoc ideo accidisset, quia diuinas scrutatus esset leges,

& proferre eas ad homines impuros uellet. Cumque conscribere quieuisset, recepisset sensum. Referebat autem & de Theotecto, tragœdiarum poeta, dicens: quia cum nisus fuisset in aliquo dramate horum meminisse, quæ in diuino uolumine continentur, oculis obscuratis, recognouit causam suę cæcitatis, & ita liberatus est a passione, deo ueniam indulgente. Hæc ergo rex pure suscipiens, petiuit interpretes frequenter ad se de Iudæa proficisci. Hoc enim ad honorem & donationem ab eo profuturum. Nunc uero iustum esse dimitti eos dicebat. Sponte autem ad eum uenientes, omnia quæ æquum esset sapientiā eorum impetrare, & pro sua maiestate digne largiri promisit. Et tunc quidem remisit eos rex, donans unicuique optimas stolas, & auri talenta duo, & calicem unius talenti, totumq; conuiuij thorum. Principi autem sacerdotum Eleazaro destinauit per eos lectos cum argenteis pedibus decem, & conuenientem eis supellectilem, & calicem talentorum triginta: insuper stolas decem, & purpuram, & coronam decoram, & lineas de bysso centum. Præterea & pateras, & trullam, & libatoria, & crateras aureas duas, deo uouendas. Petiuit autem eum & per epistolas, ut si quis ex his uiris uoluisset reuerti ad se, eum permitteret, eo quod nimium delectaretur cum eruditis semper habere sermonem, & diuitias suas libenter talibus impartiri. Huiusmodi quidem regiam magnificētiam ad honorem & gloriam Iudæorum, a Ptholomæo nomine Philadelpho fieri cōtigit. Impetrauerunt autem & a regibus Asiæ honorem: quoniam cum eis castrametati sunt. Nam Seleucus nomine Nicanor, in ciuitatibus quas per Asiam ædificauerat, & in inferiore Syria & ipsa metropoli Antiochia Republica sua dignos eos effecit, & æquum eis honorem, cum habitatoribus Macedonibus & Græcis deputauit.

De diuersis inter Romanos & Carthaginenses terra, marique præliis, & innumera multitudine ex vtrisque partibus hominum interfecta, quæ continua miserorum bella per annos vigintiquinque durauerunt. Cap. II.

CVM hæc, quæ præmisimus, sub Ptholomæo in Iudæa atque Aegypto ita se haberent: Romani Appium Claudium consulem, Mamertinis auxilia deposcentibus, contra Ieronem Syracusanum regem potentissimum, & Pœnorum copias, quas ipse rex conduxerat, miserunt. Qui tamen celeriter Syracusanos, Pœnosque superauit, ut ipse quoque rex, rerum magnitudine perterritus, ante se uictum, quam congressum fuisse, prodiderit. Qui cum uiribus infractis pacem rogaret, multatus argenti talentis ducentis accepit. Consules uero Hannibalem Pœnorum imperatorem, dum in Agrigento Siciliæ ciuitate, obsidionē cinxissent, ad summam egestatem eum perductum, inopia consumpsissent: nisi Hanno nouus imperator Carthaginensium, cum equitibus mille quingentis, & triginta milibus peditum, & triginta elephantis, ex improuiso in-

tercessisset, expugnationemque ciuitatis paulisper distulisset. Sed continuo ciuitas capta est, Poeni maximo bello uicti & profligati, undecim elephanti in potestatem redacti, Agrigētini sub corona omnes uenditi sunt. Hannibal senior cum paucis effugit. Qui cum iterum oram Italiæ maritimam instructa classe septuaginta nauium uastaret, Romani & ipsi classem fabricari atque instrui præceperunt, quod Diulus consul celeriter impleuit. Nam intra quadraginta dies, quam arbores cæsæ erant, centum triginta nauium classis deducta, in ancoris stetit. Asina Cornelius consul, fraude Punica, dum ad Lipparam insulam perueniret, ab Hannabile captus in uinculis necatus est. Quem mox Diulus alter consul, ut occisum audiuit, commisso nauali prælio uindicauit. Nam Hannibal cum perditionem sui exercitus cerneret, amissa naui qua uehebatur, scapha subductus aufugit. Hanno uero, qui in loco eius subrogatus fuerat, a Scipione consule dehinc interfectus est. Hinc enim Calatinus consul Romanorum, dum Camarinam Siciliæ urbem peteret, temere in angustias deduxit exercitum, quas Poenorum copiæ iamdudum præstruxerant. Qui cum resistere uel euadere non posset, Calpurnij Flammæ uirtute liberatus est. Siciliæ nanque urbes Romanis subiectæ sunt. Consules uero dum in Aphricam bellum transferre niterentur, cum trecentis triginta nauibus Siciliam petierunt. Quibus Hamilcar Poenorum imperator & Hanno classi præfectus occurrit. Conserto nauali prælio, Carthaginenses in fugam uersi, sexaginta & quatuor naues perdiderunt. Victores consules, in Aphricam transuecti sunt, primamque omnium Clupeam urbem in deditionem receperunt. Inde CARTHAGINEM petentes, trecenta aut eo amplius castella populati sunt, infesta Carthagini signa circumtulerunt. Manlius consul Aphrica cum uictrici classe decedens, septem & uiginti milia captiuorum, cum ingentibus spolijs Romam reuexit. Regulus bellum Carthaginense sortitus, iter cum exercitu faciens, haud procul a flumine BAGRADA, castra constituit. Vbi cum plurimos militum, aquandi necessitate ad flumen descendentes, serpens miræ magnitudinis deuoraret; Regulus ad expugnandam bestiam cum exercitu profectus est. Sed nil in tergo eius proficientibus iaculis, atque omnium telorum ictu irrito, quæ per horrendam squamarum cratem, quasi per obliquam scutorum testudinem, labebantur: mirumque in modum ne corpus læderetur, ipso corpore pellebantur, cum insuper magnam multitudinem morsu comminui, impetu proteri, halitu etiam pestifero exanimari uideret, balistas afferri imperat, per quas murale saxum, spinæ eius incussum, compagem totius corporis soluit. Bestia ergo, quæ tam diu tot iaculis inuulnerabilis obstitit, ad unius saxi ictum debilis cessit, & mox circumuenta telis, facile oppressa est. Corium autem eius ROMAM deuectum, quod fuisse centum uiginti pedum ferunt, aliquandiu cunctis miraculo fuit. Regulus aduersum tres imperatores, id est, HASDRVBALES

duos

duos, & accitum ex Sicilia Hamilcarem, atrocissimum bellum gessit: in quo cęsa sunt Carthaginensiũ decem & septem milia, capta autem quinque milia, octo & decem elephanti adducti: oppida octogintaduo in deditionem cessere Romanis. Carthaginenses fracti bellis, & cladibus exinaniti, pacem a Regulo poposcerunt. Sed cum intollerabiles & duras conditiones pacis audissent, tutius rati sese armatos mori, quam miseros uiuere, precio non solum Hispanorum uel Gallorum auxilia, quæ iam dudum plurima habebant, sed etiam Græcorum comparanda duxerunt. Itaque Xantippum Lacedæmoniorũ regem cum auxilijs accitum, ducẽ bello prefecerũt. Xantippus inspectis Pœnorum copijs atque in campum deductis, longe in melius mutato apparatu, pugnam cum Romanis conseruit. Ingens ibi ruina Romanorum uirium fuit. Nam triginta milia militum Romanorum in illa tunc congressione prostrata sunt, Regulus ille dux uir nobilis, cum quingentis uiris captus est, & in catenas coniectus. Decimo demum anno Punici belli nobilis triumphum Carthaginensibus præbuit. Xantippus tam audacis facti conscius, rerum instabilium mutationem timens: ilico ex Africa migrauit in Græciam. Igitur Aemilius Paulus & Fuluius nobilior consules, audita captiuitate Reguli & clade exercitus Romani, transire in Africam cum classe trecentarum nauium iussi, Clupeam petunt. Eo confestim Carthaginenses cum pari classe uenerunt. Nec differri potuit naualecertamen. Centum & quatuor naues Carthaginensium dimersæ, triginta cum pugnatoribus captæ: præterea triginta et quinque milia militum ex ipsis cæsa sunt. Romanorum autem nouem nauibus depressis, mille centum periere milites: consules apud Clupeam castra posuerunt. Duo Hannones imperatores Pœnorum, eo rursus cum magno exercitu cõuenerunt, prælioque commisso nouem milia militum perdiderunt. Sed ut tunc apud Romanos, nunquam diuturna felicitas erat: nam qualescunque successus, magnis continuo malorum molibus obruebantur. Cum Romana classis ad Italiam prædis onusta remearet, infando naufragio euersa est. Nam de trecentis nauibus ducentæ uiginti perierunt, octoginta uix abiectis oneribus liberatæ sunt. Hinc Halsdrubal nouus Carthaginensium imperator, cum elephantis centum triginta, & equitum, peditumque amplius triginta milibus, Lilibeum uenit ex Aphrica, & continuo cum Metello consule apud Panhormum pugnam conseruit. Sed Metellus uim magnam beluarum timens, prius eas magno usus consilio, uel in fugam uel in mortem egit, & sic facile quamuis magnam uim hostium superauit. Viginti milia Carthaginensium in eo prælio cæsa sunt. Elephanti quoque sex & uiginti interfecti, centum & quatuor capti, & per Italiam ducti: maximum Italicis gentibus spectaculum præbuerunt. Hasdrubal cum paucis Lilibeum profugit: atque absens a Pœnis capite damnatus est. Post hæc fessi tot malis Carthaginenses, petendam esse pacem a Romanis decreuerunt. Ad quam rem Attilium Regulum ducem Romanorum, quem iam per quinque annos ca

nos captiuum detinebant, inter cæteros legatos præcipue mittendum puta uerunt, quem non impetrata pace, ab Italia reuersum, resectis palpebris illigatum in machina, iugulando necauerunt. Interea Luatius cum classe trecentarum nauium in Siciliam trāsuectus, dum apud Drepanum ciuitatem, pugnam conseruisset: transfixo fœmore acerrime, cum iam obrueretur, ereptus est. Porro autem Pœni cum CCCC. nauibus, magnisq; copijs, ad Siciliam duce Hannone concurrunt: nec tamen Lutatius segnior, imo cōsilia Pœnorum mira celeritate præuenit. Postq̄ proximę sibi utrorumq; classes apud Aegades insulas, per totam noctem interiectis propemodum ancoris constiterunt: Orta luce, prior Lutatius signum bello dedit. Crudescente pugna uictus Hanno, nauem auertit, & dux fugę primus fuit: aliquāta cum eo pars exercitus sui Aphricam petijt, alij confugere Lilibeum. LXIII. Punicæ naues captę sunt, CXXV. demersæ, XXXII. milia hominum capta, cæsa XIIII. milia fuere. Romanorum autem XII. naues demersæ sunt. Lutatius deinde ad Ericinam ciuitatem, quam Pœni tenebāt, uenit: ibiq; * mul-

Alias, II. M. tos Carthaginensium conserta pugna interfecit. Tunc Carthaginenses præcipiti festinatione ad Lutatium cōsulem, ac deinde Romam mittunt, orant pacem. Quam conditionibus ante propositis, ilico consequuntur. Conditiones autem erant, ut Sicilia, Sardiniaque decederent, proque impensis bellicis puri argenti tria milia talentorum Euboicorum, æquis pensionibus per annos uiginti penderent. Huius pacis conditio habita est, post annum tertium & uicesimum: ex quo bellum Punicum primum fuerat inchoatum.

Quo tempore ignis & inundatio aquarum insolita pene vrbem deleuerunt. Cap. III.

QVO etiam tempore diuersæ ignium, aquarumque clades pene cōsumpserunt urbem. Nam Tyberis insolitis auctus imbribus & ultra opinionem, uel diuturnitate uel magnitudine redundans: omnia Romæ ædificia in plano posita deleuit. Ignis etiam incertum unde surrexerit: plurimas ciuitatis partes peruagatus, hominum domorumque miserabilem stragem fecit. Dehinc cum omnia in circuitu fori depopularetur, ædem Vestæ corripuit: ignem illum, qui æternus putabatur, temporarius ignis oppressit. Quibus diebus argenteus numus primum in urbe est figuratus. Antiochus uero, qui & Soter, post Seleucum in Syria & Asia regnabat: quoniam Seleucus Demetrio capto, in Sicilia destructo regno Asiæ, ex utroque regno, id est, Asiæ & Syriæ, unum fecerat imperium.

Regnante Ptholomęo Euergete, Iesus librum Sapientiæ cōposuit, Iosephus autem Iudæ regis gratiam intantum promeruit, vt dux nō solum Iudęæ & Samariæ, sed etiam Syriæ & Phœnicis constitueretur. Cap. IIII.

PTHOLOMAEVS Euergetes annis uiginti sex. A reædificatione uero templi, anni erant transacti ducenti sexagintaquatuor, sub quo Iesus filius Sirach Sapientiæ librū cōposuit. Principatū uero sacerdotij, defuncto Eleazaro patruus eius Manasses suscepit.

Cuius

Cuius post uitæ finem, Onias successit: filius existens Simonis, cognomine iusti. Qui Simon, frater Eleazari, sicut prædiximus, erat. Qui Onias paruulus mente, & pecunijs auarus existens, pro populo regibus uectigal, q̃d patres eius ex proprijs dabant expensis, id est, uiginti talenta pecuniarum non reddens: ad iram regem Ptholomæum commouit. Qui per legatum Oniam culpans non reddentem tributa: interminabatur ad iugera terram Iudæorum metiri, & milites illuc ad habitandum, mittere uelle, si non ilico eius consueta redderentur tributa. Quæ res Iudæis maximum incussit pauorem, quamuis Oniam auaritiæ deditum, minime flecteret. Sed dum hęc eius sororis filius Iosephus cognouisset, ultro se legatum ad Ptholomæum populi necessitate obtulit, uir sagacissimus, & inter suos nobiles. Qui apud Ptholomæum tantam promeruit ob plurima familiaritatem obsequia, ut non solum populum suum ab imminenti liberaret periculo, sed etiam dux Iudææ atque humilis Syriæ, seu finitimarum regionum constitueretur: Is nanque uiginti & duobus annis Syriæ tributa & Phœnicis atque Samariæ dispensauit. Qui populum Iudæorum a paupertate & debilitate ad clarissimas rerum causas usque perduxit. Defuncto autem Iosepho, populum contigit Iudæorum seditionẽ pati, propter filios eius. Nam maiores natu, liuore excitati, inuidiæ aduersus Hircanum, ultimum Iosephi filiorum propter sagacitatem atq; animi agilitatem, seu gratiam quam apud Ptholomæum regem adeptus fuerat: bellum gerentibus dissensit ab inuicem multitudo. Plures quidem maioribus auxilium ferebant cum principe sacerdotum Simone, qui cognatus eorum & affinis erat. Hic enim Simon principatum sacerdotij defuncto eius patre Onia susceperat. Igitur HIRCANVS descendens ab Hierosolyma trans Iordanem, ubi turrim ædificauit fortissimam ex lapide albo construens eam, & totam usque ad terram sculpsit, animalibus diuersis, & reliquis mirabilibus ædificijs locum muniuit, quem Tyrum nuncupauit.

Eodem tempore Parthi à iugo Macedonũ recedunt, Romani per anni vnius spacium pacifice sine bello degerunt: quod eis non contigerat per annorũ spacium quadringentorum quinquaginta, id est, à tempore Numæ regis. Hinc sequũtur ingentia & grauia bella, quæ inter Romanos & Gallos atq; Histros, Illyriosq; gesta sunt. Cap. V.

PARTHI uero eo tempore ab imperio Macedonum recesserunt, quibus regnauit primus ARSACES, unde & Arsacides dicti. Macedoniæ uero DEMETRIVS, post Antigonum regnauit. Apud Romanos uero, post primum Punicum bellum, Romani per anni spacium, sine bellicis conflictationibus quieuerunt: portęq; Iani clausæ sunt: post annos scilicet quadringentos quinquaginta, id est, a Numa successore Romuli, sub quo pacifice degerant, usq; ad prædictum tempus. Hinc sequenti anno Romanorum legati, ab Illyricis interfecti sunt, post cum ipsis atrocissimum bellum gestum est: in quo multis oppidis populisq; deletis, reliqui se Fuluio & Posthumio cõsulibus dediderunt. Hinc

Senatus magna fortitudine consternatus, defectione Cisalpinæ Gallię cum etiam ex ulteriori Gallia, ingens aduentare exercitus nuntiaretur, maxime Gestatorum, quod nomen non gentis, sed mercennariorum Gallorum est. Itaq; permoti consules totius Italiæ ad pręsidium imperij contraxere uires. Quo facto, in utriusque consulis exercitu octingenta milia armatorum fuisse referuntur, sicut Fabius historicus, qui eidem bello interfuit, scripsit, ex quibus Romanorum & Campanorum fuerunt peditum trecenta quadraginta octo milia ducenti: equitum uero uiginti sex milia sexcenti, & cætera multitudo sociorum fuit. Commisso prælio apud Arretium, Atilius consul occisus est* octingenti octoginta milia Romanorum. Nec saltem tanta, quanta eos terrere debuit, cæsa sui parte, fugerunt. Nam tria milia eorum tunc interfecta historici tradunt. Quod ideo ignominiosius turpiusq; est, tam paucis amissis, tanta agmina diffugisse: quia se in alijs uictorijs, non uiribus animorum prævaluisse, sed bellorum experientia prouentibus prodiderunt. Quis enim crediderit in exercitu Romanorꝫ numerum istum fuisse saltem, non dico fugisse? Post hæc secundum cum Gallis prælium gestum est: in quo plane quadraginta milia Gallorum trucidata sunt. Sequenti anno Manlius Torquatus, & Fuluius Flaccus consules: primi trans Padum Romanas duxere legiones. Pugnatum est ibi cum Insubribus Gallis, quorum interfecta sunt uiginti tria milia, quinque milia capta sunt. Eo deinde anno qui huic proximus fuit: dira miseram urbem terruere prodigia. Misera utique quæ hinc fremitu hostium, inde nequitia dæmonum terrebatur. Namque in Piceno, flumen sanguine effluxit, & apud Tuscos coelum ardere uisum est, & Arimini nocte multam lucem claram effulsisse, ac tres lunas distantibus coeli regionibus exortas apparuisse. Tunc quoque magno terræmotu Caria & Rodus insulæ adeo concussæ sunt, ut labentibus uulgo tectis, ingens quoque ille colossus rueret. Eodem anno Flaminius consul contemptis auspicijs, quibus pugnare prohibebatur, aduersum Gallos conflixit & uicit. In quo bello nouem milia Gallorum cæsa, septem & decem milia capta sunt. Post hæc Claudius consul Gestatorꝫ triginta milia deleuit, ubi etiam ipse Iudomarum regem in primã aciem progressus occidit: & inter multa Insubrium, quæ ad deditionem coegerat oppida, Mediolanum quoque urbem florentissimam cepit. Deinde Histri noui hostes excitati sunt: quos Cornelius Minutiusque consules multo quidem Romanorum sanguine subegerunt. Quibus diebus Q. ENNIVS poeta claruit: qui Romam translatus habitauit in monte Auentino, parco admodum sumptu, & unius ancillæ ministerio contẽtus, Zeno stoicus moritur, Antigonus uero successor Demetrij Macedonum rex, Atheniensibus libertatem reddidit.

*Alias, septingenti.

Ptholomæo Philopatre regnante, Iudæorum sexaginta milia ab Antiocho sunt interfecta, & ea ab eo passi sunt, quæ in tertio continentur Macchabæorum libro. Cap. VI.

PTholomæus Philopater, annis septem & decem. A reædificatione uero templi, anni ducenti nonaginta erant. Sub hoc item principe ui cti Iudæi, & sexaginta milia eorum cæsa. Ab Antiogo rege Syriæ, & ea, quæ in tertio Ma. chabæorum libro scripta sunt, euenisse re-feruntur. Igitur Iudæos eo in tempore, ab Antiocho Magno Asiam regen te, multa contigit tolerasse mala: dum terra eorum diuersis calamitatibus subiaceret, cum illis, qui humilem Syriam habitare uidebantur. Nam cum Antiochus pugnasset contra Eupatorē Ptholomæum, & eius filium Ptho lomæum cognomine Epiphanem, laborare contigit Iudæos Antiocho uin cente eadem pati, ut pares existerent: naui turbatæ & tempestatibus fluctu-anti: dum inter felicitatem & calamitatem Antiochi fuissent communiter constituti. Cumque uicisset Ptholomęum Antiochus, Iudæam capiens cru deliter eam afflixit. Pontifex uero Iudæorum Onias erat, existens filius Si-monis, ad quem rex Spartanorum, (id est, Lacedæmoniorum,) Arius no mine legationem direxit, & epistolas, in quibus cōtinebatur, Iudæos & La cedæmones ex uno extitisse genere, & familiaritatem cum Abraham so-cialiter habuisse: iustum ergo esse, ut fratres existerent, & per legatos quæ necessaria adiudicarent, peterent: eorumque propria reputarent communia. Rex uero Macedonum Philippus erat.

Quibus diebus infestissimus Romanorum hostis Hannibal, cum copioso exer citu de Hispania profectus, in Italiam venit. In qua decē & tres annos con tinuo perseuerans, quàm grauia & quanta cum Romanis gesserit bella, Romanosque attriuerit, vsque ad vltimam pene desperationem: Et quali ter ab Italia reuocatus in Aphricam, & in ea victus sit à Scipione, cum an te victor frequentissime extitisset. Et dum à domestico Romani premerē tur hoste, quem in patria ferre nequibant, cum quibus externis populis susceperit bella. Cap. VII.

IGITVR Romani infestissimum atque intolerabilem hostem Han-nibalem eo tempore perpessi sunt. Quod eo modo contigit, Carthagi-nenses nanque grauiter ferebant, quod dudum domini gentium, insula-rumque tributa darent, quę prius accipere solebant. Vrebat nobilem po pulum ablatum mare, insulæ raptæ. Hinc ultionem puer Hānibal ad aram iurauerat patris sui Hamilcaris. Igitur in causam belli Saguntus Hispaniæ nobilis & opulenta ciuitas amica Romani populi electa est. Quam Han-nibal causas nouorum motuum quærens, primum bello petit, deinde ob-sidione cinxit: fame excruciauit, octauo demum mense deleuit. Legatos etiam quos Romani propter sociam ciuitatem direxerant: a suo iniurio-sissime conspectu absterruit. Inde PIRINEVM montem transgres-sus, inter ferocissimas Gallorum gentes, ferro uiam aperuit, & nono de-mum die a PIRINEO ad Alpes peruenit. Vbi dum montanos Gal-los repellere eum ab ascensu obnitentes bello superat, atque inuias ru-pes igni, ferroque rescindit, ibi triduo commoratus, quinto demum die, cum maximo labore ad plana peruenit. Fuisse tunc exercitum

eius

eius in centum milibus peditum, & uiginti milibus equitum, definiunt. Scipio consul Hannibali primus occurrit, commissoque prælio apud Ticinum, ipse Scipio grauiter uulneratus, per Scipionem filium admodum prætextatum (qui post Aphricanus cognominatus est,) ab ipsa morte Pœnorum dux liberatus euasit. Cæsus est ibi oĩs pene Romanus exercitus. Pugnatum deinde eodem consule, ad flumen Trebiam, iterumq; Romani pari clade superati sunt. Sempronius cõsul cognito collegę casu, a Sicilia cum exercitu rediji. Qui similiter apud eundem fluuiũ congressus, amisso exercitu pene solus euasit. In eo tamen bello etiam Hannibal sauciatus est. Qui postea cum in Hetruriam primo uere transiret, in summo Appennino tempestate correptus, biduo continuo immobiliter cum exercitu niuibus conclusus & onustus obriguit. Vbi magnus hominum numerus, iumẽta complurima, elephanti autem pene omnes frigoris acerbitate perierunt. At uero alter tunc Scipio; frater consulis Scipionis, in Hispania plurima bella gessit. Magonem quoq; Pœnorꝛ ducem bello uicit & cepit. Diris tunc etiam Romani prodigijs territi sunt. Nam & solis orbis minui uisus est, & apud Arpos parmæ in cœlo uisæ; sol quoq; pugnasse cum luna apud Capenenas, interdiu duas lunas ortas, in Sardinia sanguine duo scuta sudasse apud Falisces cœlum scindi uelut magno hiatu uisum, apud Antium metentibus cruentas spicas in corbẽ decidisse. Igitur Hannibal sciens Flaminium consulem solum in castris esse, quo celerius imparatum obrueret, primo uere progressus, arripuit propiorem, sed palustrem uiam, & tum forte Sarnus late redundans, pendulos & dissolutos cãpos reliquerat. De quibus dictum est: & quæ rigat ęquora Sarnus. In q̃s cum exercitu progressus Hannibal, nebulis maxime quæ de palude exhalabant, prospectum auferẽtibus magnam partem sociorꝛ iumentorumq; perdidit. Ipse autem uni elephanti qui solus superfuerat supersedens, uix difficultatem itineris euasit. Sed oculum (quo iamdudum ęger erat) uiolentia frigoris, uigiliarꝛ, ac laboris, amisit. Vbi uero proximus castris Flaminij consulis fuit, uastatione circumiacentium locorꝛ Flaminium in bellum excitauit. Hæc pugna ad Transimennum lacum facta est, ubi exercitus Romanus infelicissime arte circumuentus Hannibalis, funditus trucidatus est. Ipse quoq; consul occisus est, uiginti quinq; milia Romanorꝛ in eo prælio cæsa, sex milia capta referũtur. De exercitu Hannibalis duo milia ceciderunt. Famosum hoc apud Transimennum lacum certamen fuit, tanta clade Romana maxime cum ita intentus pugnantium* extiterit, ut grauissimum terræmotum, qui tunc forte tam uehemens factus est, ut urbes diruisse, montes transtulisse, discidisse rupes, & flumina retrorsum coegisse referatur, pugnantes omnino non senserint. Hinc consules Lucius Aemilius, Terentius Varro contra Hannibalem missi sunt. Sed impatientia VARRONIS consulis infelicissime apud Cannas Apulię uicum, omnes pene Romanę spei uires perierunt. Nam in ea pugna quadraginta quatuor milia Romanorũ interfecta sunt.

Alias, pugnantiũ animus.

Quamq̃

Quamquam de exercitu Hannibalis magna pars cæsa est, nullo tamen Punico bello Romani adeo ad extremam internitionem adducti sunt. Perijt enim in eo bello consul Aemilius Paulus, consulares aũt prætorij uiri uiginti interfecti sunt: senatores uel capti uel occisi sunt triginta: nobiles uiri trecenti: pedestrium militum quadraginta milia: equitum tria milia quingenti. Varro consul cum quinquaginta equitibus Venusium fugit. Nec dubium est ultimum illum diem Romani status futurum fuisse, si Hannibal mox post uictoriam, ad peruadendam urbem contendisset. Hannibal in testimonium uictoriæ suæ tres modios anulorum aureorum Carthaginem misit: quos ex manibus interfectorum equitum Romanorum, senatorumque detraxerat. Vsqueadeo autem ultima desperatio Reipublicæ apud residuos Romanos fuit: ut senatores de relinquenda Italia, sedibusque quærendis, consilium ineundum putarent. Quod authore Cecilio Metello confirmatum fuisset, nisi Cornelius Scipio, tribunus tunc militum, idem qui post Aphricanus, districto gladio eum deterruisset: ac potius pro patriæ defensione in sua uerba iurare coegisset. Romani ad spem uitæ quasi ab inferis respirare ausi, dictatorem decimum IVNIVM creant. Qui delecto habitu ab annis decem & septem, immaturæ inordinatæque militiæ, quatuor legiones undecunque contraxit. Tunc etiam seruos spectati roboris, ac uoluntatis* uel si ita opus fuit, publico precio emptos, sub titulo libertatis, sacramento militiæ adegit, & arma quæ deerant, templis detraxerunt, egenti ærario priuatæ opes refusæ sunt. Ita equester ordo, ita plebs trepida, oblita studiorum in commune consuluit. IVNIVS itaque dictator antiquum quoque Romanæ miseriæ factum recolens, per supplementa exercitus edicto, uelut asylo patefacto, homines quicunque sceleribus, ac debitis obnoxij essent, impunitate promissa, militiæ mancipauit. Quorum numerum ad sex milia uirorum fuit. Campania uero, uel potius omnis Italia, ad Hannibalem desperata penitus Romani status reparatione defecit. Post hoc Lucius Posthumus prætor aduersus Gallos pugnare missus, cum exercitu cæsus est. Deinde Sempronio Graccho, Q. Fabio Maximo consulibus, Claudius Marcellus ex prætore proconsul designatus, Hannibalis exercitum prælio fudit primusq; post tantas Reipublicę ruinas, spem fecit Hannibalem posse superari. Scipiones autem in Hispania Hasdrubalem Pœnorũ imperatorem ad Italiã exercitum comparantem, grauissimo bello oppresserunt. Nam XXXV. milia militum de exercitu eius, uel cęde, uel captione minuerunt. Celtiberos milites quam prima externã manum Romani in castris habere cœperunt, precio solicitatos ab hostium societate in sua castra duxerunt. Sẽpronius Gracchus proconsul ab hospite suo Lucano q̃dam in insidias inductus occisus est. Centenimus Pęnula centurio decerni sibi ultro bellũ aduersum Hannibalem petiit, a quo cum VIII. milibus militum, q̃s in aciem adduxerat cęsus est. Post hũc Gneus Fuluius prætor ab Hãnibale uictus, amisso exercitu uix euasit.

Alias, additur ob latos.

Eo

Eo tempore cum unum domesticum, ut diximus, bellum ferre nullo modo posset, tria insuper trāsmarina bella fuisse suscepta, unum in Macedonia contra Philippum potentissimum Macedoniæ regem: alterum in Hispania contra Hasdrubalem Hannibalis fratrem: tertium in Sardinia cōtra Sardos, & alterum Hasdrubalem Carthaginensium ducē: extra hoc quartum Hannibalis, quo in Italia premebantur, et tamen fortis in alterutrum despe ratione in meliora profecit. Nam in his omnibus desperando pugnarunt: pugnando uicerunt. Decimo anno postq̄ Hannibal in Italiā uenerat, Gneo Fuluio Publio cōsule, Hannibal de Campania mouit exercitum, et cum ingēti clade oīm, per Sedecinum Suessanumq; agrum uia Latina profectus ad Anianum fluuium tribus miliaribus ab urbe consedit, incredibili totius ciuitatis metu. Cum senatus populusq; curis trepidus, matronæ quoq; amentes pauore, per propugnacula currerent, & conuehere in muros saxa, primęq; pro muris pugnare gestirent. Ipse autem Hannibal cum expeditis equitibus usq; ad portam Collatinā infestus accessit. Deinde omnes copias in aciem direxit. Sed & consules Fuluius cum proconsule non detrectauere pugnam. At ubi expositę utrimq; acies constiterunt in conspectu Romę pręmium uictoris futuræ: tantus subito se imber e nubibus grandine mixtus effudit, ut turbata agmina, uix armis retentis, in sua se castra colligerent Deinde cum serenitate reddita, in campum copiæ atq; aciem redissent, rursum uiolentia fusa tempestas, maiore metu mortalium audaciam coercuit, territosq; exercitus refugere in tētoria coegit. Tunc conuersus in regionem Hannibal dixisse fertur: Potiundæ sibi Romæ, modo uoluntatem non dari, modo potestatem. At uero in Hispania ambo Scipiones, a fratre Hasdrubalis interfecti sunt. In Campania Capua capta est a Q. Fuluio proconsule Principes Campanorum, ueneno mortē sibi conciuerunt: senatum omnem Capuæ etiam prohibente Senatu Romano, Fuluius Sulpicius necauit. Interfectis in Hispania Scipionibus, cum omnibus incusso pauore cunctantibus Scipio se admodum adolescens ultra obtulisset, & pecunię penuria esset ærarij, Claudio Marcello & Valerio Leuino authoribus qui tunc consules erant, aurum, argentumq; signatum ad quæstores palam omnes senatores in publicum contulerunt: ita ut nihil præter anulos singulos, bullasq; sibi ac filijs, et deinde per filias uxoresq; suas singulas tantum auri untias & argenti non amplius q̄ singulas libras relinquerent. Scipio Aphricanus annis natus XXIII. imperium in Hispaniam proconsulare sortitus, ultionem præcipue patris & patrui animo intendens, Pyrrhineū transgressus, primo impetu Carthaginem nouam cepit: ubi stipendia maxima præsidiaq; ualida, copiæ auri argentiq; magnæ Pœnorꝝ habebantur. Ibi etiam Magonem fratrem Hannibalis captum cum cæteris Romam misit. Leuinus cōsul ex Macedonia rediens, Agrigentum urbem Siciliæ expugnauit, ibiq; Hannonem Aphrorum ducem cepit: XL. ciuitates in deditionem accepit, XX. & VI. expugnauit. Hannibal in Italia Gneum Fuluium proconsulem: XI.

præte-

prætereà tribunos,& XIIII.milia militũ interfecit. Marcellus consul cum Hãnibale triduo cõtinuo dimicauit. Prima die pari pugna discessum est, sequenti uictus cõsul, tertio uictor, VIII.milia hostiũ interfecit: ipsum Hannibalem cum reliquis, fugere in castra cõpulit. Fabius Maximus cõsul Tarẽtum, quæ a Romanis desciuerat, iterũ expugnauit & cepit, ibiq; ingentes copias Hãnibalis cum ipso duce eius Carthalone deleuit, XXX. milia hoĩm captiuorũ uẽdidit, & precia in fiscũ retulit. Sequẽti anno in Italia Claudius Marcellus cõsul ab Hannibale cum exercitu occisus est. Scipio in Hispania Pœnorũ ducem Hasdrubalẽ uicit, et castris exuit. Pręterea LXXX. ciuitates, aut deditione aut bello in potestatẽ redegit: Aphris sub corona uenditis, sine precio dimisit Hispanos. Hãnibal utrunq; consulẽ Marcellum & Crispinum insidijs circumuentos, interfecit. Claudio Nerone & Marco Libio Salinatore cõsulibus: cũ Hasdrubal Hãnibalis frater ab Hispanijs per Gallias ad Italiã ueniret, iussusq; a Carthaginẽsibus, ut fratri cum copijs iungeretur, magna secum auxilia Hispanorũ, Gallorumq; deduceret, et cum maturato aduentu descendisse iam ex Alpibus consulibus proditus fuisset, ab exercitu Romano ignorante Hannibale præuẽtus, cum omni exercitu suo interfectus est. Nam L. & VIII. milia de exercitu Hasdrubalis ibi occisa sunt, capta sunt V. milia CCCC. Tria milia aũt Romanorũ ciuiũ inter eos reperta atq; reuocata sunt. Quod uictoribus cõsulibus solatio fuit. Nam et ab exercitu eorũ VIII. milia ceciderũt, Hãnibali caput fratris sui Hasdrubalis ante castra proiectũ est. Quo uiso & simul clade Pœnorũ cognita, anno XIII. q̃ in Italiam uenerat, refugit in Brutios. Post hæc anno cõtinuo inter Hannibalẽ & Romanos quies a tumultu bellorũ intercessisse uisa est: quia inquietudo morborũ in castris erat, et grauissima pestilẽtia uterq; exercitus agebatur. Interea Scipio uniuersa Hispania a Pyrrheneo usq; Oceanum in prouinciã redacta, Romã uenit. Cõsul cũ Licinio Crasso creatus, in Aphricam trãsijt, Hannonẽ Hamilcaris filiũ ducem Pœnorũ interfecit, exercitũ eius partim cæde, partim captiuitate disperdidit. Nam XI. milia Pœnorũ eo prælio occidit. Sẽpronius cõsul cum Hãnibale cõgressus & uictus, refugit, Scipio in Aphrica aggressus hyberna Pœnorũ atq; alia Numidarum, quæ utraq; haud procul ab Vtica erãt, nocte cõcubia fecit incẽdi. Pœni trepidi cum casu accidisse ignẽ putarẽt, inermes ad extinguendũ cõcurrerunt: quare ab armatis facile oppressi sunt. In utrisq; XL. milia hoĩm, igni, ferroque consumpta sunt: capta V. milia, duces ipsi miserabiliter ambusti, ægre effugerũt. Hasdrubal imperator, Carthaginẽ profugus uenit. Itaq; Sifax et Hasdrubal, mox plurimũ reparauere exercitũ: atq; iterũ cum Scipione congressi sunt, uictiq; fugerũt. Sifacem fugientẽ, Lelius & Masinissa ceperũt: cætera multitudo Cirtã fugit. Quã Masinissa oppugnatã in deditionẽ recepit: Sifacẽ ad Scipionem uinctũ catenis deduxit. Quem Scipio cum ingentibus spolijs, plurimisq; captiuis perducendũ Lelio tradidit. Hãnibal redire in Aphricã missus, ut fessis Carthaginensibus subueniret, flens reliquit Ita-

liam, omnibus Italici generis militibus, qui sequi nollet, interfectis, cum ad Aphricanũ littus propinquaret, iussus quidã e nauticis ascendere in arborẽ nauis atque inde speculari quã regionem teneret, sepulchrũ dirutũ se prospexisse respõdit. Abominatus dictũ Hannibal, deflexo cursu ad Leptim oppidum copias exposuit. Qui cõtinuo refecta multitudine Carthaginem uenit. Deinde colloquium Scipionis petijt. Vbi cum se diu attoniti, admiratione mutua, duo clarissimi duces suspexissent, infecto pacis negotio, prœliũ consertum est. Quod diu magnis ducũ artibus dispositũ, magnis copiarum molibus gestũ, magnis militũ uiribus consummatũ, Romanis uictoriã cõtulit. Octoginta ibi elephanti uel capti uel occisi sunt, Carthaginẽsium interfecta sunt XX. M. D. Hannibal ante oĩa prælium & in prælio expertus cum paucis, hoc est, uix IIII. equitibus inter tumultũ elapsus ad Rumetũ confugit. Postea Carthaginẽ post VI. et XXX. annos, q̃ inde paruus cum patre exierat, uenit: cõsultantique Senatui, nullã esse residuã spem, nisi petendã pacem, persuasit. Gaio Cornelio Lentulo Publio, Eliopeto cõsulibus Carthaginẽsibus pax per Scipionẽ uoluntate senatus, populique concessa est. Naues tamen plusq̃ quingentæ in altũ productæ, in cõspectu ciuitatis incensæ sunt. Scipio iam tunc cognomento Aphricanus, triũphans urbem ingressus est. Quem Terẽtius, qui postea comicus, ex nobilibus Carthaginensium captiuus pileatus (q̃d insigne indultæ sibi libertatis fuit) triumphantem post currum secutus est. Neuius comicus Vticæ moritur, pulsus Roma factione nobilium, ac maxime Metelli Plautus Romæ moritur. Qui propter annonæ difficultatẽ, ad molas manuarias pistori se locauerat. Vbi quoties ab opere uacasset, scribere fabulas solitus erat, ac uendere.

Rex Ptholomæus Epiphanes per ducem suum, nomine Scopam, humilem Syriam, Iudæam, atque Samariam in suam recepit ditionem: quas Antiochus nuper ab eius abstulerat potestate. Iterumque Antiochus deuicto Scopa, suæ easdem regiones ditioni subiecit. Cap. VIII.

Ptholomeus, qui & Epiphanes, annos XXIIII. Sub q̃ Ptholomeo Macchabæorum martyres coronãtur. Sub huius tẽpore gesta sunt, quæ historia II. libri Macchabæorum continet. A reædificatione uero tẽpli anni sunt CCC. VII. Põtifex Iudæorum Onias, qui & supra. Ptholomeus ergo Epiphanes, defuncto patre Philopatore, magnã uirtutẽ militũ misit cum duce noĩe Scopa cõtra humilẽ Syriã, multasque eorum ciuitates cepit. Inter quas gentẽ Iudæorum bello uictã recepit, quã nuper Antiochus sibi sociauerat, uicto Ptholomæo Philopatore. Et nõ post multum, Antiochus Scopã uicit, cõfligens cõtra eum iuxta fontẽ Iordanis, multosque de exercitu eius strauit. Postea uero Antiocho capiẽte Samariã et ciuitates Syriæ, ibidẽ quas Scopa tenuerat, spõte gens Iudæorum ad eũ transiens, in ciuitatẽ omnẽ eius exercitũ suscepit, & Elephãtis abundãter alimenta præbuit, & obsidenti eos, qui ab Scopa in arce Hierosolymorum relicti sunt, custodes prono aĩo auxiliũ præstiterunt. Igitur Antiochus iustũ arbitratus Iudæorum erga se studiũ liberaliter remunerandũ, scripsit magistratibus, et amicis: testimonium exhi-

exhibens, q̄ ab eis bene tractatus est. Sed & donationes, quas eis pro gratia retribuere cogitauit, manifeste illis innotuit, id est, ut ciuitatē destructam reficerent, & in eam habitatores cōgregarent dispersos. Ad immolationes uero uictimarū uini & olei, & libani preciū, argenteorū XX. milia. Ad similā autē tritici modios M. CCCC. LXXV. et salis modios CCC. LXXV. præbere iussit. Ad porticus uero tēpli, seu ad alia quę delapsa erāt ædificia, materiē ex Libano cōcessit. Omne genus Iudæorū secundū proprias leges cōuersari permisit. Sacerdotes & scribas tēpli atq; cātores sacros a tributis quę pro suo capite dabāt relaxauit. Eos uero, q ex ipsa ciuitate seruitio addicti erāt, eorumq; genitos libertati donauit, & substātias eis reddi præcepit. Edictum autē per omne suū misit imperiū causa ornatus tēpli, in quo cōtinebat, nemin ē alienigenarū intra muros tēpli ingrediēdi habere licētiā: Nec Iudæos, nisi purificatos secundū patriam legē, neq; inferri in ciuitatē carnes animaliū, quæ Iudęis interdictæ sunt, sed solitis patriæ uti permissum est, quibus deo sacrificandū lex diuina cēsuit. De his ita eo tēpore apud Iudęos rebus gestis: Polybius Megalopolitanus in XI. historię suę libro, ita dicit: Ptholomæi dux Scopa ad superiora uadens loca, superauit hyemis tēpore gentē Iudęorū. Dicit nāq; & in eodē uolumine, qualiter Scopā Antiochus deuincēs, Bathaniā et Samariā, et Abella et Cedar cepisset. Paulo post uero tradiderunt se ei Iudæi, qui circa templū habitabant. Postea uero ut amicitiam & fœdus Ptholomæus cum Antiocho composuit, dedit ei filiam suam Cleopatram ad nuptum, concedens ei humilem Syriam & Samariam, & Iudæam & Phœnicen dotis nomine.

Relatio, qualiter Philippus Macedonum rex à Romanis victus, Demetrium filium suum obsidem dederit. Similiter Nauides Athenienfium dux à Romanis victus, filium suum Armenem obsidem tribuit. Cum quibus diuersæ nationes sunt Romanis subiectæ. Antiochus etiam rex Syriæ cum omnibus suis copijs bis victus, terra marique, vectigal soluere coactus. Cap. IX.

Apud Romanos uero ijsdē diebus bellum Punicum II. finitū est. Cui Macedonicū continuo successit, q̄d Q. Flamminius consul sortitus, post multa & grauissima pręlia, quibus Macedones uicti sunt, pacē Philippo regi eorū dedit. Deinde cum Lacedæmonijs pugnauit, uicto Nauide duce eorū, nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filiū, & Armenē Nauidis filiū ante currū duxit. Romani captiui, qui sub Hānibale per Gręciā uenditi fuerāt, uniuersi recepti, capitibus rasis ob detersam seruitutē, currum triumphātis secuti sunt. Eo tēpore Insubres, boi atq; Caenomāni, cōtractis in unū uiribus cū Hamilcare Pœnorū duce, qui in Italia remāserat, Cremonā, Placētiamq; uastātes, difficillimo bello, a Lucio Fuluio p̄tore superati sunt. Postea Flāminius procōsul Philippū regē, & cū eo Thracas, Macedones, Illyrios, multasq; pręterea gētes, quę in auxiliū eius uenerant, bello subegit. Victi Macedones castra amiserunt, VIII. M. hostium eo die cæsa, V. M. capta Libyus scribit. Valerius dicit XL. M. trucidata, Cladius uero XXXII. M. interfecta cōmemorat. Igit

Antiochus rex Syriæ, bellũ contra populũ Romanum struens, in Europã trãsijt ex Asia. Tunc etiã Hannibal, propter excitãdi belli rumores, qui de eo apud Romanos ferebantur: exhiberi Romam a senatu iussus, clam ex Aphrica profectus, ad Antiochũ migrauit. Quẽ cum apud Ephesum inuenisset, cunctãtem mox ad bellũ impulit Scipio Aphricanus inter cæteros legatos ad Antiochũ missus, etiã cum Hannibale colloquiũ familiare habuit. Sed infecto pacis negotio, ab Antiocho discessit. In utraq; Hispania per Flaminium, Fuluiumq; pretores, bella multũ horrida, cruẽtaq; utrisq; populis gesta sunt. P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione consule, Antiochus, q̃uis Thermopilas occupasset, quarũ munimine tutior, propter dubios belli euẽtus fieret: tamẽ cõmisso bello, a cõsule Glabrione superatus, uix cum paucis fugit e prælio, Ephesumq; peruenit. Is habuisse fertur armatorũ LX. M. E quibus XL. M. cæsa, capta plusq̃ V. M. fuisse referuntur. Alter cõsul Scipio cum Boiorũ gente cõflixit, in quo prælio XX. M hostium interfecit. Sequẽti anno Scipio Aphricanus habens in auxilio Eumenem, Attali filiũ, aduersus Hannibalẽ, qui tunc Antiochi classi preerat, bellũ nauale gessit. Antiochus uicto Hannibale atq; in fugã acto, simulq; omni exercitu amisso, pacem rogauit, eoq; iure eam obtinuit, ut annis singulis M. talenta Romanis uectigalis noĩe persolueret, filiumq; Aphricani, quẽ utrum explorantem, an in prælio cepisset, incertum est, ultro remisit. Eodem tẽpore Aphricanus ab ingrata sibi urbe diu exulans, apud Amiternũ oppidũ morbo perijt. Iisdem etiã diebus Hannibal apud Brisiã Bythiniæ regem, cum a Romanis reposceret, ueneno se necauit. In Sicilia tunc Vulcani insula, quæ ante nõ fuerat, repente mari edita cum miraculo omnium usq; nunc manet. T. Liuius tragœdiarũ scriptor, clarus eo tẽpore habebatur. Qui ob ingenij meritũ, a Liuio Salinatore, cuius liberos erudiebat, libertati donatus est.

Qualiter Antiochus Aegyptum occupauerit, Romanis denuntiantibus timore perculsus, ab ea discessit, Hierosolymam petens, templum spoliauit, & aram in ea statuens, immundis sacrificijs polluit, ciuitatemq; uastando destruxit, & arcem ob custodiam Macedonum in eadem ædificauit, partem populi captiuam duxit, & partem in ore gladij consumpsit: reliquos ritu gentium uiuere instituit, contradicentes diuersis pœnis affici iussit. Et unde hoc malum exordium sumpsisse credebatur. Cap. X.

PTholomæus Philomitor, annis XXXV. A ræedificatione uero tẽpli, anni sunt, CCC. XXXI. Macedonum rex Perseus erat. Defuncto itaq; Seleuco rege Syriæ, Antiochus frater eius gubernacula regni susceperat, qui Epiphanes nuncupabatur. Moritur etiã Ptholomæus rex Aegyptiorũ, qui similiter Epiphanes dicebatur, relinquens duos filios minores ætate. Quorũ unus, qui & maior erat, de q̃ nunc mentionẽ fecimus, Philomitor dicebatur: minor uero Fiscon. Antiochus pro suo feliciter imperio, exercitũ ducere deliberauit ad Aegyptũ, tractus desiderio eius & contẽnens filios Ptholomæi, ut debiles ac nequaq̃ tanta negotia regere preualentes. Perueniens igitur cum magna uirtute ad Pelusium, & dolo Philo

mitorem

nitorem Ptholomæum circũueniens, Aegyptum occupauit. Et cum adiſſet loca Mẽphiticæ ciuitatis, eam capiẽs contra Alexandriã ut obſidendo Ptholomæũ caperet, ambulauit. Expulſus uero eſt non ab Alexandria tm̃, ſed etiã a tota Aegypto, Romanis ſibi denuntiãtibus, ut diſcederet a prouincia. Per idem tẽpus defuncto Onia principe ſacerdotum, fratri eius Antiochus ſacerdotij cõtulit principatũ. Nam filius quẽ Onias reliquerat, adhuc infans erat. Ieſu uero, qui frater erat Oniæ, principatũ ſacerdotij rex abſtulit iratus, & dedit eum iuniori fratri eorꝝ noĩe Oniæ. Sic nãq; ad tres filios Simonis principatus ſacerdotij, ſicut prædiximus, peruenit. Et Ieſus quidẽ Iaſonẽ ſe nominauit. Onias autẽ Menelaus eſt nuncupatus. Seditionẽ itaq; prius princeps ſacerdotũ Ieſus, aduerſus Menelaum concitauit, et diuiſa in utrunq; populi multitudine, pars plurima Iaſonẽ adiuuabat. Vnde laborãtes Menelaus & qui ei cõſenſerant, ad Antiochũ diſceſſerunt. Ad notitiam ẽm eius perducentes, q uellent patrias relinquere leges, & conuerſationem & mores obſeruare Græcorꝝ, rogauerũt eum, ut permitteret eis ædificare gymnaſium Hieroſolymis. Cumq; cõceſſiſſet, circuncíſionẽ ſuam uelauerunt, ut non appareret in denudatione Græcis eſſe diſſimiles. Cæteraq; oĩa relinquẽtes, quæ illis mos patrius imponebat, aliarꝝ facta gentium, ritusq; ſequebãtur. Igiť hæ ſeditiones quæ propter ambitionẽ, atq; dignitatẽ ſummi ſacerdotij inter p̃dictos turpiter gerebanť fratres, atq; diſſenſiones quæ inter Hircanũ Ioſephi filiũ (de q̃ ſupra meminimus) eiuſq; fratres crudeliter actæ ſunt, maxima pullularunt calamitatũ ſemina in populo Iudæorꝝ, dũ aduerſum ſe alienigenarꝝ arma prouocãtes, propria dilaniauerũt uiſcera, dũ aliqui Seleucũ eiuſq; principes, alij uero Antiochũ illius ſucceſſorẽ, ad deſolationẽ templi, deſtitutionẽq; populi euocauerũt, ut p̃miſimus. Igiť reuerſus rex Antiochus ab Aegypto, propter Romanorꝝ timorẽ, ad Hieroſolymorꝝ ciuitatẽ ducit exercitũ. Quo perueniẽs, cepit eam cõflictatione cuiuſpiã, aperiẽtibus ei portas his, qui uoluntati eius cõſentiebant. Ingreſſuſque ciuitatẽ Hieroſolymorꝝ multos interemit, ſibi cõtraria ſapiẽtes, necnõ et eos, q portas ei aperiẽtes ciuitatẽ tradiderũt, propter tẽpli diuitias interfecit, multaſq; ab eo tẽplo auferẽs pecunias, ad Antiochiã reuerſus eſt. Poſtq̃ autẽ expoliauit tẽplum, ita ut uaſa dei aſportaret, & lucernas aureas & arã aureã, & mẽſam, & ſacrariũ: neq; de uelis abſtinuit, quæ ex byſſo, & purpura & cocco erãt. Exhauriẽs autẽ & theſauros, nihilq; penitus relinquẽs, ad maximũ Iudęos propter huiuſmodi cauſam luctũ uſq; perduxit. Nam et q̃tidianas immolationes, quas deo ſecundũ leges offerebãt, celebrari prohibuit. Deprędãs autẽ totam ciuitatẽ, quoſdã interfecit, alios captiuos cum uxoribus & filijs deduxit, ita ut numerus multitudinis captiuorꝝ, uſq; X. M. exiſtere uidereť. Incẽdit etiã optima eius loca, & deponens muros, arcẽ ædificauit in interiori parte ciuitatis. Nam alta & eminẽtior erat prius templo, & propter hoc muniẽs eam muris altis & turribus, cuſtodiã Macedonum ibi diſpoſuit. Manebãt in arce etiã nihilominus hoĩes impij, & moribus

bus maligni, a quibus ciues multa & acerba subinde patiebantur. Aedificās uero & in sacrario arā, super eam porcos immolauit, hostias nō legitimas nec patriæ religioni Iudæorꝝ congruas. Coegitq; etiā eos relinquere religionem patriā, idolum uenerari, ædificare etiā in unaquaq; ciuitate & uico tēpla Iudæorꝝ, & aras collocātes, immolare super eas porcos omni die præcepit, & ne quis circuncideretur, inhibuit. Interminatus est eñi tormēta grauissima, si quis pter hæc facere inueniretur. Cōstituit itaq; pposítos, qui cogerent eos imperialia mādata perficere. Et multi quidē Iudæorꝝ spōte, alij uero propter timorē imminētis regis pcepta sequebanť. Probatissimi et generosissimi detestabile facinus execrātes, patrijs legibus adhęserūt, propterea diebus singulis pœnis afflicti, et amare passi tormēta, trucidabāť. Nam & uerberati, & diuersis cruciatibus fatigati, adhuc uiuētes crucis patibulo figebanť. Vxores uero pariter & filios q̄s circunciderūt, propter uoluntatē regis laqueis suffocabāt, parentū eos ceruicibus inligātes. Insuper et si apud aliquē uolumē inuentū fuisset sacrū aut lex, is crudeli sorte moriebať.

Quibus diebus Romani innumeras multitudines hominum in Hispania trucidauerunt, oppida vltra C C C. destruentes, euerterunt. Bellum etiam Macedonicum, merito inter maxima cōputandum, tunc gestum est. Punicum etiam bellum exortum est tertium. Quo confecto, igni, ferroq; Carthago penitus est euersa, anno postquam condita est DC. Cap. XI.

QVo in tēpore apud Romanos Fuluius Flaccus ptor in citeriore Hispania maximo prelio, XXIII. M. hoīm' fudit, IIII. M. cepit. Hinc Gracchus Sēpronius in Hispania ulteriore C. V. oppida uacuata, quassataq; bellis, ad deditionē coegit. Hinc Lucius Posthumius in citeriore Hispania XL. M. hostiū bello interfecit. Gracchus ptor ibidē iterꝝ C C. oppida expugnauit & cepit. Quibus etiā diebus bellū Macedonicū gestum est, merito inter maxima bella referendū. Nam Perseus Philippi filius, quem Macedones secuti sunt, auxiliarios habuit Thraces, cum rege eorꝝ Coti, & uniuersōs Illyrios cum rege Gentio. Gens nanq; Basternarꝝ, quæ pdarum spe solicitata in auxilium eius properabat, sine ulla pugna uel aliq̄ hoste deleta est. Dum Danubiū cum toto agmine super glaciem transirēt, gelu cōcrepans enormitate pōderis, glacialis crusta dissiliuit, uniuersumq; agmen q̄d diu sustinuerat medijs gurgitibus uicta, tandē et comminuta destituit, atq; eadē rursus fragmētis impedientibus superducta submersit. Pauci ex omni populo per utranq; ripam uix concisis euasere uisceribus. Cæterū in auxilio Romanorꝝ tota primū Italia, deinde Ptholomæus rex Aegypti, & Ariarates Cappadocię, Eumenes Asię, Masinissa Numidiæ fuerūt. Itaq; aduenięti Crasso cōsuli, Perseus occurrit, cōmissoq; plio, miserabiliter uicti fugere Romani. Sequēti pugna, pene pari clade partis utriusq; in hyberna discessum est. Deinde Perseus profligato multis plijs exercitu Romano, in Illyricū trāsgressus, Sulcaniū oppidum defensum a psidijs Romanis, pugnādo cepit, ubi magnā Romanorꝝ psidiorum multitudinē partim occidit, partim sub corona uendidit, partim secū

in Ma-

in Macedoniā duxit, postea cum eo Aemilius Paulus cōsul dimicauit et uicit. Nā XX. M. peditū in eo bello interfecit. Rex cū eqtatu subterfugit. Sed continuo captus, atq; in triūpho cū filijs ante currū actus est, & post apud Albā in custodia defecit. Filius eius iunior fabricā ærariā ob tolerandā inopiā Romæ didicit, ibiq; cōsumptus est. Plurima ꝑterea et satis diuersis pro tēribus bella multarꝫ ubiq; gentiū gesta sunt, quę breuitatis causa ꝑtermisi. Igitur cum oēs Romanos ingens Celtiberorꝫ metus inuasisset, & ex oībus nō esset q ire in Hispaniā uel miles, uel legatus auderet: P. Scipio, (q postea Aphricanus erat,) ultro sese militaturꝫ in Hispaniā obtulit, cū tamē in Macedoniā sorte iā deputatus esset. Itaq; profectus in Hispaniā, magnas strages gentiū dedit. Sępius etiā militis q̄ ducis usus est officio. Nā & barbarꝫ prouocantē singulariter cōgressus, occidit. Sergius aūt Galba ꝑtor, a Lusitanis magno ꝑlio uictus est, uniuersoq; exercitu amisso, ipse cū paucis uix elapsus, euasit. Eo tēpore cēsores theatrū lapideū in urbe cōstrui cēsuerunt. Quod ne tūc fieret, Scipio Nasica, grauissima oratione obstitit dicēs: inimicissimū hoc fore bellatori populo, ad nutriēdam desidiā, lasciuięq; cōmentum, adeoq; mouit senatū, ut nō solum uendi oīa, theatro cōparata iusserit, sed etiā subsellia ludis poni prohibuerit. III. hinc Punicū bellum exortū est. Igit cū senatus delendā Carthaginē cēsuisset, profecti in Aphricā cōsules, et Scipio tūc tribunus militū, filius, ut ferūt, maioris Aphricani, prope Vticā castra tenuerūt. Ibi Carthaginēsibus euocatis, iussit ut arma et naues traderēt. Nec mora, tāta uis armorꝫ repēte tradita est, ut facile tota ex his Aphrica potuisset armari. Sed Carthaginenses postq̄ arma tradiderunt, & relicta urbe secedere procul a mari X. M. passuū iussi sunt, dolorē ad desperationem cōtulerunt, aut defensuri ciuitatē, aut cum ipsa per ipsam sepeliēdi, ducesq; sibi duos Hasdrubales creauerūt. Arma primū facere aggressi, æris, ferriq; inopiā auri & argēti metallis suppleuerūt. Cōsules oppugnare Carthaginē statuunt, cuius situs fuisse huiusmodi dicitur, XXII. M. passuum muro amplexa, tota pene mari cingebat, absq; faucibus qui tribus milibus passuum aperiebātur. Is locus murū XXX. pedum latū habuit, saxo quadrato in altitudine cubitorꝫ XL. Arx, cui Birsæ nomen erat, paulo amplius q̄ duo milia passuum tenebat. Ex una parte murus cōmunis est urbis & Birsæ imminens mari, quod mare stagnum uocant, quoniam obiectu protentæ linguæ strangulatur. Consules igitur q̄uis aliquantam muri partem quassatam machinis diruissent, tamen a Carthaginensibus uicti & repulsi sunt. Quos fugientes, Scipio repulso intra muros hoste, defendit. Censorinus in urbem redijt, Manilius omissa Carthagine, ad Hasdrubalem arma conuertit. Scipio Masinissa mortuo, inter Masinissæ filios tres, Numidiæ regnum diuisit. Quocirca Carthaginem reuersus Manilius Degazam urbem expugnauit, atque diripuit, Duodecim milia ibi Aphrorꝫ cæsa, VI. capta sunt. Hasdrubal Pœnorꝫ imperator Masinissę nepos subselliorꝫ fragmētis in curia a suis propter suspicionē proditionis occisus est. Iuuentinus

 præ-

prætor in Macedonia aduersus Pseudophilippum congressus: cum maxima clade totius Romani exercitus interfectus est. Anno ab urbe condita DC. Post bellum Punicũ secundũ Gneo Cornelio Lentulo, Lutio Mummio consulibus, Scipio superioris anni consul, delere Carthaginem suprema sorte molitus, Cuothonẽ ingreditur. Vbi cum VI. continuis diebus noctibusq; pugnat, ultima Carthaginenses desperatio, ad deditionem traxit: petentes, ut q̃s belli clades reliquos fecit, saltem seruire liceat. Primũ agmen mulierũ satis miserabile, post uirorũ magis deforme descendit. Nam fuisse mulierũ XXV. milia: uirorum XXX. milia memoriæ traditum est. Rex Hasdrubal se ultro dedit. Transfugæ, qui Aesculapij templum occupauerant, uolũtario precipitio igne cõsumpti sunt. Vxor Hasdrubalis se duosq; filios secum, uirili dolore & furore fœmineo, in medium iecit incendiũ: eundem nũc mortis exitũ faciens nouissima regina Carthaginis, quem q̃ndam prima fecisset. Ipsa aũt ciuitas X. & VII. continuis diebus arsit: miserumq; spectaculũ de uarietate cõditionis humanę, uictoribus suis prębuit. Diruta est aũt Carthago omni murali lapide in puluerẽ comminuto, DCC. anno postq̃ condita erat. Multitudo oĩs captiuorũ, exceptis paucis principibus, uenundata est. Ita IIII. quam ceptum fuit anno, bellum Punicum III. terminatum est. Quæ tunc etiã bella in citeriore Hispania gesta sunt, & qualiter Bebius a Liguribus circũuentus cum omni exercitu perijt, quõ etiã Fuluius cõsul, cum Gallogręcis acerbissimum bellũ gessit, circa Olympũ montem, & cętera bella quę tunc Romani per diuersa gerebãt loca, qui latius scire uoluerit, Orosij cæterorũq; historiographorũ libros legere curabit. Statius Cecilius comœdiorũ scriptor, clarus hisdem habetur diebus. Qui natione Gallus erat, alij Mediolanensem eum fuisse ferunt. Primũ Ennij contubernalem, & anno sequenti post eius mortem & ipse mortuus est, & post Ianiculum sepultus. Ennius uero poeta LXX. ætatis suæ anno, articulari morbo perijt, sepultusq; est in Scipionis monumẽto: in uia Appia intra primum ab urbe miliariũ. Tunc etiam Lucius poeta nascitur. Romæ descriptione facta, inuenta sunt hoĩm CCCXXXIIII. milia. Quo in tempore Aristobolus philosophus cõmentarios scripsit in libros Mosi, et regi obtulit Ptholomęo. Romani interfecto Pseudophilippo Macedones gentium dños tributarios faciũt: regnumq; Macedonicum deficit, Carthago nanq;, ut præmisimus, igni ferroq; funditus est euersa. Antiochus, sicut superius meminimus, templum dñi polluit: & in eo Iouis Olympiaci simulachrum posuit. In Samaria autẽ super uerticem montis Gaziri, ubi templum Sanabalath quondã ędificauerat ad instar Hierosolymorũ in noĩe summi dei, delubrũ Iouis Pegrini Antiochus consecrari in eo iussit: ipsis Samaritanis ut id faceret precantibus. Nunc uero ubi contaminationem atq; uastationem templi ostendimus, duoq; regna potentissima, Macedonicum scilicet atq; Carthaginense, defecisse, finẽ etiã huius uoluminis imponere decreuimus.

FINIS LIBRI QVINTI.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM TOMI PRIORIS, Liber VI.

Qualiter Matathias resistens Antiochi edictis leges patrias vindicauerit, Iudam ducem populo præfecerit, & ipse Iudas quomodo ad principatum sacerdotij peruenerit. Cap. I.

ODEM AVTEM TEMPORE, quo Ptholomæus Fiscon in Alexandria regnabat, Antiochus uero crudeliter sæuiendo Iudęos diuersis afficiebat pœnis (uti in præcedēti libro succincto cōmemorauimus sermone) erat habitans aliquis in Modin uico Iudææ Matathias filius Iohannis, sacerdos ab Hierosolymitis, habens filios V. quorū noīa sunt hæc: Iohannes, q & Gaddis: Simō uero, q dictus est Matathias: & Iudas, q uocabaī Macchabęus: & Eleazarus, q dictus est Apphus: Abrahā, qui et Ionatha. Iste ergo Matathias plāgebat apud filios rapinā ciuitatis, et tēpli nuditatē, seu calamitates plebis, deputās melius esse pro patrijs mori legibus, ą sine gloria uiuere. Venientibus aūt ad Modin uillā a rege Antiocho directis, ut cogerēt Iudęos facere ą pręcepta erāt a rege, & iubentibus illic constitutis immolare idolis, secundū regis iussionem: & primum Matathiā, qui doctrina uel fama glorię reliqs anteibat, qui non solū se temperauit a sacrilegio regalicꝙ edicto, uerūetiam immolantē simulachris hostias de popularibus suis nactus, gladio trāsuerberauit. Et congregata manu ipse cum filijs suis, temerantes usum patrium, & iustitias legis, alios necauit, plerosꝙ expulit, bellicꝙ sabbato adoriēdi author fuit, ne simili arte ipsi quocꝙ deciperenī, sicut plericꝙ iam eorū, dum sabbato bellū suscipere detrectant, irruentibus in sese hostibus multi occubuere. Et perseuerauit in uero usꝙ ad exitū uitæ, habens studiū defensionis et pietatis. Sed cum sibi supremum diem adesse intelligeret, uocatis ciuibus atꝙ assistentibus liberis, hortatus est, ut tuerenī patriam, templicꝙ religionem ducēcꝙ Iudam Macchabęum curę ac solicitudinis suę successorē reliquit. Qui bello strēnuus, consilio bonus, ac prę cęteris fide promptus, ą frequenter innumeras hostium copias parua manu fuderit: persequi non est pręsentis negotij. Qui principatum sacerdotij propter excellētia merita populo sibi cōtradicente obtinuit: tribusꝙ annis pontificatū rexit: & hoc ita contigit. Onias princeps sacerdotum, qui & Menelaus uocabatur, filius Simonis, qui Antiochum Epiphanem, aduersus Iudæos excitauerat, & suæ legis proditor extiterat: sicuti præmisimus in pręcedēti libro, ab Antiocho iuniore occisus est: persuadente Lysia atꝙ dicente, hunc fuisse initium malorū, qui flexerat patrem illius, cogere Iudæos religionem patriam, relinquere: & ipse cum principatum obtine-

obtineret, impulit Iudæos proprias transgredi leges. Post cuius interitum Achimus, qui & Ioachim ex familia existens alia, dolo sacerdotium obtinuit, ob quã causam Onias filius principis sacerdotis Oniæ, de quo prædiximus, quod adhuc puerulus defuncto patre esset relictus, uidens quod patruum suum Menelaum rex interfecisset & principatum sacerdotij Alchimo dedisset, non existenti de genere sacerdotum, fugit ad Ptholomeum Aegypti & honorem meruit ab ipso & uxore eius Cleopatra: locumq; petit in regione Heliopolitana, ubi simile Hierosolymorum ędificauit templum. Ioachim uero post multa, quæ contra leges in suos egerat ciues, nolens deponere murum sanctuarij ueterem, & cõstructum ab antiquis prophetis, plaga quidem dei repẽtina percussus est, ex qua mutus in terram cecidit, & totus per multos dies detestabiliter expirauit, principatum sacerdotij tenens annis IIII. Quo defuncto, sacerdotium populus Iudæ contradidit. Is nanq; Iudas templum ab Anthiogo destructũ, nobiliter renouauit, & a sordibus idolorꝝ mundauit, q̃d annis III. pollutũ fuerat atq; desolatũ, pro renouatione templi deũ laudibus & psalmis glorificãs, cum suis ciuibus sacrificia per dies VIII. celebrauit. Audiens etiam Romanorꝝ uirtutẽ, cum eis amicitias fœderauit, atq; societatẽ. Demũ post multa prǽlia feliciter gesta contra Bacchidẽ dimicans, a socijs destitutus proprijs: minime fugere uolẽs, circumseptus ab hostibus multos interficiens aduersariorꝝ, & ipse percussus interijt.

Regnãte Ptholomęo Euergete, Simon post obitum Ionathæ, principatum sacerdotij adeptus. Cap. II.

PTholomæus, qui & Euergetes annis XXIX. A reędificatione templi CCCLXVI. erat annus. Pontifex uero Iudæorꝝ Ionatha erat, qui post fratris Iudę necem successerat, non minus uirtutis similitudine par, quã natura germanitatis. Qui post multa in bellicis rebus opera, & sacris officia quæ circa templi purificationem spectata ac probata sunt, suam quoq; potentiam Romanorum amicitia corroborauit. Antiochi quidem filio reconciliatur: non tamen horum ei quicq̃ profuit ad periculum euitandum. Nanque Triphon tyrrannus Antiochi quidem filij tutor, insidijs eum captans, & propter hoc amicis nudare cupiens, Ionathan cum ad Antiochum paucis comitatus Ptholomaidem uenisset, dolo cõprehendit: eoq; uincto, contra Iudeam mouit exercitum. Vnde repulsus a Simone Ionathę fratre, quodq; ab eo superatus esset, iratus, tunc eundẽ Ionathan interfecit. Simon aũt fortiter regendis rebus intẽtus, non rudis sed etiam probatus fraternæ societatis, triũphis, utinam et ipse tam perspicax ad fraudes cauendas q̃ manu ualidus, bellandiq; actibus satis spectatus: equidem Gazam & Ioppẽ & Ianiam cepit & euertit. Aduersus etiam Triphonem Antiocho auxilium præbuit, sed regis auiditatem satiare non potuit, q̃uis neci Triphonis, suam quoq; operã adhibuisset, non multo eñ post Antiochus Cendebeum ex ducibus suis ad uastandam Iudęã, opprimẽdumq; seruitio Simonem, cum exercitu misit. Ille aũt quamq̃ senior esset, bellum tñ iuueni-

liter

liter amministrat, & filios quidē suos, cum ualidissimis prēmittit uiris, parte uero multitudinis comitatus, alio latere adgrediť, multisq; per multa loca insidijs etiam in mōtanā dispositis, in omnibus superat, clarissimaq; potius uictoria, pontifex declaratur, & post C.LXX. annos Iudæos liberat a dominatione Macedonū. Et hic autē moriť in cōuiuio, captus insidijs Ptholomei generi sui. Qui eius cōiuge, duobusq; filijs in custodiam cōclusis, certos misit nūtios, ut Iohannē III. cui etiam Hircanus fuit nomē, interficerent. Cognita autē nece, quæ parabať, adolescens in ciuitatē properabat, multisque populis fretus, & propter memoriā paternæ uirtutis, & q̄d iniquitas Ptholomæi cunctis esset inuisa. Voluit autē etiam Ptholomæus alia porta ciuitatē ingredi, sed a populo reiectus est, q maturius Hircanū susceperat. Et is quidē statim recessit, in aliq̄d ultra Hiericunta castellū, q̄d Dagon uocatur. Hircanus autē paternum honorē pontificatus mox assecutus est.

De euersione Tyri opulentissimæ ciuitatis, & qualiter Achaia per Metellum consulem, Romanis fit subiecta. Quibus temporibus, Androgeus Romę visus, quod portentum ingens pestiletia subsecuta est. Viriatus etiam vir pastoralis Lusitanus, diuersis prælijs Romanos vicit & fugauit. Demum a suis interfectus est. Cap. III.

QVo etiam tempore ruinā Carthaginis, Corinthi euersio subsecuta est, duarūq; potentissimarū urbium, paruo unius tēporis interuallo, per diuersas mūdi partes, miserabile cōluxit incendiū. Nam cum Metellus prętor Achęos, Boetiosq; cōiunctos duobus bellis, hoc est, primū apud Thermopilas, iterū in focis deuicisset, quorū priore bello, occisa esse XX.M. secūdo, VII. M. cęsa referunť. Igitur post extincta totius Achaiæ pręsidia, destitutarū euersionem urbiū Metello prętore meditāte, cōsul Numius repętinus ad eum cum paucis uenit in castra: qui demisso statim Metello, Corinthū sine mora expugnauit urbem, toto tunc orbe lōnge omniū opulentissimā: quippe, quæ uelut officina omnium artificū, atq; artificiosa, & emporium cōmune Asię, atq; Europę, post multa retro secula fuit. Permissa crudeliter etiam captiuis prædandi licentia, sic omnia cædibus, ignibusq; completa sunt, ut de murorum ambitu, quasi e camino in unum apicem coartatum, exundaret incendium. Itaq; plurima parte populi ferro, flammisq; consumpta: reliqua sub corona uēdita est. Vrbe incensa, muri funditus diruti sunt: muralis lapis in puluerem redactus, prędą ingens erepta est, sane cum propter multitudinem & uarietatem statuarum, simulachrorumque in illo ciuitatis incendio permixta, in unum auri, argenti atque æris, omniaque simul metalla fluxissent, nouum genus metalli factum est. Vnde usque in hodiernum diem, siue ex ipso, siue ex imitatione eius, æs Corinthium, sicut memoriæ traditum est, & Corinthia uasa dicūtur. Iisdem consulibus Viriatus in Hispania genere Lusitanus, homo pastoralis, & latro primum infestando uias, deinde uastando prouincias. Postremo exercitus prætorū & Romanorū consulum, uicēdo, fugando, subigendo, maximo terrori Romanis omnibus fuit. Qui prætorem Vitellium

bello

bello superauit, deinde Plautium prætorem: idem Viriatus multis prælijs fractum fugauit. Post etiam Claudius cum magno structu belli contra Viriatum missus, quasi pro abolenda superiore macula turpiorem ipse auxit infamiam. Nam cõgressus cum Viriato, uniuersas quas secum duxerat copias, maximasq; uires Romani amisit exercitus. Viriatus trabeas, fasces, cæteraq; insignia Romana in montibus suis trophæa præfixit. Quo etiam tempore Androgenus Romæ uisus, iussu aruspicum in mare mersus est, Quam sacrilegam expiationem, tanta lues hominum subsecuta est: ut magnæ domus uacuæ uiuis, plenæ mortuis remanerent. Deniq; iam non solum in urbe uiuendi, sed etiam appropinquãdi negabatur facultas, propter sæuos cadauerum putores. Igitur Pompeius consul, fines Numantinorum ingressus, accepta maxima clade discessit. Viriatus autem cum per XIIII. annos Romanorum duces, atq; exercitus protriuisset: insidijs suorum interfectus est. Deinde Mancinus consul, postquam a Popilio apud Numantiam suscepit exercitum, adeo infeliciter prælia cuncta gessit: atq; in id suprema desperatione perductus est: ut turpissimum fœdus, cum Numantinis facere cogeretur, q̃uis & Pompeius, iam aliud æque infame fœdus cum ijsdem Numantinis pauloante pepigisset. Senatus dissolui fœdus & Mancinum dedi Numantinis pręcepit. Qui nudato corpore manibusq; post tergum reuinctis ante portas Numãtinorum expositus ibiq; usq; in noctem manens: a suis desertus, ab hostibus autẽ non susceptus, lachrymabile utrisque spectaculum præbuit.

Qualiter rex Parthorum Babyloniam diuersasq; nationes suo subiecit imperio. Et tunc Brutus in citeriore Hispania Gallicanis Lusitanis auxilia ferentes bello oppressit. Et Lepidus proconsul Vacceos in Hispania innoxios, dum expugnare conatur, ab eis amisso exercitu victus est: quando etiã Romæ serui conspirantes, mox interfecti sunt. Cap. IIII.

TVnc siquidẽ in Oriente rex Parthorꝝ sextus a Barsace, uicto Demetrij præfecto, Babyloniam urbem finesque eius uniuersos uictor inuasit. Omnesq; prӕterea gentes, quæ inter Hidaspen fluuium & Indũ iacent, subegit. Ad Indiam quoq; cruentum extendit imperium. Demetrium ipsum secũdo sibi bello occurrentem uicit & cepit. Quo capto Diodotus quidam, cum Alexandro filio regnum eius, & regium nomẽ eius usurpauit. Postea ipsum Alexandrum filium, quem participem periculi, in peruadendo regno habuerat: ne in obtinendo consortem haberet, occidit. Interea Brutus in citeriore Hispania LX. milia Callecorꝝ, qui Lusitanis in auxilium uenerãt, asperrimo & difficili bello, quamuis incautos, circumuenisset, oppressit. Quorũ in eo prælio L. milia occisa, VI. milia capta referuntur, pauci fuga euaserunt. In citeriore Hispania Lepidus proconsul Vacceos innoxiam gentem et supplicem, etiam senatu prohibente, pertinaciter expugnare tentauit. Sed mox accepta clade grauissima, improbæ pertinatiæ pœnas luit. Sex milia quippe Romanorum in hoc iniusto bello iustissime cæsa sunt: reliqui exuti castris, armis etiam perditis, euaserunt.

ſerunt. Tunc etiam Romæ puer ex ancilla natus eſt quadripes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, natura uirili duplex. In Sicilia mons Aethna uaſtos ignes eructauit ac fudit. Igitur in Sicilia bellū ſeruile ortum eſt, quod adeo graue & atrox multitudine ſeruorum, inſtructu copiarum, magnitudine uirium fuit, ut non dicam prætores Romanos, quos penitus profligauit, ſed conſules quoque terruerit. Nam LXX. milia ſeruorum tunc in arma conſpirantium fuiſſe refertur.

Quibus diebus per Scipionē Aphricanum Numantia deleta eſt, & Attalus rex Aſię per teſtamentū ſibi ſuccedere populū Romanū fecit, quam eiuſdē frater inuaſit, ad cladem populi Romani, ſuamq; internetionem. Cap. V.

SCipio Aphricanus conſenſu omniū conſul creatus, ad obtergendā infamiam fœderis, q̄d Mancinus cum Numātinis pepigerat, dirigitur in Hiſpaniā. Qui non cōfeſtim adgreſſus eſt Numātinos quaſi incautos, q̄s ſemper nouerat eſſe paratos, ſed prius exercuit militē ſuum in caſtris, uelut in ſcholis, q̄d tamen aliq̄d profuit. Cōſerto nanq; p̄lio, quamuis prius impetū Romani nō ferentes Numantinorū, fugere cœpiſſent, induſtria ducis atq; audacia, acerrime repreſſi, quos fugerant, fugere coegerunt. Qua inopinata uictoria lætatus Scipio, foſſa urbem muniuit, uallum ſudibus præſtruxit, & ſic obſidione Numantinos cōtriuit. Igitur concluſi diu Numantini, & fame cruciati, deditionē ſui obtulerūt, ſi tolerabilia iuberent. Sæpe etiā orantes iuſtę pugnę facultatē, ut tanq̄ uiris mori liceret, ultimo oēs duabus ſubito portis eruperunt, larga prius potione uſi, non uini, cuius ferax is locus nō eſt, ſed ſucco tritici per artem cōfecto, quem ſuccū a calefaciendo celiā uocant. Hac igitur potione poſt lōgam famem recaleſcentes bello ſeſe obtulerunt. Atrox diu certamen, & uſq; ad periculum Romanorum fuit, iterumq; Romani pugnare ſe aduerſus Numantinos fugiendo probauiſſent, niſi ſub Scipione pugnaſſent. Numantini interfectis ſuorū fortiſſimis, bello cedunt. Cōpoſitis tamen ordinibus nō ſuperātes, nec ſicut fugientes in urbem reuertuntur. Corpora interfectorū ad ſepulturā oblata, accipere noluerunt. Nouiſſima ſe deſperatione in mortem omnes deſtinati, clauſam urbem ipſi introrſum ſuccēderunt, cunctiq; pariter ferro, ueneno, atq; igni cōſumpti ſunt. Romani nihil ex his penitus habuere uictis, p̄ter ſecuritatē ſuā, neq; eñ euerſa Numantia, uiciſſe ſe magis Numātinos, q̄ euaſiſſe dixerunt. Vnum Numantinū non uictoris catena tenuit captiuū, unde triumphum dederit, non uidit Roma aurum uel argentum quod igni ſupereſſe potuiſſet, quia apud pauperes non fuit, arma & ueſtem ignis abſumpſit. Igitur deleta Numantia, cum Scipio pacem componeret cæteris Hiſpaniæ ciuitatibus, quendam Celticum principem, Tyreſum nomine conſuluit, quo opere Numantia prius fortiter repugnans duraret, dum quatuor milia Numantinorum aduerſus XL. milia Romanorū diu dimicarent, ac ſæpius uincerent. Qui reſpondit: Inuicta concordia hoc egit. Quo etiam tempore Attalus Humenis filius moriens, per teſtamentum populum

Romanum imperio Aſiæ ſuccedere hæredem iuſſerat. Hinc itaq; Licinius Craſſus cõſul et pontifex maximus, aduerſus Ariſtonicũ Attali fratrẽ, qui traditã per teſtamentum Romanis Aſiam peruaſerat, cum inſtructiſſimo miſſus exercitu, præterea magnis regibus, hoc eſt, Nicomediæ, Bythiniæ, Mitridate, Ponti & Armeniæ, Ariarate, Cappadociæ, Philomenæ, Pafla gonię, eorumq; maximis copijs adiutus, cõferto tamen bello uictus eſt, & cũ exercitu poſt plurimã cædem in fugam acto: ipſe iam circũuentus ab hoſti bus et pene captus eſſet, uirgam qua erat uſus ad equũ in oculũ Thracis im pegit. Barbarus autẽ cum ira & dolore exarſiſſet, latus Craſſi gladio trãſ uerberauit. Ita ille excogitato genere mortis, effugit dedecus & ſeruitutem. Perpenna cõſul, qui Craſſo ſucceſſerat, audita morte Craſſi, & clade exerci tus Romani, raptim in Aſiam peruolauit, Ariſtonicũ recenti uictoria feria tum improuiſum bello adortus, nudatumq; omnibus copijs, in fugã uer tit. Cumq; Statonicẽ urbem, ad quã ille fugerat, obſidione cinxiſſet, crucia tũ fame ad deditionẽ coegit. Perpẽna cõſul apud Pergamũ correptus mor bo diẽ obijt. Ariſtonicus Romæ iuſſu ſenatus in carcere ſtrãgulatus eſt.

Quo in tempore conſpiratio ſeruorum longe, lateq; efferbuit, & mox à domininis ſeu Romanorum conſulibus pœnis adacti, deleti ſunt. Quo in tempore Aethna vltra modum inſolitos euomuit ignes, & in Aphrica locuſtarum magnitudo mari immerſa ad littusq; reuoluta, nimiam corrupto aere peſtilentiam mortalibus incuſſit. Cap. VI.

IGitur conſpiratio ſeruorum in Sicilia longe, lateque non modicam exci tauit tempeſtatem. In Sicilia quidẽ, dum quadam inſolẽtia dominiũ ob tinerent, male adeptum ſerui, Piſo cõſul VIII. M. eorum patibulis affixit. Cui ſuccedens Rutilius, ultra XX. M. ex rebellãtibus ſeruis trucidauit. Qui tamẽ prius obſidione cincti, tanta neceſſitate compulſi ſunt, ut cadaue ra ſuorum deuorarent ſociorum. Nam & Minternis CCCC. L. ſerui in crucẽ acti: & Sinueſſa ad IIII. M. ſeruorum a Q. Metello oppreſſa ſunt. In metal lis quoq; Athenienſiũ idem tumultus ſeruilis a Periclito prætore diſcuſſus eſt. Apud Delon etiã ſerui nouo motu intumeſcẽtes, ab oppidanis pueniẽ tibus preſſi ſunt. Iiſdem tẽporibus Cicero naſcitur, matre Eluia, patre eque ſtris ordinis, ex regio Vulſcorum genere. Turpilius comicus ſenex moritur. Quibus etiã diebus Aethna uaſto cõcuſſa tremore exundauit igneis globis. Rurſuſq; alio die Lippara inſula, & uicinũ circa eam mare intantũ effer buit, ut uaſtas quoq; rupes diſſoluerit, tabulata nauiũ liquefactis ceris extor ruerit, exanimatos piſces ſupernatãteſq; excoxerit, hoĩes quoq; niſi qui lon gius potuerũt diffugere, reciprocato anhelitu calidi aeris aduſtis introrſum uitalibus ſuffocauerit. Locuſtarum etiam in Aphrica tãta uis efferbuit, ut nõ ſolũ uirẽtia quæq; cõſumerent, uerumetiã amaros cortices atq; arida ligna prorode rent. Sed repentino arreptæ uẽto, atq; in globos coactæ, portatæ que diu per aera, Aphricano pelago immerſę ſunt. Harum cum immenſos aceruos longe undis urgentibus fluctus per extenta late littora propulſiſ ſent, iterum nimis atque ultra opinionem peſtiferum odorem tabida & pu trefa

trefacta congeries exhalauit. Vnde omnium pariter animātium tanta pesti lentia cōsecuta est, ut auium, pecudū, ac bestiarū corruptione aeris dissoluta est, & putrefacta passim cadauera uitiū corruptionis augerent. At uero quāta fuerit hoīm lues, ego ipse dū refero, toto corpore perhorresco. Siquidem in Numidia, in qua tunc Micipsa rex erat D. CCC. milia hominum, mortua sunt, circa oram uero maritimam, quę maxime Carthaginensi atq; Vticensi littori adiacet, plusq̄ CC. milia militum, quæ ad præsidium totius Aphricæ ordinata fuerant, extincta atque abrasa sunt. Quæ clades tam repentina ac tam uiolenta institit, ut tunc apud Vticam sub una die per unam portā ex illis iunioribus plusq̄ M. D. mortuos elatos fuisse narretur. Iisdē tēporibus Antiochus non cōtentus Babylonia atq; Ecbactana, totoq; Mediæ imperio, aduersus Phratatem Parthorꝝ regem cōgressus et uictus est. Qui cum in exercitu suo C. M. armatorꝝ habere uideret, CC. M. amplius calonum atq; lixarꝝ immixta cohortibus, scortis & histrionibus trahebat. Itaq; facile ab uniuerso exercitu suo Parthorꝝ uiribus compressus interijt. Eodem tēpore Ptholomæi Alexandrinorꝝ regis misera uita miseriorē uitę exitum dedit. Is eñ sororem suā stupro cognitā ac deinde in matrimonium receptā: nouissime turpius, quam duxit, abiecit. Priuignā uero suā, hoc est, filiam sororis & coniugis, coniugem asciuit. Filium suum, quem ex sorore susceperat, necnon & filiū fratris occidit. Quam ob rem tantis insertus parricidijs, factus execrabilis ad Alexandrinis regno pulsus est.

De Iohanne filio Simonis, qui Hircanus est nuncupatus: qualiter plures ciuitates Syriæ, atque Samaritanorꝝ, Idumæorumq; ceperit, bellis etiam prospere gestis, summa cum pace, felicitateq; consenuit. Quomodo etiam filius eius Aristobolus, qui primus post reuersionem Iudaici populi de Babylonia nomē regium vsurpauit, matrē, fratremq; Antigonum occiderit, & ipse vix an no expleto, in regno detestabiliter mortuus sit. Cap. VII.

PTholomæus Phison, qui & Soter, annis X. & V I I. A reædificatione uero templi, annis CCC. LXVII. Iohannes uero filius Simonis Iudęorꝝ dux & pontifex erat. Qui aduersum Hircanos bellum gerens, Hircanus est nuncupatus. Is nanq; ut paterno potitus est honore, & deo sacrificia reddidit, uelociter Ptholomæū petit, qui matrē, fratresq; uinctos secū retinebat, & patrē eius Simonē neci dolo in cōuiuio tradiderat. Dumq; aggressus esset castellū, in alijs quidē rebus superior erat, iusto aūt dolori cedebat. Ptholomæus eñ quoties premeret, matrē eius fratresq; in murꝝ productos, palam ut possent cōspici, uerberauit, eosq; se pręcipitaturū, nisi q̄ primū recederet, minitabatur. Vnde Hircanū quidē plus timor ac misericordia q̄ iracundia commouebat. Mater uero eius nihil plagis aut intēta nece perterrita, manus prętendens filium precabat ne uel suis fractus iniurijs parceret impio. Siquidē ipsa mortē sibi a Ptholomæo propositā, immortalitate duceret meliorē, dummodo ille pœnas eorū, quæ in domo sua cōtra fas admisisset, expēderet. Iohānes autē nunc obstinaciā matris cogitās ac preces eius audiens, ad irruendum impellebat. Modo uerbe-

rari eam, laceraricꝫ cōſpiciens, effœminabatur, totuſcꝫ dolore plenus erat. Ob hæc autem diu tracta obſidione, feriatus annus aduenit. Quem ſeptimo quoque orbe apud Iudæos ceſſare moris erat, exemplo ſeptimorum dierum: & ob hoc Ptholomæus obſidionis requiem nactus, fratribus Iohannis una cum matribus occiſis, ad Zenonem confugit: qui Coryla cognominatus eſt Philadelphiæ tyrannum. Antiochus autem ob ea, quæ per Simonem paſſus fuerat, iratus, in Iudæam ducit exercitum. Ibique adſidens Hieroſolymis Hircanum obſidebat. Ille autē patefacto ſepulchro Dauid, qui regum ditiſſimus fuerat, ablatiſque inde pecuniæ pluſquam tribus milibus talentorum, Antiocho perſuaſit, trecentis ei talentis datis, ab obſidione diſcedere. Atque ut facti inuidiam leuaret, fertur hac pecunia Hircanus inſtituiſſe primus xenodochia, quibus aduentum ſuſciperet pauperum peregrinorum. Rurſumque tamen quando Antiochus contra Medos bello ſuſcepto, tempus ei uindictæ præbuit, cōfeſtim aduerſus ciuitates Syriæ perrexit, uacuas propugnatoribus eſſe ratus, quod erat uerum. Medabam quidem & Samagam cum proximis, nec non & Sicimam, et Angarizam ipſe capit: & inſuper his Cuthęorum genus, adiacentia phano loca incolentium, exemplo eius quod eſt Hieroſolymis ædificato capit. Idumææ quocꝫ non paucas alias ciuitates, & præterea Adoreon & Mareſan. In Samariā uero uſcꝫ progreſſus, ubi nūc eſt Sebaſte ciuitas ab Herode rege cōdita, ex omni eam parte cōcluſit, filioſcꝫ ſuos Ariſtobolū & Antigonū obſidioni præfecit. Quibus nihil remittētibus, adhoc famis penuria, qui erant intra ciuitatē uenerunt, ut etiā ſuam carnē cogerentur attingere. Igitur Antiochū adiutorem ſibi aduocāt. Spondium cognominatū. Qui cum prōpta eius uoluntate paruiſſet, ab Ariſtobolo et Antigono ſuperat, & ille quidē ad Scythopolim uſcꝫ perſequētibus eum, memoratis fratribus effugit. Hi uero in Samariam reuerſi, & multitudinē iterꝫ intra murꝫ compellūt, & expugnata ciuitate, ipſam diruunt; & habitatores eius captos abducūt. Proſpere autem geſtis ita cedētibus alacritate refrigeſcere nō ſinebāt, ſed cum exercitu Scythopolim uſcꝫ progreſſi & ipſam peruaſerunt, et agros intra Carmelū oēs inter ſe partiti ſunt. Secundarꝫ autē rerꝫ Iohannis & filiorꝫ eius inuidia ſeditionem gentiliū concitauit. Multicꝫ aduerſus eos collecti ſunt, nec quieſcebant, donec aperto bello deuicti ſunt. Reliquū uero tēpus Iohannis cum fortunatiſſime uiueret optime rebus per annos XXXIII. adminiſtratis, & V. relictis filijs moritur, uir plane beatiſſimus, & qui nullam dediſſet occaſionem, cur eius cauſa de fortuna quiſpiam quereretur. Denique tria maxime præcipua ſolus habebat, quia princeps et pōtifex; pręterea et propheta, cum quo deus ita colloquebatur, ut futurorum nihil penitus ignoraret. Quinetiam de duobus maioribus filijs ſuis, quod rerum domini permanſuri non eſſent, ante uidit & prædixit. Quorum uitæ qui fuerit exitus, narrare non indignum uidetur, quantumque a paterna felicitate diuerterint. Patre namque mortuo, natū maior Ariſtobolus tranſlato in regnum principatu,

diadema

diadema sibi primus imposuit, CCCC. LXXV. annis ac tribus mẽsibus, postq̃ populus in eam terram aduenit, seruitio, quod apud Babylonas susti nuit, liberatus. Fratrẽ uero a se secundũ Antigonum, (nanq; illũ diligere ui debatur,) in honore pari producebat. Alios autem uinctos custodiæ tradidit, matremq; itidẽ conligauit, ausam aliquid de potestate cõtendere, nam que hanc rerũ dominam Iohannes reliquerat, eoq; crudelitatis processit mo do, ut uictam fame necaret. Horum autem facinorum pœnas Antigoni fra tris morte persoluit, quem plurimum amabat, quemq; habebat regni parti cipem. Nam & hunc interemit, adductus criminationibus per maleuolos regni compositis. Aristobolus uero post necem matris atq; Antigoni fratris dignissimo ac crudelissimo uiscerũ dolore tortus, detestabiliter morit̃, cum nõ plus anno regnasset. Vxor uero eius fratrũ uinculis dissolutis, regẽ cõstituit Alexãdrum, qui ætate maior erat, & modestia prestare uidebat̃.

De reædificatione Carthaginis, & de seditione seruorum orta Romæ spe libertatis, qualiter etiam Galli Allogobrogẽses & Galli Aluernorum à Romanis victi atque deleti sunt. Tuncq; incendium Aethnæ Catinenses afflixit. Cap. VIII.

QVibus etiam temporibus iubente senatu, Carthago iterum reædificatur, anno XXII. postquam fuerat reuersa, deductis illuc Romanorum ciuibus cum familijs repleta ac restituta est. Romæ etiam seditio orta est, quam Gracchus & Flaccus excitauerant tribuni, seruis libertatem, agrosq; publicos diuidere, promittentes. Quo tumultu amplius tria milia necata sunt in urbe, cum authoribus seditionum. Quibus diebus Metellus bellando peruagatus, Baleares insulas edomuit. Tunc etiam Domitius proconsul Allobrogas Gallos iuxta oppi dum Vindalium grauissimo bello uicit: maxime cum elephantorum noua forma, equi hostium, hostesq; conterriti diffugissent, XX. M. ibi Allobro gum cæsa referuntur, III. M. capta sunt. Eo tempore Aethna mons ultra so litum exarsit, & torrentibus igneis, superfusis, lateq; circumfluentibus Cati nam urbem, finesq; eius oppressit: ita ut tecta ædium cladis cineribus peru sta, & pergrauata corruerent. Cuius leuandæ cladis causa, senatus X. anno rum uectigalia Catinensibus remisit. Interea Fabius consul Bituito regi Al uernorũ Galliæ ciuitatis, bellum maximo instructu comparanti, adeo cum paruo exercitu occurrit, ut Bituitus paucitatem Romanorũ uix ad escam canibus, quos in agmine habebat, sufficere posse, iactaret. Qui cum sibi ad transferendas copias unum pontem Rhodani fluminis paruum esse intelligeret, alium compactis lintribus, catenisq; connexum superstratis confixis tabulis struxit. Cõserta pugna & diu grauiter agitata, uicti Galli, conuersiq; in fugam: dum quisque sibi timet, coaceruatis inconsulte agminibus prepropero trãsitu pontis uincula ruperũt, ac mox cum ipsis lintribus mer si sunt, C. LXXX. M. armatorũ, in exercitu Bituiti fuisse traduntur, ex qui bus C. L. M. uel cęsa uel mersa sunt. Victus Martius cõsul, Gallorũ gentẽ sub radice Alpium sitam, bello adgressus est. Qui cum se Romanis copijs

circumseptos uiderent, belloq; impares fore intelligerent, occisis cõiugibus ac liberis, in flammas se proiecerunt. Qui uero præoccupantibus Romanis peragendæ tunc mortis suę copiã non habuerant, captiq; fuerant, alij ferro, alij suspẽdio, alij abnegato cibo, sese consumpserunt. Nullusq; omnino uel paruulus superfuit, qui seruitutis conditionem, uitę amore tolerarit. His ita se habentibus senatus Iugurthæ regi Numidiarum bellum indixit.

De Iugurtha Numidarum rege, & de consulibus, qui contra eum pugnauerunt, atque uicerunt. Cap. IX.

IGitur Iugurtha, Micipsæ Numidarum regis adoptiuus, heresque inter naturales eius filios factus, primum hæredes suos, id est, Hiemsalem occidit, Atherbalem bello uictum Aphrica expulit. Calpurniũ deinde consulem, aduersus se missum pecunia corrupit, atq; ad turpissimas conditiones pacis adduxit. Præterea cum Romam ipse uenisset, omnibus pecunia corruptis aut attentatis, seditiones, dissensionesque permiscuit. Quam cum egrederetur, infami satis notauit elogio, dicens: O VRBEM VENALEM, ET MATVRE PERITVRAM, SI EMPTOREM INVENERIT. Qui anno sequenti Aulum Posthumium Posthumij consulis fratrem, quem is X L. milium armatorum exercitui præfecerat, interemit, ac pene totam Aphricã a Romanis deficientem, suo iunxit regno. Deinde Metelli disciplina coercitus, duobusq; prælijs uictus, tria milia perfugarum reddidit, trecentosque obsides dedit. Conditionem pacis non custodiens, iterum Mariani consulis (qui non illo minori astutia præditus erat) deuictus, dum de proprijs diffideret uiribus, Boccum Maurorum regem ad sua cõduxit auxilia. Cuius copijs auctus, Marianũ sæpius afflixit exercitum. Postremo apud Circam urbem antiquam, aduersus Romanos, cum quadringentis militibus equitum instructus occurrit. Quos tribus diebus pariter bellando ita contriuit, ut omnibus desperatis Romani telis plurimi occisi, undique pressi siti ac ingenti feruore Solis, puluereque defecti, nullam deinceps sibi sperarent salutem: dum omnia paterentur intollerabilia. Equites uero Numidarum atque Maurorum, uelut sine labore pene captos, atque circumseptos trucidabant Romanos. Subito suffragium est Romanis coelo missum. Nimbus enim uehemens ruit, ac tempestas ualida orta est, quæ Romanos refrigerans conualescere fecit, Mauros uero atque Numidas inermes pene reddidit: dum hostilia eorum, quæ sine amento erant lubrica, scuta uero quæ ex corijs elephantorum, uelut spongia aquam ebibentia inhabilia facta sunt, qua fortuna Marius superior factus uicit. Bocchus atque Iugurtha fugientes, nonaginta milia suorum amiserunt. Ergo Bocchus cum Romanis pugnare diffidens, pacem petijt: Iugurtham dolo captum, conditione pacis catenatum ad Marium misit, quem ante currum suum triumphator abegit, & in carcere positum strangulari iussit. Præterea Iugurthini temporibus belli, Cassius consul in Gallia Tigurinos usque Oceanum persecutus, rursusq; ab ijsdem insidijs circũuentus occisus est.

De con-

De consulibus Romanorum, qui contra Gallos infeliciter dimicãtes uicti atque interẽpti sunt. Contra quos Gallos ob vindictã consulũ & fines tuendos Marius consul quarto & quinto creatus, dirigit. Gallorum CCCCXL. milia interfecit prẽter mulieres & paruulos, qui sese necauerunt, in Asia vero & Syria, qui etiã tunc regnabant. Cap. X.

Hinc Mallius consul & Cipio proconsul, aduersum Cimbros & Teutonas, & Tigurinos, & Ambronas, Gallorum & Germanorum gentes (quæ tunc ut imperium Romanum extinguerent, conspirauerant) missi, prouincias sibi Rhodano fluuio medio diuiserunt. Vbi dum inter se grauissima inuidia & contentione decertant, cum magna ignominia, & periculo Romani nominis uicti sunt. Siquidem in ea pugna Marcus Aemilius consularis captus atque interfectus est, duo filij consulis cæsi: LXXX. milia Romanorum sociorumque ea tempestate trucidata XL. milia Calonũ atque Lixarum interfecta: Athias scribit. Ita ex omni pene exercitu, X. tantummodo hoĩes qui miserum nuntiũ ad augendas miserias reportarent: superfuisse referunt. Hostes binis castris atque XX. præda potiti: noua quadam atque insolita execratione cũcta quę ceperãt, pessun dederunt. Vestis discissa & proiecta est: aurum argentumque in flumen proiectum: loricę uirorum conscissę, phalerę equorum disperditæ, equi ipsi gurgitibus immersi, homines laqueis collo inditis, ex arboribus suspensi sunt: ita ut nihil prędę uictor: nihilque uictus agnosceret. Maximus tunc Romę non solum luctus uerumetiam metus fuit: ne confestim Cimbri Alpes transgrederentur, Italiamque delerent. Igitur Marius quarto consul, contra Gallos dirigitur: qui cum Tigurinis & Allobrogibus duobus prælijs dimicans non sine magno suorum discrimine uicit. Ex quibus CC. milia armatorum bello interfecta sunt, LXXX. milia capta: uix III. milia effugisse referuntur. Mulieres itaque eorum paruulis suis ad saxa conlisis: cunctæ sese ferro ac suspendio peremerunt. Tutones autem & Cimbri integris copijs, Alpium niues emensi, in Italiæ plana peruaserunt. Ibique cum poculis, cibis, ac lauacris emollirẽtur, Marius quinto consul, & Catullus aduersum eos missi sunt. Qui Hannibalis ingenium secuti, in nebula deposuerunt pugnam: & in sole disposuerunt. Sol nanque cum uento ortus, exaduerso emicuit: uisus inimicorum puluis oppleuit: & splẽdor hebetauit. Ita factum est, ut tanta ac terribilis multitudo, minima Romanorum clade, sua autem ultima internitione cæderetur, CXL. eorum tunc in bello cæsa, LX. milia capta referuntur. Mulieres autem eorum per multa miserabilia mortis genera sese cum paruulis suis neci dederunt. Ita in his duobus prælijs CCCC. & XL. milia perempta sunt: absque innumera mulierum multitudine: quæ se suosque paruulos fœmineo furore, uirtute autẽ uirili dilaniauerunt. Quibus etiam diebus Publicius Malleolus Romanis incognitum antea facinus perpetrauit. Siquidem matrẽ suam interfecit, seruis adnitẽtibus. Quam ob causam damnatus parricidij, insutusque in culleum, & in mare proiectus est. Eo quidem tempore in Syria & Asia Antiochus, qui & Orsus, regnabat, cui successit Antiochus Crippus, qui ab Antiocho Cytino regno

pulsus ac rursus Crippus Anthiogus, superato Cytino, regnum recepit. Ita ex successione aduersum se dimicantes, regnabant Syriæ & Asiæ. Quis us diebus Marcus Terentius Varro philosophus, & Cicero nascuntur. Marcus Furius poeta, cognomento Babylus, nascitur Cremonæ.

De diuersis prælijs atque seditionibus, seu de parricidijs, quæ Alexander secundus rex & sacerdos Iudæorum cum externis nationibus seu propria gente gessit. Cap. XI.

PTholomæus, qui & Alexander, pulso de regno Fiscone Ptholomæo per matrem Cleopatram, & in Cyprum secedente, regnauit annis X. Iterumq; Ptholomæus, qui a matre fuerat eiectus, regressus de fuga, regnum obtinuit, & regnauit annis VIII. quoniam Alexandrum, qui ante eum fuerat, ob interfectionem matris ciues pepulerant. A reædificatione uero templi anni sunt CCCCXII. Iudæorum uero pontificatum & regnum, ut præmisimus, post mortem Iohannis, Aristobolus susceperat. Quo etiam mortuo, ut supra meminimus, Ianneus (qui & Alexander) eius frater regnum pariter & sacerdotium Iudæorum obtinuit: & in ciues suos crudelissime regnauit. Dum enim uinculis, quibus iussu fratris alligatus fuerat, est solutus, quoniam ætate maior erat cæteris fratribus suis, & modestia præstare uidebatur: rex pariter Iudæorum & pontifex est declaratus. Sed ille potestate adepta, fratrem quidem alterum regnum appetentem occidit: alterum autem uita contentum, ablatis rebus, substantijs nudatum, secum habuit. Prælium etiam cum Ptholomæo committit: multos quidem hostium peremit: sed uictoria in Ptholomæi parte propensior fuit. Cum Theodoro autem filio Zenonis sæpius dimicauit: & superior factus, de possessionibus illius castella & loca munita suo regno adiunxit: q̃uis a Theodoro eius exercitus usq; ad X. milia cæsus referatur. Is nanq; cum Gazam & Rafiam atq; Antidonem perdomuisset: seditiones Iudæorum perpessus, quodã die festo concitatur in eum populus. Nanq; plerunque epulæ seditiones accendunt: nec uidebatur insidias posse comprimere, nisi peregrinos haberet auxilio. Igitur crebris cum propria gente prælijs gestis, superior factus, non minus L. milibus Iudæorũ per VI. annos interfecit. Nec tamen uictorijs lætabatur, quoniam regni sui uires consumpserat. Vnde cum Iudeis conabatur reconciliari. Illi aũt inconstantiam eius moresque uarietatem in tantum oderant, ut percunctãti causam, q̃nam pacto eos sedare posset: dicerent: Si moreretur. Nam uix etiam mortuo daturos ueniam, qui multa scelerate fecisset. Pugnauit etiã cum Demetrio, quem Iudæi euocauerant sibi in auxilium. A quo uictus, recessit in montes. Immutata quippe fortuna, sui qui cum prius deseruerant, misericordia moti, relinquentes Demetrium, ad Alexandrum usque ad VI. milia se contulerunt. Quorum uirtute auctus, se bello reparauit. Demetrius huius inclinationis destitutione fractus, mox inde egressus est, non tamen reliqua multitudo ob abscessum auxiliorum simultates deposuit: Sed cum Alexãdro tamdiu bello

assiduo decertauit, donec plerisque interfectis uictor Alexander cæteros captos Hierosolymam adduxit. Verum immoderata fecit iracundia, ut crudelitas eius ad impietatem usque procederet, D. C C C. enim eorum in media ciuitate cruci affixos, mulieres eorum atque filios in conspectu ipsorum necauit, atque hoc potans, & cum suis concubinis recubans prospectabat. Tantus autem populũ terror inuasit, ut etiam diuersæ partis studiosi, proxima nocte VII. milia extra totam Iudæam profugerint. Quorum exilio mors Alexandri finis fuit. Cum eiusmodi factis tandem ægre otium regni quæsisset, ab armis requieuit. Ergo qui latius eius actus scire uoluerit, tertiumdecimum Iosephi librum antiquitatis historiæ legere curabit. Belli autẽ requiem secutum est morbi principium. Qui X X X. & V I I. regni anno moritur. Coniugis suę Alexandræ regni reliquit gubernacula, Iudęos ei uel maxime audientes fore non dubitans, quod longe ab eius crudelitate discrepans, & iniquitati resistens, beneuolentiam sibi populi comparasset, neque spes eum fefellit.

De bellis socialibus, quæ Romani perpessi, quando tota Italia ab eis defecit, & de portentis diris atque mirabilibus, quæ hæc mala præcesserunt. Cap. XII.

QVibus etiam diebus Romanos multiplices perturbauerunt calamitates, quamuis iam domini multarũ uocitarẽtur gentium, quas succinctæ breuitatis gratia trãscurrere statui. Sed si qui eas plenius scire uoluerit, quintum librum Orosij legat. Igitur Saturninus tribunus plebis, excitati tumultus in urbe author extitit, qui cum Mario consule sexto, & Glaucia prætore conspirauit. Primum Metellum Numidicum, uirum acerrimum, innocentem, per scelus iudicum, qui eiusdem factionis erant, in exilium cum totius urbis dolore miserunt. Idem Saturninus Memmium, uirum acrem & integrum, fieri consulem timens occidit, ac deinde contentionem agens in domo sua, ab alijs imperator, ab alijs uero rex est appellatus. Quam temeritatem indignantes Romani, authore Mario consule Saturninum & eius factionis authores interfecerunt. Quorum bona omnium publicanda decreuerunt. Itaque interfectis tantæ coniurationis seditiosis, quies populo fuit. Inde Rutilius uir integerrimus, periurio iudicum condemnatus est. Qui Smirnam commigrans, literarum studijs intentus consenuit. Igitur I V L I O C AE S A R E & Marco Philippo consulibus, intestinis causis, sociale bellum totam commouit Italiam. Siquidem Liuius Drusus tribunus plebis Latinos omnes spe libertatis illectos, cum placitum explere non posset, in arma excitauit. Quibus malis A N E X I V S domi suæ, incerto quidem authore interfectus est. Igitur Picentes, Vestini, Marsini, Peligni, Marrucini, Samnites, Lucani, cum adhuc occultam defectionem meditarentur, Gaium Seruilium prætorem legatum ad se missum, apud Asculum occiderunt. Statimque clausa ciuitate, omnes ciues R O M A N O S indicta cæde, iugularunt.

Conti-

Continuo atrocissimam perniciem infamissima præcessere prodigia. Nanque omnium generum animalia, quæ manus hominum blande perpeti atque inter homines uiuere solita erant, relictis stabulis, pascuisque, cum balatu, hinnitu, mugituque miserabili, ad syluas montesque fugerunt. Canes quoque, quorum naturæ est extra homines esse non posse: lachrymosis ululatibus uagi luporum ritu oberrarunt. Tunc etiam sub ortu solis globus igneus a regione septentrionis, cum maximo cœli fragore emicuit. Apud Arentinos cum panes per conuiuia frangerentur, cruor medijs panibus fluxit. Præterea per septem continuos dies, grando lapidum, immixtis etiam testarum fragmentis, terram latissime uerberauit. In Samnitibus uastissimo hiatu terræ flamma prorupit: & usque in cœlum extendi uisa est. Complures præterea in itinere uidere Romani globum coloris aurei, cœlo ad terram deuolui: maioremque factum, rursus a terra in sublime ad orientem ferri, ac magnitudine sua ipsum solem obtexisse. Igitur Gneius Pompeius prætor cum Picentibus iussu Senatus bellum gessit, & uictus est. Postquam sibi Samnites Papium Mutilium imperatorem præfecerant: Marsi autem Agmennonem archipiratam præoptauerant, Iulius Cæsar Samnitum pugna uictus, cęso fugit exercitu. Rutilius consul Marium propinquum suum legatum sibi legit, quem assidue submonentem moram bello utilem fore, & paulisper in castris exerceri militem oportere tyronē: dolo id agere ratus, contempsit, seseque in insidias Marsorum, & uniuersum agmen exercitus sui incautus iniecit. Vbi & ipse consul occisus & multi nobiles interfecti: & VIII. milia Romanorꝝ militum cęsa sunt. Arma & corpora interfectorꝝ in conspectu Marij legati Tolenus Fuluius pertulit, atqꝫ in testimoniū cladis euexit. Marius raptis continuo copijs, uictores insperatus oppressit: & VIII. milia ipse Marsorum interfecit. Cepio autem a Vestinis & Marsis deductus in insidias, cum exercitu trucidatus est. Lucius uero Iulius Cęsar, postquam apud Eserniam uinctus aufugerat, contractis undiqꝫ copijs aduersus Samnites & Lucanos dimicans: multa hostium milia interfecit. Cumqꝫ ab exercitu imperator appellatus esset, Romāqꝫ nuntios de uictoria misisset: senatus saga, hoc est, uestē mœroris, quam exorto sociali bello sumpserat, hac spe arridente deposuit: atque antiquū togæ decorem recuperauit. Marius deinde VI. milia Marsorum cæcidit, VII. milia armis exuit. Sylla cum XX. & IIII. cohortibus Eserinam missus, ubi artissima obsidione Romani ciues & milites premebantur, maximo bello & plurima cæde hostium urbem sociosque seruauit. Gneius Pompeius Picentes graui prælio fudit: qua uictoria Senatus laticlauia, & cætera dignitatis insignia recepit: cum togas tantummodo de uictoria Cæsaris, primum respirante, sumpsisset. Portius Cato prætor: & rursus Plotius legatus, Vmbros plurimo sanguine impenso, & difficillimo labore uicerūt: Gneio Pompeio, L. Portio Catone consulibus. Pompeius diu obsedit Asculum ciuitatem; nec tamen expugnasset, nisi populum in campum

prorū-

prorumpentem, grauissima opressione uicisset. X. & VIII. milia Marsorum in ea pugna cum Franco imperatore suo caesa sunt. Eadē die Picentes congressi, & uicti sunt. Quo etiam tēpore Sylla Samnites, bello superauit & uicit: quo praelio X. & VIII. milia Samnitum cęsa sunt. Ergo Marrucini, Vestini a Sulpicio legato Pompei persecuti atq; uastati sunt. Ab eodem etiam Sulpicio imperatores Italici horribili praelio oppressi sunt & occisi. Pompeius Asculum ingressus, praefectos, centuriones, cūctosq; principes eorum uirgis caecidit, securiq; percussit: seruos prędamq; oēm sub hasta uendidit: reliquos liberos quidem, sed nudos & egentes abire praecepit.

De Ciuilibus bellis, quae inter Syllam & Marianos gesta sunt, & usq; ad decimum annū protracta: quibus lectissimorum CL. milia caesa sunt. Cap. XIIII.

IGitur nondum finito sociali bello, Romae primum bellum Ciuile motum est. Eodemque anno Mitridaticum bellum, & si minus infame, non tamen minus graue coeptum est. Itaque Marius septimum consulatum, & bellum suscipere Mitridaticum affectauit. Dum Syllae consuli contra Mitridatem in Asiam cum exercitu profecturo, in Campania haec res innotuisset: confestim ira indignationeq; permotus, Romam reuersus est. Siquidem ante urbem Marij legatum, quasi primā uictimam, Ciuilis belli occidit, mox urbem irrupit. Marius uero cum permouere nobilitatem, inflammare plebem, ordinem equestrem perarmare, aduersus Syllam frustra tentasset: tandem in Capitolium concessit. Sed partibus Syllanis ibi grauiter contritis, ab eo diffugit magna suorum caede: ibique tunc Sulpicius Marij collega occisus est. Marius quoque fugiens, cum persequentum instantia circumseptus esset: in Minturnensium paludibus sese abdidit. E quibus infeliciter luto oblitus ignominioseque protractus, turpi autem spectaculo, Minturnas deductus, contrususque in carcerem: percussorem ad se missum, solo uultu exterruit. Deinde lapsus a uinculis in Aphricam transfugit: solutoque ex Vtica filio, ubi is in custodia obseruabatur, continuo Romam regressus: Cinnae consuli societate scelerum coniunctus est. Igitur ad profligendam uniuersam Rempublicam, exercitum sibi in quatuor partes diuiserunt. Tres siquidem legiones Mario datae: parti copiarum G. Carbo praepositus est, partem Sertorius accepit: Ille, scilicet Sertorius, iam hic Ciuilis belli incentor & particeps. Qui etiam hoc finito, aliud post Hispaniae bellum excitauit: quod per multos annos maximis Romanorum cladibus traxit. Caetera uero exercitus portio Cinnam secuta est. Porro Gneius Pompeius, qui a Senatu cum exercitu accersitus, ut Reipublicae opitularetur, & diu sese nouarum rerum occupatione suspenderat, contemptus a Mario, uel Cinna, ad Octauium alterum consulem sese contulit, & mox cum Sertorio conflixit. Infelicem pugnam interuentus noctis diremit: DC. ex utraque parte milites trucidati sunt. Igitur Marius Coloniam Ostiensem ingressus, oīa ibi genera libidinis, auaritiae, & cru-

& crudelitatis exercuit. Pompeius fulmine afflatus interijt. Exercitus uero eius pestilentia correptus, pene totus absumptus est. Nam XI. milia uirorum de castris Pompei mortua: VI. milia autem de parte Octauij consulis desiderata sunt. Marius Antium & Aritiam ciuitates hostiliter irrupit, cunctosque in his praeter proditores interfecit, bona suis diripenda permisit. Post Cinna consul cum legionibus, & Marius cum fugitiuis ingressi urbem, nobilissimos quosque e senatu, & plurimos consulares uiros interfecit. Sed quota haec portio ostentatae miseriae est, uno uerbo diffinisse cedem bonorum: cuius fuit tanta numerositas, tanta diuturnitas, tanta crudelitas, tanta quoque diuersitas? De quibus etiam auditis posteri perhorrescant. Igitur Marius cum interfectorum ciuium capita, illata conuiuijs, oblata Capitolijs, collata Rostris, ad spectaculum congereret, ac septimum consulatum cum Cinna tertio consule peruasisset, in exordio consulatus imperij sera tandem morte praereptus est. Cinna bonorum neces, malorum cede suppleuit. Nam cum introducta per Marium fugitiuorum manus insatiabilis praedandi esset, nullamque partem authoribus praedae consulibus ministraret, in forum qua si stipendij causa solicitata militibusque circumdata, inermis extincta est. Caesa sunt illa die in foro urbis VIII. milia fugitiuorum: idemque Cinna quarto consul, ab exercitu suo interfectus est. Interea residui senatorum qui potentiam Cinnae, Marij crudelitatem, insaniam Frimbriae, Sertorijque audaciam fuga euaserant, transuecti in Graeciam, coegere precibus Syllam: ut periclitanti imo iam plane perditae patriae opem ferret. Igitur Sylla mox ut Campanium littus attigit, Noruanum consulem praelio oppressit, VI. milia tunc Romanorum Romani interfecerunt: VI. milia eorundem ab ijsdem capta sunt: CXX. & IIII. de Syllana parte ceciderunt. Fabius uero Hadrianus, cui imperium pro pretore erat, regnum Aphricae seruorum manu affectans apud Vticam congestis sarmentis, cum omni familia uiuus incensus est. Damasippus praetor, incentore Mario consule, Q. Sceuolam, G. Carbonem L. Domitium, P. Antistium, in curiam quasi ad consultandum uocatos, crudelissime occidit: corpora interfectorum carnificis unco tracta, atque in Tyberim missa sunt. Eodem tempore Syllae duces, plura praelia aduersus Marianas partes, infelicissima felicitate gesserunt. Nam & Q. Metellus Carinatas copias cecidit, & castra peruasit: & G. Pompeius Carbonis equitatum grauiter trucidauit. Syllae etiam & Marij adolescentis, maximum tunc praelium apud sacri portum fuit. In quo de exercitu Marij caesa sunt XXV. milia: sicut Claudius scribit. Pompeius carbonem etiam castris exuit, fugientemque insecutus, nunc caedendo, nunc ad deditionem cogendo, plurima exercitus parte priuauit. Metellus Norbuani agmen oppressit: ubi IX. milia Marianae partis occisa sunt. Lucullus cum a Quinto obsideretur, erupit: & rupentina pugna obsessorem deleuit exercitus. Nam plus quam X. milia ibi tunc caesa referuntur. Sylla deinde cum Campanio Samnitum duce, & Carrinatis reliquis copijs, ante ipsam urbem portamque Collatinam ad horam

horam dici nonã signa cõtulit, grauissimoq; prælio tandẽ uicit, L X X X. M. hoĩm ibi fusa dicuntur, XII. M. sese dediderunt, reliquam multitudinẽ in fugam uersam, insatiabilis uictorum ciuium ira cõsumit. Sylla mox urbem uictor intrauit III. M. hoĩm, qui se per legatos dediderant, contra fas, contraq; fidem datam, inermes, securosq; interfecit. Plurimi tunc quoq; ut non dicam innocentes, sed etiam ipsius Syllanæ partis occisi sunt: quos fuisse plusq̃ IX. M. ferunt. Ita libere per urbem cędes, percussoribus passim uagantibus, ut quocunque uel ira, uel præda solicitabat, agitabantur. Igitur cunctis iam quod singuli timebant, aperte frementibus, Q. Catulus palam Syllæ dixit: Cum quibus tandem uicturi sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus? Postq̃ uero in urbe uiri consulares, prætores, senatores, passim sine consideratione deleti sunt, quos in tabulis cruentissime descripserant: inde Sylla Preneste profectus est, omnes Marianę militię principes, hoc est, legatos, quæstores, præfectos & tribunos, iussit occidi. Pompeius Carbonem Marianum ducem, in Aegyptum fugere conantem, comprehendit & occidit. Idem Pompeius in Aphricam transgressus, eruptione circa Vticam facta, X. et VIII. M. hoĩm interfecit. Eo bello Domitius dux Marianus, dum inter priores pugnat, occisus est. Hirtam Numidiæ regem persecutus, fugientemq; omnibus copijs nudatum interfecit. Sylla demum dictator creatus est, ut damnationis & crudelitatis libido, honesti nominis reuerentia & armaretur & uelaretur. Nouissime Sylla potestate priuatus est. Hoc fine conclusa sunt duo bella funestissima, sociale Italicum & ciuile Syllanum. Hæc per annos X. tracta, plusq̃ C. L. M. Romanorꝫ consumpserunt, tantumq; lectissimorꝫ uirorum, uernaculorumq; militum Roma hoc ciuili bello perdidit: quantum in ea superiore tempore cum se iam aduersus Alexandrum Magnum circumspiceret, in discretis ætatibus census inuenit. Præterea uiros consulares, XXX. & IIII. prætorianos XXXVI. LX. senatores fere, absq; innumeris totius Italiæ populis, qui passim sine consideratione deleti sunt. Igitur Sylla mortuo, Lepidus Marianæ partis assertor, aduersus Catulum Syllanum ducem surgens, rediuiuos bellorum ciuilium cineres suscitauit. Bis tucatiæ certatum est. Plurimi Romanorum iam ipsa paucitate miserorum & adhuc illo furore insanientium cæsi sunt: Albanorum ciuitas obsidione oppugnata, atq; excruciata fame, ultima miserabilium reliquiarum deditione seruata est. Ibi tunc Scipio Leppidi filius, captus atq; occisus est. Brutus in Cisalpinam Galliam fugiens, persequente Pompeio, apud Regium interfectus est. Ita hoc bellum ciuile, non magis dementia Catuli, q̃ tędio Syllanę crudelitatis, ut ignis in stipula eadem celeritate, quã exarsit euanuit. Quibus etiam diebus Terentius Varro in prouincia Narbonensi nascitur, qui postea trigesimumquintum annum agens, Gręcas literas summo studio didicit. Cicero nanq; Athenas succedit Rusti co, defenso contra Chrysogonum. Deinde post triennium Romam regreditur, qui XXVI. ætatis suæ anno, etiam Quintium defendit: quo in tempore

pore Plotius Gallus Romæ, Latinam Rhetoricã primus docuit. De quo Cicero sic refert: Memoria teneo nobis pueris, primum Latinam edocere cœpisse Plotium quendam. Tunc Lucius Pomponius Bononiensis, Atellanorum scriptor, clarus habebatur. Lucretius etiam poeta nascitur. Qui amatorio poculo hausto, in furorem uersus, aliquos libros per interualla insaniæ scripsit, quos postea Cicero emendauit.

Regnante Ptholomæo Dionysio, Alexandra Salina Alexandri regis vxor Iudæorum rexit populum. Et ea quæ ibi illis contigerunt diebus. Cap. XIIII.

PTholomæus Dionysius, annis XXX. A reædificatione uero templi, anni erant CCCC.XXX. Regnum uero Iudæorum Alexandra Salina Alexãdri regis uxor, ut præmisimus, habebat. Quę cum duos filios ab Alexandro generatos haberet, natu quidẽ maximũ Hircanum, propter ætatem declarauit pontificẽ, & propter modestiam regem cõstituit, minorẽ autem Aristobolũ priuatum uiuere maluit, q̃d feruẽtioris esset ingenij. Ipsa uero Alexãdra, qui sacras temerassent leges, ab initio detestabatur: religioni tamẽ diuinæ superstitiose deseruiẽs. Qua de re iungũt se eidem mulieri pharisæi, quoddã Iudęorum collegium, qui præter alios pietatem colere putarent, & peritius leges exponebãt. Ob eam causam propius eos aspiciebat. Illi autẽ paulatim fœminæ simplicitatẽ despicientes, oẽs pro sua libidine submouendo, ac deponendo, uinciendo, ac soluendo q̃s uellent, ordines Reipublicæ cõfundebãt prorsus, ut ipsi quidẽ regijs cõmodis fruerentur, expẽsas ac difficultates Alexãdra perferret. Sed eadẽ mire callebat res administrare maiores. Itaq; augendis copijs semper intẽta, duplicẽ conflauit exercitũ. Neq; pauca peregrinorum parauit auxilia, quibus nõ modo statum gentis suæ roborauit, sed etiã metuendam se reddidit externæ potentiæ. Imperabat autẽ alijs: uerum Pharisæis ipsa ultro parebat. Deniq; Diogenem quendã insignem uirũ, qui Alexandro fuisset amicissimus, interficiunt, eius cõsilio criminantes, ut DCCC. quos supra memoraui, regis iussu tollerentur in crucẽ. Nihilominus autem Alexandrę suadebant, ut & alios, quibus authoribus in illos fuisset Alexãder excitatus, occideret. Cumq; his nimia superstitione nihil abnuẽdum putaret, quos sibi libuisset, ea specie trucidabant: donec optimatũ quisq; ad Aristobolũ confugerent, quorum periculum agebatur, atq; ille matri persuasit, ut his propter dignitatẽ parceret, ciuitate autem pelleret, quos nocentes existimaret. Illi quidẽ data sibi copia, per agros dispersi sunt. Inter hæc Alexandra, morbo laborante, minor eius filius Aristobolus, cum seruis suis, quos multos habebat, omnesque pro ætatis feruore fidissimos, uniuersa castella obtinuit, & pecunia quam ibi reperit, conductis auxilijs regem se declarauit. Ob hæc miserata querelis Hircani mater, coniugem Aristoboli cum filijs includit, apud castellum, q̃d a septentrione phano adiacens, Baris antea uocabatur, ut diximus: postea uero Antoniũ cognominatũ est, imperante Antonio, quemadmodũ de Augusti et Agrippę noĩe, Sebaste et Agrippas et alię ciuitates appellatę sunt.

Ante

Ante tamen Alexandra moritur, quam in Aristobolũ Hircani fratrem illius contumelias uindicaret, quem deijci regno curauerat, quod ipsa nouem per annos administrauit, & hęres quidẽ omnium fit Hircanus, cui regnum etiam uiua commiserat.

De diuersis fragoribus bellorum, quibus Roma perterrita est. Quorꝫ vnum fuit in Hispania, aliud in Macedonia, tertium in Pamphilia, quartum in Dalmatia. Cap. XV.

INterea apud Romanos hæc gerebantur. Sonantibus undiqꝫ bellorum fragoribus, quorum unum in Hispania erat, aliud in Pamphilia, in Macedonia tertium, quartum in Dalmatia. Exanguis adhuc atqꝫ exhausta intestina pernicie, tanquam febribus, Romana Respublica, propulsare armis occidentis, Septentrionisqꝫ fortissimas gentes cogebatur. Sertorius si quidem uir dolo atque audacia potens, cum partium Marianarum fuisset, Syllam fugiens ex Aphrica dilapsus in Hispanias, bellicosissimas, ferocissimasqꝫ gentes in arma excitauit. Aduersus hunc ut breuiter diffiniã, duo duces missi, Metellus & Domitius. Quorꝫ Domitius ab Hirtulegio Sertorij duce, cũ exercitu oppressus est: Manilius procõsul Galliæ in Hispaniã cum tribus legionibus, & M. D. equitibus transgressus, iniquam cum Hirtulegio pugnam conseruit. A quo castris, copijsqꝫ nudatus, in oppidum Hilerdam pene solus refugit. Metellus multis prælijs fatigatus, per deuia oberrans hostẽ mora fatigabat, donec Pompei castris consociaretur. Pompeius contracto apud Palantiam exercitu, Lauronem ciuitatem, quam tunc Sertorius oppugnabat, frustra conatus defendere, uictus aufugit. Sertorius superato, fugatoqꝫ Pompeio, Lauronem ciuitatem cruẽtissime depopulatus est. Reliquum agmen Lauronensium, quod cædibus superfuerat, miserabili in Lusitaniam captiuitate transduxit. Pompeium autem, hoc est, illum Romanorꝫ ducem a se uictum fuisse, gloriatus est, quem magna præditum fiducia, ad hoc bellum non pro consule, sed pro consulibus Roma misisset. Fuisse tũc Pompeio XXX. M. peditum, M. equites, Galba scribit: Sertorium autẽ LX. M. peditum, VIII. M. equitum habuisse cõmemorat. Postea uero Hirtulegius cum Metello cõgressus, apud Italicã Beticæ urbem, XX. M. militum perdidit, uictusqꝫ in Lusitaniã cum paucis refugit. Pompeius Belgidam nobilẽ Celtiberię urbem cepit. Sertorius deinde cum Pompeio cõgressus, X. milia militum eius interfecit: ex alio cornu uincẽte Pompeio tantundem pene ipse perdidit. Multa præterea inter eos prælia gesta sunt. Memmius quęstor Pompei, idemqꝫ uir sororis eius occisus est, Hirtulegij fratres interfecti. Perpenna, qui se Sertorio iunxerat, comminutus est. Postremo ipse Sertorius X. demum anno belli inchoati, ijsdem quibus & Viriatus suorũ dolis interfectus, finem bello fecit, Romanisqꝫ uictoriam sine gloria dedit, quamuis Perpennam postea pars exercitus eius secuta sit, qui a Pompeio uictus, cum uniuerso exercitu suo interfectus est, ciuitates uero cunctas in Hispania ultro Pompeius ac sine mora per deditionem rece-

pit ac euertit. Interea Macedonicum bellum Claudius fortitus, uarias gentes, quæ Rhodopeis montibus circumfusæ sunt, ac tunc Macedoniam crudelissime populabātur, subegit. Nam inter cætera dictu, audituq; horrida, quæ in captiuos agebant, raptis cum poculo opus esset humanorum capitum ossibus cruentis, capillatisq;, adhuc ac per interiores cauernas male effosso cerebro, oblitis auide ac sine horrore tanquam ueris poculis utebantur. Quarum cruentissimi atq; immanissimi scordici erant. Has itaq;, ut dixi, Claudius pellere Macedoniæ finibus bello attentauit, magnisq; se malorum molibus obiecit. Vnde cum animo æger, & curis circumseptus, morbo insuper correptus esset, interijt. Huius successor Scribonius attentarum superiori bello loco gentium declinans uim, in Dardaniam arma cōuertit, eamq; superauit. P. uero Seruilius exconsul Cyliciam & Pamphiliam crudelissime adortus: dum subdere studet, pene deleuit. Liciam & urbes eius obsessas, oppressasq; cepit. Præterea Olympū montem peruagatus, Phasidem euertit, Coricium diruit. Tauri quoq; montis latera in Cyliciam uergētia perscrutatus, Isauros bello fractos, in deditionē redegit. Primus Romanorum per Taurum duxit exercitum, ac limitem itineris fecit. Triennio emenso quo bellum gestum est, Isaurici nomen assumpsit. Cosconius procōsul fortitus Illyricum, protrita, subactaq; Dalmatia, Salonas urbem florentissimam post biennium tandem expugnauit & cepit.

De gladiatoribus, qui e ludo effugientes, multa & pernitiocissima bella contra Romanos dominos suos excitauerunt. Cap. XVI.

LVcullo itaq; & Cassio consulibus, gladiatores LXX. & IIII. Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugerunt. Qui continuo ducibus Crixo & Inomao Gallis, & Spartago Thrace, Vesubium montem occupauerunt. Vnde erumpendum aduerterunt: inde per Consentiam, & Metapontū circumducti, ingētia breui agmina collegerunt. Nam Crixo decem milium multitudo, Spartago autem triplex tūc numerus fuisse fertur. Inomaus enim iam in superiore bello fuerat occisus. Itaque cum cædibus, incendijs, rapinis, stuprisq; omnia miscerent, in exequijs captiuæ matronę, quæ se dolore uiolati pudoris necauerat, munus gladiatorium ex CCCC. captiuis, scilicet, quod expectandi fuerant: expectaturi, utpote lanistæ gladiatorum potius quam militum principes ædiderunt. Deinde consules Gellius & Lentulus aduersum eos cum exercitu missi sunt. Quorum Gellius Crixum acerrime pugnantem prælio oppressit: Lentulus a Spartago superatus aufugit. Post etiam collatis frustra ambo consules copijs, accepta graui clade, fugerunt. Dehinc G. Cassium proconsulem idem Spartagus oppressum bello, interfecit. Itaq; exterrita ciuitate nō minore propemodum metu, quam sub Hannibale circa portas fremente trepidauerat: Senatus Crassum cum legionibus consulem nouo supplemento militum misit. Is mox ut fugitiuorum pugnam inijt, VI. M. eorum interfecit, D. CCCC. uero cepit. Inde priusquam ipsum Spartagum ad caput Silari fluminis castrame-

strametātem, bello aggrederetur, Gallos auxiliatores eius, Germanosq́; superauit: E quibus XXXIII. M. hominum, cum ipsis ducibus occidit. Nouissime ipsum Spartagum disposita acie congressum, maximasq́; cum eo fugitiuorum copias perculit. Nam LX. M. eorum cæsa, VI. M. capta referuntur: III. M. Romanorum recepta sunt: cæteri, qui ex hoc bello lapsi, oberrabant, per complures duces frequenti indagine contriti sunt.

De diuersis prælijs in Oriente gestis, id est, quæ Mitridates prius prospere, demum infeliciter gessit. Et de his, quæ Sylla & Lucullus & cæteri eo tempore Romani exercitus duces peregerunt. Cap. XVII.

IGitur Mitridates rex Ponti atq; Armeniæ, postq̄ Nicomedem Bythiniæ regem amicum P. R. regno priuare molitus est, atq; a senatu monitus, si id facere tentaret, bellum sibi a P. R. inferendum fore: iratus Cappadociam continuo peruasit, atq; expulso ab eā Ariobarzane rege cunctam prouinciam igni, ferroq́; uastauit. Bythiniam deinde pari clade corripuit, Paflagoniam simili exitu afflixit, pulsis ex ea Philomene & Nicomede regibus. Cum uenisset Ephesum, crudeli præcepit edicto: ut per totā Asiam, quicunq; inuenti essent ciues Romani, sub una die omnes necarentur. Et factum est. Nec explicari aut comprehendi ullo modo uerbis potest, quæ tunc multitudo Romanorm ciuium cæsa sit. Quis mœror plurimarum prouinciarum, quis gemitus occidendorum pariter atq; occidentium fuerit, cum singuli quiq; aut prodere innocentes hospites & amicos, aut ipsi periclitari pœna hospitum cogeretur. Archelaus quoq; dux Mitridatis, cum C. XX. M. peditum atq; equitū in Achaiam præmissus, Athenas, cunctamq; Græciæ partem, ui per deditionem obtinuit. Sylla cui post cōsulatum, Mitridaticum bellum obuenerat, Archelaum apud Pyreum Atheniēsium portum septemplici muro communitum, diu obsedit, ipsamq; Atheniēsium urbem ui cepit. Postea iusto prælio cum Archelao conflixit, C. X. M. de exercitu Archelai interfecta: uix X. M. superfuisse referuntur. Cōperta clade Mitridates, lectissima LXX. M. militum Archelao in subsidiū misit ex Asia. Secūdo prælio L. M. ex his interfecta sunt, ibiq; Diogenes Archelai filius trucidatus est. Tertio bello omnes copiæ, quas Archelaus habebat, extinctæ sunt. Nam XX. M. militum eius in paludem pulsa, cum Syllæ fidem implorarent, insatiabili ira uictoris interfecta sunt: totidemq; alia in flumen coacta ac necata, reliqui miserorum passim trucidati sunt. Porro Mitridates in Asia nobilissimarum urbium principes occidere, bonaq; eorum publicare, animo intēderat. Cumq; iam M. DC. iā interfecisset, Ephesini exemplum uerētes, excluso præsidio eius, portas obiecerunt. Similiter Smirnei, Sardi, Colophonij, Trallianiq; fecerūt. Perturbatus Mitridates, per Archelaum ducem suum, cum Sylla pacem pepigit. Interea Fimbria Marianorum scelerum satelles, homo omnium audacissimus, Flaccum consulem, cuius legatus erat, apud Nicomediam occidit, ac mox arrepto exercitu Mitridatis filium ex Asia ad Militopolim fugat, stationemque regis inuadit, ipsumque

Pergamo pellit, fugiẽtemq; insecutus, apud Phitanam obsedit. Et profecto cepisset, si Lucius Lucullus ciuilibus discordijs curam Reipublicæ prætulisset, eumq; mari coartare obiecta classe uoluisset. Inde Fimbria Iliensibus iratus, a quibus pro Syllanæ partis studio, obiectu portarum repulsus uidebatur, ipsam urbem Militum, antiquã illam Romæ parentem, funditus cæde, incendioq; deleuit: sed eam Sylla cõtinuo reformauit. Idem Fimbria apud Thiathirã cum exercitu Syllę obsideretur, desperatione adactus, in tẽplo Aesculapij manu sua interfectus est. Fãnius et Maius de exercitu Fimbriæ profugi, Metridati sese adiunxerunt. Quorũ hortatu Mitridates cum Sertorio per legatos in Hispaniã missos, fœdus pepigit. Sertorius ad eum M. Marium, firmãdi fœderis causa misit. Quem rex apud se retẽtum, breui ducem fecit: in locum Archelai, qui se ad Syllam cum uxore, liberisq; cõtulerat. Marius & Eumachus duces, a Mitridate aduersus Lucullũ missi, magno exercitu breui cõgregato, cum P. Rutilio apud Chalcedonam congressi sunt, eumq; cum plurima exercitus ipsius parte ceciderũt. Lucullus Mitridatem Cizicenos obsidẽtem fossa cinxit, eumq; q̃d faciebat pati compulit. Itaq; ad ipsos Cizicenos, ut bono animo essent, nuntium misit, unum ex militibus, nandi peritũ. Qui duobus utribus suspensus mediam ipse regulam tenens, plãtis subremigans, VII. M. passuum transmeauit. Mitridates inopia laborans, partem copiarũ instructam armis, domum abire præcepit. Quam Lucullus excipiens, uniuersam disperdidit. Nam amplius q̃ XV. M. hominũ tunc interfecisse narratur. Tunc etiam Fannius, qui se Mitridati iunxerat, & Metrosanes regius prætor, a Mamerco uicti, cum duobus milibus equitũ in Mesiam profugerunt: atq; inde Mæoniam digressi, in colles, camposq; arenosos inciderunt: ubi nõ solum mõtes usti uel saxa, quasi quadã fuligine offuscata cernuntur: uerum etiam campi ambusto solo squalidi per * L. M. passuum sine ullo ignis uel fornacis indicio, & pendulo in profundum cinere putres iacent. Tribus etiam locis torridæ uoragines ostenduntur, quas Græci phisas uocant. In quibus diu oberrantes, inopinatis tandẽ periculis exempti sunt, & clam in regis castra uenerunt. Deiotarus rex Gallogræciæ præfectos regis bello trucidauit. Interea Mitridates apud Cizicum eadem mora, qua obsidebat obsessus, in magnã pœnuriã, pestilentiamq; exercitum suum coartauit. Nam plus q̃ CCC. M. hominũ fame et morbo, in eadem obsidione amisisse fertur, ipse cum paucis arrepta naui, clam fugit e castris. Lucullus incruẽto milite spectator cladis alienę, nouum genus uictoriæ adeptus est. Mox Marium adortus, uicit, fugauitque, in quo prælio plus q̃ XI. M. Marianorum militum interfecta referuntur. Lucullus postea cum eodẽ Mario nauali prælio congressus, XXXII. naues regias, & cõplures onerarias, aut demersit aut cepit. Multi ibi ex his, quos Sylla proscripserat, interempti sunt. Marius postera die de spelunca, ubi latebat, extractus, meritas hostilis animi pœnas luit. Eodem uero Lucullus impetu Apamiam uastauit, & sub monte Olympo, Priusam munitissi-

Alias, D. M

tissimam ciuitatem captam, expugnatamq; diripuit. Mitridates aduersus Bizantium instructa classe nauigãs, tempestate correptus, LXXX. rostratas naues perdidit. Ipse cum quassa iam naui mergeretur, in Meoparonem Seleuci pyratæ, ipso pyrata iubente transiliuit. Inde Senopem, ac post Anison cum magna difficultate peruenit. Lucullus Senopẽ expugnaturus obsederat. Hanc Seleucus Archipyrata & Cleoclares Spado, qui præsidij causa præerat, expilatam atq; incensam reliquerunt. Lucullus miserorum hostium intestina clade permotus, celeri occursu immissum restinxit incendiũ. Ita misera ciuitas uersa uice hostium, sociorumq; unde defendenda disperdita: & unde disperdenda, seruata est. At uero M. Lucullus, qui Curioni in Macedonia successerat: totam Bessorum gentem bello appetitam, in deditionem recepit. Præterea Lucullus transgressus Eufraten & Tigrim, apud Tigranocertam urbem cum Mitridate & Tigrane congressus, paruissima suorum manu magnum hostium numerum occidit. Nam XXX. milia hominum in eo bello cæsa, referuntur. Tigranes uix C L. equitibus comitatus aufugit: diademate & thiara ne agnosceretur abiectis. Tunc ad Lucullum totius pene Orientis, supplices uenere legati. Ille imminente hyeme per Armeniam in Mesopotamiam regressus, Nisibin urbem illis tunc locis inclytam, expugnauit & cepit. Iisdem diebus pyratæ per omnia sparsi maria, & iam non tantum intercipientes nauium commeatus, sed etiam insulas, prouinciasq; uastantes, impunitate sceleris, & auiditate prędæ, uulgo sese adsociantibus in immensum augebantur. Quos G. Pompeius post multam quidem uastationem, quam terra, mariq; diu egerant, mira tamen celeritate cõpressit. Eodem tempore Cretam insulam per biennium Metellus euertit, diuturnoq; bello domitam, in potestatem redegit, legesq; Minois Romanis legibus permutauit. Quibus etiam diebus a Lucullo uicta Armenia ac Mesopotamia, ac Nisibin capta, Syria in Romanam ditionem cessit: quæ hucusq; per reges Macedonum ab Alexandro possessa fuerat. Quo in tempore Horatius Flaccus satyricus poeta Libertino patre Venusi nascitur. Apollodorus uero Pergamenus Gręcus orator, pręceptor Calidij & Augusti clarus habetur. Igitur quæ de Catilina & Lentulo, siue Cicerone, Salustius scribit, hoc gesta sunt tempore. Marcus etiam Callidus orator clarus habetur, qui bello ciuili postea Cæsarianas partes secutus, cum togatã Galliam regeret, Placentię obijt. Nunc sexto uolumini finem imponere decreui, ut bella tam Romanorum ciuilia, & externis ubiq; permixta, quam etiam Iudæorum, quæ dicta sunt, uel etiam quæ sequuntur, quia sic sibi cõtinuatim serie temporum, & malis sequacibus cohæserunt; libri saltem termino separentur.

LIBRI VI. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM Tomi prioris, Liber VII.

Cum Hircanus atq; eius frater Aristobolus de regni potestate confligunt, Pompeium iudicem prouocant. Ex quo Romanis subduntur. Cap. I.

IGITVR HIRCANVS, QVI PONtifex Iudæorum erat, etiam regni gubernacula matre ei contradicente (ut præmisimus) susceperat. Veruntamen frater eius Aristobolus, uiribus atq; authoritate præstabat. Habito autem inter eos circa Hiericunta de rerũ summa conflictu, pleriq; Hircano relicto, transeũt ad Aristobolum. Hircanus autẽ cum reliquis fuga præuenit castellum Antoniũ, ibiq; salutis obsides nactus est. Erat itaq; ibi in custodia (ut præmisimus) cõiunx Aristoboli cum filijs. Sed priusq̃ graue aliquid fieret, ea lege in concordiã redit: ut regnum quidem Aristobolus haberet, Hircanus uero excederet quasi regis frater, alijsq; cõtentus honoribus. Hoc modo in fano recõciliati, cũ in cõspectu circunstantis populi benignissime alter alterũ ualere iussissent, domos permutant: & Aristobolus quidẽ recedit in regiã. Hircanus aũt in Aristoboli domum. Metus uero et alios eius inimicos præter spẽ dominãtis occupat: & maxime Antipatrũ, iãdudum inuisum Aristobolo. Erat aũt genere Idumæus, et nobilitate ac diuitijs aliarũq; rerũ copia gentis suæ princeps. Is ergo & Hircanũ, ut ad Aretẽ regẽ Arabiæ cõfugeret, eiusq; auxilio regnũ repeteret hortabatũ, et ipse Aretæ ut Hircanũ susciperet, atq; in regnũ deduceret, suadebat, multa detrahẽs Aristoboli moribus multisq; Hircanũ laudibus prædicans. Simulq; ammonebat, q̃d eũ deceret regno clarissimo p̃sidentem, iniquitate oppressis manũ porrigere: Hircanum aũt iniuriã pati, q principatu iure successionis sibi debito caruisset. Sic instructis et præparatis ambobus, noctu cũ Hircano ex ciuitate profugit: citatoq; cursu in oppidũ, q̃d Petra dicit̃, saluus euadit, q̃d regni sedes esset Arabiæ. Ibiq; postq̃ Hircanũ in manũ regis Aretæ tradidit: multis dictis multisq; muneribus, ut auxiliũ ei p̃beret, quo in regnũ deduceret, effecit. Igit̃ rex collectũ undiq; exercitum, in Iudæã direxit. Erant aũt peditũ equitũq; milia L. Quibus nequaq̃ restitit Aristobolus, sed primo impetu superatus, in Hierosolymã fugere cogit̃. Atq; oĩno captus esset, nisi dux Romanorũ Scaurus, horũ imminẽtem soluisset obsidionẽ. Nanq; is ex Armenia q̃dem in Syriã missus erat a Põpeio Magno: qui cum Tigrane bellũ gerebat. Sed ubi Damascũ uenit, quã retentã a Metello et Lollio cõsulibus & captã repperit, his inde summotis, cognito in Iudæa q̃d ageret̃, illuc uelut ad quæstũ cõcurrit. Deniq; ut ingressus est fines Iudæorũ, legati ad eũ ueniũt a fratre utroq;, ut sibi potius adiumẽto esset orãtibus. Sed CCC. talẽtis, q̃ Aristobolus miserat, iustitia posthabita est.

Tot

Tot eṁ acceptis Scaurus ad Hircanum & Arabas legatos dirigit: Roma norꝫ eis & Pompei nomen intentans, nisi ab obsidione desisterent. Itaqꝫ & Aretha ex Iudæa in Philadelphiā recedit metu perculsus, & Scaurus Damascum redit. Hircanus uero & Antipater Arabū priuati auxilio, spem in aduersarios contulerūt. Et cum Pompeius Syriā trāsgressus Damascum peruenisset, ad ipsum confugiunt: multisqꝫ muneribus ei datis, illa tm̄ qbus apud Arethā usi fuerāt, allegātes magnopere prędicabāt, ut Aristoboli uio lentiā odio dignā putaret, regnoqꝫ Hircanū restitueret: cui tam ętate q̄ mo ribus deberet. Itaqꝫ Aristobolus auxilio Scauri fretus, Pōpeio nec defuit. Sed dum ipsius gratiā minime adeptū se cognosceret, in Hierosolymā cum indignatione discessit: belloqꝫ iam cōgredi cum Pōpeio cogitabt. Pōpeius aūt nec ei tēpus apparatui dandū putauit, sed statim eum sequit̄, multum quippe alacritati eius addiderat circa Hiericunta mors Mitridatis nūtiata. Cūqꝫ illic pernoctasset: mane in Hierosolymā properabat. Itaqꝫ hoc eius impetu perterritus Aristobolus, supplex occurrit, pecuniāqꝫ pollicitus, q̄d que semetipsum ei cum ciuitate promitteret, Pompeiū mitigat sequientē, nec tn̄ quicq̄ eorꝫ quę promisit, effectum est. Gabinium eṁ, qui ad suscipiendā pecuniam missus fuerat: nec in oppidum quidē Aristoboli socij receperūt. His cōmotus Pompeius Aristobolū in custodiā collocat. Ad ciuitatē uero profectus dum lustrando eam circuiret, ut exploraret qua ex parte facilior esset ascēsus: seditio in ciuitate exorta est: Aristoboli quidē socijs bellū geri potius regēqꝫ liberare dignū esse affirmātibus, q uero cum Hircano sentie bant, Pōpeio portas aperiri. Deniqꝫ uicta pars Aristoboli, cōcessit in templū: et pōte qui ciuitati iungebat̄ abscīso, ut ad ultimū usqꝫ resisterēt, instru ebat̄. Cum aūt alij Romanos in ciuitatē recepissent, hisqꝫ domū regiā tradi dissent: ad hęc obtinēda Pōpeius unū ex ducibus sibi obediētibus Pisonem cum militibus intromittit. Isqꝫ prędidijs in ciuitate dispositis, qa nemini eorum, qui in tēplum cōfugerant, pacē persuadere potuit, oīa quę circūerant expugnationi parabat: Hircano eiusqꝫ amicis ad cōsilia conferēda, et ad effi ciēda quę iuberet, alacriter animatis. Ipse uero tēplum obsidiōe cingit, turri bus impositis, admotisqꝫ machinis, mœnia tentabat irrūpere: sed lapidibus repellebant̄ et ui repugnantiū. Mense nanqꝫ obsidionis tertio, uix una turri deiecta, fanū irruptū est. Primus aūt murum transcendere ausus est Syllæ filius Faustus Cornelius, et post eū cēturiones duo, Furius & Fabius cum suis agminibus. Et circūsepto undiqꝫ fano: alios cōfugientes uel etiā paulisper repugnātes interficiūt. Multos aūt suos gētiles aduersæ partis studiosi trucidabant, plurimi semetipsos in rupes præcipitabāt: nonnulli furibundi cūctis quę circa murū erāt in desperatione succēsis, pariter cōflagrabant. Ita que Iudęorꝫ quidē XII. milia occubuerunt, Romanorꝫ uero perpauci, sed plures sauciati sunt. Nil aūt grauius in illa clade Iudæorꝫ genti uisum est, q̄ sctū illud arcanū nulli cuiq̄ prius uisum, alienis esse detectū. Deniqꝫ Pōpeius una cū suis comitibus in tēplum ingressus, ubi neminē præter pontificē

adesse

adesse fas erat, quæ intus erant candelabra cum lychnis, & mensas ex quibus libare atq; adolere moris erat, & uascula ex auro cuncta perspexit: congestamque pigmentorum molem, ac sacræ pecuniæ prope ad duo milia talentorum. Nec tamen uel hæc, uel aliud quicquam de sacro sanctis opibus siue instrumentis attigit. Sed postera die post excidium curare templum æditos, ne quid sordium haberet, iussit: & solennia sacra celebrare. Ipse autem Hircano pontifice declarato, quod se & in aliis rebus alacrem præbuisset, promptamq; ad bellum agrestium multitudinem ab Aristobolo reuocasset: per quæ sicut imperatorem bonum decuit, beneuolentia potius, q̃ timore plebem sibi conciliauit. Inter captiuos autem comprehensus Aristoboli socer, idemq; patruus, tenebatur. Et illos quidẽ, qui maxime belli causa fuissent, securi percussit: Faustum uero & qui una fortiter fecerant, preclaris pręmiis donat, & Hierosolymis tributum indicit. Pompeius uero a flumine Eufratre usq; ad fines Aegyptios, Scauro summa regionum negotia, cum duabus cohortibus commisit: Romamq; ipse per Ciliciam properauit, captiuum ducens Aristobolum cum familia. Erant autem illi filię duę totidemq; filii, quorum unus Alexander ex itinere fugit: minor autem Antigonus cum sororibus Romam uectus est. Interea Alexander congregata manu Hircano grauius imminebat, Iudæamque populabatur: Hircanum quidem mature debellare posse credebat, uillasq; opportunas muris, hoc est, Alexandrium, Hircanium, & Macherunta, non longe ab Arabiæ montibus muniebat. Exercitum hinc inde colligere curauit: donec facta sunt ei decem milia peditum, et mille quingenti equites. Igitur Gabinius qui in Syriam missus, Scauro successerat: aduersus Alexandrum cum ualida manu militum: atq; multitudine processit Iudæorum. Quo prelio uictus Alexander, amissis VI. milibus, quorum tria uiua capta sunt, tria uero prostrata: ipse in Alexandrium confugit castellum. Quo obsidione cinctus, dum uehementius urgeri se ab hostibus cerneret, territus Alexander omnibus desperatis, legatos ad Gabinium mittit: & ignosci delictis orans, & quæ sibi parent castella Macherunta & Hircanium tradere non dubitans; quin etiam Alexandrium eiusdem potestati permisit. Quæ omnia quidem Gabinius consilio matris Alexandri, funditus eruit. Post hæc uero Gabinius Hircano Hierosolymam deducto, ei Fani curam commendauit, cæteris Reipublicæ partibus optimates præfecit, omnemque Iudæorum gentem in conuentus quinque diuisit: unum Hierosolymis, alterum Doris, itemque tertium apud Amathunta, quartum Hierico, & quintum Sessori ciuitate Galilæę dispo suit. Singulari autem unius dominatione Iudæi liberati libenter ab optimatibus regebantur.

Qualiter Crassus spoliauerit tẽplum, & Parthico bello mox est extinctus. De patre etiam matreq; Herodis, & fratribus atq; sorore. Et q aliter Aphricanus Historiographus, q̃ Iosephus de eodẽ patre Herodis sentiret. De Lucullo, qui Mitridatẽ & Tigranem bello uicit. Et de Pompeio eius successores qui maxima ex parte orientẽ ditioni subdidit Romanoꝝ. Cap. II.

Igitur

IGITVR his atque alijs ita gestis, interea Crassus Gabinij successor, ducatum Syriæ suscepit, qui profecturus ad Parthicum bellum, omne quod erat Hierosolymis in templo abstulit aurum, & præterea duo milia talenta detrahi iussit de interiore templi, quæ Pompeius intacta reliquerat. Nec longum lætatus, ubi transiuit Eufraten, exercitum amisit maximum: & ipse a copijs Persarum extinctus est. Eo successu Parthi elatiores, transcēdum in Syriam crediderunt. Quos strenue insidijs excepit Cassius, & commissæ sibi prouinciæ finibus reppulit, non sine graui detrimento hostium cum effuse uenientes, quod neminem sibi obsistere ausurum arbitrarentur, loca præuenius angustia occupauisset. Denique fusis fortium plurimis, bellum deseruere Parthi. Cassius repulso hoste securus prouincia, in Iudæam irruit, & Taricheis deletis, XXX. milia Iudæorum in seruitutem uendidit: Phitalaum quoque suspectum doli, quod partes Aristoboli fulciret, iugulari iussit. Neque expers consilij eius Antipater fuit, ut æmulum potentię quam maxime excluderet. Igitur Antipater is cognouit uxorem, cui nomen Cypris, splēdidissimo inter Arabiæ fœminas loco ortam, atq; ex ea suscepit liberos IIII. sexus uirilis, & unam fœminam. Virorum huiusmodi uocabula erant: Primus Phaselus, sequens Herodes uocati, tertius Iosephus, quartus Ferora, & Salome filia unica. Qui cum Gabinij fauorem muneribus atque obsequijs maxime promeruisset, Cassij etiam familiaritatem adeptus est. Causa quippe tantorum filiorum, uir egregius est factus, ad emerendam muneribus atque amicitia societatem potentum. Præ cæteris uero regis sibi Arabum conciliauerat gratiam: quia de locis Arabię uxoris acceptæ prætendebat necessitudinem. Hæc de Iosephi excerpsimus dictis. Aphricanus uero, qui & ipse præcipuus in historiographis habetur: Aiunt, inquit, qui de eo diligētius explorarunt, Antipatrum quendam patrem esse Herodis Ascalonitę, qui & ipse fuerit Herodis cuiusdam filius, tēpli Apollinis æditui. Hic Antipater ab Idumæis latronibus captus admodū puer permāsit cum prædonibus, pro eo q̄d pater eius rei familiaris inopia filiū redimere nō ualeret. Verū puer latronū uita et moribus institutus, postmodū Hircano cuidā Iudęorū pōtifici familiaris efficit̄. Ex quo nascitur Herodes hic, qui Saluatoris temporibus fuit. Hęc Aphricanus.

De Lucullo, qui Mitridatem & Tigranem bello vicit. Et de Pompeio eius successo re qui maxima ex parte Orientem ditioni subdidit Romanæ. Cap. III.

IGitur eo tēpore apud Romanos hęc agebantur. Lucullus postq̄ Mitridatem et Tigranē reges uicerat, maximamq; partē Oriētis Romanę ditioni subegerat: successorē habuit Pompeium. Ergo Pōpeius in minore Armenia, iuxta montē Dastracū castra regis Mitridatis obsidione concludit. Rex cū omnibus copijs eruptione per noctē facta, insuper etiā persequentē bello repellere statuit. Pōpeius fugientes persequi intendit. Itaq; bellum nocte cōmissum est. Luna tunc orta a tergo Romanis erat. Regījm lōgitudinem umbrarū proximitatē hostium rati, cuncta in irritum tela fuderunt.

runt. Romani uelut inermes postea aggressi sine labore uicerunt. Nanque de exercitu regio quadraginta milia cæsa uel capta sunt: Romani uulnerati mille, uix autem XL. interfecti. Rex inter tumultus belli fuga elapsus, adiutus autem beneficio sublustris noctis euasit: relictusque ab omnibus amicis, philosophis, scriptoribus rerum uel carminum ac medicis solus per deuia equum manu trahens, atque ad omnes nocturnos strepitus trepidans, in quoddam castellum diuertit, atque inde in Armeniã perrexit. Pompeius regem insecuturus, inter duo flumina, quæ ab uno monte diuersis specubus exoriuntur: hoc est Eufratẽ & Araxen, urbem Nicopolim senibus, lixis, & egris uolentibus condidit: oranti Tygrani ueniam dedit. Exercitum Herodis Albanorum regis, præfectosque eius ter prælio uicit. Postea epistolas Herodis & munera pro instaurãda cum Albanis societate libenter accepit. Artacem regem Hiberiæ bello fudit, totamque Hiberiam in deditionem accepit. Inde cum Armeniam, Colchos, Cappadociam, & Syriam ordinatis rebus composuisset: promouẽs de ponto in Parthiam, & post hæc Bathanam urbem caput Parthici regni quinquagesimo die uenit. Tunc in Bosphoro Mitridate Cerealia sacra celebrante, terræmotus adeo grauis repente exortus est ut magna clades ex eo urbium atque agrorum secutura narraretur. Eodem tempore Castor Mitridatis præfectus, qui Panagorio præerat, interfectis amicis regijs, arcem occupauit: & quatuor Mitridatis filios ad præsidia Romana transmisit. Mitridates accẽsus ira in scelera exarsit. Nam complures tunc amicos suos, & Exipodram filium suum interfecit: cum ante iam Aliomacharẽ parricidio trucidasset. Pharnaces alter filius eius, exemplo fratrum territus, exercitum ad persequendum sese missum sibi conciliauit: & mox aduersus patrem duxit. Mitridates diu ex altissimo muro filium frustra precatus, ubi inexorabilem uidit: moriturus exclamasse fertur: Quoniã Pharnaces, inquit, mori iubet: uos si estis dij patrij precor, ut quandoque & ipse hanc uocem a liberis suis audiat. Statimque descendens ad uxores, pellices, ac filias suas: uenenum omnibus dedit. Quod cum ipse nouissimus hausisset, nec tamen propter remedia, quibus uitalia sua aduersus noxios succos sæpe obstruxerat, ueneno confici posset: Gallum quendam militem iam fracto muro discurrentem inuitauit, eique iugulum prębuit. Hunc exitum uitæ Mitridates habuit. Pompeius nanque occisi Mitridatis nuntio accepto, Syriam, Celen, & Phœnicem bello aggressus, Itureos primum Arabasque perdomuit: urbemque eorum, quam Petram nominant, cepit. Hinc, ut præmisimus, ad Iudæos properauit: Hierosolymam euertit, soloque coæquari imperauit. Et cum aliquantos principes Iudæorum securi percussisset, Hircano sacerdotium restituit, Aristobolum captiuum Romam duxit. Hoc bellũ orientis cum uiginti & duobus regibus sese gessisse ipse Pompeius pro contione narrauit.

Qualiter Cæsari Galliarum prouinciæ à Senatu sint distributæ. Et de prelijs diuersis in Gallia gestis. Cap. IIII.

Inter

INTEREA C. Cęsari cõsuli tres prouinciæ cum legionibus septem in quinquennium datæ: Gallia Transalpina & Cisalpina & Illyricus. Galliam uero comatam postea senatus adiecit. Eluitiorum ergo animos fortissimę Gallorum omnium gentis, ea uel maxime causa, quod perpetuo pene cum Germanis bello altercabãtur, a quibus Rheno tantum flumine dirimũtur: Orgeto rex quidam princeps gentis spe totas inuadendi Gallias, in arma accenderat. Quem cæteri optimates correptum & ad mortem coactum, cohibere tamen semel animatas in prædam plebes nequiuerunt. Qui coniuratione facta, ac die dicta, exustis uicis ac domibus suis: ne quod desiderium ex spe reuertendi foret, profecti sunt. Quos cum apud Rhodanum flumen obuios Cæsar habuisset, magno, difficiliq; bello bis uix uicit, uictosq; ad deditionem coegit. Horum fuit cum primũ progressa est omnis multitudo Eluitiorum, Tulingorum, Latobroiorum, Rauracorum & Boiorum utriusq; sexus ad C. L. & VII. M. hominum. Ex his, XL. & VII. M. in bello ceciderunt: cætera in terras proprias remissa sunt. Postea Cæsar Ariobistũ regem excitantem, inuehẽtemq; secum incredibiles Germanorum copias, qui bus nuper uniuersos Galliarum populos se subegisse iactabat: apud Sequanas uicit. Cum diu exercitus Cæsaris Germanorum multitudine & uirtute perterritus, pugnã detrectasset: Ariobistus in Germaniã, arrepta nauicula, Rhenum transuectus effugit. Vxores duæ, totidemq; filiæ captę sunt. Fuerunt autẽ in exercitu Ariobisti, Arudes, Marcomãnes, Triboci, Vvangiones, Nemetes, Edures & Sueui. Pugna maxima grauis Phalangæ Germanorum fuit, quam coacto in unum agminie, scutisq; supra capita cõtextis, ad irrumpẽdam Romanorum aciem tuti undiq; prędstruxerãt. Sed postquam aliqui Romanorum militũ agilitate, audaciaq; insignes supra obductã salicere testudinem, scutisq; singillatim uelut suamis reuulsis, desuper nudos deprehẽsorum, detectorumq; humeros perfoderũt: territi hostes nouo mortis periculo, terribilẽ dissoluere cõpagem. Exinde in fugam uersi per L. M. passuũ insatiabiliter cęsi sunt. Neq; conijci numerus potuit Germanorum, uel quãtus pugnæ affuerit, uel quãtus fuerit occisorum. Post hæc Belgarũ gens, quæ tertia pars Galliarum est, aduersus Cæsarem exarsit, quorum distributim hæc copia fuit. Bellouagi, qui cęteris numero & uirtute pręstare uiderẽtur: habuere lectissima * XL. M. armatorum. Successiones ex XII. oppidis L. M. Neruij, quorũ adeo indomita feritas prædicabatur, ut nunq̃ in id tẽporis mercatores ad se admiserint, uina, cæteraq; uenalia deferre, quibus inducta iucunditas torporẽ uirtutis afferret. Habuerũt similiter L. M. Trebates etiam, & Ambiani X. milia, Morini XXV. milia, Menapij IX. milia, Caleti X. milia, Bulocasses & Veromandi æque X. milia. Atuatij X. & VIII. milia, Condurses, Eborones, Cærosi, Cemanni, qui uno nomine Germani uocantur XL. milia. Ita fuisse referuntur, CC. LXXII. milia, armatorum lectissima. His repente sylua erũpentibus exercitus Cæsaris perturbatus atq; in fugam actus, plurimis suorum amissis, tandem hortatu ducis restitit, ui-

* Alias, LX. M.

uictoresque aggressus, usque ad internitionem pene deleuit.

Qualiter Iulius Cæsar postquam Galliam in deditionē subiectam credidit, & in Italiam redire uoluit, impetu Gallorum retractus, prælijs diuersis infectus, à Gallijs in Britāniam transijt, & eam subiugauit, non sine magno discrimine suorum. Cap. V.

IGitur Cæsar magnis in Gallia rebus gestis, cum Italiam proficisci decreuisset: Galbam cum legione duodecima ad Veragros, Sedunosq; misit. Qui cum hyemandi causa, in uico Veragrorum, cui nomen erat Octodorus, consedisset, mediamq; oppidi partem, quæ torrente distinguebatur, accolis cōcessisset, quadam die eosdem discessisse per noctem ac proximo insedisse colli uidet. Quippe illi paucitatem uix mediæ legionis despectui habentes, ultroneam sibi prædā nullo cessuram negotio arbitrabantur, finitimosq; suos in hanc cædis & prædæ societatem uocauerūt. Igitur cum Galba tam præsentibus periculis circumseptus ac trepidus, atq; inter uarias consultationes certi cōsilij incertus esset, repente Galli descensu montis effusi, castra imperfecta circūdant: raros per uallū propugnatores saxis, telisq; onerant. Cumq; iam castra irrumperētur, Pacuuij primipilaris & Volusini tribuni cōsilio cuncti Romani portis eruperunt, incautosq; subito aggressi hostes, primū perturbauerunt: deinde in fugam uersos miserabili cæde fuderunt. Nam amplius XXX. M. Barbarorū tunc cæsa referuntur. Igitur Cæsar cum iam pacatas uniuersas Galliarū gentes putaret, ad nouum & maximū bellum retractus est. Nanq; dum P. Crassus adolescens cum legione septima Oceanotenus apud Andicauos hyemasset, Veneti, cæterique cōfines, repente in arma coniurant, legatos Romanorū uinciūt, eosque ita demum se reddituros, si obsides suos recipiāt, Romanis indicant. Socios sibi ad id bellum Ossismos, Lixouios, Nannetes, Ambiuaritas, Morinos, Menapios & Diabluttes asciscunt: Auxilia quoque a Britannia arcessunt. Cæsar per Crassum de rebellione prædictarum gentium certior factus, q̄uis intelligeret, quanta ineundi belli difficultas esset, tamen rem tanti negotij non negligendam ratus, ne cæteris exemplo eiusmodi audendi licentia laxaretur: itaq; terrestri p̄lio persequi hostes frustra aggressus, quippe cū hostes per interfusa ex Oceano æstuaria, atq; inaccessos recessus, tutis terrarū finibus munirētur: naues longas ædificari in Ligero flumine iubet, per quē in Oceanum deductæ, mox ut hostibus uisæ sunt, continuo CC. XX. naues eorū paratæ atq; omni genere armorū instructissime progressæ portu, ex aduerso cōstiterunt. Bruto circūspicienti imparē longe nauiū esse conflictum, quia Barbarorū naues solido robore intextæ, cauernisq; præualidis obduratæ, saxorū modo adactos rostrarū ictus retundebāt. Hoc primū auxilio fuit, q̄d falces acutissimas non pertinaciter cōtis præfixas, funibus autē subnexas parauerat, q̄bus cū opus esset, apprehēsos eminus rudētes subductis hastilibus per funē falcē retrahēdo succiderēt. His celeriter expeditis, disrūpi hostiū antemnarū armamēta præcepit. Ita antēnis ruentibus cōplures ilico naues uelut captas immobiles reddidit. Alij hoc periculo territi, suspensis

suspensis uelis, qua uētus intēderet fugere conati, cessante mox uēto destitu ti, ludibrio fuere Romanis. Itaq; incēsis omnibus nauibus, interfectisq; his, qui pugnauerāt: Galli reliqui sese omnes dediderūt. Sed Cæsar maxime ob iniuriam legatorꝫ, & ut genti ad oīa consilia mobili terribilis exempli notā inureret: cunctis principibus per tormenta interfectis, reliquos sub corona uēdidit. Iisdē diebus Titurius Sabinus Aluercos, Eburouices, Lixouiosq;, qui primates suos, cum authores belli resuscitandi esse nollent, interfecerūt: eruptiōe facta incredibili cęde deleuit. P. uero Crassus cū in Aquitaniā per uenisset bello exceptus est. Nanq; Sotietates magno eqtatu pedestribusq; copijs p̄ualidis Romāos adorti: diu grauiter turbauerūt. Post uicti atq; in oppidum Sociatū coacti, obsessiq; cum se expugnari uiderent, armis tradi tis in deditionem recepti sunt. Aquitani clade hac permoti, undiq; exercitū contrahunt, de interiore quoq; Hispania auxilia accersērūt: duces bello ma xime eos præficiunt, qui cum Sertorio militauerant. Hi omnes dum obsi dionem Crasso parant: in castris suis Crasso obruente deleti sunt. Nam ex Aquitanis et Cantabris, quorum L. milia tunc in auxilium uenerant: XX. & VIII. milia cæsa referuntur. Cæsar Germanos, qui Rhenū cum immen sis copijs transmiserāt, simul & totas Gallias subijcere sibi parabant, bello adortus, usq; ad internitionē cęcidit. Quorꝫ fuisse numerꝫ ad CCCC. XL. M. ferunt. Tunc Cęsar in Germaniā facto ponte transgreditur, Sicambros & Vbios obsidione liberat, Sueuos maximam et ferocissimam gentem, quorꝫ esse C. pagos & populos, multi prodidere, totamq; Germaniā aduē tu suo terret. Mox in Galliā rescisso ponte concedit, ad Morinos inde ue nit: unde in Britanniā proximus & breuissimus trāsitus est. Nauibus onera rijs atq; actuarijs circiter LXXX. pręparatis, in Britanniā transuehitur: ubi acerba primū pugna fatigatus: deinde aduersa tēpestate correptus, plu rimam partem classis, & nō paruum numerꝫ militum, equitatū uero pene omnem disperdidit. Regressus in Galliam, legiones in hyberna dimisit, ac DC. naues utriusq; cōmodi fieri imperauit. Quibus iterꝫ in Britanniā pri mo uere transuectus, dum ipse in hostem cum exercitu pergit, naues in anco ris stantes, tempestate correptæ, uel collisæ inter se, uel arenis illisæ, dissolu tæ sunt: ex quibus XL. perierunt, cæteræ cum magna difficultate reparatæ sunt. Cæsaris equitatus primo cōgressu a Britannis uictus est: ibiq; Labie nus tribunus occisus est. Secundo prælio cum magno suorꝫ discrimine ui ctos Britannos in fugam uertit. Inde ad flumen Tamensim profectus est: quem uno tantum loco uadis transmeabilem ferunt. In huius ulteriore ripa cum Cassoblauno duce, immensa hostiū multitudo cōsederat, ripamq; flu minis ac pene totū sub aqua uadū acutissimis sudibus perstruxerat. Quod ubi Romanis deprehensum ac uitatū est, Barbari legionū impetus nō feren tes, syluis sese abdidere. Vnde crebris eruptionibus Romanos grauiter ac sępe lacerabant. Interea Trinouantū firmissima ciuitas cum Adrogorio du ce, datis XL. obsidibus Cæsari sese dedit. Quod exemplū secutę urbes alię

plures, in fœdus Romanorum uenerunt, iisdemque demõstrantibus Cæsar oppidum Cassobelauno inter duas paludes sitũ, obtẽtu insuper syluarum munitum, omnibusque rebus confertissimũ, tandẽ graui pugna cepit. Exhinc Cæsar a Britãnis reuersus in Galliã, postq̃ legiones in hyberna misit, repẽtinis bellorum tumultibus undique circũuentus, et cõflictatus est. Nãque Ambiorix cum Eburonatibus & Attuaticis cõspirans, animatus Treuirorum consilio, Cottã & Sabinum legatos apud Eburonas cum tota funditus legione insidijs circũuentos, interfecit Ambiorix hac uictoria elatus, Attuatos & Neruios, plurimosque alios raptim in arma cõtrahit, atque ad Ciceronẽ legatum, qui similiter tunc legioni in hybernis præerat, cõtendit. Multitudo hostium ex hoc colligi potuit: quia cum in obsidione castrorum uallum circũdandum esse a captiuis Romanis docerẽtur & instrumenta ruralia nõ haberent, gladijs cõcidendo terram & sacculis exportãdo, uix tribus horis uallum pedũ X. & fossam pedum, XV. per M. passuum XV. in circuitu perfecerunt. Præterea C. X X. turres miræ altitudinis extruxerunt. Et cum iam V I I. dies, noctesque succidui hostium cunei pugnarent, ac uentus subito plurimus exortus esset, testas feruentes intorsere fundis, flãmataque tela focis: ac mox cõcepto igne rutilãtia intra castra iecerunt. Quo facto, per culmina raptim uentus insistẽs, sparsum animauit incendiũ. Sed nec sic quidẽ Romani cum undique obruerentur uulneribus, laboribus, uigilijs, ieiunijs, incendijsve cessere runt. Tandẽ Cæsari nuntiatũ est, unam deletam esse legionem, alteram iam pene cõfectam. Aduentãte cum duabus legionibus Cæsare, deserunt hostes obsidionem, atque in eum cuncti raptis copijs ruunt. Cæsar se paruissimis castris cõsulto cõdidit, equitibusque præmissis, ut fugam fingerent, imperauit: ut ad transitũ uallis, quæ in media erat, sibique periculosa uidebatur, postes cõtemptu sui inuitaret. Quibus aduẽrantibus insuper obstrui portas p̃cepit. Quo uiso Galli, quasi iam uicissent ad obducendũ extrinsecus uallũ cõuersi sunt. Cęsar totis repẽte portis paratũ effudit exercitũ, uersosque in fugam Gallos, uastissima cęde cõfecit. Nã LX. M. tũc fuisse referuntur, e quibus pauci per paludes inuias euaserũt. Induciomarus Treuirorum princeps, magnas armatorum copias habẽs, postq̃ de cõsensu totius Galliæ certior redditus est, Labieni castra, legionẽque cui is p̃erat, q̃d facile factu arbitrabatur, delere statuit, ac deinde Eburonibus, Neruisque cõiunctus, ad opprimendũ Cęsarẽ pergere. Labienus, qbus poterat artibus timorẽ simulat, atque ita Induciomarum negligentiorẽ cum insultãtibus copijs pro uallo oberrantẽ, repentina eruptione prostrauit. Hac uictoria Labieni reliqui Gallorum conatus repressi sunt, et Cęsar paulo quietior reliqua parte hyemis fuit. Sed intelligens sibi maiora belli superesse negotia: maxime, quia plurima parte exercitus amissa, alijsque grauiter saucijs, ne ad sustinendum quidem sibi idoneus, non dicam ad cõprimendum Gallorum impetũ uideretur, a Gn. Põpeio procõsule conscribi legiones, sibique mitti in auxiliũ petit. Itaque ante exactam hyemem, tres ad eum legiones in castra uenerunt. Igitur Cæsar priusq̃ in unum hosti

um co-

um copiæ coirent, ineunte uerno aggredi trepidos, & opprimere sparsos in suis finibus parat. Primum itaq; Neruiorum fines diripit: prędā uero, quæ copiosissima erat, exercitui permisit. Deinde Menapios, q sibi propter immēsas paludes atq; impeditissimas syluas munitissimi uidebant, tribus agminibus inuadit: nimiaq; cęde uulgo agitata, residuos supplices in deditionem recepit. Labienus sequenti prelio omnes copias Treuirorum interfecit: arte in bellum prouocatas priusq̄ Germanis aduētantibus iungerētur, & cōtinuo ipsam ciuitatē cepit. Cęsar ulcisci mortem Sabini et Cottę legatorum uolens, Ambiorigē et Eburones deletæ legionis authores, postq̄ in Arduennā syluā refugisse cōperit, quę sylua totius Gallię maxima est, atq; a ripis Rheni finibusq; Treuirorum ad Neruios usq; pertingit, & in longitudine plusq̄ L. M. passuū patet, permetiēs remsuis maximi periculi fore, si per obstructas spatio fasq; syluas ignoti diuiderent, hostemq; locis notissimū quęreret, omnem Galliā per nūtios inuitat, ut q̄sq; secundū placitū suum, recōditas in Arduēsa sylua p̄das quęrāt, diripiantq;. Quo facto, Gallis utrinq; moriētibus maximas Romanorum iniurias sine cuiusq̄ Romani discrimine uindicauit. Ita hoc tutissimo uincendi genere securus in Italiam rediit.

Reuerso Cæsare in Italiam iterum Galli in arma coniurant. Ad quos cito C. Cæsar reuertitur, quos diuersis prælijs contriuit, & æternę seruituti tradidit. Cap. VI.

IGitur Cęsare in Italiā reuerso, Gallia rursus in arma cōiurat, multiq; simul populi coeūt. Dux his Nergingitorix fuit. Cuius cōsilio statim oēs Galli ciuitates suas ultro incenderunt, prima a suis incēsa Byturico: inde ad Cæsarē, qui magnis itineribus per Narbonēsem prouinciam clam ad exercitū recurrerat, impetū faciunt. Cęsar tunc oppidum noīe Cęnapū obsidione cōcluserat. Quod diu oppugnatū tandē post multas Romanorum clades, pluuia die cum hostiliū machinarum augmēta, neruiq; elanguerēt, applicitis turribus captū atq; deletū est. XL. M. hoīm ibi fuisse referūtur, ex quibus uix LXXX. per fugā lapsi, ad proxima Gallorum castra uenerūt. Pręterea Arueni, cęteriq; cōfines, solicitatis etiā ad se Eduijs multis aduersum Cęsarem p̄lijs bellauerunt. Qui cum se pugnādo fatigati in quoddā castellum recepissent, milites prędę inhiātes, ad expugnationē oppidi animum intendunt: frustra Cæsare de loci iniqtate causante. Itaq; ibi Cæsar erūpentibus desuper hostibus pressus, multa exercitus sui parte perdita, ultus aufugit. Dum hęc ad Halestā gerunt, Vergingitorix, quē omnes cōsensu pari regē preoptauerāt suadet, ut ex tota Gallia oēs, qui arma ferre possint, huic bello p̄sto sint. Hoc eñ esse unum bellū, quo aut perpetua libertas, aut æterna seruitus, aut mors oīm consequat. Itaq; absq; eo numero, quē infinitū ante cōtraxerat, equitū circiter VIII. M. peditum CC. L. M. cōtracta sunt. Dehinc duos colles sibi inuicē obuersos, Romani, Galliq; ceperūt, Vnde multis sæpe eruptionibus & uarijs prouētibus p̄liantes, tandē Romani, p̄cipuę Germanorum equitum, quos sibi iamdudum amicos, nunc etiam in auxilium

acciuerant, uirtute uicerunt. Vergingitorix alia die cōgregatis omnibus, qui fuga euaserant, dixit se authorē bona fide defendendæ libertatis atq; irrumpendi fœderis fuisse: & nūc siue Romanis sese ad mortē omnes offerāt, siue solū pro omnibus dedāt, paratum animo fore. Itaq; Galli uoluntatem, quam pudore aliquandiu texerant, quasi ex cōsilio regis assumerent, ilico sibi ueniam precātes, eum solum uelut authorē magni sceleris dederunt. Belouagi omnibus Gallorū gentibus ipsorū opinione fortiores habebātur. Hi Chorreo duce bellum instaurāt, sibiq; in hanc suscepti belli societatem Ambianos, Aluercos, Saletos, Beliocasses, Atrebatesq; coniungunt, & locum quendam cinctum atq; impeditum, undiq; paludibus capiunt, cōmissoque prælio, magnam Remorū manum, quæ auxilio Romanis erat, trucidant. Deinde cum opportunū ipsi locum insidijs prouisum occupauissent, atq; hoc cōperto Romāi ad insidiarū locū instructi, ordinatiq; uenissent, cōmisso p̄lio, Romani Gallos fugiēi es ijsdem locorū munitionibus, quibus clausi fuerāt, incluserunt, cūctosq; ad internitionē cæciderūt. Ibi Chorreus uel fugam uel deditionē detrectās, Romanos ut uiuus caperet instātes, occidēdo ut occideret, coegit. Igit̄ cum pacatā esse uniuersam Galliā Cæsar, neq; ausuram fore ad aliqs aspirare motus arbitraret̄, legiones in hyberna dimisit. Ipse tamen Ambiorigis fines, qui tot bella excitauerat, horrenda hoīm strage uastauit. At uero G. Caninius legatus bellū apud Pictonas inuenit: ubi magna hostium multitudo impeditā itinere legionem circumdedit, atq; ad extremum discrimen adduxit. Porro autē Fabius acceptis Caninij legati literis, in Pictonas proficiscitur, ibiq; a captiuis de opportunitate locorū certior factus, inopinātes hostes opprimit, magnisq; stragibus factis, plurimas prædas agit. Deinde cum Caninio signū aduentus sui dedisset, Caninius totis castris subito exiliuit, sesesq; iniecit hostibus. Itaq; Fabio ex alia parte & Caninio ex altera insistente, maximo & diuturno bello innumeræ Gallorū copię trucidatę sunt. Inde Fabius in Carnutes profectus est. Sciebat eñi Domnacum ducē antiquissimum rebellionis totius incentorē, ab hoc bello elapsum: si Aremoricis gentibus adiunctus esset, maximos iterum in Gallia tumultus esse moturū. Sed eas adhuc ipsa nouitate trepidantes, mira uirtute & celeritate perdomuit. Interea Draptes unaq; Lucterius cum adesse Caninium & legiones in finibus suis uiderēt, undiq; collectis copijs, oppidum uel ad unum occupant. Hoc oppidum in editissima montis arce pendebat, duabus partibus per abrupta latera non paruo flumine cingebatur: medio deinde descensu largissimo fonte securum, plurimaq; introrsum cōpia frumenti tutum, irritos procul discursos hostium despiciebat. Caninius, quod solum Romana prouisione potuit, ambos duces cum parte copiarum plurima in campo euocatos maximo prælio superauit. Nam uno e ducibus interfecto, alter cum paucissimis fugit, nullus in oppidum redit, sed ad id oppugnandum CAESARE opus fuit. Itaque certior per nuntios factus CAESAR accurrit, circumspectisque omnibus, uidet si expugnare ui mo-

ui moliať, ludo & spectaculo hostiũ delēdum esse exercitum suum, unum solum esse præsidium, si quo quõ hostes aqua arceantur, sed & hoc quoq; nisi Cæsar non potuisset. Siquidē fons, quo ad potum utebantur, medio de uexi montis latere fundebať. Cęsar ad proximũ fontis admoueri uineas, turrimq; extrui iubet. Fit magnus undiq; cõcursus ex oppido: quibus sine periculo pręliantibus, Romani q̃uis pertinaciter obsisterent, crebriusq; succederent, complures tñ trucidabanť. Igitur extruitur agger, & turris pedum LX. cuius uertex ęquari ad fontis locum possit, ut ex æquo tela cõijci queant, uel præcipitata desuper saxoꝝ uolumina non timeri. Oppidani aũt ubi examinari siti non solũ pecora sua, uerũ etiam infirmiores hoĩm ætates uident, cupas, pice, seuo, et sindulis repletas ac deinde immisso igne in prona præcipitant, easq; ipsi toto oppido effusi subsequunť. Ardẽtibus machinis cum graue prælium suis Cæsar ac periculosum uideret, cohortes in circuitu oppidi ire uelociter per occultũ imperat, atq; undiq; subdito uastum clamorē attollere. Quo facto cõsternati oppidani, dũ recurrere ad muniendum oppidum uolunt, ab oppugnatione turris uel demolitione aggeris recesserunt. Illi tamen qui ad incidendas fontis uenas sub obtentu aggeris tuti cuniculos perfodiebãt, repertos in abstruso aquaꝝ meatus, per multa diuidendo tenuari in semetipsis consumiq; fecerunt. Oppidani fonte siccato, ultima desperatione correpti, deditionem sui faciunt. Cæsar autem omnibus qui arma tulerant, manus sustulit, & uitã reliquit, quo testatior esset etiam posteris poena improboꝝ. Multum enim ad coercendam audaciam ualet propositum punitionis exẽplum, cum ipsa miseri pręsens forma uiuentis, & ad recordationem admonet cõscios: & ad sciscitationem cogit ignaros. Exhaustis atq; demolitis Gallis, securus Cæsar cum legionibus in Italiam redijt: nullos post se Galloꝝ motus pertimescens, pro certo esse sciens minime aliquos, qui uel moueri audeant, uel si moueantur, timendi sint.

De nece Crassi & Romani exercitus apud Parthos. Cap. VII.

IAm uictorē Cęsarē de Gallia reuersum, Ciuilia bella comitata sunt, aliaq; grauissima mala interfecti apud Parthos Crassi, et trucidati exercitus pręcesserunt. Crassus itaq; in cõsulatu collēga Põpei prouinciam sortitus in Parthos, homo inexplebilis cupiditatis: audita in Hierosolymis tẽpli opulentia, quam Pompeius intactã reliquerat, in Palestinam diuertit, Hierosolymam adit: tẽplum peruadit, opes diripit, ut supra meminimus. Inde per Mesopotamiã tendens in Parthiam, quacunq; iter habuit sotijs ciuitatibus auxilia indixit, precia exegit. Moxq; ut Eufraten transijt, ilico Baiesen legatũ ab Horode rege Parthoꝝ ad se missum obuiũ habuit. A quo uehementer increpatus est, cur cõtra foedus Luculli & Põpei, auaritia inductus, Eufraten trãsiret. Quamobrē sine mora futuꝝ, ut pro auro Parthico Syrico ferro oneraret. Itaq; cum prope Charras uentum esset, Parthi subito ingruentes, cum Surena et Silacia pręfectis, sagittis oppressere Romanos. Cecidere ibi plurimi senatores, aliq etiã consulares aut prętorij uiri.

Crassus quoque filius Crassi, lectissimus iuuenis in acie occisus ē. Praeterea IIII. cohortes cum Barguntio legato medijs deprehensę cāpis interfectę sunt. Surenas prapto eqtatu Crassum persequi intendit: eumque circūuentum ac frustra colloquiū eius petentē interfecit: quis uiuū auferre maluisset. Pauci beneficio noctis liberati, Charras confugerunt. Auaritia eīm unius nefas exoleuit, ut legiōnes XII. Romanorum aut captae paucis elapsis, aut caesae cum ducibus suis sint. Caput uero Crassi cum dextera manu ad regem delatum est. Quod ludibriū fuit spectatoribus. Rex itaque aurū in ore eius relictū iussit infundere, aiens: Vrat nunc te Parthicū, qd te uiuum urebat aurū. Igit̄ clade Romanorū cognita, cum multę orientis prouincię a societate uel fide populi Romani defecissent, Nicasius collectis ex fuga militibus paucis, intumescentem Syriā egregia animi uirtute, ac moderatione pressit. Qui & Antiochum copiasque eius ingētes praelio uicit, & interfecit. Parthos quoque ab Herode in Syriam missos, iamque ingressos Antiochiam bello expulit, ducemque eorum Osagen interfecit. Interea Roma repētino correpta incēdio concrematur: incertū inde concretus, plurimam urbis partem ignis inuasit nec unq̄ antea tanto incendio corruptam ac uastatam ciuitatem ferunt. Nam XIIII. uicos cum uico Iugario consumptos fuisse memoriae proditum est.

Octo hinc Ciuilia bella inter Caesarem & Pompeium exorta sunt: quia Pompeius instigauit Senatum, vt negarēt iterum consulatum Caesari. Cap. VIII.

Hic iā bellū Ciuile cōmittitur, q̄d magnis iamdudū dissensionibus ac molitionibus parabāt. Nam rediēs Caesar uictor ex Gallia, decerni sibi absenti iterum consulatū poposcit. Contradictū est a Marcello cōsule, annitēte Pompeio. Deinde decretū est a Senatu, ut in urbē Caesar nō nisi dimisso exercitu ueniret. Et ex Marcelli cōsulis authoritate ad legiones, q̄ apud Luceriā erant, Pompeius cum imperio missus est. Caesar Rauennā sese cōtulit. Marcus Antonius, & P. Cassius tribuni plebis, pro Cęsare intercedētes, Lētulo cōsule curia foroque prohibiti, ad Cęsarē profecti sunt, Curione simul Celioque comitātibus. Cęsar Rubicōe flumine trāsmeato, mox ut Ariminū uenit, V. cohortes, quas tunc solas habebat cum qbus (ut ait Liuius) orbē terrarum adortus est: qd facto opus esset, edocuit: deplorās iniurias suas, causam belli Ciuilis pro restituēdis in patriam tribunis esse testatus est. Inde per Antoniū VII. cohortes quae apud Sulmonem morabant̄, a Lucretio recepit III. legiones, quae cum Domitio apud Cornificiū morabantur, ad suas partes transduxit. Pompeius atque oīs Senatus crescentibus Caesaris uiribus trepedi, tanq̄ Italia pulsi, in Graeciā transuecti, Durachiū gerendi belli sedem delegerunt. Caesar Romam uenit, negatamque sibi ex aerario pecuniā fractis foribus inuasit, protulitque ex eo auri pondo IIII. milia, CXXX. & VI. Argenti pōdo prope DCCCC. milia. Inde digressus Ariminū ad legiones mox alpes transuectus, Massiliam uenit. Ad quam oppugnandā cur receptus non esset, Trebonium cum IIII. legionibus relinquēs, ad Hispanias contendit. Quas Lucius Aphranius, &

M. Pe-

M. Petreius,& M. Varro Pompeiani duces,cum legionibus obtinebant. Ibi multis prælijs Petreiũ,Afraniumq́ superatos, cõposita pactione dimisit. In ulteriore uero Hispania, II. legiones a M. Varrone suscepit: Similiter & duces eius,hoc est,Curio Catonẽ Sicilia expulit, Valerius Cottam Sardinia, Tuberonẽ Aphrica Varus eiecit. Cæsar Massiliã rediens obsidione domitã,uita tñ & libertate cõcessa:cæteris rebus abrasit. At uero Dolobella partiũ Cæsaris in Illyrico per Octauiũ & Libionẽ uictus, copijsq́ exutus,ad Antoniũ fugit. Basilus & Salustius cum singulis legionibus,quibus præerãt, similiter & Antonius Hortẽsius quoq; ab infimo mari cum classe cõcurrentes,omnesq́ pariter aduersus Octauiũ & Bibulonẽ profecti et uicti sunt. Antonius cum se Octauio,cum XV. cohortibus dedisset, omnes ad Põpeium a Libione deducti sunt. Curio ex Sicilia in Aphricã cum exercitu trãsgressus est,quem Iuba rex cõtinuo exceptum,cum omnibus copijs trucidauit, Octauius Solonas oppugnare conatus, oẽs pene copias, quas duxit,amisit. Celius desciuit a Cæsare,ac se Miloni exuli iunxit. Cumq́ ambo seruorum manu Capuam oppugnare molirentur, ex.incti sunt.

De prælijs inter Cæsarem & Pompeium gestis,ac de uictoria Cæsaris & nece Pompei. De reliquis etiam bellis ciuilibus,per IIII. annos gestis ac demum de interfectione Iulij Cæsaris. Cap. IX.

INterea apud Dirachium multi Orientis reges ad Pompeium cum auxilijs conuenerunt. Quo cum Cæsar uenisset, Pompeium obsidione frustra cinxit: ipse terram quindecim milia passuum fossa præstruens,cum illi maria paterent. Pompeius castellum quoddam propinquum mari, quod Marcellinus tuebatur,euertit,præsidiaque Cæsaris,quæ ibidem morabantur,occidit. Cæsar itaq; Torquatum,legionemq́ unam,ut expugnaret,aggressus est. Hoc periculo sociorũ Pompeius cognito,omnes eo copias traxit. In quem scilico Cæsar omissa obsidione cõuertit. Torquatus e uestigio erumpẽs,auersum insecutus est. Ita Cæsaris milites ancipiti periculo territi,ipso Cæsare frustra obsistẽte fugerunt. Pompeius uero Cæsaris q̃q; testimonio uictor, persequentẽ reuocauit exercitũ. Quatuor milia militum Cæsaris,centuriones XXII. equites Romani cõplures in eo ꝑlio cæsi sunt. Cæsar inde citato agmine,per Epirum in Thessaliã perrexit. Põpeius cum maximis copijs secutus,bellumq́ cõmissum est. Itaq; instruitur utrinq; acies. Põpeius LXXX. & VIII. cohortes triplici ordine locauit,fuerunt autẽ peditũ XL. M. equites in sinistro cornu DC. in dextro D. Præterea reges multi, senatores, eq̃tesq́ plurimi Romani,absq; leuiũ armaturarũ magna cõpia. Cæsar similiter LXXX. cohortes,triplici ordine disposuit. Cui fuerunt non minus q̃ XXX. M. peditum,equites mille. Videre ibi & gemere erat, cõtractas Romanorũ uires in cãpis Pharsalicis ad occisionẽ mutuam cõstitisse, quas si cõcordia rexisset,nulli populi,nulli reges ferre potuissent. Prima cõgressione equitatus Pompei pulsus, sinistra latera nudauit. Deinde cum diu utrinque dubia sorte cæderentur, atque ex alia parte Pompeius

inter

inter hortandũ diceret: Parce ciuibus, nec tñ faceret: ex alia uero Cæsar hoc faceret, q̃d urgeret dicens, o miles faciem feri intuere: tãdem uniuersus Pompei fugit exercitus, castraq; direpta sunt. Cæsa sunt in eo prælio Pompeianorũ XV. milia, centuriones XXXIII. Hic exitus pugnę ad Paleopharsalum fuit. Pompeius fugiẽs, in ostio Penei amnis onerariam nauẽ nactus, in Asiam transijt. Inde per Cyprum in Aegyptũ uenit: ibiq; mox ut littus attigit, iussu Ptholomæi adolescentis in gratiam Cæsaris uictoris occisus est. Pompei uxor filijq; fugerũt: cætera Pompeianę classis direpta sunt, omnibus qui in ea erant crudelissime trucidatis: ibiq; & Pompeius Bythinicus occisus est. Lentulus uero uir consularis apud Pelusium interfectus est. Cæsar compositis apud Thessaliã rebus Alexandriã uenit, perlatoq; ad se ac uiso Pompei capite anuloq; fleuit. Cumq; se in regiã recepisset, eludebatur a tutoribus, quo minus pecuniam acciperet: tẽpla sua astu spoliantibus ut & regios thesauros uacuos esse ostenderent, & in inuidiam Cæsaris populum concitarent. Præterea Achillas dux regius, imbutus semel Pompei sanguine, Cęsaris quoq; necem meditabatur. Nam iussus exercitum dimittere cui præerat XX. milibus armatorũ: non modo spreuit imperium, uerum & aciẽ direxit. In ipso prælio regia classis forte subducta, iubetur incendi. Ea flamma cum partem quoq; urbis inuasisset CCCC. milia, librorum proximis forte ędibus condita exussit: singulare profecto monumentũ studij curæq; maiorũ, qui tot tantaq; illustrium ingeniorũ opera congesserãt. Cęsar postea insulã, ubi Pharus erat, cepit: eo Achillas cum Gabinianis militibus uenit: Ingens pugna commissa est: magna ibi Cæsarianorũ militum multitudo cecidit, oẽs etiam interfectores Pompei interfecti sunt. Cæsar ui insistentiũ hostium pressus. scapham ascendit: quæ mox pondere grauata, ac mersa subsequentium per CC. passus ad nauem una manu eleuata qua chartas tenebat, nando peruenit. Mox nauali certamine pulsatus, magnã felicitate classem regiam, aut depressit aut accepit. Alexandrinis regem petentibus reddidit monitum ut magis amicitiam quam arma experiri studeret. Qui tamen ilico ut liber fuit bellum intulit, sed continuo cum toto exercitu suo & ipse deletus est. Nam XX. milia hominum in eo bello cæsa referuntur. Duodecim milia cum LXX. longis nauibus dedita. Quingenti ex uictoribus cecidisse dicuntur. Rex ipse adolescens, scapha exceptus ut fugeret, multis in eam insilientibus mersus necatusque est, & corpus eius ad littus deuolutum indicio loricæ aureæ cognitum fuit. Qua Cæsar Alexandriam præmissa, Alexandrinos omnes ad deditionem desperatione compulit, regnumq; Aegypti Cleopatrę dedit. Inde Syriam peruagatus Pharnacem in ponte uicit. Postea uero quam Romam uenit, dictator & consul creatus in Aphricam transijt, & apud Thapsum cum Iuba & Scipione pugnauit: maximamque ibi hominum multitudinem interfecit, & castra utriusque direpta sunt. LX. elephanti capti. Cato sese apud Vticam occidit, Iuba percussori iugulum precio dato prębuit. Petreius eodem se gladio perfodit

fodit. Scipio in naui qua ad Hispaniam fugere contendens uento coactus in Aphricam redierat, semetipsum iugulauit. In eadem naui etiam Titus Torquatus occisus est. Cæsar Pompei Magni nepotes, filiam Pompeiam simulque cum his Faustum & Syllam, & Aphranium & Petreium, iussit occidi. Inde quatuor triumphis urbem ingressus, disposito recuperatoque Reipublicæ statu, continuo in Hispaniam contra Pompeios Pompei filios profectus: septima decima qua egressus fuerat ab urbe die, Saguntum peruenit. Statimque aduersus Pompeios duos, & Labienum, atque Attium Varum multa bella, & uaria sorte gessit. Vltimum bellum apud Mundam flumen gestum est. Vbi tantis uiribus dimicatum, tantaque cædes est acta, ut Cæsar quoque ueteranis etiam suis cedere non erubescentibus, cum cędi cogiq; aciem suam cerneret, præuenire morte futurum uicti dedecus cogitaret, cum subito uersus in fugam Pompeiorum cessit exercitus. Et quidem eo die hoc bellũ actum est, quo Pompeius pater ab urbe bellum gesturus aufugerat: quatuorq; annis hoc bellum Ciuile indesinenter toto orbe tonuit. Titus Labienus, & Attius Varus in acie cæsi sunt. G. Pompeius cum cẽtesimo equite aufugit: frater eius Sextus Pompeius contracta celeriter non parua Lusitanorꝝ manu, cum Cesonio congressus & uictus fugiensq; interfectus est. Munda ciuitas cum immensa hoĩm cæde, Cæsare oppugnante uix capta est. Cæsar Romam rediit. Vbi dum Reipublicę statum cõtra maiorꝝ exempla clementer instaurat, authoribus Bruto & Cassio, conscio etiam plurimo senatu, in curia XX. & III. uulneribus cõfossus interiit. In qua coniuratione fuisse amplius LX. conscios ferunt. Duo Bruti, & G. Cassius, aliiq; socii strictis pugionibus in Capitolium secesserunt. Diu deliberatum est, utrum Capitolium cum authoribus cædis oporteret incendi. Corpus eius raptum populus dolore stimulatus, in foro fragmentis tribunalium ac subselliorum cremauit. Sed quę præmisimus dum apud Romanos gererentur, hæc interim in Iudæa acta sunt quæ sequuntur.

Qualiter Antipater gratiam Cæsaris sit adeptus: cui etiam nudato corpore uulnera quæ pro eo acceperat, ostendit, dum ab Antigano accusaretur: & acceptã potestatẽ Iudeę inter filios suos Herodem & Faselum diuisit. Cap. X.

IVLIVS ERGO CAESAR (VT PAVLISPER REPETAMVS quę gesta sunt prius) Aristobolum Romæ uinctũ reperit, eumq; mox absoluit. Leuatum aũt a custodia, tributis militaribus etiã munerans, in Syriam direxit, ut Iudæam sibi adiungeret, Pompeiumq; a tergo urgeret. Sed in exordio tentamentorum ubi ad locum peruenit, ueneno interemptus infectum reliquit negotium. Quo comperto Pompeius, quod Aristobolus in Iudęa rediuiua sibi bella pręparare tentauerat, etiam filium eius Alexandrum iugulari iussit. Postea uero ex Pompei plerisq; familiaribus amicitiam Cæsaris expetẽtibus præcipueq; incredibilẽ in modum Antipatro amicitiã suam affectando tribuit: & hoc ita cõtigit. Etenim Ptholomęus Aegypti rex fidẽ læserat promissam: & ab ipso Cæsare bellis grauissimis premebat̃. Vt pręmisimus Pergamenus Mitridates cum omni manu quã

secum

secum duxerat ut auxilia Cæsari præberet, a Pelusiasis repulsus obstaculis, in urbe Ascale resederat, desperato transitu & conatu irito. Nec iam se committere bello audebat, locis iniquioribus, et impar uiribus. Cui Antipater Arabas primo in auxilium asciuit: deinde III. milia Iudæorum cum ualida manu & munita armis secum perduxit. Commouit etiam Syriæ potentes in adiumētum ipsius, quorum freti societate, etiam alij populi ad bellum accensi sunt. Quibus adiunctis uiribus fretus Mitridates, Pelusium accessit. Et cum transitu prohiberetur, obsidionē adorsus est. Quo loco Antipater pręclarum militiæ documentum dedit. Siquidem resistentibus oppidanis cum summa ui utrimq; decertarēt, primus cum suis dirupta mox murorum parte, in qua ipse præliabatur, urbem irrupit, eamq; cepit. Nec tamen hic finis laborum adiumentiq; fuit: sed etiam cum introrsum exercitus pergeret, & circa eam q̄ appellatū Oniæ regio Aegyptij uellent resistere quo intercluderent iter: rursus Antipater non solum remouit prælium, sed etiam ad exercitum iuuandum, quæ necessaria forent usui, ab ipsis qui arma contra parauerant, ministrari fecit. Vnde Memphitę quoq; a prælio reuocati sunt, & se Mitridatis societati uolentes dedere. Qui prætergressus suspectiora, cum reliquis Aegyptijs conserendum prælium ratus, liberioribus quidem locis, sed ualidioribus uiris regionis ipsius, cuius incolatus Iudæorum exercitus appellabatur, strenue decertauit: adeo ut prærupto sese periculo daret, ac pene extinctus foret, nisi Antipater uidens totum, in quo Mitridates erat, dextrum cornu a cohorte urgeri, ex alia quoq; parte includi flumine, nec ullum effugium fore, uiriliter irruens a cornu sinistro, super eos qui Mitridatem cedētem persequebantur. Quos cousq; insectatus est, donec omnis hostium populus extingueretur. Eo prælio LXXX. Antipater uiros de suis amisit, supra DCCC. Mitridates: ita ut ipse præter spem euaserit. Atq; hæc uno momento clades secuta est. Antipater multis uulneribus corporis exceptis, egregium uirtutis suæ testimoniū apud Cæsarem inuenit, Mitridate, ut præsertim non solum suæ absolutionis interprete, sed etiam fortitudinis prædicatore. Quibus egredie Cæsar delectatus, in honorem Antipatrum, ut oportebat, inter amicos recepit, Romanæ eum Reipublicæ honoribus affecit, cæteraq; ut probato sibi uiro, gratiæ suæ pignora impertiuit. Hircano etiam summum sacerdotium per sententiam Antipatri uolens firmauit. Qui etiam ab Antigono Aristoboli filio apud Cæsarem cum accusaretur, quod plus partibus Pompei faueret, non uerborum Antipater referēs uicem, sed uerborum assertionem scidit uestem, & nudus indumentorum, plenus uulnerum, diloricato amictu, oculis circumstantium indicia uirtutis: En, inquit, maliuolentiæ meæ in Cæsarem testimonia defendant reum, quæ tanq̄ lumina animi micant. Has ergo cicatrices tibi Cæsar uoluntatis internæ obsides tribuo. Hæc ego fidei meæ depono pignora, & inscriptos apices gero. Si ciuibus non credit: hostes interrogentur pro quo uulnera illa susceperim. Quid in me aliud nisi fidem quam tibi deferebam perse-

persequebātur. At obiectat mihi Pompei gratiā. Et fateor Cęsar me nō homini, sed nomini Romano amicū fuisse, idcꝫ studuisse egregie, ut uestrę rei publicę mea officia impēderentur. Militaui itacꝫ nō uni, sed omnibus. Fuerit mihi charus Pōpeius, sed ante mihi cœpit ille esse amicus, q̄ Cæsari esset inimicus. Tuus ille gener erat, et tu socer illius. Cum esset in partibus Iudeę iuui, ut Romanū imperatorem, nō tamen ea pro illo, quæ pro te excepi uulnera. Tibi impēdi uades mortis, & ictus telorꝫ excepi hostiliū. Vbi Antipater finē dicendi fecit, Cæsar pronuntiat dignū magis sacerdotio Hircanū uideri: Antipatro autē detulit potestatis electionē. Tum ille eundē arbitrum honoris & moderatorē expetens, atcꝫ in eum, qui honorē daret, ponēs mensurā honoris, astute satis & uerecūde decus retulit, & incrementū potentię. Totius em̄ Iudææ procurator factus est. Sane poposcit, ut muros Iudææ, qui bello diruti erāt, reædificaret, tātumcꝫ negotiū datę fidei, securus & postulauit, & impetrauit, eacꝫ ut moris erat Romanis imperatoribus arbitrio Cæsaris in Capitolio scripta sunt: quæ insignia honoris Antipatro cōferendi Cæsar æstimauisset, ut & suæ iustitiæ & meritorꝫ uiri, posteritatis q̄cꝫ cognitioni indicia extarent. Antipater uero in Iudæam reuersus, primo murum, quem Pōpeius destruxerat, in ueterē statum reformauit. Deinde Iudęorū tumultus repressit: filijs uero suis negotia prouinciæ cōmisit. Itacꝫ Fasēlum seniorē ex liberis p̄sulem Hierosolymis et ducē militię cōstituit. Herodem q̄cꝫ minorē natu, atcꝫ admodū adolescentē pari honore Galilęę p̄fecit. Qui ubi potestatē adeptus est natura acrior ad obeūda negotia, statim ingenio suo materiā inuenit. Laborabat em̄ Syria a Zechię latronis incursionibus, qbus ille p̄datorię manus princeps totā infestabat prouinciā, atcꝫ oībus locis infensus aderat. Quē correptū iugulari iussit, multoscꝫ p̄donū interemit, q̄d ei maximā uirtutis gloriā peperit, et uberē apud Syros gratiā

De nece Antipatri genitoris Herodis. Et qualiter gratiam Antonij sint adepti Herodes & Faselus frater eius. Cap. XI.

EOdem tēpore bellum inter Romanos conflaē, dolo Cassij et Bruti, Cęsare interfecto: qa priuatum habitū supergressus fuerat, in senatu graues pœnas dedit. Itacꝫ Cassius Syriā petit occupaturus, Cęsare uero adolescēte & Antonio cum Bruto & Cassio bellum gerētibus, Marcus & Cassius exercitu de Syria cōflato, cuius magna pars ubi usus poposcit, Herodes fuit, ipsum quidē totius Syrię procuratorē p̄ficiunt. Si autē bellum desisset, regnū quocꝫ Iudææ Cassius eidem se delaturum pollicitus est. Euenit autē ut Antipatro spes & fortitudo filij causa interitus fieret. Malichus nancꝫ, qui regnandi cupiditate aspirauerat, timens Antipatri potentiā, quæ uirtute Herodis cumulabaē, ne impedimento eius fieret conatui, quodā regio iuuene pecunia corrupto, mixtū ei ueneno poculum dari persuadet. Atcꝫ ille quidē post conuiuium mortuus est, uir ad alia strenuus, rebuscꝫ administrandis idoneus, & qui regnū recuperatū conseruauit Hircano. Herodes autem postq̄ clarissimas paterno funeri celebrauit

P exequias,

exequias, Malichum, quem authorem paternę mortis fore ratus est, & Iudæorum gentem contra Romanos excitaturum, deiectoque Hircano facillime regnaturum, timebat: usus consilio Cassij, eiusque auxilio fretus, Malichum dolo circumuentum multis uulneribus perfossum, interemit. Hircanus uero dum assisteret, eo terrore consternatus sensum amisit, atque omni solutus uigore mentis et corporis torpuit. Paulisper tamen ubi sese recepit, interrogauit Herodem, quis præcepisset Malichum occidi. Vbi cognouit exposito Cassij Romani imperatoris iussu necatum, ilico respondit: Cassius ergo & mihi & patriæ meæ saluti fuit: qui utriusque insidiatorem peremit. Sed hoc siue metu dixerit, siue ita senserit, haud liquido patet. Igitur Antigonus, cuius supra mentionē fecimus, Aristoboli filius, qui e custodia Romæ aufugerat, ac sæpius in Iudæa nouas res excitare molitus est, qui Ptholomæi uiribus suffragabatur: socer nanque eius Ptholomæus Manei filius, qui apud Calcidā sub Libano habitabat, cuncta ei subministrat, dumq; aliquas idem Antigonus occupasset Iudæorum munitiones, Herodes illi occurrit, instructus in aditu Iudææ: postquam Malichum interfecerat, eiusque fratrem Felicem ex finibus Iudææ pepulerat, commisso prælio superauit Antigonum. Hinc Herodes fugato Antigono, redit in Hierusalem. Pro merito itaque gestæ rei omnibus charus erat, ita ut etiam, quibus antea despectus fuerat, tūc in eius familiaritatem sese dederint, & propter Hircani affinitatem. Nanque is Herodes iam pridem ex indigenis habebat uxorem non ignobilem, quæ Dosis uocabatur, & Antipatrum ex ea susceperat filium. Tum autem duxerat Alexandri, cuius pater fuit Aristobolus, filiam Mariamnem, Hircani neptem ex filia, atque inde regi Hircano familiaris erat. Nec tamen sic Herodes inuidiam declinauit. Nam ubi Cæsar & Antonius Cassium Brutosque bello Macedonico oppressere uictores, Cęsar in Italiam regredi maturauit, Antonius in Syriam properauit. Cuius conspectui confestim Herodes affuit, multisque muneribus oblatis eius gratiam promeruit, intantum ut Herodem & Faselum, Tetrarchas ordinaret, totiusque Iudææ procurationem eis cōtraderet, quamuis frustra plures Iudæorum legati, apud Antonium eos accusarent.

Antigonus paruum Hircanum patri tradidit, & sacerdotium dolo suscepit, & qualiter à Romanis & Herode capta Hierosolyma comprehenditur atque securi occiditur, Herodesq; rex constituitur. Cap. XII.

IGitur Brazafanes Parthorū satrapa, cum regis filio Pacoro, Syriā post bienniū occupauit. Ad quē Antigonus accedens M. talēta est pollicitus, & mulieres D. ut Hircanum deponeret, & ei regnum traderet. Quibus muneribus Parthi allecti, dolo Hircanum circumueniunt, Herodisque fratrem Faselum. Qui dum Hierosolyma profecti regis colloquia petentes, mox Parthi iusiurandum uiolant: Hircanum uinciunt, atque Faselum. Vastata Hierosolyma atque proximis ciuitatibus, Antigonum regem constituunt.

stituunt. Nec solum hoc, uerumetiam Faselum & Hircanũ uinctos ei tradiderunt uerberandos. Antigonus autem Hircani quidem auriculas dentibus truncat, ne solutus rebus mutatis unq̃ pontificatum recipiat. Ab integris enim celebrari sacra oportet. Faseli uero uirtute praeuentus est Antigonus. Qui cum nec ferri copiam, nec manus liberas haberet, ad saxum fracto capite interijt, atq; ita probauit, q. uerus Herodis frater esset. Parthi autem quanq̃ mulieribus caruerint, quas cupiebant: rebus tamen Antigono, apud Hierosolymam compositis, uinctum in Parthiam Hicanum ducunt. Herodes nanq; Barbarorum insidias praecauẽs & in nullo eis credens, matrem fratresq; suos, desponsamq; puellam, cum matre arripiens, noctu fuga elapsus: Masadam castellum citato itinere petiit. Et tũc quidem cum fugeret, multi ad se applicabant. Postea uero quam Didimeam regionem uenit, occurrit ei frater Iosephus, turbamq; sequentium diminui persuadet: nec enim capacem esse tantae multitudinis Masadam, erat autẽ supra quam IX. milium multitudo. Itaq; paruit Herodes eius cõsilio, & impares quidem necessitati per Didimeam dimisit cum uiatico. Valẽtissimos autẽ, maximeq; necessarios tenuit, atq; ita in castellum receptus est. Deinde DCCC. ibi relictis, qui mulieres defenderẽt. Itemq; comitatu, qui satis esset obsessis dispo sito, ipse in Petram ciuitatem Arabiae perrexit, nec tamen apud Arabas saluam esse amicitiã repperit. Deniq; Malichus rex eorum remissis qui hoc admonerẽt, q̃ primum eum reuerti ex finibus suis iubet. Deinde Herodes ubi Arabas sibi hostes esse deprehendit, quos amicissimos existimabat, Aegyptum petijt. Ergo ut peruenit ad Alexãdriam ciuitatem, honorifice a Cleopatra susceptus est, ducem sibi militum eum fore, ad eã quae parabat, existimante. Instigatus autẽ reginae precibus, neq; hyemis asperitatem, neq; marina discrimina, quo minus Romam nauigaret, extimuit. Itaq; inde continuo Romam profectus, familiaritatis paternę gratia primũ conuenit Antoniũ, eiq; tam suas, q̃ totius generis clades, exponit: atq; suis in castello relictis & obsidione cinctis, supplex ad eum nauigasse hyeme. Itaque tantae miserationis casum miseratus Antonius: & memoria quidẽ iunctae cum Antipatro dextrae. Ergo ipsius qui aderat cõtemplatione uirtutis etiã tunc eum regem cõstituere proposuit Iudaeorum, quem ipse Tetrarcham antea fecerat. Non minus autem q̃ Herodis fauore odio ducebatur Antigoni. Hũc enim et seditiosum & Romanis inimicum esse arbitrabatur. Cęsari quidẽ Herodem commendabat, multo q̃ ipse paratius renouans Antipatris expeditiones, quas in Aegypto cum eius patre pertulerat, & hospitia & in rebus cunctis beneuolentiam. Cum praeter haec ipsius quoque Herodis efficaciam cerneret, ueruntamen & senatum conuocabat: ubi Messala, & post eum Atratinus astante Herode, patris eius merita, et ipsius circa populum Romanum fidem prosequebantur: quo simul hostem Antigonum demonstrarent, non solum quod intra breue tempus is dissidere coepisset, uerumetiam quod antea quoq; P. R. despecto Parthorum suffragio regnum curauisset accipere.

His autē commoto senatu, cum Antonius bellum cōtra Parthos utile esse diceret, Herodem regem creari omnes assentiunt. Dimissoq; cōcilio Antonius quidē & Cæsar egrediebātur, medium stipantes Herodem; consules autē cum alijs magistratibus antecedebant, Cæsari hostias, decretumq; senatus in Capitolio reposituri. Primo autē die regni Herodis apud Antonium cœnatū est. Inde uero naui ex Italia in Ptholomaidem deuectus Herodes, haud parua manu coacta externorū atq; gentilium, per Galilææ aduersus Antigonū properabat, Ventidij & Cylonis fultus auxilio. Quibus ab Antonio missus Dellius, ut Herodem deducerent, persuasit: inde ad Masidam festinabat Herodes cum ualida manu, tam indigenarum q̄ Romanorum militum, & ex Masida facile suis pignoribus & rebus a castello receptis, Hierosolymam perrexit, cui se tam Solonis milites, q̄ cæteri ex ciuitate iunxerunt, uirium eius timore perculsi. Castris autem compositis circa ciuitatem, eam sagittis & iaculis impetebant. Sed dum minime eam infringere ualerent, Iudæis ex ciuitate resistentibus, qui partibus Antigoni fauebāt: q̄uis adeo pugnatum sit, ut sagittis & iaculis cunctos ex turribus in fugam uerterent: attamen murorū defensores fortiter restiterūt. Hinc superueniente hyeme, obsidio soluta est: ad loca milites opportuna hybernandi gratia discedunt. Eodem tempore Antonius Samosatam iuxta Eufratem ualidissimam ciuitatem acrius oppugnabat, quo Herodes profectus est, ut suam demonstraret uirtutem, & ut magis, magisq; placeret Antonio. Denique mox ut ad eum uenit, finem attulit obsidioni, multis Barbaris interfectis. Ergo dum hęc aguntur apud Antonium, Herodis in Iudęa res fractę sunt. Reliquerat enim Iosephum fratrem, qui omnia procuraret, cum mandatis huiusmodi, ut nequaq̄ ante reuersionem suam aduersus Antigonū bellum moueret. Verum Iosephus ubi fratrem procul abesse cognouit, immemor præceptorū, Hiericunta cum quinq; cohortibus, a duce Romano Machera secum missis petit, ut matura messium tempore frumenta diripiat. Incursu autem hostium per mōtana atq; aspera loca oppressus, ipse cadit: & magnam uiri fortis in ea pugna gloriam cōsecutus est, cum quo omnes Romani milites pereunt, quoniam recentes de Syria cohortes lectæ erant, nec ueterum militū quenq̄ permixtum habebant, qui posset rudibus opitulari. Antigonus autem minime hac uictoria contentus fuit, sed adeo iracundia permotus est, ut mortuum quoq; Iosephum uerberaret, & eius caput abscinderet. Igitur Herodi quippe degenti apud Daphnen Antiochiæ mortē fratris somnia manifesta significabāt. Cum turbatus prosiluisset stratis, ecce nuntij cladis intrabant. Quare præ dolore paululū questus maxima luctus parte dilata, in hostes properabat, ultra uires iter accelerans. In dies autē singulos magna ei multitudo Iudęorū accedebat, cū hos odiū moueret Antigoni, alios mutationis cupiditas impellebat. Sed anteq̄ Hierosolymā perueniret, sæpius cū Antigonianis militibus fortiter dimicauit & uicit. Ac postremo bello Pappum quidē Antigoni militū ducē absciso capite obtrūcāt, idq; Fero

ri ma-

ri magistro exercitus fratri suo mittit, in perempti fratris ultionem. Nanq; Pappus erat, q Iosephū interfecerat. Vbi autē rigor hyemis cessit, in Hierosolymā profectus est, murisq; admoto milite, annus nāq; agebat tertius, ex q rex Romæ fuerat declaratus: exercitu quippe in opere distributo, suburbanisq; clausis, uniuerso aūt exercitu cōgregato ad peditū legiones XI. equitum VI. M. præter auxilia Syrorū, prope septētrionali muro castra collocauerūt. Tres quidē leuare aggeres & super eos turres ędificare iubet: Ipse quidē Herodes senatusc̄ōsulto fretus, quibus rex fuerat declaratus, hilariter cuncta disponebat. Antonius uero Sossium ducē militū, cum ualida manu in Herodis auxilium miserat. Bellatores autem qui infra murū erant, constantiores facti, oppositos e muris aggeres prohibebant, & contra instrumenta oppugnantiū semper nouum aliqd obstaculum moliebātur, in nulla re quidē sicut in cuniculis superabāt. Prorsus neq; manibus neq; machinis deficiebant: quoniam usque ad ultimum repugnare decreuerant. Denique tanto exercitu circumsedente, per quinq; menses obsidium tolerauerunt: donec quidam ex his quos lectos habebat Herodes, ausi murum transgredi ciuitatem irruperunt, & post eos socij centuriones. Igitur ante omnia phano proxima capiebātur, et infuso exercitu plurima ubiq; mors erat, Romanis quidem propter obsidionis moras iratis, Herodis uero manu summo intenta studio, ne quis penitus ex aduersarijs resideret. Mactabantur autem quam plurimi, & per angustiores uicos ac oppida & in domos compulsi, uel si ad templum etiam confugissent, nec ulla erat, aut senectutis, aut muliebris infirmitatis miseratio. Denique licet rex ubique dimittens rogaret ut parcerent, nemo tamen dexterā continuit, sed ueluti furentes omnem persequebantur ætatem. Ibi tum etiam Antigonus, neque priorem neque præsentem fortunam cogitans, domo descendit, & ad pedes Sossij prosternitur. Ille autem nihil eum tantæ mutationis causa miseratus, & intemperanter derisit, & Antigonam appellauit: neque tamen etiam custodiæ liberum dimisit, ut fœminam. Itaque ille quidem uinctus adseruabatur; Herodes autem quoniam hostes uicit, ut externa quoque auxilia sub iugum mitteret prouidebat, de suis facultatibus mercedem singulis distributurum se esse firmauit. Nam & militum quenque liberaliter, & pro merito ducem ipsum quoque Sossium regia largitate donauit, ut nemo egens pecunijs abiret. Post hæc Sossius aurea corona deo dicata ex Hierosolymis remeauit, Antonio uinctum Antigonum ducens: & illum quidem una spe uitæ cupidum, usque ad ultimum diem ignauia digna securis excepit. Rex autem Herodes discreta multitudine ciuitatis, suarum quidē partium studiosos, q̄ magis beneuolos sibi faceret, honorifice tractabat, Antigonianos aūt nece tradebat. Iam eñ Antonius Cleopatræ amore corruptus, omni se cupidini cōcesserat. Si qs plenius scire uoluerit, in Iosephi XIIII. libro requirat.

Herode alienigena rege facto, prophetiæ cōpletæ sunt, quæ CHRISTVM tunc venturū prædixerant, & Iudæorū regnū destruendū. Cap. XIII.

Hircanus uero, ut supradiximus, a Parthis captus, ac deinde Antigono eius successore, quem Parthi sacerdotem fecerant, a Romanis comprehenso atq; interempto, Iudæorum defecit regnum & sacerdotium. Siquidem Herodes alienigena, & nihil omnino pertinens ad Iudæam, Antipatri uidelicet Ascalonitis Idumææ regionis, & matris Cypridis Arabicæ filius, contradentibus Romanis, Iudæorum suscepit principatũ, regnum & sacerdotiũ Iudæ: q̃d prius per successiones tenebatur, id est, iudicũ, regum, sacerdotũ: iterũq; regum & sacerdotũ, q̃d eo tẽpore destructũ est. Cõpleta nanq; est prophetia, quę ita per Mosen loquit: Non deficiet ex Iuda princeps, neq; dux de fœmoribus eius, donec ueniet, cui repromissum est, & ipse est expectatio gentiũ. Nam usq; ad Herodẽ, iudices, sacerdotes, reges, per successiones populo pręfuerũt Iudęorũ: inde uero nequaq̃ ex successione generis sacerdotalis, põtifices cõstituti sunt: neq; perpetuitate uitæ secundũ legem Mosi seruiẽtes deo electi sunt, sed ignobiles quidẽ, & alio tẽpore alij, & nõnulli per unius anni spatium siue modico amplius, a Romanis imperatoribus sacerdotium emebant. Itaque Herodes Analiũ quendã de Babylonia accitũ, pontificẽ Iudęorũ constituit. Post exiguum uero tẽporis, Aristobolũ fratrem uxoris suæ Mariamnem, nepotẽ Hircani successorẽ dedit. Quo post annũ interfecto, rursum Analio reddidit sacerdotiũ. Quæ oĩa ita se habẽtia, longe prius prophetando designauit Daniel propheta dicẽs: Et post hebdomadas VII. & LXII. interibit Chrisma, & nõ erit iudiciũ, & tẽplum & sanctũ corrũpet populus, duce uenicte. Et in cõsequentibus: tẽplum, inquit, erit abominatio desolationũ, & usq; ad cõsummationem tẽporis, cõsummatio dabitur super desolationẽ. Igitur VII. et LXII. hebdomadę, quę fiũt simul LXIX. et faciũt annos CCCC. LXXXIIII. in q̃bus Christi, id est sacerdotes per unctionẽ cõsecrati regnauerũt, ab instauratione tẽpli sub Dario usq; ad Hircanũ, in quo nouissimũ Chrisma & sacerdotiũ defecit Iudęorũ. Ergo regnãte Herode apud Iudęã, & Augusto apud Romanos, Christus filius dei natus est, q cõfirmauit ueri dei cultũ, in multis apostolis & credẽtibus. Quicqd eñ post dñi passionẽ in tẽplo factũ est, nõ fuit sacrificiũ dei, sed cultus diaboli, cũctis in cõmune clamãtibus: Sãguis eius super nos & super filios nostros Et: Nõ habemus regem, nisi Cæsarẽ. Quod autẽ a perfectione tẽpli, usq; ad X. Augusti imperatoris annũ, quãdo interfecto Hircano Herodes Iudæã obtinuit VII. et LXII. hebdomades, id est, CCCC. LXIIII. supputãtur anni: sic possumus appprobare. LXVI. Olympiadis anno III. id est, Augusti X. Herodes in Iudæis suscepit imperiũ, qui faciũt annos CCCC. LXXXIIII. per singulas Olympiades, quadriennio supputato. Quo in tempore Vergilius sumpta toga Mediolanũ transgreditur: & post breue tempus Romam pergit. Cicero in Forminione suo ab Herennio & Publio occiditur, LXIIII. ætatis suæ anno. Caput eius cum manu dextera pro rostris positũ est, iuxta coronatam Publij militis imaginẽ, qui eum occiderat. Quibus diebus III. Ro

mę su

mę simul soles exorti sunt, sed paulatim in eundem orbem coieruni (ut supra diximus) ex taberna meritoria trā̃s Tyberim oleum erupit, fluxitq; tota die sine intermissione. Inter cætera uero portenta, quæ tunc facta sunt toto orbe, bos loquutus est, in suburbano Romæ dicens ad arantem: Frustra se urgeri, non frumenta, sed homines in breui defuturos. Ouidius Naso in Pelignis nascitur. Cornificius uero poeta a militibus desertus interijt, quos sæpe fugientes galeatos lepores esse dicebat. Huius enim soror fuit Cornificia, cuius insignia extā̃t epigrā̃mata. Cornelius Nepos scriptor historicus, clarus habetur. Salustius diem obijt, quadriennio ante Acciacum bellum. M. Varius poeta, quē Vergilius in Bucolicis notat, in Cappadocia moritē.

De Octauiano, qui nomen auunculi & regnum suscipiens, qualiter ciuilia bella & externa gerendo ad hoc peruenerit, ut à senatu decretum sit, q in perpetuum tribunitiæ potestatis esset. Cap. XIIII.

IGitur dum in Iudæa res ita gererentur, ut partim retulimus, ordo deposcit ut ad seriē rei gestę Romanorų reuertamur. Ergo Iulio Cæsare in curia Romæ interfecto, magna continuo malorum incrementa subsequuntur. In eius uero cædem trahuntur agmina conscientiorum. Certum enim erat, quia Cæsar indigne perēptus, plures habere posset ultores. Ergo Octauianus, qui testamento Iulij Cæsaris auunculi hæreditatē & nomen assumpserat, idemque qui postea Augustus est dictus, simul ut Romam adolescens ex Apollonia rediens, indolē suam bellis ciuilibus uouit. Nam ut breuiter coaceruationem malorum explicem, bella ciuilia quinque gessit, Mutinense, Philippense, Perusinū, Siculum, Acciacum. E quibus duo, hoc est, primum ac nouissimum, aduersus M. Antonium, secundum aduersus Brutum & Cassium, tertium aduersus Lucium Antonium, quartum aduersus Sextum Pompeium Gn. Pompei filium confecit. Antonius a senatu hostis pronunciatur, Decium Brutum apud Mutinam obsidione concluserat. Cō̃sules Hircius & Pansa, & cum his Cæsar ad liberandū Brutum expugnandūq; Antoniū missi, Pansa primo ueniens exceptus insidijs, inter suorų clades ipse q̃q; pilo grauiter uulneratus, ab eodē uulnere interpositis diebus est mortuus. Hircius auxilium collegæ ferē̃s, magnas Antonij copias uasta strage deleuit: Cęsar eatenus castra custodiuit. Secū̃da aduersus Antoniū pugna, magnæ utrinq; strages actæ sunt. Nanq; tūc ibi Hircius cō̃sul occisus est: uictus fugit Antonius, Cęsar uictoria potitus est: cui Decius Brutus de coniuratione occisi Iulij Cæsaris cō̃fessus, preces pœnitētię fudit. Dolobella Treboniū unum ex interfectoribus Cęsaris Smyrnę interfecit. Dolobellā̃ senatus hostē pronū̃tiauit. Consulū occisorų uterq; exercitus Cęsari paruit. Postea Decius Brutus in Gallia a Sequanis captus et occisus est. Vasillus eques unus de percussoribus, manu suorų seruorų necatus est. Lepido satis agente, Cęsar Antoniū recepit in gratiā, atq; ob fidē recōciliatę gratiæ filiā eius matrimonio sortitus est. Inde cū ad urbē accessisset, ac rumor de futura proscriptione ortus esset, G. Thoranius uir prætorius, nihil tale

metuēs, incursu militum domi suę interfectus est. Alij quoq; cōplures trucidati sunt. Itaq; ne latius atq; effrenatius in circūscripta cędes ageretur C; XXX. & duorum senatorū nomina in tabula proposita sunt. Primum Lepidi praecepto ex nomine, deinde Antonij, tertio Caesaris. Ibi Antonius T. Ciceronem inimicum suum, ibi L. Cęsarem auunculum suum, & quod exaggerando sceleri accessit, uiua matre proscripserat: ibi Lepidus L. Paulum fratrem suum, in eundem proscriptorum gregem coniecerat. Adiecti sunt postea ad numerum proscriptorū XXX. equites Romani, & multae diu & uarię caedes actę sunt: domus proscriptorū direptis omnibus dirutę sunt. At Dolobella in Syria multa cū Cassio bella gessit: a q̄ uictus ipse se interfecit. Brutus & Cassius, magnis exercitibus cōparatis, apud Athenas conuenerunt, totāq; Graeciam depopulati sunt. Rhodios Cassius terra mariq; oppugnatos, ad deditionē coegit: quibus pręter uitam nihil reliqt. Igit̄ Caesar & Antonius, eosdem in Macedoniam magnis bellorū apparatibus persequuti, ad mortem compulerunt: q̄uis manifestissime illa tunc pugna, non uirtute partis Antonij, sed felicitate Caesaris confecta sit. Caesar enim tunc aeger, cum se in castris capiendae quietis causa tenere statuisset, hortatu & precibus medici, qui per somnum ammonitum sese fatebat, ut ea die castris Caesarem salutis ipsius causa educeret, in campum ęger inter copias egressus est: ac mox castra eius ab hostibus capta sunt. Sed rursus Caesaria ni milites Cassij castra ceperunt. Quare ad desperationem adacti Brutus & Cassius: immaturā sibi mortem ante belli terminū coegerunt. Nam inuitatis percussoribus, Cassius caput, Brutus latus prębuit. At Romae Fuluia uxor Antonij: socrus Caesaris, dominatū ut mulier agitabat. Nam & Cęsarē reuersum apud Brundusium contumelijs, factionibus, insidijsq; petijt. A quo propulsata, ad Antonium concessit in Graeciam. Sextus Pompeius, postq̄ se in proscriptorū numero relatum comperit, conuersus in latrocinia, oēm oram Italiae caedibus rapinisq; uastauit, Sicilia intercepta commeatibusq; impeditis, Romā fame affecit. Mox cum eo pacē triumuiri, ne dicā tyranni .i. Lepidus Caesar Antoniusq; fecerunt. Sed cōtinuo cum contra pactum Pompeius fugitiuos allegeret, ut hostis habitus est: Mena libertus Pompei cum LX. nauium classe ad Caesarē defecit, eidemq; classi ipsi iussu Cęsaris praefuit. Idēq; continuo cum Statilio Tauro aduersus Menecratū Pompeianū ducem, naualę bellū gessit. Deinde ipse Caesar aduersus eosdē Pōpeianos, cruentissimū nauale bellum confecit. Sed continuo uictricem classem pene uniuersam apud Scyllaceū naufragio amisit. Ventidius Persas & Parthos in Syriā irrūpentes, tribus bellis maximis fudit, regēq; eorū Pacorum in acie interfecit, ea scilicet die, qua Crassus a Parthis fuerat occisus. Antonius uix in castello expugnato pacē cum Antiocho fecit: ut ipse tantā rem cōsummasse uideret. Ventidium Syriae praefecit, iussitq; ut Antigono bellū inferret, qui Iudaeos tunc forte debellauerat, captisq; Hierosolymis, tēplum expoliauerat, regnūq; Herodi dederat: quē continuo ui

 ctum

ctum in deditionē recepit. Mena libertus cum VI. nauibus ad Pompeiū re dijt, a q̄ clementer receptus, Cæsaris classem incendit, q̄uis nuper Cæsar al terā secundo naufragio perdidisset. Ideoq; Mena postea ab Agrippa nauali prælio circūuentus, cum sex triremibus ad Cęsarē trāsijt. Sed hūc Cęsar ter tio transfugā, indulta tm̄ uita segnē reliqt. Deinde Agrippa inter Milas & Liparas, aduersus Demochā & Pōpeium nauale prœliū gessit, ac uicit. Ibi que tūc naues XXX. aut demersit aut cepit, reliqs laceratis: Pompeius Messanā cōfugit. Cęsar interea Tauromenū traiecerat, quē repētino impe tu Pōpeius afflixit. Vnde multis demersis nauibus suis, ac magna multitu dine suorū militū perdita, in Italiā Cęsar aufugit. Nec interueniēte mora, in Siciliā redijt, ibiq; Lepidū ex Aphrica aduentantē obuiū habuit, summas sibi partes, terrore, minis, ac superbia uendicātem. Post dies paucos Agrip pa iussu Cęsaris, a litore cū acie instructa prospectans atrocissimo nauali prælio aduersus Pōpeium cōflixit & uicit. Nam CLX. et III. naues, aut de mersit, aut cepit. Pōpeius cum XX. & VII. nauibus uix elapsus euasit. Lepi dus magna XX. legionū insolētia tumēs, cum Messanā militibus permisi sam diripuisset: ipsum Cęsarē ad se uenientē semel atq; iterū spreuit, ac po tius telis appeti iussit. Quæ ille collecta in leuū brachiū lacerna repellendo uitauit. Mox immisso equo ad suos reuersus, instructo exercitu aduersus Lepidū ueniens, plurimas legiones Lepidi paucis interfectis transire in su am partem cōpulit. Lepidus tandem intelligens, quo uanitas sua tenderet, deposito pludamēto assumptaq; ueste pulla supplexq; Cęsari factus, ui tam & bona impetrauit: perpetuo quidē emēdatus exilio. Taurus Cęsaris præfectus totā pene Siciliam ferro pertentatā contritamq; in fidem recepit. XL. & IIII. legiones sub unius, tūc imperio Cęsaris erāt. Milites multitu dine ferociores, q̄sdam pro accipiendis agris tumultus excitauerūt. Sed Cę sar animo ingēs XX. milia militum exauthorauit, XXX. milia seruorum dn̄is restituit, VI. milia quorū dn̄i non extabant, in crucem egit. Ouans ur bem ingressus, ut in perpetuum tribunitiæ potestatis esset, a Senatu decre tum est. His diebus trans Tyberim e taberna meritoria fons olei terra exun dauit, ac per totū diem largissimo riuo fluxit. Antonius uero postq̄ Ara xim transmisit, oībus undiq; malis circumuētus, uix tandē Antiochiā cum paucis redijt. Nam cum multitudine equitū & sagittariorū ab oībus præli is, quę plura tētauit uictus semper effugeret, tum præterea incertis & igno tis regionum locis impeditus, grauissima fame ad nefandos cibos coactus est plurimi militū sese hostibus dediderūt, in Græciā transijt, iussitq; Pom peiū qui uictus a Cæsare exercitum bellumq; reparabat, cum paucis ad se uenire. Pompeius fugiens, a Tito & Furino Antonianis ducibus sæpe ter restri naualiq; bello uictus & captus, ac post paulolum interfectus est. Cæ sar Illyricum, Pannoniam, partemq; Italiæ, bellis subegit & domuit.

Antonius pro quibusdam successibus elatus, Octauiano Cęsari bellum denū tiat. A quo ter victus, ac demum captus & occisus est. Cap. XV.

IGitur Antonius Arthabanē Armeniæ regem proditione & dolo cepit: quem argentea catena uinctum, ad confessionem thesauro℞ regio℞ coegit, expugnatoq; oppido in quo conditos esse prodiderat, magnam uim auri argentiq; abstulit. Qua elatus pecunia, denuntiari bellū Cęsari atq; Octauiæ sorori Cæsaris uxori suæ repudium indici iussit, & Cleopatram sibi ex Alexādria occurrere imperauit: ipse Accium ubi classem construxerat profectus, cum prope tertiā partē remigū fame absumptā offendisset, nil motus: Remi, inquit, salui sint: nam remiges non deerunt, quoad Grecia homines habuerit. Cęsar CCXXX. rostratis nauibus, a Brundusio in Epirum profectus est. Agrippa uero, præmissus a Cæsare onerarias naues frumēto atq; armis graues ab Aegypto, Syria Asiaq; ad subsidium Antonio uenientes cepit: peragratoq; Peloponēsium sinu Monā urbē ualidissimam Antoniano munitam præsidio expugnauit. Inde Corcyram cepit, fugientes nauali prælio persequutus profligauit: multisq; rebus cruentissime gestis, ad Cæsarē uenit. Antonius defectu & fame militum suo℞ permotus, bellum maturare instituit, ac repēte instructis copijs, ad Cęsaris castra processit & uictus est. Tertio post pugnā die Antonius castra ad Accium transtulit, nauali prælio decernere paratus. CCXXX. fuere rostratæ Cæsaris naues, & XXX. sine rostris triremes, uelocitate Luburnicis pares, et VIII. legiones classi superpositę, absq; cohortibus V. pretorijs. Classes Antonij CLXX. nauium fuit: quantū numero cedens, tm̄ magnitudine precellens. Nam X. pedum altitudine a mari aderant famosum & magnū hoc bellum apud Acciū fuit, ab hora V. usq; in septimam: incerta uincendi spe, grauissime utrimq; cædes actæ. Reliquum diei, cum subsequente nocte in uictoriam Cæsaris declinauit. Prio℞ regina Cleopatra, cum LX. uelocissimis nauibus fugit. Antonius quoq; detracto insigni pretoriæ nauis: fugientem sequutus uxorem est. Illucescente iam die, uictoriam Cæsar consummauit, ex uictis XII. milia cecidisse referuntur, VI. milia uulnerata sunt, e quibus M. inter curandum defecerunt. Antonius & Cleopatra communes liberos cum parte regiæ gazæ ad Rubrum mare præmittendos censuerūt, ipsi presidijs circa duo Aegypti cornua, Pelusium, Parethoniumq; dispositis, classem & copias instaurando bello parauerunt. Cæsar sexto imperatorum appellatus, & quarto ipse cum M. Licinio Crasso consul Brundusium uenit. Ibi orbis terra℞ presidia diuisis legionibus composuit. Inde in Syriam prouectus, mox Pelusium adijt, ubi ab Antonianis præsidijs ultro susceptus est. Interea Cornelius Gallus præmissus a Cæsare, IIII. legiones, quas Antonius apud Cirenas præsidij loco constituerat, suscepit in fidem atq; inde Parethonium prima Aegypti ac Libyæ parte ciuitatem uicto Antonio cepit: ipsumq; continuo apud Tharum uicit. Antonius equestre aduersus Cęsarem bellum inijt, in eo quoq; miserabiliter uictus aufugit. Kalendis sextilibus prima luce Antonius cum ad instruendam classem in portum descenderet: subito uniuersæ naues ad Cęsarē transierunt. Cumq; unico presidio

spolia-

ſpoliatus eſſet, trepidus ſe cum paucis recepit in regiā. Regina ad pedes Augusti prouoluta: tētauit oculos ducis, fruſtra quidē. Nam pulchritudo intra pudicitiā principis fuit. Nec illa de uita quæ auferebatur, ſed de parte regni laborabat. Quod ubi deſperauit a principe, ſeruariq; ſe triūpho cognouit, incautiorē nacta cuſtodiā in Mauſolæū ſe regum recepit, ibiq; maximos, ut ſolebat induta cultus, in referto odoribus ſolio iuxta ſuum ſe collocauit Antoniū, admotiſq; ad uenas ſerpētibus, ſic morte quaſi ſomno ſoluta eſt. Cęſar Alexādria urbe oīm longe opulentiſſima et maxima uictor potitus eſt. Nam & Roma intm̄ opibus eius aucta eſt, ut propter abundantiā pecuniaræ, duplicia q̄ uſq; ad id fuerāt poſſeſſionū, aliaræq; reræ uenaliū p̄cia ſtauerētur. Occiſi ſunt iuſſu Cęſaris, maior Antonij filius, et P. Canidius, infeſtiſſimus quidē ſemp̄ Cęſari, ſed Antonio infidus, et Caſſius Palmēſis, ultima uiolatę partis Cęſaris uictima, et Quintinus Ouinius, ob eā maxime notā, q̄d obſcœniſſime lanificio, textrinoq; reginę ſenatoræ primus Romanus p̄eſſe nō erubuerat. Dehinc Cęſar pedeſtribus copijs in Syriā uenit. Deinde in Aſiā ad hyberna cōceſſit, ac poſt p̄ Græciā Brunduſiū p̄uectus eſt.

De eo quod Cæſar Octauianus totam Hiſpaniam per ſe ſubiugauit. Vbi & gloria Magni Alexandri in eo refuſa eſt per legatos Indorum & cæterarum gentium Orientis. Et qualiter tam per ſe, quàm etiam per ſuos legatos vniuerſum ſibi ſubiecit orbem. Cap. XVI.

CAeſar uictor ab Oriente rediens, VII. Idus Ianuarias, urbē triplici triūpho ingreſſus eſt, ac tunc primū ipſe Iani portas, ſopitis finitiſq; omnibus bellis ciuilibus, clauſit. Hoc die primum Auguſtus cōſalutatus eſt, q̄d nomen cunctis antea inuiolatū, et uſq; ad hunc cæteris inauſum, dominis tm̄ orbis licite uſurpatū, apicem declarat imperij Atq; ex eodē die ſumma reræ ac poteſtatū penes unum eſſe cœpit et māſit: q̄d Græci monarchiam uocant. Porro autē hunc eſſe eundē diem, hoc eſt, VIII. Idus Ianuarias, quem nos Epiphaniā, hoc eſt, apparitionē ſiue manifeſtationē dominici ſacramēti obſeruamus. Hinc uero Cæſar paræ in Hiſpania per CC. annos actū intelligēs: aperuit Iani portas atq; in Hiſpanias ipſe cū exercitu profectus eſt. Cantabri et Aſtures Gallecię prouinciæ portio ſunt, qua extentū Pyrenei iugū, haud procul ſecūdo Oceano ſub ſeptētrione deducit̄. Hi nō ſolū propriā libertatē tueri parati: uerumetiā finitimoræ p̄ripere auſi. Quo Cęſar dū ſępius aggreſſus fruſtra propter Pyrenei difficultatem tandē ab Aquitanico ſinu per Oceanū, incautis hoſtibus admoueri claſſem atque exponi copias iubet, q̄s ita improuiſos debellauit & cepit. Poſt uictoriā uero Cātabriæ atq; Gallecię, totiuſq; Hiſpaniæ, Claudius Druſus, priuignus Cęſaris, Galliam, Rhetiamq; ſortitus, maximas fortiſſimaſq; gētes Germanię armis ſubegit. Nam tunc ueluti ad conſtitutū pacis diem feſtinarent, ita omnes ad experientiā belli, deciſionemve fœderis, undatim gentes commouebantur, aut ſuſcepturæ pacis conditiones, ſi uincerentur, aut uſuræ quieta libertate, ſi uincerent. Norici, Illyrij, Pannonij, Dalmatæ, Moeſi, Thraces, & Daci, Sarmatæ, plurimique & maximi

Germa-

Germaniæ populi, per diuersos duces, uel superati, uel repressi, uel etiam obiectu maximorum fluminum, Rheni, Danubijq́ seclusi sunt. Drusus in Germania primum Sosipetes, deinde Thẽteres, Acathos perdomuit, Marcomannos pene ad internitionẽ cecidit. Postea fortissimas nationes, & quibus natura uires, consuetudo experientiam uirium dabat, Cheruscos, Suebos, & Sicambros, pariter uno bello. Sed etiam Susas, Persas superauit. Quorum ex eo considerari uirtus ac feritas potest, quod mulieres quoque eorum, si quando præuentu Romanorum inter plaustra sua concludebantur, deficientibus telis, uel qualibet re, qua uelut telo uti furor posset, paruos filios collisos humi, in hostium ora iaciebãt: in singulis filiorum necibus bis parricidæ. Tunc etiam per Aphricã Musulanos & Getulos, latius uagantes Cossus dux Cæsaris, artatis finibus coercuit, atq́ Romanis limitibus abstinere metu cõpulit: & ut altius repetẽdo gentium feritatem demonstrem, unus Moesiæ ducum ante aciem postulato silentio: qui uos estis inquit. Responsum est: Romani gentium domini. At ille: Ita fiet, inquit, si nos uiceritis. Sed mox uicti sunt a Romanis. Thraces uero qui a Pisone sunt perdomiti, in ipsa captiuitate sua rabiem ostendebant. Nam catenas, quibus ligati erant, morsibus uellicantes, feritatem suam ipsi puniebant. Dacũam quoq́ ultra Danubium Lentulus uicit, expulit, atq́ subegit. Sarmatas quoq́ Lẽtulus ultra Danubium pepulit, qui præ nimia barbarie, nec quid pax sit intelligunt. Marmarides uero & Garamantes in orientali plaga, per Quirinum Cæsar subegit, Germanos uidelicet, Gallos, Britones, Hispanos, Hyberes, Austeres, Cantabros, occiduo sub axe iacentes: per se Augustus ad eos ueniens, Romanis legibus seruire coegit. Interea Cæsarem apud Tarraconem citerioris Hispaniæ urbem legati Indorum & Scytharum toto orbe transmisso, tandem ibi inuenerunt, ultra quod iam quærere non possent, refuderuntq́ in Cæsarem Alexandri magni gloriam: quem sicut Hispanorũ Gallorũq́ legatio in medio Oriente apud Babyloniam contemplatione pacis adijt, ita hunc apud Hispaniã, in occidentis ultimo supplex cum gentilitio munere, eous, indus, & scytha boreus orauit. Cantabrico bello per quinque annos acto, totaq́ Hispania in æternam pacem, cum quadam respiratione lassitudinis reclinata ac reposita, Cæsar Romã redijt. Quibus etiam diebus multa per se, multaq́ per duces & legatos bella gessit. Nam inter cæteros, & ipse aduersum Vindelicos missus est. Quibus subactis, uictor ad Cæsarem Lugdunum uenit. Pannonios nouo motu intumescentes, Tyberius priuignus Cæsaris, cruentissima cæde deleuit. Idemq́ cõtinuo Germanos bello arripuit: e quibus XL. milia captiuorũ uictor abduxit. Qua reuera bellum maximum & formidolosum XV. legionibus per triennium gestum est: nec fere ullum maius bellũ (sicut Suetonius attestatur) post Punicum fuit. Eodem uero tempore, Quintillius Varus cum III. legionibus a Germanis rebellãtibus, mira superbia atq́ auaritia insubiectos agẽs, funditus deletus est. Quam Reipublicæ cladem Cæsar Augustus adeo grauiter

grauiter tulit, ut sæpe per uim doloris caput parieti collidens, clamaret: Quintilli Vare redde legiones. Bosphoranos uero Agrippa superauit, et si gnis Romanis, quæ illi quondam sub Mitridate sustulerant, bello recupe- ratis, uictos ad deditionem coegit. Parthi, quasi toto terrarum orbe uel do- mito uel pacato omnium oculis signarentur, atque in se solos omnis uigor Romani imperij uertendus esset: quippe, quos pristina ulciscendæ Crassia- næ cædis conscientia mordebat, ultro signa quæ Crasso interfecto abstule- rant, ad Cæsarem remiserunt, regijsq; obsidibus traditis firmum fœdus fi- deli supplicatione meruerunt. Itaq; anno ab Vrbe condita DCCLII. Cæ- sar Augustus, ab Oriente in Occidentem, a Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum cunctis gentibus una pace compositis, Iani por tas tertio ipse tūc clausit. Quas ex eo per XII. ferme annos, quietissimo sem per obseratas otio, ipsa etiam rubigo cō signauit: nec prius unq̄, nisi sub ex- trema senectute Augusti pulsatæ Atheniēsium seditione & Draconum cō motione patuerūt. Clausis igitur Iani portis, Rempublicā quam bello quę sierat, pace nutriuit, atq; amplificare studēs, leges plurimas statuit, per quas humanū genus, libera reuerētia disciplinę morē gereret, dn̄i appellationem ut homo declinauit. Nam cum eodem spectante ludos, pronuntiatū esset in Mimo: O dn̄m æquum & bonū, uniuersiq; quasi de ipso dictū esset, exul- tantes approbauissent, et statim quidē manu, uultuq; indecoras adulationes repressit, & sequenti die grauissimo corripuit edicto, dn̄mq; se posthac ap- pellari, ne a liberis quidē aut nepotibus suis, uel serio uel ioco passus est. Igi tur eo tēpore, id est, eo anno, quo firmissimā, uerissimāq; pacē ordinatione dei Cęsar cōposuit natus est Christus, cuius aduentui pax ista famulata est. In cuius ortu audiētibus hominibus exultātes angeli cecinerūt, gloria in ex- celsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uolūtatis. Eodemq; tēpore, hic ad quē rerum oīm summa cōcesserat, dn̄m se hoīem appellari non passus, imo nec ausus, quo uerus dn̄s totius generis humani inter hoīes natus est. Eodem quoq; anno, tunc primū idem Cæsar, quē his tātis mysterijs pręde stinauerat deus, cēsum agi singularꝝ ubiq; prouinciarꝝ, & cēseri omnes ho mines iussit, quādo & deus homo uideri & esse dignatus est. Hæc illa pri- ma, clarissimaq; professio, Cæsarē omnium principē, Romanosq; rerum dn̄os, singillatim cunctorꝝ hominum ædita ascriptione signauit, in qua se et ipse, qui cunctos hoīes fecit inueniri hoīem, ascribiq; inter homines uoluit, quod penitus nunquam ab orbe condito, atque ab exordio generis humani in hunc modum actum est, ne Babylonę quidem uel Macedoniæ, ut non di cam minori cuiquam, regno concessum fuit.

De prælijs ab Herode gestis cum rege Arabum. Et qualiter gratiam Octa uiani Cæsaris adeptus sit. Cap. XVII.

IGitur Herodes senatuscōsultu, Antonijq; atq; Cæsaris fauore in regno Iudæorum confirmatus (ut superius enarrauimus) dum cum omni belli apparatu instructus, ut cum Antonio ad Acciacum properaret bellum,

callide a Cleopatra quidem interceptus est: ne particeps fieret periculorum Antigoni. Regibus enim, id est, Malicho Arabiæ atq; Herodi insidias tendens bellum in Arabas, ut Herodi committeret, persuadet Antonio. Quos si uicisset Arabiæ domina, sin uictus esset Iudæorum constitueretur: alterumque potentum, per alterum pessundaret. Sed hanc eius uoluntatē, Octauianus præuenit Cæsar. Herodes autē mox ut in Arabiam uenit, bello exceptus, superior factus, uictoria potitus est. Arabes uero cum uicti essent, maiore motu suscitantur, cum ualida manu pugnam repetunt, uictisque agminibus circa saxosa loca & deuia Herodis militem fugant. Plurimis cæde prostratis, eos uero qui fugerāt, cum castris ceperunt. Post hanc uero cladē alia sequitur calamitas Herodem. Nam eius regni anno septimo, & Acciaco bello feruente, terræ motus infinitam quidem pecorum multitudinem: hominum uero XXX. milia peremit, cum exercitus Herodis mansisset incolumis, quoniam sub diuo degebat. Hanc miseriam Iudæorum ut fama perceperunt Arabes, tristibus enim nuntijs grauius aliquid affingitur, mox in Iudæam cum omni exercitu ruunt. Herodes uero audiens aduentum illorum, ita suos solabatur, ut fertur. Non enim tantum manu, armisque freti: quantum nostris calamitatibus ueniunt. Fallax autem spes est, quæ nō suis uiribus nititur, sed alienis aduersis. Neque uero uel secundæ res, uel contrariæ apud homines certæ sunt, sed in utranque partem uicissim uideas mutare fortunam. Et id exempla uobis propria demonstrabunt. Nempe prælio superiore uictores, post ab hostibus uicti sumus. Et nunc ergo quantum æstimare licet, illi capientur, uictores sese fore credentes. Nimis enim confidens incautus est: metus autem prouidentiam docet. Nihil autem uos terreat rerum anima carentiūm motus: neque arbitremini terræ concussionem alicuius futuræ cladis esse portentum. Naturalia sunt elementorum quoq; uitia, nullumque damnum inferunt: nisi ex ipsis euenerit. Nam pestilentiæ quidem uel famis uel terræ motus signum aliquod tardius forsasse præcesserit, ipsa uero cum extiterint, sui magnitudine finiūtur. Talibus uero exemplis suos animauit milites Herodes, hostes aggressus, superauit & uicit. Quam diu quidem restiterunt non magna cædes eorum facta est: ubi ergo terga uerterunt, multi a Iudæis, multi uero a semetipsis conculcati, quos Herodes pene omnes aut interfecit aut cepit. Sed hāc fuscauit uictoriam solicitudo propter amicitiam Antonij, post uictoriā Cæsaris apud Accium. Itaque Herodes tradens se periculo, Rhodumque transmissus adijt Cæsarem sine diademate, ueste quidem, cultuque priuato, sed fastu regio neque dissimulata ueritate, coram hæc dixit: Ego Cæsar rex factus ab Antonio, fateor utilem me fuisse regi Aꝑtonio, neq; dubitauerim dicere, quod omni modo armis quoque me gratum expertus esset, nisi Arabes prohibuissent. Veruntamen & auxilia pro uiribus ei misi, & multa frumenti milia. Ego enim optimum consilium ei dedi, unam esse dicens Cleopatræ mortem aduersariorum correctionem. Quam si occidisset & pecunias ei & muros ad

tuitionem,

tuitionem, & exercitum & memetipsum belli cōtra te socium pollicebar. Sed profecto eius aures Cleopatrae amores, & deus qui uictoriā tibi donauit, obstruxit. Vna ergo cum Antonio uictus sum, & regni coronam cum eius fortuna deposui. Ad te autē ueni, spem salutis de uirtute praesumens, & ne in examen duceret properans qualis amicus alicuius fuerim. Ad haec Caesar: Imo uere saluus esto, inquit, & nunc regnato certius. Nam meritus es, ut plurimos regas, cum amicitiā tanta fide tuearis. Experire autē ut etiā felicioribus fidelis permaneas. Siquidē ego praeclarissimā spem de tua quidem magnanimitate promitto. Recte tamē fecit Antonius, qui magis Cleopatrae, q̄ tibi paruit. Te nanq; lucrati sumus propter eius amicitiā. Huius sermonis humanitate regē, ne quid de amicitia sua dubitaret, hortatus: et diademā illi imposuit, & regnū cōfirmauit. Inde in Aegyptū profecti, Caesaris iter, suppeditatis oībus quę usui uel ipsi uel exercitui forent: maximā gratiā imperatoris sibi suo studio cōciliauit: p̄cipue, q̄a in locis aridioribus usq; Pelusiū regali prouisione aquarū affluentiā sumministrauit. Quibus officijs tā: sui amorē infudit oībus, ut plus uideret̄ meruisse, q̄ accepisset: minorq; que regni potestas, q̄ humanitatis largitas, aestimaret̄. Vnde Caesar ex sententia rebus intra Aegyptū gestis, Antonio et Cleopatra defunctis, nō solū quę adempta erāt Herodi reddidit, uerumetiā: p̄ter il[l]as, q̄ Cleopatra auerterat, Zadorā, Hipponē, Samariā circūcessit: maritimasq; urbes, Gazā, Anthedonā, Hioppen, Turrim Stratonis simul donauit. CCCC. etiā stipatores ex Gallia, q̄bus septa incedebat Cleopatra, ad custodiā corporis regi cōcessit, multaq; alia. Sed his omnibus rex plus laetabatur: quia a Caesare super omnes, infra Agrippam diligebatur, ab Agrippa infra Caesarem.

De operibus ab Herode excellentioribus factis. Et de interfectione filiorum ac cōiugis, siue amicorum, ac demū de eius execrabili morte. Cap. XVIII.

IGitur postq̄ Tracon regionē, et Bathaneā, omnēq; terrā Galileae, ditioni Herodis Caesar subdidit, totiusq; Syrię procuratorē cōstituit: animus Herodis ad maiora sublatus est. Anno itaq; regni sui XV. templum instaurauit, & duplū terrae spatiū, q̄ fuerat circa templū, muro amplexus est, ingenti sumptu, & munificētia singulari, argumento erāt in ambitu phani magnae porticus, eisq; coniunctū a Septētrione castellū, & illas quidē a fundamentis erexit. Hoc autē nulla re minus, q̄ regni sedes largis opibus renouatum, Antoniā uocauit, in honorē Antonij. Quinetiā domo sibi regia in superiore parte ciuitatis extructa, duas aedes in ea maximas, atq; pulcherrimas, quibus ne tēplum quidem usq; conferri posset, aedificauit: easq; amicorum uocabulis, unam Caesariū, Agrippiū alterā nominauit. Nec uero solis tectis memoriā eorū & cognomina circumscripsit; sed in totas etiā ciuitates, studiū liberalitatis extendit. Prorsus non est idoneus regni locus, quem honore Caesaris nudum reliquerit. Postea uero quam fines suos templis repleuit, in prouinciam quoq; honores eius effudit, & in multis ciuitatibus templa, quae Caesarea nominantur, constituit. Caetera uero eius opera mu-

nificenter cōdita omitto. Scire uero cupiētes, ad Iosephi libros cōuolare stu deant. Vnius autē ciuitatis portū, atq; opera enarrabo ab eo peracta. Ergo cum uidisset unam ciuitatum uetustate iam fessam, quæ Pyrgos Stratonis uocabatur, in littore maris: totam eam cādido reparauit saxo. Littora uero cōtigua huius ciuitatis adeo fuerunt importuosa, ut omnes in mari fluctua re cogerētur, minas Aphrici metuentes, qui ex Phœnice ad Aegyptum na uigabant: Cuius etiam mediocris aura tantas undarum moles ad scopulos erigit: ut remeantis æstu gurgitis per aliquantum spatium maris feritas au geatur. Sed rex liberalitate ac sumptibus deuicta natura loci maiorem por tum fabricauit: & in eius penetralibus alias nauibus stationes fecit altissi mas. Et quanquam omnis ei locus aduersaretur, tamen ita cum difficultate certauit, ut firmitas quidem structuræ nequaquam mari cederet: pulchritu do uero tanta esset, quasi nulla res ardua præpedisset ornatum. Mensus eñ quantum diximus, portui spatium, per XX. ulnas in profundum saxa de misit: quorum pleraq; pedum L. longitudinis, & altitudinis XV. & latitu dinis X. nōnulla etiam maiora fuerunt. Expleto autem spatio quod undam celabat, in CC. pedes murum dilatauit. Ex quibus C. repellendis fluctibus ante constructi, cæteri autē saxeo, quo portus cingitur, muro subiecti sunt, magnis turribus interpositis: quarum maxima atq; pulcherrima ex parem te Cæsaris Drusium cognominata est. Crebri autē fornices ad deducenda, quæ portus haberet, procq; fornicibus & circum eos pila saxea & lata, quæ naues egrediētes exciperet: Aditus autē septentrionalis erat. Ventorꝝ enim pro situ loci placidissimus est Boreas. Ad ostium uero statuę, siue Colossi, tres utrinq; fulti columnis. Quarꝝ a leua quidem intrātibus stantes, solida turris sustinet; dextera uero duo proceri lapides iuncti, & partis aduersæ turris magnitudinem superantes. Domus autem portui connexæ, candido itidem lapide, pariq; mensura spatiorꝝ ciuitatis uice tendentes in portum. Contra ostium uero portus in colle Cæsaris templum, magnitudine simul & pulchritudine præcipuum, statuaq; in eo Cæsaris siue Colossus, nō mi nor, quam Iouis apud Olympias, cuius ad exempla factus est. Hanc itaq; ciuitatem in honore Cæsaris, nūcupauit Cæsaream. Pro amore uero paren tum, id est, Antipatri, et Cypridis, & Faseli, ciuitates, castella, turres, ob me moriam æternā ædificauit. Ludos uero Olympiaci certaminis, & gymna sia in diuersis ciuitatibus proprijs sumptibus reparauit. Quin & corpore usus est, q̃d magnitudini animi sui conueniret. Erat utiq; uenator summus, bellator fortis, sagittarius directissimus, & in rebus labētibus felicissimus: secundam cuius fortunā humiliauit superbia. Mox eñ ut regni adeptus est potentiā, repudiauit coniugē, quam prius habuerat, quę Dosis uocabat̃, & Mariamnem Hircani neptē, de regio semine Alexādri filiā filij Aristoboli, sibi sociauit in cōiugio, a regalibus priore depulsa uxore, cum filio Antipa tro, quē ex ea susceperat. Ipse uero immēso amore Mariamnem diligebat, a qua minime dilectus, sed magis exosus est: ob hanc causam, q̃m Hircanum

eius

eius auum,postq̃ Parthi ab exilio illum remiserant,dolo occiderat,fratrẽq; uxoris Ioathen,cui põtificatus honorẽ cõtulerat,inuidia stimulãte, propter fauorẽ populi,quẽ erga eum habebãt,necare præcepit. Hi eñ dolores atq; nobilitas sanguinis excitauerant mulierẽ aduersus maritũ, amorque mariti eximius, quẽ erga se nouerat,atq; fœcunditas prolis addiderãt fiduciã. Genuerat eñ ei III. filios atq; duas fœminas,quorꝫ unus uocabaẽ Alexander, secũdus Aristobolus,tertius Romæ liberalibus studijs traditus defunctus est. Hęc igiẽ Mariamnes probro dabat Herodi suorꝫ necem,sororemq; regis Salomem & fratrẽ Ferora maledictis atrocioribus dehonestabat. Sed rex quidem amore uxoris mutus erat, graui autem indignatione mulieres sæuiebant,& quo maxime cõmoueretur Herodes,crimen adulterij præter alia multa,quæ similia fingerentur,obijciebant. Quo liuore Herodes instigatus, interficere iussit uxorem:filios uero suos ob necem maternã Alexandrum & Aristobolũ quasi indignantes & sibi necem meditantes, a Cæsare Octauiano ad mortem poposcit. Imperator uero satisfactionem suscipiens ab Alexandro,erat quippe acerrimus in dicendo,patri eos recõciliauit,præcipiens ut patri obedirent syncero amore, ut domino:Herodi uero dixit,ut paterno affectu suos recognosceret filios, sicq; reconciliatos,remisit eos in regnum. Herodes uero mox ut reuersus est in Iudæam, insidijs Antipatri, qui regnum affectabat paternum, captus, & Dosis prioris uxoris, quam in cubile Mariamnis occisæ introduxerat,armatur iterum in filios. Creuit enim per singulos dies odium & indignatio patris in filios: quoad usque morti eos traderet. Quibus interfectis, Antipater non impune lætatus est, qui author mortis extiterat fratrum. Iusto nanque iudicio dei, & parricidæ Herodis malo, qui omnes suos semper habebat amicos suspectos, Antipatrum quem apud Cæsarem regni successorem designauerat, necem sibi meditantem deprehendit, & diu uinctum afflixit, ac demum interficere iussit. Virum etiam Salomæ sororis suæ interfecit, & cum eam alij tradidisset uxorem, etiam hunc interfecit: Cum & socrum suam Mariamnis matrem crudeliter necasset. Itaque regnum eius acerbissima iniquitate repletum est: De quibus, uidelicet suspicio fuisset, ilico trucidabat eos. Multi regis iracundia cædis cupida, contra aduersarios abutebantur: & mendacio quidem confestim fides habebatur. Erant autem criminationibus ipsis, uelociora supplicia. Denique qui modo accusauerat accusabatur: & cum eo qui ante se conuictus esset ducebatur ad pœnam. De uita nanque & periculo regis, quæstiones breuiore compendio terminabat. Ad hanc autem sæuitiam processerat, ut nec eorum quempiam humanitus aspiceret, qui accusatores essent: uerum amicis etiam immitissimum se præbuisset. Eius nanque filij Alexander & Aristobolus, quos occiderat, hanc habuerunt prolem. Filij Alexandri ex Glaphira regis Cappadociæ Archelai filia, duo fuerunt, Tigranes & Alexander. Aristoboli uero, Agrippa, Herodes & Aristobolus. Hos enim sibi

genuit Beronice Salomis Herodis sororis filia, ipsius sobrina. Ipse autem Herodes, præter quos necauerat, hos habebat filios, Herodem, Antipam, Archelaũ, Heroden, & Philippum, atq; Phaselum. Filias uero Bosamen & Salomen, & Olympiadem: ac præter has, Alexandri, & Aristoboli sorores duas, ex Mariamne uxore, quam interfecerat. Hanc prolem, ex diuersis uxoribus, quas plures habebat, genuit. Feroran autem (ut fama fuit) fratrem suum ueneno occidit. Ergo post immensam necem domesticorꝝ atq; insatiabilem subiectorꝝ, ut dñm Christum magis prædicantibus didicit natum: eum mox ad callida conuersus argumenta, extinguere curauit. Sed dũ non hoc contigit ut uoluit, furorem quem corde celauerat, occidendo pueros Bethelehemiticos demonstrauit. Supra enim omnes barbaros crudelissimo edicto omnes pueros ab unius noctis ætate usq; ad spatium duorꝝ uidelicet annorum allidere iussit. Quam cædem dominus innocentium terribiliter in eum uindicauit: q̃uis etiam sophistas in lege eruditissimos duos cum eorꝝ discipulis uiuos incenderet, aliosq; eis consentientibus trucidari iusserat, quia aquilam in templo auream, quam contra leges instituerat, a fano eijcere decreuerant. Scribas quoq; & interpretes diuinæ legis occidit, quos suspicor in nece paruulorum cum Herode fuisse meditatos. Herodis quippe corpus morbo occupatũ, uarijs doloribus differebatur. Nam febris quidẽ non mediocris erat: prurigo aũt intolerabilis habebat oẽm corporis superficiem. Assiduis aũt uexabatur coli tormentis, pedesq; tanq̃ ex intercutis uitio intumuerant: quin & inflatio uentriculi, putredoq; testiculorꝝ uermiculos generans. Hinc atra iam bili correptus, & pene ipsi morti minitabatur. Igitur factum nefarium excogitauit. Collectos ẽm cuiusq; uici ex omni Iudæa nobiliores: in locum cui nomen est Hippodromo concludi præcepit. Deinde sorore Salome & Alexa marito eius ad se uocatis, ait: Scio, inquit, mortem meam festis gaudijs celebraturos esse Iudęos: uerum per alios lugeri potero, & pręclarissimos honores assequi sepulturę: si quę præcipio, feceritis. Hos uiros qui habentur in custodia, cum aĩam efflauero, statim militibus circumdatos occidite, ut etiam in uita, oĩs mihi Iudæa, omnis domus, illachrymet. Herodes quia inedia tussiq; pariter uiolẽtia distendebatur, fatum pręuenire conatus est: sumptoq; malo, etiam cultellum poposcit. Sectum enim comedere consueuerat. Deinde circumspecto, ne quis arbiter impediret, tanq̃ se percussurus dexteram sustulit. Cum uero Aciabus consobrinus eius accurrisset, manumq; continuisset, paululũ morte protelata, corrigi testamentum, & successorem quidem Archelaum, natu maximum Antripatri fratrem scribit, Tetracham uero Antipam. Moritur itaq; Herodes post annos quidem XXXIIII. ex quo interfecit Antigonum, & regno potitus est Iudęorum: XXX. uero & VII. postq̃ rex a Romanis declaratus est, & in alijs quidẽ omnibus secunda fortuna usus est, in rebus autem domesticis, infelicissimus fuit. Augustus uero Herodis loco Archelaum constituit: eiusq; fratres quatuor tetrachas fecit.

Imperante Octauiano, Christum natum esse, vt prædixerant prophetę, et angeli annuntiauerunt. Et qui memoria digni illustres eo tempore haberentur viri. Cap. XIX.

QVibus diebus regnum Aegyptiorum, quod fuit in Alexandria, destructum est: quod usque ad Cleopatram annis CCXL. steterat. Aegyptus uero prouincia deinceps Romanorum facta est. quam primus Cornelius Gallus foroiuliensis poeta tenuit: qui XLIII. ætatis suę anno propria manu se interemit: de quo Virgilius in Bucolicis meminit. Quo tempore, censu Romæ agitato, inuenta sunt ciuium Romanorum XL. milia centena: & XLIII. milia. Marcus enim Terentius Varro philosophus, prope nonagenarius moritur. Tunc Nicopolis iuxta Accium cōdita, & Agonactus constitutus est, Arctoricus medicus Augusti, post Aciacam uictoriam naufragio perijt. Is nanque Octauianum monuit, ut e castris in campum, quamuis æger, contra Antonianos milites properaret, hoc ei profuturum fore in somnis didicisse dixit. Quod ut Augustus fecit discrimen mortis euasit. Confestim quippe eius castra ab Antonianis capta sunt. Larissæus enim magus & pythagoricus ab Augusto urbe & Italia depulsus est. Augustus enim Gallos & Calabriam uectigales fecit. M. Gnatius Plautius Ciceronis discipulus, orator habetur insignis. Qui cum Galliam Comatam regeret Lugdunū condidit. M. Lolius. Galatiam prouinciam fecit. Quintillius Cremonensis, Virgilij & Horatij amicus, moritur. Tyberius ab Augusto missus, occupauit Armeniam. Virgilius poeta Brundusij moritur, Saturnino et Cinna Lucentio cōsulibus: ossa eius Neapolim translata, in secundo ab urbe miliario sepeliuntur, titulo huiusmodi suprascripto, quem moriens ipse dictitauerat.

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope, cecini, pascua, rura, duces.

Verrius etiam & Tucax Virgilij & Horatij contubernales poetæ habentur illustres, qui Aeneidos postea libros emendauerunt: sub ea lege, ut nihil adderent. Emilius macer etiam Verōēsis poeta in Asia moritur. Augustus Agrippā adoptauit in filiū. Tyberius Vindelicos & eos qui Thraciarum confines erāt, Rhomanas prouincias facit: ac deinceps uastata Germania imperator appellatur. G. Iulius cognomento Polyhistor, illustris grammaticus habetur. Horatius LVII. ætatis suo anno moritur Romæ. Tyberius Cæsar de captis Pannonijs triumphauit. Augustus filiam suam in adulterio deprehensam, exilio damnauit. Marcus Tullius Tyro Ciceronis libertus, qui primus notas commentatus est, in Puteolano prædio, usque ad C. annos consenescit. Augustus gladiatorum ludum, & nauale certamē, exhibuit. Augustus Tyberium & Agrippam, in filios adoptauit. Iudas Galilæus, ad rebellandum Iudæos cohortatur. Asinius Pollio orator uir consularis, qui de Dalmatis triumphauit: in uilla Tusculana LXXX. ætatis suæ anno moritur. Cuius filius Asinius Gallus orator: qui diris a Tyberio

suppli-

supplicijs necatus est. Cuius etiã Virgilius meminit. Igitur, ut pręmisimus ad domini nostri IESV CHRISTI natiuitatem, hominis deiq; filij peruenimus. Quæ ut a prophetis prænuntiabatur, angelis prædicantibus, stella duce, ac sacerdotibus legumq; doctoribus protestantibus, in Bethlehem Iudæ celebrata est: anno uidelicet a reædificatione templi, quæ sub Dario rege facta est. DXV. A Salomone autem & prima ędificatione templi anno M. XXVII. A Mose & egressu Israelis ex Aegypto, anno MD. VI. Ab Abraham & regno Nini, & Semiramidis, anni, II. milia XI. A diluuio quippe anni, II. milia DCCCC. XXI. Ab Adam uero V. milia C. XXIX. Secundũ Geneseos igitur scripturã, et Aphricani supputationem, amplius inueniuntur anni CXXVIII. Hanc igitur annorum seriem a protoplasto scilicet, usq; ad domini aduẽtum, in singulis pro ut potuimus regnis ex celebrioribus factis, enarrare curauimus. Nunc autẽ cum post immensos pelagi fluctus, Scilleos tandem eua simus latratus, & optata statione potiti, post longæuas seculorum tenebras ad lucem uenimus ueram: qua respersi in dñi Christi aduentu, librorum finem fecimus.

Tomi Prioris Libri Septimi Finis.

In To-

IN TOMVM SECVNDVM AD AVgustam Iudith, authoris Præfatio.

Omina Augustarum fœlicissima Iudith, dum in humanis, quo altius adcrescas, nõ inuenitur rebus: quia si de uiro agitur, quis nobilior imperatorum, aut sapiẽtior in diuinis, seculariumve disciplinis, Ludouico Cæsare inuicto: nec mirum talem protulisse excellentissimo Augusto seculo sobolem Carolo. Si autẽ de uenustate corporis, ut absq; adulationis fuco proferam q̃d uerum est: pulchritudine superas oẽs, quas uisus uel auditus nostræ paruitatis cõperit reginas. Si autẽ de prole, nonnẽ mundi gloria & hoĩm delectatio Carolus, qui elegantia corporis ac moribus optimis, seu agili prudẽtię studio immaturã uincendo propriã superat ætatẽ: ut uideaẽ auus eius nõ obisse, sed potius detersa caligine somni nouum illustrare orbẽ: siquidẽ in nepote immortale ipsius ingeniũ una cũ noĩe decor & uirtus splẽdeant. Quã ob rem, dum in tẽporalibus nihil desit rebus, ut augmẽto careas: studio sapiẽtiæ dilataris, ut excellẽtior retro seculis imperatricibus reperiaris. Igiẽ indita à deo tibi sapiẽtia, & naturalis ingenij sciẽtia, attonitum me reddit inter cæteros auditores: Q̃m in diuinis & liberalibus studijs, ut tuæ eruditionis cognoui facundiã, obstupui, statimque deliberare mecum cœpi, quodnã munusculũ meo labore cõgestum, tuę offerrem Almitatis flagrantiæ. Igiẽ ab Octauiano Augusto & dñi natiuitate Saluatoris nostri secundũ aggressus sum scribẽdo opus, q̃d peregi usq; ad regna Francorum & Longobardorum, deficientibus Romanorum imperatoribus seu iudicibus ab Italia & Gallis, Gottorum q̃q; regibus, qui successerãt, ab eis etiã depulsis. Quod uidelicet opus, quinq; distinxi in libros. In his em̃ uelut in speculo, per tuæ sanctissimæ deuotionis ammonitionẽ atq; iussionem, dñs meus Carolus gloriosissimus tuæ filius excellẽtię, inspicere quid agendũ, uel q̃d uitandũ sit, poterit. Decet em̃ dñam te uenerabilẽ unicũ erudire filiũ, nostræ iucunditatis & noui seculi regẽ, & memorẽ esse Bersabeę, quę Ididam priscorum erudiuit sapientissimũ seculorum regem, ut idẽ de se ait: Nam & ego filius fui patris mei tenellus, & unigenitus corã matre mea, & docebat me atq; dicebat: Suscipiat uerba mea cor tuũ: custodi p̃cepta mea, et uiues. Posside sapientiã, posside prudentiã: ne obliuiscaris, neq; declines a uerbis oris mei, ne dimittas eam, et custodiet te: dilige eã, & seruabit te, &c. Is autẽ prout de dñi cõfidimus pietate, sacris iussionibus tuis parebit, & inter cęteras maternę dilectionis ammonitiones, hos libellos suæ nõ dedignabitur cõtradere memorię. Quibus imperatorum gestis, sanctorumq; triũphis, atq; doctorum magnificentium doctrinis illustratus: cautius quid agendũ sit, siue subtilius inueniet, quid sit uitandũ. Igitur hos codicillos tuæ dilectionis amor, mi domina semper Augusta, scribere compulit, qui tuæ Almitatis & immortalis sapientiæ iudicium expectant. Quod si iudicando cõsequantur laudem, tuæ reputabitur æternaliter memorię: quoniam sacratissimum, nomen tuum Iudith, iudicans, siue laudans interpretatur.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORVM Tomus Secundus, continens ab Octauiano Augusto, & CHRISTI seruatoris nostri natiuitate, usque ad Francorum & Longobardorum regna, rerum gestarum historiam.

Tomi Secundi Liber I.

Quot priores libri, diuersorum regnorum historias contineant ab initio mundi usque ad natiuitatem CHRISTI. Cap. I.

IN PRIORIBVS LIBRIS DOmino suffragante, ex multorum opusculis cum hagiographorum tum gentilium, nō modico labore desudans, decerpere curaui, quæcunque utilia paruitati meæ sunt uisa, & legentibus profutura: sumens exordium a primo parente mortalium propagatore. Tandem post multas seculorum tenebras, ad natiuitatem noui hominis peruenimus, domini scilicet IESV CHRISTI dei et hominis filij. Vbi priorum finem decreui facere librorum, ut cum legalibus ceremonijs, & umbris, atque erroribus pristinis terminarentur.

De natiuitate CHRISTI ab angelis & prophetis annuntiata, quæ sextam mundi ætatem consecrauit. Cap. II.

IGitur iam Saluatore nato, eiusque radijs remotis tenebris, illustrato mundo, alia terenda est uia, nec de diuersarum, ut prius, fatigabitur calamus gentium regnis scripturus: dum feritas atque rabies singularum gentium immēsaque libido dominandi (ut in prioribus libando perstrinximus libris) in unius ditionis pariter omnia cōciderunt regna. Et hoc nō hominum fortitudo uel prudentia, sed dei omnipotētia, quod antea nusquam fuerat, præparauit. Quod longe propheta præuidens, ait: Non leuabit gens cōtra gentem gladium, & quæ sequuntur. Dignū itaque erat, ut illo nascēte, qui unus est deus, in substantia patris & spiritus sancti: sub unius censu totus subderetur mundus. Itaque hęc natiuitas celebrata est, prophetis prędicētibus, et angelis proclamantibus, gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis: quando totus sub una pace mundus, mirabili modo & pręcedētibus seculis inaudito quiescebat. Quam uidelicet natiuitatem & pacem, non solum diuini eloquij scripta, sed etiam gentilium oracula longe prius prędixerunt, ut in Sibyllinis & cæterorum carminibus cōtinetur. Igitur postquam imperare cœpit Octauianus Cesar, qui primus monarchiam obtinuit mundi (quamuis auunculus eius Iulius Cæsar ante eum existeret potius metator imperij, quam imperator) prope emenso admodum anno quadragesimo se-

mo secundo natus est dñs Christus, ueram mundo torpenti in tenebris a seculis seculorum terris afferẽs lucem. Ita enim factum est, ut cum Abraham sanctus sub Nino primo gentium rege, quadragesimo tertio natus sit anno, cui dictæ sunt repromissiones, & ex cuius semine promissus fuerat Christus: Christi autem natiuitas, sub fine quadragesimi secundi conueniret, ut iam non ipse in parte tertij anni, sed in ipso potius tertius annus oriretur. Qui etiam annus quantis, quam nouis, quamque inusitatis bonis abundauerit: satis, etiam me non proferente, compertum haberi arbitror. Toto terrarum orbe una pax omnium, nõ cessatione, sed abolitione bellorum, clausæ Iani Gemini portæ, extirpatis bellorum radicibus non repressis. Census ille primus maximus, cum in hoc unum Cæsaris nomen uniuersa magna gentium creatura iurauit, simulque per communionem census unius societatis effecta est. Igitur anno ab Vrbe condita D. CC. LII. natus est CHRISTVS, salutarem mundi afferens fidem, uere petra medio rerum posita, ubi comminueretur qui offenderet, qui crederet saluaretur, uere ignis ardens, quem qui insequitur, illuminatur: qui tentat exuritur. Ipse est Christus Christianorum caput, saluator bonorum, malorũ punitor, iudex omnium. Hic enim IESVS CHRISTVS filius dei, sextam mundi ætatem suo consecrauit aduentu.

De Herode alienigena, sub quo natus est Christus, quod tunc prophetiæ impletæ sunt, hanc natiuitatem prædicentes. Cap. III.

IGitur ut in præcedentibus libris ostendimus, depulsos esse a regno Iudæorum uel ducatu ex semine Iuda duces & principes, dum de summa rerum acriter cõtenderent, Herodes a Romanis constitutus est princeps alienigena, & nihil omnino pertinens ad Iudæos, qui Antipatri Ascalonitę & matris Cypridis Arabicæ filius fuit. Is dum a Romanis suscepit principatum Iudæorum, uicinam Christi natiuitatem designat, & sacerdotium & regnum Iudææ, quod prius per successiones minorum tenebatur, esse destruendum: tamq; completam prophetiam esse, quæ ita per Mosen loquitur: Non deficiet princeps ex Iuda, neq; iudex de fœmoribus eius, donec ueniat, cui repositum est, & ipse erit expectatio gentium. In hoc loco etiam Christus, quem Danielis scriptura præfatur, accepit finem. Nam usque ad Herodem, Christi, id est, sacerdotes, erant reges Iudæorum, qui imperare cœperũt ab instauratione tẽpli, sub Dario usq; ad Hircanũ annis CCCC. LXXXIII. in medio transactis. Quos Daniel quoq; significat, dicens: Et scieris & intelligens, ab initio sermonis respondendi & ædificandi Hierusalem, usq; ad Christi principatum hebdomadæ VII. & hebdomadæ LXII. quæ LXIX. hebdomadæ, faciunt annos CCCC. LXXXIII. in quibus Christi, id est, sacerdotes, per unctionem consecrati, regnauerunt usque ad Hircanum. Quo extremo omnium a Parthis capto, Herodes Antipatri filius nihil ad se pertinentem Iudæam a Cæsare & senatu accepit principatũ, filijque eius post eum regnauerunt, usq; ad nouissimam Hierosolymorum

 captiui-

captiuitatem, nequaquam ex successione sacerdotalis generis pontificibus constitutus, neq; perpetuitate uitæ secundum legem Mosi seruientibus deo. Ignobiles uero quidam, & alio tempore alij, et nonnulli unius anni, siue mo dico amplius, a Romanis imperatoribus sacerdotium emebāt. Quę omnia etiam Daniel propheta uaticinatur; ita dicens: Et post hebdomadas VII. & LXII. interibit Chrisma, & iudicium non erit in eo, & templum & san ctum corrumpet populus, duce ueniente.

De Octauiano, qui non se permittebat dominum appellari, & qualem vitam duxerit, vel quo fine præuentus sit. Cap. IIII.

IGitur Octauianus, qui imperatorū omnium primus monarchiam obti nuit mundi (ut præmisimus) non passus est quidem, neque ausus saltem a proprijs liberis dominum se nominari: quāto magis ab extraneis, quia eo imperante, uerus dominus totius generis humani inter homines natus est. Nam cum eodem spectante ludos, pronuntiatum esset in Mimo: O do minum æquum et bonum, uniuersiq; quasi de ipso dictū esset, exultātes ap probauissent, statim quidē manu, uultuq; indecoras adulationes repressit: & sequenti die grauissimo corripuit edicto, dominumq; se posthac appella ri, ne a liberis quidem aut nepotibus suis, uel serio uel ioco permisit. Atta men paucis expediam dictis, quo genere ortus, qualemve duxerit uitam, quo fine pręuentus, qui portis Iani clausis, Rempublicam, quam bello quę sierat, pace nutriuerat, amplificare studens. Hic autem patre Octauiano senatore genitus, maternum genus ab AENEA, per Iuliam familiam sortitus: Adoptione uero C. Cæsaris maioris sui auunculi, C. Cæsar di ctus: deinde ob uictoriā Augustus cognominatus est. Iste in imperio posi tus: tribunitiam potestatem per se exercuit. Regionem Aegypti inundatio ne Nili accessu difficilem, inuiamque paludibus in prouinciæ formam rede git. Quam ut annonā urbis copiosam efficeret, fossas incuria uetustatis li mo clausas, labore militum patefecit. Huius tempore ex Aegypto urbi an nua ducenties centena milia frumenti inferebantur. Iste Cantabros & Aqui tanos, Rhetos, Vindelicos, Dalmatas prouincias numero Populo Ro mano coniunxit: Sueuos, Cattosque deleuit. Sigambros in Galliam trans tulit, Pannonios stipendiarijs adiecit. Getharum populos, Basternasque la cessitos bellis, ad concordiam compulit. Huic Persæ obsides obtulerunt, creandique regis arbitrium permiserunt. Ad hunc Indi, Scythæ, Garaman tes, Aethiopes, legatos cum donis miserunt. Adeo denique turbas bella si mulantes execratus est, ut nisi iustis de causis, nunquam genti cuiquam bel lum indixerit. Iactantisque esse ingenij & leuissimi dicebat, ardorem trium phandi: & ob lauream coronam, id est, folia infructuosa, in discrimen per incertos euentus certaminum, securitatem ciuium præcipitare: Neque im peratori bono quicquam minus quam temeritatem congruere; satis cele riter fieri, quicquid commode geretur: armaque nisi maioris emolumenti spe, nequaq̄ mouenda esse: ne compendio tenui iactura graui petita uictoria

similis

similis sit hamo aureo piscantibus, cuius abrupti, amissique detrimentum, nullo capturæ lucro pensari potest. Denique erga ciues clementissime uersatus est: in amicos fidus extitit. Quorum præcipui erant ob taciturnitatem Mecoenas, ob patientiam laboris, modestiamque Agrippa. Diligebat præterea VERGILIVM; rarus quidem ad recipiendas amicitias, ad retinendas constantissimus. Liberalibus studijs, præsertim eloquentiæ intantum incumbens, ut nullus ne in procinctu quidem, laberetur dies, quin legeret, scriberet, declamaret. Leges alias nouas, alias correctas protulit suo nomine. Auxit, ornauitque ROMAM ædificijs multis, isto glorians dicto: VRBEM LATERICIAM REPPERI, RELINQVO MARMOREAM. Fuit, inquit, gratus ciuilis animi & lepidi: corpore toto pulcher, sed oculis magis. Quorum aciem clarissimorum syderum modo uibrans, libenter accipiebat, cedi ab intendentibus, tanquam solis radijs aspectui suo. A cuius facie dum quidam miles oculos auerteret, & interrogaretur ab eo cur ita faceret, respondit: Quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum. Nec tamen uir tantus uitijs caruit, dum cupiditati dominanti ac libidini deseruiuit, eiectaque uxore propria Scribonia nomine, Liuiam, quasi eius uiro sibi eam tradente, matrimonio sociauit. Quam tanto dilexit amore, ut eiusdem filios, Tyberium & Drusum suos priuignos, propria prole eiecta, adoptaret in filios. Ex quibus Tyberium successorem imperij designauit. Imperauit annis quinquagintasex, duodecim cum Antonio, quadraginta uero & quatuor solus. Qui certe nunquam aut Reipublicæ potentiam ad se traxisset, aut tam diu ea potiretur: nisi pro causa natiuitatis domini hoc fieret. Qui post mortem quantis honoribus a senatu est sublimatus, enarrare longum est. Hic enim singularem (ut diximus) primus obtinuit principatum, & posteris eandem, imperij potestatem, cum suo nomine Augusti dereliquit. Qui circa finem uitæ, Iudæis non ferentibus ferocitatem Archelai filij Herodis, qui post eum annis nouem in Iudæa regnauerat, sed ultro accusantibus, Augustus apud Viennam urbem Galliæ, eundē Archelaum relegauit, & ad minuendam Iudaici regni potentiam, insolentiamq; domandam, quatuor fratres eius pro eo sunt Tetrarchæ creati, Herodes, Antipater, Lisias & Philippus. Quorū Philippus & Herodes, qui Antipas prius nuncupabatur, etiam uiuente Archelao, Tetrarchæ fuerant ordinati.

Tyberio imperante, Iohannes prędicat & baptizat, & dominus IESVS prędicando & miracula faciendo ad passionem uenit. Cap. V.

TYBERIVS priuignus Augusti, imperauit annis uigintiquatuor. Huius anno duodecimo Pilatus procuraturus Iudæam, dirigitur Hierosolymam. Herodes ergo Tetrarcha, qui Iudęorum principatum tenuit annis uigintiquatuor, in honore Tyberij & matris eius Liuiæ, Tyberiadem condidit, & Libiadem. Itaq; anno duodecimo imperij Tyberij, Iohannes filius Zachariæ, in deserto iuxta Iordanis

 fluenta

fluenta prędicans, Christum filium dei in medio eorum adesse testatur. Ipse quoque dominus Iesus Christus hinc in populos salutarem uiam annuntiat: signis atque uirtutibus uera comprobans esse, quæ diceret. Miracula quæ in Euangelijs scripta sunt, facit Iesus Christus filius dei, discipulos suos diuinis imbuens sacramentis, ut uniuersis gentibus conuersionem ad deum nunctient, imperat. Iesus Christus secundum prophetias, quæ de eo fuerant prę locutæ, ad passionem uenit, anno Tyberij, decimooctauo.

De terræmotu, & tenebris, quę in passione domini contigerunt, quid scriptores gentilium senserint, seu Iosephus Historiographus. Cap. VI.

QVo tempore etiam in alijs ethnicorum commentarijs, hæc ad uerbum scripta reperimus: Solis facta defectio, Bythinia terræmotu cōcussa, in urbe Nicęa ædes plurimæ corruerūt: quæ omnia his congruūt, quæ in passione Saluatoris acciderant. Scribit uero super his & Flegon, qui Olympiadarum egregius supputator est, in XIII. libro, ita dicens: Quarto autē anno CC.II. Olympiadis, magna & excellēs inter omnes, quæ ante eam acciderāt, defectio solis facta diei hora sexta, sol in totū obscuratus, tetraque nox subito obducta terris est, & sicut dictū est:

Impiaque æternam timuerunt secula noctem.

Vsqueadeo autē, neque lunam lumini solis, neque nubes obstitisse manifestū est, ut XIIII. ea die luna, tota cœli regione interiecta, longissime a cōspectu solis affuisse, et stellas tunc diurnis horis, uel potius in illa horrēda nocte toto cœlo fulsisse, referatur. Et, ut supra meminimus, terræmotus in Bythinia Nicęnæ urbis, multas ædes subuertit, ac reliquis Asię ciuitatibus ab imperatore eo terræmotu dirutis, tributa dimissa sunt. Hæc supradictus uir. Argumentum autē huius rei, q̄d Saluator isto anno passus sit, Euangeliū præbet Iohānis, in q̄ scribit: Post XV. annum Tyberij Cæsaris, III. annis dn̄m prædicasse. Iosephus etiā uernaculus Iudęorum scriptor, circa hæc tempora, die Pētecostes sacerdotes primum commotionē locorum, & q̄sdam sonitus sensisse testať. Deinde ex adyto templi repentinā subito erupisse uocem, dicentium: Trāsmigremus ex his sedibus. Scribit autē supradictus uir, quod eodem anno Pilatus præses secretò noctis imagines Cæsaris in templo statuerit: & hæc prima seditionis & turbarum Iudæis causa extiterit. Ex hoc loco cōsiderandum quantæ deinceps calamitates Iudæorum gentem oppresserint. Pilatus post supradictam seditionē, quæ ob Cæsaris imagines fuerat concitata, sacrum thesaurum (quem Corbanan Iudęi uocant) in aquęductum Hierosolymorum expendens, secūdę seditioni præbuit semina. Seianus pręfectus Tyberij, qui apud eum plurimum poterat, instantissime cohortatur, ut gentem Iudęorum deleat, ut Philo meminit in libro legationis II. Tyberius siquidem iuuentutem eorum per speciem sacramenti in prouincias grauioris cœli relegauit: reliquos gentis eiusdem uel similia sectantes urbe submouit, sub pœna perpetuæ seruitutis, nisi obtemperassent.

De ordinatione Iacobi, & VII. diaconorum. Simul etiam de cōuersione Abgari regis per Thaddæum. Cap. VII.

Igitur

IGgitur eo tpe prędicaturi per Iudeę regiones apostoli post Christi ascẽsionem Iacobũ fratrẽ dñi Hierosolymis ordinãt episcopum. Ordinãt etiã et VII. diaconos: et lapidato Stephano, ecclesia p regiones Iudææ & Samarię dispergit̃. Em̃uero de his plenius scribere libet. Primus igit̃ in apostolorꝝ numero pro Iuda proditore, Mathias sorte asciscitur, q erat unus ex discipulis dñi. Ordinãtur aũt et diaconi VII. numero p oratiões & manus impositionẽ apstolorꝝ: ministerij uiduarꝝ gr̃a. In quibus Stephanus qui et primus post Christũ lapidat̃ ab his q et dñm occiderũt, p q̂d noĩs sui Stephano corona donat̃ a Christo. Tum deinde Iacobũ, q dicebatur frater dñi, hũc inquã ipsum Iacobũ, q et Iustus cognominatus est ab antiqs, uirtutũ merito & insignis uitę priuilegio primũ historiæ tradiderunt suscepisse ecclesię q̃ in Hierosolymis est sedẽ: sicut Clemens in VI. dispositionũ libro asserit dicẽs: Petrus em̃ inqt & Iacobus & Iohãnes, post assumptionẽ Saluatoris q̃uis ab ipso fuerint oĩbus pene p̃lati, sibi tñ nõ uendicant primatus gloriã, sed Iacobũ q dicebat̃ Iustus, apostolorꝝ episcopũ statuũt. Ideq3 ip̃e in VII. eiusdẽ operis libro, addit de ipso etiã hęc: Iacobo, inqt, q dicebat̃ iustus, et Iohãni et Petro, post resurrectionẽ dñs oẽm scientiã tradidit, et ipsi ceteris apostolis. Qui apostoli illis LXX. discipulis tradiderũt, ex quibus unus erat et Barnabas. Duos aũt fuisse Iacobos cõstat: unũ hũc iustũ, q de pinna tẽpli deiectus, fullõis uecte pcussus ẽ et morti traditus. Alius aũt ẽ ille, q ab Herode capite cęsus est. Huius ergo Iusti Iacobi, etiã Paulus meminit, cũ scribit. Aliũ aũt, inqt apostolorꝝ uidi neminẽ, nisi Iacobũ fratrẽ dñi. In hoc ergo tpe etiã Thaddęus, secundũ dñi pręceptũ ad regẽ Agarꝝ missus, ip̃m quidẽ ęgritudine morbi corporalis absoluit: uniuersam uero ciuitatẽ Edessenorꝝ, Christo dño fideli satis credulitate sociauit, ita ut in hodiernũ ciuitas illa, qppe ipsius dñi et saluatoris nostri meruit scripta suscipere, uelut speciali quadã Christo deuotione dicata sit. De his etiã latius scribere statui. Eusebius in I. libro Historię Ecclesi. dicit: Deniq3 post resurrectionẽ atq3 ascẽsionem dñi ad coelos, Thomas apostolus ex cõmonitione diuina, Thaddęũ quendã unũ ex LXX. discipulis ad Edessenã ciuitatẽ euãgelistã et prędicatorẽ uerbi dei mittit, simul et q̃ a dño promissa fuerãt, impleturꝝ. Hæc in archiuo publico Edessenæ ciuitatis, in qua tũc sup̃dictus Abgarus regnauit, ita descripta repperimus, in his chartis, q̃ gesta regis Abgari seruata antiqtus cõtinebant. Et ut euidẽs dictorꝝ ueritas fiat, ipsarꝝ exẽplaria epistolarꝝ ab Abgaro ad saluatorẽ. & saluatoris ad eundẽ regem, & qualiter hæc gesta sint, pleniter in I. libro Eusebij Ecclesiasticę historię continent̃.

De persecutione primæ ecclesiæ, qua occasione verbum dei ad gentes peruenit. Ex quibus Aethiopia illud primum suscepit. Cap. VIII.

INterea persecutio prima aduersum ecclesiã dei, quę erat Hierosolymis facta, sub primo martyre Stephano, oẽs discipulos, exceptis XI. per uniuersam Iudæam Samariamq3 dispersit, seu potius, ut sancta scriptura indicat, seminauit. Ex quibus nonnulli ad Phoenicem usq3 & Cyprum

atq; Antiochiam deuenerunt. Qui gentibus quidem credere mysteriũ fidei nondum audebant, Iudæis tamen prędicabant. Interea Paulus adhuc uastabat ecclesiam, ingrediens domos, et pertrahẽs uiros ac mulieres, tradebat in carcerem. Sed Philippus, qui erat unus de septem cum Stephano diaconis ordinatus, descendit Samariã uirtute domini repletus, & prædicat primus uerbum dei Samaritanæ genti. In quo tanta erat diuinæ gratiæ efficatia, ut etiam Simonem magum suis prædicationibus consternaret. Qui per idem tempus celebris famæ apud Samaritanorum populos habebatur, ita ut uirtus dei magna esse putaretur. Sed is cum uidisset signa & miracula, quæ a Philippo per diuinæ gratiæ potestatem fiebant, obstupefactus & territus cessit: et credere se in Christum, usquequo etiam baptismum acciperet, simulauit. Verum per singulos dies augẽscẽte prædicatione uerbi diuini, per dei prouidentiam ex Aethiopiæ regionibus adest quidam, tanq̃ uota in Hierosolymis redditurus, reginæ gentis illius præpositus. Moris quippe est illi nationi, etiam nunc a fœminis regi. Huic Philippus responsis sancti spiritus iussus, primo ex oĩbus gentibus mysterium fidei, & sacramentũ baptismi tradidit, & uelut quasdã cum deo primitias oĩm consecrat nationum. Hũc opinio tenet ad patriam terram regressum, scientiam dei summi & salutare dñi nostri indigenis gentibus, sicut sibi traditum fuerat, prædicasse. In quo rebus ipsis cõpleta est per eũ prophetia quę dicit: Aethiopia perueniet manus eius deo. Dum hæc ita aguntur: Paulus uas electionis non ex hoĩbus neq; per hoĩem, sed per reuelationem dñi nostri Iesu Christi, & dei patris, qui eum suscitauit a mortuis, in apostolatũ uocatĩ: cœlesti ad se uoce delata.

Qualiter Pilatus Tyberio & Senatui resurrectionem domini, & miracula eius, & q̃ deus esset, nunciauit. Cap. IX.

INterea cum per omnem iam locum de resurrectione & mirabilibus domini nostri Iesu Christi & de ascensione eius ad cœlum felix fama loqueretur, ac per oĩm aures beati huius rumoris uolueretur opinio, & quoniam antiqui moris erat apud Romanos, ut prouinciarum iudices, siquid forte noui in his, quas gerebant prouincijs, accidisset, id uel principi uel Senatui nuntiarent, quo nihil ex his quæ gerebantur, ignorare aliquid uiderentur, de resurrectione a mortuis dñi & saluatoris nostri IESV CHRISTI, quæ iam in omnem locum fuerat peruulgata, Pilatus Tyberio principi refert, sed & de cæteris mirabilibus eius, & ut post mortem cum resurrexisset, a quamplurimis iam deus esse crederetur. Tyberius quæ compererat, retulit ad Senatum. Senatus autem spreuisse dicitur, pro eo quod non prius sibi huius rei indicium fuerit delatum, sed authoritatem suam præuenerit uulgi sententia. Lex etenim erat antiquitus designata, ne quis apud Romanos deus haberetur, nisi Senatus decreto & sententia confirmatus. Porro autem pro uero hoc erat quod agebatur: ne diuina uirtus humanis putaretur assertoribus indigere. Cumq; secundum ea, quę supra diximus, rennuisset Senatus, Tyberius tamen tenuit sententiam suam, ne quid aduersum

sum doctrinã Christi cõtrarium moliretur, cõminatus periculũ mortis accusatoribus Christianorũ. Hæc Tertullianus. Quod profecto diuina prouidentia ita tũc Cæsaris sensibus ingessit, ut absq; ullo obstaculo in ipsis duntaxat initijs Euãgelij, sermo usquequaq; percurreret. Vnde & factum est, ut repente quasi cœlitus lumen ostẽsum, aut radius quidã solis erumpens, totum orbem claritate superni luminis illustraret, ut cõpleretur & illa prophetia, quæ dixerat: In omnem terram exiuit sonus eorum, euangelistarum dumtaxat & apostolorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Ex quo & per omnes ciuitates ac uicos immensæ multitudines, uelut messium tempore frumenta ad areas, ita ad ecclesiam populi congregabantur.

De vita & actibus Tyberij. Et qualiter in Antiochia ecclesia Christi tum mirabiliter floruit. Vbi & primũ Christiani nuncupati sunt, & cætera, quæ ea tempestate contigerunt. Cap. X.

IGitur Tyberius Cæsar, sub quo gesta sunt, quę præmisimus, satis prudens in armis, satisq; fortunatus ante sumptum imperium sub Augusto fuit. Inerat ei scientia literarũ multa: eloquio clarior, sed ingenio pessimo atq; insidioso, simulans ea se uelle, quæ nollet, his quasi infensus, quibus cõsultum cupiebat: his uero quos oderat, quasi beneuolus apparens: repentinis respõsionibus, aut cõsilijs melior, q̃ meditatis. Hic iam imperator per se metipsum nulla bella gessit, sed tm̃ aliquantis in locis, pręcognitos cito gentium tumores per legatos cõpressit. Sane quarto imperij eius anno, Germanicus Drusi filius Caligulæ pater de Germanis, ad quos ab Augusto fuerat missus fuerat, triũphauit. Ipse aũt Tyberius plurima imperij sui parte, cum magna & graui modestia Reipublicæ præfuit: adeo, ut quibusdã præsidibus augẽda prouincijs tributa suadentibus scripserit, boni pastoris esse tondere pecus, nõ deglubere. Itaq; paulatim immutata est illa Tyberij Cęsaris laudatissima modestia in pœnã cõtradictoris senatus, atq; ex mãsuetissimo principe, sæuissima bestia exarsit. Nã plurimos senatorũ proscripsit, & ad mortẽ coegit: XX. sibi patricios uiros cõsilij causa legerat, horũ uix II. incolumes reliquit: cęteros diuersis causis necauit. Seianũ pręfectũ suum res nouas molientẽ interfecit: merito, qa obstinatissime religioni Christianorũ contradixit. Filios suos Drusum et Germanicũ, q̃rũ Drusus naturalis, Germanicus adoptiuus erat, manifestis ueneni signis pdidit: filios Germãici filij sui interfecit. Referre singulatim facta eius horret, pudetq;. Tãta libidinis et crudelitatis rabie efferbuit: ut q spreuerãt Chr̃o rege saluari, rege Cęsare punirẽtur. Quo etiã imperãte, Agrippa cognomẽto Herodes, filius Aristoboli, filij Herodis regis, accusator Herodis Tetrarchę Romã profectus a Tyberio in uincula conijcit: ubi plurimos sibi asciuit ad amicitiã, et maxime Germanici filiũ G. Hoc etiã tẽpore passim per oẽs gẽtiliũ populos profusius cũ effunderet diuinã dignatio: primus apud Cęsareã Palęstinę urbẽ Cornelius cũ omni domo sua ad fidẽ Chr̃i, Petro ministrãte perducit. Iam inde q̃ plurimi & alij ex gẽtibus apud Antiochiã ad fidem ueniunt eorũ prædicatione

tione pertracti, q̃s proditione aduersus Stephanũ commota, disseminatos esse per oẽm locum superius edocuimus: per q̃s & apud Antiochiã florentissima congregatur ecclesia. In qua erãt etiam prophetici ordinis uiri q̃ plurimi, cum quibus & Barnabas & Paulus, quibus omnibus pariter in gratia dei & unanimitate degentibus, ibi primũ discipuli e perhenni fonte sumpto uocabulo, appellati sunt Christiani. Quibus diebus Ouidius poeta in exilio diem obijt. Qui ab Augusto sene damnatus fuerat, propter libros amatorię artis q̃s composuerat. Liuius historiographus Patauij morit̃. Philippus Tetrarchę Peneadem, in qua plurimas ędes cõstruxerat, Cęsaream Philippi uocauit: & Iuliam aliam ciuitatẽ. Igitur Tyberius multos reges aduocauit per blanditias, quos nunq̃ ad propria remisit. Ex quibus & Archelaum Cappadocum, cuius regno in prouinciã uerso, Mazacham nobilissimam ciuitatem, Cæsaream appellari iussit. Multos etiam senatorũ & equitum Romanorũ interfecit, demum & ipse in Campania moritur.

De Philone, qui Gaij laudibus Ecclesiam exornauit. Et quanta Iudæi mala sub eodem principe sunt perpessi ob uindictam crucis. Cap. XI.

POst Tyberium, G. Caligula imperium suscepit. Qui continuo Iudæorum principatum tradidit Agrippæ, qui & Herodes uocabat̃: liberans eum de uinculis, & dedit Philippi ac Lysaniæ tetrarchias. Ipsum uero Herodem, qui uel Iohannis necis author extiterat, uel in passione domini interfuerat, multis excruciatũ modis, æterno damnat exilio, sicut Iosephus scribit. Huius temporibus Philo insignissimus scriptorũ florebat: qui non solũ in nostra uerum & in Græcorũ philosophia primus inter primos habebat̃. Hic aũt genere quidem a proauis Hebręis: apud Alexandriam uero oĩbus claris & nobilibus uiris, clarior ac nobilior erat. In diuinis aũt legibus, & patrijs institutis quãtus qualisq; fuerit, ex his quę nobis librorũ suorum tradidit monumentis, omnibus clarum est. Quis em̃ digne ualeat explicare, quanta ei in liberalibus literis fuerit institutio, quãta in philosophicis, quantusq; maxime in Platonicis & Pythagoricis fuerit disciplinis, ut oẽs qui secum floruerãt, pene & qui præcesserant, superaret. Hic igitur ipse tẽporibus Gaij quanta Iudæis acciderint mala, V. uoluminibus exponit: sed & de eiusdem Gaij mentis insania commemorans, q̃d intantum superbiæ elatus sit, ut deum se uoluerit appellari. In ipsis autem ubi de Iudęorum cladibus refert, suam quoq; legationẽ; quam pro contribulibus suis Iudæis detulit ad urbem Romam, describit, & q̃d perorans apud Gaium pro patrijs legibus, nihil amplius q̃ irrisionem retulerit domũ, imo et pene periculum mortis incurrerit. Sed et Iosephus meminit horum, in XVIII. libro Antiquitatum. Inter cętera dicit, ilico e conspectu Gaij cum iniuria esse eiectum. Egressus aũt Philo, ait ad Iudæos, qui sibi astabant: Bono animo nos esse oportet, quibus iratus est Gaius, quia necesse est adesse diuinũ, ubi humanum cessat auxilium. Euidenter em̃ in Iudæos diuinam pro piaculis, quæ aduersum Christũ ausu nefario cõmiserant, manifestat ultionẽ. Ipsum

enim

enim Philonē, cum secunda uice uenisset Romam, legationē gentis suæ ad Claudium deferens, in eadē urbe locutū esse cum Petro apostolo, eiusq; habuisse amicitias tradūt: & ob hanc causam ecclesiā Marci discipuli Petri apud Alexandriā ornasse laudibus suis. Qui etiam librū de cōuersatione & uita nostrorū scribit. Vbi non solū in Alexandria, sed in multis quoq; prouincijs esse memorans huius sectæ, tam uiros, q̄ & mulieres & habitacula eorū, dicēs monasteria. Ex quo apparet talē primo credentiū Christo fuisse ecclesiā, quales nunc monachi imitanť & cupiunt: ut nihil cuiq̄ propriū sit, nullus inter eos diues, nullus pauper: patrimonia egētibus diuidūtur: orationi uacātes & psalmis, doctrinę q̄q; & cōtinentiæ. Tales eos asseruit quales et Lucas refert, primū Hierosolymę fuisse credētes. Igiť Iudæos pro cōmisso scelere in Saluatorē ultio diuina dānabat, ut idē author atq; Iosephus suis tradūt historijs, ostēdens qdem euidentibus uerbis, q̄d ex admissi sacrilegij tempore nunq̄ ab eis seditionū furor, nunq̄ bella mortesq; cessauerūt usq; ad ultimum & exitiale malum, tēporibus Vespasiani eos obsidioni inclusit. Primū sub Tyberio, de q̄ in passione dñi clamabant: Non habemus regē nisi Cęsarē: quantas ptulerint clades, partim ut supradicti prodūt scriptores, q̄a impossibile erat oīa eorū a prędicto tpe scribere, q̄ eis acciderant instantissime mala: dum uersi in seditionē propter pecunias ex sacrario, q̄d corbanan uocant, in aquæductū a Pilato expēsas: qbus modis afflicti atq; cōtriti sint, nec non noctū Pilatus imagines Cęsaris uelatas inferri Hierosolymā iubet, ac statui. Quod ubi dies exortus ē, magnā pturbationem Iudęorū populis excitauit: stupentibus et pturbatis ad nouā faciē rerū. Conijciebāt, nāq; ex hoc, q̄d spernerenť et cōculcarentur iā leges suę, et oīa instituta maiorū: qbus nihil tale haberi intra moenia urbis illius fas erat. Sed hoc est nimirū, in quo eos impię professionis suæ, uelox uindicta damnauit. Igitur Gaius supra omne genus hoīm, Iudęos habebat exosos. Qui speciali quadam sæuitia loca eorū, quæ in diuinis habentur supplicationibus cōsecrata, incipiens ab Alexandria, diripi & contra religionē moresq; gentis profanari iubet: statuis suis & signis ea atq; imaginibus replens. Templum quoq; sanctę ciuitatis, q̄d solum manebat totius profanæ cōtagionis intactum, & maioribus perdurauerat asylum, cōmutare in tēplum proprij noīs ausus est: ut ædis Iouis nobilissimi dei noui Gaij uocareť. Sed & alias innumeras clades & ultra oēs tragicos luctus, apud Alexandriam Iudæis irrogatas esse sub Gaio, insuper toto orbe Romano, sicut Philo scribit, & Iosephus in synagogis Iudæorū, statuæ & imagines & aræ Gaij Cæsaris cōsecratæ.

De Herode & Pilato qui iustas luerunt pœnas, ac de nefarijs actibus Gaij Caligulæ. Cap. XII.

HErodes Tetrarcha, & ipse Gaij amicitiam petens, cogente Herodiade Romam uenit. Sed accusatus ab Agrippa, etiā tetrarchiam perdidit: fugiensq; in Hispaniā cum Herodiade mœrore perijt. Sed & Pilatus qui in Saluatorē iniqui iudicij functus officio est:

ijsdem

ijsdem temporibus Gaij, tantis ac talibus malorum cladibus excruciatus est, ut propria se manu transuerberasse, & nefariã uitam ui abiecisse referatur. Nec em̃ poterat tanti piaculi minister impunitus euadere, sicut in historijs Græcorum reperimus: eorum dumtaxat qui Olympiadas scribunt, & anna les rerum gestarum libros, ad posteritatis memoriam condunt. Gaius autem cognomento Caligula, imperauit annos IIII. qui ante principatum oĩbus charus acceptusq; fuit: in principatu uero talis, ut non immerito uulgaret, atrociorem illo dñm nõ fuisse. Deniq; tres sorores suas stupro maculauit: ac deinde exilio insularum condemnauit. Itaq; in palatio matronas nobiles publicæ libidini subiecit: primus Cęsarum diademate imposito, dominum se iussit appellari, & ut deum coli. Hic etiam Memmij Reguli uxorem du xit, impellens eum, ut se esse uxoris suę patrem scriberet, & patrimonia sua ei traderet. Hinc omnes exules iussit interfici, plurimosq; nobilium Roma norum: sed non ut uoluit, fertur enim exclamasse: V tinam populus Ro manus unam ceruicem habuisset. Ipse autem a protectoribus suis in pala tio occisus est, anno ætatis XXIX.

De aduentu beati Petri Romam sub Claudio, & de gestis eiusdem Claudij. Et quæ eo imperante gesta sint. Cap. XII.

CLaudius Titus, Drusi fratris Tiberij filius, patruus Caligulæ, im perauit annis minus XIIII. In cuius regni exordio, Petrus apósto lus domini nostri IESV CHRISTI Romam uenit, ibiq; XXV. annis cathedram tenuit episcopalem: & salutarem cunctis credentibus fidẽ fideli uerbo docuit, potentissimisq; uirtutibus approbauit atq; ex hinc Christianorum plurimi Romæ esse cœperũt. Sensit hoc fidei suæ Roma beneficium. Nam cum interfecto Caligula, multi de abrogando im perio, ac Republica in antiquum ordinẽ restituenda, delendãq; penitus Cæ sarum uniuersam familiã Senatus & consules decreuissent, Claudius mox ut confirmauit imperiũ, magna atq; adhuc Romæ incognita usus clemen tia, ne in tantam nobilium multitudinẽ ultio sæuiret, omnibus indulsit, quic quid in semet, uel suos mali senatus uel consules fecissent, uel facere sanxis sent. Accidit etiam eodem tempore pręsentis gratię dei grande miraculum. Siquidem F. Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus, bellũ Ciuile moli tus, legiones multas fortissimasq; ad sacramẽti mutationẽ pellexerat. Itaq; die dato ut in unũ undiq; ad nouũ imperatorẽ conuenirẽt, neq; aquilæ ordi nari, neq; conuelli q̃quo modo signa moueriue potuerũt. Exercitus tanta et tam inusitata miraculi fide motus, et conuersus in pœnitentiã: Scribonianũ quinta statim die destitutũ interfecit: seseq; sacramẽto prioris militię cõtinu it. Tristius ac perniciosius urbi Romę nihil unq̃ fuisse, q̃ bella Ciuilia, satis notum est. Itaq; propter aduentũ apostoli Petri, et tenera Christianorum ger mina, uix dũ adhuc pauca ad sanctę fidei professionẽ erũpentia, hãc exorien tem tyrannidẽ & consurgẽs istud ciuile bellũ diuinitus est cõpressum. Itaq; Claudius expeditionẽ in Britanniã mouit, quę excitata in tumultũ propter

 non

non redditos transfugas uidebatur, transuectus in insulam est, quam neque ante Iulium Cæsarem, neq; post eum quisquam adire ausus fuerat: ibiq; ut uerbis Suetonij Tranquilli loquar, sine ullo prælio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulæ partem in deditionem recipit. Orchadas etiam insulas ultra Britanniam in Oceano positas Romano adiecit imperio, ac sexto postquam profectus erat mense Romam rediit. Eodem tempore imperij eius fames grauissima per Syriam facta est, insuper & per uniuersum orbem, quam etiam nostri prophetæ prænunciauerant. Sed Christianorum necessitatibus apud Hierosolymam conuectis ab Aegypto frumentis, Helena Adiebenorum regina conuersa ad fidem Christi, largissime ministrauit. Veruntamen sequenti anno tanta fames Romæ fuit, ut medio foro Imperator correptus a populo, conuicijs & fragminibus panis turpissime infestatus, ægre per Seudotyrum in palatium refugiens, furorem excitatæ plebis euaserit. Paruo autem intercedente tempore XXX. & V. senatores, & CCC. simul equites Romanos minimis ex causis interfecit.

De Iacobo ab Herode decollato, & de cruciatibus eiusdem Herodis per angelum. Cap. XIIII.

EA tempestate immisit Herodes (qui & Agrippa) manus, ut affligeret aliquos de ecclesia, & interfecit Iacobum fratrem Iohannis gladio. De hoc autem Iacobo Alexandrinus Clemens etiam historiam quandam dignam memoria, in septimo dispositionum suarum libro scribit, perlatam ad se usq; a traditione maiorum: Quoniã quidem, inquit, & is qui obtulerat eum iudici ad martyrium, Iacobum scilicet, motus etiam ipse confessus est se esse Christianum: Ducti sunt, inquit, ambo pariter ad supplicium, & cum ducerentur in uia, rogauit Iacobũ dari sibi remissionem. At ille parum deliberans: Pax tibi, inquit, & osculatus est eum, & ita ambo simul capite plexi sunt. Sed tunc, ut ait scriptura diuina, uidens Herodes, quia de Iacobi nece gratum esset Iudæis, addidit adhuc & Petrum coniecit in carcerem, sine dubio ipsum punire uolens, nisi diuinum affuisset auxilium. Quo angelus ei nocte assistens, mirabiliter eum uinculorum nexibus soluit, & ad ministerium prædicationis ire liberũ iussit. Et cum Petro quidem hæc gesta sunt. Regis uero facinus in apostolos perpetratum, dilationẽ non patitur ultionis, sed continuo uindex adest diuinitus dextera, sicut historia in apostolorum Actibus conscripta nos edocet. Iosephus uero nonodecimo Antiquitatũ libro de eo ita ait: Cum forte Cæsaream (quæ prius Pyrgos Stratonis uocabatur) aduenit, ubi cum in honore Cæsaris spectacula ciuibus ederet, uotiuo (ut uidebatur) salutis Cæsaris die: cumq; illuc totius prouinciæ uiri honore & facultatibus præditi conuenissent, secundo spectaculorũ die, indutus ueste fulgẽti ex auro argentoq; mirabiliter contexta, incipiente die procedit ad theatrum. Vbi cum primos solis radios argenteæ uestis gremio suscepisset, repercusso splendore, dupli catam spectantibus lucẽ fulgor metalli uibrantis effudit, ut intuẽtibus præ-

ſtringeret aciem terror aſpectus, & per hoc plus aliquid de eo, ꝙ humanæ naturæ eſt, artifex arrogantia mentiretur. Ilico adulantis uulgi concrepant uoces honorem ſonantes, ſed exitium ferentes, & hinc atq; illinc caueis con clamãtibus deus cõpellaẽ, & propitius ſuppliciter exoratur, dicentibus po pulis: Hucuſq; ut hoĩem te timuimus, ſed ex hoc iam ſupra humanã te eſſe naturã fatemur. Sed rex acclamationẽ cõtra fas habitã nõ repreſſit, nec im pietatẽ illicitæ adulationis exhorruit, donec reſpiciens paulo poſt, immi nentem atq; inſiſtentẽ capiti ſuo uideret angelum, eũq; ſenſit cõtinuo exitij ſui miniſtrum, quem prius nouerat prouiſorẽ bonorũ. Et ecce repente cru ciatus cum ex dolore incredibili uentris atq; inflatione corripuit. Reſpici enſq; ad amicos: En, inquit, ille ego deus ueſter, ecce propellor confeſtim & deturbor ex uita: quoniãquidẽ diuina uirtus nuper collatas in me falſas arguit uoces, & q modo immortalis dicebar a uobis, ꝑceps iamiãq; rapior in mortẽ. Itaq; uermibus ſcatens hanc miſerabiliter finiuit uitã, qui regnaue rat annis VII. quatuor ſub Gaio, & tribus ſub Claudio, filiũq; Agrippã regni ſucceſſorẽ reliquit. Qui permanſit in eo uſq; ad euerſionem Hieroſo lymorum templiq; deſtructionem.

De Theoda falſo propheta, de quo legitur in Actis apoſt. & de Claudio vitijs ſubiecto, atq; ipſius nece. Cap. XV.

Quo etiã in tpe Theodas quidã extitit, dicẽs ſe eſſe quendã ma gnum, qui & ipſe oẽsq; qui eũ ſequebanẽ perierũt. De ꝙ dece ptore Ioſephus pleniter refert, qualiter ſuis mendacijs atq; fal ſis promiſſionib. populi multitudinẽ ſublatis proprijs faculta tibus urbes excedere fecit, & ripas Iordanis fluminis obſidere, ac deinceps ꝙ liter perijt, & quotqt eũ ſecuti ſunt. Verũ ꝑ idem tempus, Paulo apoſtolo ab Hieruſalẽ in circuitu & uſq; ad Illyricũ ꝑdicationẽ uerbi dñici miniſtrã te, Claudius impator Iudęos urbe depellit. Tũc Aquila & Priſca cũ cęteris Iudęis urbe expulſi in Aſiã ueniũt, ibiq; coherẽt Apoſtolo: tunc primũ ec cleſię fundamẽta inibi faciẽtes, ſicut edocet liber de Actib. apoſt. cõſcriptus. Claudio uero adhuc in imperio ꝑdurante, in ipſa ſolẽnitate Paſchę tanta lu dæis ꝑturbatio & uaſtitas Hieroſolymis accidit ex ſeditiõe cõmota, ut de il lis ſolis, q in foribus templi conſtipatione populi necati ſunt, triginta milia Iudęorꝫ numerarẽẽ, & cõuerſus eſt dies feſtus eorꝫ in luctũ. Sed & alia ꝙ plurima Iudęis mala irrogata Ioſephus per hęc ꝟba deſignat: Poſt hæc aũt interiectis quibuſdã, addidit etiã iſta: Grauius uero oĩ hac uaſtatiõe afflixit Iudæos Aegyptius qdã falſus propheta, q cũ ueniſſet ad Iudęã hõ magus fidẽ ſibi prophetæ magica arte cõſciuit. Et cõtinuo ad xxx. milia uirorꝫ cõ gregãs & ductans eos per deſertũ, peruenit cũ ipſis ad montẽ qui uocatur Oliueti, paratus inde irruere Hieroſolymã, & ui ac poteſtate urbẽ tenere, ſi mulq; Romanorꝫ ꝓſidia ac plebem tyrãnidi ſuæ ſubiugare, fretus per oĩa his qs ſecũ eduxerat ſatellitibus. Sed conatus eius ꝓuenit Felix, cõfeſtimq; cũ armatis obuiã ꝓgens, ſecũ etiã plebe reliqua cõſpirante: cõgreſſiõe facta Aegyptiũ qdẽ cũ paucis in fugã ꝟtit, peremptis uero alijs, alijs etiã captis

temere cœpta facile restrinxit. Hæc in secundo historiarum libro Iosephus refert. Operæpretium tamen est hæc quæ de Aegyptio scribit, cũ illis quæ in apost. Actibus designata sunt cõparare: ubi sub Felice tribunus qui in Hierosolymis erat, ad Paulum, in quẽ Iudæorum fuerat commota seditio, dicit: Nonne tu es Aegyptius ille, qui ante hos dies concitaueras populũ, & eduxeras in desertum ad quatuor milia hominũ sicariorum? Sed sufficiũt ista de Felice. Igitur descriptione facta Romæ sub Claudio, inuẽta sunt ciuiũ Romanorũ LX. VIIII. centena, & XLIIII. milia, aqua introducta Romã, q̃ uocabatur Claudia. Hic uero princeps uentri, uino, fœdæ libidini obediẽs, libertorum & coniugis imperijs subiectus fuit. Vocabat̃ enim uxor eius Messalina, quæ primũ passim utebatur adulterijs. Dehinc atrocius accensa nobiliores quasque nuptias & uirgines, scortorum more secũ habere proposuerat: ita liberti eius potestatẽ summã adepti. Ex quibus Felicem legionib. Iudææ præfecit, apud quẽ Paulus apost. accusatus, in defensionem sui perorat. Is itaque Claudius deinceps Agrippinã Germanici fratris sui filiã uxorẽ duxit Quæ filio imperium procurans, primo priuignos insidijs multiformibus, dehinc ipsum coniugem ueneno interemit. Vixit annis LXIIII. cuius funus ut quondam in Tarquinio Prisco diu occultatum fuit, dum arte muliebri corrupti custodes ægrum simulant.

De Neronis actibus sceleratissimis, & de interfectione Senecæ sui præceptoris, atque Lucani poetæ. Cap. XVI.

NEro priuignus eius Imperij iura suscepit, mansitque in eo annis nõ plenis XIIII. G. Caligulæ auunculi sui erga oĩa uitia ac scelera sectator, imo transgressor: petulantiã, libidinẽ, luxuriam, auaritiã, crudelitatem exercuit, & omni scelere se polluit. Siquidem petulantia percitus, oĩa pene Italiæ ac Græciæ theatra perlustrans, assumpto etiam uarij uestitus dedecore, cericas, citharistas, tragœdos & aurigas sæpe sibi superasse uisus est. Libidinibus porro tantis exagitatus est, ut ne a matre quidẽ uel sorore ullaue consanguinitatis reuerẽtia abstinuisse referatur: uirum in uxorem duxerit, ipse a uiro ut uxor acceptus est. Luxuriæ uero tã effrenatæ fuit, ut retibus aureis piscaretur, quæ purpureis funibus extrahebantur, frigidis & calidis lauaret unguentis, qui etiam nunq̃ minus mille carrucis confecisse iter traditur. Denique urbis Romæ incendium uoluptatis suæ spectaculum fecit. Per sex dies septemque noctes ardẽs ciuitas regios pauit aspectus. Horrea quadro structa lapide, magicæque illæ ueterum insulæ, quas discurrens adire flamma non poterat, magnis machinis quondã ad externa bella præparatæ, labefactæ atque inflammatæ sunt. Ad monumentorum bustorumque diuersoria infelici plebe cõpulsa, quod ipse ex altissima illa Mecœnatina turre prospectans, lætus flammæ (ut aiebat) pulchritudine, tragico habitu Iliada decantabat. Auaritiæ aũt tam præruptæ extitit, ut post hoc incendiũ urbis, quam se Augustus ex latericia marmoriam reddidisse iactauerat, neminẽ ad reliquias rerum suarum adire permiserit. Cuncta quæ flammæ

quoquo modo superfuerant ipse abstulit. Centies centena milia sexcentium annua ad expensas senatus cõferri sibi imperauit. Plurimos senatorũ nulla extante causa bonis priuauit. Negotiatorũ oĩm sub una die tormentis, ꝗꝗ adhibitis oẽm penitus censum abstersit. Nero hic primus psecutus est Christianos, qui etiã Petrũ & Paulum apostolos occidit. Crudelitatis aũt rabie ita efferatus est, ut plurimam senatus partẽ interfecerit, equestrem ordinem pene destituerit. Sed ne parricidijs quidẽ abstinuit. Matrem, fratrẽ, sororem, uxorem, cæterosꝗ oẽs cognatos & propinquos sine hæsitatione prostrauit. Hic etiam Senecã institutorẽ in liberalib. disciplinis atꝗ doctorem suũ, quia eum de utilitate reipub. ac honestate uitę monere curabat, uirum nobilem & Pauli apost. amicũ interfecit. Similiter & Lucanũ poetã eiusdem Senecæ auunculum peremit. Is eñ Seneca Cordubensis continentissimæ uitæ fuit. Quem, ut prædiximus, illæ amicũ Pauli fuisse epistolæ declarant, quæ legunẽ a plurimis Pauli ad Senecã, & Senecæ ad Paulum. In quibus cum esset Neronis magister, & illius tpis potentissimus, optare se dicit eius esse loci apud suos, cuius Paulus sit inter Christianos. Hic ante bienniũ ꝗ̃ Petrus & Paulus martyrio coronarẽẽ, a Nerone interfectus est.

De Pauli resolutione & secunda eius prædicatione, antequam martyrio coronaretur sub Nerone. Cap. XVII.

INterea imperante Nerone, Festus mittiẽ in Iudæam, ut succedat Felici. Apud quẽ, ut in Actib. apo. legimus, Paulus pro se agens, dato illi edicto uinctus mittiẽ Romã. Vbi biennio positus ỽbum dei pdicabat nemine prohibente. Et cũ pro defensione sua satisfecisset Neroni, solutus est a custodia. Et rursum profectus esset ad pdicationis officiũ, authoritate antiquiorũ cõfirmatus, hic tñ Paulus apostolus, qui antẽ Saulus, extra numerum xij. apost. de tribu Beniamin & oppido Iudææ Giscali fuit. Quo a Romanis capto, cum parentibus suis Tharsum Ciliciæ cõmigrauit. A quibus ob studia legis missus Hierosolymã, a Gamaliele uiro doctissimo, cuius Lucas meminit, eruditus est. Cum aũt interfuisset neci martyris Stephani, & acceptis a Pontifice templi epistolis, ad psequendos eos qui in Christo crediderant, Damascũ pgeret: reuelatione cõpulsus ad fidem, ꝗ̃ in Actibus apost. scribiẽ, in uas electionis de psecutore translatus est. Cumꝗ primũ ad predicationẽ eius Sergius Paulus proconsul Cypri credidisset, ab eo ꝙ eũ Christi fidei subegerat, sortitus est hoc nomẽ. Et iũcto sibi Barnaba, multis urbibus pagratis, reuertensꝗ Hierosolymã, a Petro ac Iacobo & Iohanne gentiũ apostolus ordinaẽ. Et quia in Act. apost. plenissime de eius cõuersatione scriptũ est, hoc tñ dicã, ꝙ post passionẽ dñi uicesimo quinto anno .ẽ. Neronis primo, ꝗ̃ Festus procurator Iudææ successit Felici, Romam uinctus mittitur, & per bienniũ in libera manẽs custodia, aduersum Iudęos de aduentu Christi quotidie disputauit. Sciendum aũt in prima satisfactione, necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente scelera, ꝗ̃ta de eo narrant historię, Paulũ a Nerone dimissum, ut euangeliũ Christi in occidentis ꝗꝗ partibus prędicaretur, sicut ipse scribit in II. epist. ad Timot. eo

tempore

tempore quo & passus est, & de uinculis dictat epistolam: In prima mea satisfactione nemo mihi affuit, sed oẽs me dereliquerunt, nõ eis imputetur, dñs aũt mihi affuit & confortauit, ut per me prędicatio cõpleret, & audirẽt oẽs gentes, & liberatus sum de ore leonis: manifestissime leonẽ propter crudelitatem Neronem significans. Et in sequentib. Liberatus sum de ore leonis. Et statim: Liberauit me dñs ab omni ope malo, & saluauit me in regnum suũ, eo q̃ sciret pñs sibi imminere martyriũ. Nam in eadem epistola praemiserat: Ego iam immolor, & tempus resolutionis meae instat. Hic ergo xiiij. Neronis anno, eodem die, quo Petrus Romę pro Christo capite truncatur, sepultus est in uia Ostiensi, anno post passionem dñi XXXVII.

De nece Iacobi Iusti, apostolorum episcopi, & quid de illo historiae referant. Cap. XVIII.

SVB Neronis etiã imperio, Iacobus qui ab apostolis ordinatus Hierosolymis est episcopus martyrio cõsummatur. Qui frater dñi uocabatur, eo q̃ filius sororis Mariae matris dñi esset, q̃uis aliqui existimarent Ioseph eum genuisse ex alia uxore. Refert in hunc modũ satisfidelis historiographus de eo Aegesippus, qui post ipsas statim primas apostolorum successiones fuit, in quinto commentarioꝝ suoꝝ lib. his uerbis: Suscepit, inquit ecclesiã cum apostolis frater dñi Iacobus, qui ab oĩbus cognominatus est Iustus, ab ipsis dñi temporibus pdurans usq; ad nos. Et multi quidem Iacobi uocati sunt, sed hic ex utero matris suae sanctus fuit, uinũ & siceram non bibit, sed neq; animal manducauit, ferrũ in caput eius non ascẽdit, oleo eñ est perunctus, balneis non est usus, huic soli licebat introire in sancta sanctoꝝ. Neq; eñ laneo utebat indumẽto, sed tñ sindone. Solus ingrediebatur in templũ, & iacebat super genua sua, orans pro populi indulgentia, ita ut orando callos faceret in genibus ad modũ cameli, semp genua flectendo, nec unq̃ ab oratione cessando. Itaq; pro incredibili hac continẽtia et summa iustitia appellatus est Iustus. Igitur cũ maxima multitudo tam Iudeorum q̃ & gentiliũ ubiq; crederẽt in Iesum, scribę & pharisęi liuore permoti atq; turbati dixerunt ad inuicẽ: Nihil proficimus, ecce totus mundus credit in Iesum. Inito aũt cõsilio adeunt Iacobũ fratrẽ dñi dicẽtes: Deprecamur ergo te ut suadeas oĩbus conuenientibus in die Paschę de Iesu. Tibi eñ oẽs obtẽperamus, & de te tam nos q̃ populus testimoniũ phibemus, quia iustus es & personã nullius accipis. Tu ergo suade populo de Iesu ne erret, q̃a oẽs tibi obedimus. Ascẽde itaq; in excelsum locũ pinnę templi, ut in edito positus appareas oĩbus, & ṽba tua audiantur a cunctis. Igitur q̃a in diebus Paschę cõueniunt nõ solum Iudaeoꝝ, sed & gentiliũ multitudo, statuerunt eum supradicti scribae & pharisaei super pinnã templi, & uoce magna clamantes ad eum dicunt: Viroꝝ iustissime, cui oẽs nos obtemperare debemus, q̃m populus errat post Iesum qui crucifixus est, enuncia nobis q̃d sit ostiũ Iesu. Tum Iacobus ingenti uoce ad eos respondit: Quid me interrogatis de filio hoĩs? Et ecce ipse sedet in coelis a dextris summae uirtutis, & ipse uenturus est in nubibus coeli. Cumq; responsiõe & testimonio Iacobi

multis satisfactū esset, & libenter audissent quę Iacobus protestatus est, cœperunt glorificare deū & dicere: Osanna filio Dauid. Tunc scribæ & pharisæi ac sacerdotes indignati sunt, & uersi in furorē pręcipitauerunt de pinna templi, & lapidando occiderunt eū pro ipsis orantē. Sed & Iosephus in xx. libro Antiqui. refert de eo, & Clemens in vij. sic ait: Mortuo Festo q Iudęā regebat, missum esse a Nerone successorē eius Albinū. Qui cum necdū ad prouinciā peruenisset, Annianus inquit pontifex adolescens Annanię filius de gñe sacerdotali, accepta occasione Conciliū celebrauit, cōpellens publice Iacobum, ut Christū dei filiū denegaret, contradicentē lapidare iussit. Qui pcipitatus de pinna templi, confractis cruribus, adhuc semiuiuus tollens ad cœlum manus cū diceret: Dñe ignosce eis, qd em̄ faciunt nesciūt: Fullonis fuste, quo uestimenta extorqueri solent, in cerebro pcussus interijt. Tradit em̄ idem Iosephus tantæ sctītatis fuisse & qualitatis in populo, ut propter eius necem creditū sit subuersam Hierosolymā. Hic est de q Paulus apost. scribit ad Gala. Aliū aūt apostolorꝝ uidi neminē, nisi Iacobū fratrē dñi, & apostolorꝝ super hoc crebrius Acta testanť. Hieronymus aūt de eo ita refert: Euangeliū qꝙ qd appellať scđm Hebræos, & tamen nuper in græcū sermonē latinūꝙ translatū est, qd & Adamantius sæpe testať ac utitur eo, post resurrectionē saluatoris legiť in eo: Dñs autē cū dedisset syndonē seruo sacerdotis, iuit ad sacerdotē Iacobū, & apparuit ei. Iurauerat.n. Iacobus se nō comesurꝝ panē ab illa hora, qua biberat calicē dñi, donec uideret eū resurgentē a dormientib. Rursumꝙ post paululū: Ferte, ait dñs, mensam, statimꝙ addiť: Tulit panē et benedixit ac fregit, dedit Iacobo Iusto, et dixit ei: Frater mi comede panē tuū, qa surrexit filius hoīs a dormientib. Triginta itaꝙ annis Hierosolymis rexit ecclesiā. i. usꝙ ad septimū Neronis annū. Et iuxta templum ubi pręcipitatus fuerat sepultus, titulum eius ad obsidionem Titi & ultima Hadriani notissimum habuit.

De Iuda Iacobi fratre. Cap. XIX.

IVdas Iacobi frater in Mesopotamia atꝙ interiorib. Ponti euangelisans feras & indomitas gentes quasi beluarꝝ naturas suo sancto dogmate mitigat, & fidei dominicæ subiugat: sepultus est in Nerito Armeniæ urbe: paruam, quæ de VII. est catholicis, epistolam reliquit.

De Simone Petro, qualiter dimicauit contra magum Simonem, & de sceleratissima morte Neronis. Cap. XX.

SImon Petrus filius Iohānis, prouincię Galilææ a uico Bethsaida, frater Andreę apostoli & princeps apostolorꝝ, post episcopatū Antiochensis ecclesię, & pdicationē dispsionis eorꝝ q de circūcisione crediderūt, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia & Bithinia atꝙ Italia euangeliū prædicauit, harꝝꝙ uirtutū insignijs effulsit. Pendulo gressu feruidū mare calcauit, præteriens umbra sua mortuos animauit, claudis pristinum redintegrauit officium, paralytici fluida membra in propriū reparauit statum. Inter hæc defunctā uiduam suscitauit, Ananiam & Sapphyram reos perfidiæ mortis animaduersione damnauit. Simonem etiam magicis artibus

cœlum conſcēdentem ad terram eliſit. Libet etiam de Petro apoſtolorum principe latius aliquid diſſerere. Interea cū fides dñi & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti per oīm creſceret mentes, & p dies ſingulos religionis propagarent̃ augmenta, nequaq̃ quieſcit hoſtis ſalutis humanę, ſed ad urbē maximā quæ eſt caput oīm præuenit, & Simonem illū, de quo in ſuperioribus diximus, euocat. Cuius nefarijs artibus adminicula ipſe maiora ſuppeditās, plurimos urbis illius ciues in erroris eius uincula coniecit. De quo Iuſtinus non multo poſt apl'orum tempus exortus, inter ſcriptores nobilis uir, in Apologetico, quē pro fide noſtra ad imperatorem Antoniū ſcribit, de eo ita hoc modo refert. Et poſt aſcenſionem, inquit, dñi ad cœlum, inſtigabant dæmones quoſdam hoīm qui dicerēt ſe deos eſſe, quos nos fugauimus. Simon denicꝫ quidam Samaritanus, de uico qui dicitur Gittho, ſub Claudio Cæſare magicis artibus & ope dæmonū ſubleuatus, in urbe ueſtra, quæ regnorum oīm eſt caput, q̃ plurimis per phantaſias deceptis, deus decretus eſt a Senatu: & ſimulachri apud uos quaſi deus honore donatus, in flumine Tyberis inter duos pōtes collocati, habens etiā titulum latinis literis ſcriptum: Simoni deo ſancto, quem & omnes pene Samaritæ, nonnulli etiam ex cæteris gētibus tanquam ſummum deum & adorant & confitentur. Sed & Selenen quandam meretricem erroris eius ac deceptionis comitem, quę prius in proſtibulo ſteterat, apud Tyrꝶ urbem Phœnicis, cum ipſo uelut primam quandam mentem conſecrauerunt. Hæc quidem Iuſtinus. Conſona uero huic etiam Irenęus ſcribit in primo aduerſus hereſes libro. In quo, uel quis ipſe fuerit Simon, uel q̃ impura eius opera atcꝫ doctrina, plenius refert: uel q̃ diuerſis preſtigijs ac diabolicis fraudibus homines fallendo ſeduxerat, quod multum eſt, ut his inſeramus: cum liceat uolentibus ea ſcire per ſingula, ex ipſius ſupradicti Irenæi libris, uel de hoc uel de cæteris authoribus diuerſarꝶ hæreſeon, & de uenenatis eorum dogmatibus diligentius noſcere poterit. Caput igitur totius prauitatis, & principium omnis hæreſis a Simone cœpiſſe accipimus. Hunc igitur talium malorꝶ patrem & authorem per idem tempus Simonem ex apparitorum ſuorum numero diabolus ſuſcitans, ad urbē maximam ire compulit Romam: ut ibi potentiſſimis athletis domini ac ſaluatoris noſtri Ieſu Chr̄i apoſtolis, in hoc ipſum ab eo ſubrogatis reſiſteret. Sed diuina uirtus & gratia, in maximo pręcipuocꝫ certamine, nunquā deſerit ſuos: quæ incenſam maligni flammam, tota celeritate reſtinguit, & oēm altitudinem deſtruit: extollentem ſe aduerſum ſcientiam dei. Propter quod necꝫ Simon, necꝫ alius quis congreſſus tunc aduerſum apoſtolos domini, potuit obtinere uictoriam: quia ueritatis lux, & uerbi diuini claritas, quę ob ſalutem hoīm nuper obfulſerat, per apoſtolos ſuos totius mēdacij diſcuſſa caligine, de humanis mentibus ignorātiæ tenebras effugabat. Denicꝫ ſupradictus magus ueri luminis fulgore pcuſſus: cæcitatē cōtinuo male ſanę mētis incurrit. Quippe q iā et prius in Iudęa p apl'm Petrū de his q̃ gerebat ſcelerib. cōfutatus, trāſmarinā aggreſſus ē fugā, et ab oriēte ptēdit uſcꝫ ad occi

dente, nusq̃ sibi uitã, nisi in fugę subsidio sperãs. Is igitur urbẽ Romã ingressus, utẽs adminiculo assistẽtis sibi meretricis Selenis et adhærẽtis, in tm̃ maiorũ uenit profectũ: ut etiã simulachri a ciuibus Romanis tanq̃ deus honore potiret. Sed nõ in lõgũ p̃manet, fraude q̃sita diuinitas. Cõtinuo nãq; in ipsis Claudij tp̃ibus, clementia diuinæ prouidẽtiæ probatissimũ oĩm & ap̃lorũ maximũ fidei magnificẽtia et uirtutis merito, primorũ principẽ Petrum ad urbem Romã uelut aduersum humani gñis cõem perniciẽ repugnaturũ deducit: ducẽ quendã & magistrũ militię suę sciente diuina p̃lia gerere, & uirtutũ castra ductare. Iste adueniẽs ex Oriẽtis partibus, ut cœlestis quidã negotiator: mercimonia diuini luminis, si quis sit cõparare paratus, adduxit: et salutaribus p̃dicationis uerbis, primus in urbe Roma euãgelij clauibus ianuã cœlestis regni aperuit. Igĩ cũ Romanæ urbi clarũ uerbũ dei lumẽ fuisset exortũ, Simonis quidẽ tenebrę cũ suo authore restinctę sunt. Sermo aũt ueritatis & lucis, q per Petrũ p̃dicabatur, uniuersorũ mẽtes placido illustrauit auditu: ita ut q̃tidie audiẽtibus eũ nulla unq̃ satietas fieret. Vnde neq; auditio eis sola suffecit, sed Marcũ discipulũ eius oĩbus precibus exorat, uti ea quæ ille uerbo p̃dicabat, ad perpetuã eorũ cõmonitionẽ habendã scripturæ traderet, qua domi forisq; in huiuscemodi uerbis meditationibus permanerẽt. Nec prius ab obsecrãdo desistũt, q̃ quę orauerãt impetrarẽt. Et hęc fuit causa scribẽdi, q̃d secundũ Marcũ dicit̃ Euãgeliũ. Petrus uero ut per sp̃m sc̃m religioso se spoliatũ cõperit furto, delectatus est: fidẽ eorũ per hęc deuotionẽq; cõsiderans, factũq; cõfirmauit: & in perpetuũ legendã scripturã ecclesijs tradidit. Hic postq̃ Antiochenã fundauit ecclesiã sub Claudio Cæsare cõtra eundẽ Simonẽ magũ Romã pergit: ibiq; p̃dicãs euãgeliũ XX. et V. annis, eiusdẽ urbis põtificatũ tenuit. Sexto & XXX. anno post passionẽ dñi a Nerone Cæsare in urbe Roma deorsum, ut ipse uoluit, capite crucifixus est. Scripsit duas epistolas, quæ catholicæ noĩantur: sed & euãgeliũ (ut diximus) Marcũ, qui auditor eius fuit & interpres. Libri autẽ e quibus unus Actuũ eius inscribit̃, alius euãgelij, tertius p̃dicationis, q̃rtus Apocalypseos, quintus Iudicij inter Apocryphas scripturas reputãt̃. Igitur post insignia eius mirabiliter gesta uirtutibus atq; doctrinis: post etiã triũphos, quibus Simonẽ sæpius cõgressum rediuiua moliẽtẽ diabolo instigante certamina, prostrauit atq; uicit. Tunc uero oĩm hoĩm sceleratissimus, ut apertũ se hostẽ diuinitatis ostenderet, & pietatis ipsorũ, prius apostolorũ, quippe q duces & signiferi erãt in populo dei, expetit neces: & Paulũ quidẽ capite in p̃sa urbe Roma, Petrum uero crucis patibulo cõdemnat. Attñ diuinæ ultionis sententiam, in se mox expertus est. Cumq; & alia incredibilia perturbandæ imo subruendæ reipublicæ mala moliretur, hostis a Senatu pronuntiat̃: & ignominiosissime fugiens, ad quartum ab urbe lapidem sese ipse interfecit, atq; in eo omnis Cæsarum familia consumpta est.

De tyrannis post turpissimam mortem Neronis exortis, & cito extinctis, usq; ad Vespasiani principatum. Cap. XXI.

Igitur

IGitur Galba qui apud Hispanias ab exercitu imperator creatus fuerat: audita morte Neronis, uenit Romam, usurpans sibi imperium. Cumque auaritia, sæuitia, segnitiaque offenderet oẽs: Pisonem sibi nobilẽ industriumque adolescentẽ, in filium atque regnum adoptauit. Hic ante sumptã dominationẽ multas prouincias egregie administrauit, militẽ sæuerissime tractans, ita ut ingresso eo castra, uulgaretur statim: Disce militare miles, Galba adest. Nam menses VII. totidemque dies imperauit: qui factione Othonis occisus est. Igitur Otho cum Galba & Pisone Romæ interemptis, intra tumultus cędesque inuasisset imperiũ, ac mox creatũ imperatorẽ in Gallia per Germanicas legiones Vitelliũ cõperisset: bellum ciuile molitus, tribus primum leuibus prælijs contra Vitellianos duces congressus uictor extitisset: quarto apud Hedriacũ p̃lio cũ animaduertisset suos uinci, mẽse tertio quã imperare cœperat, sese interfecit. Vitellius uictor Romã uenit. Vbi cũ multa crudeliter ac nequiter ageret, incredibili etiã uoracitatis appetitu humanã uitam probris aggrauaret: postq̃ de Vespasiano comperit, primum deponere molitus imperiũ, post a quibusdã aĩatus Sabinum Vespasiani fratrẽ, nihil tum mali suspicantem, cũ ceteris Flauianis in Capitolium cõpulit: sucensoque templo, & mixta simul flamma ruinaque oĩs in unum pariter interitum acumulũ dedit. Post deficiente in Vespasiani nomen exercitu suo destitutus, appropinquantibus iam hostibus, trepidus, cũ se in quandam proximam palatio cellulã contraxisset, turpissime inde protractus cũ per uiam sacrã nudus duceret, passim fimũ in os eius cõiectantibus, in forum deductus, octauo quam regnum p̃sumpserat mense, apud Gemonias scalas minutissimorum ictuum crebris compũctionibus excarnificatus: atque inde unco tractus in Tiberim mersus, etiam cõi caruit sepultura. Multis autẽ & nefarijs modis per cõplures dies, a Vespasiani militibus aduersum Senatum populumque Romanũ indiscreta cæde sęuitum est. Itaque breui illa quidem, sed turbida tyrannorum tempestate discussa: tranquilla sub Vespasiano duce serenitas rediit. Qui per idem tempus in procinctu belli, quod Iudæis intenderat, quo a Nerone missus imperatore fuerat: ab ipso exercitu, cũ quo oppugnabat Iudæam, subrogatur in imperio. Isque confestim Romam tendens: Tito filio suo curam belli, & Hierosolymorum oppugnationes iniungit.

De inauditis apud alias gentes mortibus, ac prædonum infestatiohibus in obsidione Hierosolymorum. Cap. XXII.

VEre post ascẽsionẽ dñi saluatoris nostri a Iudæis, uel in ipsum cõmissi piaculi uel p̃secutions in apostolos, & necis in Stephanum, sed & obtrũcationis in apostolum Iacobum, & in Iacobũ nihilo minus fratrẽ dñi, qui appellat̃ Iustus, sceleris admissi, cæterorumque oĩm q̃s propter fidẽ Christi, insidijs, dolis, atque omni fraude nequiter circũueñrãt, pro his inquã oĩbus malis, pœnæ diuinitus reposcebãt̃. Et apl'i q̃dẽ ab illis prius fugati, atque oẽm locũ disp̃si, sicut supra diximus, p̃gebãt in uirtute Chr̃i q̃ eis p̃ceperat, dicẽs: Eũtes baptizate oẽs gẽtes in noĩe meo. Eccl'ia uero q̃ in Hierosolymis fuerat cõgregata, mĩso a deo accepto emigrare iubet̃,

& transire

& trãsire ad oppidum quoddam Pellam nomine trans Iordanem: quo ab-
latis ex urbe sanctis & iustis uiris, uindictæ coelestis fieret locus; tam de ur
be sacrilegã q̃ de populo impio: & per excidium patriæ euersionis. Quan-
tis ergo malis gens tũc uniuersa multata sit, utcp ipsa Iudaeæ terra, bello, fa
me, igni, cædibus uastata sit: quanta populorũ milia patres simul cũ coniu-
gibus ac paruulis & liberis absq; numero, absq; discretiõe trucidati sint, q̃
etiam diuersarũ urbium obsidiones, sed & ipsius magnificę & famosissimę
ciuitatis Hierusalem, quæ uastitas, & quanta fuerit diuersarũ mortium stra
ges, qs super hæc singula bellorũ extiterit modus, & ut secundũ id q̃d pro-
phetæ prædixerant, abominatio desolationis in ipso quõdam dei famosissi-
mo collocata sit tẽplo, utcp ad ultimũ cuncta ignis populatus sit, & flãma
cõsumpserit, qui plenius nosse uult, historias Iosephi legat. Nos uero ex his
ea tm̃, quæ ad explanationem suscepti operis sufficiunt, assumemus: in qui
bus refert quod ex omni Iudęa populi, in die solẽni Paschæ Hierosolymã,
uelut exitiali quadã manu cogente cõuenerant: quos tricies centena milia ho
minum dicit fuisse, iusto sidei iudicio tẽpore hoc ultionis electo: ut q in die-
bus Paschæ saluatorem suũ & salutare Christũ dñi, cruentis manibus & sa
crilegis uocibus uiolauerant, in ipsis diebus uelut in unum carcerem omnis
multitudo cõclusa feralis poenæ exitiũ quod merebat̃ exciperet. Prætenbo
quæ in eos uel gladij cæde, uel alijs belli machinis collata sunt, explicare: ea
tantummõdo quæ diræ famis exitio pertulerunt, supradicti historiographi
sermonibus proferã: quo legentes hæc intelligant, quantũ piaculi sit audere
aliquid in Christũ, & q̃ grauibus ausa supplicijs expientur. Itaq; quintus Io
sephi historiarũ liber ponatur in medio: ex quo oĩs eorũ luctuosa tragoedia
pernoscatur. Diuitibus aũt permanere, inquit, aut perire, unũ atq; idẽ erat.
Si em̃ in urbe permãsissent, facultatum suarũ causa crimine obiecto, quasi q
de transfugiendo cogitarẽt, perimebantur. Necessitas uero famis, factiosos
opum extollebat per arrogantiam, & utrincp simul inedia cũ temeritate cre
scebat. Publice quidem frumentum nusquam oĩno erat: sed irruentes urbis
prædones perscrutabantur domos, & siquidem inuenissent, tanq̃ de his qui
fefellerant, poenas sumebant: si uero non inuenissent, nihilominus tanq̃ eos q
occultius & diligentius abscõderent, cruciabant. Indicium uero haberi ab eis
pabula capiebant, hoc ipso quod adhuc uiuere & subsistere corporibus uide
bantur: tãquam qui profecto iam interissent, nisi abscõditos uspiam tegerẽt
cibos. Si quos sane tabescentes macie uidissent, hos cum uenia præteribant:
superfluum putantes perimere, quos paulo post absumeret fames. Multi ta
men in occultis, omi censu suo mercati sunt unum metrum: si diuites, frumẽ-
ti: hordei, si inferiores fuerant, & concludentes se in interioribus quibusq; pe
netralibus domus: nonnulli nec in panibus confectas fruges edebant. Alij ue
ro inquantum uel necessitas uel metus permitteret, excoquebãt: & mensam
quidẽ nullus expetebat apponi, sed ex ipso semiusta igni rapientes, propria
uelut furtiua deuorabãt. Erat infelicis ipsius cibi spectaculum miserabile: cũ

ualidiores

ualidiores quique inuenta diriperent, imbecillioribus uero nihil præter lu-
ctum superėrat & lachrymas. Etenim licet omnium acerbitates rerum su-
peret fames, nihil tamen ita subruit & subuertit uerecundiam, sicut fames.
Quicquid enim saluis rebus pudore dignum est, in hac necessitate contemni
tur. Denique & uxores de uirorum manibus & filij de parentum, & quod
est infelicius, matres cibos de paruulorum suorum manibus, atq; ore rapie
bant. Et cum dulcissimi liberi in manibus atq; ante ora positi tabescerēt: ex-
igua uitæ subsidia dentibus ipsis eximere nemo parcebat. Verum ne ipsi qui
dem infelices, & perexiguos sumentes latebant cibos: sed continuo aderat
quis prædonum, & statim ut clausas cuiuspiam conspexisset fores, indiciū
credebat hoc esse, quod intrinsecus positi ederent: & repente despicatis fori-
bus præcipites irruebant, atq; ab ipsis (ut ita dicam) faucibus exprimentes, si
quid forte sumptum iam fuerat, reuocabant. Verberabantur senes, si cibos
uindicare tentassent: sparsis etiam crinibus mulieres trahebantur, occultare
nitētes si qd forte deprehēsum fuisset in manibus. Nulla senibus pro canicie
reuerētia, nulla erga paruulos miseratio, sed in exiguo panis fragmento par
uulos inhærentes, ex ipso cui inhæserant, suspensos elidebant in terram. In
eum uero qui raptores cibo præuenisset absumpto, crudelius sæuiebant &
excogitabant dira supplicia, obdurantes infelicibus naturales digestionum
meatus, alijs præacutas sudes per eadem uerenda adigentes. Horresco quæ
gesta sunt referens: ad cōfessionem per hæc unius panis aut cyathi farinæ mi
seros perurgebant. Nam ipsi tortores nec patiebantur famem. Esset eñ quo
dāmodo tolerabilius, si hæc cōpulsi inedia facere uiderentur, sed ut uel ꝑpa
rarēt sibi in posterū cibos, uel ut crudelitas exercitio cōualesceret. In his etiā
si q forte furtim per stationes hostiū pro colligēdis herbis erepsissent: occur
rētes eis qui se hostiū manus effugisse gauderēt, diripiebāt quicquid attule-
rāt. Supplicātibus aūt ac terribile quondā sibi nomē dei inuocātibus, ut uel
partē aliquā ex his quę cū mortis periculo quęsierāt, indulgerent, nihil pror
sus ꝓbebāt: sed & hoc bñficij loco cesserat, si cōprehēsum uiuū licuisset eua
dere. His aūt post aliqua adiūgit, dicēs: Iudæis uero de egressu urbis, oīs pa
riter spes excludebatͬ salutis: & inualescēs acerbitas famis, domus simul &
familias gētēq; uastabat, ita ut in penetralib. strata iacerēt mulierū paruulo-
rūq; cadauera: ꝑ plateas uero infelicium senū corpora, fame magis q̃ ætate cō
sumpta. Iuuenes uero atq; ętas oīs rubustior: uelut simulacra quędā in uijs
& egressib. oberrabāt, corruētes q̄cūq; loco gressum subruisset inedia. Se-
pelire aūt cadauera proximorū, nec defunctorū multitudo, nec uiriū debili-
tas ꝑmittebat: simul & pro sua unusquisq; uita incertus. Deniq; aliquāti su-
pra eos q̄s sepeliebāt, aīas emisere. Multi etiā dū prosequūtͬ funera, priusq̃
ad sepulchrū uenirentͬ, efflabāt. Sed nec plāctus ex more defunctis exhibebatͬ
aut luctus: quia hoc sibi totū uēdicauerat fames. Sed nec ariditas inediæ, hu-
morē cuiq̃ reliquerat lachrymarū. Obsederāt eñ ciuitatē profunda silētia:
& nox plena mortis cūcta cōtexerat. Quibus malis oībus grauiores soli

uigebant

uigebant prędones, qui ne sepulta quidem cadauera diripere illicitum duce bant: non tam prædam petentes, quam scelus irrisione cumulātes, & aciem gladiorum suorum in cadauerum obtruncatione probantes. Interdum etiam in nonnullos adhuc spirātes, mucro examinandus agebatur. Quod alij semineces cum uiderent, supplices dexteras protendebant, ut in se quoque beneficij loco cōuerterent scelus: quo scilicet cruciatibus famis uelocius absoluerentur. Sed nouo crudelitatis genere, necem quam sponte inferebant, si rogarentur negabant: cum tamen unusquisque deficientium cum gemitu oculos retorqueret ad templum, non de morte propria dolens, sed de impunitate prædonum, quos superstites relinquebant. Et primo quidem sumptu publico sepeliri mortuos iusserat fœtoris intolerantia. Vt uero omnem sumptum cœpit uincere multitudo morientium: de muro cadauera præcipitabant. At cum Titus circuiens peruidisset repletos mortuorum cadaueribus uallos, & humani corporis tabo pa[illegible]m terram rigari: cum ingenti gemitu eleuatis ad cœlum manibus, deum inuocat testem, hoc suum opus non esse. Et post aliquanta, iterum talia quædam prosequitur: Non cunctabor, inquit, proferre quod sentio. Arbitror enim, quod etiā si aduersum impios ciues, Romanorum paulisper arma cessassent, aut hiatu terræ, aut aquæ diluuio, aut Sodomitanis ignibus & fulminibus cœlitus tortis, supplicium ciuitas dependisset: quæ multo infaustiorem illis qui hæc perpessi sunt, & nequiorem uirorum præsentem hanc protulisset ætatem: pro quibus omnis gens pariter mereretur extingui. Sed in VI. libro de ijsdem talia scribit: Et eorum, inquit, qui per totam ciuitatem famis inedia corrumpebantur, multitudo innumerabilis erat: quorum nec explicari miseria potest. Per singulas nanque domos sicubi fuisset aliquid cibi repertum, bella continuo & cædes inter charos, ipsosque parentes ac liberos nascebantur: dum non solum e manibus, sed ex ipsis etiam faucibus inuicem cibum rapere certabant. Fides autem nec mortuis erat: sed & ipsi cum iam spiritum exhalarent, perscrutabantur a prędonibus, ne cui forte intra gremium cibi aliquid resideret. Alij autem per inediam inhiantes, uelut rabidi canes huc atque illuc ferebantur: & quasi insania quadam exagitati, in easdem domos sub momento tēporis iterum ac sæpius irruebant. Omnia tamen necessitas uertebat in cibum: etiam illa, quæ ne mutis quidem animalibus edere usus fuit, ad ultimum ne loris quidem uel cingulis, aut ipsis etiam calciamentis abstinuerunt. Portarum quoque indumenta detrahentes, conficienda dentibus ingerebant. Nonnulli & fœni ueteris festucas edebant. Sed & de quisquilijs undecunque collectis, par uissimum pondus dragmis quatuor distrahebāt. Sed quid opus est per hæc pondus famis illius explicare, cum sit gestum ibi facinus, quod neque apud Græcos, neque apud Barbaros ullus accepit auditus: horrendum quidem dictu, auditu uero incredibile. Et quidē immane facinus siluissem, ne quis me crederet mōstruosa narrare, nisi multos memoriæ nostræ uiros, testes commissi sceleris habuissem. Porro uero nec aliquid in hoc patriæ præstare me

arbitror, si subtraham eorum malorum uerba, quorum pertulit facta.

De Maria, quæ proprium comedit filium, & sic prædones confusos abire coegit. Cap. XXIII.

MVlier quædam ex his, qui ultra Iordanis alueum commanebāt, Maria nomine, Eleazari filia, de uico Obethezob, quod interpretatur domus hyssopi, genere & facultatibus nobilis, cum reliqua multitudine, quę confluxerat Hierosolymas, reperta: cōmunem cum omnibus obsidionis casum perferebat. Huius reliquas quidem facultates, quas domo in urbem cōuexerat, tyranni inuasere. Si quid uero reliquiarum ex magnis opibus fuerat, quibus uictum quotidianū pertenuem duceret, irruentes per momenta prędonum satellites repiebant, pro quibus ingens mulierem uelut insania iam quędam ex indignatione fatigabat, ita ut interdum prędones maledictis in necem sui, & cōuicijs instigaret. Verum cum neq; irritatus quisquam neq; miseratus eam perimeret, & si quid forte cibi ab ea fuisset quæsitū, id ab alijs quæreretur, nec iam usq̄ reperiendi copia fieret, fames autē dira uisceribus ipsis insisteret ac medullis, et ad furorē iam perurgeret inedia, fame & ira pessimis usa cōsultoribus, cōtra ipsa iam armatur iura naturæ. Erat nanq; ei sub uberibus paruulus filius. Hunc ante oculos ferēs: Infelicis, inquit, matris, o infelicior fili: in bello fame et direptione prædonū, cui te reseruabo? Nam & si uita sperari possit: iugo Romanę seruitutis urgemur. Sed nūc ipsam etiam seruitutem pręuenit fames: prędones uerò utraq; ui grauiores perurgēt. Veni ergo nūc ô mi nate, esto matri cibus, prædonibus furor, seculis fabula, quæ sola deerat cladibus Iudæorū. Et hęc cum dixisset, simul filium iugulat. Tunc deinde igni superpositū torret, & mediū quidem cōsumpsit: medium uero reseruat obtectū. Et ecce cōfestim prędones irruunt, ob ustæ carnis nidorē conceptum, mortē minanť: nisi sine mora cibos, quos paratos senserant, demonstraret. Tum illa quidē partem, inquit, uobis optimā reseruaui. Et cōtinuo quæ superfuerant, membra retexit infantis. At illos repente ingēs horror inuasit, & immanes quāuis animi diriguere, uox faucibus interclusa est: Illa uero truci uultu, et ipsis iam prædonibus truculentior, meus, inquit, hic filius: meus est partus, & facinus meū est, edite. Nam & ego prior comedi, quæ genui. Nolite effici aut matre religiosiores, aut fœmina molliores. Quod si uos pietas uincit, et execramini cibos meos: ego, quæ iam talibus pasta sum, ego his iterum pascar. Post hęc illi territi tremētes q; discedunt, qui hunc solum omnibus facultatibus, miserę matri reliquerant cibum. Repleta est autem confestim uniuersa ciuitas nefarij sceleris nuntio: & unusquisq; ante oculos facinus, quod perpetratum fuerat, adducēs, tanquam si ipse id perpetrasset, horrebat. Omnes autem quos famis necessitas perurgebat, festinabant magis ad mortem, beatos dicentes eos, quibus contigit interisse: priusquam talium malorum polluerentur auditu.

De vltima ruina Hierusalem, & de multitudine interemptorū secundum Iosephi supputationem. Cap. XXIIII.

HActenus Iosephus. Colligẽs autem supradictus historiographus omnem numerum peremptorũ, uel fame, uel ferro, undecies cẽtena millia designauit. Cæteros uero latrones & sicarios ac prædones, post urbis excidium mutuis declarat interisse uulneribus. Electos quosq; iuuenum, quos decor et corporis proceritas commendabat, ad triumphũ dicit esse seruatos: reliquos autẽ, qui supra X. et VII. annos agebant ætatis, uinctos ad opera Aegypti per metalla destinatos, uel per cęteras prouincias esse dispersos, alij quidem ut ludis gladiatorijs, alij ut ad bestias traderẽtur. Si qui uero intra septimũ & decimum ætatis annũ reperti sint, per diuersas prouincias in seruitutem distrahi iussi sunt. Quorũ numerus usq; ad nonaginta milia perductus est. Hęc uero oĩa gesta sunt, secũdo anno imperij Vespasiani, iuxta ea, quæ ipse dominus & Saluator noster IESVS CHRISTVS prædixerat: quippe, qui ea quæ gerenda erant, præsentia iam uideret: tum cum secundum Euangeliorum fidem, uidens ciuitatem fleuit super eam, & uelut in auribus eius prælocutus est hæc uerba: Si agnouisses, inquit, & tu in hac die, quia uenient dies super te, & circundabunt te inimici tui uallo, & circundabunt te, & perurgebunt te undique, & ad solum deducent te, & filios tuos interficient. Sed & rursum tanquam de populo dicens: Erit, inquit, necessitas magna super terram, & ira populo huic, & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes, & Hierusalem erit conculcata a gentibus, usquequo compleantur tempora gentium. Et iterum: Cum autem uideritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote, quia appropinquabit desolatio eius. Comparet nũc unusquisq; domini et Saluatoris nostri sermones, cum historiographi relatione de bello quod gestum est, atq; excidio ciuitatis, & uidens miram diuinę prę sentiæ uirtutem, agnoscat prędicẽtis diuinitatẽ. Hęc quidem Iudęorũ genti post passionem Saluatoris iusta ultione uenerunt, pro eo quod authorem uitæ a semet uniuersa gens conclamauit auferri. Colliguntur ergo per omne tempus a decimoquinto anno Tyberij Cæsaris, & ab exordio Euangelicæ prædicationis, anni quadragintaduo, usq; ad Vespasiani secũdum imperij: quando hoc urbis Hierosolymitanæ excidium actum est. A captiuitate autem quam ab Antiocho perpessi sunt, anni ducẽti trigintaocto. Porro a Darij secundo anno, sub quo rursum templum ædificatum est, anni quingenti nonaginta. A prima autem ædificatione templi sub Solomone, usq; ad nouissimam eius ruinam, quæ sub Vespasiano facta est, anni M. C. II. Hic autem cœpti operis decreui primi finem facere libri. Vbi legales hostiæ pariter cum templo, ac populo Iudęorum sceleratissimo, inrecuperabiliter cõciderunt.

TOMI II. LIBRI I. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM TOMI SECUNDI, Liber II.

Praelocutio de priore libro. Cap. I.

GITUR IN PRIORE LIBRO a natiuitate Christi usque ad eius passionem ac deinde usq; ad templi Hierosolymitani destructionem, populique Iudaici iusta dei ultione dispersionem, ac diuersis mortibus interitum propter passionis Christi dei, hominisq; filij uindictam, eiusq; seruorum persequutiones ac neces, tam de gestis imperatorum quamque & de ecclesiasticorum actibus, succincto sermone ex diuersis authorum libris colligere curaui.

De Vespasiani actibus bonis. Cap. II.

Vespasianus igitur, ut praemisimus, cognita Neronis morte, hortatu plurimorum regum & ducum, maxime Iosephi Iudaeorum ducis sententia, qui captus cum in uincula conijceretur, constantissime dixerat, continuo ab eodem se imperatore soluendum, imperium adeptus est. Relictoq; ad obsidionis Hierosolymorum procurationem filio Tito, per Alexādriam, profectus est Romā. Sed cognita interfectione Vitellij, paulisper Alexādriae substitit. Titus uero magna ac diuturna obsidione Iudaeos premens machinis, cunctisq; bellicis molibus, nō sine multo suorum sanguine, tandē urbem cepit: muros Hierosolymitanos solo coaequauit, ac templū diruit, totius orbis famosissimum. Vespasianus ergo & Titus imperatores magnificum agentes de Iudaeis triumphum, urbem ingressi sunt. Pulchrū et ignotū antea cunctis mortalibus, inter CCCXX. triumphos, qui a conditione urbis, usq; in id tempus acti erant, hoc spectaculum fuit, patrem & filium uno triumphali curru uectos, gloriosissimā ab his, qui patrē & filium offenderant, uictoriā reportasse. Qui cōtinuo omnibus bellis ac tumultibus domi, forisq; cōpressis, pacem totius orbis praenūtiauit: & Ianū geminū obseratis cohiberi claustris, sexto demū ipsi post urbem cōditam censuerunt. Iure em̄ idem ultionis honos passioni dn̄i impensus est, qui etiam natiuitati fuerat attributus. Tunc deinde, sine ullis bellorum tumultibus, in immensum Respublica Romana prouehit. Siquidē Achaia, Licia, Rhodus, Bizantium, Samothracia, Cilicia, Cōmagene, tūc primum redactae in prouincias, Romanis iudicibus, legibusq; paruerunt. Nono autem imperij eius anno, tres ciuitates Cypri terraemotu corruerunt, & Romae magna pestilētia fuit. Vespasianus autē in uilla propria circa Sabinos, nono anno principatus sui, profluuio uentris est mortuus. Huic autē inter

cætera bona illud singulare fuit, inimicitias obliuisci: adeo, ut Vitellij hostis filiam locupletissime dotatam, splendidissimo coniungeret uiro. Iste exanguem diu, fessumque terrarum orbem, breui refecit in tempore. Nanque primum satellites tyrannidis, nisi qui forte atrocius longe processerāt, flectere potius maluit, quam excruciatos delere, prudentissime ratus, nefaria ministeria a pluribus metu curari. Hic Romam deformem incendijs ac ueteribus ruinis permissa, si domini deessent, uolētibus ædificandi copia, Capitolium, ædem pacis, Claudij monumenta reparauit, multaque noua instituit per omnes terras, quas ius Romanū tenet. Renouatæ urbes cultu egregio, uiæ operibus maximis munitæ sunt. Tunc cauati montes per Flaminiam sunt prono transgressui, quæ uulgariter pertunsa petra uocatur. Mille gentes compositæ, cum ducentas ægerrime repperisset, extinctis sæuitia tyrannorum plerisque: rex Parthorum Vogesses metu solo in pacem coactus est. Plura dicere studiū coegit imperatoris boni, quem ab Augusti morte, post annos sex & quinquaginta Romana Respublica exanguis sęuitia tyrannorum ne penitus rueret, assecuta est. Itaque dum uentris eluuie effusius urgeretur, assurgens ait: Stantem decet imperatorem excedere terris.

De operibus magnificis Titi imperatoris. Cap. III.

TITVS Vespasiani filius, post patris obitum iura suscepit imperij. Qui matre liberta nomine Domitilla genitus, imperauit annis duobus, & mensibus duobus. Qui in utraque lingua peritissimus fuit, & liberalibus disciplinis, studio legendi eruditus. Hic ubi patriæ curam suscepit, incredibile est, quantum, quem imitabatur, patrem anteierit, præcipue clementia, liberalitate, honorificentia, ac pecuniæ contemptu. Nam dum præfecturam prætoriam patre imperante adeptus esset, suspectus quidem fuit pro quibusdā actis, Neronis fore imitatorem, si potiretur imperio, sed hæc adeo in melius cōuersa sunt, ut ei ita immortalem gloriam contulerint, ut delitiæ atque amor humani generis appellaretur. Denique ut subijt pondus regium, Berennicem nuptias suas sperantem regredi domum, & eneruatorum greges abire præcepit. Huius tempore, mons Hebius in Campania ardere cœpit. Ex cuius uertice tātum erupit incendium, ut regiones uicinas & urbes cum hominibus exureret. Is etiam Titus Amphitheatrum Romæ ædificauit, & in dedicatione eius quinque milia ferarum occidit. Ciuitatem uero Auenticum, quam pater eius Vespasianus ædificare cœperat, consummauit, & gloriose ornauit, in Gallia Cisalpina. Eandemque regionem stagno adiacentem, propter similitudinem (ut ferunt) Galilææ Palæstinorum, quam non modico sudore ac sanguine deuicerat, Galilæam cēsuit nuncupari. Sub eius quoque principatu incēdium Romæ sine nocturna requie per triduū fuit: lues quoque tāta, quanta uix unquā antea fuit. Quibus tamē malis, nullo uexato, pecunia propria subuenit, cunctis remediorum generibus, nunc ægrotantes per semetipsum reficiens, nunc consolans suorum mortibus afflictos. Vixit annis XLI. & in eodē quo pater apud

Sabinos

Sabinos agro febri interijt. Huius mors credi uix potest, quantū luctum urbi, prouincijsq; intulerit: adeo, ut eū delitias publicas (sicut diximus) appellantes, quasi perpetuo custode orbatū, terrarꝫ orbem deflerēt. Hic eīn princeps tātæ bonitatis fuit: ut dum quadā in cœna recordatus fuisset, nihil se in illa die cuiq̄ præstitisse, dixerit: Amici hunc diē perdidimus. Is eīn dum ad expugnandā Hierosolymorꝫ interiorē cerneret tēpli munitionē, quā reclusa multitudo sacerdotū ac principū tuebat̄, maiore ui & mora studuit insistere. Quod tamē postq̄ in potestatē redactū opere atq; antiqtate suspexit tēplum: diu deliberauit, utrum tanq̄ incitamentum hostium incēderet, an in testimoniū uictorię reseruaret. Sed ecclesia dei iam per totū orbē uberrime germināte: hoc tanq̄ uacuum, nulliq; usui bono cōmodum, arbitrio dei auferendum fuit. Itaq; Titus imperator ab exercitu pronuntiatus tēplum Hierosolymis incēdit ac diruit. Per horꝫ tēpora præfatorꝫ principū, post ascēsionem Chri, quiq; illustres fuerūt ecclesiarꝫ doctores, librorꝫ etiā q̄s usus legēdi tradidit authores, quas quidē mundi partes apostoli ad p̄dicandum per sortes proprias acceperūt, qbus etiā locis agonizādo triūphatores eternam cōsecuti sunt palmā: succincta breuitate expedire conabor. Itaq; in priore libro de Petro & Paulo, & utroq; Iacobo latius disseruimus.

Sub præfatis principibus apostolici viri, & reliqui doctores sacri, qui tunc floruerunt, quas mundi partes ad p̄dicandum susceperint, & quibus in locis cōsecuti sint palmam martyrij, per ordinē continetur. Cap. IIII.

MAtthæus, qui et Leui, ex publicano apostolus, primus in Iudęa, propter eos, qui ex circuncisione crediderant, Euangelium Christi Hebręis literis, uerbisq; cōposuit. Quis autem postea in Gręcum transtulerit, non satis certum est. Porro, ipsum Hebraicum habetur usque hodie (ut ait Hieronymus) in Cæsariensi bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissime conficiens, ordinauit. In quo animaduertendum, quod ubicunq; euangelista, siue ex persona sua, siue ex domini Saluatoris scripturæ testimonijs abutitur, non sequatur LXX. translatorum authoritatem, sed Hebraicam. E quibus illa duo sunt: Ex Aegypto uocaui filium meum: & quoniam Nazaræus uocabitur. Igitur is primū in Iudæa euangelizauit, postmodum in Macedonia prædicauit. Requiescit in montibus Parthorum. Andreas (qui interpretatur decorus) frater Petri, secundum Iohannem primus, iuxta Matthæum a primo secundus, hic in sortem prædicationis, Scythiam atq; Achaiam accepit, in qua etiam ciuitate cruci suspensus, occubuit. Iacobus filius Zebedæi frater Iohānis, IIII. in ordine, XII. tribubus, quæ sunt in dispersione gentiū, scripsit atq; Hispaniæ & occidentalium locorꝫ Euangelium pr̨dicauit, & in occasum mundi, lucem pr̨dicationis infudit. Hic ab Herode Tetrarcha gladio occisus, occubuit, sepultus intra marmaricā. Thomas Christi Didymus nominatus, & iuxta Latinam linguam Christi geminus, ac similis Saluatori, audiēdo incredulus, uidendo fidelis: Hic Euangelium prædicauit Parthis, Medis & Persis, Hir-

Matthęus. Andreas. Iacobus. Thomas.

canisque Bactrianis & Indis, tenens Orientalem plagam, & terram gentium penetrans: ibique prædicationem suam, usque ad titulum suæ passionis perducens. Lanceis enim transfixus, occubuit in Calamina Indiæ urbe, ubi & sepultus est in honore. Bartholomeus apostolus, nomen ex Syra lingua suscipiens, Lycaoniam in sortem prædicationis accepit, atque euangelium iuxta Matthæum apud Indos in eorum linguam conuertit: Ad ultimum in Albano maioris urbe Armeniæ uiuens a Babaris decoriatur, sicque terræ conditur. Iudas Iacobi frater in Mesopotamia atque interioribus Ponti Euangelizans, feras & indomitas gentes, quasi beluarum naturas suo sancto dogmate mitigat, & fidei dominicæ subiugat. Sepultus est in Nerito Armeniæ urbe. Post martyrium Iacobi est continuo consecutum ciuitatis Hierusalem excidium. Traditur apostolos, cæterosque domini discipulos, qui ad illud tempus reliqui erāt, in unum e locis omnibus conuenisse, simul cum his, qui propinqui secundum carnem domini dicebantur, plurimi namque ex his per illud tempus supererant, & habuisse commune consilium, quem oporteret dignum successione Iacobi iudicari: omnesque uno cōsensu Simonem Cleophæ filium decreuisse, cuius mentio in Euangelijs facta est, ut episcopatus sedem susciperet. Is nanque Simon Zelotes, qui primū dictus est Chananæus, zelo domini feruens, par in cognomento Petri, & similis in honore accepit Aegypti principatum, & post Iacobum Iustum, cathedram (ut diximus) tenuit Hierosolymorum. Post annos autem uitæ C. XX. meruit sub Traiano per crucem sustinere martyrij passionem. Iacet in Bosphoro. Philippus a Bethsaida ciuitate, unde & Petrus, de quo in Euangelijs atque in Actibus apostolorum digna laudis memoria sæpius facta est, cuius etiam filiæ prophetissæ extiterunt, & miræ sanctitatis ac perpetuæ uirginitatis, ut ecclesiastica narrat historia: Hic Gallis prędicat Christum, Barbarasque gentes, uicinasque tenebris & tumenti Oceano coniunctas, ad scientiæ lucem, fideique portum deducit. Deinde in Hierapoli Phrygię prouincię urbe crucifixus, lapidatusque obijt, rectoque sepultus cadauere, simul cum filiabus suis ibidem requiescit. Matthias de LXX. discipulis unus, & pro Iuda Iscariote XII. inter apostolos subrogatus, electus sorte, & solus sine cognomine, cuius datur Euangelij prædicatio in Iudæa. Barnabas Cyprius (qui & Ioseph Leuites) cum Paulo gentiū apostolus ordinatus: unam ad ædificationē ecclesiæ pertinentē epistolam cōposuit, quę inter apocryphas legit. Hic postea propter Iohannē discipulū (qui & Marcus uocabat) separatus a Paulo: nihilominus euāgelicæ prędicationis iniunctū sibi opus exercuit. Lucas medicus Antiochēsis, cuius scripta indicāt eum fuisse Gręci sermonis nō ignarum, fuit sectator apostoli Pauli, & oīs eius peregrinationis comes: scripsit Euangeliū, de q̃ idem Paulus meminit: Misimus, inquit, cum illo fratrē, cuius laus in Euāgelio est per omnes ecclesias. Sic et ad Colossenses: Salutat uos Lucas medicus charissimus. Et ad Timotheum: Lucas est mecū solus. Aliud quoque ædidit uolumē egregium, q̃d titulo apostolicorum

Bartholomeus | Iudas. | Iacobus. | Simō. | Philippus. | Mathias. | Barnabas. | Lucas

Actuum prænotat. Cuius historia usq; bienniū Romæ cōmorantem peruenit Paulū, id est, usq; ad IIII. Neronis annū. Ex q̄ intelligimus, in eadē urbe librū eius esse conscriptū. Igitur Pauli & Teclæ & totā baptizatā Leonis familiā, inter scripturas apocryphas cōputemus. Leue em̄ est, ut indiuiduus comes apostoli, inter cæteras eius res hoc solum ignorauerit. Sed & Tertullianus uicinus illorꝫ temporꝫ refert presbyterꝫ quendā in Asia noīe Pauli conuictū apud Iohannē, q̄d author esset libri, & cōfessum se hoc Pauli amore fecisse, & loco excidisse. Quidā suspicantur, quotiescunq; Paulus in epistolis suis dicat, iuxta Euangeliū meum, Lucam a Paulo didicisse, qui cum dn̄o in carne nō fuerit, sed & a cæteris apostolis. Quod & ipse quoq; in principio uoluminis sui declarat, dicēs: Sicut tradiderūt nobis, qui a principio ipsi uiderunt, & ministri fuerunt sermonis. Igitur Euāgelium, sicut audierat, scripsit: Acta uero apostolorꝫ, sicut uiderat ipse, cōscripsit. Sepultus est Constantinopoli, XX. Constantij anno, quo ossa eius cum reliquijs Andreæ apostoli trāslata sunt. Marcus euāgelista, de q̄ in priore libro disserui Marmus: hic, ut ferunt, ne ad sacerdotiū moueretur Iudæorꝫ, sibi pollicē abscidit: primus tamē Alexandriæ cathedrā tenuit, primusq; ecclesias Aegyptiorum fundauit, tātis doctrinæ & cōtinentiæ uirtutibus florēs, ut omnes discipuli Christi, eius imitationē sequerētur. Mortuus est VIII. Neronis anno, placida quiete sepultus. Timotheus Ephesiorꝫ episcopus, de ciuitate Listrē sium, patre Græco, id est, ethnico, matre autē Iudæa, ut refert Apostolus, dicens: Quæ habitauit fides in auia tua Loide, & matre tua * Eunica, certū autem q̄d et in te. Hic fuit discipulus Pauli, eiusq; spiritalis filius, quem puerꝫ proprie secū idem Paulus assumpsit, qui pudicus & uirgo permāsit, quiq; apud Ephesum in mōte, qui uocat̄ Pion, cum magno honore sepultus quiescit. Titus Pauli discipulus, & in baptismo filius, natione Græcus, & in gētibus solus, a Paulo post Euangeliū circūcisus. Quē ad cōstruendas Cretæ ecclesias, p̄fatus reliqt apostolus, ibiq; in pace defunctus est atq; sepultus. Herman, cuius etiā Paulus ad Romanos scribens, meminit: Salutate Flegonta, Herman, Patrobā, & qui cū eis sunt fratres. Asserūt hunc authorem esse libri, qui appellat̄ Pastoris, & apud quasdā Græciæ ecclesias publice legit̄, reuera utilis liber, multiq; de eo scriptorꝫ ueterꝫ usurpauere testimonia, sed apud Latinos pene ignotus est. Igit̄ dn̄i discipuli p̄dicatores fidei & doctores gentium, qui dum omnes unū sint, singuli tamen certis locis in mundo ad prædicandum partes proprias acceperunt. Quod ut breuiter repetā, Petrus nāq; Romā accepit, Andreas Achaiā, Iacobus Hispaniā, Thomas Indiā, Iohānes Asiam, Matthæus Macedoniā, Philippus Gallias, Bartholomæus Lycaoniam, Simon Zelotes Aegyptū, Mathias Iudæā, Iacobus frater dn̄i Hierusalē, Iudas frater Iacobi Mesopotamiā. Paulo autē cum cæteris apostolis nulla sors propria tradit̄, q̄a in omnibus gētibus magister et p̄dicator eligit̄. Nā sicut Petro et reliq̄s circūcisionis apostolatus est datus: ita Paulo p̄putij in gētibus. Hic t̄n VII. ecclesijs et III. euāgelizat discipulis.

Marcus. Timotheus. Alias, Eunice Titus. Herman.

De Iosepho historiographo. Et quæ de Saluatore protulerit. Cap. V.

QVo etiã tpe Iosephus Mathię filius ex Hierosolymis sacerdos a Vespasiano captus: cum Tito filio eius relictus est. Hic Romã ueniẽs, VII. libros Iudaici belli Imperatoribus patri filioq; obtulit, q et bibliothecę publicę traditi sunt, et ob ingenij gloriã statuã q̊q; Romę meruit. Scripsit aũt & alios XX. Antiquitatũ libros ab exordio mũdi, usq; ad XIIII. annũ Domitiani Cæsaris, et II. aduersus Appionẽ gramaticũ Alexandrinũ. Qui sub Caligula missus ex parte gentiliũ cõtra Philonẽ, q etiã librũ, uituperationẽ gẽtis Iudaicę continentẽ scripserat Alius q̊q; liber eius q inscribit̃ ualde elegãs habetur, in q̊ & Macchabęorũ sunt digesta martyria. Hic in XVIII. Antiquitatũ libro manifestissime cõsitetur, propter magnitudinẽ signorũ Christũ a pharisęis interfectũ: et Iohannẽ Bapt. uere prophetã fuisse, & propter interfectionẽ Iacobi apostoli Hierosolymã dirutã. Scripsit aũt de dño in hũc modũ: Eo tpe fuit Iesus sapiens uir: si tñ uirũ eum oportet dicere. Erat aũt mirabiliũ patrator operũ, & doctor eorũ q libẽter uera suscipiũt. Plurimos q̊q; tam de Iudęis, q̃ de gentibus, sui habuit sectatores, & credebat̃ Chrus. Cũq; inuidia nostrorũ principũ cruci eũ Pilatus addixisset: nihilominus q eum dilexerãt, pseuerauerunt in eo. Apparuit aũt eis III. die uiuẽs. Multa hęc et alia mirabilia carminibus prophetarũ de eo uaticinãtibus: & usq; hodie gẽs ab hoc uocabulũ sortita, non defecit. Refert etiã idẽ historiographus, oraculũ q̊ddam in sacris literis repertũ: q̊d p idẽ tẽpus uirũ designaret ex eorũ religione processurũ, q totius orbis potiret̃ imperio. Cuius oraculi pręsagiũ Vespasianũ declarare suspicat̃. Sed Vespasianus non alijs q̃ illis solis gẽtibus, q̃ Romano imperio uidebant̃ subditę, dominatus est: nec de prosapia aut religione Iudęorũ processit. Vnde iustius ad Christũ hæc respõsa referuntur, ad quẽ pater: Pete a me, & dabo tibi gẽtes hęreditatẽ tuã, & possessionẽ tuã terminos terræ. Et cuius per idẽ tẽpus per apostolos suos, in oẽm terrã exierat sonus eorũ, et in fines orbis terræ uerba eorũ.

De Domitiani superbis gestis. Cap. VI.

IGit̃ Domitianus Vespasiani et Domitillæ libertę filius, germanus Titi impauit annis XV. Iste primo clementiã simulãs, neq; adeo iners domi belloq; tolerãtior uidebat̃, idcirco Cattos Germanosq; deuicit, ius ęquissime dixit, Romę multa ędificia uel cœpta, uel a fundamẽtis cõstruxit. Bibliothecas incẽdio cõsumptas, petitis undiq;, p̃sertim ab Alexã. exẽplis repauit Sagittarũ tã doctus fuit: ut inter patẽtes digitos extentæ manus uiri procul positi spicula transuolarẽt. Ab hoc paulatim p oẽs scelerũ gradus creuit, ut cõfirmatissimam toto orbe Chri ecclesiã, datis ubiq; crudelissimę psecutionis edictis cõuellere auderet. Is in tãtam superbiã prolaspus fuit, ut deũ sese ac dñm uocari, scribi, coliq; iusserit. Nobilissimos Senat. inuidiæ simul ac p̃dę causa, alios palã interfecit, alios in exiliũ trusit: ibiq; trucidari impauit. Libidinis intẽperantia, qcquid cogitari potest, fecit. Plurimas urbis ędes destructis populi Romani rebus extruxit. Bellũ aduersus Germanos, et Da

cos, p legatos gessit, pari Reip. pnicie, cum et in urbe ipse Senatū populūq; laniaret, et foris male circūactum exercitum assidue hostes cęde cōficerent. Nam quāta fuerint Diurpanei Dacorꝫ regis cū Fusco duce p̄lia, quātæq; Romanorꝫ clades, lōgo textu euoluerē, nisi C. Tacitus, q hanc historiam diligentissime contexuit, de reticēdo interfectorꝫ numero, & Salustiū Crispū & alios authores q̄plurimos sanxisse & seipsum idem potissimum elegisse dixisset. Domitianus tam prauissima elatus iactātia, sub noīe superatorꝫ hostium de extinctis legionibus triūphauit, idemq; efferatus superbia, qua se deum coli uellet, persecutionē in Christianos agi, II. a Nerone imperauit.

De prosapia Dauid, & propinquis Christi ab illo requisitis. Cap. VII.

INter Iudęos q̄q; acerbitate tormentorꝫ, & cruentissimę q̄stionis exqri genus Dauid atq; interfici p̄ceptum est: dū prophetis sc̄tis inuidetur, & credit̄ quasi adhuc futurus esset ex semine Dauid: q regnū possit adipisci. Verebatur et ipse terreno priuari regno a dño Chro: sicut Herodes eius audita natiuitate. Vnde pergri iusserat regalē Dauid prosapiā ad mortem uel Christi secundū carnē propinqs. Tūc qdam de posteritate Dauid delati sunt ad Cæsarē. Ergo interrogati a Domitiano si essent ex familia Dauid et propinq Chri, cōfessi sunt se esse. Tūc q̄siuit ab eis, quātis possessiōibus uel quātis essent facultatibus p̄diti. At illi respōderunt, q̄d utrisq; nō amplios esset in bonis, a IX. milibus denarijs. Ex quibus singulis pars media pro portione deberet̄, nec hoc sibi in pecunia subsistere, sed in ęstimatiōe terrę, q̄ eis esset in XL. minus uno iugeribus cōstituta. Quā suis manibus excolentes uel ipsi alerētur uel tributa dependerent: simul et testes ruralis & diurni opis manus labore rigidas et callis obduratas p̄ferebāt. Interrogati uero de Chro quale sit regnū eius, uel q ipse aut unde aut qñ uēturus: respōderunt q̄d non huius mūdi regnū, neq; huius terrę ei designet̄ imperiū, sed qa coeleste ei regnū p angelorꝫ ministeria in consumamtiones seculi p̄paretur, qñ. s. aduentās in gloria, de uiuis ac mortuis iudicabit, et restituet unicuiq; pro factis ac meritis suis. Ad hęc Domit. cū neq; in eis quicq̄ criminis inueniret, & uilitatē eorꝫ q̄ maxime contemneret, abire eos liberos iubet: sed persecutionē quā aduersus ecclesias agitari iusserat, datis rursum cōpescit edictis. Illi uero dimissi ab eo, uel martyrij merito, uel tātæ propinqtatis Chri p̄rogatiua, pacis iā tpe duces ecclesię effecti, usq; ad Traiani tpa permaserunt. Hęc quidē Egesippus, sed & Tertullianus de Domitiano similia refert, dicens: Tētauit aliqñ et Domit. simile aliqd portio Neronis de crudelitate, sed q̄si homo destitit cito: ut etiā eos q̄s in exiliū miserat, reuocaret. Itaq; Domitiani uxor Augusta appellat̄ Decreto Senatus, Titus inter deos refert̄. Is etiā Domitiāus tēplum sine admixtiōe lignorꝫ cōstruxit. Idē tātę supbię fuit ut aureas et argēteas statuas sibi in Capitolio poni iusserit: sub q̄ Brutius plurimos Christianorꝫ martyrio cōfecit. Inter q̄s & F. Domitillā F. Clemētis cōsulis ex sorore Neptē in insulā Pontianā relegatā deportari iusserat, qa se Christianā esse testata sit. Tunc & Apostolus Iohānes in Pathmū insulā

relega-

relegatus, apocalypſim uidit. Multa etiã ſigna eo tp̃e, atq; portẽta Romę & toto orbe facta ſunt. Cõtinuo tñ Domitianus crudeliter in palatio a ſuis interfectus ẽ. Cuius cadauer ignominioſiſſime exportatũ, atq; ſepultũ eſt.

De Neruæ operibus bonis. Et Traiani geſtis mirabilibus. Cap. VIII.

POſt Domitianũ uero Nerua ſuſcepit principatũ: ſub q̃ oẽs q̃dem honorꝝ tituli, q̃ in Domitianũ collati fuerant, detrahunt. Reuocari aũt q̃cunq; ab eo in exiliũ truſi ſunt: ac recipere facultates ex Senatuſcõſ. iubent. De q̃bus ſingulis teſtimoniũ ꝓhibent: q̃ geſta illorꝝ temporꝝ cõſcripſerunt. Tũc igit̃ apoſtolũ Iohannẽ de inſula Epheſum q̃ſi ad ſcholã propriã rediſſe, noſtrorꝝ ſcriptores declarãt. Nãq; Nerua Traianũ in liberi locũ: inq; partẽ imperij cooptauit. Qui dũ ſuggerẽte ira, cõtra quendam regulũ inclamaret: ſudore correptus eſt. Quo refrigeſcente, horror corporis nimium iniquũ febri ꝓbuit, nec multò poſt uitã finiuit, anno ętatis. LXIII. Cuius corpus a Senatu ut q̃ndam Auguſti honore delato: in ſepulchro Auguſti ſepultũ eſt. Eo die q̃ interijt, ſolis defectio facta eſt. Imperauit annũ I. & mẽſes IIII. Iſte tributa relaxauit multa; afflictas ciuitates releuauit. Puellas pueroſq; natos parẽtibus egeſtoſis, ſumptu publico ꝑ Italiæ oppida ali iuſſit. Traianus poſt Neruã ſuſcepit imperiũ, apud Agrippinã nobilẽ Coloniã Gallię: habens diligentiã in re militari, in ciuilibus lenitatẽ, in ſubleuãdis ciuitatibus largitionẽ. Cũq; duo ſint q̃ ab egregijs principibus expectẽtur ſanctitas domi, in armis fortitudo, in utroq; prudentia, tantus erat in eo maximarꝝ rerꝝ modus, ut quaſi tẽperamento q̃dam uirtutes miſcuiſſe uideret, niſi q̃d cibò uinoq; paululũ deditus erat: liberalis in amicos, & tanq̃ uitæ cõditione par ſocietatibus ꝑfrui. Qui ut inſignia imperij ẽ adeptus mox Germaniã trans Rhenũ in priſtinũ ſtatũ reduxit, trãs Danubiũ multas gẽtes ſubegit. Regiones aũt trans Eufratẽ et Tigrim ſitas, prouincias fecit: Seleuciã et Theliſontẽ, et Babylonẽ occupauit et tenuit. In mari rubro claſſem inſtituit: ut ꝑ eam Indiæ fines uaſtaret. Hinc Traianus Armeniã, Aſſyriam Meſopotamiã fecit prouincias. Sub q̃ Iudęi in ſeditionẽ uerſi uno tp̃e quaſi rabie efferati: ꝑ diuerſas terrarꝝ partes exarſerunt. Nã et ꝑ totã Libyã aduerſus incolas, atrociſſima bella geſſerũt. Quę adeo tunc interfectis cultoribus deſolata eſt: ut niſi poſtea Hadrianus imperator collectas illuc aliunde colonias deduxiſſet: uacua penitus terra abraſo habitatore manſiſſet. Aegyptũ uero totã et Cyrenẽ, et Thebaidã, cruentis ſeditionibus turbauerunt. In Alexãdria aũt cõmiſſo ꝓlio, uicti et attriti ſunt. In Meſopotamia q̃q; rebellantibus iuſſu Imperatoris, bellũ illatũ eſt. Itaq; multa milia Iudæorꝝ uaſta cęde deleta ſunt. Sane Salaminã urbẽ Cypri, interfectis oĩbus accolis deleuerũt. Igit̃ Traianus errore deceptus, oĩa bona ſua in ꝑſecutione Chriſtianorũ foedauit. Nã III. a Nerone Chr̃anos perſeq̃tur: repertos cogi ad ſacrificandũ idolis, detrectãtes aũt interfici iuſſit. Sub q̃ multi nobiliter ad palmã peruenerũt martyrij: pluresq; interfecti fuiſſent, ni relatu Plinij Secũdi qui inter cęteros iudices perſecutor datus fuerat, ammõitus. Qui dum quandã rege-

regeret prouinciā, et in magiſtratu ſuo plurimos Chriſtianorꝫ interfeciſſet, multitudine eorꝫ pterritus, ſcripſit Traiano, qd facto opus eſſet, nūtians ei p̄ter obſtinationē nō ſacrificādi, et Antelucanos coetus, ad canendum cuidā Chro ut deo, eiuſcꝫ cōfeſſionē, nihil contrariū Romanis legibus facere. Praeterea ad confoederandā eorꝫ diſciplinā, uetari ab his homicidia, furta, adulteria, piuria, latrocinia, et his ſimilia, tātacꝫ eos eſſe fiducia innocētis cōfeſſionis, ut ne mortē quidem grauē, ac formidoloſam paueāt. Ilico imperator reſcriptis lenioribus, tēperauit edictū. Hoc quidē genus hoīm inquirendū nō eſſe: oblatos uero puniri cēſuit. Is uero Plinius Secūdus orator et hiſtoriographus inſignis habet: cuius plurima ingenij extāt opera. Veruntamē cōtinuo Romę aurea domus a Nerone totis impēſis, rebuſcꝫ priuatis ciuiū cōdita, repētino cōflagrauit incēdio, ut intelligeret, miſſa etiā ab alio pſecutio, in ipſius potiſſime monumētis a q̄ primū exorta eſſet, atcꝫ in ipſo authore puniri. Terręmotu IIII. urbes Aſię ſubuerſę, Elea, Mirina, Pythane, Cyme, et Gręcię ciuitates II. Opintiorꝫ et Oritorꝫ. III. Galatię ciuitates eodē terrae motu dirutę: Pātheon Romę fulmine cōcrematū, terręmotus in Antiochia pene totā ſubruit ciuitatē. Ergo Traianus apud Seleuciā urbē Iſaurię profluuio uētris extinctus eſt: anno ętatis LXIII. q̄ impauit annis XX. Cuius oſſa in urna aurea ſunt relata, et in foro ſub colūna eius noīs poſita. Impatorū, ſolus oīm intra urbē ſepultus eſt.

De Iohā. Euā. mirabilibus et obitu. Ca. IX.

AD cuius uſcꝫ tēpora pdurauit in corpore Iohānes apl̄s & euāgeliſta, filius Zebedaei, frater Iacobi, uirgo electus a dn̄o, atcꝫ inter cęteros magis dilectus. Qui etiā ſupra pectus magiſtri recubens, & Euāgelij ſui fluēta de ipſo ſacri dn̄ici pectoris fonte potauit, et quaſi unus de paradiſi fluminibus, ỽbi dei gratiā in toto terrarꝫ orbe diffudit, quicꝫ in locū Chri Chro iubente ſucceſſit, dū ſuſcipiens matrē magiſtri diſcipulus, etiā ipſe pro Chro alter q̄dammodo derelictus eſt filius. Hic dū Euāgelium Chri in Aſia p̄dicaret, a Domitiano Cęſare in Pathmos inſula Metallo relegat, ubi etiā poſitus Apocalypſim ſcripſit. Interfecto aūt Domitiano, a ſenatu exilio reſolutus, receſſit Epheſum, ibicꝫ ad haereticorum refutādas uerſutias, efflagitatus ab Aſię epiſcopis, Euāgeliū nouiſſimus ędidit. Qui uſcꝫ ad ultimū pene uitę ſuę tps, abſcꝫ ullius ſcripturę indicijs euāgeliū p̄dicaſſe dr̄. Sed cū horꝫ III. Euāgeliorꝫ etiā ad ip̄m notitia peueniſſet, probaſſe q̄dē dr̄ fidē et ỽitatē dictorꝫ, deeſſe tn̄ uidit aliq̄, et ea maxime, q̄ primo p̄dicationis ſuę tpe dn̄s geſſerat. Certū eſt eēm q̄d in ſupioribus III. euāgeliſtis hęc uidēt ſola cōtineri, q̄ in eo geſta ſunt anno, q̄ Iohānes Baptiſta, uel incluſus eſt in carcere uel punitus. Denicꝫ ſi obſerues ſtatim in initiis narrationis, poſteaq̄ refert Matthęus de XL. dierꝫ ieiunio, et de tētatione eius, cōtinuo ſubijcit, dicēs: Audiēs aūt, qa Iohā. traditus eſt, diſceſſit de Iudaea, et uenit in Galilęā, ſed et Marcus ſimul: Poſteaq̄, inqt, traditus eſt Iohānes, uenit in Galilęā. Lucas ỽo etiā priuſq̄ incipiat aliqd de actibus referre Ieſu, dicit: qa adiecit Herodes ſup oīa mala q̄ geſſerat, et cōcluſit Iohānē

in car-

in carcere, qā inquā ab his hęc uidebantur omissa, rogatus dicit Iohānes apostolus, ut ea quæ prætererāt priores, ante traditionē Iohānis saluatoris gesta cōscriberet, & ideo dicit in Euāgelio suo: Hoc fecit initiū signorꝫ Iesus. Et iterꝫ in alio loco indicat, dicens: Nondū eñ Iohannes erat missus in carcerē. Ex quibus constat, q̄d ea anteq̄ Iohannes traderetur, q̄ a Iesu fuerāt gesta describit, & ideo siquis diligētius hæc cōsideret, euidenter inueniet, non sibi Euangelia dissonare, sed alterius tpis gesta esse quę scribit Iohānes: alterius uero quæ cęteri. Vnde qa natiuitatem secundum carnē Saluatoris, uel Matthęus, uel Lucas descripserāt, reticuit hęc Iohannes et a theologia atq̧ ab ipsa eius diuinitate, sumpsit exordiū: q̄ pars sine dubio ipse uelut eximio per sanctū spūm reseruata est. Cuius qdem Iohānis, inter alias uirtutes, magnitudo signorꝫ hæc fuit. Mutauit in aurū syluestres frondiū uirgas, littoreaq̧ saxa in gēmas. Item gemmarꝫ fragmina, in propriā reformauit naturam. Viduā q̄q̧ ad precē populi suscitauit, ac rediuiuum iuuenis corpus reuocata aīa reparauit, bibens lethiferū haustum non solū euasit periculū, sed eodē prostratos populo, in uitę reparauit statū. Iuuenē etiā quem puerū elegantē, cuidā episcopo cōmendauerat, sed minime is eius disciplinis acquiescens, in tm̄ p incrementa malorꝫ flagiriosus effectus, ut oēs illos qui prius magistri criminū illi fuerant, discipulos faceret, & latronū atq̧ prædonum dux et uiolētus princeps existeret. Quē mirabiliter, ut Eusebius refert, ad ecclesiā reuocat apostolus: & indesinēter pro eo orationes fundēs, & cū ipso pariter ducēs crebra ieiunia: indulgentiā a deo, quam ei pollicitus fuerat expetebat. Sed & uarijs sermonum cōsolationibus, uelut quibusdā præcantationibus, efferos & exterritos eius aīos mitigabat: nec prius abstitit, q̄ eum in oībus emendatum etiam ecclesiæ pręfecerit, prębens per hoc magna exēpla ueræ pœnitentiæ, & documētum ingens nouæ regenerationis, atq̧ insignia quędam, et tropęa uisibilis in eo resurrectionis ostendēs. Hic aūt anno LXVII. post passionē dn̄i saluatoris sub Traiano principe longo iam uetustatis senio fessus: cum diē transmigrationis suę imminere sibi sentiret, iussisse ferē effodere sibi sepulchrum atq̧ inde uale dicēs fratribus facta oratione uiuēs tumulū introiuit. Deinde in eo tanq̄ in lectulo requeuit. Vnde accidit, ut qdam eum uiuere asserāt, nec mortuū in sepulchro, sed domiētem iacere cōtendant: maxime pro eo q̄d illic terra sursum ab imo scaturiens, ad superficiem sepulchri cōscendit: & quasi flatu quiescentis deorsum adsuperiora puluis ebulliat. Quieuit autem apud Ephesum, VI. Kalend. Ianu.

De Clemente & eius uirtutibus, qui sub Traiano passus est. Cap. X.

QVa tempestate dum hostis antiquus oīm bonorꝫ inimicus, inuidens saluti hoīm, dolens fidē ueritatis ac religionis cultū uniuersum illustrasse orbē: qua de re Traianū iam p̄fatum principem ad insequēdos ueri luminis pędicatores, ac cultores extirpandos incitauit. Sub q̄ p uniuersum orbē Romanū, multi clara cōfessione Christi coronati sunt, ex qbus aliquorꝫ memoriā huic operi inserere libuit.

Itaq̧

Itaq; Clemens, de quo apostolus Paulus ad Philippẽses scribens, ait: Cum Clemente & cæteris cooperatoribus meis, quorum nomina scripta sunt in libro uitæ, quartus post Petrum Romę eps, siquidẽ secundus Linus fuit, tertius Anacletus fuit: tñ & sunt pleriq; Latinorum qui secundum post Apostolum fuisse putent Clementem. Scripsit ex persona Romanæ ecclesiæ ad ecclesiam Corinthiorum, ualde utilem epistolã, & q̃ in nõnullis locis etiã publice legitur. Quę mihi uidetur characteri epistolæ, quę sub Pauli noĩe ad Hebræos fertur cõuenire. Sed & multis de eadẽ epistola nõ solũ sensibus, sed iuxta uerborum quoq; ordinẽ abutitur: oĩno grandis in utraq; similitudo est. Fertur & secunda eius noĩe epistola, quæ a ueteribus reprobatur, & disputatio Petri & Appionis, lõgo sermone cõscripta: quã Eusebius in tertio Ecclesiasticæ historię uolumine coarguit. Idem nanq; fidelissime apostolicam doctrinã beatissimus Clemens est sequutus. Postq̃ uero sedem episcopalẽ Romanæ Ecclesiæ tenuit, ab oĩbus diligebatur, nõ solum Christianis propter insignia uirtutũ & excellentiam doctrinæ optimorum q; morum mansuetudinem & largitatẽ: sed etiã a Paganis & Iudæis. Qui plurimis prædicationũ floribus ac uirtutibus pollens, Domicillã uirginem neptem Domitiani principis, spõsam Aureliani Imperatoris, Neruę amici credentẽ in Chro sacro uelamine, ad integritatis perseuerantiã cõsecrauit: pro qua confessione exilio est dãnata. Theodorã uero Sisinnij potentis ac nobilis uiri cõiugẽ cõuersam a simulachris, deo castitatis propositũ profiteri docuit, per quã etiã iuxta Apostoli uocẽ fidelem cõiugem & ipse Sisinnius cõuersus est ad fidẽ Christi, q̃uis prius zelo cõuersæ uxoris, cæcitatẽ & surditatem incurrisset. Sed per fidẽ mulieris & beati Clemẽtis intercessionẽ, restituta sunt ei oĩa corporis officia: & baptismatis gratiã est cõsecutus. Cõputati sunt aũt hi q cũ eo baptizati sunt uiri cũ mulieribus et infantibus quadringẽti uiginti tres. Per hũc aũt Sisinnium, multi nobiles & Imperatoris amici, cõuersi sunt ad Christũ. Igitur idolorum custodes, uidẽtes innumerabilẽ multitudinem Christo credere, magno liuore iacti, cõmouerũt patronos regionũ: & data eis pecunia, seditionẽ noĩ Chriano excitauerunt. Quã ob causam in exiliũ B. Clemẽs detrusus est, trãs mare Põticũ in eremo q̃ adiacet ciuitati Cersonæ, prouinciæ Lycię: ubi ad duo milia ad secãda saxa Christianos, diuturna relegatione damnatos inuenit. Et cũ multa eis cõsolationis & patientiæ uerba intimasset: didicit ab eis q̃d a sexto miliario aquã sibi humeris apportarẽt. Tũc sanctus Clemens dixit: Oremus dñm Iesum, ut confessoribus suis fontis in isto loco uenas aperiat: & q percussit petrã in mõte Sina, & fluxerũt aquæ in satietatem: ipse nobis laticẽ affluentẽ aperiat. Cumq; oratiõe cõpleta hinc inde circũspiceret, uidit agnũ stantem: qui pede dextro erecto, quasi locum sancto Clemẽti ostẽderet. Tunc S. Clemẽs intelligens dñm Iesum Christũ esse, quem solus respiceret, & prępter ipsum alius nõ uideret: perrexit ad locum, & dixit: In noĩe patris & filij & spiritus sancti, in isto loco percutite. Sed cum omnes per gyrum rastris effoderẽt, & non ipsum locum, in quo

agnus stabat contingerent: accepto breui sarculo S. Clemẽs, leui ictu locum sub pede agni percutiens, fontem affluentibus uenis ornatũ aperuit. Qui subito impetu euomẽs fluuium fecit. Tunc uniuersis gaudentibus beatus Clemens responsorium dixit: Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Ad istã autem famam confluxit omnis prouincia: & uenientes uniuersi ad doctrinã sancti Clementis, conuertebantur ad dñm Iesum Christum: ita ut in die una quingentę animę seu amplius baptizati in noĩe patris & filij & spiritus sancti, perfecti in fide Christiana abscederent. Per totam autem prouinciam intra unum annum a credentibus LXX. & V. ecclesiæ fundatæ sunt: & oĩa templa dirupta sunt, omniaꝗ idola confracta. Post annos autem tres, paganis insistentibus iam ambitiosa relatio cucurrit ad imperatorem Traianum, ut diceretur ibi per Clementem innumerabilem Christianorum populum accreuisse. Et missus est quidam Arsidianus nomine, qui multos Christianorꝝ diuersis poenis occiderat. Et dũ uideret Arsidianus omnes gaudentes ad passionem accedere, cessit multitudini: & solum Clementem episcopum cogebat ad sacrificandum. Et cum uideret illum sic fixum in dño, ut penitus moueri nõ posset, dixit ad suos: Perducatur ad mare, & ligetur ei ad collum ancora & præcipitetur in medio mari: ut non possint populi Christiani, hunc pro deo colere. Quod cum factum fuisset: omnis multitudo Christianorum flebat. Et flentibus illis, dixerunt Cornelius & Phoebus discipuli eius: Omnes unanimes oremus, ut ostẽdat nobis dñs martyris sui exuuias. Orãtibus autem populis, recessit mare in sinu suo, per tria fere milia. Et ingressi per siccum populi, inuenerunt in medio in arca saxea corpus sancti Clementis positum: ita ut ancora cum qua missus est, iuxta eum esset posita. Reuelatum est autem discipulis eius, ut non inde tollerent corpus eius. Quibus etiã hoc intimatum est quod om̃i anno die passionis eius, recedat mare per VII. dies aduenientibus, & siccum iter præbeat. Quod ad laudem nominis sui facit dñs fieri, usꝗ in hodiernum diem. Hoc autem ut factum est, omnes gentes per gyrum crediderunt in Christum. Idem nanꝗ beatissimus Clemens, suis refert scriptis: qualiter ad fidem perueniret Christi: & discipulus Petri, ac indiuiduus comes fieret. Ait enim inter cætera: Dum esset mihi comes optima immortalitatis cupido, ut post rerꝝ exitus docuit, & gratia dei omnipotentis ostendit, hæc me animi intentio ad inquisitionẽ ueritatis, & ad agnitionem ueræ lucis adduxit. Cum his ego cogitationis meæ ęstibus agitarer: fama quidem sensim in imperio Tyberij Cæsaris, initio ex orientis partibus sumpto, peruenit ad nos: & per singula conualescens, uelut a deo bonus quidam nũtius missus, uniuersum replebat orbem: nec patiebatur diuinam uoluntatem silentio tegere. Diffundebatur ergo per singula loca, quod esset in Iudæa quidam, qui regnum dei euangelizaret Iudæis: idꝗ percepturos diceret eos qui mandatorum suorum & doctrinæ instituta seruassent: ut autem sermo eius fide dignus ac diuinitatis plenus esse crederetur, uirtutes multas & signa efficeret. Deniꝗ in urbe per loca conuẽtus fieri cœpit, & de hoc

sermo

ſermone tractare: quiſnam eſſet is qui apparuit, qui uelut a deo hominibus detuliſſet nuntium: donec ſub eodem anno, uir quidam aſtans in urbis loco celeberrimo proclamaret ad populum, dicens: Audite me o ciues Romani, filius dei adeſt in partibus Iudeæ, promittens omnibus uolentibus audire ui tam æternam: ſi qui tamen ſecundum uolũtatem eius actus ſuos direxerint. Propter quod conuertimini a malis ad bona, & a temporalibus ad æterna: agnoſcite unum deum eſſe, cœli terræq́ꝫ rectorem: in cuius eſtis aſpectibus uos, qui iniuſte mundum eius habetis. Sed ſi conuertimini & agitis pœniten tiam, ad futurum ſeculum uenientes, & æterni effecti, ineffabilibus eius bo- nis perfruemini. Erat enim uir iſte qui hæc loquebat̃, natione Hebræus, no- mine Barnabas: qui ſe etiam unum ex diſcipulis eius eſſe dicebat: miſſumq́ꝫ ad hoc, ut hæc uolentibus indicaret. Quibus ego auditis cum reliqua multi- tudine ſequi eum cœpi, & audire quæ diceret: intelligebam ſane quod ſimpliciter & abſq́ꝫ ullo docẽdi fuco quæ audiſſet a filio dei, uel uidiſſet, ex poneret. Tunc ſecutus Barnabam ab urbe, ueni Cęſaream: ibiq́ꝫ reperto Pe tro a quo benigne ſuſceptus, & cuius prædicationib. ac uirtutibus magnis, honeſtare & ſanctitate delectatus, exinde per ſingulas quaſq́ꝫ urbes in præ dicationis ſermone comes ei in omnibus fui, uſq́ꝫ dũ ueniret in diebus Clau dij Cæſaris, id eſt, ſecundo anno regni eius poſt epiſcopatum Antiochenſis eccleſiæ, ab Antiochia in urbem Romam, ad expugnandum Simonem ma gum. De cuius initio conuerſionis, hæc ſufficiant huic operi.

De Simeone Cleophæ filio, ac de Ignatio Antiochenæ eccleſię epiſcopo, qui ſub Traiano paſſus eſt. Cap. XI.

QVO in tempore etiam Simeon Cleophæ filius, quem ſecundũ Hieroſolymis ordinatum epiſcopũ ſupra docuimus: per mar- tyrium carnis uinculis reſolutus eſt. Horum aſtipulator ipſe il- le eſt Egeſippus, quem iam produximus teſtem. Is ergo refert quod a quibuſdam hæreticis accuſatus ſit ſupradictus uir tanquam Chriſti anus, et multis ſupplicijs afflictatus per multos dies: ita ut etiam iudex ipſe cum amicis ſuis de eius patientia miraretur, & ad ultimum iuberet ſimili cũ quam dominus pertulit paſſione uitam finire, cum eſſet annorꝫ CXX. ſub Traiano Cæſare apud Atticum conſularem. Quod autem Simeon fuerit unus ex ipſis adiutoribus domini, uel longæuitas eius indicio eſt, uel euange liorum fides, ubi etiam mater eius Maria Cleophæ uxor fertur. Qua tem peſtate Ignatius Antiochenæ eccleſiæ tertius poſt Petrum epiſcopus: per- ſecutionem cõmouente Traiano, damnatus ad beſtias Romam uinctus mit titur. Cumq́ꝫ nauigans Smyrnam ueniſſet, ubi Polycarpus auditor Iohan- nis Apoſtoli erat: ſcripſit unam epiſtolam ad Epheſios, alteram ad Magne ſianos, tertiam ad Tralleſes, quartam ad Romanos. Et inde egrediens, ſcri pſit ad Philadelphinos, & ad Phinerneos, & proprie ad Polycarpum: com mendans illi Antiochẽſem eccleſiã, in qua & de euãgelio quod ab Hierony mo tranſlatũ eſt, ſub perſona Chriſti ponit teſtimoniũ, dicens: Ego uero &

post resurrectionem in carne eum fuisse scio & credo: quia scio, & qn̄ uenit ad Petrum & ad eos qui cū Petro erant, dicēs eis: Ecce palpate me & uidete, quia nō sum dæmonium incorporale. Et statim tetigerunt eum & crediderunt. Dignum aūt mihi uidet̄, quia tanti uiri fecimus mentionē, de epistola eius quā ad Romanos scripsit, pauca ponere. De Syria usq; Romam pugnaui ad bestias in mari & in terra, nocte & die: ligatis cum decem leopardis, hoc est militibus, qui me custodiunt. Quibus & cū benefeceris, peiores fiunt: iniquitas autem eorꝫ, mea doctrina est: sed nō idcirco iustificatus sum utinā fruar bestijs quæ mihi præparatæ sunt. Quas & oro ueloces mihi esse ad interitū, & illiciā ad comedendū me: ne sicut aliorꝫ martyrꝫ non audeant corpus meū attingere. Quod si uenire noluerint, ego uim faciā, ego me ingerā ut deuorer. Ignoscite mihi filioli, quid mihi prosit ego scio: quia nunc incipio esse discipulus Christi, nihil de his q̄ uidentur desiderans, ut Christū Iesum inueniam. Ignis, crux, bestiæ, confractio ossiū, membrorꝫq; diuisio, & totius corporis cōtritio, et tormenta diaboli in me ueniant, tm̄ ut Christo fruar. Cumq; iam damnatus esset ad bestias, & ardore patiēdi rugientes audiret leones. Frumētum, inquit, Christi sum, dentibus bestiarꝫ moliar, ut panis mundus inueniar. Passus est anno undecimo Traiani: reliquiæ corporis Antiochię iacēt, extra portam Daphniticam in cimeterio. Igitur Egesippus refert, quod usq; ad hæc tempora uirgo munda & immaculata permāsit ecclesia: corruptoribus ueritatis, & diuini uerbi temeratoribus aut nusquā oīno extantibus, aut etiam si qui forte fuerant, in occultis & abditis terræ delitescētibus. Vt uero apostolorum chorus & omnis illa ætas, quę a domino susceperat uiuæ uocis auditum, de hac luce discessit, tum uelut in uacuā domum falsæ doctrinæ impius se error immersit, & tanquam ubi nullus iam diuini census defensor existeret, nudato, ut aiunt, capite, corripiētes arma mēdacij, oppugnare apostolicam ueritatem nituntur. Sed istud bellum intrinsecus gerebatur, persecutionum uero extrinsecus pondus urgebat ecclesiā. Vnde & immensæ cateruæ martyrum quotidie iugulabantur.

De Hadriano principe, & quæ sub eo gesta sunt. Eo tempore Quadratus & Aristides seu Agrippa doctores fuerunt. Cap. XII.

HElius Hadrianus consobrinæ Traiani filius, duodecimus ab Augusto principatum adeptus, imperauit annis XXII. Hic Græcis literis impensius eruditus, Atheniensium studia moresq; hausit. Qui in omnibus disciplinis instructus, ita ut canēdi, psallendi, medendi, pingendi scientiam haberet: & omnia quæ uellet ex metallo & marmore fingendi. Qui dum esset musicus, arithmeticus, geometricus, acer nimis ad lacessendum pariter & respondēdum: omnes prouincias peragrās, subuersam a Romanis Alexandriam publicis restaurauit impensis. Tributa urbium plurima relaxauit, chartis publice incensis, a tributis liberos fecit plurimos. Atheniensibus leges petentibus, ex Draconis & Solonis reliquorumq; libris iura cōposuit. Eo tp̄e Iudæi in arma uersi, Palestinā depopulati

pulati sunt: tenente prouinciam Timo Rufo, cui ad opprimendos rebelles Hadrianus misit exercitũ. Hic Hadrianus per Quadratum discipulũ apostolorũ & Aristiden Atheniensem, uirũ fide & sapientia plenũ, & per Serenum Granium legatum, libris de Christiana religione cõpositis instructus atq; eruditus: præcepit per epistolam ad Minutium Fundanum proconsulem Asiæ datã, ut nemini liceret Christianos, sine obiectu criminis aut probatione damnare. Idemq; continuo pater patriæ in Senatu ultra morem maiorũ appellatur, & uxor eius Augusta. Is tamẽ tãtæ eruditionis Imperator, nec caruit uitijs, qui in amore puerorũ continens minime fuit. Vnde & Antinoum puerum eximiæ pulchritudinis intantum dilexit: ut ei templa & sacerdotes constitueret, & urbem ex eius nomine uocitarēt. Traiani quoq; inuidens gloriæ, de Assyria, Mesopotamia, Armenia, quas ille prouincias fecerat, reuocauit exercitus. Etenim cum insignes & plurimas ędes Athenis fecisset, agonem edidit, bibliothecamq; miri operis extruxit. Hadrianus enim rempublicam iustissimis legibus ordinauit: bellum contra Sauromatas gessit & uicit. Iudæos sane perturbatione scelerũ suorum exagitatos, & Palestinam prouinciam quondam suam depopulantes, ultima cęde perdomuit, ultusq; est Christianos. Cochebas nanq; dux Iudaicæ factionis, nolentes sibi Christianos aduersum Romanum militem ferre subsidium, oĩmodis cruciatibus necat. Bellum Iudaicum, quod in Palestina gerebatur, finẽ accepit: rebus Iudæorũ penitus oppressis. Ex quo tempore etiam introeundi eis Hierosolymam licentia ablata est. Primum D E I nutu, sicut prophetæ uaticinati sunt: deinde Romanis interdicentibus, Christianis tantum ciuitate permissa: quam ipse in optimum statum murorũ extructione reparauit & Heliam Hadrianus uocari de prænomine suo pręcepit: et in fronte eius portę, qua Bethlehem egrediẽ, sus sculptus in marmore, significãs Romanæ potestati subiacere Iudæos. Igitur usq; ad hoc tempus excidij, quo Iudæi iterũ deficiẽtes, a Romanis magnis rursum p̄lijs subiugati sunt, ac pene deleti, Hierosolymis XV. episcoporũ successiones tradunt esse decursas: eo quod ualde ad breue tempus mortis celeritate prærepti sacerdotio, singuli quiq; perfuncti. Quos oẽs aiunt Hebræos antiquæ originis extitisse, & scientiam fideliter recepisse: & ideo incunctanter ab his qui poterant de fidei merito iudicare, sacerdotio quoq; uisos esse dignissimos: quippe cum oĩs tunc ecclesia, ex Hebræis fidelibus coaceruata, firmataq; uideretur: incipientibus ab apostolis, & perdurãtibus usq; ad illud tempus excidij. Igitur quia sub idem tẽpus assumi episcopos ex circũcisione cessatum est: necessarium uidetur, oẽs a primo usq; ad id tempus enumerare pariter sacerdotes. Primus itaq; Iacobus, q dñi frater est noĩatus: post hunc Simeon electus est: tertius Iustus: Zachæus quartus: deinde Tobias qntus: & Beniamin sextus: ac septimus Iohannes: tum Matthias, quem Philippus excepit: cui decimus Seneca subrogatus est: Iustus exinde: ac duodecimus Leui: post hunc Effrem: inde decimusquartus Ioseph, ac ultimus oĩm Iudas. Isti sunt fere omnes, qui Hiero

rosolymis episcopi ab apostolis ad illa usq; tempora, quę superius designauimus, plebi illi ex circumcisione præfuerunt. Tunc Hierosolymis primus ex gentibus cōstituitur episcopus Marcus, cessantibus his qui fuerant ex circumcisione. Ergo Hadrianus morbo intercutis aquæ, apud Baias moritur, maior sexagenario. Igiť sub Hadriano prædicto principe, Quadratus apostolorum discipulus, Publio Athenarum episcopo ob Christi martyriū coronato, in locum eius constituitur: & ecclesiam grandi terrore dispersam, fide & industria sua congregat. Cumq; Hadrianus exegisset hyemē in Athenis inuisendo Eleusinā, & omnis pene Græciæ sacris initiatus, dedisset occasionem his qui Christianos oderāt, absq; præcepto Imperatoris uexare credentes: porrexit ei librum pro nostra religione compositum, ualde utilem, plenum rationis & fidei, & apostolica doctrina dignum: in quo & antiquitatem suæ ætatis ostendens, ait plurimos a se esse uisos, qui sub deo uarijs in Iudæa pressi calamitatibus sanati fuerant, & q mortui erāt surrexerant. Aristides Atheniēsis philosophus eloquētissimus & sub pristino habitu discipulus Christi, uolumen composuit nostri dogmatis rationem continens. Eo tēpore quo & Quadratus Hadriano principi dedit, id est, Apologeticū pro Christianis: quod usq; hodie perseuerans apud Philologos ingenij eius indicium est. Quibus diebus Granius Serenus legatus, uir adprime nobilis, literas ad Imperatorem misit: iniquum esse dicens, clamoribus uulgi, innocentium hominum sanguinem concedi: & sine ullo crimine nominis tantum et sectæ reos fieri. Quibus commotus Hadrianus, Minutio Fundano procōsuli Asię scribit, sine obiectu criminum Christianos non condemnandos: cuius epistolæ usq; ad nostram memoriam durat exemplum. Tunc enim Basilides hęresiarches in Alexādria commoratur: a quo gnostice secte nuncupatur. Quo tempore Agrippa cognomento Castoris, uir ualde doctus, aduersum XXIIII. Basilidis hæretici uolumina, quæ in euangeliū confecerat, fortissime disseruit: prodens eius uniuersa mysteria, et prophetas enumerās, Barchaban & Barchon aliosq; qui nunquam extiterant, sed ad terrorem audientium, aliaq; etiam barbara nomina commentatus est, sectatoresq; suos ad morem Pythagoricum docuit quinquennio silere.

De gestis Antonij Pij, & de Iustino sui temporis doctore. Cap. XIII.

ANtonius cognomēto Pius, decimustertius ab Augusto imperator creatus: cū liberis suis Aurelio et Lucio XX. & nō plenis tribus annis rēpub. gubernauit. Iste ab Hadriano in filiū adoptatus cuius gener fuerat, tātę bonitatis in principatu, ut haud dubio sine exēplo uixerit: quis eū Numę cōtulerit ętas sua, cū orbē terrę nullo bello p annos xxiij. authoritate sola rexit: adeo tremētib. eū atq; amātib. cūctis regibus nationibusq; et ppł'is, ut parētē seu patronū magis q̄ dn̄m impatorēue putarēt, oēsq; in morē cœlestiū propitiū optātes, de cōtrouersijs inter se iudicē poscerēt. Quin etiā Indi, Bactri, Hircani, legatos ad eū misere, iustitia tāti impatoris cōgta. Adeo trāqlle et sctē ī impio uixit, ut merito pius et pr̄

patrię

patriæ noĩatus sit. Huius aũt tpibus Valẽtinus hæresiarches, & Cerdo magister Marcionis Romã uenerunt, & hæretici ac sanctæ religionis inimici declarãtur. Verũ Iustinus philosophus librum pro Christiana religione cõpositum Antonio tradidit, benignumq; eum erga Christianos homines fecit. Antonius ad XII. ab urbe lapidem morbo correptus interijt.

De gestis Marci Antonini & fratris eius Aurelij Commodi, qui aliquamdiu simul regnauerunt. Cap. XIIII.

MArcus Antoninus Verus, XIIII. ab Augusto, regnũ cum Aurelio Commodo fratre suscepit, mansitq; in eo annos XVIIII. Hi primi rempublicam æquo iure tutati sunt. Bellum deinde cõtra Parthos admirabili uirtute & felicitate gesserunt. Marcus Antoninus Verus ad id bellum profectus est. Vologesus enim rex Parthorum, graui eruptione Armeniam, Coppadociam Syriamque uastabat. Sed Antoninus per strenuissimos duces, magnis rebus gestis, Seleuciã Assyriæ urbem super Hidaspen fluuium sitam, cum CCCC. milibus hoĩm epit, & cũ fratre de uictoria Parthica triumphauit: ac non multo post cum fratre in uehiculo sedens, casu morbi, quem apoplexin Græci uocant, suffocatus interijt. Eo defuncto, Marcus Antoninus solus reipublicæ præfuit. Sed in diebus Parthici belli persecutiones Christianorum, quarta iam post Neronem uice, in Assyria & in Gallia graues præcepto eius extiterũt, multiq; sanctorum martyrio coronati sunt. Secuta est lues plurimis infusa prouincijs, totamq; Italiam pestilentia tanta uastauit, ut passim uillæ, agri atq; oppida sine cultore atq; habitatore deserta, in ruinas syluasq; concesserint. Exercitum uero Romanum cunctasq; legiones per longinqua late hyberna dispositas, ita consumptas ferunt, ut Marcomannicũ bellum, quod continuo exortum est, non nisi nouo delectu militum, quem triennio iugiter apud Carnutium Marcus Antoninus habuit, gestum fuisse referatur. Hoc quidem bellum prouidentia dei administratum esse, cum plurimis argumẽtis constat, tum præcipue epistola grauissimi ac modestissimi Imperatoris declaratum est. Nam cum insurrexissent Gentes immanitate barbaræ, multitudine innumerabiles, hoc est, Marcomãni, Quadi, Vuandali, Sarmatæ, Sueui, atq; omnis pene Germania, & in Quadorum usq; fines progressus exercitus circumuentusq; ab hostibus propter aquarum penuriam præsentium, sitis magis quam hostis periculum sustineret, ad inuocationem nominis CHRISTI, quam subito magna fidei constantia, quidam milites effusi in preces palam fecerunt, tanta uis pluuiæ effusa est, ut Romanos quidem largissime ac sine iniuria refecerit, Barbaros autem crebris fulminum ictibus perterritos, præsertim quum plurimi eorum occiderentur, in fugam coegerit. Quorum terga Romani usque ad internitionem cædentes, gloriosissimam uictoriam, & omnibus pene antiquorũ titulis prę ferendam, rudi paruoq; militum numero, sed potentissimo CHRISTI auxilio reportarunt. Extare etiam nunc apud plerosq; dicuntur literę Imperatoris

maximus doctor, deorūq; subuersor. Ille autem per gloriosam confessionem igni traditus est. Cumq; flamma ingens reluxisset, & in modū cameræ curuata specie, quasi ueli nauis uento sinuati supra corpus martyris stetisset, uidentes scelerum ministri igni corpus non posse consumi, iusserunt propius accedere confectorem, & corpus cui ignis cesserat mucrone transfodere.

De Iustino philosopho, quantū pro defendendo Christianismo laborarit, & quàm insignia monumenta reliquerit. Cap. XVI.

IVstinus philosophus, habitu quoque philosophorum incedens, de Neapoli urbe Palestinæ, patre Prisco Bacchio, pro religione Christi plurimum laborauit: intantum ut Antonino quoque Pio & filijs eius, & senatui librum contra Gentes scriptum daret, ignominiamq; crucis non erubesceret: & alium librum successoribus eiusdem Antonini, Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo. Extat eius & aliud uolumen contra Gentes, ubi de dæmonum quoque natura disputat: & quartus aduersum Gentes, cui titulum prænotauit, Psaltes, & alius de monarchia dei, & alius liber quem prænotauit, Psaltem, & alius de anima, & dialogus contra Iudæos, quem habuit cōtra Triphonem principem Iudæorum. Sed & contra Marcionem insignia uolumina, quorum Irenæus quoq; in quinto aduersus hæreses libro meminit. Et alius liber cōtra omnes hæreses, cuius facit mentionem in Apologetico, quem dedit Antonino Pio. Hic cum in urbe Roma haberetur, & Crescentem Cynicum, qui multum aduersum Christianos blasphemabat, redargueret gulosum & mortis timidum, ac philosophiæ præuaricatorem, luxuriæq; & libidinis sectatorem: ad extremum studio eius & insidijs accusatus, quod Christianus esset, pro Christo sanguinem fudit.

Egesippus Ecclesiasticæ historiæ scriptor, qua ætate floruerit. Cap. XVII.

EGesippus uicinus apostolorum temporibus, & omnes a passione domini usq; ad suam ętatem ecclesiasticorum actuum historias texens, multaq; ad utilitatem legentium pertinentia, hinc inde congregans, quinq; libros composuit sermone simplici: ut quorum uitam sectabatur, dicēdo quoq; exprimeret. Asserit se uenisse sub Anaceto Romam, qui decimus post Petrum episcopus fuit, & perseuerasse usq; ad Eleutherium eiusdem urbis episcopum, quia Neceti quondā discipulus fuerat. Præterea aduersum idola disputans, quo primum errore cōcreuissent, subtexuit historiam: ex qua ostendit, qua floruerit ætate. Ait enim: Tumulos mortuis templaq; fecerunt, sicut usq; hodie uidemus: e quibus est Antinous seruus Hadriani Cæsaris, cuius & gymnasicus agon exercetur in Antino ciuitate, quā ex nomine illius condidit, & prophetas statuit in eius templo. Antinoum autem in delicijs habuisse Hadrianus Cæsar scribitur. Melito Asianus Sardiensis episcopus, librum Imperatori Marco Antonino Vero pro Christiano dogmate dedit. Scripsit quoq;

quoq; & alia, de quibus ista sunt quæ subijciemus. De Pascha libri duo, de uita prophetarum liber unus, de die dominica liber unus, de fide liber unus, de plasto liber unus, de sensibus liber unus, de anima & corpore liber unus, de baptismate liber unus, de ueritate liber unus, de generatione Christi liber I. de prophetia sua liber unus, de amore donorum, de philoxenia liber unus, & alius liber q clauis inscribit. De diabolo liber unus, de Apocalypsi Iohãnis liber unus, Exceptorum testimoniorum æglogarum libri sex. Huius elegans & declamatoriũ ingenium Tertullianus in septem libris quos scripsit aduersum ecclesiam pro Montano cauillatur, dicens eum a plerisque nostrorum prophetam putari. Theophilus sextus Antiochenę ecclesię episcopus, sub Imperatore Marco Antonino Vero, librum contra Marcionẽ composuit, qui usq; hodie extat. Feruntur eius & ad Autolicum quatuor uolumina, & contra hæresim Hermogenis liber unus, & alij breues elegantesq; tractatus, ad ædificationem ecclesię pertinẽtes. Legi sub nomine eius euangelium, & in Prouerbia Salomonis commentarios, qui mihi cum superiorum uoluminum elegantia non uidentur congruere.

De Apollinari Hieropolis, & Dionysio Corinthi episcopis. Cap. XVIII.

APollinaris Asiæ Hieropolitanus episcopus, sub Imperat. Marco Antonino Vero floruit, cui insigne uolumen pro fide Christianorum dedit. Extant eius & alij quinq; aduersum gentes libri, & de ueritate duo, & aduersum Cataphrygas, tunc primum cum Prisca & Maximilla insanis uatibus incipiente Montano. Dionysius Corinthiorum ecclesiæ episcopus, tantæ eloquentiæ & industriæ fuit, ut non solum suæ ciuitatis & prouincię populos, sed & aliarum prouinciarum & urbium epistolis erudiret. E quibus est una ad Lacedæmones, alia ad Athenienses, tertia ad Nicomedienses, quarta ad Brethenses, & ad ecclesiã Amastrinam, & ad reliquas Ponti ecclesias, sexta ad Gnosianos & ad Philetum eiusdem urbis episcopum, septima ad Romanos, una quam scripsit ad Soterem episcopum eorum, octaua ad Erisophorã sanctã fœminam. Claruit sub Imperatore Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo. Pinitus Cretensis Gnosiæ urbis episcopus scripsit ad Dionysiũ episcopum Corinthiorum ualde elegantem epistolam, in qua docet non semper lacte populos nutriendos, ne quasi paruuli ab ultimo occupentur die: sed et solido uesci debere cibo, ut in spiritalem proficiant senectutem. Et hic sub Marco Antonino & Lucio Commodo floruit.

De Tatiano Encratitarum hæresiarcha. Cap. XIX.

TAtianus q̃ primũ Oratoriã docẽs, nõ paruã sibi ex arte rhetorica gloriã cõparauit, Iustini martyris sectator fuit, florẽs in ecclesia, q̃diu ab eius latere nõ discessit. Postea uero inflatus eloquẽtię tumore nouã cõdidit hęresim, q̃ Encratitarum dicitur, quã postea Seuerus auxit, a q̃ eiusdẽ partis hęretici Seueriani usq; hodie appellant̃. Porro Tatianus infinita scripsit uolumina, e q̃bus unus cõtra gẽtes florẽtissimus

extat

extat liber, qui inter omnia opera eius fertur insignis. Et hic sub Imperatore Marco Antonino Vero, & Lucio Aurelio Commodo floruit.

Catalogus quorundam orthodoxorum, qui contra Marcionistarum hæresim libros ædiderunt. Cap. XX.

PHilippus episcopus Cretensis idem urbis Gnostinę, cuius Dionysius in epistola sua meminit, quã scripsit ad eiusdẽ ciuitatis ecclesiã, pręclarę aduersum Marcionẽ ædidit librũ, qui tẽpibus Marci Antonini Veri, & Lucij Aurelij Cõmodi claruit. Musanus nõ ignobilis inter eos, qui de ecclesiastico dogmate scripserunt, sub Imperatore Marco Antonino Vero confecit librũ ad quosdã fratres, q de ecclesia ad Encratitarum hęresim declinauerãt. Modestus & ipse, qui sub Imperatore Marco Anto. Vero, & Lucio Aurelio eodẽ modo aduersum Marcionem scripsit librum, qui usq hodie pseuerat. Ferunt̃ sub nomine eius & alia multa, sed ab eruditis quasi repudiantur. Tardesanes in Mesopotamia clarus habitus est. Qui primum Valentini sectator, deinde confutator, nouã hæresim condidit. Ardens eius ingenium, in Syrorę lingua disertissimus & uehemẽs dialecticus fuit. Scripsit infinita aduersus oẽs pene hęreticos, qui ætate eius pullulauerant. In quibus clarissimus ille & fortissimus liber est, quem Marco Antonino de fato ædidit, & multa alia sub persecutiõe uolumina, quę sectatores eius de Syriaca lingua uerterunt in Græcam. Si autem tanta uis & fulgor est in interpretatione, quantum putamus in sermone proprio?

Cataphrygarum hæresis quo tempore exorta sit. Cap. XXI.

IGitur sub prǣfato principe plurimi in Gallia gloriose ob nomen Christi interfecti, quorum usq in præsentem diem condita libris certamina perseuerant. Qua tempestate etiam pseudoprophetia, quę Cataphrygarum hæresis nominatur, accepit exordium, authore Montano & Priscilla insanis uatibus. Quibus etiam diebus Lucius Britannię rex missa ad Eleutherium Romæ episcopum epistola, ut Christianus efficeretur impetrat. Eo itaq tempore Fronto orator insignis habebatur, qui Marcum Antoninũ prædictum principem latinis literis erudiuit.

De Commodi Imperatoris incommodis gestis, & de his qui sub eo floruerunt doctoribus. Cap. XXII.

LVcius Antoninus Commodus XV. ab Augusto, patri successit in regnum, mansitq in eo annos XIII. aduersus Germanos bellũ feliciter gessit. Cæterum per omnia luxuriæ & obscenitatis dedecore deprauatus, gladiatorijs quoq armis sæpissime depugnauit, & in amphitheatro feris sese frequenter obiecit. Interfecit etiam q̃plurimos senatores, maximeq̃s animaduertit nobilitate industriaq excellere. Flagitia regis, pœna urbis insequiur. Nam fulmine Capitoliũ ictũ ex quo facta inflammatio, bibliothecã illam maiorę cura studioq compositam, ędesq alias iuxta sitas rapaci turbine cõcremauit. Deinde aliud incẽdiũ postea Romę exortũ, ędẽ uestę ac palatiũ plurimã qurbis partẽ solo coęquit

Commodus cunctis incõmodus in domo Vestiliani strangulatus interisse fertur: hostis generis humani etiam uiuus iudicatur. Hic qualis futurus esset in ipso primordio ostendit. Nam cum in supremis moneretur a parente, attritos iam Barbaros ne permitteret uires recipere: responderat ab incolumi q̃uis paulatim negotia perfici posse, a mortuo nihil. Inter cætera Commodus imperator, Colossi capite sublato, suæ imaginis caput ei iussit imponi. Qui tamen persecutionem in Christianos exerceri nõ censuit. Sub quo pax ecclesijs per omnem terram propagatur: sermo domini ex omni genere hominum ad agnitionem ac pietatem dei summi animas congregabat. Deniq; & in urbe Roma multos ex illis illustribus & prędiuitibus uiris, cũ liberis & coniugibus ac propinquis, atq; omni pariter familia sociauit ad fidem. Sed hoc non æquis oculis ille antiquus salutis humanæ hostis aspexit. Continuo deniq; aggreditur uarijs nostros machinis impugnare, unde plures excitauit hæreticos. Sub quo etiam principe Victor XIIII. Romanæ urbis episcopus, super quæstione Paschæ alia quædam scribens opuscula, rexit ecclesiam annos decem. Irenæus Photini discipulus, qui Lugdunensem regebat ecclesiam in Gallia, a martyribus eiusdem loci ob quasdam ecclesiæ quæstiones legatus Romam, honorificas super nomine suo ad Eleutheriũ episcopũ perfert literas. Postea iam Photino propé nonagenario, ob Christi nomen martyrio coronato, in locum eius substituitur. Constat autẽ Polycarpi (cuius supra mentionem fecimus, sacerdotis & martyris) hunc fuisse discipulum. Scribit quinq; aduersum hæreses libros, & cõtra gentes uolumen breue, & de disciplina aliud, & ad Marcionem fratrem de apostolica prædicatione, & librum uariorum tractatuum, & ad Blastum de schismate, & ad Florinum de monarchia, siue quod deus non sit conditor malorum, & de octaua egregium, in cuius fine significans se apostolicorũ temporum uicinum fuisse, subscribit: Adiuro te qui transscribis istum librũ per dominum nostrum Iesum Christum, & per gloriosum eius aduẽtum, quo iudicaturus est uiuos & mortuos, ut cõferas postq̃ transscripseris, & emẽdes illum ad exemplar unde scripsisti, diligentissime. Hanc quoq; obtestationem similiter transferas ut inuenisti in exemplario. Feruntur eius ad Romanum Victorem episcopum de quæstione Paschæ epistolæ, in quibus commonet eum non facile debere unitatem collegæ scindere. Siquidem Victor multos Asiæ & Orientis episcopos, qui XIIII. luna cum Iudæis Pascha celebrant, damnandos crediderat. Qua sententia multas ecclesias, quæ a se desciuerant, ad cõcordiam pacis reuocauit. Floruit maxime sub Commodo principe, qui Marco Antonino Vero in imperio successit.

De Heluio Pertinace, & Iuliano eius interfectore. Cap. XXIIII.

IGitur post Commodum a Senatu creatus est senex Heluius Pertinax, decimus sextus ab Augusto, quinto mense q̃ regnare cœperat, Iuliani iurisperiti scelere in palatio occisus est. Fuit eñ doctor literarũ, quę a grãmaticis traduntur, blandus magis q̃ beneficus. Vnde cum græco noïe

Chrestologon

Chrestologon appellauere. Nunq̃ iniuria accepta ad ulciscendum ductus. Amabat simplicitatem communem. Huic mortuo diuini nomen decretum est. Ob cuius laudem ingeminantes ad uocis usq; defectum plausibus acclamauerunt. Pertinace imperante securi uiximus, neminem timuimus, patre pio, patre senatus, patre omnium bonorum. Eo imperante senatu obsecrante, ut uxorem suam Augustam & filium Cæsarem appellaret, contradixit, sufficere testatur, quod ipse regnaret inuitus. Iulianus, interfecto Pertinace, inuasit imperium, sed mox a Seuero, apud Pontem Maluium bello ciuili uictus & interfectus est, mense VII. postq̃ cœperat imperare: ita inter Pertinacem & Iulianum unus annus absumptus est. Idem Iulianus uir nobilis, iuris peritissimus: factiosus & præceps, auidusq; regni.

De Seueri virtute & gestis. Et quod illo imperante honores non sunt venditi. Cap. XXIIII.

SEuerus genere Afer, Tripolitanus ab oppido Lepti, qui se ex nomine imperatoris, quem occisum ultus fuerat, Pertinacem appellari uoluit, XVII. ab Augusto: destitutum adeptus imperium, XVII. annis tenuit. Hic natura seuus, multis semper bellis lacessitus: fortissime quidem Rempublicam, sed laboriosissime rexit. Pescennium Nigrum, qui in Aegypto ex Syria ad tyrãnidem spirauerat: apud Ciziců uicit et interfecit Iudæos & Samaritas rebellare conãtes, ferro uel cõpescuit uel coercuit: Parthos, Arabas, Adiabenosq; superauit. Quinta post Neronẽ persecutione, Christianos excruciauit: plurimiq; sanctorum per diuersas prouincias martyrio coronati sunt. Hanc prophanam in Christianos & ecclesiam dei præsumptionem Seueri, cœlestis ultio e uestigio acta subsequitur. Nam cõtinuo rapitur, uel potius retrahitur, in Galliam Seuerus e Syria, ad tertium ciuile bellum. Vnum iam enim Romæ aduersus Iulianum, aliud in Syria contra Pescennium gesserat, tertium Clodius Albinus Iuliani in occidendo Pertinacem socius, qui se in Gallia Cæsarem fecerat, suscitabat. Quo bello multum utrinq; Romani sanguinis fusum est: Albinus tamen apud Lugdunum oppressus & interfectus est. Seuerus uictor in Britannias defectu pene omnium sociorum trahitur: ubi magnis, grauibusq; prælijs sæpe gestis, receptam partem insulæ, a cæteris indomitis gentibus uallo distinguendam putauit. Itaq; magnum, firmissimumq; uallum crebris insuper turribus cõmunitum, per C.XXX. & duo M. passuum a mari ad mare reduxit: ibiq; apud Eboracũ oppidum morbo obijt. Ferunt de eo annalium scriptores, q͏̃ esset oĩm, qui ante eum fuerũt acerrimus ingenio, ac oĩa, quę intẽdisset, in finẽ perurgens, beneuolẽtia quo inclinasset mirabili ac perpetua, ad quærendũ diligens, ad largiendũ liberalis: in amicos, inimicosq; pariter uehemens. Hic nulli in dominatu suo permisit honores uenundari. Latinis literis sufficiẽter instructus, Græci sermonis eruditus, Punica eloquẽtia promptior. Reliqt II. filios, Bassianũ et Gethã, q̃r̃ Getha hostis publicus iudicatus, interijt. Bassianus Antoninus cognomine, assumpto regno potitus est.

De Aurelio Antonino,& eius actibus. Cap. XXV.

AVrelius Antoninus Bassianus,idemque Caracalla,XVIII.ab Augusto principatum adeptus est,mansitque in eo annis non plenis VII.Vixit patre asperior. Omnibus autem hominibus libidine intemperantior, qui etiam nouercam suam Iuliam uxorem duxerat. Hic fratrem suum Getham peremit,ob quam causam furore poenas dedit dirarum insectatione,quæ non immerito ultrices uocantur,a quo post furorem conualuit. Corpore Alexandri Macedonis conspecto, Magnum Alexandrum se iussit appellari: assentantium fallacijs eo perductus, uti truci fronte & ad leuum humerum cōuersa ceruice, quod more Alexandri notauerat, incederet. Qui Caracalla dictus est a ueste talari, qua indui plebem iusserat,ad se salutandum accedentem.Contra Parthos bellum moliens,inter Edissam & Charras,ab hostibus circumuentus,occisus est.

De Ophilo Macrino principe. Cap. XXVI.

POst hunc Bassianum XIX. ab Augusto Ophilus Macrinus, qui præfectus prætorij erat,cum filio Dia Dumeno inuasit imperium. Sed emenso anno continuo apud Archelaidem militari tumultu occisus est. Imperātibus Seuero & filio eius Antonino,quintam post Neronem in Christianos persecutionem fieri decernentibus, quinam illustres in nostro floruerint dogmate, uel martyrij palmam sint assecuti,quorum memoriam reperire licuit,breuiter adnotare curabo.

De doctoribus,qui sub prædictis principibus floruerunt. Cap. XXVII.

PAnthenus Stoicæ sectæ philosophus, iuxta quandā ueterem in Alexandria consuetudinem, ubi a Marco euangelista semper ecclesiastici fuere doctores,tantæ prudentię & eruditionis in scripturis quam in seculi literatura fuit: ut in Indiam quoque rogatus ab illius gentis populo, legatus a Demetrio Alexādrino episcopo mitteretur. Vbi reperit Bartholomęum de duodecim apostolis aduentum Christi iuxta Matthæi Euangelium prædicasse,quod Hebraicis literis scriptum reuertens Alexandriam secum attulit.Huius multi quidem in sancta scriptura extant cōmentarij. Sed multo magis uiua uoce ecclesijs profuit, docuitque sub Seuero principe & Antonino cognomēto Caracalla. Rhodo genere Asianus a Tatiano, de quo supra diximus, Romæ in scripturis eruditus,edidit plurima præcipueque aduersum Marcionem opuscula tria,in quibus refert quomodo ipsi quoque Marcionitæ discrepent,& Appellenis senem hęreticum a se quondam fuisse inuētum,& cum eo congressus,multa eum mala docuisse, cōuicit.Demum illum interrogauit de deo quid sentiret,qui dn̄m quem coleret,ignorare se dixit. Meminit in eodem libro,quem scripsit ad Coelestionem, Tatiani se Romæ fuisse auditorem. Sed & in Hexameron elegantes tractatus cōposuit, & aduersus Cataphrygas insigne opus,temporibusque Cōmodi & Seueri floruit.Clemens Alexandrinæ ecclesiæ presbyter,Pantheni(de quo supra retulimus)auditor, post eius mortem Alexandrię ecclesiasticam

sīasticam scholam tenuit & magister fuit. Feruntur eius insignia uolumina, plenaque eruditionis & eloquentiæ tam de scripturis diuinis, quam de secularis literaturæ instrumento. E quibus illa sunt, libri VIII. aduersum gentes, liber I. pædagogi, libri III. de Pascha, liber I. de ieiunij disceptatione, & alius liber, qui inscribitur: Quisnam ille diues sit, qui saluetur. De obtrectatione liber I. de canonibus ecclesiasticis; & aduersus eos, qui Iudæorum sequuntur errorem, liber I. quem proprie Alexandro Hierosolymorum episcopo scripsit. Meminit autem in Stromatibus suis uoluminis Tatiani aduersum gentes, de quo supra diximus, & Cassiani cuiusdā chronographiæ: Quod opusculū inuenire non potui. Nec non de Iudæis Aristobolum quēdam et Demetrium, et Eupolemum scriptores, aduersum gentes refert: qui in similitudine Iosephi, Mosi & Iudaicæ gentis asserunt. Extat & Alexandri Hierosolymorum episcopi, qui cum Narcisso postea rexit ecclesiam, epistola super ordinatione Asclepiadis confessoris ad Antiochenses, congratulantis: In qua ponit insinuans, hæc uobis domini fratres scripta transmisi per Clementē beatum presbyterum, uirū illustrem & probatū, quem uos quoque scitis, & nunc plenius cognoscetis. Qui cum uenisset iuxta prudentiam et uisitationem domini, confirmauit & auxit domini ecclesiā. Constat Adamantium eius fuisse discipulum. Floruit autē Seueri & Antonini filij eius temporibus. Miltiades, cuius Rhodo in opere suo, quod aduersum Mōtanum, Priscam & Maximillam composuit, meminit: Scripsit contra eosdem uolumen præcipuum, & aduersum gentes, Iudæosque libros alios, & principibus eiusdem temporis Apologeticum dedit. Apollonius uir disertissimus scripsit aduersum Montanum & Priscam, Maximillamque insigne & longum uolumen: in quo asserit, Montanum & insanas eius uates perijsse suspendio, & multa alia, in quibus de Prisca & Maximilla refert, si negant eas accepisse munera: confiteantur nō esse prophetas. Si accipiant, & mille hoc testibus approbabo. Sed ex alijs fructibus probātur prophetę nō esse. Dic mihi: crinem fucat propheta? stibio oculos linit propheta? uestibus ornatur et gemmis propheta? tabula ludit & tesseris propheta? Respondeant utrum hæc fieri liceat, an non. Meum est probare, quia fecerunt. Dicit in eodem libro XL. esse annum usque ad tempus, quo & ipse scribit librum, ex quo hæresis Cataphrygarum habuerit exordium. Tertullianus VI. uoluminibus aduersum ecclesiam æditis, quæ scripsit de extasi, VIII. aduersum Apollonium elaborauit, in quo omnia quæ ille arguit, conatur defendere. Floruit autem Apollonius Cōmodo, Seueroque principibus. Serapion XI. Commodi Imperatoris anno Antiochiæ episcopus ordinatus est. Scripsit epistolam ad Caristium & Pontium, de hæresi Montani, & hæc addidit: Vt autem sciatis falsi huius dogmatis, id est, nouæ prophetię, ab omni mundo insaniam reprobari: misi uobis Apollinaris beatissimi, qui fuit in Hierapoli Asiæ episcopus literas. Ad Domnum quoque, qui persecutionis tempore ad Iudæos declinauerat, uolumen composuit, & alium quoque de Euāgelio,

lio, quod ſub nomine Petri fertur, librum ad Roſenſem, Ciliciæ eccleſiam,
quæ in hæreſim eius lectione declinauerat. Leguntur & ſparſim breues eius
epiſtolæ, authoris uitæ & uitæ congruentes. Apollonius Romanæ urbis ſe
nator ſub Commodo principe, a ſeruo proditus, quod Chriſtianus eſſet, iu
bente imperatore, ut rationem ſuæ fidei proderet, inſigne uolumen compo
ſuit. Quod cum in ſenatu legit, & nihilominus ſententia ſenatus capite trun
catur, uetere apud eos obtinente lege abſq; ratione non dimitti Chriſtianos,
qui ſemel ad eorum iudiciũ protracti eſſent. Theophilus Cæſareæ Paleſtinæ,
quæ olim turris Stratonis uocabatur, epiſcopus ſub Seuero principe aduer
ſum eos, qui XIIII. luna cum Iudæis Paſcha celebrabant, cum cæteris epi
ſcopis ſynodicã et ualde utilem cõpoſuit epiſtolam. Bachylus Corinthi epi
ſcopus, ſub eodẽ Seuero principe clarus habitus eſt, & de Paſcha, & oim;
qui in Aſia erant, epiſcoporũ perſona elegantem librum ſcripſit. Polycrates
Epheſiorũ epiſcopus, cum cęteris epiſcopis Aſię, qui iuxta quandã ueterẽ
cõſuetudinem XIIII. luna cum Iudęis Paſcha celebrabãt, ſcripſit aduerſum
Victorẽ epiſcopũ Romanũ epiſtolã ſynodicã, in qua docet, ſe apoſtoli Io
hannis & ueterum authoritatẽ ſequi, de qua hæc pauca excerpſimus. Nos igi
inuiolabilẽ celebramus diem, neq; addẽtes neq; diminuẽtes. Etenim in Aſia
elemẽta maxima dormierũt, quæ reſurgent in die dñi, quãdo uenturus eſt
de cœlis in maieſtate ſua, & ſuſcitaturus oẽs ſanctos: Philippũ loquor de
XII. apoſtolis, qui dormiuit Hierapoli, & duas filias eius, quæ uirgines ſe
nuerunt, et aliam filiã eius, quæ ſpiritu ſancto plena in Epheſo occubuit, ſed
& Iohãnes, qui ſuper pectus dñi recubuit, & pontifex eius fuit, aureã lami
nam in frõte portans, martyr & doctor in Epheſo dormiuit, et Polycarpus
epiſcopus eccleſiaſticum ſequens canonẽ. Ego quoq; oim minimus, Poly
crates, ſecũdum doctrinam propinquiorũ quos ſecutus ſum: VII. nanq; ex
parentibus meis per ordinẽ fuerunt epiſcopi, & ego VIII. ſemper Paſcha
celebraui, quando populus Iudæorũ azyma faciebat. Itaq; fratres LXV.
annos ætatis meæ habens in domino, & a multis de toto orbe fratribus eru
ditus per gratiam omnis ſcripturæ: non formidabo eos, qui nobis minãtur.
Dixerunt enim maiores mei, obedire magis oportet deo quam hominibus.
Hæc propterea poſui: ut ingenium & authoritatem uiri ex paruo opuſcu
lo demonſtrarẽ. Floruit Seueri principis tẽporibus. Eadem tempeſtate qua
Narciſſus Hieroſolymis extiterat: Hiraclitus ſub Cõmodi, Seueriq; impe
rio, in Apoſtolum cõmentarios plurimos cõpoſuit. Maximus ſub iiſdem
principibus famoſiſſimam quæſtionẽ inſigni uolumine uẽtilauit; unde ma
lum; & quod materia facta ſit a deo. Candidus, regnantibus ſupradictis, in
Hexameron pulcherrimos tractatus ædidit. Apio ſub Seuero principe, ſi
militer in Hexameron tractatus fecit. Sixtus ſub imperatore Seuero librũ
de reſurrectione ſcripſit. Arabianus ſub eodem principe ædidit quædam
opuſcula, ad Chriſtianum dogma pertinentia. Iudas de ſeptuaginta apud
Danielem hebdomadibus pleniſſime diſputauit, & ſuperiorum ſeriem tem

porum usque ad X. Seueri principis annum perduxit. In quo erroris sui arguitur: q̃d aduentum Antichristi circa sua tempora futurū esse prædixerit. Sed hoc ideo, quia magnitudo persecutionum præsentem mũdi minabatur occasum. Tertullianus presbyter tum demũ primus post Victorē et Apollinium Latinorū ponitur prouinciæ Aphricæ ciuitatis Carthaginensis, patre centurione procõsulari. Hic acris et uehementis ingenij, sub Seuero principe et Antonino Caracalla maxime floruit, multaq; scripsit uolumina, quę quia nota sunt plurimis, prætermittimus. Refert de eo Hieronymus in hũc modum: Vidi ego quendã Paulum Cõcordiæ (quod est oppidum Italiæ) senem, qui se beati Cypriani iam grãdis ętatis notarium fuisse dicebat, cum ipse admodum esset adolescens. Qui cum Romam uenisset, dicere, referreque solitum, nunq̃ Cyprianum absq; Tertulliani lectióne unam præterisse diem: ac q; sibi crebro diceret: Da magistrum, Tertullianũ, uidelicet, significans. Hic usq; ad mediã ætatem presbyter in ecclesia fuit, inuidia postea ac contumelijs clericorum Romanæ ecclesiæ, ad Montani dogma lapsus, in multis libris nouæ prophetiæ meminit. Specialiter autē aduersum ecclesiã texuit uolumina, de persecutione, de pudicitia, de ieiunijs, de monogamia, extasi libros VI. & VII. quem aduersum Apollonium cõposuit. Ferturq; uixisse usq; ad decrepitam ætatem, & multa, quæ nõ extant, opuscula condidisse. Adamantius X. Seueri Pertinacis anno, aduersum Christianos persecutione cõmota, Leonide patre Christi martyrio coronato, cum VI. fratribus & matre uidua pauper relinquitur: annos natus circiter X. & VII. Rem autē familiarem ob cõfessionem Christi fiscus occupauerat. Hic Alexandriæ dispersæ ecclesiæ, XVII. ætatis suæ anno opus aggressus, Demetrio eiusdem urbis episcopo, in locum Clemētis presbyteri cõfirmatus, per multos annos floruit. Qua tempestate Perpetua & Felicitas, pro Christo passæ sunt, Nonis Martijs apud Carthaginem Aphricæ, in castris bestijs deputatæ. Alexander quoq; ob cõfessionem dominici nominis clarus extitit. Per hęc tempora Narcissus Hierosolymorū episcopus, insignis ac famosissimus extitit: de quo supra fecimus mentionem. Nos uero unum eius memorabimus, ex quo cæteris quæ de eo narrantur, merito fides possit adhiberi. Accidit aliquando in die solenni uigiliarū Paschæ, oleum deesse luminaribus. Cumq; id per ministros innotuisset, mœror plebi maximus fuit, sed Narcissus fide fidens, ministris imperat haurire aquam, sibiq; deferri. Cum que detulissent, orauit & benedixit aquam, & infundi luminaribus præcepit. Tum repente miro & seculis inaudito genere uirtutis: natura aquæ in olei pinguedinem uersa, splendorem etiam solito reddidit clariorem. Ad fidem autē rei a plurimis religiosorū fratrum ex eodem oleo, quod uersum de aqua fuerat reseruatum est: ita ut per multa tēpora huius miraculi perseueraret indiciũ. Animi uero uirtus quanta in eo fuerit, alio nihilominus uno ex eius gestis opere declarabitur. Is nanq; cum inter cætera uirtutum suarū bona esset ualde constantis animi, & iusti rectiq; indeclinabiliter tenax: qui-

dam homunculi nequam male sibi cõscij, metuentes ne criminum suorum, si arguerentur, nõ possent effugere uindictam: præueniunt factionibus et circumuenire parant eum, cuius iudicium uerebãtur. Concinnant igitur aduersum eum infame satis & noxium crimen. Conueniunt aditores, testes ex semetipsis producunt, qui sub sacramento iuramenti, quę obijciebantur cõfirmarent. Quorum unus testis ita si non igni cõsumeretur, uera se dicere testabatur: Alius, ita ne regio morbo corruperetur. Tertius, ita ne luminibus orbaretur, & q̃uis ne iuramẽtis quidem istis quisq̃ fidelium & deum timẽtium crederet, eo q̃d uita Narcissi & institutio ac pudicitia ab omnibus nosceretur: ipse tamen eorũ, quę mota sunt, indigna ac molestiam nõ ferens, simul & secretã ac philosophicam uitam semper habere desiderãs, subterfugit ecclesiæ multitudinẽ, & in desertis locis atq; agellis secretioribus delitescit annis q̃ plurimis, uernõ ille magnus diuinæ prouidẽtię oculis quiescit in longum, sed in impios ultionẽ per ea ipsa, quæ sibi in periurijs statuerant, maledicta molitur. Primus nanq; ille testis, parua ignis scintilla noctis tempore domo sua succensa, cum omni genere, omniq; familia flammis ultricibus cõflagratur: alius repente ab imis pedibus usq; ad summũ capitis uerticem morbo regio, q̃d fuerat imprecatus, repletur atq; consumitur. Tertius autem priorũ exitum uidens et oculum diuinum nõ se latuisse perspiciens, prorumpit in medium, et audiẽtibus cunctis sera pœnitentia, uniuersum cõcinnati sceleris ordinẽ pandit. Tantis autẽ lachrymis immanis cõmissi facinora deflet, & in tm̃ die, noctuq; perdurat in fletibus, usquequo luminibus orbaretur. Hi igitur quidẽ figmenti sui, huiuscemodi pœnas dederũt. Igitur Narcissus solitariã ac philosophicam ducens uitam, quousq; tres successiones episcoporũ suo rogarẽtur in loco. Narcissus uero cum ita desertum petisset ac locis semet secretioribus abdidisset, ut ubinam degeret nullus agnosceret: necessarium uisum est episcopis, ut alium pro ipso ordinarẽt, cui nomen erat Dius. Qui cum paruo tempore præfuisset ecclesiæ, succedit Germanus, & Germano Nigordius, cum ecce subito uelut rediuiuus, cœloq; redditus ex improuiso apparuit Narcissus: & rursus a fratribus ad præsidendũ rogatur ecclesiæ. Multo enim uehementius erga eum amor omniũ fuerat incitatus, uel pro eo quod criminosis innocens cessit, uel quod secretã & philosophicã uitam dilexit: & quod in eo cõpleuit dominus dicens: Mihi uindictam, ego retribuam. Hæc ideo de Narcisso retulimus: quia in quibusdam chronicis, quartus ab eo Hierosolymis alius Narcissus episcopus asseritur, ab ijs nimirum, qui eius reuersionem tribus interpositis, ad pristinam sedem minime perpendunt. Nunc autem, quia multorum sub prædictis principibus fecimus mentionem doctorum, & de eorundem actuum gestis, stomacho lassescente, calamoq; deficiente, hic finem secundo imponimus libro.

TOMI II. LIBRI II. FINIS.

FRE-

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM TOMI SECUNDI, Liber III.

De flagitijs atq; sceleribus pessimi principis M. Aurelij Antonini. Cap. I.

GITVR HAC TEMPESTATE persecutionum quanti qualesue ecclesiarum extiterint doctores ac robusti pro fide nostra propugnatores, ex parte adnotare curaui: ut miram dei dispensationem cernentes, illius omnipotentiam & circa genus humanum eiusdem clementiam propensius laudare ac gratias agere, pro ut ipse donauerit, satagamus. Quoniam mirabiliter ecclesiam suo redemptam sanguine dilatare dignatus est, dum totus aduersus eam assurgeret mundus. Ab externis terrores, & mortes a nostris: diuersaque schismatum dogmata superbus hostis antiquus non cessabat inferre: dolens dum humanam salutem, suiq; expoliationem & eiectionem cerneret: Sed ut magis undique premebatur a perfidis, & ab schismaticis uiris diabolica fraude deceptis, eo amplius nobiliter propagabatur & crescendo confortabatur in plurimis Christi ecclesia. Nunc autem tertium inchoantes librum ad coeptum redeamus opus. Marcus Aurelius Antoninus, XX. ab Augusto imperium adeptus tenuit annis IIII. Hic sacerdos Heliogabali templi, nullam sui nisi stuprorum flagitia, totiusque obscenitatis infamem satis memoriam reliquit. Is cum Romam ingenti militum & Senatus expectatione uenisset, probris se omnibus contaminauit: cupiditatem stupri, quam assequi defectu naturae nondum poterat, in se conuertens, muliebri nomine Bassianam se pro Bassiano iusserat appellari. Vestalem uirginem, quasi matrimonio iungens suo, abscissisq; genitalibus matri se magnę sacrauit. Hinc Marcellum, qui post Alexander dictus est, consobrinum suum Cęsarem fecit, ipse tumultu militari interfectus est. Huius corpus per urbis uias more canini cadaueris a militibus tractum est: militari cauillo appellanti indomitae auidaeque libidinis catulam: nouissime cum angustum foramen cloacae corpus minime reciperet, usque ad Tyberim deductũ in fluuiũ proiectum est: uixit annis XVI.

De Aurelio Alexandro principe. Et quid eo imperante gestum sit. Ac de Origene praecipuo doctore. Cap. II.

AVrelius Alexander, XXI. ab Augusto Senatus ac militum uolũtate imperator creatus: XIII. annis dignę equitatis praeconio fuit, matre Mãmea Christiana, quae Origenẽ presbyterum audire curauit. Nam statim expeditione in Persas facta, Xerxẽ regẽ cum maximo bello uictor oppressit. Vlpião usus assessore, summã sui modera

tionem Reipub. exhibuit, sed militari tumultu apud Mogontiã interfectus est. Quo imperante Romæ Thermę, quæ uocant Alexandriæ, factæ sunt & in Nicopoli Actiaca (.i. Epiro) editio, quæ sexta dicit, diuinarum scripturarum in dolio reperta est. Vrbanus Romæ episcopus, multos nobilium ad fidē Christi & martyriū perduxit. Origenes Alexandriæ imo toto orbe clarus habetur. Deniq; (tu prçmisi) Māmea mater Alexādri cum audire curauit: & ad Antiochiã accitum in summo honore habuit. Igitur q̄a superius de eodem Origene, qui & Adamātius: uocabatur, et nūc mentionē fecimus latius disseramus. Hic cum iã mediæ ætatis esset, & propter ecclesias Achaiæ, quæ plurimis hæresibus uexabanť, sub testimonio ecclesiasticę epistolę eatenus per Palestinã pergeret, a Theotisto & Alexandro Cæsareę & Hierosolymorum episcopis presbyter ordinatus, Demetrij offendit aĩos. Qui tanta aduersus eum debacchatus insania est, ut per totum orbem super noīe eius scriberet. Constat eum anteq̄ Cęsaream migraret, fuisse Romæ sub Seuerino episcopo, & statim Alexandriam reuersum, Heraclã presbyterum, qui in habitu philosophi perseuerabat, adiutorem sibi fecisse; qui quidem & post Demetrium Alexãdrinam tenuit ecclesiam. Quantæ autē gloriæ fuerit, hinc apparet, q̄d Firmillianus Cęsareæ episcopus, cum omni Cappadocia eum inuitauit & diu tenuit: & postea sub occasione sanctorum locorum Palestinam ueniens, diu ab eo in sanctis scripturis eruditus est. Sed & illud q̄d ad matrem Alexandri Imperatoris religiosam fœminam rogatus uenit Antiochiã, et summo honore habitus est. Et ad Philippum Imperatorē, qui primus de regibus Romanis Christianus fuit, & ad matrem eius literas fecit, quę usq; hodie extãt. Quis ignorat, quod tantum habuerit in scripturis sanctis studium, ut Hebręam linguam, cõtra ætatis & gentis suæ naturam edisceret, & exceptis LXX. interpretibus aliasque editiones in unum congregaret: Aquilę scilicet pontici proselyti, Theodotionis, Bebionei & Symmachi eiusdem dogmatis: qui in Euãgelium quoq; cata Matthæum scribit commentarium: de quo & suum dogma affirmare conatur. Pręterea V. & VI. editionem, & VII. quas etiam nos de eius bibliotheca habemus, miro labore repperit, & eam cæteris editionibus comparauit, & ut de immortali eius in genio penitus non taceam, quod dialecticam quoq; & Geometriam, Musicam, Grammaticam, atq; Arithmeticam et Rhetoricã, omniaq; philosophorum sectamina didicit, & studiosos quosq; secularium literarum sectatores sui haberet, & interpretaretur eis quotidie: cõcursusq; ad eum mire fecerint. Quos ille propterea recipiebat: ut sub occasione literaturæ secularis in fide Christi eos institueret. Igitur si quis super Adamantij statu scire uelit, quid actū eidem sit, primum quidē de epistolis eius quæ post persecutionē ad diuersos missæ sunt: deinde ex VI. Eusebij Cæsariēsis Ecclesiasticę Historię libro, et de eiusdē Adamãtij uoluminibus possit liquido cognoscere. Vixit aūt usq; ad Gallum et Volusianū. i. usq; ad LXIX. ætatis suæ annū, & mortuus est Tyri, in qua urbe sepultus est. Ferunt de eo quidam, quod

quod pro multa eloquij facultate, peruersa quædam sit conatus astruere cō dens libros, quorꝫ est titulus Peri archon. In quibus præter multa sanæ doctrinæ aduersa etiam hoc de cōmutatione totius rationabilis creaturæ asserit, q̃d non solum impiorꝫ hominum animæ, sed ipse quoqꝫ diabolus post longam purificationē renouatus, rediturus sit in suæ originis dignitatē, succedentibus sibi semper reuolutionibus de bonis ad mala, & de malis ad bona: qa hęc alternatio nō possit nō esse ꝑpetua, ut uicissim & de beatis miseri sint, et miseri sint beati. Tunc etiā Geminus presbyter Antiochenus, et Hippolytus, et Berillus episcopus Arabię, Bostrenus, clari scriptores habebāt.

De Maximino principe persecutore, & de successoribus eius Gordianis patre & nepote, qui paruo interuallo sibimet succedentes interfecti sunt. Cap. III.

MAximinus XXII. imperator ab Augusto, Gothico genere ortus, nulla senatus uolūtate, imperator ab exercitu, postq̃ bellum in Germania prospere gesserat, factus: persecutionē in Christianos VI. a Nerone exercuit, sed continuo, hoc est, III. q̃ regnabat anno, a Pupione Aquileię interfectus est, & persecutionis & uitę finē fecit. Cum eo etiā filius eius discerptus est, cōclamantibus cunctis militari ioco: Ex pessimo genere ne catulū quidem habendū. Qui maxime propter Christianam Alexādri, cui successerat, & Mammeæ matris eius familiā, persecutionem in sacerdotes & clericos, id est, doctores, uel ꝑcipue propter Origenem ꝑsbyterum miserat. Pariter pecuniosos, insontes, noxiosqꝫ persequitur, cupiditate allectus. Post cuius imperiū II. Gordiani, pater et filius, principatū arripiētes, unus post unū interiere. Pari etiā tenore Pupianus & Balbinus regnū inuadētes perempti sunt sub ꝑdicto Maximino, & Antherus Romanę urbis episcopus, martyrio coronatus est. Gordianus Gordiani nepos, XXIII. ab Augusto imperator creatus est, mā sitqꝫ in eo annis VI. Gordianus admodū puer in Oriētē ad bellū Parthicū profecturus (sicut Eutropius scribit) Iani portas aperuit, quas utrū post Vespasianū & Titū aliqs clauserit, neminē scripsisse memini, cū tamē eas ab ip̄o Vespasiano post annū apertas Cornelius Tacitus prodat. Igit̃ Gordianus ingentibus ꝑlijs aduersum Parthos prospere gestis, suorꝫ fraude haud lōge a solo Ramano interfectus est (ut quidā ferūt) factiōe Philippi ꝑfecti ꝑtorij. Huicqꝫ Gordiano milites tumulū ędificāt, q Eufrati imminet: ossibus eius Romā reuectis.

Quo tempore Iulius Aphricanus claruerit. Cap. IIII.

QVa tēpestate Iulius Aphricanus inter scriptores ecclesiasticos nobilis habebat̃. Qui in Chronicis quę scripsit, refert se Alexandriam properare Eraclę opinione celeberrima prouocatum, quem & in diuinis & in philosophicis studijs atqꝫ omni Græcorum doctrina instructissimum fama loqueretur. Quibus diebus Origenes in Cæsarea Palestinæ Theodorum cognomento Gregorium, & Athenodorum adolescentulos fratres, Ponti postea nobilissimos episcopos, diuina philosophia imbuit.

De Philippis, patrę & filio imperatoribus Christianis primis. Cap. V.

Philip-

Philippus, XXIIII. ab Augusto imperator creatus, Philippum filium suum consortem regni fecit: mansitque in eo annis VII. Hic primus oĩm prçteritorꝫ Chr̄anus fuit. Ac post III. imperij eius annũ, millesimus a conditione Romæ annus impletus est: ita magnificis ludis augustissimus oĩm præteritorꝫ fuit, ut innumerabiles bestiæ in circo magno interfectę: ludicꝗ in cãpo Martio theatrales, III. diebus ac noctibus populo peruigilante celebrari, & agon M. annorꝫ actus: hic natalis annus Christiano Imperatore celebratus est. Nec dubium est, quin Philippus huius tantę deuotionis gratiam & honorem ad Christum & ecclesiam retulerit, quando uel ascensum fuisse in Capitoliũ uel immolatas hostias ex more, nullus author ostendit. Ambo tamen, q̃uis diuersis locis: tumultu militari & Decij fraude interfecti sunt. Quibus diebus Origenes aduersus quendam Celsum Epicurꝫ philosophum, qui contra nos libros conscripserat, VIII. uoluminibus respondit. Qui, ut breuiter dicã, in tm̄ scribendi sedulus fuit: ut Hieronymus q̃dam loco V. milia librorꝫ eius se legisse meminerit.

De Decio persecutore Christianorum Cap. VI.

Decius XXV. ab Augusto, occisis Philippis inuasit Imperium, tenuitꝗ anno I. & mensibus III. qui belli Ciuilis incentor & repressor fuit idem continuo. In quo se etiam ob hoc Philippũ interfecisse docuit: ad persequendos interficiendosꝗ Christianos, VII. post Neronem, feralia dispersit edicta: plurimosꝗ sanctorꝫ ad coronas Christi, de suis cruciatibus misit. De qua persecutione Eusebius refert, in libro VI. Ecclesiasticæ Historiæ, & martyrum testantur plurimæ rei gestæ passionum actiones. In qua Fabianus in urbe Roma martyrio consummatus est. Alexander Hierosolymorum episcopus, apud Cęsaream palestinæ, & Antiochiæ Babylas interficiuntur. Hæc autem persecutio, ut Dionysius Alexandriæ episcopus refert, non ex præcepto Imperatoris sumpsit exordium, sed anno integro (ut ait) principalia præuenit edicta minister dæmonum qui dicebatur in ciuitate nostra diuinus, superstitiosum contra nos exagitans uulgus. Nam Decius filium suum Cæsarem fecit, uir actibus uirtutibusꝗ instructus: placidus & cõmunis domi, in armis promptissimus. Sed quia persecutionem contra Christianos exercuit: hanc recepit mercedem in solo barbarico, inter confusas turbas gurgite paludis submersus est: ita ut nec cadauer eius potuerit inueniri: filius uero eius bello extinctus est, Getis contra eum dimicantibus.

De Gallo & Velusiano. Et quid gestum sit imperantibus illis, tam in doctoribus q̃ in cæteris causis memoria dignis. Cap. VII.

Gallus Hostilianus XXVI. ab Augusto regnũ adeptus, uixit II. annis cum Volusiano filio in imperio. Exeritur ultio uiolati noĩs Christiani: et usquequo ad profligendas ecclesias edicta Decij cucurrerunt, eatenus incredibilium morborꝫ pestis extenditur, nulla fere prouincia Romana, nulla ciuitas, nulla domus, fuit, quæ non illa generali

rali pestilentia corrupta, atq; uastata sit. Testis est liber Cypriani beati, de hac mortalitate conscriptus: & ut refert Dionysius, etiam hac sola pernicie insignes Gallus & Volusianus dum contra Aemilianum nouis rebus studentem, bellum Ciuile moliuntur, occisi sunt. Aemilianus tamen III. mense inuasæ tyrannidis extinctus est. At ne Gallus quidem malum Decij aut uidere potuit aut cauere, sed in eundem lapidem offensionis impegit. Cuius cum regnum floreret in initio, & cuncta ei ex sententia cederent, sanctos uiros qui pro pace regni eius deo summo supplicabãt, persequutus est: cum quibus & prosperitatẽ suam fugauit & pacem. Origenes LXX. ętatis anno non ad integrũ impleto defunctus est, & in urbe Tyri sepultus, ut præfati sumus. Cornelius Romę episcopus, rogatus a quadã matrona Lucina corpora apostolorꝫ de tumbis leuauit noctu, & posuit Pauli quidem uia Ostiensi, ubi decollatus est: Petri autem iuxta locũ, ubi crucifixus est intra corpora sanctorꝫ episcoporꝫ in templo Apollinis in mõte aureo in Vaticano palatij Neroniani, III. Cal. Iulij, sub principibus pręfatis, Cornelius martyrio coronatus est. Extant ad eum Cypriani epistolæ. Qua tẽpestate Nouatus presbyter Cypriani Romã ueniens, Nouatianũ & cæteros confessores sibi sociat, eo q̃d Cornelius pœnitẽtes apostatas recepisset. Elatione quadam Nouatus tumidus, spem penitus eis salutis adimebat: etiã si digne pœnituissent. Ex quo & princeps hæreseos extitit Nouatianorꝫ, qui ab ecclesia separati superbo noĩe semetipsos catharos. i. mundos appellarunt. Ob quã rem conciliũ sacerdotale celeberrimũ in urbe Roma congregatum est episcoporꝫ quidem LX. numero: presbyterorꝫ quoq; totidẽ, cum diaconibus plurimis. Pręterea etiã per singulas quasq; prouincias, de hac re magna deliberatione habita, decretis significat̃, quid facto opus esset. Statuit̃ ergo, Nouatum q̃dem, cum his qui eum mentis elatione tumidũ sequerent̃, quiq; ad inhumanam istam, & nihil fraternæ charitatis seruãtem sententiã declinauerunt, alienũ esse ab ecclesia: eos uero qui lapsi in certamine fuerant, fraterna miseratione curandos, & fomentis pœnitentiæ medicandos. Dionysius mirabilis Alexandriæ doctor, & multorꝫ librorꝫ conditor, qui hoc tempore floruit: de lapsis refert, in hunc modum, refutans Nouati errorem: Isti igit̃ diuini martyres, qui cum Christo in cœlestibus sedent, & regni eius participes atq; iudicij, qui cum ipso de lapsis fratribus iudicant: isti, inquit, ipsi susceperunt lapsos ad pœnitẽtiam, conuersionemq; eorꝫ non respuerũt, scientes q; deus noster, cuius ipsi erant martyres, non uult omnino mortem morientis, sed conuersionẽ eius & pœnitẽtiam quærit. Si ergo isti receperunt q̃sdam, & in ecclesia statuerũt, in oratione quoq; eis et in cibo cõmunicauerunt: quid nos facere uultis fratres? Quid nobis agẽdum putatis? Nõne sequi nos eorꝫ sentẽtias, et iudicium conuenit? Pariter etiam Cornelius hanc uesaniam refutauit ualidissimis assertionibus. Cyprianus quoq; qui de lapsis atq; pœnitentibus multa conscripsit, in tãtum pœnitẽtes recipiendos asseruit: ut etiam si in ultimo uitę termino, errata sua ingemiscendo defleuerint

rint,de salute eorum non esse desperandum. Qui sub præfatis principibus floruerint doctores,& scribendo agonizandoq; enituerint,quamuis quorundam iam fecerimus mentionem,breuiter tamen eorum actus, memoria dignos,repetendo adnotare curabimus. Ammonius uir disertus & ualde eruditus in philosophia,eodem tempore Alexandriæ clarus habitus est. Qui inter multa ingenij sui & præclara monumenta etiam de consonantia Mosi & IESV opus elegans composuit, & Euangelicos canones excogitauit: quos postea secutus est Eusebius Cæsariensis. Hunc falso accusat Porphyrius,quod ex Christiano Ethnicus fuerit:cum constet eum usque ad extremam uitam Christianum perseuerasse. Ambrosius primus Marcioneus, deinde ab Adamantio correctus, ecclesiæ diaconus, & confessionis dominicæ gloria insignis fuit. Cui cum Protheotisto presbytero, liber ab Adamantio de martyrio scribit. Huius industriæ sumptu & instantia adhuc infinita Adamantius dictauit uolumina: sed et ipse quippe ut uir nobilis elegantis ingenij fuit, sicuti eius ad Adamantium epistolæ inditio sunt. Obijt aũt ante mortem Adamãtij:& in hoc a plerisq; reprehenditur, q̃d uir locuples amici sui senis & pauperis non recordatus est. Triphon Adamãtij auditor ad quẽ nonnullæ eius extant epistolæ,in scripturis disertissimus fuit. Quod quidem multa eius sparsim ostendunt opuscula:sed præcipue liber quem composuit de uacca rufa in Deuteronomio:& de aromatibus,columba & turture,quæ ab Abraham ponuntur in Genesi. Minutius Felix Romæ insignis causidicus scripsit dialogum Christianis & Ethnicis,qui Octauus inscribitur. Sed alius sub nomine eius fertur de fato, uel contra Mathematicos:qui cum sit & ipse diserti hominis,non mihi uidetur cum superioris libro stilo conuenire. Meminit huius Minutij & Lactantius in libris suis. Gaius disputationem aduersus Proculum Montani sectatorem ualde insigne uolumen cõdidit:arguens eum temeritatis super noua prophetia defendenda, & in eodem uolumine epistolas quoq; Pauli XIII. tantum enumerans, XIIII. autem quæ fertur ad Hebræos dicit non eius esse,sed apud Romanos quasi Pauli habetur. Berillus Arabiæ postremus episcopus, cum aliquãto tempore religiose rexisset ecclesiam,ad extremum lapsus in hæresim quæ Christum ante incarnationem fuisse negat, ab Adamantio correctus, scripsit uaria opuscula,& maxime epistolas, in quibus Adamantio gratias agit,sed & Adamantij ad eum literæ sunt. Extat & dialogus Adamantij & Berilli,in quibus hæresis coarguitur. Claruit autem sub Alexandro Mammeæ filio,& Maximino & Gordiano: qui ei in imperium successerunt.

De doctoribus aliq̃t orthodoxis,qui sub Gallo & Velusiano floruerũt. Cap. VIII.

HIppolytus cuiusdam ecclesiæ episcopus (nomẽ quippe urbis scire nõ potui)in enarratione Paschæ & temporum canone,quem scribit usq; ad I. annũ Alexãdri imperatoris perducit, XVI. annorum circulum, quem Græci cyclũ uocãt, reperit,et Eusebius qui super eodem Pascha X. & IX. annorum circulum composuit, hac occasione scribit:

Aedi-

Aedidit nonnullos in scripturis commentarios, e quibus hæc reperi: In Hexameron, in Exodum, & in Canticũ canticorum, in Genesim, in Zachariã, de Psalmis, & in Isaiam, de Daniele, de Apocalypsi, de Prouerbijs, de Ecclesiaste, de Saule, & pythonissa, de Antichristo, de resurrectione, & contra Marcionem, de Pascha & aduersus omnes hæreses, & de laude domini saluatoris, de qua præsente Adamantio se loqui in ecclesia significat. In huius æmulatione Ambrosius, quem de Marcionis hæresi ad ueram fidem correctum diximus, cohortatus est Adamantium in scripturis commentarios scribere, præbens ei septem & amplius notarios, eorumq; expensas & librariorum parem numerum: quodq; his maius est, incredibili studio quotidie ab eo opus exigens. Vnde & in quadam epistola eum Adamantinum uocat. Alexander episcopus Cappadociæ cum desiderio sanctorum locorum Hierosolymam pergeret, & Narcissus episcopus eiusdem urbis iam senex regeret ecclesiam, tunc Narcisso & multis clericorum eius reuelatum est, Alexandrum altera die mane intrare episcopum, qui adiutor episcopalis uel sacerdotalis cathedræ esse deberet. Itaq; re ita completa ut prædicta fuerat, cunctis Palestinæ episcopis in unum congregatis, annitente quoque ipso uel maxime Narcisso Hierosolymitanæ ecclesiæ episcopo, cum eo gubernaculum suscepit. Hic in fine cuiusdam epistolæ, quam scripsit ad Adamantium, & pro Adamantio, ita super pace ecclesiæ ait: Salutat uos Narcissus senex. Qui ante me tenuit hunc episcopalem locum, & nunc mecum eundem orationibus regit, annos natus circiter CXVI. & uos mecũ precatur, ut unum idemq; sapiatis. Scripsit & aliam ad Antiochenses epistolam per Clementem presbyterum Alexandriæ, de quo supra diximus, necnõ & ad Adamantium & pro Adamantio contra Demetrium, & quod iuxta testimonium bonum Adamantium presbyterum constituerit: sed & aliæ eius ad diuersos feruntur epistolæ. Septima autem persecutione sub Decio, quo tempore Babilas Antiochiæ passus est, ductus Cæsaream & clausus carcere, ob confessionem Christi martyrio coronatur. Iulius Aphricanus, cuius quinq; de temporibus extant uolumina, sub Imperatore Marco Aurelio Antonino, qui Macrino successerat, fuit: qui legationẽ susceperat a principe, ut Emaus in Iudæa restauraretur, quæ deinceps Nicopolis nominata est. Huius est epistola ad Adamantium super quæstione Susannæ, eo quod dicat eam in Hebraico fabulam haberi, nec conuenire cum Hebraico: contra quam epistolam doctam scripsit Adamantius. Extat eius ad Aristidem altera epistola, in qua super dissonantia, quæ uidetur esse in genealogia saluatoris apud Lucam, plenissime disputauit. Geminus Antiochenæ ecclesiæ presbyter, pauca ingenij sui monumenta composuit, florens sub Alexandro principe, & episcopus urbis suæ Sebenno, eo uel maxime tempore, quo Heraclas Alexandrinæ ecclesiæ pontifex ordinatus est. Igitur ab Augusto XXVII. Valerianus in Rhetia ab exercitu Imperator creator est.

De gestis Valeriani & Gallieni principum, & qui doctores vel martyres ea tempestate extiterint. Cap. IX.

ROmæ autem filius eius Gallienus Augustus a senatu appellatus est, mansitq; in Imperio, q̃uis infeliciter, undiq; coartantibus malis, annis XV. Itaq; mirandum est de Valeriano, quomodo supra cæteros qui ante se fuerunt, hic & humanus & benignus extiterit in famulos dei, ita ut in initijs multo etiã illis benignior uideretur, q̃ nomine saltem Christiani dicebantur. Intantum uerebatur seruos domini, ut omnis domus eius esset ecclesia dei. Deprauatus autem est & a ueritate deiectus per quendam doctorem pessimum, magistrum & principem Aegyptiorum magorum, ut iustos & sanctos uiros persequi & interimi iuberet, tanquam qui aduersarentur magicis artibus, quibus seipsum subdiderat. Erant enim reuera, & sunt etiam nunc, qui possunt uirtute meritorum suorum restinguere fallacias dæmoniorum. Ergo respirãte paulisper supra solitum, iugi & graui pestilentia generi humano, prouocat pœnam suã obliuiosa malitia. Impietas enim flagella quidem excruciata sentit, sed a quo flagellatur obdurata non sentit. Valerianus siquidem mox ut arripuit Imperium, octauus a Nerone, adegit per tormenta Christianos ad idololatriam abnegantesq; interfici iussit, fuso per omnem Romani regni latitudinẽ sanctorum sanguine. Valerianus ilico nefarij author edicti, a Sapore Persarũ rege captus, luminibus effossis, Imperator populi Romani ignominiosissime apud Persas in seruitute consenuit: hanc infamis officij continuã, donec uixit, damnationem sortitus, ut ipse accliuis humi regem semper ascensurũ in equum, non manu sua, sed dorso attolleret. Et Gallienus quidem tã claro dei iudicio territus, tanq̃ miseri collegæ permotus exemplo, pacem ecclesijs trepida satisfactione restituit. Sed non compensat iniuriæ ultionisque mensuram unius impij, q̃uis perpetua ac supra modum abominanda captiuitas, contra tot milia excruciata sanctorum: iustorumq; sanguis ad dominum clamans, in eadem sese terra ubi fusus est, uindicari rogat. Non enim de solo constitutore præcepti iusto supplicium iudicio flagitabatur: sed etiã executores, delatores, accusatores, spectatores ac iudices, postremo omnes qui iniustissimæ crudelitati, citata uoluntate assentiebantur (quia dominus secretorum cognitor est) quorum maxima per omnes prouincias pars hominum uersabatur, eadem ultionis plaga cõrripi iustum erat. Soluuntur repente undique permissu DEI ob hoc circumpositæ relictæq; gentes, laxatisq; habenis, in omnes Romanorum fines inuehuntur: Germani alpibus, Rhetia, totaq; Italia penetrata, Rauennam usque perueniunt. Alamanni Gallias peruagantes etiam in Italiam transeunt. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia Gothorum inundatione delentur. Nam Dacia trans Danubium in perpetuũ aufertur: Quadi & Sarmatæ Pannonias depopulantur, Germani ulteriores abrasa potiuntur Hispania. Parthi Mesopotamiam auferunt, Syriamque corradunt. Extant adhuc per diuersas

prouincias in magnarum urbium ruinis paruę & pauperes ædes, signa miseriarum et nominum indicia seruantes: ex quibus (ait Orosius) in Hispania Terraconem ad consolationem miseriæ recentis ostendimus. Et ne quid forte Romani corporis ab hac dilaceratione cessaret, conspirant intrinsecus tyranni. Consurgunt bella ciuilia, funditur ubique plurimus sanguis Romanorum, Romanis Barbarisq; sæuientibus. Sed cito ira dei in misericordiã uertitur, & cœptæ ultionis maior forma, quam pœna in mensuram plenitudinis reputatur. Igitur primus Genuus qui purpuram Imperij sumpserat, apud Mirsam occiditur: Posthumius in Gallia inuasit tyrannidẽ, multo quidem reipublicæ commodo. Nam per decem annos ingenti uirtute ac moderatione usus, & dominãtes hostes expulit, & perditas prouincias in pristinam faciem reformauit, seditione tamen militum interfectus est. Emelianus apud Mogontiam, cum res nouas moliretur, oppressus est. Post mortem Posthumij Marius quidem inuasit Imperium, sed continuo interfectus est. Deinde Victorinus a Gallis ultro creatus, & post paulum occisus est. Huic successit Tetricus, qui tunc Aquitanici præsidatus administrabat officium, multas seditiones militum pertulit. At uero in Oriente per Odenatum quendam collecta agresti manu, uicti repulsiq; Persę desensa Syria recepta Mesopotamia est, & usq; ad Thesiphontem rusticani Syriæ cum Odenato suo uincendo uenerunt. Gallienus autem cum rempublicam deseruisset, ac Mediolani libidinibus inseruiret, occisus est. Qua tempestate Cyprianus Afer primũ gloriose rhetoricam docuit, & inde suadẽte presbytero Cęcilio, a quo & cognomenũ sortitus est, Christianus factus, omnem substantiam suam pauperibus erogauit, ac post non multum temporis alleuatus in presbyterum, etiam episcopus Carthaginensis constitutus. Huius ingenium superfluum iudicem texere, cum sole clariora sint eius opera. Passus est sub Valeriano & Gallieno principibus, persecutione octaua, eo die quo & Cornelius, sed non eodem anno. Pontius Diacon Cypriani usq; ad diem passionis eius cum ipso exilium sustinens, egregiũ uolumen uitæ & passionis Cypriani ædidit. Theodorus, qui & Gregorius postea appellatus est, Neocæsareæ Ponti episcopus, admodum adolescẽs, ob studiũ græcarum & latinarũ literarum de Cappadocia ad Berithum, et inde Cæsaream Palestinæ transijt, iuncto sibi fratre Athenodoro. Quorũ cum egregiam indolem uidisset Adamantius, cohortatus est eos ad philosophiam. In qua paulatim eos erudiens, ad Christi fidem subintroduxit, sui quoq; sectatores reddidit. Quinquennio itaq; eruditi ab eo, remittuntur ad patrem. E quibus Theodorus proficiscens, panagyricum & eucharistias scripsit ad Adamantium: & conuocata grandi frequentia, ipso quoq; Adamantio præsente recitauit, qui usq; hodie extat. Scripsitque in Ecclesiasten, breue quidẽ, sed ualde utile uolumen. Et aliæ eius uulgo feruntur epistolæ. Sed præcipue signa atq; miracula, quę episcopus Neocæsareæ Ponti cum multa ecclesiarũ gloria perpetrauit. Ex q̃bus est, quod cũ ecclesiæ faciendæ

Y ij locus

locus non sufficeret, propter imminentem rupem & fluminis crepidinem, precibus montem mouit, & spaciosum ædificantibus reddidit locum. Qui etiam prælia & mortes uirorum furentesque germanos ita sedauit. Stagnum quoddam erat situm in regionibus Ponti piscibus refertum, ex quorum captura prædiuites reditus præstabant. Quæ possessio duobus fratribus sorte hæreditatis euenit, sed cupiditas huius rei fraterna uiolauit iura. Quos B. Gregorius ad horam stagni exitialis paterno conuocauit affectu, aitque ad eos: Ego iam uos per uirtutem domini omni certamine cruentæ contentionis absoluā. Et cum hæc dixisset, in conspectu omnium uirgam quā tenebat ad primas littoris undas defigit, & ipse positis genibus palmas tēdit ad cœlum, atque excelso supplicat deo. Simul ut ille orando finem fecit, statim se unda subducens, & cursu uelociter fugiens, a conspectu superno iussa discedere, abyssis suis redditur, & arentem campum germanis iam concordibus dereliquit. Dionysius de quo supra mentionē fecimus, Alexandrinæ urbis episcopus, sub Heracla scholam presbyter tenuit, & Adamantij uelut insignissimus auditor fuit. Hic in Cypriani Aphricani synodi dogma consentiens, de hæreticis rebaptisandis plurimas ad diuersos misit epistolas, quæ usque hodie extant. Sed & ad Fabiū Antiochenę ecclesię episcopum, scripsit de pœnitentia, & ad Romanos per Hippolytū, alterā ad Sixtum, qui Stephano successerat, & ad Philemonem, & ad Dionysium Romanę ecclesiæ presbyterum, & ad eundē Dionysium postea Romæ episcopum, & ad Nouatianum, causantē quod inuitus Romæ episcopus ordinatus esset, cuius epistolæ hoc exordium est: Dionysius Nouatiano fratri salutem: Si inuitus ut dicis ordinatus es, probabis, cum uolens recesseris. Est eius ad Dionysiū & Didymum altera epistola, & de Pascha plurima declamatorie conscripta. Est & ad Alexandrinā ecclesiā de exilio, & ad Heraclam in Aegypto episcopum, & alia de mortalitate & de sabbato ad Heruiā. Nam & alia de persecutione Decij, & duo libri aduersum Nepotem episcopum, qui mille annorum corporale regnum suis scriptis asseruit, in quibus & de Apocalypsi Iohānis diligentissime disputat. Aduersum Sabelliū & Hermamonem Beronicis episcopum, & ad Thelesphorum & ad Eufran IIII. libri, & ad Dionysium Romanę urbis episcopū, & ad Laodicenses de pœnitentia, item & canones de pœnitentia & de ordine delictorum, de natura ad Timotheum, de tentationibus ad Eufranonē, ad Basilidem quoque multæ epistolę, in quarū una asserit se etiā in Ecclesiasten cœpisse scribere commentarios, & aduersum Paulum Samosatenum, ante paucos dies quam moreret, insignis eius fertur epistola. Moritur XII. Gallieni anno. Nouatianus Romanæ urbis presbyter aduersum Corneliū cathedram sacerdotalem conatus est inuadere. Nouatianorum, quod græce dicitur catharos, dogma constituit, nolens apostatas suscipere pœnitentes. Huius author Nouatus Cypriani presbyter fuit. Scripsit autem de Pascha, de sabbato, de circuncisione, de sacerdote, de cibis Iudaicis, de instantia, de Attalo, & alia multa, & de trinitate gran-

de

de uolumen. Aequalitatem sibi ac similitudinẽ epitomẽ operis Tertulliani faciens: quod plurimi nescientes, Cypriani æstimant esse.

De Claudio & Quintillo Imperatoribus. Cap. X.

CLaudius XXVIII. uoluntate Senatus sumpsit imperiũ, statimq; Gothos iam per annos XV. Illyricum Macedoniamq; uastãtes bello adortus incredibili strage deleuit. Cui à Senatu cypeus aureus in curia & in Capitolio statua æque aurea decreta est. Sed continuo apud Syrmium, priusq̃ biennium in Imperio expleret, morbo correptus interijt. Claudio mortuo Quintillius frater eius ab exercitu Imperator electus, uir quidem unicæ moderationis, & solus fratri præferendus, XVII. die Imperij interfectus est. Quibus diebus in Alexandria Bruchiũ, quod per multos annos fuerat obsessum, tandem destruitur.

De Aureliani triumphis, atq; persecutionibus Christianorum, & qui sub eo floruerint. Cap. XI.

AVrelianus, XXIX. Imperium adeptus, V. annis & VI. mensibus tenuit, uir industria militari excellentissimus. Expeditione in Danubium suscepta, Gothos magnis prælijs profugauit, ditionemq; Romanam antiquis terminis restituit. Inde in Orientem conuersus, Zenobiamq; occiso Odenato marito suo, Syriam receptam sibi uendicauit: magis prælij terrore, q̃ prælio in potestatem redegit. Thetricum in Gallia minime sufficientem sustinere seditiones militum suorũ, scribentemq; etiam, eripe me his inuicte malis, ac per hunc proditorem exercitus sui sine labore superauit. Sic Oriẽtis & Aquilonis receptor, magna gloria triumphauit, urbem Romam muris firmioribus cinxit. Nouissime cũ persecutionem aduersus Christianos agi nonus a Nerone decerneret, fulmẽ ante eum magno pauore circumstantium ruit, ac non multo post in itinere occisus est (ut fertur) fraude serui sui, qui ad quosdam militares uiros amicos ipsius nomina pertulit adnotata, falso manum eius imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere, a quibus interemptus est. Hunc ferunt excellentius aliquid egisse Alexandro magno uel Cæsare dictatore. Nam Romanum orbem triennio ab inuasoribus receptauit, cum Alexãder annis XIII. per uictorias ingentes ad Indiam peruenerit, & C. Cæsar decennio subegerit Gallos, aduersum ciues quadriennio congressus. Sub quo in urbe Roma monetarij rebellauerunt, quos Aurelianus uictos ultima crudelitate compescuit. Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmisq; & aurata omni ueste (quæ adhuc fere incognita Romanis moribus uisebatur) usus est. Itaque fuit sæuus & sanguinarius, & trux omni tempore, etiam filij sororis interfector. Cuius tempore persecutionis beatissima Columba uirgo, apud Senones Galliarum metropolim ciuitatem martyrio coronata est. Igitur Aurelianum Romæ triumphantem

Thetricus & Zenobia præcesserunt. E quibus Thetricus corrector postea Lucaniæ fuit, decernente eum Aureliano eleganti loco sublimius habendū, regere aliquam Italiæ partem, q̄ trans Alpes regnare. Et Zenobia in urbe summo honore consenuit, a qua hodieq; Romæ Zenobiæ familia nuncupatur. Aurelianus templum soli ædificat, & Agon solis ab Aureliano institutus. Huius tpibus Malchion disertissimus Antiochenæ ecclesiæ presbyter, quippe qui in eadem urbe Rhetoricam florentissime docuit, conuersum Paulum Samosatenum, qui Antiochenæ ecclesiæ episcopus dogma Artemonis instaurauerat, excipientibus notarijs disputauit, qui Dialogus usq; hodie extat. Sed & alia grandis epistola, ex persona synodica ab eo scripta, ad Dionysium & Maximum Romanæ & Alexandrinæ ecclesiæ episcopos dirigitur. Floruit sub Claudio & Aureliano principibus. Euthicianus Romæ episcopus tunc martyrio coronatus, in cimeterio Calixti sepelitur, qui & ipse CCC. XIII. martyres manu sua sepeliuit.

De Tacito & Probo Imperatoribus. Cap. XII.

Tacitus post Aurelianum suscepit Imperium, uir egregius moribus, Qui ducentesimo imperij die apud Tharsim febri moritur. Huic successit Florianus. Sed cum magna pars exercitus equitū Probum militiæ peritum legisset, Florianus dierum LX. quasi per ludū imperio usus, incisis a semetipso uenis, effuso sanguine cōsumptus est. Probus genitus patre agresti, hortorū studio Dalmati nomine XXXI. regnum sortitus obtinuit annis VI. mensibus IIII. Gallias iamdudū a Barbaris occupatas, per multa & grauia prælia deletis tandem hostibus, ad perfectum liberauit. Bella deinde ciuilia equidem plurimo sanguine duo gessit, unum in Oriente, quo Saturninum qui ad restaurationē Antiochenę ciuitatis fuerat missus, tyrannide subnixum oppressit & cepit. Aliud quo Proculum & Bonnosum apud Agrippinam magnis prælijs superatos interfecit, Iuneas, Gallos & Pannonios habere pmisit. Opere militari Almā montem apud Syrmium & aureum apud Mæsiam superiorem uineis consevit, & prouincialibus colendos dedit. Hic Syrmij in turri ferrata occidit. Quibus diebus insana Manichæorū hæresis exorta, a Persa quodam, qui Manes uocabatur, authore. Quorum impietates & sacrilegia ac turpitudines explicare in hoc opere longum est. Archilaus episcopus Mesopotamię librum disputationis suæ, quem composuit aduersum Manichæum exeūtem de Persida, Syro sermone composuit. Qui translatus in Græcam linguam habetur a multis. Claruit sub Imperatore eodem Probo.

De Caro & filio eius Carino principibus, & qui eo tempore clari habentur. Cap. XIII.

Carus Narbonensis XXXII. suscepit Imperiū, ac biennio tenuit. Qui cum filios suos Carinum & Numerianum consortes regni effecisset, & post bellum Parthicū ac regiones Parthorū uastatas,

duas

duas nobilissimas Parthorum urbes Cochem & Thesiphontem cepisset, super Tygridem in castris fulmine ictus interijt. NVMERIANVS, qui cum patre fuerat, dum oculorum dolore correptus, in uehiculo ueheretur: impulsore Apro, qui socer eius fuerat, per insidias occisus est. Cum dolo occultaretur ipsius mors, quousque Aper inuaderet imperium: foetore cadaueris scelus est proditum. Hinc Sabinus Iulianus inuadens imperium, a Carino in campis Veronensibus occiditur. Hic Carinus omnibus sese sceleribus inquinauit. Plurimos innoxios fictis criminibus occidit, matrimonia nobilium corrupit: condiscipulis quoque, qui eum in auditorio uerbi fatigatione taxauerãt, perniciosus fuit. Ad extremum trucidatur eius pręcipue tribuni dextera, cuius dicebatur coniugem polluisse. Anatholius Alexandrinus Laodici Syriæ episcopus, sub Probo Caroque Imperatoribus floruit: miræ doctrinæ uir, in Arithmetica, Geometria, Astronomia, Grammatica, Rhetorica, Dialectica. Cuius ingenij magnitudo de uolumine quod super Pascha composuit: ac decem libris Arithmeticæ institutionis, quos uix intelligere possumus, declaratur. Victorinus Pictauiensis episcopus non æque Latinæ ut Græcæ linguæ distinctionem nouerat: unde opera eius grandia uidẽtur sensibus, uiliora compositione uerborum. Sunt autem eius commentarij in Genesim, in Exodum, in Leuiticum, in Isaiam, in Ezechiel, & in Habacuc, in Ecclesiasten, in Canticum Canticorum, in Apocalypsim Iohannis, aduersum omnes hæreses, & multa alia, ad extremum martyrio coronatus est. Pamphilus presbyter Eusebij Cæsariensis episcopi Neacæsaræ, tanto bibliothecæ diuinæ amore flagrans, ut maximam partem Adamãtij uoluminum sua manu descripserit, quæ usque hodie in Cæsariensi bibliotheca habentur. De quo Hieronymus ait: Sed in duodecim prophetas XX. quoq; Adamantij uolumina manu eius exarata reperi: quę tanto amore amplexus seruo gaudeoque, ut CHRISTI opes habere me credam. Si enim lætitia est unam epistolam habere martyris: quanto magis tot milia uersuum, quæ mihi uidentur suo sanguine signasse uestigia? Scripsit antequam Eusebius scriberet Apologeticum pro Adamantio, & passus est Cæsaræ Palestinæ sub persecutione Maximini. Pierius ecclesiæ Alexandrinæ presbyter, sub Caro & Diocletiano principibus, eo tempore quo eandem ecclesiam Theonas episcopus regebat, florentissime populos docuit: & in tantam sermonum diuersorumque tractatuum, qui usque hodie extant, uenit elegantiam, ut Adamantius iunior uocaretur. Constat hunc mire appetitorem uoluntariæ paupertatis, scientissimumque Dialecticæ artis: post persecutionem omne uitæ suæ tempus ROMAE fuisse conuersatum. Huius est longissimus tractatus de propheta Oseæ: quem in uigilijs PASCHAE habitum, ipse simplici sermone demonstrat.

De Diocletiano principe,& Maximiano,& cæteris Cęsaribus,quos ipse creaue rat:& de eorum prælijs,& persecutionibus Christianorum Cap. XIIII.

Diocletianus tricesimus tertius ab Augusto, Dalmata Anuli sena toris libertus,matre pariter atq; oppido nomine Dioclea. Quorum uocabulis donec imperiũ sumeret, Diocles appellatus: ubi orbis Romani potentiam cœpit, Graium nomen in Romanum morem conuertit. Imperauit annis XX. statimq; ut potestatis copiam habu it, Aprum interfectorem Numeriani, manu sua interfecit. Carinum deinde, quem Carus Cæsarem in Dalmatia reliquerat, flagitiose uiuentem difficil limo bello & maximo labore superauit. Dehinc cum in Gallia Amãdus et Helianus collecta rusticorum manu, quos Vacandas uocabãt, perniciosos tumultus excitassent, Maximianum cognomento Herculium Cæsarem fe cit. Quem misit in Gallias: qui facile agrestium hominum imperitam & cõ fusam manum militari uirtute compescuit. Deinde Carausius quidam gene re infimus, sed consilio & manu promptus, cum ad obseruanda Oceani litora, quæ tunc Franci & Saxones infestabant, positus, plus in perniciem ꝗ in prouectum reipublicæ ageret: ereptam prædonibus prædam, nulla ex parte restituendo dominis, sed soli sibi uendicando, accendens suspitionem, quia ipsos quoq; hostes, ad incursandos fines artifici negligẽtia permitteret, quamobrem a Maximiano iussus occidi, purpuram sumpsit, ac Britannias occupauit. Igitur per omnes Romani imperij fines, subitarum turbationum fragores concrepuerunt: Carausio in Britannia rebellante, Achilleo in Aegy pto: cum & Aphricam Quinquentiani infestarent, Narseus etiam rex Persarum, Orientẽ bello premeret. Hoc periculo Diocletianus permotus, Maximianum Herculium ex Cęsare fecit Augustum. Constantiũ uero & Maximianum Galerium Cæsares legit, Constantius Maximiani Herculij priuignam Theodoram accepit uxorem. Ex qua sex filios fratres Constantini sustulit. Constantinum uero filium, ex Helena habuit concubina. Carausius Britannia sibi per septem annos fortissime uendicata ac retenta: tandem frau de Adlecti i socij sui interfectus est. Adlectus postea ereptam Carausio insulam, per triennium tenuit: quem Asclepiodotus præfectus prætorio pressit, Britanniamq; post X. annos recepit. Constantius uero Cæsar in Gallia primo bello ab Alamannis profligato exercitu suo uix ipse subreptus est: secundo autem secuta est satis secunda uictoria. Nam paucis horis XL. milia Alamannorum cæsa feruntur. At Maximianus Augustus Quinquenti anos in Aphrica domuit. Porro autem Diocletianus Achilleũ obsessum, per octo menses, apud Alexãdriam cepit & interfecit. Sed immoderata uictoria usus, Alexandriam direptioni dedit: Aegyptum totam proscriptioni bus cædibusq; foedauit. Pręterea Galerius Maximianus cum duobus iam prælijs aduersus Narseum conflixisset: tertio inter Gallinicum & Charras congressus, & uictus, amissis copijs ad DIOCLETIANVM refugit:

git. A quo arrogantissime exceptus: ita ut per aliquot milia passuum purpuratus ante uehiculum eius cucurrisse referatur. Veruntamen hac contumelia confusus ad uirtutem usus est ea, per quam detrita rubigine aciem mẽtis exacuit. Itaque mox per Illyricum & Mesiam, undique copias contraxit. Statimque in hostem reuersus, Narseum magnis consilijs uiribusque superauit, extinctis Persarum copijs. Ipsoque Narseo in fugam uerso VIII. castra eius inuasit: uxores, sorores, liberosque cepit: immensam uim gazæ Persicæ diripuit, captiuos quam plurimos Persarum nobilium abduxit. Reuersus in Mesopotamiam, a Diocletiano plurimo honore susceptus est. Postea per eosdem duces strennue aduersus Carpas Basternasque pugnatum est. Sarmatas deinde uicerunt: quorum copiosissimam captiuam multitudinem, per Romanorum dispersere præsidia. Interea Diocletianus in Oriente, Maximianus Herculius in occidente, uastari ecclesias affligi interficique Christianos, decimo post Neronem loco preceperunt: quæ persecutionibus fere anteactis, diuturnior atque immanior fuit. Nam per decem annos incendijs ecclesiarum, proscriptionibus innocentum, cædibus martyrum incessabiliter acta est. Sequitur terræmotus in Syria: ex qua apud Tyrum & Sidonem passim labentibus tectis, multa milia hominum prostrata sunt. Secundo persecutionis anno, Diocletianus ab inuito exegit Maximiano, ut simul purpuram imperiumque deponerent: ac iunioribus in rempublicam substitutis, ipsi in priuato otio consenescerent. Itaque sub una die Diocletianus apud Nicomediam, Maximianus apud Mediolanum potestatem imperij simul cultumque deposuerunt. Igitur Diocletianus in proprijs agris consenuit. Qui dum ab Herculio atque Galerio, ad recipiendum imperium rogaretur: tanquam pestem aliquam detestans, in hunc modum respondit: Vtinam Salonæ possetis uisere holera nostris manibus instituta, profecto nunquam istud tentandum negotium iudicaretis. Tandem Constantinum ac Licinium ueritus, quasi partibus Maximini & Maxentij fauissent, per formidinem ueneno hausto interijt.

De Galerio & Constantio, qui orbem Romanum primi diuiserunt & de multis principibus, qui illis diebus scaturientes ebullierunt & perierunt. Et qui doctores ea tempestate, vel martyres extiterint. Cap. XV.

Galerius & Constantius Augusti primi Romanorum imperium in duas partes diuiserunt: Galerius Maximianus Illyricum, Asiam, & Orientem: Constantius Italiam, Aphricam, & Gallias obtinuit. Sed Constantius uir tranquillissimus, Gallia tantum Hispaniaque contentus. Et dum persecutiones diuersas ecclesiæ in alio terrarum orbe paterentur: solus Constantius CONSTANTINI pater, licenter Christianis in sua consistere religione concessit. Denique tale aliquod eum miraculum & memoria dignum egisse cognouimus. Is enim probare uolẽs q̃sdã in suo palatio Christianos, si boni & solidi essent uiri,

euocãs

euocans uniuersos præcepit dicens: ut siquidem uenirent ad sacrificandum & eius colerent deos, circa eum essent, & in suo cingulo permanerent: si uero refugerent, egrederentur de palatio, gratias agētes quod minime puniren tur. Cumq; in utroq; apparuissent, alij quidem religionis desertores, alij uero diuina præsentibus præponentes: facta deliberatione, ijs amicis & consi liarijs uti decreuit, qui in melioribus fideles constantesq; permanserant. Ali os uero uelut effœminatos auersatus expulit a suo colloquio: credens nunquam eos circa principē deuotos fore, qui fuerunt dei sui sic paratissimi proditores. Et ideo adhuc superstite Constantio, non uidebatur contra legem quempiam esse Christianum, apud eos qui intra Italiam Galliasq; & Britāniam, & qui circa Pireneum habitabant montem, usq; ad Oceanum Hesperícum. Galerius porro duos Cæsares legit Maximinum, quem in Oriente constituit: & Seuerum, cui permisit Italiam, ipse in Illyrico constitutus. Cōstantius uero Augustus summæ mansuetudinis & ciuilitatis in Britannia obijt Eboraci, XVI. imperij sui anno. Attamen ecclesiarum deuastatio, usque ad septimum Constantini annum, Christianorumq; sanguinis effusio feruere per diuersa loca non cessat. Igitur hęc persecutio tam crudelis & crebra flagrabat: ut intra unum mensem XVII. milia martyrum pro Christo passi inueniantur. Nam & oceani limbum transgresso Albanum, Aaron, et Iulium Britanniæ, cum alijs pluribus uiris ac fœminis, felici cruore damnauit. Passus est hac tempestate Pamphilus presbyter Eusebij Cęsariensis episcopi Neocæsarius: cuius uitam ipse tribus libris comprehendit: de quo superius mentionem fecimus. Tertio anno persecutionis, quo & Constantius obijt, Maximinus & Seuerus a Galerio Maximiano Cæsares facti. E quibus Maximinus maleficia & stupra sua Chrianorū pſecutiōibus accumulat. Passus est ea tempestate Petrus Alexandriæ episcopus cum pluribus Aegypti episcopis. Lucianus quoq;, uir moribus & continentia & eruditione præcipuus, Antiochenus presbyter: passus est, & Timotheus Romæ X. Calend. Iulij. Quibus diebus quę in orbe Romano (ut paulisper superiora repetamus) gesta sunt propter innoxium Christianorum sanguinem fusum, uno quidem pene tempore Imperatoribus creatis, replicare curabo. Igitur Constantius Constantini pater, atq; Armentarius, Cæsares Augusti appellantur: creatis Cæsaribus Seuero per Italiam, Maximino Galerij sororis filio per Orientem: codemq; tempore Cōstantinus Cæsar efficitur. Maxētius Imperator in uilla sex milibus ab urbe dissita, in itinere Lauicano. Dehinc Licinius Augustus efficitur, pariq; modo Alexander apud Carthaginem Imperator fit. Simili modo Valens Imperator creatur. Quorum exitus iste fuit: Seuerus Cęsar ab Herculio Maximiano Romæ ad tres tabernas extinguitur, funusq; eius Gallieni sepulchro infertur: quod urbe abest p Appiam milibus nouem. Galerius Maximianus, cōsumptis genitalibus defecit. Maximianus Herculius a Constātino apud Massiliam obsessus, dein

de

de captus, pœnas dedit mortis: postremo fractis laqueo ceruicibus, Alexander a Constantini exercitu iugulatur. Maxentius dum aduersus Constantinum congreditur, muluium pontem nauigijs compositum ab latere ingredi festinans, lapsu equi in profundum demersus est: uoratumqꝫ limo pondere thoracis corpus uix repertũ. Maximinus apud Tharsum morte simplici perijt: Valens a Licinio morte mulctatur. Igitur tempore prædictorum principum, qui doctores seu martyres extiterint, ex plurimis paucorum memoriam replicare curabo. Lucianus ergo uir disertissimus, Antiochenæ ecclesiæ presbyter: tanto scripturarum studio laborauit, ut usqꝫ nunc quædam exemplaria scripturarum Luciana nuncupentur. Feruntur eius de fide libelli, & breues ad nonnullos epistolæ. Passus Nicomediæ ob confessionem CHRISTI, sub persecutione Maximini, sepultusque Heliopoli Bethaniæ. Phileas de urbe Aegypti, quæ uocatur Thymius, nobili genere, & non paruis opibus: suscepto episcopatu elegantissimum librum de martyrum laude composuit. Et disputatione authorum habita, aduersum iudicem qui eum sacrificare cogebat, pro Christo capite truncatur: eodem in Aegypto persecutionis authore, quo Lucianus Nicomediæ. Arnobius sub Diocletiano principe apud Aphricam florentissimæ Rhetoricam docuit: scripsitque contra gentes uolumina, q̃ uulgo extant. Firmianus qui & Lactantius, Arnobij discipulus, cuius sub Diocletiano principe, acciti cum Flabuo grammatico de medicinalibus uersus compositi extant: Nicomediæ Rhetoricam docuit: ac pænuria discipulorum inde in Græciam, uidelicet ad scribendum, se contulit. Habemus eius comatum Symfosium, quod adolescentulus scholis scripsit, de Aphrica usqꝫ Nicomediã hexametris scriptum uersibus. Et alium librum qui inscribitur grammaticus & pulcherrimus. De ira dei, & Institutionũ diuinarꝫ, aduersus gentes libri VII. Aequalitatum et Epitomũ eiusdem operis lib. I. & ad Asclepiadem II. de persecutione lib. I. ad Probum epistolarꝫ lib. IIII. ad Seuerꝫ epistolarꝫ II. lib. ad Demetrium auditorem suum epistolarꝫ lib. II. ad eũdem de officio dei uel formatione hoĩs lib. I. Hic in extrema senectute magister Cæsaris Crispi filij Cõstantini in Gallia fuit: qui postea a patre (ut fertur) interfectus est. Igitur Eusebio referente, hæc persecutio sub Diocletiano & reliquis principibus eiusdem temporis ab ipsis militibus exordium cœpit: & uelut ex parua scintilla, pene totũ Romanũ inflãmauit orbem, maxime Aegyptum, Aphricã, & Mauritaniam: dum inter se diligẽtius perquirerẽt Christianos, reptos autem immolare cogebant: nolẽtes, militia & uita priuabant. Inter q̃s Nicomediæ Augusto Cæsare assistẽte, Dorotheus cubiculo regis p̃positus, et socius eius Gorgonius, q pene oẽs cubicularios sibi subiectos doctrina et fide effecerant Christianos, cum uiderent cõstantiam Petri cuiusdam nobilissimi uiri, q iniquas leges cõtra Christianos promulgatas publice rapuerat atqꝫ minutatim discerpserat: quã ob causam omnia tormentorꝫ gña coram Augusto pertulerat: nouissime in craticula positus super pruinas in fide lætus exhalat

halat. Tunc prædicti aiunt: Cur Imperator punis in Petro mentis sententiam, quæ in nobis omnibus uiget? Vt quid in illo crimen ducitur, quod a nobis omnibus confitetur? Hæc nobis fides, hic cultus, & unanimis eademque sententia. Quos ille cum in medio nihilominus uenire iussisset: similibus pœnæ, ut priores, supplicijs affectos, ad ultimum laqueo appēsos necari iussit. Tunc & Anthymus ipsius urbis episcopus, in domini nostri Iesu Christi cōfessione perdurans, martyrij gloriā capitis obtruncatione suscepit. Hunc autem tanquam uere bonum pastorem, uiam martyrij præeūtem, uniuersa pene gregis sui multitudo prosequitur. Itaque explicari non ualet, quāta dei sanctis martyribus excogitabantur tormenta ea tempestate: seu quanta sanctorum milia nouis & inauditis cruciatuum tormentis interempta sint: quibus Eusebius Cæsariensis episcopus, ecclesiasticæ scriptor historiæ, dum interesset, quæ in ueritate comperit & cernendo conspexit, octauo historiarū & nono libris partim manifestare studuit.

Qualiter Constantinus ad Imperium euectus sit, & quos Imperatores persequentes Christianos oppresserit. Cap. XVI.

CONstantinus tricesimusquartus gubernacula imperij, a Constantio patre suscepit: quæ uno & XXX. annis felicissime tenuit. Igitē mortuo (ut dixi) Constantio in Brittannia, Constantinus Imperator creatus primus Imperatorum Christianus, excepto Philippo qui Christianus annis admodum paucissimis, ad hoc tantum constitutus fuisse mihi uisus est: ut millesimus Romæ annus Christo potius quam idolis dicaretur. A Constantino autem omnes semper Christiani Imperatores usque in hodiernum diem creati sunt: excepto Iuliano, quē impia (ut aiunt) machinantē exitiabilis uita deseruit. Igitur Crispo & Cōstantino Cæsaribus atque consulibus, Romanæ quidem ecclesiæ Syluestrius præsidebat: Alexandrinæ Alexander: & Hierosolymorum Macharius: Antiochiæ uero, quæ est apud Orontem, post Romanum nondū quisquam fuerat ordinatus, persecutionibus scilicet prohibentibus. Non longo post tempore hi qui Nicææ collecti erant, eloquentiam eius admirantes, Eustachium dignū approbauerunt, qui sedi apostolicæ præsideret, & cum esset episcopus uicinæ Beroæ, eum in Antiochiam transtulerunt. Tunc ergo Christiani orientales quidem usque ad terminos Aegypti circa Lespiam commorantes, non præsumebāt aperte in ecclesias conuenire, cum Licinius fauorem, quem in eos habuerat, permutasset: sed neque per Occidentem Helladici, uel Macedones, & Illyrici licenter in religione durabāt, propter Constantinū qui princeps erat in his partibus Romanorum. Huic eñi uiro plura postea prouenisse percepimus, quibus flexus est Christianorum dogma uenerari: præcipue tamen propter signum, quod ei diuinitus est ostensum. Et quoniam ad hæc uenimus, paulo latius aliquid referamus. Cū Diocletianus & Maximianus Herculius, priuatam elegissent uitam, & Maximinus Galerius, qui cum eis imperauerat, tenens Italiam duos Cæsares fecisset, Maximinum in Oriente, & in Italia

Seuerum. Tunc Constantinus in Britannia patre mortuo ordinatus Imperator, primo anno ducentesimæ primæ Olympiadis, XXVII. die Iulij mẽsis, Romæ uero a prætorianis militibus Maxentius, Maximiani Herculij filius, instituit Imperator. Hic eius pater imperandi cupiditate noluit filium regno priuare: quod facere nequiuit. Porro Seuerus Romæ contra Maxẽtium ueniens, militum proditione peremptus est. Proinde Maxentius Romæ uelut tyrannus habebatur, adulteria impudenter exercens, & carum uiros occidens. Quem uolens Constantinus opprimere & Romanos a cladibus liberare, cogitabat quem in bello deum haberet auxilio, sciens nihil prodesse deos quos Diocletianus uenerabatur: & quia potius eius pater paganorum contempta religione feliciter aduixisset. In his igitur solicitudinibus constitutus, in somno uidit signum crucis cœlo splendide collocatum, mirantiq; uisionem astiterunt angeli dicentes: O Constantine in hoc uince. Fertur autem & ipsum Christum apparuisse ei, signumq; monstrasse crucis, ac præcepisse ut figuram similem faceret: & in prælijs auxilium hoc haberet, quo uictoriæ iura conquireret. Eusebius itaq; Pamphili cum iureiurando ipso Imperatore dicente audisse refert, quia circa meridiem declinãte iam sole, crucis signũ ex lumine factũ, & scripturã cõsertã ei dicentẽ: in hoc uince, uidisset ipse & milites qui cum eo tunc essent. Pergenti nanq; aliquando cũ exercitu per iter: hoc, inquit, ei miraculum est ostensum. Dumq; cogitaret quid esset, nox superuenit: & dormienti Christus apparuit cum signo quod uidit in cœlo: iussitq; ut fieret eius signi figuratio, quæ foret auxilium in cõgressibus præliorum. Igitur ut præmissa quadam ex parte & aliquoties memorata iterum repetamus, Galerius occiso Seuero, Licinium Imperatorẽ creauit. Cumque persecutionem a Diocletiano et Maximiano missam, ipse atrocioribus edictis accumulasset, ac postquam per annos X. ex omni genere hominum exhausit prouincias: putrefacto introrsum pectore, & uitalib. dissolutus, cum ultra horrorem humanæ miseriæ etiam uermes eructaret, atq; medici ultra iam fœtorem non ferentes, crebro iussu eius occiderentur: a quodam medico cõstantiam ex desperatione sumente increpitus, iram dei esse pœnam suam, atq; ideo a medicis non posse curari: edictis late missis, Christianos de exilijs reuocauit: ipse autem cruciatus non sustinens, uim uitæ suæ intulit. Ita respublica tunc sub nouis quatuor principibus fuit. Constantino & Maxẽtio filijs Augustorum, Licinio autem & Maximiano hominibus nouis: Cõstantinus pacem ecclesijs post X. annos, quibus a persecutoribus uexabantur, indulsit. Deinde inter Constantinum et Maxentium bellum ciuile exortum est. Qua necessitate compulsus Constantinus, quem haberet adiutorem deum in prælijs imminentibus, mente solicita pertractabat. Vnde & signa cœlitus ei ostẽsa sunt, quæ superius memorauimus. Igitur Maxentius sæpe multis prælijs fatigatus: ultimo ad pontem Miluium uictus, & interemptus est. Maximinus persecutionis Christianorum incentor, executorq; infestissimus, apud Tharsum, dum ciuile bellum contra Licinium

ciniũ disponeret, interijt. Licinius repẽtina rabie suscitatus, oẽs Christianos e palatio suo iussit expelli. Mox bellũ inter ipsum Liciniũ et Cõstantinũ efferbuit. Sed Cõstantinus Liciniũ sororis suæ uirum, in Pannonijs primũ uicit, deinde apud Cibalas oppressit. Vniuersaq; Græcia potitus, Liciniũ crebris bellis terra mariq; assurgentẽ & repressum, tandem ad deditionem coegit. Sed Herculij Maximiani socer sui motus exemplo, ne iterum depositam purpuram in perniciem reipublicæ sumeret, priuatũ iussit occidi. Quãuis omnibus iam ministris nefariæ persecutionis exemptis, hunc quoque inquantum exercere potuit persecutorem digna punitio flagitaret. Constantini filij Crispus & Constantinus, & Licinius adolescens Licinij Augusti filius, Constantini autem ex sorore nepos, Cæsares creati sunt.

De vesania Arrij, & de synodo in Nicæa congregata, & quid in ea gestum sit. Cap. XVII.

HIS diebus Arrius Alexandrinæ urbis presbyter, a ueritate fidei catholicæ deuians, exitiabile plurimis dogma constituit. Qui simul ut primum Alexandriæ, uel notus uel notatus, inter confusos uulgi sectatores, insectatoresq; factus est: ab Alexãdro eiusdem tunc urbis episcopo pulsus ecclesia est, cum quo homines quos in errorem seduxerat, etiam in seditionem excitauerat. Qua de re apud Nicęam urbem Bithiniæ conuentus trecentorum X. & VIII. episcoporum factus est: per quos Arrianum dogma exitiabile & miserum esse euidentissime deprehensum, palam proditum ac reprobatum est. Vndecunque ad eundem conuentum Syros, simul & Cylicas Phœnicasque & Arabes, atque Palestinos inter hos & Aegyptios, Thebæos, Libyos, nec non & eos qui ex Mesopotamia oriuntur: etiam Persas ad concilium uenisse constat. Verum nec Scytha defuit. Ex eorum choro Pontusque & Asia, Phrygia & Pamphilia: uiros probatissimos præbuerunt. Aderant Thraces, & Macedones, Achiui, & Epirotæ, & his quoque interius habitantes. Ipse aut Hispanorũ ualde famosus Osius unus aderat, & simul plurimis assidebat. Talem itaque solus a secundo unus Imperator Cõstantinus Christo coronam uinculo pacis exornans, suo saluatori de uictoria inimicorum & hostium deo decibilem dedicauit. Itaque maximam domum præparauit, in regalibus Imperator sedens: & subsellia in ea poni præcipiens, quæ sufficerent ordini sacerdotum. Ita decentem præparans eis honorem: inuitauit ingredi, & de præsentibus habere consilium. Introiuit autem & ipse princeps ultimus cum paucis, laude dignam sui magnitudinem habens: & mirabilem speciem, mirabilioremque gerẽs dignitatem pudoris in fronte. Minore uero sede quam alijs posita in medio eorum sedit: primo tamen petens, hoc sibi episcoporũ iussione cõcedi. Tunc cum eo resedit sacratissimus ille chorus. Etenim cum ex omnibus pene locis episcopi conuenissent, & (ut fieri solet) diuersis ex causis

causis inter se quædam iurgia detulissent, interpellabatur frequenter a singu lis, offerebantur libelli, culpæ proferebantur: & magis ad hæc quam ad id, pro quo uentum fuerat, animos dabant. At ille uidens, quod per huiusmodi iurgia causa summi negotij frustraretur: diem certam statuit, qua unusquisque episcoporum si quid querimoniæ habere uideretur, deferret. Et cum resedisset, suscepit a singulis libellos, quos simul omnes in sinu suo continens, nec in eis quid contineretur, aperiens, ait ad episcopos: Deus uos constituit sacerdotes, & potestatem uobis dedit de nobis quoque iudicandi: & ideo nos a uobis recte iudicamur, uos autem non potestis ab hominibus iudicari. Propter quod dei solius inter uos expectate iudicium: & uestra iurgia quæcunque sunt, ad illud diuinum reseruentur examen. Vos etenim nobis a deo dati estis dij, et conueniens non est, ut homo iudicet deos, sed ille solus de quo scriptum est: Deus stetit in congregatione deorum, in medio autem deos discernit. Et ideo his omissis: illa quæ ad fidem dei pertinent, absque ulla animorum dissensione distinguite. Cum hæc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri, ne innotesceret ulli hominum simulatio sacerdotum, sed ecclesiasticum omnes unanimes, ad quod uenerant, negociũ agere sollerter inuigilarent. Igitur uenerabili huic cõcilio ex paucorum memoria conijci potest quam magni interfuerint deo amabiles uiri, qui leges ecclesiasticas, quos canones uocamus, sanxerũt: & peruersum dogma Arrij cum ipso authore anathematizantes damnauerunt. Fuit præterea in illo cõcilio Paphnutius homo dei ex Aegypti partibus episcopus confessor: ex illis quos Maximianus dextris oculis effossis & sinistro poplite succiso, per metalla damnauerat. Sed in hoc tanta uirtutum inerat gratia: ut signa per eũ non minus quam dudum per apostolos fierent: nam & dæmones tantũ uerbo fugabat, & ægrotos sola oratiõe curabat: sed & cæcis dicitur uisum reddidisse, & paralyticos ad stabilitatem corporum reuocasse. Quem Constãtinus in tanta ueneratione & affectu habuit, ut sæpius eum intra palatiũ euocatum complecteretur: & illum oculum, qui in confessione fidei fuerat euulsus, auidioribus osculis demulceret. Ex eorum numero, & si quid adhuc eminetius fuisse dicitur, etiam Spiridion episcopus Cyprius, uir unus ex ordine prophetarum. Hic pastor ouium, etiam in episcopatu positus permansit. Quadam uero nocte cum ad caulas fures uenissent, & manus improbas quo aditum educendis ouibus facerent, extendissent: inuisibilibus quibusdã uinculis astricti, usque ad lucem uelut traditi tortoribus permanserunt. Cũ uero oues ducturus ad pascua, matutinus se ageret senior: uidit iuuenes absque humanis uinculis caulis pendere districtos. Cumque causam noxæ cõperisset, absoluit sermõe, quos meritis uinxerat: & ne eis inanis nocturna cederet occupatio: Tollite, inquit, o iuuenes unum uobis arietem, ne sine causa uenisse uideamini: quem melius prece, quam furto quæsisse cõuenerat. Tradũt de eo etiam illud factum mirabile, filiam habuit Hyrenem nomine: quę

ei cum bene ministrasset, uirgo defuncta est. Post eius obitum uenit quidam dicens se ei quoddam depositum commendasse, rem gestam ignorauerat pater: perquisitum in tota domo, nusquam quod poscebatur, inuentum est. Persistebat ille qui commendauerat & fletu ac lachrymis perurgebat: uitæ quoq; suæ illaturum se esse exitium, nisi commendata reciperet, testabatur: Permotus lachrymis eius senex, ad sepulchrum filiæ properat, atq; eam nomine clamitat. Tunc illa de sepulchro quid uis, ait, pater? Commendatum, inquit, illius ubi posuisti? At illa locũ designans: illic, ait, inuenies defossum. Regressus ad domum, rem sicut filia de sepulchro responderat, repertam tradidit reposcenti. Sed & multa alia eius gesta referuntur mirabilia: quæ recentium tunc ore omnium celebrabantur. Talis igitur in illis adhuc temporibus per multi uiri in ecclesijs domini refulgebant: ex quibus plurimi in illo concilio fuerunt. Sed et Athanasius eodem tempore Alexandri diaconus Alexandrini episcopi aderat consilijs, senem quam plurimis iuuans. Interfuit etiam magnus Eustachius, Antiochenæ sortitus ecclesiæ præsulatum: meritis ac uirtutibus insignis. Pariterque Eusebius Pamphili Cæsariensis ecclesiæ pontifex: qui tempore persecutionis nobiliter in fide perdurauit, & multorum illustrium opusculorum scriptor fuit sagacissimus. Præterea & alij plures uiri probatissimi ibi affuerunt: quorum ingenia sapientiæ & animorum uirtutes, tam & principi quam in reliquis dignitatibus claruerunt. Ergo qui per singula scire uoluerit, quæ in hoc gesta sunt concilio: omissis aliorum opusculis ecclesiastici causam Eusebij Cæsariensis historiã perlegat, q̃ a Rufino in nostrum interpretata est eloquium: nec non trium uirorum illustrium historias, Sozemeni, Socratis, & Theodorici. Actus uero & uitam huius principis Constantini qui scire plenius desiderat, Eusebij prædicti opuscula de hoc tãtum negotio perlegat. Nos uero ad opus compendij cœptum stilum scribendo reuocemus.

De Helena Constantini matre: & qualiter crucem dominicam inuenit. Cap. XVIII.

PER idem tempus Helena Constantini mater, fœmina incomparabilis fide, religione animi ac magnificentia singulari: cuius uero Constantinus & esset filius & crederetur: diuinis ammonita uisionibus Hierosolymam petit, atque ibi locum, in quo sacro sanctum corpus Christi patibulo affixum pependerat, ab incolis perquirit. Qui idcirco ad inueniendum difficilis erat, quod ab antiquis persecutoribus simulachrum in eo Veneris fuerat defixum: ut si quis Christianorum in loco Christum adorare uoluisset, Venerem uideretur adorare: & ob hoc infreques & pene obliuiõi datus fuerat locus. Sed cũ (ut supra diximus) religiosa fœmina properasset ad locũ cœlesti iudicio designatum cũcta ex eo profana & polluta deturbans in altũ purgatis ruderibus, tres cõfuso ordine reperit cruces. Sed obtur-

obturbabat reperti muneris lætitiam uniuscuiusque crucis indiscreta propri etas. Aderat quidem & titulus ille qui Græcis & Latinis atque Hebraicis literis a Pilato fuerat conscriptus: sed ne ipse quidem satis euidenter domini ci prodebat signa patibuli. Hinc iam inhumanæ ambiguitatis, incerto: diui num flagitat testimonium. Accidit in ea urbe primaria quandam loci illius fœminam graui ægritudine confectam semineceem iacere. Macharius per idem tempus illius episcopus erat. Is ubi cunctantem reginam, atque omes pariter qui aderant, uidet: Afferte huc, inquit, omnes quæ repertæ sunt cru ces, & quæ sit quæ portauerit dominum CHRISTVM, nunc no bis adaperiet deus. Et ingressus cum regina pariter & populis ad eam quæ decūbebat, defixis genibus huiuscemodi ad deum precem profudit: Tu do mine per unigenitum filium tuum salutem generi humano per passionē cru cis conferre dignatus es: & nunc in nouissimis temporibus aspirasti in cor de ancillæ tuæ, perquirere lignum beatum, in quo salus nostra pepēdit: ostē de euidenter, ex his tribus quæ crux fuerit ad dominicam gloriam, uel quæ extiterint ad seruile supplicium: ut hæc mulier quæ semiuiua decumbit, sta tim ut eam lignum salutare contigerit, a mortis ianuis reuocetur ad uitam. Et cum hæc dixisset, adhibuit primo unam ex tribus, & nihil profuit: adhi buit secundam, & nec sic quidem aliquid actum est. Vt uero tertiam admo uit, repente adapertis oculis mulier consurrexit: & stabilitate uirium rece pta, alacrior multo quam cum sana esset, tota domo discurrere & magnifi care domini potentiam cœpit. Sic euidenti indicio regina uoti compos effe cta: templum mirificū in eo loco, in quo crucem repererat regia ambitione construxit. Clauos quoque quibus corpus dominicum fuerat affixum, por tat ad filium: ex quibus ille frenos composuit, quibus uteretur ad bellum: & ex aliis galeam nihilominus belli usibus aptam fertur armasse. Ligni uero ipsius salutaris partem detulit filio: partem uero thecis argenteis conditam dereliquit in loco: quæ etiam nunc ad memoriam sollicita ueneratione serua tur. Filius uero eius Constantinus in honorem matris ciuitatē condidit: quā ex nomine illius Helenapolim nuncupauit.

Quo tempore populi Hyberorum & Armeniorum conuersi sint ad fi dem Christi. Cap. XIX.

QVA tempestate quidā philosophus Merobius noīe exteriorē Indiam lustrādo dum peragraret, (quæ longo tractu ab interio re distat, quæ diuersis linguis & nationibus habita est, quam ue lut longe remotam nullus apostolicæ prædicationis uomer im presserat) a Barbaris captus atque interemptus est. Duo quidam pueri, q̄s in liberalibus instituerat disciplinis: Barbarorum miseratione reseruati & ad regem perducti: quos ut comperit industrios ac nobiles, ualde dilexit. Ex quibus Frumentio, quem perspicaciorem deprehenderat, rationes suas scri niaque commisit: Edesium uero sibi pincernam fecit: qui postmodum in ma

ros bonæ uitę testimonio presbyteros, diaconos, monachos, sacrasq; uirgines & reliq uulgi innumeras multitudines, et ex suo palatio una cũ pędagogo ac nutritore suo q̃ plures sibi charos atq; familiares diuersis mortib. tradidit pro Christi dogmate, dũ nollẽt solẽ dei creaturam adorare pro deo. Fertur enim eorum qui tunc martyrio coronati sunt, sub hac persecutione uirorum ac fœminarum fuisse milia quasi sedecim in regno Saporis, magis Iudæisq; ad hoc piaculum regem concitantibus. Igitur dum hæc apud Persidiam calamitas Christianorum pio principi nota fieret Constantino, dum esset solicitus pro uera religione, scripsit ad regem Persarum per Legatos, qui tunc aderant, monita pietatis: rogans ut cultores dei apud eũ digno honore potirentur. Itaq; ut in ea continetur epistola, quam pro fide nostra ad eundem direxit, multa terrendo posuit infausta persecutoribus huius dogmatis euenisse, qua de re & Valerianum Romanorum Imperatorẽ suum quidem antecessorem a Persis esse captũ, & cum maximo dedecore inter eos senuisse, quia Christianos diuersis mortibus affici decreuerat. Hęc igitur optimus Imperator pietate decoratus egit, curam non solum subiectorꝝ habens, sed etiam eorũ qui sub alieno gubernaculo regebantur. Quapropter & ipse diuina protectiõe potitus est & Europam uniuersam atq; Lybiam, super has etiam maximam Asiæ partem tenens, non solum subiectos habebat deuotos; sed etiam Barbarorꝝ alij quidem sponte seruiebant, alij deuicti ubiq; triumphi uidebantur, & uictor cernebatur hominibus Imperator. Qui cum tres habuisset filios, eos Cæsares nuncupauit, & singulos eorum per decenos annos Imperij sui principes esse constituit, id est, primum quidem filium sui nominis Constantinum Hesperiarum partium in decennali suo fecit habere principatum: secundum uero aui nomine nuncupatum Constantinum, in uicenalibus suis Cæsarem in Oriente cõstituit: iuniorem uero Constãtem in suis tricenalibus ordinauit. Qui cum in Nicomedia degeret, languore grauatus, nec ignorans huius uitæ incertum, gratiam sacri baptismatis est adeptus. Distulerat enim usq; ad illud tempus, in Iordane fluuio hoc promereri desiderans. Porro autem tres filios imperij reliquit hæredes, & Athanasium magnũ reuerti præcepit in Alexandriam, licet Eusebius præsens esset, & niteretur contraria suadere. Ita facto testamento, tribus filijs constitutis hæredibus, defunctus est. Vixit itaq; annis suptuaginta quinq;, regnauit triginta & unum. Igitur inter hæc latent causæ, cur tantus uir uindicem gladium, & destinatam in impios punitionem, etiam in proprios egit affectus. Nam Crispum filium suum & Licinium sororis filium interfecit, ut aiunt. De his etiam, qui sub eo scribendo monumenta posteris reliquerunt, non silebo.

De diuersis doctoribus sub Constantino Imperatore florentibus. Capi. XXI.

ARnobius Rhetor in Aphrica clarus habebatur, q̄uis & prius sub Diocletiano principe: qui cum Siccæ ad declamandum iuuenes erudiret, & adhuc ethnicus ad credulitatē somnijs compelleretᷣ, neq; ab episcopo impetraret fidem, quam semper impugnauerat elucubrauit aduersum pristinam religionem luculentissimos libros, & tandem ueluti quibusdam obsidibus pietatis fœdus impetrauit. Firmianus, q & Lactantius, Arnobij discipulus, sub Diocletiano principe accitus cum Flabo grammatico, cuius de medicina libri uersu compositi extant, Nicomediæ Rhetoricam docuit: ac penuria discipulorꝝ illinc in Græciam, uidelicet ad scribendum se contulit. Habemus eius commatū symphosium, q̄d adolescentulus scholis scripsit Aphricæ, & Hodeporicū de Aphrica usque ad Nicomediam hexametris scriptum uersibus, & alium librum qui inscribitur grammaticus & pulcherrimus de ira dei, & institutionū diuinarꝝ aduersum gentes lib. VII. & Epomen eiusdem operis lib. I. & ad Asclepiadem lib. II. de persecutione lib. I. ad Probum epistolarꝝ lib. IIII. ad Seuerū epistolarꝝ libri duo, ad Demetrianū auditorē suū epistolarꝝ lib. tres, & ad eundem de officio dei uel formatione hominis liber unus. Hic in extrema senectute magister Cæsaris Crispi filij Constantini in Gallia fuit, qui postea a patre interfectus est. Eusebius Cæsareę Palestinæ episcopus in scripturis diuinis studiosissimus, & bibliothecę diuinæ cū Pamphilo martyre diligētissimus peruestigator, ædidit infinita uolumina, de quibus hæc sunt, Libri XX. consonantiæ diaphonias, Ecclesiasticæ historiæ libri X. Chronicorꝝ canonum omnimodam historiam, & de authoribus eorum, & de euangeliorum tractatu, & in Isaiam libri X. & contra Porphyriū qui eodem tempore scribebat in Sicilia (ut quidam putant) libri XXV. pro Adamantio libri sex, de uita Pamphili libri tres, de martyrib. & alia opuscula, & in CL. psalmos eruditissimos commentarios & multa alia. Floruit maxime sub Constantino Imperatore & Constantio, & ob amicitiam Pamphili martyris ab eo cognomentum sortitus est. Rhetitius Heduorꝝ .i. Augustudunensis episcopus, sub Constantino celeberrimæ famæ habitus est in Gallia. Leguntur eius commentarij in Canticum canticorꝝ, & aliud grande uolumen aduersus Nouatianū: nec præter hæc quicquam operis eius repperi. Methodius olim Lyciæ, postea Tyri episcopus, nitidi compositiq; sermonis, aduersus Porphyrium confecit librum commatū & symphosium X. uirginum, & de resurrectione opus egregium contra Adamantiū, & aduersus eundem de pythonissa, & in Genesim quoq;, & in Canticum canticorꝝ cōmentarios, & multa alia quæ uulgo lectantur. Ad extremum nouissimæ persecutionis, siue (ut alij affirmant) sub Decio & Valeriano in Calchide Græciæ martyrio coronatus est. Iuuencus nobilissimi generis Hispanus presbyter, quatuor euangelia hexametris uersibus pene ad uerbum transferens quatuor libros composuit, & nonnulla eodem metro ad sacramētorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino principe. Eustatius ge

nere

nere Pamphilus, primum Beree Syriæ, deinde Antiochiæ rexit ecclesiam, & aduersus Arrianum dogma multum componens, sub Constantino principe pulsus est Traianopolim in exilium Thraciarũ, ubi & cõditus est. Extant eius uolumina de anima aduersus Adamantium, & infinitæ epistolæ, quas enumerare longum est. Marcellus Anciranus episcopus sub Constantino & Constantio principibus floruit, multaq; diuersarũ materiarũ scripsit uolumina, & maxime aduersum Arrianos. Feruntur contra hunc Asterii & Apollinaris libri, Sabellianę eum hæreseos arguentes. Sed & Hilarius in septimo aduersum Artium libro nominis eius quasi hæretici meminit. Porro ille defendit se nõ esse dogmatis cuius accusatur, communionẽ Iulij & Athanasij Romanæ urbis & Alexandrinæ Pontificum meruit. Eusebius Emissenus elegantis & rhetorici ingenij, innumerabiles, qui ad plausum populi pertineãt, confecit libros, magisq; historiam secutus. Ab his qui declamatoria uolunt studiosissime leguntur. E quibus uel præcipui sunt aduersus Iudæos & gentes & Nouatianos, & ad Galatas lib. X. & in euangelium homiliæ breues, sed plurimæ. Floruit autem temporibus Constantini Imperatoris, sub quo & mortuus, Antiochiæ sepultus est. Quo etiam tempore Porphyrius misso ad Constantium insigni uolumine, de exilio liberatur. Tunc etiam Alexandriæ XIX. ordinatur episcopus Athanasius, illis equidem diebus Constantinus cum liberis suis honorificas ad Antoniũ literas mittit, de quibus in subsequentibus, opitulante deo, latius dicemus. Tunc etiam Nazarei rhetoris filia in eloquentia patri coæquatur, & Tyberianus uir disertus, præfectus prætorio Gallias regit. Eustatius autem Constantinopolitanus presbyter agnoscitur, cuius industria in Hierosolymis martyrium constructũ est. Pręterea sub Constantino non solum hi quorum memoriam fecimus, sapientia & uirtutibus claruerũt, sed et plures alij q̃s sub silentio prætermimus. Igitur Constantinus Traianũ herbã parietariam ob titulos multis ędibus inscriptos appellare solitus est. Hic pontem in Danubio construxit, habitum regium gemmis, & caput exornans perpetuo diademate. Commodissimus tamen multis rebus fuit, calumnias sedare, legibus seuerissimus, nutrire artes bonas: pręcipue studia literarum, legere, ipse conscribere, meditari, audire legationes & querimonias prouinciarum sagaciter studuit. Et dum multas gentes diuersis prælijs subegisset, urbem nominis sui Romanorum regum uel solus, uel primus instituit. Quæ sola expers idolorum ad hoc breuissimo tempore, condita a CHRISTIANO Imperatore prouecta est, ut sola Romæ tot seculis miserijsq; prouectæ forma & potentia merito possit ęquari. Tum deinde primus Constantinus iusto ordine & pio uertit edictũ. Siquidem statuit citra ullam hominum cædem paganorũ templa claudi. Et in hoc domini nostri IESV CHRISSTI laudanda atq;

miranda

miranda est omnipotentia: ut quando uoluit, mox unius religiosi principis edicto omnium regum & Imperatorum potentissimorum, & retro seculis fortium ac sapientum industria fana ac mirabiliter idolorum fabricata templa, clausa nullo resistēte cultore pene per omnem orbē, & ad nihilum sunt redacta. His itaq; gestis prospere tertio finem decreui imponere libro.

TOMI II. LIBRI III. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONIRUM Tomi Secundi, Liber IIII.

Quomodo post mortem Constantij ad tres eius filios orbis Romanus peruenerit, & quas partes unusquisq; obtinuerit. Cap. I.

NTEREA RESPVBLICA FORtuitis casibus urgebat. Vnde quędā summatim ac breuiter pstringere, nō esse incongruū arbitramur. Igitur quia ædificatore Constātinopolitanæ ciuitatis moriēte, tres eius filij Imperiū susceperunt, in præcedentibus est enarratū. Sciendū aūt quia cum istis imperauit consobrinus eorum nomine Dalmatius, uocabulum patris habens, qui dum paululum imperasset, a militibus interemptus est, non iubente Constantio ut occideretur, nec tamen prohibente. Ita ad tres partes orbis Romani redacta dominatio est, Constantinum & Constantium ac Constantem filios Constantini. Hi singuli has partes regendas habuerunt. Constantinus iunior cuncta trans Alpes, Constātius a freto Propontidis Asiam atq; Orientem, Constans Illyricum Italiamq; & Aphricā Dalmatius Thraciam Macedoniāq; & Achaiam. Interim ob Italię Aphricæq; ius dissentire, statim Constantinus & Constans cœperunt. Constantinus latrocinij specie dum incautus fœdeq; temulentus in aliena irruit, a ducibus Constantis obtruncatus est, proiectusq; in fluuium, cui nomen Alsa est, non longe ab Aquileia.

Qualiter per quendam presbyterum hæretici Arriani ad familiaritatem Constantini peruenerunt. Cap. II.

INtera maligna semper aduersum deum uerum diaboli insectatio, quæ ab initio mundi usque nunc a syncero fidei religionisque tramite effusis errorum nebulis lubrica hominum corda perturbat. Postquam CHRISTIANIS Imperatoribus summam regiæ potestatis in

meliora

meliora uertentibus, ecclesiam Christi zelo idololatriæ persequi destitit, aliud machinamentum, quo per eosdem Christianos imperatores ecclesiã uexaret inuenit. Fit igitur Arrio noui erroris authori, cæterisq; discipulis ipsius ad familiaritatem Constantij imperatoris promptus aditus & facilis uia, & hoc ita euenisse contigit. Posteaq̃ religiosi principis mater Helena, summis Romani regni honoribus affecta, ex hac luce discessit, Constantia tunc Licinij derelicta fratris Augusti solatijs utebatur. Huic accidit presbyterum quendam uenire in notitiam, latenter partibus Arriani fauentem: sed is primo nihil omnino de his apud sororem principis aperiret. Vbi uero multa familiaritas copiam tribuit, paulatim cœpit sermonẽ aspergere, inuidiam dicens Arrio generatam, & pro simultatibus priuatis, episcopum suum rem contentiose exagitasse, æmulationis stimulo cõfixum, q; Arrius apud plebem satis charus haberetur. Hęc atq; huiuscemodi alia frequentius suggerens, animos Constantiæ suos effecit. Quæ cum diem obitura uisitaretur a Constantio fratre, atq; ab eo blande religioseq; compellaretur, extremã dicitur ab eo gratiã poposcisse, ut presbyterũ in familiaritatẽ reciperet, & quæ sibi ab eo pro spe & salute suggererẽtur, audiret. Se quidẽ iam ex luce discedentem nihil curare, pro fratris uero statu esse solicitã, ne forte pro innocentum pœnis regni sui paterẽ excidiũ. Quibus ille monitis a sorore susceptis, & fidelem pro se germanæ sollicitudinẽ credens, accommodauit aurem presbytero. Constantio uero de hac luce discedente, liberis de successione Romani orbis testamentũ hæredibus scriptum dum non adessent, dicitur secreto presbyterũ, quem a soro re commendatũ supradiximus euocasse, atq; sub sacramanto tradidisse quod scripserat, dum ex occasione prædicta eius familiaritate potiretur: contestans ne ulli, nisi Constantio cũ uenisset, in manus traderet. Cui etiam q; eunuchi qui erant in palatio fauebant, arte indicio de Imperatoris morte impresso usq; ad Constantij præsentiam, multis noua tentantibus oppressis, restitutę integręq; mansere. Cũ uero Constantius affuisset, depositũ presbyter illi restituit. Cuius beneficij gratia Imperator regni cupidus ita ei deuinctus est, ut qui imperare cunctis ambierit, ab illo sibi imperari æquanimiter pateretur. Ex quo deuincto sibi Imperatore, cœpit de Arrij restitutione suggerere, & nolentes acquiescere sacerdotes, ut cogeret persuadere. Tunc Eusebiũ Nicomediæ episcopum, partibus Arrij fauentem, cæterosq; eius socios Imperatori familiarissimos effecit, annitentibus sibi eunuchis Palatinis, quorum animos diabolica fraude sibi deuinxerat. Athanasium uero catholicæ ecclesiæ defensorem falsis criminationibus insectantes, adeo ut princeps Constantius uellet eũ sæpius interimere, nisi pia dei prouidentia ad restaurationẽ ecclesię suę eundẽ protegeret ac reseruaret. Igitur quibus mirabiliter modis sępius sit ereptus de manibus animã illius quęrentiũ, Ecclesiastica quę dicitũ Tripartita narrat historia. Ipse etiã qui passus, ordinatim in suis refert opusculis, nec non & Rufinus prædicti temporis Ecclesiasticæ historiæ scriptor.

De diuers

De diuersis Synodis,in quibus catholica Nicæni concilij decreta Arriani subuertere nisi sunt. Cap. III.

ITaq; peruersi dogmatis fautores Eusebius Niomediensis, cum cæteris satellitibus ecclesiæ dei hostibus,nactus tempus opportunum,paulatim callide decreta Nicæni concilij catholica subuertere nitentes, apud Antiochiam primum sub occasione dedicationis templi,ibidem a patre Augustorum mirabiliter inchoati,& a Constantio consummati, conuenerunt quasi nonaginta Orientalium episcopi. Vbi contra fidem catholicam Nicæni concilij non tam manifeste,sicut in reliquis,sanxeruntConcilijs. Deinde procedente tempor- diuersa celebrantes Concilia, fidem Nicæni concilij de una dei patris & filij substantia abolere cupientes,ipso Imperatore eis annitente:cuius & præsentia debacchantes,hæc aliquoties agebant. Sed dū post mortem Constantis synodum Mediolani Constantius fieri decreuisset,in qua Orientales atq; Occidentales episcopos in uesania Arriana concordes faceret,ad effectum perducere nequiuit. Vnde & apud Arimenum conuenire præcepit Occidentales,apud Tyrum uero Orientales. In quibus synodis Homousiani nequaq̄ Arrianis communicantes, ea de re cæteris in locis diuersa celebrantes Concilia,turbulentiorē contra catholicos generarunt tempestatem. Constantius uero hortatu perfidorum nunc blanditijs, nunc minis instās,nec sic ad unanimitatem eos perducere potuit episcopos: sed frustratus est suis conatibus, & maiores hinc inde in ecclesijs emergebāt discordiæ. Insistentibus autem Arrianis ad tantam peruenit dementiā Constantius,ut quosdam in deo gradus crederet, in sinumq; eius,dū in deo deos quærit,tanq̄ per Scudo Tyrum inducitur. Peruerso igitur zelo potestas armatur illusa, & sub nomine pietatis uis persecutionis agitat̄,de noua nominis electione contenditur, ut Arrianorum potius ecclesiæ, q̄ catholicorum sint.

De persecutione Athanasij,aliorum catholicorūq; episcopoꝶ. Cap. IIII.

ERgo efferatus rex instinctu Arrianorum, primum Athanasium persequitur. Qui cum quæreretur ad pœnam,a Maximino Treuirorum episcopo,qui tūc satis clarus habebatur, honorifice susceptus est. Paulum uero successorem Alexandri Constantinopoleos episcopum, uirum laude dignum,in exilium detrudi iussit,& in locum eius Macedonium crudelem hæreticum subrogauit. Sed dum Hermogenes magister militiæ regis imperio & Arrianorum factione Paulum deportare conaretur in exilium,Constantinopolim a populo tractus catholico,interemptus est. Paulus autem præfecti Philippi fraude circumuētus, postmodum in exilium est trusus,& ibi ab eodem strangulatus, quia fautor Macedonij atq; Arrianorum erat. Hinc iam Liberius Romanæ sedis episcopus exilio damnat̄,qui noluit hæreticis communicare, & in damnationem Athanasij subscribere. Sed dum Romam Constantius ueniret,matronarum nobilium Romanorum pro eo satisfactionem suscipiens, ad

propriam eum reuocauit sedem. Tamen quibusdã suspectus fuit, q̃d tædio exilij superatus, subscripserit. Cognouerat etiã, quod Felicis illius successoris, clerus & populus urbis cõmunionem uelut hæretici declinarent: eiusq; solẽnijs nequaq̃ interessent. Ea quoq; tempestate Eusebius Vercellensis et Hilarius Pictauiensis, cæteriq; religiosi ac catholici episcopi & presbyteri per diuersa mittuntur exilia. Hinc uarijs afflictionum modis nõ suæ partis Arriani omnes persequunt̃ episcopos: assensu p̃bente eis principe. Fiũt intestina bella, ecclesiarum deprædationes: diuersæ conditionis, ætatis & sexus hominum multis in locis clades & mortes. Quas persecutiones nefandas sequitur terræmotus horribilis, qui plurimas orientes solo strauit, sed ista in hoc compendioso sufficiant opere.

De prælijs Constantis contra Parthos & Francos, ac de morte ipsius, vbi tunc Franci habitauerint. Cap. V.

NVnc autẽ ad cœptum historiæ reuertamur seriem. Igit̃ Cõstans aduersus Persas & Saporẽ, qui Mesopotamiã uastauerat, IX. p̃lijs paꝝ prospere decertauit: nouissime seditione atq; intemperãtia militũ noctu adoriri pugnã coactus, patratã pene uictoriã insuper uictus amisit. Igitur uario euẽtu aduersum Francos a Cõstante pugnatur. Demum Frãci a Cõstante perdomiti, & pax cum eis facta est. Porro beatus Hieronymus in uita Hilarionis facit memoriam de Francis, ubi tunc habitarent. Dicit em̃: Nanq; Candidatus Constantij imperatoris Rutilius coma & candore corporis indicans prouinciã inter Saxones & Alamannos: gens eius non tam lata q̃ ualida, apud historicos Germania nunc Francia dicitur. Igitur post cum se intolerandis uitijs dedisset Constans, ac pene prouincialium fauorem militum compararet, Magnentij dolis in oppido, cui Helena nomen est, proximo Hispaniæ, interfectus est.

De tyrannide Magnentij atque Nepotiani, & de eorum interfectoribus. Cap. VI.

MAgnentius em̃ apud Augustudunũ arripuit imperium, q̃d cõtinuo per Galliã, Aphricã, Italiãq; porrexit. In Illyrico autẽ Vetranionem ætate grandæuũ, imperatorẽ sibi milites creauerũt: uiꝝ natura simplicẽ, cunctisq; iucundũ, sed qui ne prima quidẽ unq̃ literaꝝ elementa didicisset. Itaq; cum primas literas, literarumq; syllabas imperator senex interdũ inuitus meditaret̃, a Cõstantio, qui tunc in Magnentium ultione fratris accensus bellum parabat, deponere iussus imperiũ: abijciens cum literis purpuras, cõtentusq; priuatis, palatiũ simul, scholamque dimisit. Nepotianus deinde Romæ Cõstantini sororis filius gladiatorũ manu fretus inuasit imperiũ, qui deinde cum improbus ac per hoc inuisus cunctis esset, a Magnẽtianis ducibus oppressus est. Sequit̃ bellum illud horribile inter Cõstantium, Magnẽtiumq; apud Mursam urbẽ gestũ, in q̃ multa Romanoꝝ uiriũ profligatio, etiã in posteꝝ nocuit. In q̃ bello pene nunq̃ amplius Romanę cõsumptę sunt uires, totiusq; imperij fortuna pessundata. Magnẽtius tamẽ uictus aufugit, ac nõ multo post apud Lugdunũ

propria se manu interfecit, Decētius quoq; frater eiusdem, quem Cæsarem Gallis præfecerat, apud Senonas laqueo uitam finiuit.

De Gallo Cæsare facto à Constantio, ac maturius interfecto. Et de Iuliani Galli fratris prælijs contra Germanos & Francos. Et qualiter inuasit imperium, Cap. VII.

CONtinuo Constantius Gallum patrui filium Cæsarē legit, quem rursus crudeliter ac tyrannice agentē, paulo postq̄ crearet, occidit. Syluanū quoq; per Gallias rebus nouis inhiantē, mature circumueniēdum, opprimēdumq; curauit. Igitur Syluano interfecto, Iulianum patruelē suum Galli fratrē Cæsarem creatū, misit ad Gallias. Itaq; Iulianus Cæsar euersas, oppressasq; ab hostibus Gallias strenuissime in integrum restituit. Iste in campis argentarijs apud Gallias cum paucis militibus infinitas hostium copias deleuit. Stabant acerui montium similes, fluebat cruor fluminum in modum. Captus rex nobilis Nodomarius: fusi oēs optimates eius, redditus limes Romanæ possessioni, ac postmodum cum Alamanis dimicans, potentissimum eoꝝ regem Badomarium cepit. His elatus successibus fastigiū usurpauit Augusti: & mox Italiam, Illyricumq; peruadens, Constantium Parthicis prælijs occupatum regni parte priuauit. Hinc Cōstantius urgere legationibus, ut in statum, nomenq; pristinum reuertatur, monuit. Iulianus mādatis mollioribus refert, se sub nomine Celsi imperij multo officiosius pariturum. Cōstantius Iuliani scelere comperto, dimissa expeditione Parthorum, dum ad ciuile bellum reuertitur, in itinere inter Ciliciam, Cappadociamque defunctus est. Ita ille, qui discissa pace & unitate fidei catholicæ, Christianos aduersus Christianos armans, ciuili (ut ita dicam) bello ecclesiæ membra dilacerauerat, totum inquieti tempus imperij molestissimum spacium uitæ suæ bellis ciuilibus etiam propinquos et consanguineos excitatis, exercuit, exegit, expendit. Imperauit autem annos uigintiquatuor, menses quinq; cum fratribus Cōstantino atq; Constante. Quibus mortuis, Magnentio, cæterisque tyrannis extinctis, gubernacula totius orbis Romani eius ditioni submissa sunt.

Memoria nobilium scriptorum ac mirabilium patratorum, qui eo tempore claruerunt. Cap. VIII.

QVO imperante claruerunt uiri eruditi, quorum scribendo extant monumenta: Antonius monachus, cuius uitam Athanasius episcopus Alexandrinæ ecclesiæ insigni uolumine prosecutus est. Misit Aegyptiacæ ad diuersa monasteria, apostolico sensu, sermoneq; epistolas septem, quæ in Gręcam linguam translatę sunt: quarum præcipua est ad Arsetas. Floruit præcipue Constantino, & filijs eius regnantibus. Qui de Paulo quodam Thebeo, miræ beatitudinis uiro ad se uenientibus plurima referebat, cuius exitum HIERONYMVS breui libello explicuit. Basilius Ancyranus episcopus artis medicinæ, scripsit contra Marcellum de uirginitate librum, & nonnulla alia: & sub rege CONSTANTIO Macedoniæ partis cum Eustasio Sebasteno

fuit. Theodorus Heracliæ Thraciaræ episcopus fuit, elegantis, apertiq; sermonis, & magis historicæ intelligentiæ, ædidit librũ sub Cõstantio principe, & cõmentarios in Matthæũ, & in Iohannẽ, & in Apostolũ, & in Psalterium. Triphilus Cypriledẽsis siue Leocotheon episcopus eloquẽtissimus suæ ætatis, & sub rege Cõstantio celeberrimus fuit. Leguntur in Cãticum Canticorũ cõmentarij eius, & multa alia cõposuisse ferunt, quæ in nostras manus minime peruenerũt. Donatus, a q̃ Donatiani p Aphricã sub Cõstantino & Cõstantio principibus, asserens a nostris scripturas in persecutione ethnicis traditas, totã pene Aphricã, & maxime Numidiã sua persuasione decepit. Extãt eius multa ad suã hæresim pertinentia, de spiritu sancto liber Arriano dogmati cõgruens. Asterius Arrianæ philosophus factionis, scripsit regnante Cõstantio in epistolã ad Romanos, & in Euãgelia, & in Psalmos cõmentarios, & multa alia, quę a suæ partis hominibus studiose legũtur. Lucifer Caralitanus episcopus, cum Prancratio & Hilario Romanæ ecclesiæ clericis, a Constantio imperatore sub Liberio episcopo pro fide in exilium pulsus, cum nollet sub noĩe Athanasij Nicænam dãnare fidem, & in Palestinã relegatus, miræ cõstantiæ animi, & p̃paratus ad martyriũ contra Cõstantium imperatorẽ scripsit librum, eiq; legẽdum misit, ac nõ multo post sub Iuliano principe reuersus est Caralis, Valentiniano regnante, obijt. Eusebius natione Sardus, & ex lectore urbis Romę Vercellensis episcopus, ob confessionẽ fidei a Cõstantio principe Scythopolim et inde Cappadociã relegatus, sub Iuliano imperatore ad ecclesiã suam reuersus, ędidit in Psalmos cõmentarios Eusebij Cæsariensis, q̃s de Græco in Latinũ uerterat: & mortuus est sub Valẽtiniano & Valente regnantibus. Fortunatus natione Apher, Aquileiensis episcopus, imperãte Cõstantio, in Euãgelio titulis ordinatis breui sermone ac rustico scripsit cõmentarios: et in hoc habet detestabilis, q̃d Liberiũ Romanæ urbis episcopũ pro fide in hoc tẽpore ad exilium pergentẽ primus solicitauit & fregit: & ad subscriptionẽ cum hęreseos cõpulit. Acatius, quem q̃a luscus erat, Auoni, oaron nuncupabant, Cęsariensis in Palestina episcopus, lib. in Ecclesiasten, X. & VII. uolumina: et multos p̃terea, diuersosq; tractatus cõposuit. In tm̃ autem sub Cõstantio imperatore claruit: ut in Liberij locum Romæ Felicẽ episcopum cõstituerit. Serapion Thimeus episcopus, q ob elegantiã ingenij cognomen scholastici meruit, charus Antonio monacho: ædidit aduersum Manichęum egregium librũ, & de Psalmorũ titulis alium, & ad diuersos utiles epistolas: & sub Cõstantio principe inclytus fuit. Qua etiã tẽpestate Iacobus Iusibenus episcopus, q multis claruit mirabilibus, fuit. Inter cetera per eũ patrata miracula, dũ Nisibin uastata Mesopotamia a Sapore Persarũ rege ciuitas obsideret, cum ingẽtibus copijs diebus LXX. ac deinceps, murus impetu fluminis, quem exercitus interpositis cataractis artificio se suspenderat, atque inundare retro coegerat. Quibus sublatis, uim non sufferens, corruit murus: ipsum uero murum sacris orationibus suis uir dei nocte interposita ad

AA ij integrum

integrum restaurauit. Sapora die sequenti, dum per alueum fluminis atque muroꝝ ruinam ciuitatem inuadere se crederet, uidens muꝝ cum repugnaculis restitutum: quem cum sibi assistentibus non solum restauratio muri terruit, sed etiam alia uisio perturbauit. Vidit eñi stantem supra muꝝ quendam imperiali schemate circumamictum, & tam purpura quam diademate resplēdere. Arbitratus autem esse Romanoꝝ imperatorem, mortem minatus est eis, qui nuntiauerant non eum illic esse præsentem. Quibus affirmantibus uera se dixisse, & Constantium Antiochiæ commorari, ex uultu quem uidebat, agnouit eoꝝ uerba esse ueracia, & ait: deum bella gerere pro Romanis. Attamen talibus signis cognitis, ab obsidione minime recedebat. Igitur prædictus episcopus hortatu obsessoꝝ ad murum accedens, ut Persarum castra aspiciendo malediceret: Quibus aliam non intulit maledictionem, nisi cyniphes & culices in eos ut immitteret dñs, ut per parua animalia supernã uirtutem potuissent agnoscere. Cuius orationem tantæ nebulæ subsecutæ cyniphum & culicum, replentes castra Persaꝝ, ut elephantes & equi uim non ferentes, eaꝝ acies perturbarent & castra cõfunderent, atq; in diuersa discurrendo deserta peterent. Talibus rex potentissimus cum innumerabili exercitu perterritus, obsidione soluta recessit cõfusus. Hic nanq; Iacobus unus ex eoꝝ numero fuit confessoꝝ, qui sub Maximiano persecutore claruerunt, & qui in Nicæna synodo Arrianum dogma damnauerunt. Scripsit enim XX. & VI. libros Syro sermone, id est, aduersus omnes hæreses, de charitate generali, de ieiunio, de oratione, de dilectione erga proximum, de resurrectione, de uita post mortem, de humilitate, de pœnitentia, de satisfactione, de uirginitate, de sensu animæ, de circuncisione, de actione benedictionis, quod in Isaia legitur, non exterminatus botrus: de Christo, quod filius dei sit consubstantialis patri, de castitate, contra gentes, de cõstructione tabernaculi, de gentium conuersatione, de regno Persaꝝ, de persecutione Christianoꝝ: composuit & chronicon minoris quidem Græcoꝝ curiositatis, sed maioris fiduciæ: quia diuinaꝝ tantum scripturaꝝ authoritate constructum, comprimit ora eoꝝ, qui præsumptuosa suspitione de aduentu Christi domini nostri inaniter philosophantur. Moritur hic uir Constantij temporibus, & iuxta preceptum patris eius Constantini, in ara muri Nisibin sepelitur, ob custodiam uidelicet ciuitatis: quod secundum fidem Constantini euenit. Nam post multos annos ingressus Iulianus Nisibin, & uel gloriç sepulti inuidens, uel fidei Cõstantij, cuius ob id domum persequebatur, iussit efferri de ciuitate sancti corpus, & post paucos menses consulendæ licet Reipublicæ Iouinianus imperator, qui Iuliano successerat tradidit Barbaris ciuitatem. Hinc Sapora Persaꝝ rex Christianos persequitur. Cõstantio igitur imperante, ut ad ordinem historiæ redeamus: Gallus Cæsar Iudæos, qui interfectis per noctem militibus arma ad rebellandum inuaserant, oppressit: cæsis multis hominũ milibus, usq; ad innoxiam ætatem, & ciuitates eoꝝ, Dio Cæsaream, Tyberiadem, & Diospolim, plurimaq; op

pida

pida igni tradidit: nõnulli nobilium Antiochię a Gallo interfecti. Tytianus tunc uir eloquens, pfecturam pretorio apud Gallias amministrabat. Victorinus Rhetor & Donatus grãmaticus pceptores Hieronymi Romæ insignes habẽtur: e quibus Victorinus etiã statuã in foro Traiani meruit. Quibus diebus reliquiæ apostoli Timothei Cõstantinopolim inuectæ. Cõstantio uero Romam ingresso, ossa Andreæ apostoli, & Lucæ euangelistæ a Constantinopolitanis miro fauore sunt suscepta. Hilarius itaq; cum apud Constantinopolim librum pro se Constantio porrexisset, ad Gallias redit, qui reuersus Ariminensis perfidiæ dolos in Gallia damnat.

Qualiter Iulianus à Christianismo ad idololatriam fit conuersus, ac iustas de[...]mum luit poenas. Cap. IX.

IVlianus cõperta morte Constantij, imperij summã solus obtinuit anno uno & mẽsibus octo: Christianã religionem arte potius, q̃ potestate insectatus. Vt negaret fides Chri, & idolorꝫ cultus susciperetur, honoribus magis prouocare, q̃ tormentis cogere studuit. Aperto tamen pcepit edicto, ne qs Chrianus docendorꝫ liberalium studiorꝫ professor esset. Sed tñ sicut a maioribus cõpertum habemus, oẽs ubiq; propemodum pcepti cõditiones amplexati, officium q̃ fidem deserere maluerunt. Multi etiam Chrianorꝫ tunc honores ambiendo spõte corruerunt. Hic nanq; Iulianus, qui dudum fuerat Christianus, & postea proditor est effectus, dum esset iuuenculus, tõsus monasticã simulabat uitã, & latenter quidẽ exercebat in philosophia, in manifesto autẽ sacros Christianorꝫ legebat libros. Deniq; in ecclesia Nicomedię lector est cõstitutus, et sub hoc habitu furorẽ declinauit imperatoris. Hęc quidẽ pro timore faciebat, qa uerebat Constantiũ imperatorem, qui fratrẽ eius Gallũ occiderat, & se suspectũ apud eum nouerat. Legebat itaq; apud paganorꝫ philosophos, quorꝫ instinctu coepit imperialia sceptra desiderare. Quamobrẽ discurrens uniuersam Helladã uates quęrebat, respõsa reddentes, cõsulens si ad imperiũ perueniret, inuenitq; uirꝫ, qui ei desiderata se dicere fateret. Is eum pduces ad quendã idolorꝫ locum, & intromittens in adytũ, seductores dæmones euocauit. Quibus solẽniter apparentibus, terrore cõpellitur Iulianus in fronte sua crucis formare signaculum. Tunc dæmones trophæi dñici figuram respicientes, & suæ recordati deuictionis, repente disparuerũt. Quod agnoscens magus, coepit culpare Iulianum. At ille & terrorẽ significauit, & crucis se dixit obstupuisse uirtutẽ, eo q̃d uidentes hoc signũ dęmones, euanuerunt. Porro magus: non hoc suspiceris, inquit, o bone uir, quia timuerint, sicut ais, sed abominati hoc signũ potius abscesserunt. Et ita capiens miserum, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum. Post hæc igitur imperator euocauit Iulianum, & constituit Cæsarem, dansque ei coniugem Constantiam sororem suam, contra Barbaros eum destinauit ad Gallias, ut in superioribus diximus. Igitur Iulianus ut solus obtinuit principatum primum uelut arguens perperam gesta Constantij, episcopos iubet de exilijs relaxari: post uero aduersum nostros

 tota

tota nocendi arte consurgit. Qui cum astutus atque callidus esset deceptor, Iudæos ob Christianorum odium Hierosolymam undique conuenire iubens, & ex publico eis expensas largiri præcipiens, ut templum reædificarent, & ibi hostias legales immolarent: ut sic saltem Christianismum abolere posset. Sed mira dispensatione maxima pars Iudæorum, qui illuc conuenerant, terræmotu perempta, reliqui uero flammis ultricibus exusti. Qui autem superfuerũt, signum etiã crucis tam in cœlo quam et in uniuscuiusq; ueste cernentes, quod si nolentes, nequaquam ex eis delere poterant. Itaque inuiti compulsi sunt CHRISTVM dei filium fateri, quibus signis territi discesserunt. Igitur imperator dudum studens paganitatem in omni sua ditione dilatare, grauiter ferebat: uidens Christianos potius approbari: arbitratus est statum ex uita bona & conuersatione Christianitatis consistere: studuit ubique templa paganorum constructione & ordine Christianæ religionis ornare, sedibus atque processionibus, paganorumque dogmatibus atq; monitionibus lectores suę superstitionis instituit ad instar clericorum, ut horas certas & dies & orationes solenniter obseruarent, præcipiens pariter habere curam, uiros philosophari scientes, habitaculis peregrinorum & pauperum, aliaq; prouidentia circa egenos exhibita paganorum religione componere, & pietatis habere nomen. Si quis autem sponte uel inuitus peccaret, secundum traditionem Christianorum instituit, ut post pœnitentiam mediocrem sustinerent correctionem. Hæc itaq; faciens imperator ad destructionem Christianorum, neq; suadere subiectis præualuit, & aperte uim inferre palam erubuit. Habens itaq; Iulianus plurimum uanæ gloriæ uitium cunctos ante se principes lacerauit in oratione, quam de Cæsaribus scripsit: & ipse post Iulium imperatorem primus in senatu, quæ commentatus fuerat, recitauit. Hac ergo arrogantia motus, etiam contra Christianos conscripsit libros. Vt ergo cocos atq; tonsores expelleret de pallatio, opus philosophi non tamen imperatoris egit: Vt autem detraheret atq; laceraret, neq; philosophi neq; principis fuit. Qui post omnia contra Christianos argumenta diaboli ac suæ calliditatis per Romanum orbem disposita, nimis gloriæ cupidus (illum eñi uanitas flagrantior peruicerat) bellum aduersum Parthos parãs, cum Romanas uires cõtractas undiq; ad destinatam secum traheret traditionem, Christianorum sanguinem dijs suis uouit, palam persecuturus ecclesias, si uictoriam potuisset adipisci. Nam et amphitheatrum Hierosolymis extrui iussit, in quo reuersus a Parthis, episcopos, monachos omnesq; eius loci sanctos, bestijs etiam arte quadam sæuioribus obijceret, spectaretque laniandos. Itaq; postquam a Thesiphonte castra mouit, dolo cuiusdã transfugæ in deserta perductus, cum ui sitis et ardore solis atq; insuper labore arenarum confectus periret exercitus: Imperator tanto rerum periculo anxius, dum per uasta deserti incautius euagatus a suorum errarer agminibus, ab obuio quodam hostium equite, conto ilia ictus, interijt. Qui accepto lætali uulnere, sanguinem proprium spargens in aera, clamauit:

VICISTI GALILAEE, VICISTI. Solitus quippe erat Christianos uocare Galilæos. Sic misericors deus impia cõsilia impij mor te dissoluit: quia deum authorem omnium sponte deseruit, nefarijs cõfisus artibus magicis suæ lenitatis petulantia, quasi omnibus audacior cunctos anteiret, meritas luit pœnas. Nõ enim decet Imperatorem audacia alijs præ ferri, sed moderatione & salubribus cõsilijs. Cuius salus propria cum semper ad securitatem omnium, in bello maxime, conseruanda est.

De pędagogo Christiano & Iuliano Saba, qui impij Iuliani Cęsaris apud Persidem prædixerunt perditionem. Cap. X.

QVA etiam tempestate in Antiochia uir quidam optimus pædagogus adolescentium habitabat, eratq; illic famosissimus sophista Libanius impius, expectansq; Iuliani uictoriam, habẽs præ oculis eius minas. Interrogauit ergo pædagogum, quasi nostram deridẽdo religionem: Nunc, inquit, fabri filius quid putas agit? At ille quod post paululum contigit, impletus gratia diuina prædixit. Respondit em̃: O sophista: creator oĩm, quem tu fabri filium nominasti, locellum sepulturæ Iuliano componit. Post paucos enim dies mors illius nuntiatur erronei, & in locello positus, est aduectus, minarumq; timor euacuatus est. Tunc etenim Iulianus religiosissimus cognomento Saba, cum illius impij minas audisset, continuo ingemiscendo ac flendo clementi domino supplicans subito lachrymarum eius fluuius restitit, fuitque alacritate completus & eius uultus exhilaratus. Hanc animi permutationem eius ministri respicientes, rogauerunt ut eis causam repentini gaudij patefaceret. Tunc ille dixit: Ferus sacræ uineæ deuastator pœnas exactus est uastationis suæ, iacetque mortuus, terroribus, minisq; frustratus. Hæc agnoscentes omnes exultauerunt, deoque hymnos gratificos obtulerunt. Postea uero a nuntijs est cõpertum, eandem fuisse diem simul & horam necis Iuliani, quam ille sacratissimus senior cognouit atque prædixit.

Qualiter Iouianus à militibus imperator creatus, exercitum reduxit à Perside. Cap. XI.

MIlites igitur in maximam æstuationem uenientes, omissa omni dilatione, altera die Iouiano infulas imperatoris imponunt. Erat enim uir fortis & nobilis, & illo tempore millenarius, quo Iulianus electionem militibus lege proposuit: ut aut sacrificarent, aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere, quam imperatoris preceptionibus impijs obedire. Hunc ergo tunc Iulianus propter belli necessitatem inter uiros militares habebat. Qui cum uiolenter a militibus ad imperium traheretur, clamabat dicens: non se uelle paganis hominibus imperare, cum ipse Christianus existeret. Cumque uox omnium communiter proclamasset dicentium se quoque esse Christianos, suscepit imperium. Cogitabat itaque IOVIANVS de communi salute, & quomodo posset de medio hostium illęsum exercitum liberare, nec indiguit grandi

conſilio, ſed ſeminibus pietatis utiliſſimum uindemiauit fructum. Repente
nanq; ſuam prouidentiam deus oſtendit, et fluctuationem eius ad portum
tranquillitatis adduxit. Dum enim huius anguſtiam Perſarum rex agno-
uiſſet: miſſa legatione petiuit pacem. Deinde cibaria militibus deſtinauit,
& forum uenaliũ eis præparari in deſerto pręcepit; celebratiſq; fœderibus
exercitum reduxit incolumem. Quæ pacta quãtum ad gloriam Romano
rum turpia, ſed tempori neceſſario congruebant. Amiſſa nanque Syria &
tradita Perſis Niſibin Meſopotamiæ ciuitate, diſceſſit. Hæc itaq; nuntia
Chriſtianos confortauerunt, Paganis intulerunt luctum. Porro milites in-
cautum Iuliani feruorem ualde culpabant: cauſamq; damni finiũ Romano
rum ei potius inferebãt, quod a Perſa quaſi proditore ſeductus, naues quæ
per fluuium frumenta deueherent, incendit: & famem militibus irrogauit.
Fefellit eum itaq; ſuperbia, iactãtia, ſophiſticis inflatum diſciplinis: quibus
gloriabatur ſuperſtitioſus idolorum cultor, dicendo, felicia fore tempora,
quibus ipſe rerum potiretur imperio. Sed ubi Iouianus in XX. & IX. an-
nos pace cõpoſita ad Romanum regreſſus eſt ſolum, clariorq; lux noſtro
ſe orbi ex orientis partibus aborta diffudit: Rempublicam quaſi poſt ni-
mias procellas omni moderatiõe aggreditur reparare: eccleſiarum uero cu
ram non in ſecundis habere: nec tamen incaute, ut Conſtantius egerat, ſed la
pſu prædeceſſoris ammonitus. Primum hoc conſcripſit, ut epiſcopi de exi
lio remearent, & eccleſias eis reddendas eſſe profeſſus eſt, qui expoſitam in
Nicæa fidem inuiolabiliter ſeruauerunt.

De reuocatione Athanaſij. Et qualiter illius conſilijs vſus eccleſiaſtica tra-
ctauit negotia Iouinianus. Cap. XII.

Hinc honorificis & officioſiſſimis literis Athanaſium requirit: ab
ipſo formam fidei & eccleſiarum diſponendarum ſuſcepit mo-
dum. Athanaſius autem perfectam diuinorum dogmatum diſci-
plinam remiſit expoſitam, apoſtolicis dogmatibus congruentem
quibus Imperator inſtructus hæreticorum euitaret prauiſſimas calliditia-
tes, & eccleſijs redderet pacẽ catholicis. Igitur poſt paruum interuallũ ma
gnus Athanaſius deo amabilem Imperatorem uidere deſiderãs, uenit Anti
ochiam & principem, de quibus oportebat, edocuit. Quidam aiunt, quod
eum ipſe magis euocauerit Imperator, ut quæ neceſſaria pro religione & re
cta fide uidebantur, exponeret: diſponẽſq; ut decebat cauſas eccleſiæ de re-
uerſione cogitabat. Porro Athanaſium amicum ſibi maximum factum de-
ſtinauit in Aegyptum, ut ſicut ei uideretur, cauſas eccleſiarũ populoſq; di-
ſponeret: interminans derogatoribus dignas correptiones, quoniam noue-
rat immerito per iniquas calumnias multa Athanaſium incommoda paſ-
ſum. Verum Imperator propoſitum hoc habebat, ut blandimentis & ſua-
ſione uerborum, diſcordantium contentiones abſcinderet; dicens nulli qui-
dem ſe q̃modocunq; credentium fore moleſtum, eos tamen diligere, & ni-
mis honorare, qui Nicæni Concilij decreta eccleſiaſticæ unitati ſeruarent,

in qui-

in quibus unitas continetur ecclesiastica. Sed hęc tam pia, tam lęta principia mors immatura corripuit. Qui dum ad Illyricum rediens per Galatiam inter agit, Constantinopolim accelerans: Dadastenæ moritur, XVIII. mense, quam imperare cœperat, XXXVIII. ætatis anno.

De Valentiniano à militibus Imperatore facto. Et quid illo regnante dignum memoria contigerit. Cap. XIII.

POstq̃ Valentinianus apud Nicæam consensu militum Imperator creatus est, mansit in eo annis XI. Qui cum Christianus integra fide sacramentum militiæ gereret, & sub Iuliano Augusto tribunus scutariorꝫ iussus ab Imperatore sacrilego, aut immolare idolis aut militia cedere: fideliter sciens & gratiora esse dei iudicia & meliora promissa, spōte discessit. Ita parua interiecta mora Iuliano interfecto ac mox Iouiano mortuo, qui pro nomine CHRISTI amiserat tribunatum, retribuente CHRISTO in locum persecutoris sui, accepit imperium. Is enim non modo fortitudine, sed etiam prudentia, temperantia atque iustitiā & corporis magnitudine præfulgebat. Sic enim fuit regalis pariter & urbanus, ut dum exercitus tentasset ei alium sociare consortem, ille responderit: Vestrum, inquit, fuit, o milites, Imperatore non existente mihi dare regimen Imperij: uerum ubi hoc ego suscepi, meum iam & non uestrum est, de rebus cogitare communibus. Cuius uerba mirati milites, eius secuti sunt uoluntatem. At ille postea fratrem suum Valentem participem fecit Imperij: Procopium tyrannum pluresq; postea satellites eius occidit. Terræmotus per totum orbem factus, ita quoque turbatum pelagus excussit, ut per uicinas terrarum campestrium partes refuso mari plurimæ insularum urbes concussæ & subrutæ perisse ferantur. VALENS ab Eudoxio episcopo Arriani dogmatis assertore, & baptizatus & persuasus, in sæuissimam hæresim declinauit. Sed malignam insectationem diu texit, nec uoluntati potestatem admiscuit: quo ad uiuentis fratris authoritate compressus est. Contemplabatur enim de eo quantam uim in ulciscenda fide Imperator posset exercere: qui tantam constantiā pro retinenda quondam miles habuisset. Horum anno Imperij tertio: Gratianus Valentiniani filius Imperator est factus. Eodem anno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluuiæ mixta defluxit. Præterea ATHANARICVS rex Gothorum Christianos in gente sua crudelissime persequutus plurimos Barbarorum ob fidem interfectos, ad coronam martyrij sublimauit. Quorum tamen plurimi in Romanum solum, non trepidi uelut ad hostes, sed certi quia ad fratres pro CHRISTI confessione, fugerūt. VALENTINIANVS Saxones gentem in Oceani littoribus, & paludibus inuijs sitam, uirtute atque agilitate terribilem, periculosam Romanis finibus eruptionem magna mole meditantes: in ipsis FRANCORVM finibus oppressit. Burgundionum quoque nouorum hostium nouum nomen, qui plusquam septuaginta milia (ut ferunt) armatorum ripæ Rheni fluminis insede-

insederunt. Hos quondam subacta inferiore Germania a Druso & Tyberio adoptiuis filijs Cæsaris, per castra dispositos, in magnam coaluisse gentem: atq; ita etiam nomen ex opere præsumpsisse, quia crebra per militem habitacula constituta, burgos uulgo uocant: eorumq; esse præualidam & perniciosam manum, Galli hodieq; testes sunt. Cum quibus præsumpta possessione consistunt, quamuis prouidentia dei Christiani omnes modo facti, catholica fide nostrisq; clericis quibus obedirent receptis, blande, mansuete, innocẽterq; uiuunt, non quasi cum subiectis Gallis, sed uere cum fratribus Christianis. Anno autem XI. regni sui Valentianus cum Sarmatæ sese per Pannonias diffudissent, easq; uastarent, bellum in eos parans apud Prigitionem oppidum subita effusione sanguinis, quod Græce apoplexis uocatur, suffocatus & mortuus est.

De filijs Valentiniani, qui post eum regnauerunt partibus occiduis, & de Valente Orientis Augusto. Cap. XIIII.

POst quem Gratianus filius eius occidentis imperium tenuit, Valente patruo in orientis partibus constituto: Valentinianum etiam fratrem suum paruũ admodum socium creauit imperij, quis non essent de una matre progeniti. Nam Valentinianus senior dudum laudante Seuera uxore sua, cuius filius Gratianus fuerat, pulchritudinẽ Iustinæ uirginis quam suæ familiaritati unierat & nudam balneis conspiciendo adamauerat. Hinc amore concepto imperatrix Seuera, uenustatem corporis puellæ marito indicat. Qui confestim sibi eam sociauit in matrimonium, nec tamen priore abiecta legesque propter illas sanciuit, ut omnes uiri qui uoluissent, impune bina matrimonia susciperent. Accepta ergo (ut diximus) Valentinianus Iustina: edidit ex ipsa Valentinianum iuniorem, & filias tres, Iustam, Gratam, & Gallam. Gallam uero postea maior Theodosius Imperator duxit uxorem: ex qua Placidia ei filia noscitur esse progenita. Nam Archadium & Honorium ex Placella priore coniuge, habuisse cognoscitur. Imperantibus prædictis principibus Athanasius Alexandriæ doctrina ac religione uera in pace degens clarus satis habetur: qui sub Constantio ac Iuliano principibus multa pertulerat incommoda pro fide nostra. Feruntur eius aduersum gentes libri II. & contra Valentem & Vrsacium liber I. & de Virginitate liber I. & de persecutionibus Arrianorum plurimi: & de Psalmorum titulis, & in historia Antonij monachi uitam eius continentes epistolæ: & multa alia, quæ enumerare longum est. Hilarius urbis Pictauiorũ Aquitanicæ episcopus, factione Saturnini Arelatensis episcopi de synodo Biterrẽsi Phrygiam relegatur, duodecim aduersum Arrianos confecit libros: & alium librum de synodis, quem ad Galliarum episcopos scripsit: & in Psalterium commentarios, primum uidelicet & secundum, & a quinquagesimo usq; septuagesimũ secundum, & a centesimo octauo decimo usque ad extremum. In quo opere imitatus est Adamantium: nonnulla etiam de suo sensu addidit. Est eius & ad Costantinum libellus

lus quem ei uiuenti Constantinopolim porrexit, & alius in Constantium quem post mortē eius scripsit: & liber aduersum Valentem & Vrsacium historiam Ariminensis & Seleucensis synodi continens, & ad pfectum Salustium siue contra Dioscorꝛ,& liber hymnorꝫ & mysteriorꝫ alius,& cōmentarios in Matthæum scripsit,& tractatus in Iob:quos de Græco Adamantij ad sensum transtulit. Est & alius elegans libellus eius cōtra Auxentium: & nōnullæ ad diuersos epistolæ. Aiunt quidam scripsisse eum in Cātica Canticorꝫ insigne uolumē: sed a nobis hoc opus ignoratur. Qui ab exilio reuersus uelut splēdidum lumen Gallias irradiauit:cæterasq; prouincias suo sacro dogmate a peste Arriana liberauit. Mortuus est Pictauis, Valentiniano & Valente regnantibus. Titius Bostrenus episcopus, sub Iuliano & Iouiniano atq; Valētiniano principibus fortiter aduersum Manichęos scripsit libros,& nōnulla alia opuscula. Moritur sub Valēte.

De Ambrosio & cæteris doctoribus, qui sub principibus prædictis claruerunt. Cap. XV.

INterea siquidem,defuncto apud Mediolanum Auxentio hæreticorum episcopo utriusque partis populi diuersis studijs ferebātur,dissensio grauis & periculosa seditio urbi propriæ maturum parabat exitium,si pars utraq; cum diuersum uellet, nequaquam quod proposuerat obtineret. Ambrosius tunc consulares eiusdem prouinciæ fasces gerebat. Is cum perniciem ciuitatis uideret impendere,pro loco atque officio suo,confestim ecclesiam seditionem populi mitigaturus ingreditur. Cumque inibi multa secundum leges & publicam disciplinā pro quiete & tranquillitate perorasset:pugnantis inter se & dissidentis subito clamor & uox una cōsurgit,Ambrosium episcopū postulātium. Baptizari hūc protinus clamatur,erat em̄ catecuminus: & sibi episcopū dari,nec aliter unum populū fore atq; unam fidem,nisi Ambrosius sibi daretur sacerdos. Hoc imperator Valentinianus agnoscens, repente iussit & baptizari,& tanq̄ dignum uirum ordinari pontificem. Nouerat em̄ eius certiorem omni pondere uoluntatem,& totius regulæ secreta subtiliora: arbitratus etiam diuinum in eo esse decretū,dum in eius electione etiam pars cōtraria cōsonaret. Is ergo sacri baptismatis dono potitus, gratiā quoq; suscepit episcopatus. Quo facto hūc hymnum optimus imperator Saluatori & dn̄o obtulisse ferē, his quippe quæ gerebātur, intererat:Gratias,inq̄t,ago tibi dn̄e omnipotēs et Saluator noster,q̄m huic uiro ego quidē cōmisi corpora,tu autē aīas, et meā electionē ostēdisti iustitię cōuenire. Ista de Ambrosio in hoc loco sufficiāt. Qua tēpestate de Gallogræcia Photinus, Marcelli discipulus ordinatus Syrmis episcopus Ebionis hæresim instaurare conatus est,et postea a Valētiniano principe pulsus ecclesia est. Plurima scripsit uolumina, in q̄bus uel p̄cipuus cōtra gentes,& ad Valētinianum lib. I. Optatus Afer,ep̄s Mileuitanus,ex parte catholica scripsit sub Valētiniano et Valēte principibus,aduersum Donatianę partis calūniā lib. VII. in q̄bus asserit crimē Donatianorꝫ in nos falso retorqueri.

Acylius

Acylius Seuerus Hispanus, de genere illius Seueri, ad quem Lactantij duo epistolarum libri scribuntur, composuit uolumen quasi hodœporicum, totius uitæ suæ statum continens, tam prosa quam uersibus: quod uocauit Cintacipoian siue petram: & sub Valentiano principe obijt.

De male gestis Augusti Valentis contra Catholicos, & de persecutione eius. Cap. XVI.

IGitur tempore, quo Valens a fratre Valentiniano ad consortium imperij est ascitus, apostolicis dogmatibus ordinabatur. Cum uero Gothi transissent Histrum, et Thraciam peragrarent: collecta militia pugnare cogitabat aduersus eos. Cui placuit, ut non nudus sacra gratia dimicaret sed sancti baptismatis munitus armis, & hoc quidem bene placuit & ualde sapienter. Quod uero postea gessit magnam animi molliciem & proditionem significat ueritatis, ea nanque infelix passus est, quæ progenitor Adam. Coniugis enim est seductus alloquio, & mulieribus uerbis illaqueatus. Illa nanque primitus Arrianæ fallaciæ captionibus irretita, etiã istum secum corruere in blasphemię foueã persuasit. Cuius seductionis author fuit Eudoxius. Is eñ adhuc Cõstãtinopolitanæ gubernacula tenebat ecclesiæ: non regens sed suam potius mergens nauem. Tunc ergo in ipso baptismatis tempore iureiurrãdo miserrimũ obligauit: ut & in impietate dogmatis permaneret, & undique contraria sapientes expelleret. Sic igitur ille doctrinam apostolicam derelinquens, contrarias partes sumpsit. Quod uiuẽte fratre timore coactus celauerat, post paululum, quæ iurauerat, adimpleuit. Ergo Valens Imperium IIII. annos Valentiniano mortuo tenuit. Qui cum impie ageret, ilico uelut effrenata libertatis audacia legẽ dedit: ut monachi, hoc est, Christiani, qui ad unum fidei opus dimissa seculariũ rerũ, multimoda actione se redigunt, ad militiã cogerentur. Vastas illas tunc Aegypti solitudines arenasque diffusas, quas propter sitim ac sterilitatem periculosissimamque serpentium abundantiam, couersatio humana non nosset: magna abundantium monachorum multitudo compleuerat. Huc tribuni & milites missi, qui sanctos ac uenerabiles milites dei, alio nomine persecutionis abstraherent, interfecta ibi agmina multa sanctorum. Quæ autem per diuersas ubique prouincias his similibus iussis diu aduersus ecclesias catholicas & rectę fidei populos gesta sint: satis in Ecclesiasticis historijs declaratur. Nam & episcopos egit in exilium, & presbyteros ac diaconos & monachos, usque ad tormenta deduxit, & ignibus tradidit: multaque nefanda & crudelia in ecclesiam dei molitus est. Ex diuersis enim in orbe Romano sub impio principe, ex alijs suffocationibus innumerabilibus tormentis, quibus uinea domini uastaretur adinuentis. Quæ historiographi quorum intentio fuit, ut literis hæc ad futuram posteritatem porrigerent, comprehendere ad liquidum præ multitudine diuersarum mortium nequiuerunt. Nos ex multis unum in hoc compendioso opusculo inserere curauimus.

Qualiter Edisseni per mulierem filium trahentem ad martyrium furorem declinauerint Valentis. Cap. XVII.

Dicendum quoq; est, q̃d in Edissa Mesopotamiæ gestum esse noscitur. In hac urbe est apostoli Thomę basilica clara nimis pariter & ornata, in qua propter loci reuerentiam collectæ sæpius celebrantur: quam uolens Imperator inspicere, & agnoscens oẽs sibi odiosos ibidẽ cõuenire, fertur manu percussisse præfectũ, cur exinde orthodoxos nõ expulerit uniuersos. Cumq; præfectus iniuriã passus inuitus indignationi principis ministrare contenderet, nõ eñ uolebat tantis hoĩbus cędes inferre, latenter mandauit ut nullus in illa basilica remaneret. Sed nemo respexit, neq; consilium neq; terrorẽ eius, oẽs eñ altera die ad locũ orationis pariter confluxerunt. Cumq; præfectus cum multa militũ manu ad basilicam festinaret, ut Imperatoris perficeret iussionem, quędã muliercula cũ paupertate degens, filium suum manu tractum cursu ad illam basilicam properans, præfecti interrupit officium. Indignatus uero præfectus mulierem sibi iussit adduci, dixitq; ad eam: O infelix mulier, quo sic indecẽter curris? At illa: Vbi & alij, inquit, ire festinant. Tunc ille: Non audisti, quia pręfectus illic occisurus est uniuersos quoscunq; comperit? Et mulier: Audiui inquit, ideoq; festino ut illic inueniar inter eos. Et quo hũc paruulum trahis infantem? Tunc mulier ait: Vt & iste martyrium suscipere mereatur. Hæc cum audisset uir ille concurrentiũ uoluntatem, mox recurrẽs ad principem suggessit ei, eo q̃ essent oẽs mortẽ pro sua fide suscipere parati, irrationabile dicẽs, breui tpe tantos occidere. Quo dicto ab ira reuocauit Imperatorẽ. Hoc ergo mõ Edisseni furorẽ Impatoris effugiũt. Per idẽ tempus ecclesia uelut psecutionis igni conflagrãte, purior auri metallo refulgebat. Non eñ in uerbis uniuscuiusq; fides, sed in exilijs & carceribus probabatur: quia nõ honori erat catholicum esse, sed poenæ.

De sanctis viris qui tunc floruerũt per Aegyptũ & in cæteris locis. Cap. XVIII.

Florebat igitur Aegyptus ea tempestate, nõ solum eruditis in Christiana philosophia uiris, uerum etiam his qui per uastam eremum cõmanentes signa & prodigia apostolica simplicitate uitæ, & cordis synceritate faciebãt. Macharius de superiore eremo, aliusq; Macharius de interiore, Isidorus in Scythijs, Pampus in Cellulis, Moyses & Beniamin in Nuria, Scyrion & Helias & Paulus in Apoliote, alius Paulus in Focis, Pæmen & Ioseph in Pispiri, qui appellatur mons Antonij. Sed & alios q̃plures huiusmodi uiros, in Aegypti partibus tũc habitasse fideli cõperimus auditu, ut uere cõpleretur Apostoli dictum: Quia ubi abundauit peccatũ, superabundauit & gratia. Aegyptus eñ præ oĩbus nationibus superstitiosissime diuersis idolorũ monstris quondam seruierat. Habuit autẽ per idem tempus etiam Mesopotamia uiros nobiles ijsdem studijs pollentes apud Edissam & Carram, tum & in cæteris locis: sed neutra harum infacundior Cappadocia fuit, imo aliquid lætius, quæ Gregorium & Basiliũ germinauit. Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio digressi ad profitendam Rhetoricam: sed nutu dei ad diuinam sunt conuersi philosophiam, in qua mirabiliter floruerunt. Tulit igitur &

ipsa Cappadocia multorum sanctorum segetem satis lætam, quorum miracula apostolicis actibus congruentia, præ multitudine in hoc opere anno tare distuli: dum plures propria eruditi uiri condita relinquerent opuscula, de uitæ merito & conuersationis eorum ex emplo.

De prælijs in Aphrica per Theodosium, Theodosij principis patrem, gestis, & de prælio in Gallia per Gratianum acto contra Alamanos. Cap. XIX.

INterea in Aphricæ partibus Firmus se excitatis Maurorũ gentibus regem constituens, Aphricam Mauritaniamq; uastauit, Cæsareã urbem nobilissimam Mauritaniam dolo captam, deinde cædibus incendijsq; completam, Barbaris in prædã dedit. Igitur Comes Theodosius Theodosij, qui post Imperio præfuit pater, qui illuc fuerat a Valẽtiniano missus, effusas Maurorũ gentes multis prælijs fregit, ipsum Firmum afflictum et oppressum coegit ad mortẽ. Post cum experientissima prouidentia totam cum Mauritania Aphricam meliorem pristinis reddidisset, tũc Valẽte Imperatore quando & alij plures nobiles occisi, instimulante & obrepente inuidia, iussus interfici apud Carthaginem, baptizari in remissionẽ peccatorũ præoptauit: ac postq̃ sacramentũ Christi, q̃d quæsierat, assecutus est, tunc gloriosam seculi uitam etiam de uitæ æternitate securus, percussori iugulũ ultro præbuit. Gratianus interea Imperator admodũ iuuenis, cum inexistimabilem multitudinem hostium Romanis infusam finibus cerneret, fretus Christi potentia longe impari militum numero sese in hostem dedit: continuo apud Argentariam oppidum Galliarum, formidolosissimum bellum incredibili felicitate confecit. Nam plusq̃ XXX. milia Alamannorum minimo Romanorum detrimento in eo prælio interfecta narrantur.

De Gothis, qui Valentem erroneum principem bello vicerunt, ac demũ viuum incenderunt. Cap. XX.

TErtiodecimo aũt anno imperij Valentis, hoc est, paruo tp̃e postea q̃ Valens per totum Orientem ecclesiarũ lacerationes, sanctorumq; cædes egerat, radix illa miseriarũ copiosissimos simul frutices germinauit. Siquidem gens Hunorũ diu inaccessis seclusa montibus, repentina rabie percita exarsit in Gothos, eosq; passim conturbatos ab antiquis sedibus expulit. Gothi transito Danubio fugientes a Valente, sine ulla fœderis pactione suscepti, ne arma quidẽ, quo tutius Barbaris crederetur, tradidere Romanis. Deinde propter intolerabilẽ auaritiã Maximi ducis fame & iniurijs adacti, in arma surgentes uicto Valentis exercitu per Thraciam sese miscentes, simul omnia cædibus, incendijs, rapinisq; fuderunt. Valens egressus de Antiochia cum ultima infelicis belli sorte traheretur, sera pc̃ti Maximi pœnitẽtia stimulatus, episcopos cæterosq; sanctos reuocari de exilijs imperauit. Itaq; XV. imperij sui anno lachrymabile illud bellum in Thracia cum Gothis, iam tunc excitatione uiriũ, rerumq; abundantia instructissimis, gessit: ubi primo statim impetu Gothorum, perturbatæ Romanorum equitum turmæ, nuda peditum undiq;

deseruere

deseruere præsidia. Mox legiones peditum undiq; equitatu hostiũ cinctæ, ac primum nubibus sagittarum obrutę, deinde cum amentes metu sparsim per deuia cogerentur, funditus cæsæ gladijs insequentium contisq; perierunt. Ipse Imperator cum sagitta saucius, uersusq; in fugam, ægre in cuiusdam uillulæ casam deportatus lateret: ab insequentibus hostibus deprehensus, subiectus igni consumptus est. Et quo magis testimonium punitionis eius & diuinę indignationis terribili posteris esset exemplo, etiam communi caruit sepultura. Anno uitæ quinquagesimo tali sorte extinctus est. Qui cum fratre regnauit annis XIII. post fratrem uero III. Gothi itaque antea per legatos supplices poposcerunt, ut illis episcopi, a quibus regulam Christianæ fidei discerent, mitterẽtur: Valens Imperator exitiabili prauitate doctores Arriani dogmatis misit. Gothi primæ fidei rudimentũ, quod accepere, tenuerũt. Itaq; iusto iudicio dei, ipsi eum uiuuũ incẽderũt, qui propter eum etiam mortui uitio erroris arsuri sunt.

De Didymo & alijs doctoribus illius temporis. Cap. XXI.

QVA tempestate Didymus Alexandrinus, captus a parua ętate oculis, & ob id elementorũ quoq; ignarus, tantũ miraculum suis omnibus præbuit, ut Dialecticam quoq; & Geometriam quæ uel maxime uisu indigẽt, usq; ad perfectum didicerit. Hic plurima nobiliaq; scripsit: commentarios in psalmos omnes, commentarios in euangelium Matthæi, & in Iohannis, & de dogmatibus, & cõtra Arrianos duos libros, & de spiritu sancto lib. unũ, quem Hieronymus in latinum uertit, & in Isaiam X. & VIII. commentarios, & in Osee commentariorum libros tres, & in Zachariam prophetam libros quinq;, & commẽtarios in Iob, & infinita alia, quæ digerere proprij iudicij est. Effrem Edissenæ ecclesiæ diaconus multa Syro sermone composuit opuscula, & ad tantam uenit claritatem, ut post lectionem scripturarum diuinarum, publice in ecclesijs quibusdam eius scripta recitarentur. Aedidit de spiritu sancto græcum uolumen, quod quidam de Syriaca lingua uerterat, ex quo acumẽ sublimis ingenij eius etiam in translatione manifestatur. Discessit sub Valente principe. Igitur sub Valente principe tanta est orta tempestas Constãtinopoli, ut miræ magnitudinis decidentes, in modum lapidum, grandines multos hominum interfecerint. Fitq; euidens indignatio domini omnibus propter exilia & persecutiones seruorum dei, ab Imperatore & Arrianis exactas. Quibus diebus Melania nobilissima mulierum Romanarum, & Marcellini quondam consulis filia, unico pretore tunc Vrbano filio derelicto Hierosolymam nauigauit: ubi tanto uirtutum, præcipueq; humilitatis, miraculo fuit, ut Teclæ nomen acceperit.

De Gratiano, qui de exilijs reuocauit episcopos, & Theodosium constituit Imperatorem Orientis. Cap. XXII.

GRatianus, XL. ab Augusto, post mortem Valentis VI. annis Imperiũ tenuit, q̃uis iamdudũ antea cũ patruo Valente, & cũ Valentiniano fratre regnaret. Igitur defuncto Valẽte, denuo Barbari usq; ad muros Constantinopoleos uenientes, eius suburbana uastabãt:

quapropter ciues quæ inuenissent arma portantes, hostibus ut poterant resistebant. Vxor enim Valentis Imperatoris, nomine Dominica, præmia ex ærario publico bene pugnantibus secundum consuetudinem, militibus ministrabat. Quibus Sarraceni præbuere solatia, quorum regina nomine Mauia, Romanorum fœderata direxerat. Porro Gratianus Valentiani filius, cum dudum patre defuncto Europæ sceptra tenuisset, defuncto etiam Valente sine sobole, Asiæ quoque Libyæque regna suscepit: moxque pietatem quam mente susceperat, operibus demonstrabat, initiaque sui regni rerum omnium domino dedicauit. Scripsit itaque legem, præcipiens ut expulsi pastores ad sua ouilia remearent, sacræque basilicæ eis redderentur, qui communionem Damasi sequebantur. Is enim Damasus Romanæ urbis episcopus, laude dignus, uir mirabilis pro apostolicis dogmatibus, cuncta festinus post Liberium gubernacula suscepit ecclesiæ. Direxit igitur Imperator cum huiusmodi lege etiam Saporem quendam, tunc nominatissimum militiæ principem: & Arrianæ quidem blasphemiæ prædicatores, ueluti quasdam pestes, diuinis septis iussit expelli: optimis uero pastoribus & sacris ouilibus uniuersa restitui. Hoc ergo in uniuersis prouincijs decreuit obseruari. Gratianus itaque cum iuniore Valentiniano regno potitus, ab exilio reuocatis omnibus lege sanxiuit, ut unaquæque religio liceter sacra celebraret: solos uero ab ecclesijs prohibuit Eunominianos, Fotinianos, & Manichæos. Qui cum afflictum ac pene collapsum reipub. statum uideret, eadem prouisione qua quondam asciuerat Nerua Hispanum uirum Traianum, per quem respub. reparata est. Legit & ipse Theodosium atque Hispanum, uirum restituendæ reipublicæ necessarium, quem apud Firmium purpura induit, orientisque & Thraciæ simul præfecit Imperio.

De Theodosij gestis, & qualiter venit ad imperij fasces, Cap. XXIII.

ITaque Theodosius afflictam rempublicam ira dei, reparandam credidit misericordia: omnem fiduciam sui ad opem Christi conferens, maximas illas Scythicas gentes, formidatasque cunctis maioribus Alexandro quoque illi Magno (sicut Pompeius Corneliusque testati sunt) euitatas, nunc autem extincto Romano exercitu Romanis equis armisque instructissimas, hoc est, Alanos, Hunos & Gothos incunctanter aggressus, magnis multisque prælijs uicit, urbem Constantinopolim uictor intrauit, & ne paruam ipsam Romani exercitus manum assidue bellando deterreret, fœdus cum Hatthanarico Gothorum rege percussit. Hatthanaricus autem continuo, ut Constantinopolim uenit, diem obijt. Vniuersæ Gothorum gentes rege defuncto, aspicientes uirtutem benignitatemque Theodosij, Romano sese imperio dediderunt. In ijsdem etiam temporibus Persæ qui Iuliano interfecto alijsque Imperatoribus sæpe uictis, nunc etiam Valente in fugam acto, recentissimæ uictoriæ satietatem cruda insultatione ructabant, ultra Constantinopolim ad Theodosium misere legatos, pacemque supplices poposcerent, ictumque tunc fœdus est, quo uniuersus Oriens tranquillissime fruebatur. Igitur qualiter Theodosius ad fasces imperij peruenerit, paucis expediam dictis. Porro Gratianus Thraciam Barbaros uastare cognoscens, Italia relicta Phœniciam uenit. Ea tempestate Theodosius

dosius tam propter parentũ nobilitatem, q̃ pro fortitudine propria, nominatissimus habebatur, & ob hanc causam inuidia iudicũ fatigatus in Hispania morabat̃, ubi ortus fuerat & nutritus. Cumq; Imperator quid faceret hæsitaret, quippe cum Barbari elati uictoria inexpugnabiles esse uiderentur ducatu Theodosij pugnam credidit terminari. Repente siquidẽ eum ab Hispanijs euocans, & magistrum militũ esse denuncians, cum expeditione ad Barbaros destinauit. At ille fide munitus, cõfidenter ad Thracias est profectus. Quo dum uenisset, uidissetq; Barbaros, exercitũ ordinauit ad pugnã. Congressione uero facta impetũ Barbari nõ ferentes, suas acies reliquerunt. Et illi quidem fugiebant, hi uero fortiter sequebãtur, immensa cædes tũc facta est Barbarorũ. Plurimis igitur interemptis, paucisq; latenter transeuntibus Histrum, mox dux optimus exercitu disperso per uicinas urbes, ipse uelociter remeauit ad principem, ita ut ipse triumphorũ suorũ nuncius extitisset: quod tñ nec ipsi Imperatori dum miraretur, factum credibile uidebat̃. Inuidi siquidem etiam fugisse eum dicebant. At ille derogantes sibi petijt dirigi, qui uiderent hostiũ multitudinem peremptorũ. His uerbis Imperator flexus, direxit qui res actas inspicerent, eiq; renunciarent. Conspexit enim in somnis, quia sanctus Meletius Antiochenæ ciuitatis antistes chlamyde eum uestiret imperiali, & corona caput ornaret. Hæc cum nocte uidisset, cuidam retulit amicorum. At ille clarum esse somnium dixit, & nihil ænigmatum, nihil dubium continere. Cumq; pauci omnino transissent dies, qui pro uictoriæ inspectione missi fuerant remearent, peremptaq; hostiũ multa milia narrauerunt. Quamobrem lętatus princeps, Theodosium fecit Imperatorem. Interea cum episcopi C. & L. fuissent Constantinopolim cõgregati, præcepit Imperator ut nullus proderet, quis maximus esset ille Meletius: uolebat eñ ex memoria sui somnij uirum illum sibimet indicari. Cum ergo oĩs illa multitudo pontificũ regiam introisset in domum, relictis oĩbus ad magnum cucurrit Meletiũ, & ueluti quidã filius patris amator post multum tempus paterna uisione potitus amplectebatur eum, & simul osculabatur eum, oculos, labia, pectus, caput, dexteram, quæ eum in somnio coronauerat: insinuauitq; illi, quam uiderat uisionem. Cumq; etiam cæteros congrue salutasset, rogauit tanq̃ patres, ut de rebus præsentibus cogitarent Cumq; Theodosius Barbaros bello superasset, & illi Romanos amicos habere deprecarent̃, causa fœderis acceptis obsidibus. Thessalonicã uenit: ubi dum in ægritudinẽ incurrisset, ab Acoleo eius ciuitatis episcopo baptisatus est, licet a progenitorib. Christianũ dogma & fidẽ Nicęni cõcilij sequeretur

De Iustina Imperatrice Arriana, quæ dum Ambrosium in exilium trahere iubebat, ipsa exilium passa est. Cap. XXIIII.

EO siquidem tpe, quo Constantinopoli de synodis agebat̃, gerẽte curam Theodosio, de unitate fidei & statu ecclesię: talia circa Hesperiam prouenerunt. Maximus de Britannorũ partibus contra Romanorũ surrexit imperiũ, & laboranti Gratiano cõtra Alamãnos intulit bellum. In Italia uero puero satis existẽte Valentiano, rerum

curam Probus exconsul atq; præfectus habebat. Iustina uero Valentiniani mater, cum esset Arriana, uiuo quidē marito lędere nō præualuit orthodoxos. Eo mortuo & filio ualde iuuenculo, Mediolanum ueniens, Ambrosio episcopo erat infesta, ita ut eum destinari iuberet in exiliū: dumq; de ecclesia iuberetur exire, Ambrosius ait: Ego sponte hoc agam, ne lupis ouium septa contradere uidear, aut blasphemantibus deum. Hic si placet, occide: hoc loco prona mortē suscipio uoluntate. Cumq; populus singulariter diligens Ambrosium resultaret, & trahentibus eum ad exilium ualde resisteret, potius indignata Iustina uocauit tunc Beniuolum quæstorē, iubens ut uelociter proponeret legem, quę fidem prolatā in Arimino confirmaret. Cumq; hoc ille agere declinaret, erat ēm orthodoxus, maioribus cingulis eum inuitauit. Beniuolus aūt discingens se, balteum ante pedes Augustæ proiecit dicens: neq; illum honorem, neq; maiorē uelle se pro impietatis habere mercede. Cumq; ille hoc facere oīmodis refutasset, inuenti sunt alij, q nequitiæ iussionibus ministrarent. Inter hæc nunciatur, quia Gratianus dolo tyranni Maximi fuisset occisus. Andragatius ēm dux Maximi in lectica portatus, ut occideret Gratianū, huiusmodi opinionē misit in uulgus, quia uxor Gratiani suo uiro festinaret occurrere in Lugduno Galliæ ciuitate fluuiū trāseunti. Gratianus aūt credēs coniugem reuera uenire, quā nuper acceperat, nō præcauit eius insidias, & ueluti cæcus in foueam, in manus hostis incurrit. Dum ergo Gratianus uenisset quasi ad uxoris uehiculū, ex improuiso exiliens Angragatius Gratianū callidus interemit. Mortuus est ergo anno imperij XV. uitę XX. & IIII. Hoc itaq; facto, ad pręsens contra Ambrosium ira Iustinę quieuit. Cumq; audisset Maximus q̄ cōtra Ambrosiū rursus magniloquū prædicatorē ueritatis agerent, scripsit Valētiano, ut bellū q̄d agebatur cōtra ecclesias solueret, monens ut paternā nō amitteret pietatē: adiecitq; etiā minas belli, & nisi quiesceret, v̄ba opibus adimpleret. Quāobrem sumens exercitū uenit Mediolanū, ubi tunc ille degebat. Porro Valētianus agnoscens eius inuasionē fugit in Illyricū, experimēto cognoscēs quę mala matris cōsilio sustineret. Iustina uero iusto dei iudicio in uita exilium passa est, q̄d iniuste dei uiro Ambrosio inferre nitebaī. Porro Theodosius audiēs quæ a Iustina fuerant gesta, & a tyranno scripta, fugiēti Valentiano rescripsit, nō esse mirandū, si Imperatori quidē terror, tyranno uero potestas accresceret, dum Imperator pietati rebellis extitisset, tyrannus autem ei auxilia commodaret: & propterea ille quidem fugeret nudus, ille uero armaretur aduersus nudum.

Qualiter Theodosius maximū tyrannū, Gratiani interfectorē interemit. Cap. XXV.

THeodosius. XLI. interfecto per Maximum Gratiano imperium Romani orbis obtinuit, mansitq; in eo annis XI. cum iam in Orientis partibus VI. annis Gratiano uiuente regnasset. Itaq; iustis necessarijsq; causis ad bellum ciuile permotus, cū e duobus Augustis fratribus, & ultionē unius interfecti sanguinis exigeret, & restitutionem miseri alterius exulantis oraret, posuit in deo spem suam, seseq; aduersus Maximū

sus Maximum tyrannũ sola fide maior, nam longe minor uniuersi appara tus bellici comparatione proripuit. Aquileię tunc Maximus uictoriae suae spectator insederat. Andragatius comes eius summam belli administrabat. Qui cum largissimis militum copijs ipsamq; magnarũ copiarũ fortitudinẽ praecellenti consilio omnes incredibiliter Alpium ac fluminũ aditus cõmunisset, ineffabili iudicio dei dum nauali expeditione incautum hostem pręuenire & obruere parat, sponte eadem, quae obstruxerat claustra deseruit: ita Theodosius nemine sciente, ut non dicã regnante, uacuas transmisit Alpes: atq; ad Aquileiam improuisus aduenies, hostem illum magnũ Maximũ trucem, & ab immanissimis quoq; Germanorũ gentibus tributa ac stipendia solo terrore noĩs exigentem, sine dolo & sine controuersia clausit, cepit, occidit. Valẽtinianus recepto Italiae potiť imperio. Itaq; Andragatius comes cognita Maximi nece, p̃cipitẽ sese de naui in undas dedit et suffocatus est.

Quomodo beato Ambrosio reuelata sunt martyrum corpora Prothasij & Geruasii. Cap. XXVI.

QVA tempestate dum B. Ambrosius insania Iustinae caeterorũq; Arrianorũ afficeretur insidijs, dño reuelante ostensa sunt ei sanctorũ Geruasij & Prothasij martyrũ corpora, quasi ipsa hora ibidem reposita, miro odore fragrantia. Ad caput itaq; eorum libellum appositũ inuenit, in quo haec continebantur: Ego seruus Christi Philippus intra domum meam sanctorũ corpora, quae cum filio meo rapui, sepeliui: q̃rũ mater Valeria, pater Vitalis dicti sunt. Quos uno ortu geminos genuerunt: unum Prothasium, alterũ Geruasium uocauerunt. Quorũ pater Vitalis militãs cõsularianus fuit. Ipsi aũt milites Christi effecti, de quibus p̃fecte dici potest: Isti sunt triũphatores & amici dei, q cõtẽnẽtes iussa principũ, meruerũt p̃mia aeterna: mõ coronãť & accipiũt palmas. Quorũ uirtutibus uenerabilis antistes suffultus sapiẽtia ac uitę honestate insignibusq; exẽplis ornatus, Mediolañ. eccł'am muniuit, & a peste Arriana Italiã liberauit.

Qualiter Theodosius ab Ambrosio correptus, poenitendo satisfactionem promeruit. Cap. XXVII.

EOdẽ quoq; tp̃e audiuit Ambrosius, quod iussu Theodosij principis in Thessalonica, quę erat ualde populosa, usq; ad VII. milia hominum innocentes pariter cum nocentibus essent interempti, absq; discretione: per milites qui propter ultionẽ iudicum, quos populus ciuitatis lapidauerat & traxerat, fuerant illuc directi. Quam indignationẽ iniustã grauiter ferẽs Ambrosius, cũ princeps Mediolanum uenisset, & solẽniter in sacrũ uoluisset intrare templũ, occurrit foras ad ianuas, et ingrediẽtẽ his sermonibus a sacri liminis incessu prohibuit: multis increpãs cũ alijs & hmõi uerbis: Nescis Impator p̃petratę a te necis quanta sit magnitudo? Quomodo manus extendes, de quibus adhuc sanguis stillat iniustus? Recede hinc, recede: ne secundo peccato priorem nequitiam augere contendas. Accipe uinculum quo nũc ligaris: est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus Imperator obediens, erat enim diuinis eruditionibus enutritus, & aperte sciens quae sunt propria sacerdotum, quae regum: gemens

et deflens, ad regalia remeauit. Cúq; VIII. mēsiū cōtinua trāsissnet tpa, propinquauit natiuitatis saluatoris nostri festiuitas. Imperator aūt lamentationibus assiduis in palatio residēs, cōtinuas lachrymas incessabiliter expēdebat. Igit humiliter ueniēte Imperatore ad Ambrosiū, deposcendo ut ingredi ecclesiā ei permitteret: taliter cōmunionē promeruit ab eo, ut legē scriberet atque cōfirmaret, quæ decreta furorē euacuarēt, & usq; ad XXX. dies sententia necis suspensa maneret, & iudiciū rōnis expectaret. Hanc ammonitionē Imperator aīo libēti suscipiens, & optimā esse cōfidens, legē cōscribi repente pcepit, & propriæ literis manus confirmauit. Quo facto uinculū eius soluit Ambrosiusq; lex hactenus obseruatur. His & alijs Imperator sacratissimus a uenerabili episcopo correptionibus illustratus, cum præ omnibus fatebatur in ueritate se agnouisse epm. Theodosius eñ cū Valentiano iuuenculo in Imperio restituto, Romā senior ueniēs leges multas correxit, addidit, immutauit, & sub suo nomine conscripsit. Quæ autem in ciuitate perniciosa adhuc superuacua ex consuetudine antiqua conspexit, auferre sanciuit, & quæ rei publicæ supplemento necessaria addere curauit, his prope gestis pace composita, Valentinianum in Hesperia derelinquens, cum filio Honorio Constantinopolim remeauit.

De bello quod Theodosius gessit contra Arbogasten & Eugenium tyrannos. Et de actis mirabilibus uxoris illius. Cap. XXVIII.

IGitur Valentinianus iunior regno restitutus extincto Maximo eiusq; filio Victore, quē Imperatorem Gallis Maximus reliquerat, ipse in Galliā transijt: ubi cū trāquilla repub. in pace ageret, apud Viennā dolo Arbogastis comitis sui corruptis custodibus, ut ferī, strāgulatus, atq; ut uoluntariā sibi cōsciuisse mortē putaretur, laqueo suspensus est. Mortuo Valētiniano Augusto Arbogastes Eugeniū tyrānū mox creare ausus est, legitque hominem cui titulū Imperatoris imponeret, ipse acturus Imperiū: uir barbarus aīo, consilio, manu, audacia, potentiaq; nimius: cōtraxit undiq; innumeras inuictasq; copias uel Romanorꝝ præsidijs uel auxilijs Barbarorꝝ alibi potestate, alibi cognatione subnixus. Arbogastes Theodosio paruit, qū tātis instructū præsidijs Maximū ipse minimus cepit: & nūc aduersus eundem Theodosiū collectis Gallorꝝ Francorumq; uiribus exundauit: nixus etiā pcipuo cultu deorꝝ magna tñ felicitate succubuit. Igitur Eugenius atq; Arbogastes instructas acies campis expedierant, arta Alpium latera atque ineuitabiles transitus præmissis callide insidijs occupauerant: etiam si numero ac uiribus impares forent, sola tamen belli dispositione uictores. At uero Theodosius in summis Alpibus constitutus expers cibi ac somni, sciens quod destitutus suis, nesciens quod clausus alienis, dominum Christum solus solum qui posset omnia corpore humi fusus cœlo fixus orabat. Dehinc postquam insomnem noctem precum cōtinuatione transegit, & testes propemodum quas in precium præsidij cœlestis appenderet lachrymarum lacunas reliquit, fiducialiter arma corripuit solus, sciens se esse non solum: signo crucis signum prælio dedit, ac se in bellum etiam si nemo sequeretur, uictor

uictor futurus immisit. Prima salutis uia extitit ambitio, hostilium partium comes, qui cum ignarū Imperatorem circumpositis excepisset insidijs, conuersus ad reuerētiam præsentis Augusti, non solum periculo liberauit: uerū etiā instruxit auxilio. At ubi ad cōtigua immiscēdæ pugnæ spacia peruētū ē: cōtinuo magnus ille & ineffabilis turbo uētorū in ora hostium ruit. Ferebātur per aerē spicula missa in hostes, atq; ultra mēsurā humani iactus, p magnū inane portata nusq̄ propemodū cadere, priusq̄ impingerent, sinebant. Porro aūt turbo continuus ora pectoraq; hostiū nunc illisis grauiter scutis euerberabat, nūc impressis pertinaciter obstructa claudebat, nūc auulsis uiolēter destituta nudabat, nunc oppositis iugiter in terga trudebat. Tela etiam quæ ipsi uehemēter intorserant excepta uenti impetu supinata ac retrorsum coacta ipsos infeliciter configebant. Prospexit sibi humanæ conscientiæ pauor: nā cōtinuo sese parua suorū manu fusa, uictori Theodosio hostilis prostrauit exercitus. Eugenius captus atq; interfectus est. Arbogastes sua se manu perculit. Ita & hic duorū sanguine bellum ciuile restinctū est, absq; illis X. milibus Gothorū quos præmissos a Theodosio Arbagastes delesse funditus fertur, quos utiq; perdidisse, lucrū: & uinci, uincere fuit. Theodosius itaq; cōposita tranquillataq; repub. apud Mediolanū constitutus diem obiturum; remp. utrisq; filijs. i. Arcadio & Honorio, relinquens. Corpus eius eodem anno Cōstantinopolim trāslatum atq; sepultū est. Vixit aūt annis LX. ex quibus XVI imperauit. Cōtigit itaq; ut Ioh. ei remādauerat de euētu belli, ad quod proficiscebatur, cōtra Eugeniū tyrannū, & de eius morte in Italia futura. Itaq; Iohan. in Thebaida monasticam ducebat uitam, plenus gratia dei, præscientiā habens futurorū, ad quē destinauit Eutropiū eunuchum sibimet fidelissimum, ut aut eum si uellet uenire, deduceret, aut nolētē de euētu belli requireret. At ille Iohan. quidē deducere nō præualuit, sed mādatū retulit eius, quia bello uinceret & perimeret tyrannū, & post uictoriā in Italia morerer. Igitur Theodosius cū ad purpurā regni perueniret, Placellā habebat uxorē, q̄ de diuinis legibus eū sæpius ammonebat, seipsam tñ pfecte prius erudiēs: nō eñt regni fastigijs eleuata est, sed potius diuino amore succēsa. Bñficij nāq; magnitudo maius ei desideriū bñfactoris adhibebat. Repēte nāq; uenit ad purpurā, claudorū atq; debiliū habebat curā: non seruis, nō alijs ministris utēs, sed per semetipsam agēs & ad eorū habitacula ueniēs, & unicuiq; q̄d haberet p̄bens. Sic etiā per ecclesiarū xenodochia discurrēs, suis manibus ministrabat infirmis: ollas eorū tergēs, ius gustās offerēs coclearia, panē frangēs, cibosq; ministrās, calicē diluēs: & alia cūcta faciēs, q̄ seruis & ministris mos est solēniter operari. His aūt q eā de rebus talibus nitebant prohibere, dicebat: Aurū distribuere, opus imperij est. Ego aūt pro ipso imperio hoc opus offero, bona mihi oīa cōferenti. Nam uiro suo sæpe dicebat. Oportet te semp marite cogitare, quid dudū fuisti, quid modo sis. Hæc si semper cogitaueris, ingratus benefactori non eris: sed imperium q̄d suscepisti, legaliter gubernabis, & harum rerum placabis authorem.

De doctoribus, & mirabiliū patratoribus, q sub Theodosio claruerūt. Cap. XXIX.

Igitur

IGitur Theodosio imperante, ex his q in scripturis claruerūt uiri diuiris, Horꝝ memoriam inserere libuit. Damasus Romanæ urbis eps̄, elegans in uersibus cōponendis ingeniū habuit: multa alia & breuia opuscula he roico metro edidit, et prope Octogenarius sub Theodosio principe mor tuus est. Apollinaris Laodicenus Syriæ eps̄, patre Probo, magis grāmati cis in adolescentia operā dedit: & postea in sacras scripturas innumerabilia scribens uolumina, sub Theodosio Imperatore obijt. Extant eius aduersum Porphyriū XXX. libri, qui inter cętera eius opera uel maxime probantur. Pachianus in Pirenei iugis Barcillonæ eps̄, castus eloquentia, & tam uita q̄ sermone clarus: scripsit uaria opuscula, de quibus est certus, & cōtra Noua tianos & sub Theodosio principe iam in ultima senectute mortuus est. Cy rillus Hierosolymæ eps̄ sæpe pulsus est ecclesia & receptus, ad extremum sub Theodosio principe VII. annis inconcussum episcopatū tenuit. Extant eius quæ in adolescētia cōposuit opuscula. Cuzoius apud Ephesum rheto rem cum Gregorio Nazianzeno ep̄o adolescens, Cæsareæ eruditus est, & eiusdē urbis postea eps̄ plurimo labore corruptā iam bibliothecā Adamā tij & Pamphili in membranis instaurare conatus. Ad extremū sub Theodo sio principe ecclesia pulsus est. Ferunē eius uarij multiplicesq̧ tractatus, q̄s nosse perfacile est. Grego. Nazianzenus eps̄ uir eloquētissimus ad XXX. milia uersuum oīa opera sua cōposuit: e q̄bus illa sunt de morte fratris Cæ sarij, laudes Macchabæorꝝ, laudes Cypriani, laudes Athanasij, laudes Ma ximini philosophi post exiliū reuersi. Quē falso noīe quidā Herona supscri bunt, quia & alius lib. uituperationē eiusdem Maximini cōtinens: quasi non licuerit eundē & laudare & uituperare pro tpe. Et lib. hexametro uersu uir gini: atis & nuptiarꝝ contra se differentiū: aduersum Eunomiū lib. II. de spū sancto lib. I. cōtra Iulianū Imperatorē lib. I. Docendo securus est Polemoni on Carectera, uiuoq̧ se epm in loco suo ordinās, rure uitam monachi exer cuit, decessit sub Theodosio principe. Lucius post Athanasiū Arrianæ par tis eps̄, usq̧ ad Theodosium principē a q̄ & pulsus est, Alexandriæ ecclesi am tenuit. Extāt eius solennes de Pascha epl̄e & tractatuū & pauci uariarꝝ libelli. Ea siquidem tēpestate plurimi inter ep̄os effulgebāt: nō solum in phi losophica doctrina, q scribendo monumēta ad nostrā porrexerunt posteri tatem, sed et quidā inter eos insignibus uirtutibus claruerūt. Quorꝝ ex mul tis triū tm̄, qui minus apud nos habenē noti, laudabiliter facta inserere cura ui. Donatus equidē Euriæ Heperi, per quē prouinciales eius miracula mul ta testātur facta: maximum tn̄ est, q̄d de dracone gessit. Is em̄ circa pontem in uia publica iacens, cibum habebat oues, capras, equos, boues, & hoīes ab ripiens deuorabat. Ad quam bestiam Donatus, sine gladio, sine quolibet ia culo ueniens, dum illa leuasset caput quasi uoratura uirꝝ: tunc ille uexillum crucis ante faciem eius digito designans in aere, in os eius expuit. Bestia uero sputum mox in ore suo suscipiens expirauit, quam, sicut fertur, VIII. paria boum in uicinū campum traxerūt: & misso igni cōbusta est, ne aerē fœtore corrūperet. Huius itaque Donati sepultura insignis est, ubi oratoriū ex eius

nomine

noīe uocitatur: habens fontem aquarꝝ, quem ipſe fertur orationibus inueniſſe. Nā dum eſſet locus inaquoſus, & illuc ex itinere aliqñ ueniſſet, aiunt ꝗa fatigatis, ꝗ cum eo erant, oraſſet, & mox aquæ inundatio prorupiſſet, & ex illo hactenus permanet. Eo tempore Thomitanā & Scythiæ eccleſiā Theothimus gubernabat, uir in philoſophia nutritus: cuius uirtutē diligētes Barbari, trans Hiſtrū habitantes deum Romanorꝝ hunc eſſe prædicabant. Nā cum aliq̃ tempore iter ageret, illius terræ Barbari occurrerūt ei. Et dum qui erant circa eum terrore turbarent, quaſi continuo morituri, ex equo deſcendens, orauit. Porro Barbari neq̃ eum neq̃ ſequaces eius, nec equos de quibus deſcēderant, uidentes permanſerūt. Dum igitur crebro tranſeuntes Scythas naturaliter feroces epulis muneribusq̃ manſuefaceret, quidam Barbarus arbitratus eum eſſe locupletem, cœpit inſidiari, ut eum caperet, alligaret & traheret. Cum hoc iam præparaſſet, & dexterā ad hoc haberet extenſam, ut cum iactu laquearet: manus in aere mox ligata, & barbarus ille inuiſibilibus uinculis eſt obſtrictus. Tūc aliis pro eo rogātibus ſupplicauit deo Thethimus ut Barbarus ſolueret, ꝗ mox precibus eius ſolutus eſt. Eo quoq̃ tēpore fuit Epiphanius Cypriorꝝ epſ: ad cuius ſepulchrum hactenus dæmones expellūtur. Is eñ dum ſubſtantiā propriam neceſſitatē ſuſtinētibus erogaſſet, & multis quoq̃ offerentibus ei pecunias manu largiſſima diſpenſaret, cōtingit ut pecuniis deficiētibus œconomus eccleſiæ murmararet. Quo facto aſſiſtens quidā in domo, qua manebat œconomus, ſacculum multarꝝ pecuniarꝝ dedit: & ita diſparuit, ut nec ꝗ dedit, nec ꝗ miſit, agnoſceret. Qđ factū oēs diuinum eſſe iudicauerunt. Aliud quoq̃ eius libet referre miraculum: Quidā pauperes ſtudentes Epiphaniū arte deludere, ut eis aliquid daret. Dū iter ageret unus eorꝝ, ſupinū ſe proſtrauit in terrā, alter ſtabat quaſi mortuū deflens, nec habens unde eum ſepelire potuiſſet. Epiphanius aūt ſuperueniēs orauit, ut ſub quiete dormiret: & ſepulturæ neceſſaria præbuit, ſimulq̃ cōſolatus eſt flentē, dicens: Quieſce a lachrymis fili, non eñ fletu reſuſcitari poterit, eſt eñ ineuitabile ꝗđ euenit. Cumq̃ diſceſſiſſet Epiphanius cœpit ille pulſare ſociū ut exurgeret. Et cum hoc ſemel & ſecūdo feciſſet, dicēs: Surge hodie tuis laboribus epulemur, & ille penitus nō ſentiret: cognoſcens uere mortuū, cucurrit ad Epiphaniū flens & petens, ut eius ſociū ſuſcitaret. At ille cōſolatus eſt, ne ferret grauiter quod euenerat, non tñ defunctū denuo ſuſcitauit. Hoc eñ credo proinde geſtum, ut nō dei miniſtri facile deludanť. Quibus diebus in Romana Damaſus præſidebat eccleſia, in Alexandria Theophilus, Hieroſolymis Iohānes Flauianus, depulſis Arrianorū epiſcopis, Antiochenam tenebat ſedem: Cōſtantinopolitanā Nectarius.

De ſubuerſione templorum, atq̃ deſtructione idolorum. Cap. XXX.

IGitur Theodoſius decreuerat, ut idolorꝝ tēpla ſubuerterentur, dii lignei ignibus traderentur, metallini uero conflarentur. Sed dum hæc in diuerſis agerētur locis: in Alexandria maxime ubi idolorum inoleuerat ſuperſtitio, iuuabāt Theophilum epiſcopum præfectus Alexandriæ, & dux ordinis militaris, ad exequendam Imperatoris iuſſionem. Idola ſiquidem

deorum

deorꝝ conflantur ad faciẽdas ollas, & Alexandrinæ ecclesię diuersas utilitates: cui ab Imperatore donati fuerãt dij ad expensas egentiũ. Cũ igitur Theophilus oẽs contriuisset deos, unum tñmodo reliquit Symiæ simulachrũ, iubens eum publice proponi atq; seruari: ne sequẽti tpe pagani negarent tales adorasse deos. Iamq; templũ Serapis, q̃d in maximo habebatur honore apud Alexãdrinos, euerterãt nõ sine ingẽti labore: ipsumq; Serapin deũ in frusta cõcidentes igni tradiderunt: uerendaq; eius aliorꝝ q; deorꝝ risu plena per plateas deportari iusserunt. Quibus portentis ignominiosissimis pagani cõfusi, alij quidẽ ad cędes Christianorꝝ orta seditione ruebãt, ira etiam cõmoti pro aliorꝝ destructione templorꝝ, & quod nefanda detegebantur eorꝝ mysteria, dum Metriæ sacra, ubi homicidia perpetrabãt, inter cęteros ritus spurcissimos publice manifesta fierent: alij quidem ex paganis errores pristinos abdicantes, ad ueram Christianorum religionem se cõtulerunt. Igitur præcedenti libro, ubi pio sub principe Constantino paganorum clausa sunt templa, finem imposuimus. Huic autem terminus sit in destructione deorũ falsorum & in subuersione templorum.

TOMI II. LIBRI IIII. FINIS.

FRECVLPHI EPISCOPI LEXOVIENSIS CHRONICORUM Tomi Secundi, Liber V.

De prouectione Arcadij & Honorij post obitum patris ad Imperiũ: & persecutione Iohannis episcopi Constantinop. qui iniuste damnatus in exilio moritur. Cap. I.

DEFVNCTO, VT PRAEMISImus, Theodosio Augusto maiore, Arcadius & Honorius filij eius utrunq; imperium diuisis tantum sedibus tenere cœperunt. Qui XLII. post Octauianum loco, communiter rempub. administrauerunt: Arcadius quidem orienti præfuit, Honorius uero admodũ puer partibus occiduis. Igitur milites, qui circa tyrannũ Eugenium profecti fuerant cum principe, post eius obitũ, paruo tempore interiecto, reuersi Cõstantinopolim sunt. Dum uero Imperator Arcadius secundũ consuetudinẽ ad portas occurrisset exercitui remeanti, tũc milites Rufinũ prefectũ Imperatoris peremerũt. Erat eñ suspectus, quasi tyrannidẽ posset assumere. Dicebãt aũt, quia Hunos ipse in Romanorꝝ prouincias euocasset, qui tunc Armeniã & partes Orientis ualde uastabant: & Imperatori insidias tenderet. Caput eius abscisum cũ dextera manu ꝑ Constantinopolim ad ludibriũ circumductũ, uxoreque illius in exiliũ ablegata, opes cũctas Eutropius spado promeruit. Pauco tẽpore trãseunte, etiã Nectarius Constantinopolitanus eps defunctus est. Quãobrem cõi consultu

placuit

placuit imperatori, ut Iohānes p̄sbyter de Antiochia, uir mirabilis uitæ conuersationis, et in disciplinis philosophicis p̄cipue eruditus, fieret ep̄s Cōstantinopolitanę sedis. Quod Theophilo Alexādrino ep̄o nequaq̄ placuit: q̄m eandē sedem suo p̄sbytero ualde dilecto, cōtradere nitebat̄. Sed p̄ualuit plurimorꝝ sententia. Iohānes quidē factus ep̄s, dū nulli parceret: euenit illi, q̄d in antiq̄ continet̄ prouerbio: Veritas odiū, & obsequiū amicos parat. Offendit em̄ clerꝝ sibi cōmissum, pro diuersis occasionibus, atq; imperatricē, & maxime Theophilū cum suis sequacibus, a quorꝝ derogationibus sæpius pulsatus fuerat. In tm̄ em̄ inimicorꝝ p̄ualuerunt apud Arcadiū principē insidiæ, maxime uxoris, ut pelleret̄ Iohannes in exiliū. Populus autē eum propter sanctitatis reuerentiā, & eius p̄dicationem, frequenter diligebat. Cuius intercessione, hortatu etiā imperatricis, reuocatus est ab exilio, ne seditio orireī in plebe. Qui reuersus nec sic quieuit, intolerabiliorē (si dici fas est) se p̄buit æmulis suis. Quamobrē iterꝝ per coniugē excitatus Imperator, cōcilia celebrari iubet cōtra Iohannē ep̄m, q̄uis et prius in diuersis locis machinationes Theophili cōtra eundē fierent. Deniq; iterꝝ pulsus in exiliū, usq; ad fines Romani imperij perducit̄. Exulans itaq; morit̄, quem magna pars populi Cōstantinopolitani secuta, et si nō incessu pedū, amore tm̄: seorsum collectas fecerunt, & æmulis illius cōmunicare noluerunt, neq; successori eius Acatio. Vnde multæ seditiones inter alterutros sunt exortæ, atq; plurimi diuersa p̄pessi sunt mala. Inter hæc Innocētius Romanus antistes, audiēs de Iohāne & moleste ferens, uolensq; generale celebrare cōcilium, scripsit Iohanni & clero Cōstantinopoleos, nō oportere Iohāni successorem dari, nec eius clerꝝ alij parere pōtifici. Aiunt em̄ Iohānem, cum in exiliū duceret̄, per uisionē cognouisse diem, qua moriturus esset. Huius igit̄ iniustitiæ causas abominati sunt, p̄cipue Europæ pōtifices. Ab eorꝝ se nanq; suspendere cōmunione, q consenserunt in dānationem eius: pariter oēs Illyrici eorꝝ pares effecti sunt. Oriētales aūt plurimi q̄dem in iustitiā declinauerūt. Corpus tm̄ ecclesiæ diuidere noluerunt. Verꝝ in Oriente illo oīm doctore terrarꝝ, non prius Occidētales ep̄i Aegyptiorꝝ et Orientaliū, Bosphorensiū, atq; Thracensiū sunt amplexi cōmunionem, q̄ illius sacratissimi uiri nomē inter p̄decessores poneret̄ ep̄os: & Acatiū quidē, qui post eū ordinatus est, nullo habuerūt sermone dignū. Eo tp̄e etiā grādo uehemēs Cōstantinopolim et circa eius suburbana descēdit. Dicebāt itaq; dei iracundia gestū, eo q̄ sine iudicio Iohannes fuerat condemnatus. Quibus uerbis fidem dedit mors Augustæ, continuo subsecuta. Quarta nanq; die post grandinem est defuncta.

De tyrānis per dei potentiā extinctis, & rege magno Scythię sub Arcadio. Cap. II.

GAinas quidē genere Celticus, cōsilio Barbarus, studio tyrānico uehemēter elatus, eo tēpore cum esset magister militum, multos suę gentis, multos etiā Romanorꝝ sub suo magisterio habens, terrorē plurimis etiā ipsi principi meditatione tyrannidis inferebat. Eratq; Arrianus. Is cum uellet fasces imperij arripere, imperatorēq; cuperet extinguere, manu ualida suorꝝ missa, ut regalia noctu incenderent. Barbari uero

angelorꝝ circa palatium præsidia cernentes in schemate armatorꝝ militum, infecto negotio reuertunť ad illum. Ille ꝟo minime credens illorꝝ assertioni bus, dum exercitũ a regia urbe dispersum sciret, plures misit sequenti nocte. Adeuntibus aũt quos miserat aulã regiam, uiderunt & ipsi undiqꝫ agmina regalia protegentia. Qua uisione territi recesserunt. Gainas ꝟo hoc cõperto totã urbem igni, ferroqꝫ turbauit, fugiensqꝫ Hellesponto piratico ritu uiuebat. Cõtra quem nauali ꝑlio dato, multi Gothorꝝ eius extincti, ipse q̃qꝫ bello euadens, mox tñ capite plectiť. Post cuius oppressionẽ Isauri per montẽ Tauri discurrentes, ingens dispendium Reipublicæ importarunt. Cõtra q̃s Narbazaicus directus, maius cõtinuo rependit incõmodum. Qua tẽpestate Roilus dux Scythiæ transiuit Histrum: & cum innumero exercitu uehementer Thracias populatus est, ipsamqꝫ regiam ciuitatem obsidere et subuertere minabať. Supernis quẽ iaculis atqꝫ fulminibus maiestas diuina pcutiens, & ipsum et omnẽ simul cõcremauit exercitũ. Tale aliquid a dño eius cõsolatore etiã Parthico ꝑlio gestum est. Nam cũ ibi Romanos uacare cognouissent, et ciuitates in cõfinio cõstitutas debellarẽt, pacisqꝫ pacta trãscenderent, uastatis finibus nemo ferebat auxiliũ. Imperator nanqꝫ de pace ꝑsumens, duces et milites ad alia bella direxerat. Tunc ergo imbre uehementissimo & grãdine deposita, ulterius eos deus accedere nõ permisit, eorꝫqꝫ ligauit cursum, ita ut XX. diebus totidẽ ambulare stadia nõ ualerent. Duces uenientes et cõgregantes exercitũ, primo bello obsidẽtes urbẽ, imperatoris uocabulo nominatã, reprobi sunt inuẽti. Cum eñ plusq̃ XXX. diebus Gororanus rex ꝑdictam obsideret ciuitatẽ, & multa machinamẽta cõstrueret, turres cõtra muros ciuitatis excelsas ædificaret: solus Eunomius sacratissimus eius ciuitatis eṗs restitit, et impetũ moliminis eorꝝ, machinasqꝫ destruxit. Et licet duces nostri hostibus bellãdo cessissent, & obsessi ciues resistere nõ auderent: iste solus orãdo sine uastatione reddidit ciuitatem. Nõ multo post tẽpore, q̃ Iohãnes defunctus est, moriť & Arcadius imperator uir mitis et quietus, sed in hoc culpabilẽ se exhibuit, q̃d derogationes nõ euitauit, q̃ odijs excitabantur cõtra ministros Chrĩ. Is ergo cũ patre quidẽ Theodosio XIII. regnauit annis, post mortẽ ꝟo patris XIIII. uixit annis XXX. & I.

De doctoribus, qui sub Arcadio & Honorio scribendo claruerunt. Cap. III.

IGitur anteq̃ de cladibus miseriarꝝ, quæ exigentibus peccatis in partibus Hesperiarꝝ, seu Galliarꝝ, atqꝫ Hispaniarꝝ, necnon & Aphricæ, ea tẽpestate cõtigerunt, dicamus: de illustribus uiris, q̃ adhuc in ecclesijs uelut sydera micãtia radiabãt, imperãtibus Arcadio atqꝫ eius fratre Honorio, memoriã facere cẽsuimus. Gregorius Beticus Hyberi eṗs, usqꝫ ad extremã senectutẽ diuersos mediocri sermone tractatus cõposuit, et de fide elegãtem librũ. Fębadius Agenni Galliarꝝ eṗs, ædidit contra Arrianos librũ. Dicunť eius & alia esse opuscula. Epiphanius Cypri Salaminę eṗs, scripsit aduersum oẽs hæreses libros, & multa alia opuscula, quę ab eruditis propter res, a simplicioribus propter ꝟba quoqꝫ ignota lectitantur. Diodorus Tharsensis eṗs, dum Antiochiæ esset presbyter, magis claruit. Extãt eius in

Apo-

Apostolum cōmentarij, & multa alia de Eusebij magis Emisseni characte re pertinētia, cuius cū sensum secutus sit, eloquentiā imitari nō potuit, propter ignorantiam secularium literarū. Eunomius Arrianæ partis Cizicenus eps, in apertā hæreseos suæ prorūpens blasphemiā, ut qd alij tegunt iste publice fateret, & multa cōtra ecclesiā scribere ausus. Respōderunt ei Apollinaris, Didymus, Basilius Cæsariēsis, Gregorius Nazianzenus & Emissenus. Priscillianus Abilæ eps, q factione Hidati, & Hitacij Treuiris a Maximo tyranno cæsus est: ædidit multa opuscula, q a nonnullis Gnosticæ, id est, Basilidis uel Marci (de qbus Irenæus scripsit) hæreseos accusat, defendentibus alijs nō ita eum sensisse, ut arguit. Latronianus Hispaniæ prouinciæ uir ualde eruditus & in metrico opere ueteribus cōparandus, cæsus est & ipse Treuiris, cum Priscilliano, Felicissimo, Iuliano, Eucrotia, eiusdē factionis authoribus. Extāt eius ingenij opera diuersis metris ædita. Tyberianus Beticus scripsit pro suspicione, qua cū Priscilliano accusabat hęreseos, Apologeticū tumenti, cōpositoq; sermone. Sed post suorū cædem tędio uictus exilij, mutauit propositū, & iuxta sanctā scripturā, canis reuersus ad uomitū suum, filiā deuotam Chro uirginē matrimonio copulauit. Ambrosius Mediolanēsis ecclesiæ eps, de q supra mentionē fecimus, q multa nobiliter ædidit opuscula, q quidē propter notitiā assidue legentiū reor non esse recapitulare necessariū, eo tpe defunctus est. Ambrosius Alexādrinus auditor Didymi scripsit aduersus Apollinarē uolumē multorū vsuum de dogmatibus, & cōmentarios in Iob. Sophronius uir apprime eruditus, laudes Bethlehē adhuc puer, & de subuersione Serapis insignē librū cōposuit. De uirginitate qq; ad Eustochiū, & uita Hilarionis monachi, opuscula Hieronymi in Grecū sermonē elegātissime trāstulit. Hieronymus natus patre Eusebio, oppido Stridonis hęc scripsit: uitā Pauli monachi, epistolarū ad diuersos lib. I. ad Heliodorū exhortatoriā & altercationē Luciferiani & Orthodoxi, X. ponicon omnimodæ historiæ in Hieremiā, in Ezechiel Homilias Adamātij XXVIII. quas de Greco in Latinū uertit. De Seraphin et Osanna, de frugi & luxurioso filio, de tribus qstionibus legis ueteris, Homilias in Cātica Canticorū II. Aduersus Heluidiū unam epistolā de Mariæ uirginitate ppetua. Ad Eustochiū de uirginitate seruāda, ad Marcellū epistolarū lib. unū, consolatoriā de morte filiæ ad Paulā. In epistolā Pauli apostoli ad Galatas, cōmentariorū lib. III. Itē Pauli ad Ephesios in epistolā lib. III. In epistolā Pauli ad Titū, lib. I. & in epistolā Pauli ad Philemonē, lib. I. in Ecclesiasten cōmentarios. Quæstionū Hebraicarū in Genesim, lib. I. De spū sancto Didymi, quē in Latinū trāstulit, lib. I. In Lucā Homilias XXXVIII. In Psalmos a decimo usq; ad XVI. tractatus VII. In captiuū monachū. Vitam beati Hilarionis; nouū testamentum Græcę fidei reddidit. Vetus iuxta Hebraicū transtulit, epistolarū autē ad Paulā & Eustochiū, scripsit in Micheā explanationū lib. II. In Naum lib. I. in Abacuc lib. II. In Sophoniā lib. I. in Aggęū lib. I. Isaiā utiliter explanādo grādia uolumina edidit. Hieremiā etiā exposuit, Danielē qq; explanauit, cōmentariū etiā in Matthęū, et alia q

plura opuscula fecit. Quibus diebus beatissimus confessorꝝ Martinus Turonensium episcopus: multis ac præclaris mirabilibus patratis uinculis solutus carnis, migrauit ad dn̄m. Qui nobilitate generis pollēs, sub Cōstantio ac Iuliano militauerat. Demū apud Vvangionū Galliarꝝ urbē deseruit cingulū militię sub principe Iuliano et se ad Chr̄i cōtulit deuotissimā seruitutem. Cuius uitā et mirabiliorꝝ eius actus, Sulpitius Seuerus suo nobilitauit eloquio.

De tyrannide Gildis apud Aphricam Cap. V.

IGitur Arcadius moriēs Theodosio filio admodū paruo Orientis imperij summā tradidit. Nunc autē ad partes Hesperiarꝝ uertamus stilum. Cuius Honorius, decedēte patre Theodosio, imperiū susceperat admodū puer: Interea Gildo comes, q̄ initio regni eius Aphricę p̄erat, simul ut defunctū Theodosium cōperit, siue (ut quidā ferūt) quadā p̄motus inuidia Aphricā Orientalis imperij partibus iungere molitus est, siue (ut alia tradit opinio) minimā in paruulis spē fore arbitratus, p̄sertim cū absq; his nō facile antea quisq̄ pusillus in impio relictus, ad maturitatē uirilis ętatis euaserit, istic; propemodū soli inueniant̄, q̄s ob regiā patris ac suā fidē et diuisos et destitutos Chr̄i tutela prouexerit, Aphricā exemptā a societate Reipub. sibi usurpare ausus est Gildo ḡtili magis licentia cōtentus, q̄ ambitu regię affectationis inflatus. Huic Mascezel frater fuit, q̄ nouarꝝ rerꝝ molitiones in fratre p̄horrescens: relictis apud Aphricā militiā duobus filijs adolescētibus in Italiā redijt. Gildo absentiā fratris et p̄sentiā filiorꝝ eius suspectā habens, adolescētes dolo circūuentos, interfecit. Ad hunc iā ut hostē bello insequendum Mascezel frater missus est, quē idoneū procurādę Reipub. fore proprię orbitatis recens dolor pollicebat̄. Igit̄ Mascezel iā inde a Theodosio sciens quātum in rebus desperatissimis oratio hoīs p̄ fidē Chr̄i a clementia dei impetraret: Caprasiā insulā adijt. Vnde secum sc̄tōs seruos dei alios, q̄s p̄motos p̄cibus suis sumpsit, cū his oratiōibus, ieiunijs, psalmis, dies, noctesq; continuans, sine bello uictoriā meruit, ac sine cęde uindictā. Ardalio fluminis nomen est, q̄d fluit inter Teuestem et ad Mercidem ciuitates. Vbi cum parua manu, hoc est, cum V. milibus (ut aiunt) militum contra LXX. milia hostiū castra metatus, cum iniecta mora excedere loco, oppositasq; præiacentis uallis angustias transgredi uellet, incurrente nocte beatum episcopum Ambrosium Mediolani pauloante defunctum per somnium sibi uidere uisus est: significantem manu, & impacto ad humum ter baculo dicentem: hic, hic, hic. Quod ille prudenti coniectura intellexit, merito annunciantis fidem uictorię, uerbo locum, numero diem, significari substitit, ac tertio demum die post noctem orationibus, hymnisque peruigilem ab ipsis cœlestium sacramentorum mysterijs in hostem circumfusum processit. Et cum ad eos, qui primi occurrerant, pia pacis uerba iactaret, signiferꝝ quendam insolenter obsistentem, & iam iamque pugnam excitantem gladio percussit in brachium, cumq; manu debilē ipso uulnere coegit pronū inclinare uexillum. Quo uiso reliquæ cohortes deditionē iam fieri priorꝝ existimātes: certatim sese ad Mascezelē signis tradidere cōuersis. Barbari, quorꝝ magnam

magnã multitudinẽ Gildo ad bellũ eduxerat, defectu militum destituti in diuersa fugerũt. Gildo et ipse fugã molitus, arrepta naui in altũ prouectus est: Deinde reuocatus in Aphricam, post aliquot dies strãgulatus interijt.

De Alarico Gothorꝝ rege, qui Romã vastauit, & alio rege Gothorꝝ: qui cum magno exercitu intrans Italiam, cum omnibus copijs perijt. Cap. V.

EA tẽpestate Ragadaisus, oĩm antiquorꝝ, pręsentiumqꝫ hostiũ longe immanissimus, repentino impetu totã inuadit Italiã. Nam fuisse in populo eius plus q̃ CC.M. Gothorꝝ ferunt. Hic supra hanc incredibilem multitudinẽ, indoctamqꝫ uirtutẽ paganus & Scytha erat. Qui (ut mos est Barbaris huiusmodi gẽtibus) omnẽ Romani generis sanguinem dijs suis propinare deuouerãt. Duo tunc Gothorꝝ populi cum duobus potẽtissimis regibus suis, per Romanas prouincias bacchabantur. Quorꝝ unus Christianus, propiorqꝫ Romano, & ut res docuit, timore dei mitis in cęde. Is erat Alaricus, qui cum Gothis sub Theodosio militauerat. Quo moriente eius filij imperatores facti: donatiua paterna subtraxerunt, à Gothis, spõte Reipublicae subiectis. Qua necessitate cõpulsi cõtra Romanos cõspirauere: q̃uis Chriani doluerũt se ab imperatore spretos, regẽ Alaricũ creãt. Relicta Pãnonia, penetrãt Italiã. Honorius q̃dem Rauennate urbe regia residebat imperator. Cuius uolũtate & iussu properabãt ad Gallias absqꝫ laesione Italiae, sed Stiliconis facto sęquiẽtes, nõ solũ Italiã diripiũt, sed et Romã inuadũt. Alius vͦo paganus Barbarus & vͤe Scytha Ragadaisus, q non tm̃ gloriam aut p̃dam quantũ inexaturabili crudelitate ipsam cędẽ amaret: et hic iam sinu receptus Italię Romã e proximo trementẽ terrore quassabat. Assunt Vldin et Sarus Hunorꝝ et Gothorꝝ duces p̃sidio Romanorꝝ. Itaqꝫ pietate dei cõterritum diuinitus Ragadaisum timor in Fesulanos mõtes coegit, CC.M. hoĩm in aspero mõtis iugo cõclusa. Agmina, q̃bus dudũ angusta uidebat̃ Italia, latẽdi spe in unũ ac ꝑ unũ vͦticem trusa: ubi esuriẽtes illi tã immanes hostes sitiẽtes, lãguẽtesqꝫ interfecti sunt. Igit̃ rex Ragadaisus solus spẽ fugę sumẽs, clã suos deseruit, atqꝫ in nostros incidit. A q̃bus captus et paulisꝑ retentus: ac deinde interfectus est. Tãta vͦo multitudo captiuorꝝ Gothorꝝ fuisse perhibet̃, ut uilissimarꝝ pecudũ more, singulis aureis passim greges hoĩm uenderent̃. Interea comes Stilico, cui summa Hesperiarꝝ negotia Honorius cõmiserat, et pater Theodosius moriens hoc fieri decreuerat, fastu sup̃biae elatus, paruipẽdens q̃d sub imperatore imperabat, Eucheriũ filium suũ imperatorẽ facere deliberãs. Quamobrẽ Alaricũ Gothorꝝ regẽ pro pace optima et q̃buscunqꝫ sedibus suppliciter ac simpliciter orantẽ, occulto foedere corrupit: publice bellũ denuntiãs, ut negata pacis copia ad deterrendã Rempub. excitaret̃. Qui nõ solũ Gothos, sed et Alanos et Sueuos, Vvãdalos, ip̃os etiã Burgũdiones in arma solicitãs, pulsare Gallias uoluit, sperãs miser sub hac necessitate imperium filio cõtradere, & Barbaras gẽtes tã facile cõprimi posse, q̃ cõmouerat. Itaqꝫ ubi imperatori Honorio, exercituiqꝫ Romano hoc tantorꝝ scelerꝝ schema patefactũ est; cõmoto iustissime exercitu occisus est Stilico. Qui ut unum puerꝝ purpuram

induceret, totius generis humani sanguinem dedidit. Occisus et Eucherius. Adest Alaricus, trepidã Romã obsidet, turbat, irrumpit urbẽ: dato tñ pcepto, ut si qui ad sctã loca, pcipueq; in sctorũ aplorũ Petri et Pauli basilicas cõfugissent, hos imprimis inuiolatos, securosq; esse sinerẽt: tũ deinde quantũ possent pdę inhiãtes, a sanguine tẽperarent. Accidit quoq; q magis urbis irruptio indignatiõe dei acta, q̃ hostis fortitudine probaret, ut B. Innocentius Romanę urbis eps, tãq̃ iustus Loth subtractus a Sodomis occulta dei prouidẽtia apud Rauennã urbẽ tũc positus: pctõris populi nõ uideret excidiũ. Discurrẽtibus p urbẽ Barbaris, forte unus Gothorũ potẽs et Chrĩanus, sacrã dei uirginẽ iã ętate prouectã, in quadã ecclesiastica domo reppit. Cũq; ab ea aurũ, argentũq; honeste exposceret, illa fideli cõstãtia esse apud se plurimũ, et mox adferendũ spopõdit, ac protulit. Cũq; expositis opibus attonitũ Barbarũ magnitudine põderis, et pulchritudine, ignota etiã uasorũ qualitate intelligeret, uirgo Christi ad Barbarũ ait: Hęc Petri aplĩ sacra mysteria sunt: psume, si audes, de facto tu uideris. Ego qa defendere neqo, tenere nõ audeo. Barbarus uo ad reuerentiã religionis timore dei et fide uirginis motus, ad Alaricũ hęc p nuntiũ retulit. Qui cõtinuo reportari ad aplĩ basilicã uniuersa, ut erãt, uasa impauit: uirginẽ etiã, simulq; oẽs, q se adiũgerẽt Chrĩanos, illo cum defensione deduci. Ea domus a sctĩs sedibus lõgo (ut ferũt) & medio interiectu urbis aberat. Itaq; magno spectaculo oĩm disposita p singulos singula, et sup capita elata, palã aurea atq; argẽtea, uasa portanẽ, exertis undiq; ad defensionẽ gladijs, piã pompã muniẽtes, hymnos deo Romanis Barbarisq; cõcinnentibus publice canit. Igitur in ea irruptione Placidia Theodosij principis filia, Arcadij et Honorij imperatorũ soror ab Ataulfo Alarici propinq capta atq; in uxorẽ assumpta, quasi eã diuino iudicio uelut speciale pignus obsidem Roma tradiderit: ita iuncta potẽtissimi Barbari regis cõiugio, multo Reipub. cõmodo fuit. Alaricus aũt mira dei dispensatione urbẽ irrupit, atq; uastauit populumq; q in multis deum offenderat Romanũ, magis terrore q̃ cæde corrupit: post triduum ab urbe discessit. Quo mortuo, Ataulfus q Gothorũ rex mox fuerat creatus, et Placidiã sororem imperatorũ duxerat uxorẽ, cũ cõsultu Honorij Italiã reliquit, et citato gressu ad Gallias tendit, quas diuersæ occuparant gentes Barbaræ.

De diuersis gentibus, quæ se infuderunt per Gallias. Cap. VI.

INterea ante bienniũ Romanæ irruptionis excitatæ per Stiliconẽ, gẽtes Halanorũ (ut dixi) Sueborũ, Vuandalorũ, multæq; cũ his aliæ Rhenũ trãseunt, Gallias inuadũt, directoq; impetu Pireneum usq; perueniũt, cuius obice ad tps repulsę, per circũiacẽtes prouincias refundunẽ. His p Gallias bacchantibus, apud Britannias Gratianus municeps eiusdem insulæ tyrãnus creatur, & occiditur. Huius loco Constantinus ex infima militia propter solam spem nominis, sine merito uirtutis, eligitur. Qui cõtinuo ut inuasit imperium, in Gallias trãsijt: ibi sæpe a Barbaris incertis fœderibus illusus, detrimẽto magis Reipublicæ fuit. Misit in Hispaniam iudices, quorũ occasione Barbari Pirenei custodia prodita, claustrisque patefactis,

cunctas gentes quæ per Gallias uagabantur, Hispaniarum prouincijs immittunt, ijsdemq; ipsi adiunguntur. Vbi actis aliquandiu magnis cruentis que discursibus, post graues rerum atq; hominum uastationes habita sorte & distributa possessione resederunt.

De tyrannis sub Honorio emergentibus subito, & extinctis. De Constantio & eius fideli consule, quem demum creauit consulem. Cap. VII.

Itaq; Honorius impator uidēs tot oppositis tyrānis nihil aduersus Barbaros agi posse, ipsos prius tyrannos deleri iubet, Cōstantio comiti huius belli summā cōmittens. Cōstantius aūt comes in Galliā cū exercitu profectus, Constantinū Imperatorē apud Arelatē ciuitatē clausit, cepit, occidit: filiūq; eius Constantē Gerōtius apud Viennā interfecit, & in locum eius maximū quendā substituit: ipse uero Gerōtius a suis militibus occisus. Maximus uero exutus purpura, destitusq; a militibus Gallicanis, aufugit. Iouinus postea uir Galliarū nobilissimus in tyrannidē mox ut assurrexit, cecidit. Sebastianus frater eiusdē hoc solū elegit, ut tyrrānus moreret. Nā cōtinuo ut creatus, occisus est. Attalus uero inter tyrannos mori delegit. Qui cum Aphricę consulatū assecutus esset, inde elatus supcilio, Sabinū domesticū suū uirū ingenio callidū industriaq; solertē & sapientē, si animi uires trāqllis studijs accōmodauisset, generū allegit, quē pro qrundā periculorū suspicione interfecit: atq; aliquādiu Aphrica ab eo annona extra ordinē detēta, ipse tandē cū immensa certe tēporibus nr̄is satis incredibili classe nauium Romā cōtendit. Nā habuisse tunc tria milia DCC. naues dicit. Quem numerū ne apud Xerxē qdem, pclarum illū Persarū regē, et Alexād. Magnū, uel aliū quenq̄ regū fuisse, historię ferūt. Is simul cū agmine militū ad urbē pgens littore egressus est, occursu comitis marini territus, et in fugam uersus, arrepta naui solus Carthaginē redijt: atq; ibi cōtinuo militari manu interfectus ē. Hūc oēm catalogū (ut dixi) uel manifestorū tyrānorū, uel inobediētiū ducū, optima Honorius Imper. religiōe, et felicitate scire meruit, et magna qdē Cōstantius comes industria, et celeritate cōfecit, merito sane, qa in his diebus pcipiente Honorio, et adiuuāte Cōstantio, pax et unitas p uniuersam Aphricā ecclesię cathol. reddita ē. Cōstātius itaq; comes apud Arelatē urbē Gallię cōsistens, magna rerū industria Gothos a Narbona expulit, atq; abire in Hispan. coegit. Gothorū tūc populis Ataulfus rex pērat, q post irruptionē urbis ac mortē Alarici Placidia (ut dixi) captiua sorore imperatoris in uxorē assūpta, Alarico successerat. Is, ut sępe auditū, atq; ultimo exitu eius probatū est, satis studiose secrator pacis: militare fideliter Honorio Impat. ac pro defendēda Romana Rep. impedire uires Gothorū optauit. Qui apud Barcillonē Hispanię urbē dolo suorū occcisus ē. Post hūc Segericus rex Gothis creatus, nihilominus a suis interfectus ē. Deinde Valia successit in regnum: qui pacem optimatū cum Honorio Imperatore, datis lectissimis obsidionibus pepigit. Placidiam imperatoris sororē honorifice apud se honsteq; habitā, fratri reddidit. Quam Honorius Cōstantio, q eam reuocauerat, matrimonio iungēs, Imperatorē apud Rauennā creauit.

De Iohannis tyrannide, & eius matura morte. Cap. VIII.

IGitur Honorius, qui cum fratre Arcadio, XIII. imperauit annis: ac deinceps cum Theodosio iuniore Arcadij fratris filio XVI. humanis rebus excessit. Quo defuncto, Iohannes tyrannus Hesperiarum inuasit imperiū. Cōtra quē Ardaburius a Theodosio imperatore Patritius dirigitur: qui sæpe cōtra Parthos dimicando pugnauerat, ac feliciter uicerat. Sed cum nauigādo Aquileiam tenderet cum exercitu, uentus mox cōtrarius surgens, peturbata classi appulit eum ad hostes. Qui comprehensus a tyranno magnā æstuationem intulit Imperatori. Qui solito more se ad dñi contulit misericordiā, cum precibus & lachrymis pro liberatione patriç & ducis fidelissimi instabat. Quid tūc Imperatoris oratio preualuit, dicendum reor: Angelus eñ dei sub schemate pastoris eduxit Asparē Ardaburij filium, & oēs qui cum eo erāt: ac p paludē adiacentē Rauēnę ad loca sperata peruenerunt. Vnde nullus aliqñ transisse ferē. Tunc ergo deus inadibilē terrā fecit adibilē. Transeūtes nanq; per siccum paludis aqua non offenderunt, apertasq; inueniētes ciuitatis Rauēnę portas tyrānum quoq; detinuerunt. In ea nanq; ciuitate tyrānus degens, habebat exercitū. Tūc ergo pijssimus imperator reuerentiā, quā circa diuinitatē habebat, ostēdit. Dum eñ circū spectaret: nuntiatum est ei tyrannū fuisse pereptum. Quā ob rem fecit sermonē in populo dicēs. Venite, si placet, relinquētes hāc uoluptatē, et pergētes ad ecclesiā gratificos deo soluamus hymnos, cuius manus tyrāni psumptiōibus obuiauit. Quo dicto spectaculo cessante, p mediū circū cuncti cū eo cōcorditer grās agētes, ad ecclesiā cōuenerunt: ita ut tota ciuitas una uideret ecclesia, ueniētes ad locū orationis iugi die grās dño retulerūt. Igit occiso tyranno cogitabat Theodosius Imperator, cui deberet Hesperiarꝝ regna cōmittere: tūc Valētinianus erat ualde puer: natus ex matre Placidia eius qdem amita, filia uero maioris Theodosij, Arcadij & Honorij sorore de patre Cōstantio: q ab Honorio impij iura susceperat, paruoq; tpe cū eo regnauerat. Hūc ergo Valentinianū consobrinū suū Cæsarē factū mittit ad partes Italię cum q matre Placidiā, eiq; uniuersam dispositionē commisit imperij.

De gestis memoria dignis in partibus Orientis sub Imperatore Theodosio. Item de Attico episcopo. Cap. IX.

IGitur Valentiniano apud Rauennā coronā imperij assumente, & partibus occiduis regnāte cum matre, quę sub Theodosij imperio in sceptris orientalibus euenerunt, & memoria habentur digna, aliqua summatim prælibando carpamus. Qua tēpestate Atticus Constātinopolis erat episcopus: uir mirabilis in doctrina, religione, & largitate præcipuus. Cuius inter cætera dum quidā Iudæus iaceret paralyticus, medicorꝝ oīm medelis atq; Iudęorꝝ superstitiosis purgationibus adhibitis, nihil sibi prodesse sensisset: demū cęteris desperatis, ad Christi se cōtulit sanitatē. Hoc uelociter episcopo Attico nuntiatē, quem catecuminū factum, & spem Christi promittens, deportare cum lecto precepit ad baptismū. Verꝝ Iudæus paralyticus baptismū uera fide suscipiēs, cum de fonte fuisset leuatus, ęgritudine repēte

priua-

priuatus est,& de cætero sanus fuit. Hanc igiť curã uirtus Christi etiam eo tpe demõstrauit. Qua causa plurimi Paganorꝫ credẽtes baptizati sunt. Atticus aũt largus sic erat,ut nõ solũ pauperibus suarꝫ parrochiarꝫ,sed etiam in uicinis ciuitatibus,multas pecunias pro egentiũ cõsolatione trãsmitteret. Calliopio nancꝫ presbytero ecclesię Nicenę CCC.aureos direxit, hęc mandãs. Hos CCC. solidos expẽde sicut uolueris,et maxime illis q petere confundunť, & non eis q propter uentrẽ magis negotiãtur. Ex talibus unã tñ rem obserua,ut nutrias indigẽtes. Is nancꝫ eidẽ Calliopio mortẽ suam lõge ante prędixit,quo dicto non est mẽtitus. Qui etiã quendã Iudęum baptizauerat,qui tñ Iudæus turpis lucri gratia,per diuersas hęreses sępius baptizabať,et hac arte pecunias cõgregabat. Postremo ad ecclesiã iterꝫ uenit orthodoxorꝫ. Cui post ieiuniorꝫ tẽpus præparatur baptisma, & uestis congrua Cumcꝫ foris fuisset impletus,deduciť Iudęus ad baptizandũ. Tunc quędã dei uirtus inuisibilis, aquam disparere pcepit. Cũcꝫ p̃sentes non cogitantes dei uirtuť,aquã p cuniculũ propriũ defluxisse suspicarẽtur: diligẽter undique clausum rursum impleuerũt fontem,et denuo deducto Iudęo,aqua disparuit. Tũc sacerdos,qd mali,inqt,fecisti o homo? An certe nesciẽs baptismate iã potitus es? Ob hãc rem cum diuersi cõcurrerent,quidã Iudęũ recognouit, quem baptizatum ab Attico episcopo ipse susceperat; & hoc modo illius fraus uniuersis apparuit.

De Marutha & Attico episcopis,& de prælijs contra Parthos pro Christianis susceptis. Cap. X.

EO tpe Maruthas Mesopotamenus episcopus insignis habebatur,quẽ Theodosius Imperator legationis gratia ad Persarꝫ regem direxit. Qui ueniẽs in Persidẽ ad Sigerdẽ regem nimio dolore capitis ex lõgo tpe uexatũ inuenit : qui nullis magorꝫ incantationibus, aut sacerdotũ suorꝫ purgatiõibus,uel etiã medicorꝫ studijs,curari potuit. Quẽ uenerabilis ẽpus sola oratione sanauit & a filio eius molestissimũ dęmoniũ fugauit. Quã ob rẽ apud Persas Chr̃ianitas est dilatata, & magorꝫ illius fraudes detectę. Quibus etiam diebus Iudęi habitantes in Creta, sollicitati sunt a q̃dam , q se Mosen legislatorẽ e cœlo ad eos denuo missum testabať : monẽs ut oẽs suas relinquerẽt possessiões atcꝫ pecunias, qm̃ illo ductore p siccũ mare, ad repromissionis gaudia puenirent. At illi hac spe capti,oĩa contẽpserunt sua. Cũcꝫ uenisset dies quã designauerat seductor ille,deduxit eos ad quandã rupẽ decliuius incumbentem,iussitcꝫ ut thaumarꝫ schemate semetipsos euolucrẽt. Hoc ergo faciebãt priores: & cũ uenirẽt ad rupes,rẽpẽte moriebanť,tam dilacerati acutis rupibus,q̃ in aqua necati. Plures tñ mori poterãt,nisi deo prouidẽte q̃dam uiri Chr̃ani superuenissent piscatores, atcꝫ negotiatores: qui alios cum necarenť, eripiẽtes recreauerunt. Qui aũt euaserant cum uoluissent illum perimere seductorẽ,repente disparuit: quẽ dæmoniũ suspicati sunt fuisse. Pro hac itacꝫ passione multi tunc Cretensiũ Iudęorꝫ ad Christianã conuersi sunt fidem. Igiť Theodosius pacta Persarum rupta pro Christianis ab Attico susceptis ẽpo , uel ab alijs in orbe Romano ; q dũ psequerentur a rege Persarꝫ inde fugissent,

sed

ſed dum repeteret eos idem rex, a religioſo principe minime ſunt redditi. Nephas em̄ ducebat, ut fideles ad ſe confugientes, infidelibus redderet ad poenas. Magis em̄ bella ſuſcipere elegit: quæ per Ardaburiū militię magiſtrum ſtrenue ſunt geſta. Is enim Perſicā regionem per Armeniæ fines ingrediens: unā eius prouinciā Azamēſem ualde uaſtauit. Cui cum plurimo exercitu Narſeus dux Parthorꝶ regis occurrit: factaq; congreſſione deuictus eſt. Sic & alijs prælijs dn̄o auxiliāte duces & exercitus pijſſimi principis ſuperiores & uictores inuenti ſunt: hoc illis prædicentibus angelis, ut confiderent & orarent, & deo crederent, quia Romanos uictoria ſequeret, dicentes ſe mediatores belli directos a deo. Tādem in confinio Meſopotamiæ congreſſione facta fortiſſimus Perſarꝶ exercitus, qui ab eis immortalis dicebat, a Romanis cæſus eſt. Porro rex Perſarum infortunij ſui cauſas agnoſcens, legationem Romanorꝶ ſuſcipiens, pacem cum eis cōpoſuit. Et hoc modo bellū propter Chriſtianos exortū, de Parthorꝶ regione ceſſauit.

De Theodoſij vita optima & vxoris. Cap. XI.

Itaq; erat imperatori filia ex Eudoxia noīe Eudocia. Hāc Valētinianus cōſobrinus eius Heſperiarꝶ partium ab eo factus Imperator petijt uxorem. Cumq; Theodoſius annuiſſet: Valentinianus muniens Heſperias, Conſtātinopolim uenit ad nuptias. Quibus celebratis uxore ſumpta reuerſus eſt. Theodoſius igiť Imperator pro beneficijs ſibi collatis a deo gratias referebat, plurimis honoribus Chriſto ſua uota cōpenſans, cōiugemq; ſuam Eudoxiā ad Hieroſolymam deſtinauit. Hoc em̄ et ipſa uotum habuerat, ſi filiam uideret nuptam. Quæ tam Hieroſolymis eccleſias conſtitutas, quam per ſingulas ciuitates poſitas honorauit: cum pergeret, & cum denuo remearet. Theodoſius Itaq; regaliter natus atq; nutritus nihil habuit tepidum, ſed ſic fuit ſapiens, ut inter fabulantes experimentum crederetur habere cauſarum. Perdurabat in frigore ſimiliter & in æſtu, plerunq; ieiunabat, & maxime IIII. feria & VI. ſtudio Chr̄anitatis, nec aliter q̄ monaſterium regalia uidebantur. Ipſe nanq; matutino ad ſuas ſorores pergens, diuinas dicebat laudes. Quam ob rem etiam ſacras literas ſine codice recitabat. Loquentibus epiſcopis uelut olim ſacerdos factus, ex diuina lectione reſpō debat, congregabatq; ſacros codices, & quoſcūq; libet eorꝶ interpretes ſeu expoſitores. Patientia atq; clementia, uniuerſis hominibus eminebat: operibus iram, triſtitiam, libidinemq; deuincens, & in nullo ſe ulciſci deſiderās. Dum igitur a quodam familiarium interrogaretur, cur nullum ſe lædētem morti ſubijceret: Vtinam, inquit, eſſet mihi poſſibile ad uitam etiam mortuos reuocare. Sic enim fuit clemens, ut ſi quando quiſpiam dignum aliqd morte committeret, nec uſq; ad ciuitatis portas moriturus perueniebat, ſed ex eius clementia continuo reuocatio ſequebatur.

De reliquijs beati Stephani per Oroſium ad occiduū porrectis. Cap. XII.

IGitur Theodoſio regnāte cum patruo ſuo Honorio, uel conſobrino deinceps Valentiniano Conſtantij filio: ut omiſſa repetamus breuiter quę geſta ſunt, Lucianus preſbyter, cui reuelauit deus locum ſepulchri & reliquia-

liquiarum beati protomartyris Stephani, scripsit ipsam reuelationem Grę co sermone ad omnium ecclesiarum personam. Quam reuelationem Auitus presbyter Hispanus genere, in Latinum uertit eloquium, & adiecta epistola sua per Orosiũ presbyterũ occidẽtalibus porrexit. Qui etiam Orosius ad loca sancta perueniẽs, quo eum Augustinus ad Hieronymum pro ratione discenda animæ miserat: reliquias beati Stephani accepit, & patriam reuersus primus cõtulit occidenti. Miracula uero, quæ dominus per uenerandas reliquias beati Stephani gessit, eisdem diebus in Aphrica, eximius doctor Augustinus plurima & ualde mirãda, quæ pro certo nouerat facta in libris de Ciuita. dei cõscripsit. Cuius ingenij tot extant uolumina sano sensu & irreprehensibili ratione edita: ut quidã doctorꝝ de eo ita dixerit: Mentitur, qui te totum legisse fatetur. Illo etiam iubente Orosius discipulus eius prædictus, libros VII. aduersus gentes nobiliter & utiliter composuit.

De diuersis apud Aphricam & Britanniam gestis, & obitu Augusti, & hinc Theodosij principis. Cap. XIII.

QVa etiam tempestate Aphricana prouincia, per Bonifaciũ comitem Vuãdalis tradita: et a Romano iure subtracta est. Qui Bonifacius dum in offensam Valentiniani uenisset, malo publico se defendere uoluit: inuitatoq; ab Hispanijs Girzerico Vuãdalorum rege, qui interfecerat Ermengarium regem Sueuorꝝ, iniuriã sanctę Eulaliæ in eodem ac si nolens ulciscitur. Consederãt enim Vuandali in Betica Hispaniæ regione, annis LIIII. Hinc trãseunt in Aphricam cum omni familia, Alanis secũ iunctis & Gothis, oĩa ferro, flãma, rapinis simul & Arriana impietate fœdauerunt. Tunc beatus Augustinus Hipponensis Episcopus & oĩm doctor ecclesiarꝝ, ne ciuitatis suæ ruinã uideret, III. obsidionis eius mense migrauit ad dñm, V. Cal. Sept. cum uixisset annis LXXVI. Quo tpe Vuandali capta Carthagine, Siciliã quoq; deleuerunt. His in diebus Agetius dux utriusq; militiæ Patritius appellatur. Qui Burgundiones cõtra Romanos rebellãtes perdomuit: cęsa XX. milia Burgundionum, Gothorꝝ uero auxilia eis prębentiũ IX. milia. Qua tẽpestate Britoni Scotorꝝ Pictorꝝq; infestationẽ nõ ferentes, Romã mittunt, et sui subiectione promissa contra hostẽ auxilia flagitãt. Quibus statim missa legio magnã Barbarorꝝ multitudinẽ sternit, cęteros Britãnię finibus pellit. Hæc legio domũ reuersura ꝑcepit socijs ad arcẽdos hostes, murũ trãs Insulã inter II. maria statuere: qui absq; artifice et magistro magis cespite q̃ lapide factus, nil operantibus profuit. Nam mox ut discessere Romani, aduectus nauibus prior hostis, quasi maturã segetẽ, obuia quęq; subijcit, cędit, calcat deuorat. Iterꝝ petituri auxilia Romã aduolant. Quę impetrata cæsum hostẽ trãs maria fugãt, cõiunctisq; sibi Britãnis murũ non terra ut ante puluereũ, sed saxo solidũ inter ciuitates, q̃ ibidẽ ob metum hostiũ fuerant factę, a mari usq; ad mare collocãt. Sed et in littore meridiano maris, qa et inde hostis timebaẽ, turres ꝑ interualla ad prospectũ maris statuunt. Sic ualedicũt socijs tanq̃ ultra nõ reuersuri. Tunc eqdem ad Scotos in Christũ credẽtes

ordi-

ordinatus a papa Cœlestino Palladeus I. episcopus mittit. Igitur recedente a Britānia Romano exercitu, hoc cognoscētes Scoti & Picti reuertunt, & totā ab aquilone Insulam pro indigenis murotenus capessunt. Nec mora cęsis, captis, fugatis, custodibus muri, & ipso interrupto: etiā intra illū crudelis ꝑdo grassatur. Mittit epistola lachrymis ærūnisqꝫ referta ad Romanæ potestatis uirū Actiū ter consulē, XXIII. Theodosij principis anno petens auxiliū, nec impetrat. Interea fames dira ac famosissima profugos infestat. Qua coacti, q̄dam hostibus dedere manus: alij de mōtibus speluncis ac saltibus strenue repugnabāt, ac strages hostibus dabant. Reuertunt Scoti domum, post non multū tēpus reuersuri. Picti extremā insulę partē, dum primum et deinceps inhabitaturi detinent. Famē præfatā magna frugum opulentia, opulentiam luxuria, & negligētia, negligentiam lues acerrima & acrior mox hostium nouorꝫ .i. Anglorꝫ plaga secuta est. Ergo his ita gestis partibus Oriētis et Occiduis, Theodosius morit Constātinopoli post Honorij obitū anno XXVI. regni: ætatis suæ XLVIII. post quem Martianus a militibus & ab exercitu Augustus appellatus, sublimat in regnum.

De prælijs Hunorum regis contra Romanos, & alias gentes Cap. XIIII.

INterea Hunorꝫ rex Attila uinctos secū Gepidas cū Ardarico Gothosque cum Valamir diuersasqꝫ alias nationes suis cū regibus oēm Illyricum Thraciāqꝫ, et utrāqꝫ Daciā, Misiā, & Scythiam populatus est. Cōtra quē Argenisdus magister militū Misiæ egressus, ad Marcionopolim fortiter dimicauit, q equo sub se decidente ꝑuentus est: & nec sic quiescēs bellare, occisus ē. Igit Attila multis triūphis diuersarꝫ gentiū atqꝫ plurimorꝫ regū, q̄s subiecerat suę ditioni, obseq̄is elatus, subiectiōe etiā Ostrogothorꝫ tūidus Gallias inuadere, Vesegothasqꝫ opprimere ꝑparabat. Misit itaqꝫ ad Valentinianū Imperatorē legatos, simulās pacē, dicendo, q̄d ob iniuriā Romanorꝫ ulciscendā pro parct ad occidentē, ut deletis Vesegothis alijsqꝫ nationibus partes Galliarꝫ atqꝫ Hispaniam, quas illi tenebāt, Reip. redintegraret. Regē uero Vesegotharꝫ solicitare nisus est, ut pariter cū eo Romanū inuaderet imperiū, & æqua possiderēt sorte. Sed dolus nō latuit imperatorē. Qui celeriter ꝑ Actiū q Gallijs tunc ꝑerat Patritiū, Theodoricū Gothorꝫ regē partibus suis fauere fecit. Hinc iam truculētissimus rex Attila Galliarꝫ ciuitates atqꝫ oppida longe lateqꝫ subuersa, ad euertendam Aurelianorꝫ urbē festinus properabat. Tunc ꝑ beatissimū Anianū Aurelianorꝫ epm tam Actius Romanorꝫ Patritius, q̄ et Gothorꝫ rex Theodoricus cū filio suo Thorismodo fœderati obuiā ire Hunis festinabāt, cōgregatis undiqꝫ bellatoribus aduersus regē ferocem. Hi eñ affuerūt eorꝫ auxiliatores, Frāci, Sarmatę, Armoriciani, Burgūdiones, Saxones, Ripariolibriones q̄ndam milites Romani. Nōnulli etiā Celtici, & Germani. Attila uero dum multas nationes multosqꝫ reges q̄s ditioni suę subdiderat secū haberet Ostrogotharꝫ exercitus ꝑminebat. Fit prima cōgressio, ut ferūt, circa Ligerim, sed protractū est bellū et in cāpis Catalaunicis, q Mauriaci uocātur, atrox bellū et ꝑtinax conseritur: cui simile in paucis antiquorꝫ inuenit gestis.

Rex

Rex enim Attala circa horam diei nonam fieri certamen censuit: ut si uictores sui non longius prosequendo intercidente nocte ad castra remearent, sin autem uicti, noctis prsidio tuti, uires resumerent. Quo bello famosissimo, CLXV. milia ab utrisque partibus cæsa referuntur, exceptis XV. milibus Francorum & Gepidarum, qui mutuis uulneribus conciderunt. Itaq; Theodoricus Gothorum rex ibi occubuit. Attila rex uictus in castra, q̃ de plaustris præparauerat, se recepit. Aetius autem Thorismodum Theodorici regis interfecti filium solicitans, ne fratres illius patris occisi inuaderent regnū mox ad Tolosam ire coegit, quæ sedes erat Vesegotharum regni. Attila uero per legatos monuit simulans amicitias, ut cito ad sua repedaret regna: antequam noui hostes circumfusi maiora sibi inferrent detrimenta. Ipse autem Aetius utrosq; reipublicæ deputans hostes, sic negotio infecto discessit. Attila autem nacta occasione discessu Vesegotharum iam securus Gallias relinquens, ad oppressionem Romanorum mouit procinctum. Primaq; adgressione, Aquilieñsem diu obsidebat ciuitatem, quam captam ita penitus deleuit, ut uestigia eius ruinę uix appareant. Inde audacior factus, Mediolanum occupat metropolim, pariter & Ticinum regias urbes, & æquali sorte deijcit uicinaq; loca sæuiens demolitur. Cumq; Romam intentus esset opprimere, Leo papa per se accedens ad eum, mitiorem reddidit. Qui deposito furore, ultra Danubium promissa pace discessit.

De Aetij nece, & deprędatione Romæ per Vuandalos. Cap. XV.

Aetius autem patritius, magna occidentalis Reip. salus: ab hostibus liberata Gallia reuertitur in Italiam. Deniq; factione Heraclij spadonis a Valentiniano principe occiditur, cū quo Hesperiarū cecidit regnū. Valētinianus aūt a satellitibus Aetij, q̃s sibi delegerat milites, dolo Maximi pfossus interijt, imperatorem quoq; eiusdē Maximus inuasit. Qui cum Reip. profuturus per omnia crederetur, nō sero documento, quid animo habebat probauit. Siquidem interfectores Valentiniani in amicitiā recepit, uxoremq; eius Augustam amissionem uiri lugere prohibuit: & intra paucissimos dies in cōiugium suum transire coegit, sed hac incontinentia nō diu potitus est. Nam post alterum mensem nuntiato ex Aphrica Gaizerici regis aduentu, multisq; nobilibus ac popularibus ex urbe fugientibus, cum ipse quoq; data cunctis abeundi licentia, trepide uellet abscedere: a famulis dilaniatus est: & mēbratim deiectus in Tyberim, sepultura quoq; caruit. Post hunc Maximi exitum confestim secuta est multis digna lachrymis Romana captiuitas: & urbem omni præsidio uacuam Gaizericus obtinuit, occurrente sibi extra portas S. Leone episcopo. Cuius supplicatio ita eum dño agente leniuit: ut cum oīa potestati ipsius essent tradita, ciuitatem ab igni tñ & cęde atq; supplicijs seruairt. Per XIIII. igitur dies secura & libera scrutatione omnibus opibus suis Roma uacuata est: multaq; milia captiuorum secum ducens, cum regina Eudoxia, quæ eum inuitauerat, ut ferunt, & filiabus eius Carthaginem uictor Gaizericus reuersus est.

De restauratione Orientis Imperij per Marcianum principem, & de gestis Ger

mani episcopi apud Britones. Cap. XVI.

IGitur Marcianus orientis Imperator regnum, quod decessores prædecessoresq; eius per annos fere L X. uicissim imperantes minuerunt, diuina promissione sic reparauit, ut exultatio ingens cunctis accresceret sibi subiectis. Hic nanq; cum Auito Hesperiarum Imperatore, quem Romani post Maximi necem tyranni & urbis depredationem Cæsarem creauerant, unanimitatis fœdus cōposuit. Qui utranq; rempub. concorditer administrantes rexerunt: demum VI. anno, sextoq; mense Imperij sui Marcianus in pace obijt. Cui Leo successit in regnum. Auitus aūt de Italia in Gallias secessit: ubi ab exercitu & Gothorꝝ auxilijs destitutus reuersus Italiam, episcopus in Placentia est factus. Cuius instinctu Theodoricus rex Gothorum contra Sueuos mouit exercitum: qm̄ ipsi regiones quas Romanis reddiderant, depredando uastabant. Fitq; congressio contra Sueuos in Tarraconensi Campania, ubi plurimi Sueuorꝝ extincti. Richarius rex Sueuorū fugiēs nouissime cōprehēsus, & in custodiā trusus: Sueui destructo eorꝝ regno, tradiderūt se Theodorico regi Gothorꝝ. Qua tempestate gens Anglorum siue Saxonum, Britanniā tribus longis nauibus aduehitur. Quibus dū iter prosperatum domi fama referret, mittitur exercitus fortior, qui iunctus prioribus primo hostes abigit. Deinde in socios arma uertens, totam prope insulam, ab orientali eius plaga usq; ad occidētalem igni uel ense subigit: cōficta occasione, quod pro se militantibus Britones sufficienter stipendia promissa nō darent. Tunc heresis Pelagiana Britannorꝝ turbat fidē: qui a Gallicanis episcopis auxilium quærentes, Germanum Vtissiodorensis ecclesię episcopum, & Lupum Trecasinum æque apostolicæ gratiæ antistitem, fidei defensores accipiunt. Cōfirmant antistites fidem, uerbo ueritatis simul et miraculorꝝ signis. Sed & bellum Saxonum Pictorumq; aduersus Britones eo tempore iunctis uiribus susceptum, diuina uirtute retūdunt. Cū Germanus ipse dux belli factus, non tubę clangore, sed clamore halleluia totius exercitus uoce ad sydera leuato, hostes in fugam uertit immanes.

De crebris mutationibus principum. Et quo pacto Occidētis Imperium amiserint Romani. Cap. XVII.

LEO, ut diximus, Orientis Imperator post Marcianū factus, apud Rauennam autem Maiorianus Cęsar est ordinatus. Qui cū Theodorico rege Vesegotharum fœdus inijt per legatus, & ab Emerita Hispaniæ ciuitate quam tunc uastabat, ad Gallias est reuocatus, non tamen sine magna strage atq; populatione Sueuorum, aliarumq; gentium Hispaniæ in diuersis partibus habitātium: quas per duces suos Theodoricus opprimere atq; depredare iusserat. Maiorianus autem Imperator pace composita cum Theodorico rege, tendit ad Hispanias, nauesq; præparare iusserat, ut inde transiret contra Vuandalos in Aphricam. Sed dum peruenisset ad Carthaginem Spartariam Vuandali classem, quam præparare iusserat, inuadunt atq; diripiunt. Itaq; Imperator cœpto negotio frustratus reuertitur in Italiam, & apud Tertonam occiditur: locūq; eius Seuerianus

inuasit, sed ipse tyrãnidis suæ III. anno uix expleto Romæ occubuit. Qua tempestate inter Francos & Burgundiones Diuione gestum est prælium: Gundeislo hoc dolose machinante contra fratrem suũ Gundobaudum. Itaque Gundeislus cum suis aduersus fratrem suum cum Frãcis dimicauit: fugatumque fratrem regnum ipsius paulisper obtinuit. Gaudebaudus autem Auinione se muniuit. Eodemq; anno resumptis uiribus Viennam obsedit, & captum fratrem suum Gundeislum interfecit: pluresq; Burgundionum morte damnauit, regnumq; fratris suo copulauit et tenuit. Tunc Leo Imperator Artemium diui Marciani generum ex Patritio Cæsarem ordinãs: ad Hesperium destinauit Imperatorem. Hinc per Ardaburem Asperis filium Bigenem Getarum regem interemit. Qui etiam Basiliscũ fratrem suæ Austæ contra Vuandalos cum exercitu direxit in Aphricam. Qui nauali prælio Carthaginem sæpe aggressus, pecunijs delinitus abscessit. Igitur Artemius ilico ut Romam uenit, Recimerem generum suum contra Alanos direxit, uirum egregium: qui & multitudinem Alanorum fugauit, & regem eorum Beorgum in primo statim certamine superatum interemit. Thodoricus ergo Vesegotharum rex crebam mutationem Romanorum principũ cernens, Gallias suo iure nisus est occupare. Quod cõperiens Artemius Imperator, Britonum solatia postulauit. Quorum rex Rotimus cum XII. milibus uenit ut ferret auxilia: cõtra quos rex Vesegotharum Theodoricus innumerum ductans exercitum, diuq; pugnans Rotimum Britonum regem antequam Romanis coniungeretur, effugauit. Qui amplam partem exercitus amissam, cum quibus potuit, fugiens ad Burgundionum gentem uicinã Romanisq; eo tempore fœderatam aduenit. Theodoricus uero rex Vesegotharũ Aruernam Gallię ciuitatem, Artemio principe iam defuncto, qui cum Ricimere genero suo intestino bello sæuiens, Romam triuisset, ipseq; a genero peremptus, reliquit regnum Olybrio. Quo tempore in Constantinopoli Aspar, primus Patritiorum & Gothorum genere clarus, cum Ardubure & Patritiolo filijs, illo quidem olim patre patritio, hoc autem Cæsare generoq; Leonis principis appellato, spadonum ensibus in palatio uulneratus interijt, & necdum Olybrio octauo mense in regno ingresso obeunte. Glicerius apud Rauennam plus præsumptione q̃ electione Cæsar effectus: quem anno uix expleto, nepos Marcellini quondam patritij sororis filius a regno deijciens, in portu Romę episcopum ordinauit, et ipse regnum obtinuit. Tãtas uarietates mutationesq; Romanorum principum Theodoricus cernens (ut diximus superius) Aruemã occupauit ciuitatẽ, ubi tunc Romanorum dux præerat, Cedicius nobilissimus senatorum, & dudum Auiti imperatoris, q ad paucos dies regnũ inuaserat, filius: Gothi capta ciuitate Aruernorum Nabornam etiã inuadunt. Contra q̃s Orestem magistrum militiæ Nepos Imperator direxit. Orestes uero suscepto exercitu uenit Rauennam ibiq; moratus Augustulũ filium suũ Imperatorem fecit. Quod audiẽs Nepos fugit Dalmatias, ibiq; regno priuatus defecit: ubi iam Glicerius dudum Imperator episcopatũ Soloniranũ habebat. Augustulo uero a patre Oreste

in Rauenna Imperatore ordinato, non multo post Odoacer, Torcilingorum rex, habens secum Scyros Herulos diuersarumque gentium auxiliarios Italiã occupauit: & Orestem interfectum Augustulũ filiũ eius de regno pulsum, in Lucullano Campaniæ castelo exilij pœna damnauit. Sic quoque Hesperium Romanæ gentis imperium, quod LXXIX. urbis conditæ anno primus Augustorum obtinuit Octauianus: cum hoc Augustulo perijt, anno decessorum prædecessorumue regni, D.XXII: Hinc iam respu. Romanorum partibus Hesperiarum, quæ hactenus gentibus imperauerat, regibus gentium gemens succubuit.

De Theodoro Gothorum rege, qualiter obtinuerit Italiam per Zenonis Imperatoris datum. Et de gestis eius. Cap. XVIII.

QVA tempestate Leo Imperator pro Thoma Chalcedonense per uniuersum orbẽ singulis orthodoxorum episcopis, singulas consonantesque misit epistolas: quid de eodem Thoma sentirẽt, rescribi sibi postulãs: Quorum adeo cõsonãtia de uera Christi incarnatione suscepit omnium rescripta: ac si uno tempore unoque dictante fuissent uniuersa conscripta. Quibus diebus Theodorus episcopus ciuitatis, quæ a Cyro Persarum rege condita Cyriæ nomen habet, scripsit de uera incarnatione domini saluatoris aduersus Euthicen & Dioscorum Alexandriæ episcopum, qui humanam in Christo carnem negant. Scripsit & historiã ecclesiasticam a fine librorum Eusebij usque ad suum tempus, id est, usque ad imperium Leonis huius, sub q̃ & mortuus est. Tunc & Victorius iubente papa Hilario scripsit paschalẽ terminum D.XXXII. annorum. Leo aũt nepotem suũ Leonẽ manib. suis coronauit: quo facto Imperatore, morit̃ anno XVI. imperij sui. Itaque admodũ puer Leo dum paruo superesset tempore, patrẽ suum Zenonẽ Imperatorem cõstituens, rebus excessit humanis. Zenon autem annum XVII. Oriẽtis rexit imperium. Cognita Theodorici prosperitatis felicitate, quod in Illyrico cũ Ostrogotharum exercitu resedisset: postq̃ e Pannonia cum patre Theodomir, alias quærendo sedes profectus esset, uicinasque gentes ad quas accesserant, perdomitas subiugassent, missa ad eum legatione, mandãs Zenon ut ad se uenire nõ dissimularet: memor etiã esset quãtis honoribus sublimatus a Leone principe dũ fere X. annis prius obses apud eum esset, ad genitale solum, & genitoris præsentiam fuisset remissus. Theodoricus itaque nihil hæsitans ad regiam festinus uenit urbẽ: ubi ab Imperatore Zenone benigne susceptus, manificeque sublimatus, & consul ordinarius est factus. Nec tantum hoc, sed & equestrem statuam ab Imperatore promeruit ante regiam collocari. Inter hęc ergo Theodoricus sub Zenonis imperio fœdere sociatus, dum ipse in urbe omnibus bonis frueretur, gentemque suam in Illyrico (ut diximus) residentem non omnino idoneam aut refertam audiret, elegit potius solito more gentis suæ labore quærere uictũ, q̃ ipse otiose frui regni Romani bonis, & gẽtem suã mediocriter uictitare, secumque deliberãs ad principẽ ait: Quãuis nihil deest nobis Imperio uestro famulãtibus, tñ si dignũ ducit pietas uestra, desideriũ mei cordis libẽter

exaudi

exaudiat. Cumq; ei (ut solebat) familiariter facultas fuisset loquēdi cōcessa: Hesperia, inquit, plaga q̄ dudum decessorꝝ predecessorꝝq; uestrorꝝ regimine gubernata est, et urbs illa caput orbis & dn̄a, quare nūc sub regis Torcilingorꝝ Rugorꝝq; tyrannide fluctuat? Dirige me cū gēte mea, si praecipis, ut & hic expensarꝝ pōdere careas: & ibi si adiutus a dn̄o uicero, fama uestrae pietatis irradiet. Expedit nāq; ut ego q sum seruus uester & filius, si uicero uobis donātibus regnū illud possideā, q̄ ut ille hostis tyrannico iugo senatū uestrū partēq; reip. captiuitatis seruitio ꝑmat. Ego em̄ si uicero, uestro dono uestroq; munere possidebo: Si uictus fuero, ur̄a pietas nihil amittit, imo ut diximus, lucrat̄ expēsas. Quo audito q̄uis ęgre ferret Impator excessum eius, nolens tn̄ eū cōtristare, annuit q̄ poscebat: magnisq; ditatū muneribus dimisit a se, senatū populūq; ei cōmendās Romanū. Igitur egressus urbe regia Theodoricus, & ad suos reuertēs, cum om̄i gēte Gothorꝝ, q tn̄ ei ꝑbuerūt cōsensum Hesperiā tendit rectoq; itinere p Smirnos ascēdit uicina Pannoniae, indeq; Venetiarꝝ fines ingressus, ad pontē Sontrij nuncupatū castra metatus est. Cūq; ibi ad reficienda corpora hoīm iumētorꝝq; aliq̄ tpe resedisset, Odoacer armatū cōtra eū direxit exercitū. Quē Theodoricus in campis Veronēsib. magna strage deleuit, castraq; soluta diripuit, Italiā cū potiore audacia intrat: trāsactoq; Pado amne ad Rauenā regiā urbē castra cōponit. Tertio itaq; anno obsessum Odoacrū regē ad deditionē coegit, hūc priuatū regno interemit. Hinc iā tota Italia Theodorico subiecta, III. ingressus sui anno Italiā cōsultu Impatoris, priuatū suae gētis uestitū deponēs, regiū assumit amictū: q̄si iam Gothorꝝ Romanorꝝq; regnator. His ita gestis prospere, gentē Frācorꝝ cupiēs foederatā habere, missa legatione ad Ludouicū regē eorꝝ filiā eius petēs, impetratā matrimonio suo copulauit, ut Iordanis historicus refert: filiasq; suas uicinis regibus in cōiugio copulauit, unā Alarico Vesegothorꝝ & aliā Sigismūdo Burgūdionū, neptēq; suā Amalaburgā Thuringorꝝ regi Ermenfrido, sororē uero suam regi Vuandalorꝝ Trasemundo dedit, cupiens sic genus suū nobiliter dilatare. Quo tpe Iohā. Romanae eccl'ae pōtifex Cōstātinopolim ueniēs ad portā q̄ uocatur aurea, populorꝝ turbis ei occurrētibus in cōspectu oīm roganti caeco lumē reddidit. Qui dū rediēs Rauennā uenisset, Theodoricus eum cū comitibus carceris afflictione pemit: inuidia ductus q a catholicae pietatis defensor Iustinus eū honorifice suscepisset. Qui etiā Symmachū patritiū nullis extātibus causis dū trucidari Rauennae fecisset, ira perculsus diuina & ipse anno sequenti ibidem subitanea morte perijt: anno XXX. sui Italici regni, succedēte in regnum Atalarico nepote eius. Legimus em̄ in Dialogo sancti Gregorij quēdam sacerdotem uisibiliter uidisse Theodoricum uinctum trahi a Iohanne pontifice, & Symmacho patritio ad ollam ignis Siciliensis.

De Zenone principe, q̄liter amissum Impiū recepit, & successore eius Anastasio. Ca. XIX.

IGitur Zenon Impator Chalcedonia dū degeret, Augusta socrus sua Basilicum germanū suū in urbe Augustū appellauit. Quod audiēs Zenon secessit Isauriā, ne causa sui ciuilibus bellis aliquod incōmodum prouenires

ret. Basiliscus quidem ut fugam Zenonis cognouit, lætatus est, sed non diu: qm̃ Zenon reuersus in regnum & a suis receptus, Basiliscum exilio damnauit. Quidam autẽ Illus noĩe Zenoni in priuata uita amicissimus, dum secreto detraheret Augustæ Ariagnæ, in zelum concitauit Augustum. Qui desiberans eam perimere, uni suorꝫ tacite rem demandauit. Quod dum ille age re niteretur, cuidam cubiculario hoc prodidit. Quod dum regina comperisset, subterfugit ad Acatium episcopum, posteraq́ die Zenon rem æstimãs perpetratam, dum luctum quendam quasi gerens neminem suscepit: Acatius episcopus ingressus, & facti arguit Imperatorem, Augustamq́ suspitionis innoxiã cõpromittit, acceptaq́ fide Augusta reuertitur. Illus autem ab urbe discessit assumpta tyrannide: ab exercitu principis occiditur, Zenon uero in pace quieuit. Anastasius autem subito assumptus ab Augusta, Imperator simul & maritus innotuit, regnauitq́ annis XXVIII. tam infeliciter ut diuersis inimicorum uallatus agminibus tam externorum quam & tyrãnorum sæpius mœrens & gemens nullam suorum uindictam meruit audire inimicorum, quia nec ipse iura seruauit ecclesiæ, sed fauens hæresi Euthicis catholicos est persecutus, ipse autem diuino fulmine perijt.

De persecutione Catholicorum à regibus Vuandalorum. Et quid in diuersis partibus gestum sit. Cap. XX.

QVA tempestate Honoricus rex Vuandalorꝫ Arrianus catholicas ecclesias clausit, plebem uarijs affecit supplicijs. Et quidẽ ab innumeris manus abscindens et linguas, nec tamẽ loquelam catholicæ confessionis eripere potuit. Itaq́ Trasimundus successor Honorici Vuãdalorum rex, & ipse ecclesias catholicas clausit, et plures episcopos exilio damnans Sardiniam misit. Tunc Symmachus papa inter multa ecclesiarum opera, quæ uel a fundamentis creauit, uel prisca renouauit, & iuxta basilicas sanctorum Petri & Pauli, atq́ Laurentij pauperibus habitacula construxit, & singulis annis per Aphricam uel Sardiniã episcopis, q in exilio erant, pecunias & uestes ministrabat. Quibus diebus Heldericus Vuandalorum rex episcopos quos antecessores sui exilio damnauerant reuerti fecit, & ecclesias restaurare iussit, hæreticas submouit profanationes. Benedictus itaq́ abbas mirabilibus uita & moribus insignis claruit: uirtutesq́ illius, beatus Gregorius papa in libro Dialogorꝫ scripsit. Eo etiam tempore Sigismundus rex Burgundionum a suis Francis traditus est. Quem secum Franci in habitu monachi deducentes cum uxore & filijs, demum in puteum proijcientes necauerunt. Post cuius necem Clodomeris rex Francorꝫ contra Burgundiones dimicans (ut fertur) in prælio occiditur. Boethius etiã patritius, qui Arithmeticam latino sermone nobiliter duobus libris ediderat, aliosq́ libellos elegantissime cõscripserat, nouissime damnatus exilio, post libros consolationis philosophicæ, quos metrico stilo atq́ prosaico luculẽtissime dictauerat, in territorio Mediolanẽ. occiditur.

De Belesario consule Iustiniani, qui in Aphrica Vuandales deleuit, & in Italia Gothos cõtriuit, qui etiã cõtra Parthos dimicauit. Cap. XXI.

QVo tpe Iustinus Imperator cõsulẽs utilitatib. reipub. Iustinianũ nepotẽ ex sorore sua successorẽ designans imperij moritur, Iustinianus p annos xxxviij. Oriẽtis tenuit imperiũ. Cui post diuturna bella plurimosq; labores cõtra Parthos gesta, p legatos fœdus cũ rege Parthorũ initum est. Igitur hac securitate pacis cõposite, Iustinianus Romanũ de finib. Parthorũ reuocauit exercitũ. Hinc iã Belesariũ delegit consulem, eumq; cũ exercitu ad Australẽ plagam cõtra Vuandalos mittit. Qui fauẽte dño qua uenerat facilitate, ea celeritate Vuandalos superauit, Libyãq; ad corpus totius reipub. iungens, Vuandalorũ gentem deleuit Carthago qq; anno excessiõis suę xcvi. recepta est, pulsis deuictisq; Vuandalis & Gildemero rege eorũ capto, Costantinopolim misso, in urbe regia principi oblatus spectante populo Impator p Belesariũ de Vuandalis triũphauit. In Italia uero Theodorico rege defuncto, Atalaricus nepos eius ipso ordinante successit, viij. annos q̃uis pueriliter uiuens, matre tñ regnante Amalasuenta degebat, qñ & Gallias diu tentas Francis repetentib. reddidit, mortuoq; Atalarico mater sua Theodohadũ cõsobrinum suum regni participẽ faciens: nõ post multũ ipso iubente occisa est. Et qa dudum se cũ filio suo cõmendauerat principi Iustiniano: is mortẽ eius audiens doluit, nec passus est inultã transire: sed mox eundẽ ducem belli, q Pœnorũ domitor fuerat & de opibus Vuandalicis triũphans adhuc in fascib. erat agmini diuersarũ proponens nationum, ad partes Hesperias destinauit: qui primo accessu mox Siciliã puadit, duce eius Sinderith superato: ubi dũ aliq̃tum tporis ob ordinãdã patriã resideret, cõperit ĩ Aphrica ciuilia bella intestinaq; p̃lia debacchari. Nam Stotzas pene ultimus militũ & Marcini clientulus magistri militũ tyrannidẽ arripiens, authorq; seditiosorũ effectus, Cyrillũ, Marcellum, Farã aliosq; diuersos iudices dolo pemptos, in ducẽ Solomonẽ seuibat, totãq; Aphricam tyrannico ritu uastabat. Emenso ergo Belesarius a Sicilia in Aphricã pelago, solita felicitate rebelles fugat, prouĩciã liberat, Solomonemq; rursum Carthagine collocãs Siciliã redit. Vbi mox Euermud Theodohadi Gothorũ regis gener, q cõtra eũ cum exercitu uenerat, cernẽs prosperitatẽ consulis, ultro se ad partes dedit uictoris, hortatĩq; ut iã anhelantem suoq; aduentu suspectã ueniret ad Italiam. Constructo ergo Belesarius exercitu, & tã nauali q̃ equestri agmine uallauit Neapolim, paucisq; diebus eam obsidens, p aquæductũ nocte inuasit: & tã Gothis, qui aderãt, q̃ Romanis rebellantib. interfectis, urbem plenissime spoliauit. Qđ Theodohadus aĩaduertens, Vitigis unũ inter alios ductorẽ exercitus preponens cõtra Belesarium dirigit. Qui cum Campaniã ingressus, mox ad campos uenisset barbaricos, ilico exercitus consona uoce regem denunciat Vitigis. At ille regno sublimatus, directis e socijs Theodohadum Rauennam reuertentem extinguit, regnũq; suũ confirmãs expeditionẽ soluit, & priuata coniuge repudiata, regiã puellã Mathesuentã Theodorici regis neptem sibi plus ui copulat q̃ amore. Dumq; ille nouis nuptijs delectatur Rauennę,

consul Belesarius Romanā urbem ingressus est. Exceptusq; ab illo populo quondā Romano & senatu iam pene ipso noīe cū uirtute sepulto, cōfestim uicina occupat loca, urbiū oppidorūq; munimina. Primaq; Getica cōgressione Hunnila ductāte exercitū per Vsinum ad oppidū Belesarius Gothos superat, & plusq̄ vij. milia trucidatis, reliquos Rauennā usq; perturbat. Secundo uero cū ipso Vitigis Romanas arces uallante cōgreditur, machinasq; illius & turres quibus urbem adire tentabat igni cōsumptis, per anni spaciū, q̄uis inedia laborans deludit. Post haec usq; ad Ariminū persecutus exinde eum effugatū Rauenna clausum, in deditionē suscepit. Atq; unus cōsul dum cōtra Getas pene pari euentu de Francis, qui cū Theodeberto rege suo ultra CC. milia aduenerant, triūphauit. Sed quia ad alia occupatus alibi noluit implicari, rogantib. Francis pacem cōcessit, & sine suorū dispendio de finibus Italicis expulit, sumptoq; rege & regina simulq; & opes palatij, ad principem qui cum miserat reportauit: sicq; intra pauci tpis spaciū Iustinianus Imperator per fidelissimū consulem, duo regna duasq; respub. suae ditioni subegit. In Australibus atq; occiduis partibus his ita gestis, Parthi rupto foedere Romanorum fines inuadunt, Celesyriae oīa ferro caedibusq; foedando praedantes deuastant, Antiochiā usq; perueniunt. Quā praesidio Romanorū uacuā inuenīētes, cuncta diripiunt, nec onusti pda recedunt, nec etiā Romanos fugientes insequunt: qm̄ audito consul Germanus corū aduentu relinquēs Antiochiā aufugit. Contra quos Imperator aliqs duces direxerat uicti ac territi minime pualuerunt hostib. resistere. Nam iterū necessitate Belesarius cōtra Parthos dirigitur, quos nō ut alias gentes pdomuit, sed tm̄ a finibus Romanorū recedere cōpulit, & ad proprias sedes repedare: cōposita pace reuersus est ad principē. Ergo, ut assolet, rerū mutatio & principū uoluntas diuersa inuidia quidē senatores ac patritij exarsi, suggesserūt Imperatori, ut Belesariū quasi ad sceptra aspirantē de gradu patriciatus eijceret, ac dignitatib. priuaret. Quod factū, Gothis respirantib. caeterisq; nationibus Romanis infestis, nō modicā intulit audaciam: ipsumq; Imperatorē nō longe post q̄d fecerat poenituit, qm̄ aulici Iustinianū regno priuare, & quendam Florianū Imperatorē creare dum aggrederent, Belesarij uiribus adiutus q̄uis immerito, trucidatis noua tentātib. restitutus est Iustinia. in regnū.

Iustiniano imperāte Franci cōtra Gothos dimicātes eos regno Galliae expulerunt. Qui & contra Saxones pugnantes vicerunt, & Britones subiugauerunt. Cap. XXII.

QVa tempestate in partibus Galliarū ortū est bellū inter Alaricū Gothorū regem & Chlodoueū regē Francorū: q̄uis prius inter eos uario euentu plurima existerent certamina. Tunc demū in Campania Voglauense decimo ab urbe Pictauiensi miliario fit certaminis cōgressio. Vbi Chlodoueus Francorū rex Alaricū Gothorū regem interfecit, & maximā partem illius exercitus trucidauit, regnumq; q̄d Gothi diu tenuerunt, a Ligere fluuio usq; ad Rodanū per mōtes Pireneos usq; ad Oceanū mare abstulit, & ditioni Francorū subdidit. Mira dei dispensatione actū est, qm̄ auaritia consulū Romanorū stipendia sunt subtra-

cta ab

cta ab eis, qui fame & penuria coacti conspirauerunt contra Romanos in arma, Illyricū depopulantes, Italiā inuadentes, Romā gentiū dn̄am depredantes, ut Alauricus, quē Gothi regem creauerant, ouans diuersis successibus prosperitatū sublimarit gentem suam & regnum. Demum in Alarico gens & regnū Gothorꝫ defecit, sicuti & Romanorꝫ in Hesperia sub Octauiano Augusto aliarꝫ gentium dn̄a, & nouissime in Augustulo deficiēs, ut supra retulimus, gentib. est alijs subiecta. Iustiniano itaqꝫ imperāte, corpus S. Antonij monachi diuina reuelatiōe repertum Alexandriā deferī, & in ecclesia B. Iohannis Bapt. humatur. Dionysius etiam paschales scripsit circulos, incipiens ab anno dn̄icæ incarnatiōis, D.XXXII. qui sunt anni Diocletiani, CCLVIII. Tunc quidē codex legum, qui nuncupatur Iustinianus, ab ipso principe institutus, orbi promulgatus est. Victor q̄q; Capuanus ep̄s, librū de Pascha scribēs, Victori arguit errores. Qua tempestate Chrāmus cōtra Chlotariū Francorꝫ regem, suū scilicet patrē, rebellare p̄sumpsit: qui, dum a cœpta temeritate nō qesceret ad Britanniā se cōtulit, gentēqꝫ illā cū rege suo cōtra patrē armauit: quē Chlotarius insecutus cū reliquis filijs suis & Francorꝫ exercitu interfecto Britonū rege, Chrammus est cōprehensus, atqꝫ cū uxore & filijs quadā domo clausus, uiuus est incensus. Chlotarius uero de manubijs Britonū triumphans, gentē illā Francis subiectā fecit tributariam. Saxones uero rebellantes grauissimis prælijs prostrauit, & nō sine multo suorū sanguine deuicit. Iustinianus igit̄ dū xxx. & viij. annis Orientis tenuisset impium, rebus excessit hūanis, cui Iustinus successit in regnū.

De Narsete patritio, qui Gothos deleuit in Italia, & demum Longobardos, vt ferunt, prouocauit vt possiderent eam. Cap. XXIIII.

IVstinus quidē minor annis Imperator xi. Qua tēpestate post egressum Belesarij cōsulis ab Italia regem Vitigis Gothorꝫ regināqꝫ & opes palatij ad principē Iustinianū, qui transportauerat (ut supius diximus) Gothi qui trans Padum in Liguria cōsistebant, recrudescentes aīo ad bella cōsurgunt, & ordinato sibi regulo Hildebaldo, qui uix emenso anni spacio interficitur. Erarius aūt in eius locū successit, qui & ipse necdum anno expleto peremptus est. Tunc Totilā, qui & Baduila, sibi regē cōstituunt: qui uiribus resumptis cōtra Roma. dimicans, duces uicit, prosternit, inuadit. Romā inde progressus capit Siciliā, totam pene insultans Romanis deuastat Italiā. Cōtra quē Iustinus Imꝑator Narsetē patritium direxit: qui in Italiā ueniēs cōtra Gothos uiriliter ac fortiter dimicans, Totilā eorꝫ regem occidit, gentemqꝫ Gothorꝫ cædib. prostrauit. Qui iterꝫ respirantes Teiam sibi regem cōstituunt, quem ipsum Narses patritius occidit, Gothos funditus deleuit, Italiā ab eorꝫ iugo liberauit. Hinc cōtra Bucillinum Francorꝫ ducē cōgressione facta pugnauit, quem ut fertur cum oī exercitu suo interemit. Iam ab incursu hostiū liberatā Italiam corpori reipub. restituit, Mediolanū urbem regiam a Gothis & Burgundionibus demolitam reædificauit, aliasqꝫ urbes per Italiam destructas restaurauit. Qui deinde per inuidiam Romanorum pro quibus multa contra Gothos laborauerat, accusatus apud Iustinum & coniugem eius Sophiam, quod seruitio premeret Italiam, secessit Nea-

polim

polim Campaniæ, scripsitque genti Longobardorũ, ut uenirent & possiderent Italiã. Tunc Iohãnes Romanę ecclesiæ pontifex ecclesiam apostolorũ Philippi & Iacobi, quã decessor eius Pelagius cœperat, pfecit & dedicauit.

De beato Gregorio & eius gestis. Cap. XXIIII.

Tyberio imperante, qui successerat Iustino, beatus Gregorius legatione fungens apud principem, dum Constãtinopolim Euticium eiusdem urbis episcopum in fide nostrę resurrectionis errasse, catholicis allegatiõibus approbans, Tyberio præsente conuicit: ita ut ipse Augustus librum eius, quẽ de resurrectione scripsit, deliberaret flammis cremari. Docebat enim idem Euticius, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria impalpabile, & uentis aereque subtilius esse futurum, contra illud dominicum: Palpate & uidete, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Igitur post Tyberium Mauritio regnante, idem B. Gregorius Romanæ ecclesiæ iam pontifex & doctor maximus, synodum episcoporum XXIIII. ad corpus beati Petri apostoli congregans, de necessarijs ecclesiæ decernit. Idem missis in Britanniam Augustino Mellito & Iohanne, & alijs pluribus cum eis monachis timẽtibus deum, ad Christum Anglos conuertit. Et quidem Edilberectus mox ad Christi gratiam conuersus cum gente Cantariorum, cui præerat, proximisque prouincijs etiam episcopo doctorique suo Augustino: sed & cæteris sacris pontificibus episcopales sedes donauit. Porro gentes Anglorum ab aquilone Humbri fluminis sub regibus Aelle & Aedilfrido sitæ, necdum uerbum uitę audierãt, Gregorius scribens Augustino, Lundoniæ quoque & Eboraici episcopis, accepto a sede apostolica pallio metropolitanos esse debere decernit: q moralia in Iob, gratia diuina inspirante, conscripsit, librum etiam pastoralem luculentissime edidit, Dialogorum uero ad imitandos uenerabiles uiros, q per hæc tempora claruerunt, libros dictans, ad nostram porrexit legendos posteritatem. In Ezechielem opus præclarum condidit. Homiliarum eius liber saluberrimas & spiritales gustantibus ministrat dapes. Epistolæ uero extant eius plures pro negotijs, quibus sunt compositę, legentibus utiles: imperante iam Phoca migrauit ad dominum.

De Longobardis Italiam inuadentibus, & de martyrio Hermingildi regis Gothorum filij. Cap. XXV.

QVA tempestate Albuinus rex Longobardorũ a Narsete (ut pręmisimus) inuitatus, relinquens atque incendens Pannoniam in qua habitabat, cum omni populo suo ueniẽs comitãte fame & mortalitate inuadit Italiam. Eo etiam tempore Herminigildus Leuigildi Gothorũ regis filius ob fidei catholicę confessionẽ inexpugnabilem a patre Arriano regni priuatus insulis, & uinculis alligatus, in carcerem est protectus. Ad extremũ nocte sancta dominicæ resurrectionis securi in capite percussus, regnum cœleste pro terreno rex & martyr intrauit. Cuius frater Richardus mox ut regnum post patrem accepit, omnem Gothorũ cui pręerat gentem, insistente Leandro Hispolitano episcopo, q & Hirminigildũ docuerat, catholicam conuertit ad fidem. De gestis